TOMUS SECUNDUS.

R.P. RICHARDI ARSDEKIN

SOC. JESU SAC. THEOL. PROFESSORIS.

THEOLOGIA UNIVERSA

Primò

SPECULATIVA

Posteà

PRACTICA

NOVA, BREVI, ET FACILI METHODO COMPREHENSA

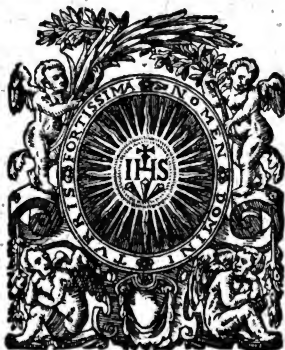
Et ad Normam totius Cursus Theologici commodissimè redacta,

Iuxta Præf. sequentem.

CUM

...entibus, Decretis, Modernis Quæstionibus, multiplici praxi, & Idæa aliarum Scientiarum in omni genere Materiæ.

Grat. & Privil. Sac. Cæs. Majest.
Et facultate Superiorum.



DILINGÆ,
...ibus JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ Academici.
ANNO M. DC. XCIII.

PRÆFATIO.

Ut in hoc Opere nihil omninò desit ad Cursum integrum Theologiæ Universæ, tàm Speculativæ, quàm Practicæ, ejusque materiam, ordinem ac dispositionem commodissimam, hanc methodum in proximè sequentibus instituo.

Primò, Tota Theologiæ Materia, ac Dispositio, ad pauciores, clarioresque Titulos distinctè reducitur, servato tamen communi Cursus Scholastici ordine, ac materiarum cohærentiâ.

Secundò, Ut consulatur commodæ Brevitati, instituitur inter hanc, aliasque Operis hujus Partes mutuus Recursus. Sic nempe, ut ubi hic occurrit Materia, vel Quæstio in alia Parte suo loco fusius tractata, ad illum locum tanquam hujus *Supplementum*, Remissio accuratè annotetur: & contra.

Tertiò, Assertiones singulæ optimo ordine inter se connexæ, Ratione & Authoritate breviter stabiliuntur, ac Fundamenta opposita, ubi opus, rejiciuntur. Atque ita Theologus principiis speculativis primo instructus ad Resol. practicas hic postea sequentes solidè accedit.

Quartò, Hæreses ad singulas Theologiæ Partes propriè pertinentes, cum sua refutatione seorsim indicantur, quod ad brevitatem arbitror commodissimum.

Quâ Methodo hoc primò commodum assequimur, ut idem pluribus locis non tractetur, quo multorum Librorum molesta prolixitas evitetur. 2. Quod & Controversiæ, & Theologia Scholastica, & Moralis, inter se adæquatè separentur, cum maximo Lectoris commodo.

Denique ac maximè, quod hujus Methodi beneficio, ubi Schola aliqua Theologica temporis compendium requirit, possit Theologia omninò Universa, facile biennii spatio sic breviter dictari, & à Dictante cum suâ industriâ ita explicari, ut complectatur & Theologiam omnem, tàm Speculativam quàm Practicam, & Controversias omnes, etiam modernas, tam cum Hæreticis, quam cum Scholis Catholicis: Denique Praxim omnimodam singularum Functionum Curatoris animarum, quæ vix ex pluribus Voluminibus adeò commodè comparatur: uti hujus Operis Lectores, per Septem jam Editiones, communi consensu ultrò profitentur.

INDEX BREVIS.

Partium & Capitum tantùm.

PARS PRIMA.

De DEO Uno, & Trino & Angelis.

PRIMA SECUNDÆ PARTIS.

De Beatitudine, Actibus humanis, Legibus, Gratia, & Merito.

SECUNDA SECUNDÆ.

De Fide, Spe, Charitate, Justitia & Iure, & de Religione.

De Religione & Actibus illius.

TERTIÆ PARTIS PARS PRIMA.

De Incarnatione Verbi Divini.

TERTIÆ PARTIS PARS SECUNDA.

De Sacramentis.

THEOLOGIÆ SPECULATIVÆ PARS PRIMA.

DE DEO UNO, ET TRINO, ET ANGELIS.

CAPUT I.

De Existentia Dei, Attributis, Visione, Lumine gloriæ, & Scientia.

§. I.

Demonstratio Dei, ejusque Unitas, & Attributa.

Omnia quæ pertinent ad demonstrandam Dei existentiam, ad credendi necessitatem, & fundamenta ad Attributa divina præcipua &c. tradita sunt fusè supra in Tomo I. Part. I. Tract. I. à pag. 1. *Quæ in hac Theologiæ parte reliqua sunt, hic cum suis fundamentis breviter, ac dilucidè suppeditantur.*

Dei Unitas demonstratur. I. Quia Deus est ens summè bonum, sive, quo nullum melius esse potest: Atqui melius est præstare omnibus, quàm parem admittere: Ergo admissa Deorum pluralitate hæc præstantia nulli Deo conveniet: Ergo qui supponit plures esse Deos, supponit pariter nullum esse.

II. Illustrius demonstratur Dei unitas hoc modo: Statuamus duos esse Deos, competet utrique supremus rerum principatus, erit uterque in agendo perfectè liber, erit uterque omnipotens, hæc enim divinæ perfectioni necessariò conveniunt: Atqui supposità pluralitate Deorum, neuter erit perfectè liber, aut omnipotens: quia unus non posset independenter ab altero efficaciter velle esse illud, quod alter pro eodem instanti efficaciter vellet non esse: Alioquin posset v.g. mundus uno volente existere, & altero nolente simul non existere, quod apertè repugnat.

Ergo & illa repugnat plurium Deorum *Theomachia*: sive voluntatum discordia, unde illa contradictio consequitur.

Hinc obiter fit morale documentum; quàm necessaria sit & nobis unitas & concordia ut simus *Deiformes*.

Dices I. posse subesse causam cur illi plures Dii malint esse prorsus per omnia concordes. Respondeo, per hoc nullum dari effugio locum: vel enim nascetur illa voluntatum concordia ex pacto libero, vel ex necessitate naturæ: si primum; poterat uterque in contractum illum non consentire, aliàs, contra hypothesim, liber non foret: si ex necessitate naturæ, multò evidentius patet divinam libertatem exterminari.

Dices II. In Deo reperitur pluralitas personarum: ergo etiam divinæ naturæ multiplicitas. Respondeo, negando consequentiam: Quia etsi pluralitas personarum realiter ab invicem distinctarum admitti debeat in perfectionibus *Relativis*, quales sunt tres Personæ, in quibus necessariò invenitur oppositio producentis ad productum, participantem eandem cum producente voluntatem & naturam, ratione cujus tam producens quam productus debet esse ens à se: dispar tamen ratio est imperfectionibus *Absolutis*, quales essent plures Naturæ divinæ cum inter illas esse nequeat istiusmodi oppositio, quæ distinctionem realem fundare possit. Adde, quod argumentum illud à pluralitate personarum, æquè probaret posse dari plura individua Deitatis quorum unum esset productum & alterum inproductum; & hoc ipso illud productum non esset Deus, quia non esset ens à se, sed ab alio producente.

Hæc demonstratio apertè convincit erroris plurimos etiam Philosophos naturales qui Politheismum admiserunt, & militat contra *Occamum, Bassolum, aliosque*, qui contra communem sententiam docuerunt Dei unitatem non posse demonstrari.

ATTRIBUTA divina, sunt perfectiones quæ non sunt de primo conceptu Dei, sed quasi illius proprietates. Talia attributa sunt, Immensitas, Simplicitas, Infinitudo, Æternitas, Immutabilitas, Potentia, Sapientia, Providentia falli nescia &c.

Immensitas Dei, est diffusio sive expansio intimæ Dei præsentiæ ad omnia spatia possibilia, ac imprimis ad omnem creaturam actu existentem: quod intelligendum est non tantum secundum operationem à Deo ipsis inditam & communicatam (uti perperam restrinxit *Vorstius* in Hollandia hæreticus) sed etiam secundum ipsam Dei substantiam cuivis creaturæ, etiam minimæ, ubique inexistentem. Quod probatur ex illo Jeremiæ cap. 3. *Numquid non cœlum & terram impleo, dicit Dominus.* Idemque ratio demonstrat. Cum enim Deus sit perfectionis infinitæ adeòque illimitatæ, non potest in extensione ad locum quemlibet limites recipere.

Neque dicas, posse de loco in locum omnem successivè se extendere. Hoc enim esset Deum vagum & mutabilem constituere.

Quæritur, An divina ubicatio, sive præsentia, porrigatur extra hunc mundum, & cœlos, & *universam* rerum conditarum compagem? Hoc salvâ fide *Vasquez* & varii negant, qui videtur dedecere Deum esse in spatio imaginario, nihilo &c.

Sed nos cum *Suare, Lessio*, & pluribus, ut multò probabilius affirmamus; & asserimus Deum vi suæ immensitatis etiam extra cœlos in infinitum protendi, quamvis non per ubicationem extrinsecam ad aliquem locum, cum ibi nullus actu sit locus, sed per ubicationem sibi merè intrinsecam. Probari id satis videtur ex Scripturis *Jobi II.* Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? Et 3. *Reg. cap.* 8. Si cœlum, & cœli cœlorum te capere non possunt &c. Subscribunt perspicuè Patres illi qui cum S. Athanasio, & S. Augustino, ajunt Deum *esse ubique, & extra omnia*, & ut loquitur Damascenus defi-

de fide C. 16. Deum esse totum in omnibus, & totum super omnia.

Idem ratione confirmatur: Si Deus extra hunc, alium mundum conderet, deberet certè illi novo mundo præsens esse, idque ita per novam sui mutationem, sive translationem ad spatium in quo antea non fuit, quod divinæ immutabilitati repugnat.

Neque cum *Cartesio* admittimus, extra hoc universum spatia realia infinitè extensa, in quo ille idæis suis non sat claris nimium confidit. *Reflecte*, hæc in omnibus etiam minimis divina ubiquitas, quando debeat esse piis ac probis solatio, improbis terrori.

Æternitas Dei, est duratio carens principio, fine, & omni successione. Sive ut *Boetius l. 5. de Consol. Phil. prosa 6.* Interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Hanc Deo attribuit passim Scriptura, ut *Psalmo* 101. Tu autem in æternum permanes &c. Consonat cum aliis PP. S. Augustin. *l. 2. Confess. c. 13.* Præcedis, Domine omnia tempora præterita celsitudine semper præsentis æternitatis, & futura &c. Ratio etiam demonstrat. Quia cum admittatur in Deo potentia entia producendi omni tempore possibili, ita & existendi duratio interminabilis, cum producere non possit nisi existens. De aliis Dei Attributis infra in fine hujus §. indicabitur.

De Distinctione Attributorum divinorum dicendum, Attributa divina non distingui ab essentia, aut inter se physice, aut modaliter: neque distinctione illa formali ex natura rei, quam Scotisticam aliqui vocant: Sufficit inter illa attributa sola distinctio rationis ratiocinatæ.

Prima Pars assertionis, de fide colligitur esse ex Concilio Lateranensi Cap. *Firmiter* de summa Trinitate, ubi definitur quod in Deo sint tres quidem personæ, sed una essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Atqui non subsisteret illa simplicitas si Attributa illa distinguerentur ab essentia, aut inter se physicè, aut modaliter, quæ important rem unam ab altera diversam.

Secunda Pars satis deducitur ex Concilio Rhemensi contra *Gilbertum* definiente, quod in Deo non sit ratio aliqua quæ inter naturam & personas dividat. Unde à fortiori sequitur, idem dicendum esse de Attributis.

Ex his Pars tertia sequitur, Sufficere scil. solam distinctionem rationis ratiocinatæ; quæ consistit in diversis conceptibus rem eandem simplicem diverso modo repræsentantibus cum fundamento in re, scil. ob perfectiones summas ac varias divinæ naturæ quantumvis simplicissimæ competentes. Ita communius Theologi. Quia major distinctio non requiritur, nec in ente simplicissimo admitti potest: & per illam diversitas Attributorum divinorum facilè explicatur.

Fundatur hæc distinctio, primò in eminentissima perfectione divinæ entitatis realiter simplicis, sed virtualiter multiplicis. 2. In limitatione nostri intellectus non valentis uno actu adæquate representare totam divinæ essentiæ perfectionem. 3. In medio quo divina cognoscimus, scilicet, per analogiam sive similitudinem ad perfectiones variarum creaturarum, à quibus species haurimus quibus ad divinas perfectiones sive Attributa repræsentanda connitimur.

Dices, Per illam distinctionem rationis nequeunt salvari contradictoria quæ diversis Attributis affirmantur & negantur, ut in his aliisque Propositionibus: *Justitia* Dei punit, Misericordia Dei non punit, Ergo debet admitti alia, saltem ex natura rei, in Deo ante conceptum.

Resp. neg. ant. Sufficit enim ad illa salvanda diversitas conceptuum, quibus res in se indivisibiliter eadem, diversimodè, sive cum diversis connotatis, repræsentatur: atque ita in prædictis, *punit*, *& non punit*, prædicantur quidem de eodem, sed non de eodem adæquatè: quia Justitia formaliter qua talis, est entitas Dei ut repræsentata conceptu justitiæ, præscindendo à misericordia: & ut connotat actus puniendi quos justitia, sive, Deus ut justus causat. Misericordia verò, est eadem Dei entitas ut repræsentata conceptu misericordiæ, præscindendo à justitia, & ut connotans actus miserendi: ac proinde ratione istius conceptus, & connotati quod importat, dicitur justitia punire, non autem misericordia, quæ alium conceptum & ordinem ad alios actus miserendi tamquam ad sua connotata involvit. Quo modo in hoc genere & alia in speciem contradictoria salvantur, plura exponuntur infra *de Trinitate*, & de *Communicatione idiomatum* infra in materia *de Incarnatione*.

Quomodo autem ex Ente à se *profluant alia Dei attributa, uti summa & illimitata perfectio, Sapientia, Omnipotentia, Bonitas, & inde Veracitas in revelandis mysteriis fidei, traditur in hujus Operis* Tomo I. Cap. I. art. 3. pag. 15.

Errores varii Calvinistarum in Hollandia &c. circa varia Dei Attributa, refutantur supra *Part. III. pag.* 88.

§. II.

De Visione Dei, ejusque principio, & objecto.

De fide est, *Visionem Dei claram* communicabilem esse, & de facto communicari intellectui creato Angelico, & Humano. Est contra *Armenos*, & quosdam *Græcos* docentes Deum non videri immediatè in se, sed in quadam similitudine, sive luce, quam vocant, Theophaniam. Quod damnat Concilium *Viennense*, & *Florentinum Sess. ultima*, definiens, animas discedentes in gratia & plenè purgatas intueri ipsum Deum unum & trinum sicut in se est.

Opponunt igitur male, non esse proportionem inter Deum, & intellectum creatum. Quod ut verum sit in ratione entis increati, est tamen proportio in ratione potentiæ cognitivæ, & objecti cognoscibilis: cum constet intellectum nostrum habere vim naturalem ad cognitionem Dei abstractivam, & per Deum elevabilem ad intuitivam illius cognitionem, quamvis ea sit supra vires naturæ per se sumptæ.

Videri non potest Deus, per similitudinem objectivam, sive, per medium quod prius cognitum ducat in cognitionem Dei.

Ita D. Thomas *hic q. 12. art. 2.* Quia tale medium non potest repræsentare objectum ut in se est secundum perfectionem quam de eo representat: uti patet in imagine Cæsaris, ipsius quantitatem, colorem, & figuram repræsentante, ut in Cæsare existunt: nulla autem similitudo potest continere Dei essentiam & perfectionem prout in se existit.

De facto videtur Deus per similitudinem formalem, id est, per speciem *Expressam*, quæ est qualitas, sive conceptus vitalis suum objectum formaliter repræsentans & dici solet, Verbum mentis.

Ita

Ita *Suarez*, *Vasquez*, *cum D. Bonaventura*, *Durando*, *Richardo*, *Pesantio* &c. Contra *Cajetanum*, *Bannez*, *Sylvium*, *& P. Amicum*, *ac plerosque Thomistas*, qui docent operationem mentis, in qua consistit visio, non habere terminum à se productum, qui sit verbum mentis, sed *immediatè* sine illo ad divinam essentiam terminari.

Sed his contrarium patet ex S. Augustino lib. 14. de Trinitate cap. 17. *In hac quippe imagine* (scilicet anima) *tunc perfecta erit Dei similitudo*, *quando perfecta erit visio*. Et ex S. Damasceno lib. 1. de Fide Cap. 18. Et S. Anselmo in Monologio Cap. 31. Ac denique ex S. Thoma hic Quæst. 27. art. 1. *Quicumque intelligit*, *ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid intra ipsum*, *quod est conceptio rei intellectæ*, *& dicitur verbum cordis significatum verbo oris*.

Hinc apud *Fasolum* fatetur Capreolus, Ferrariensis, & Sotus Thomistæ, hanc sententiam nostram etiam in Doctrina D. Thomæ posse sustineri.

Dices sequitur inde, Beatos non videre Deum *immediatè*, sed mediante illa specie expressa, sive similitudine Dei formali, consistente in conceptu Dei ab intellectu in se expresso.

Resp neg. sequelam. Quia species illa expressa non est medium *in quo* Deus ab intellectu videtur, sed tantùm ratio formalis *quâ* videtur: ac proinde inter intellectum videntem, & Deum visum nihil omnino mediat quod per modum objecti prius cogniti ad Dei cognitionem perducat, neque debet intellectus suam de Deo cognitionem reflexè cognoscere.

Neque contra hanc assertionem nostram vim habet argumentum ab actu intelligendi *in divinis*, ad actum intelligendi *in creatis*: Disparitas enim magna est, quod intelligere in creatis sit aliquid accidentale distinctum ab intelligente, sive, quod possit ab illo abesse; non ita in intellectione divina, cui nulla de novo potest perfectio accedere.

Posset absolutè Deus videri per speciem *Impressam*, id est per qualitatem quæ sit repræsentativa Dei in actu primo, & virtus vicaria objecti, illa quidem non indigentis, sed ad sui visionem exhibendam eâ liberè utentis. Ita docet *Suarez*, *Valentia*, *Ariaga*, *Vekenus*, Contra nostrum *Tannerum*, *Granadum*, *Amicum*, *Recupitum*, *cum Cajetano*, *Bannez*, *aliisque Thomistis*.

Et probatur: Quia talis species nullam arguit in Deo imperfectionem, sed potius amplitudinem perfectionis.

Quod nempe causa libera per aliquid sui vicarium possit efficere, quod æquè, vel etiam naturalius per se præstare possit. Sic Deus possit reddi extrinsecè Creativus, per aliquam creaturam ab eo elevabilem ad creandum.

Nec obstat quod opponunt talem speciem fore Deo similem. Respondetur enim, non fore Deo similem entitativè, sed solum repræsentativè, in quo non apparet repugnantia.

De facto tamen Deus à Beatis non videtur per talem speciem impressam. Ita *Cajetanus*, *& Suarez* cum communi, Contra *Guil. Parisiensem & Ægidium Lusitanum*. Quia de facto nullo modo est necessaria ad Dei visionem, cum ab intellectu elevato possit per se videri: sicut in Angelo ad sui visionem talis species non requiritur.

Quod *objicitur* de Improportione intelligibilitatis intellectus creati, non urget, quia ea improportio tollitur per elevationem intellectus ad Dei visionem lumine scil. gloriæ illustrati.

Visionem Dei effici in beato per ipsam visionem divinam, quâ Deus se videt, intellectui creato unitam, aut communicatam (uti docet *P. Bone Spei* vir doctus ordinis Carmelitarum) repugnare videtur communi Doctorum sententiæ, & rationi actus vitalis, qui debet ab intrinseco procedere. Alioqui possit ex eadem ratione Lapis videre Deum, visione scil. divina ipsi communicata, quod sustineri nequit.

Oculo corporeo repugnat Deum videri. Id affirmat *Suarez* esse fidei proximum, & hodie omnium ferè Catholicorum sententiam: pro qua adducuntur ab eo aliisque Patrum sententiæ. Ratio favet. Quia visus non potest elevari ut tendat vitaliter ultra suum objectum, quod est lumen, & color: non magis quam gustus Deum gustare: nam non minus est visus restrictus ad colorem, quam gustus ad saporem. Scripturæ quæ apparent contrariæ, agunt de visione Dei incarnati, nempe Christi, vel de experientia quasi intuitiva quam de divina providentia in creaturis spectamus.

In hac vita mortali nemo hactenus intuitivè vidit Deum; nec videre potest ex lege Dei ordinaria. Prima saltem pars est communis, contra varios Thomistas. Probatur præcipuè ex Scripturis Joannis 1. v. 18. *Deum nemo vidit umquam, unigenitus filius qui est in sinu Patris ipse enarravit*. Et 1. ad Timotheum 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest*. Quod videtur etiam secundam assertionis partem satis probare, cum dicat Apostolus Deum in hac vita videri non posse.

Quæ verò opponuntur de S. Paulo, 2. ad Corinth. 12. *Raptus est ad Paradisum ubi audivit arcana verba*. Et de Moyse Exodi 33. *Ego ostendam omne bonum tibi*. Respondeo, tantùm ibi significari, illos eximiam mysteriorum divinorum accepisse revelationem, quæ verbis humanis explicari non possit, non verò habuisse ipsam immediatam naturæ divinæ visionem. Aliàs quomodo expones allata ipsius Apostoli Pauli verba: quem nullus hominum vidit, sed nec videre *potest*, quod tantum de statu præsentis vitæ intelligi potest.

Quæritur, An privilegium visionis divinæ in hac vita habuerit saltem Virgo Deipara? Resp. 1. id incertum esse. Resp. 2. Si visio talis ulli umquam puræ creaturæ concessa sit, non dubitandum Dei matri saltem aliquando communicatam: uti nos piè ratiocinari docet Doctor Angelicus 3. *Part. Quæst.* 27. *art.* 1. Rationabiliter, inquit, creditur ut illa quæ genuit unigenitum à Patre, præ omnibus aliis majora Privilegia acceperit gratiæ.

§. III.

De Lumine Gloriæ, *& Visionis Dei supernaturalitate*, *inæqualitate*, *& visione creaturarum in Verbo divino*.

NEcessarium est Lumen gloriæ ad videndum Deum. Est de fide ex Concilio Viennensi, Scripturis, & Patribus. Ratio etiam est, improportio intellectus creati ad visionem tam perfectam entis increati per se eliciendam.

Quoad *entitatem Luminis gloriæ*, multo probabilius est illud non esse aliquod auxilium transiens, sed habitualiter permanens & intellectui inhærens. Suadet hoc ipsa conditio visionis beatificæ, quæ cum sit stabi-

stabilis ac perpetuò duratura, magis convenit stabile esse principium quod ad illius durationem ordinatur.

Intellectus etiam *immediatè* cùm lumine gloriæ attingit visionem Dei. Quia cum visio intellectualis sit actus vitalis, debet procedere à principio intrinseco & connaturali; uti actus fidei, spei, charitatis procedunt immediatè à potentiis habitu supernaturali elevatis. Ita *Suarez*, *Vasquez*, *Molina*, Contra *Sotum*, *Bannez* & plures Thomistas.

Visio divinæ essentiæ non potest esse *connaturalis* ulli substantiæ creatæ. Est communissima cum *D. Thoma, Scoto, Suare, & recentioribus*: opposita tamen sententia non est temeraria, nec caret aliqua probabilitate, & in eam inclinat *Joan. Major, Ariaga hic Disp. 5. Sect. 7. Ripalda de ente supern. lib. 1. Disp. 3. Sect. 3.*

Ratio est I. quod nulli creaturæ etiam possibili convenire possit modus essendi actus puri, Deo proprius; adeoque nec modus cognoscendi connaturaliter visivus essentiæ divinæ soli Deo proprius.

II Quia ex S. Augustino aliisque Patribus repugnat creatura naturaliter impeccabilis, sancta, beata, qualis esset naturaliter videns Deum.

III. Quia visio Dei simpliciter supernaturalis: ergo non potest ab ulla substantia creata connaturaliter elici.

Dices, Possit absolutè dari aliquis intellectus creatus qui sua perfectione adæquaret simul perfectionem nostri intellectus, & luminis gloriæ. Ergo talis connaturaliter videret Deum.

Resp. neg. ant. scil. qui possit per solam suam essentiam illis æquivalere; sicut nequit dari creatura quæ æquivaleat effectui formali albedinis, per se constituens album; causa enim formalis suppleri non potest, aliàs posset esse creatura cognoscens per solam suam essentiam, quod admitti nequit.

Beati *inæqualiter* vident Deum. Est de fide ex Scripturis, C.C. & PP. Nec contrarium colligitur ex eo quod dicit Christus in parabola de operariis, recipientibus mercedem æqualem, sed solum vult, subinde fervorem charitatis compensare majorem diuturnitatem operis.

Intellectus perfectior cum æquali lumine non causat visionem Dei formaliter perfectiorem: Quia vis intellectus creati non proportionatur visioni Dei, nisi præcisè in quantum subest elevationi.

Alioqui contra Tridentinum, vis naturæ per se posset aliquid in ordine ad salutem, nempe aliquod incrementum Fidei, Spei &c. quod repugnare videtur Florentino de Purgat. definienti, perfectionem visionis esse ex meritis. Ita cum D. Thoma *Sotus, Suarez, Vasquez, Valentia.* Contra *Scotum cum suis, Durandum, Lessium, aliosque.*

Dices, Potest oculus corporeus perfectior, cum æquali lumine, objectum suum perfectius repræsentare, quam possit oculus imperfectior. Ergo etiam intellectus perfectior, cum æquali lumine gloriæ, poterit Deum perfectius intueri.

Resp. neg. conseq. Disparitas est, quod oculus perfectior habeat majorem virtutem proportionatam & ejusdem ordinis scil. naturalis cum visione producenda: secus est in intellectu perfectiori in ordine ad visionem divinam quæ est alterius ordinis, scilicet supernaturalis.

Visio Dei *Comprehensiva* est, quæ adæquatur extensivè & intensivè ejus intelligibilitati intrinsecæ, sic ut nihil ejus lateat videntem, inquit Augustinus cui consentit *S. Thomas*, cum aliis PP. Et patet exemplo comprehensionis corporalis: v. gr. quâ aliquid comprehenditur manu, sic ut nihil illius sit quod intra manum non contineatur.

Deus non potest *Comprehendi ab intellectu creato*, etiam de potentia absoluta. Est definitum à Concilio *Lateranensi* traditum à *PP. Augustino, Beda*, &c. Quia cognitio creaturæ non potest adæquari divinæ cognoscibilitati, nisi adæquetur divinæ cognitioni, quod repugnat.

Potest videri Essentia sine personis intuitivè cognitis, non tamen sine illis abstractivè cognitis, si repræsentetur ut illas exigens. Nam & unio hypostatica de facto terminatur ad personalitatem Verbi, & non ad essentiam, ergo sic potest etiam Visio. Quod magis probatur ex admissâ in divinis, cum Thomistis & pluribus, distinctione virtuali.

Similiter videri potest *una persona*, aliâ non visâ etiam directè opposita, sed solum abstractivè cognitâ. Quod ex ratione jam assignata deduci potest.

Beati de facto vident Deum trinum, ejusque attributa strictè dicta. Est de fide ex Concilio *Florentino*, & *Script.* Hoc enim est connaturale Visioni beatificæ claræ, quam beati de facto habent.

Non tamen vident omnia *Attributa* latè, ut sunt speciales habitudines divinæ omnipotentiæ aut scientiæ ad quævis possibilia in particulari. Cum Beatorum visio non sit comprehensiva, sed inadæquata, & aliquo modo præcisiva.

Beati vident in Verbo *Possibilia* secundum esse proprium. Est *S. Thomæ* ex *S. Dionysio*, & *S. Augustino*, qui dicit creaturas cognosci in Verbo cognitione matutina, id est, Clarâ, & in se ipsis cognitione vespertina, id est, minus clara, contra Occamum, Vasq. &c.

Et ratio est, quia Dei *potentia* dicit habitudinem transcendentalem ad omnes creaturas possibiles: adeoque divina *potentia* est essentialiter connexa cum possibilibus in particulari, & ideo est *medium* (uti idea & scientia Dei) in quo, ratione istius connexionis videntur, sicut videntur facienda in mente Artificis.

Deus potest videri *inadæquatè* absque ullis *creaturis*: de facto tamen non videtur sine illis. Beati enim vident Attributa cum creaturis connexa, eaque satis penetrant ad percipienda in iis quædam etiam merè possibilia in particulari.

Determinatio visionis ad repræsentationem horum possibilium, potius quam aliorum, est vel à lumine gloriæ, vel ab essentia ut specie, vel à concursu Dei particulari.

Cognitio *omnium possibilium* in Deo esset *infinita* categorematicè, licet ipsa solum sint infinita syncategorematicè. Quia contineret virtutem eorum repræsentativam totam simul & sine termino: ideoque creaturæ non potest competere, præsertim in sententia negante possibile esse infinitum actu, quæ est communior.

Creaturæ *ut existentes* non possunt videri *formaliter* in Verbo. Quia Verbum cum earum existentia nullam habet connexionem necessariam, uti nec decreta Dei libera extrinsecè completa, secundùm id quod dicunt Deo intrinsecum. Nihil enim Deo intrinsecum potest esse necessariò connexum cum contingente, adeoque nec movere intellectum, etiam divi-

divinum, ad ejus cognitionem. Ita *Occamus*, *Durandus*, *Recupitus*, *Vekenus*, Contra *Thomistas*, & *aliquos Scotistas*, *Suarem*, *Granadum* &c.

Dices, S. Augustinus & S. Bernhardus ajunt, *Angelos videre in Verbo facta per Verbum:* Ergo creaturæ ut existentes possunt &c.

Resp. intelligendos esse de visione in Verbo *causaliter*, juxta assert. seq.

Creaturæ *ut existentes* videntur in verbo *Causaliter*. Hoc solum volunt *Augustinus* aliique PP. Dei essentiam appellantes, speculum voluntarium, hoc est, Beatis repræsentans, quæ vult sive existentia, sive possibilia.

Beati vident in verbo causaliter 1. *mysteria fidei*. 2. res *naturales*, ut cœlum, elementa &c. 3. omnia ad ipsos *specialiter pertinentia*, ut preces ad eos fusas. Horum enim notitia, est ipsis connaturaliter debita, tamquam complementum perfectæ beatitudinis.

Habetur autem hæc notitia partim per visionem, partim per scientiam infusam. Se extendit etiam ad aliqua *futura contingentia*, quorum respectu est intuitiva latè; non tamen ad diem *Judicii*, Quia, teste Christo *Matthæi* 24. *De die illa nemo scit*. Dixi, intuitiva latè, hoc est, prout in se futura sunt pro certa temporis differentia, non verò prout intuitio dicit præsentem objecti coëxistentiam.

Quæres insuper 1. An repugnet lumen gloriæ in intellectu ab aliqua creatura produci?

Resp. Repugnare, quia alioquin producens lumen illud virtute in sua essentia contineret, sicut causa effectum, essetque illo lumine supernaturali longè perfectior, quod admitti nequit.

Quæres ergo 2. An visio beatifica dici possit aut debeat esse infinita?

Resp. neg. quia repugnat creatura categorematicè infinita, ex sententia communi: tantùm igitur possit visio illa dici infinita quoad durationem.

Quæres 3. An Deus, etiam in creaturis, distinctè & clarè à Beatis videatur?

Resp. non posse sic videri, nisi quatenus Deus continet perfectionem istius creaturę, sub hac enim tantummodò creatura Deum respicit, & essentialem cum illo habet connexionem.

Quæres 4. An naturalibus viribus ac meritis ad visionem saltem aliquam Dei perveniri possit?

Resp. neg. quia medii naturalis ad finem illum supernaturalem nulla est proportio, quod contendebat hæresis Pelagii.

§. IV.

De Scientia Dei Varia, ejusque objecto, effectu, idea.

De varia in Deo *scientia*, ac *Præscientia futurorum*: *De scientia simplicis intelligentiæ, visionis, ac singulariter de scientia Media &c. traditur supra in Tomo I. Parte II. Controversia* 1. *pag.* 258 *usque ad paginam* 270. & *de Prædeterminatione Physica, ibidem. Restant pauca hic annectenda.*

Scientia Dei alia est *visionis*, alia *simplicis* intelligentiæ: hæc est rerum ut possibilium, illa ut existentium in quavis temporis differentia, præterita, præsenti, aut futura.

Scientia Dei *necessaria* est de objecto necessario, *libera* de contingenti, *practica* est operabilium, *speculativa* pure scibilium, sive, quæ possint sciri, sistendo in sola eorum contemplatione.

Cognoscit Deus creaturas *ut existentes* cognitione propriâ ad illas immediatè & formaliter terminatâ. Quia ut sic habent intelligibilitatem propriam, uti & esse proprium, secundum quod terminant Dei actionem & complacentiam.

Deus etiam cognoscit creaturas *ut possibiles* immediatè secundum esse proprium, *quod haberent*, si producerentur. Quia & illa habent suam essentiam, & entitatem produci possibilem, adeoque à Deo cognoscibilem.

Deus cognoscit *possibilia* in se ipso, & in se ipsis: *existentia* verò solum in se ipsis cognoscit. Scientia illius circa illa non est formaliter aut virtualiter *discursiva*, ex noto ignotum deducendo: Quia hoc aliquid involvit minoris perfectionis intellectivæ, quam sit res in se ipsis, sine discursu, immediatè cognoscere.

Simplex intelligentia, est causa rerum, non visio. Ita Authores Societatis contra plerosque Thomistas, volentes visionem sub ratione imperii esse causam rerum proximam. Sed contra illam doctrinam stant PP. August. Hier. Damasc. & Justinus, docentes præscientiam futurorum, non esse eorum causam, sed contra. Quia alioqui noceret libertati, esset enim aliquid antecedens necessariò connexum cum existentia futurorum.

Deus *futura contingentia* cognoscit infallibiter *non in essentia, & idea*, est communis. Quia hæc nullam habent connexionem cum eorum futuritione, cum stante Dei essentia, & idæa, possint illa numquam existere. Illa autem infallibiter cognoscit in *decreto concurrendi* in actu primo suppositâ prævisione conditionata determinationis creaturæ ex hypothesi istius concursus. De hoc in Operis hujus *Tomo I. loco supra citato de scient. media pag.* 270.

Deus non videt futura contingentia, in *suis causis*, etiam supercomprehensis; utpote ad illa indifferentibus, sicut possit existere & cognosci causa sufficiens, sic ut numquam existat effectus liber & possibilis.

Futura contingentia non videntur in reali coëxistentia *in æternitate*. Cum enim non existant ab æterno, non possunt Deo ab æterno coëxistere. Illa quidem coëxistunt æternitati toti realiter, sed non toti virtualiter, adeoque ei non coëxistunt omni tempore; sicut res quæ hic est præsens Dei immensitati, non est ei ubique præsens.

Intellectio Divina est *instar Oculi* semper aperti respectu omnium cognoscibilium, quorum est præscientia, scientia, & memoria, cognoscens per idem ex parte sua, sed per ordinem ad diversa tempora, præterita, præsentia, aut futura.

Præscientia absoluta Dei non nocet *libertati creaturæ*. Cum ex mente PP. sit naturâ posterior determinatione creaturæ, nec tam sit præscientia futurorum, quam scientia præsentium in qualibet temporis differentia. Hinc non est est absolutè necessaria, sed indirectè ad libertatem creaturæ, quæ nunc potest facere, ut ab æterno non fuerit præscientia de suo actu libero: Sicut jam potest facere ut nullus eam videat agentem id quod nunc agere possit, si nempe illud non agat. Hinc erravit *Cicero*, dum Deo negavit futurorum præscientiam, ut scilicet homini servaret libertatem.

Deus cognoscit *determinatè* veritatem aut falsitatem pro-

propositionum de futuro contingenti absoluto, ut Antichristum peccaturum: cum veritas illa perfectissimæ Dei intelligentiæ coexistat. Non tamen antecedenter ad omne Dei Decretum præbendi suum concursum: cum pro eo signo earum propositionum objectum sit indifferens ut actu sit, vel non sit.

Deus certam habet Scientiam contingentium *conditionatè futurorum*: non (ut olim voluerunt quidam Thomistæ, probabilem tantum, probabilitate scil. tenente se ex parte solius objecti, non etiã ex parte actus Divini, cui repugnat alicujus incertitudinis imperfectio. Deus namque 2. *Reg.* 23. de Ceilitis, & *Matth.* 11. de Tyriis ejusmodi conditionata revelavit ut infallibiliter futura. Cum enim Deus essentialiter cognoscat omne cognoscibile, & istiusmodi conditionata habeant cognoscibilitatem objectivam, non potest juxta S. August. Deo negari eorum cognitio sine divinitatis injuria.

Hæc scientia non fundatur in *Dei decreto*, nec ullum præsupponit, nisi conditionatum ex parte actus, quo causa supponitur in actu primo completa: ita cum Schola Societatis alii plusquam ducenti apud Henao in scientia media historicè propugnatâ. Nam scientiâ conditionalium fundatur in *conditionata* futurorum existentia, & ejus infallibilitas in infinita perfectione intelligendi ipsi essentiali.

Dices, Nullum sic datur determinativum infallibilitatis istius Scientiæ.

Resp. Frustra hic quæri determinativum infallibilitatis *extrinsecum*, cum ex suis intrinsecis eam habeat intellectio divina quæ essentialiter veritati est conformis.

Scientia etiam *conditionata* in Deo non officit libertati creaturę. Cum enim sit posterior ejus determinatione in statu conditionato, est in ejus potestate, ut fuerit, vel non fuerit. Uti deducimus loco supra citato *de Scientia Media*.

Scientia Dei est *invariabilis*: potuit tamen, ut est Visio, *plura* cognoscere intuitivè, quam de facto cognoscat. Si nempe Deus plura actu produceret quàm produxit, aut producturus est: cum Visio tantum versetur circa res actu existentes in aliqua temporis differentia.

Dices, Quomodo ergo Deus est *immutabilis*, cum possit habere scientiam visionis, quam actu non habet, circa creaturas quæ actu nnuquam existent, possint tamen nunc actu existere, & Deus circa illas nunc habere scientiam visionis, sive intuitivam, quæ de solis aliquando existentibus, non de merè possibilibus, habetur.

Resp Deum esse *immutabilem*, hoc sensu, quod Deo nullum possit accedere prædicatum, aut perfectio, aut accidens *intrinsecum*: non autem quod non possit illi accedere aliqua Relatio *extrinseca*. Hæc autem scientia visionis ut talis constituitur per relationem extrinsecam creaturæ *ut coexistentes* cognitioni Dei, quam de illa habet; hæc autem relatio extrinseca nullam inducit veram mutationem. Sicut relatio unius albi ad aliud album mutari potest per secundi albi destructionem, sine ulla prioris mutatione intrinseca, sed sola desitione, vel accessione termini extrinseci.

Et notandum, per hanc distinctionem circa Deum, ejusque Attributa, multas difficultates dissolvi.

Datur in Deo idæa, juxta quam operatur ad extra: Omnia enim facit ex prævia cognitione, & in intentione suum opus assimilandi alicui ex suis perfectionibus. Quod confirmat S. August. lib. 83. quæstionum quæst. 46. *Non enim extra se positum aliquid intuebatur, ut secundum id constitueret quod constituebat, hoc enim opinari sacrilegum est.*

Idæa divina *formalis*, est cognitio modi, quo res facienda est: *objectiva*, juxta Dionys. August. & alios PP. est ipsa Dei essentia, quatenus à creaturis est variè participabilis. Quia illa ut sic, est Deo ratio cognoscendi omnes creaturas ut à se producibiles. Cum enim Deus sit supremus Artifex, debet uti perfectissimo exemplari, adeoque sibi intrinseco.

Quares, An Deus habeat tot cognitiones saltem virtualiter distinctas, quot sunt objecta possibilia?

Resp. 1. Ista prædicata, *tot, quot*; tantum, quantum; æquale, inæquale, & similia, debere excludi, sive, locum non habere in ente potentiâ infinito: quia illa tantum toti quantitativo & actuali competunt.

Resp. 2. Cognitiones divinas non distingui strictè virtualiter, sed est entitativè una tantum in Deo cognitio, per quam attingit omne possibile distributivè, sive, hoc, illud &c, nullum tamen ut totum, aut ultimum, quia in infinito nullum verè totum, aut ultimum dari potest, ut recepta docet Philosophia.

CAPUT II.

De voluntate DEI, ejusque libertate, decretis, providentia, prædestinatione, reprobatione.

§. 1.

De volitionibus Dei necessariis, & liberis.

DEus amat se necessariò, etiam quoad exercitium. Quia Deum, infinitè amare suam infinitam bonitatem, est perfectio simpliciter, quæ Deo debet competere. Necessitatur verò ad hunc amorem, quia bonitas infinita perfectissimè cognita ad sui amorem infinitè rapit, ideoque ab eo cessare non potest.

Iste Dei amor non solum habet rationem gaudii, sed etiam *Benevolentiæ* propriæ amori, ut à simplici gaudio; aut complacentia distinguitur.

Alia à se distincta Deus non amat necessariò secundùm esse existentiæ à se ponendæ, in iis tamen ut possibilibus necessariam habet complacentiam: Utpote in objecto verè bono, & cum ipsius essentia connexo ratione producibilitatis.

Datur in Deo volitio libera. Est de fide, & Scripturis & PP. contra *Porphyrium*, & quosdam veteres cum *Abailardo* & *Wiclefo*. Et demonstratur Ratione. 1. Quia Deus operatur ad extra modo perfectissimo qualis est in agendo libertas. 2. Quia ex sibi sufficientissimus. 3. Quia libertas est perfectio simpliciter, cum ea sit melior carentia libertatis.

Dices 1. Omnis volitio Dei est æterna, ergo & consequenter necessaria.

Resp. neg. conf. Non enim omne æternum est ideo necessarium *absolutè*, sed tantum ex *suppositione*, & quoad solam existentiam.

Dices 2. Actus pro Deus vult creaturam est idem cum actu, in quo vult seipsum: atqui hic actus est necessarius: ergo & ille quo vult creaturam.

Resp. dist. ma. Est idem quoad intrinseca, Conc. quoad

quoad extrinseca nego, sive respectum ad terminum, juxta prædicta.

Deus est determinatus *ad optimum* quoad *modum* operandi ex perfectissima cognitione, & intentione; non quoad *substantiam operis*, ne quidem moraliter. Quia etiam hæc determinatio repugnat libertati divinæ infinitè perfectæ. Hinc potuit Deus facere perfectiora quam fecit quoad substantiam, quamvis non quoad sapientiam, & intentionem perfectiorem.

Potestas quidem ad *Bonum* & *Malum* importat imperfectionem peccabilitatis Deo repugnantem; nullam tamen importat potestas ad bonum, & *minus bonum*, quæ proinde Deo convenit: quia nullam habet majoris boni *indigentiam*, ergo nec ponendi necessitatem.

Dices, Ergo libertas creaturæ est major libertate Dei, cum illa contineat etiam libertatem ad malum sive ad peccatum, non ita libertas divina.

Resp. Libertas *creaturæ* est quidem *extensivè major* libertate Dei secundum quid, nempe quatenus se extendit ad peccata: non tamen *absolutè*, cum libertas divina ad plura alia & excellentiora decreta, & opera se extendat, quæ non sunt in potestate creaturæ.

Major convenientia non est ratio, sed mera congruentia actorum Dei: adeoque non plenè satisfacit illa quæstioni, cur Deus ita egerit, v. g. potius assumpserit naturam humanam, quam angelicam: adeòque sæpe in his major convenientia apud Patres, non rationem, sed congruentiam importat, quod Deus potius hoc quàm aliud fecerit.

Volitio libera *non superaddit* Deo aliquid ab eo realiter distinctum. Hoc enim repugnat ejus simplicitati & immutabilitati: contra *Vorstium* Calvinistam. Nec solam indifferentiam *judicii*, ut vult *Bannez*. Quia hæc nec in creatis ad libertatem sufficit, ut diximus in *Tomo I. de prædet.* physica.

Neque addit merum *respectum rationis*, ut vult cum variis *Thomistis* etiam *Molina*. Quia Deus est liber independenter ab illo conceptu nostri intellectus.

Neque superaddit perfectionem *extensivam* Deo intrinsecam, quæ potuerit non esse: Quia repugnat aliquid Deo identificatum potuisse non esse: contra *Cajet. Peres.* &c. Alioqui enim Deus esset mutabilis, & secundum aliquid sibi identificatum posset esse, & non esse.

Dei volitio constituitur *formaliter libera* per terminum extrinsecum, vi illius existentem in aliqua temporis differentiâ. Ita *Alensis*, *Pesantius*, *Navaretus*, *Altissiodorensis* & ex Societ. *Vasquez*, *Arubal*, *Granadus*, *Amicus*, *Pekenus*, *Derkennis*, &c.

Quia volitio ut libera potest non esse: Atqui non secundum aliquid Deo intrinsecum, cum non possit intrinsecè mutari. Ergo secundum aliquid Deo extrinsecum, quo illa est formaliter libera, non ut volitio, sed ut est aliunde libera, sive contingens ad talem terminum extrinsecum.

Dices, Talis Dei volitio manet in se & intrinsecè necessaria. Ergo sic non salvatur ejus libertas.

Resp. dist. ant. Manet necessaria in *essendo* Conc. in *terminando*, sive efficiendo, nego: talis enim terminatio & efficientia est illi contingens.

Volitio igitur Dei libera, ut sic, non est aliquid *simplex*, sed aliquid *complexè* significabile, dicens in *recto* actum Divinæ voluntatis necessarium in essendo, & liberum in terminando, seu efficiendo; *in obliquo* autem dicit ipsum terminum extrinsecum.

Non est *adæquatè vitalis*, quoad rem, sed solum secundum id, quod dicit principaliter, & in recto; quod sufficit ut dicatur vitalis simpliciter.

Deus habet se *negativè* circa varia volibilia sub conditione, circa quæ, solum habet volitiones conditionatas ex parte actus, cum tamen possit habere absolutas: sic etiam circa illa exercet libertatem contradictionis. Neque enim ullum volibile finitum absolutè necessitat voluntatem creatam ad ejus prosecutionem: Ergo à fortiori, nec voluntatem increatam.

Sed nec est perfectio voluntatis, sed imperfectio libertatis *necessitari disjunctivè* ad contingentia volenda, vel positivè nolenda. Pefectius enim est ad neutrum determinari, sed retinere perfectum æquilibrium suæ libertatis.

Deus habet se *negativè* circa peccata absolutè futura, *hoc sensu*, quod illa neque velit esse, cum ei repugnet velle peccatum, neque efficaciter nolit esse: alioqui non essent futura: Non tamen habet se *merè negativè*: Quia vult illa *permittere* libertati creatæ.

Deo quidem repugnat *suspensio intellectus* ab omni actu circa contingentia: quia ei repugnat ignorantia. Non tamen repugnat *suspensio voluntatis*: Quia hæc est libera, & expers potentialitatis quoad intrinseca tantum. Est igitur *perfectio simpliciter*, actu intelligere omne intelligibile, secus velle efficaciter omne volibile, undè illud necessariò convenit Deo, non verò omnia quæ possit velle.

Datur in Deo voluntas *antecedens inefficax*. Patet, quia vult Deus 1. *Tim.* 2. omnes salvos fieri, non efficaciter & absolutè, cum multi non salvetur, ergo datur in eo voluntas antecedens inefficax. Hoc videtur nunc certum ex Decreto Innoc. X. de morte Christi pro omnium salute seriò oblatâ. *De quo diximus plura supra Tom. I. ad prop. 4. & 5. Jansenii pag. 65.*

Hinc nulla ejus volitio libera est *purè inefficax*, sic ut nullum effectum vel medium inferat, quamvis maneat conditionata ex parte objecti principalis. Nam eo ipso quo est absoluta ex parte actus, debet inferre absolutam existentiam alicujus sui termini, quo compleatur, & constituatur formaliter libera. Ratio est, quod absolutum divinæ libertatis exercitium debeat compleri per aliquid vi illius absolutè existens.

Datur *decretum concurrendi* in actu primo, quo Deus causas secundas complet in actu primo, eis exhibendo suam potentiam paratam, & causis liberis quidem ad utrumlibet, sic ut non noceat libertati. Quia sine hoc decreto, non essent completæ in actu primo ad suam operationem.

Dices, Hoc decretum officit libertati creatæ. Resp. negativè, quia non prædeterminat actionem creaturæ immediatè ut existat, sed tantum Dei potentiam ad concurrendum indifferenter, relinquendo creaturæ potestatem ad utrumlibet se determinandi.

Non est decretum illud formaliter *conditionatum*, sic ut faciat hunc sensum, Concurram cum causa secunda, si agat. Alioqui enim (cum actio creaturæ, & Dei concursus sint idem realiter) esset nugatorium, & faceret hunc sensum, concurram si concurram. Sed est *absolutum* cum determinatione ad individuum sub disjunctione, adeoque, in ordine ad libertatem non lædendâ æquivalenter conditionatum.

Completur in esse liberi per specialem voluntatis

creatæ

creatæ productionem extrinsecam, ut supra diximus.

Quæres, An in Deo, aut voluntate divina admittendæ sint *Passiones*, v.g. iræ, doloris, indignationis &c. quales ipsi Scriptura sæpius attribuit.

Resp. Deum non esse capacem talium passionum, nisi tantum metaphoricè, sive per similitudinem cum modo agendi humano. Passio enim propriè sonat, & annexam habet aliquam animi turbationem, aut alterationem, qualis non cadit in perfectissimam Dei immutabilitatem, & beatitudinem.

Dum igitur in Scripturis Deus dicitur irasci, pœnitere, tactus dolere &c. hoc tantum sonat, Deum, dum punit, id præstare quod solent homines irati: item dolere, aut pœnitere, quia ponit aliquos effectus externos quales procedunt à passione interna hominis dolentis, aut pœnitentis. Christus quidem passiones habuit propriè dictas, sed tantum quà homo, & illius voluntati despoticè subjectas

Possunt tamen inde Deo admitti affectus amoris, odii, gaudii, quatenus tantum voluntatis actum denotant: non tamen propriè affectus Desiderii, quatenus cum importat affectum ad bonum quo caremus, Deus nullo bono careat, aut indigeat.

§. II.

De Prædefinitione, Prædestinatione, Reprobatione.

PRædefinitio est volitio efficax actus boni à creatura ponendi antecedens absolutam ejus prævisionem. Si illa inferat prædeterminationem physicam actus creaturæ evertit libertatem, in nostra sententia. Quia in potestate creaturæ actum non relinquit. Si verò immediatè solum inferat medium de se indifferens, cum quo per scientiam mediam prævisus est actus infallibiliter obtinendus, non nocet libertati.

Ratio est. 1. Quia non est absolutè antecedens, sed posterior actu in statu conditionato, & consequenter est aliquo modo in potestate voluntatis creatæ. 2. Quia non influit in actum per se, sed per medium ex se indifferens.

Et ideo non immutat modum operandi voluntatis, ex sua determinatione propria, cum media influentia in determinationem voluntatis, non aliter influant, quam si abesset prædefinitio.

Dices, Repugnat Dei voluntatem efficacem frustrari: Ergo actus prædefinitus absolutè debet necessariò poni.

Resp. dist. conseq. Debet necessariò sic poni, sive, non potest non poni ex suppositione consequente, Conc. ex suppositione simpliciter antecedente, Nego, nam in statu absoluto exercitium actus manet in potestate agentis.

Actus itaque prædefinitus fit infallibiliter, non tamen necessariò & inevitabiliter, quantum est ex parte antecedentium influentium in actum, quæ omnia in statu absoluto possint stare cum non actu, cum fuerit prævisus & prædefinitus dependenter ab exercitio libertatis conditionatè futuro.

Deus sic prædefiniens dat gratiam dependenter à *scientia media*, ut dirigente seu ut proponente modum infallibiliter obtinendi consensum, non ut movente, seu exhibente meritum gratiæ ad consensum. Prædefinitionem hactenus explicatam admittit ex Societate *Suarez, Granadus, Ruiz, Amicus, Ariaga, &c.* Contra *Vasquez, Herice, Alarcon*. &c.

Omnes actus boni sunt *virtualiter* prædefiniti in datione gratiæ prævisæ effectum habituræ. Imo probabilius multi docent, etiam *formaliter*, 1. Quia hoc est conformius S. Augustino. 2. Quia sic melius intelligitur quomodo prima & radicalis discretio electorum à reprobis sit ex gratuito Dei beneplacito: & differentia gratiæ efficacis à sufficienti non solum in actu secundo, sed etiam in actu primo: & quomodo illa sit semper moraliter major in ratione beneficii, ex voluntate Dei absoluta illam concedendi, & actum obtinendi.

PRÆDESTINATIO est præscientia & volitio gratiæ & gloriæ per media convenientia quibusdam conferendæ.

Principalius dicit actum voluntatis determinantis dationem gratiæ ad gloriam perducentis; prærequirit scientiam præcipuè conditionatam.

Sumpta *completè*, est volitio gratiæ & gloriæ, *incompletè* verò solius gratiæ, vel, ut communius, solius gloriæ.

Deus omnibus quovis tempore & loco idoneo ad moraliter agendum providet *auxilia sufficientia* ad vitanda peccata. De justis quidem, illud est de fide ex Trid. & ex Constit. *Innocentius X.* de aliis etiam est saltem indubitatum. Quia ad demerendum requiritur libertas à necessitate, quæ libertas non adesset, si abesset omnis gratia saltem sufficiens.

Deus *adultis omnibus*, etiam infidelibus, providet auxilia saltem remotè sufficientia ad conversionem quamdiu sunt in statu moraliter operandi. Quia ex *Scrip. & PP.* vult omnes salvos fieri, & omnes ad se invitat: Alioqui enim impœnitentes quibus deessent illa auxilia, essent excusabiles. Est apertè *S. Thomæ* docentis, quod, si quis in sylvis sequeretur ductum luminis naturalis, Deus, vel per internam inspirationem ei revelaret ea, quæ sunt credenda, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret. De quo vide hic ipsa S. Thomæ verba, *Tom. I. Part. II, pag.* 24.

Deus etiam *infantibus* providet media ad salutem aliquo modo sufficientia in voluntate aliena. Patet 1. Quia ex *Augustino* etiam ad parvulos perinet illud *Apostoli*, vult Deus omnes salvos fieri. 2. Quia Christus pro omnibus est mortuus, & instituit Baptismum quo salvarentur omnes parvuli, nisi impedimento essent causæ secundæ quas Deus ut provisor generalis, pro sua libertate agere permittit. 3. Quia Deus omnibus dat Angelum tutelarem, & ad omnes gentes mittit prædicatores Evangelii & Baptismi. 4. Quia inspirat Sanctis ut orent pro omnibus, & parentibus cogitationes ad parvulorum salutem sufficientes, si illis responderent, ut etiam rectè *Prosper* docet, S. August. discipulus.

Dum *objicitur* S. Augustinus in contrarium. Resp. eum tantum loqui de impossibilitate & nolitione consequente, cum dicit, quosdam parvulos non potuisse baptizari, quia Deus noluit.

De his quoad GRATIAM SUFFIENTEM &c. tractatur fusius supra Part. II. Controv. 5. pag. 123.

Effectus prædestinationis est omne id, quod vult Deus ex intentione salutis prædestinati, & ad eam de facto producit.

Peccatum, cum sit per se malum, non potest esse *volitum* à Deo, ac proinde nec effectus prædestina-

tionis, secus ejus *permissio*, cum hæc peccatum non causet. Hanc permissionem pecati Deus potest velle propter pœnitentiam secuturam, & alia peccarum essentialiter præsupponentia. Hoc enim apertè docet *Ambros. August. aliique Patres.*

Ratione probatur, quia permissio peccati est bona, cum sit à Deo, & possit alicui, per accidens, esse occasio salutis, ac proinde possit Deus eo fine illam velle non volendo peccatum, sicut potuit prædefinire mortem Christi & Martyrum, non volendo peccatum iniquè occidentium.

Deus *efficaciter* volens *pœnitentiam Petri*, vult omnia ex parte sua ad illam requisita, inter quæ est permissio peccati, non verò ea omnia, quæ requiruntur ex parte *Petri.* Cum velle non possit ejus consensum in peccatum, qui tamen pœnitentię necessariò præsupponitur, hunc enim Deus non debet velle, sed solum permittere, ad obtinendam Petri pœnitentiam efficaciter intentam.

Dices, Deus vult peccatum non esse, ergo repugnat assertio.

Resp. Deum prædefiniendo pœnitentiam non velle peccatum esse, sed solum illud *non impedire*, adeoque non vult repugnantia.

Datur ex parte Prædestinati *causa prædestinationis* quoad aliquos ejus effectus, v. g. quoad justificationem propter ejus pœnitentiam: non quoad omnes effectus: non enim quoad primam gratiam efficacem, cum ea non cadat sub meritum. Est de fide ex Scrip. CC. & Patribus.

Formalem electionem ad gloriam factam esse *Ante prævisa merita*, tenent ex Societate *Suarez*, *Bellarminus*, *Toletus*, cum *Thomistis*, variis *Scotistis*, & aliis, sed non omnes eodem modo. Negant *Alensis*, *Albertus*, *Bonaventura*, & ex Societ. *Vasquez*, *Lessius*, *Becanus*, *Lugo*, *Palavicinus*, *Petavius.*

Reprobatio strictè, est præscientia injustitiæ finalis quorumdam, & volitio pœnæ æternæ illis infligendæ. *Latè* insuper dicit volitionem permittendi peccatum, quæ dicitur reprobatio negativa, cum destinatione ad pœnam positivam ex peccato provenientē.

De Prædestinatione absoluta ad gloriam & Reprobatione, Quomodo facta non sit à Deo ante prævisa hominum merita & demerita &c Traditur hic supra in Tom. I. Part. II. *Controversia III. pag.* 117. *Et de Prædestinatione Calvinistica pag.* 118.

CAPUT III.

De Sanctissima Trinitate, Processione Personarum, & Personis singulis in particulari.

§. I.

Trinitatis mysterium, Processiones &c.

DE hoc Trinitatis mysterio pronunciat consensus communis: Non posse illud cognosci aut deduci ex solis principiis naturalibus, sed ex principiis revelatis. Hinc de eo exponenda sunt recepta fidei dogmata, & in quibus sive in Cathedra, sive ad populum proponendis aberrare, pro maxima haberetur inscitia; uti & in ipsis Terminis, & modo loquendi, in quibus labi admodum pronum est, nisi quæ facili delectu hic deducemus singulari relectione noscantur & ubi dubitatur ad manum habeantur.

Errarunt circa Mysterium Trinitatis variè *Hæretici* docentes, 1. Unicam esse in Deo personam. 2. Primam solam esse Deum. 3. Spiritum sanctum non esse Deum. 4. Illum non procedere à Filio. 5. Tres Deos dicendos esse. Contra quos *Conc. Lateran.* definit essentiam unam esse, & tres personas, & has inter se realiter esse distinctas.

Hoc Mysterium est *supra*, non tamen *contra* rationem naturalem: cum verum vero non possit esse contrarium.

Objici præcipuè potest illud Philosophicum principium: Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt etiam eadem inter se.

Resp. In eo mysterio tres quidem personæ realiter distinctæ, sunt eædem uni tertio, sed infinito, ac pluribus *communicabili*, & quidem solum inadæquatè: quod proinde non repugnat. Pater enim identificatur Deo, sed non omni ei quod est realiter Deus, cum non identificetur Filio, qui est Deus.

Hinc *Deus* est terminus capax *distributionis* non exprimibilis his terminis, *omnis Deus*, sed his, *quidquid est Deus*, cujus distributionis defectu varii syllogismi in hac materiâ sunt vitiosi. Quia nempè in antecedente non dicitur, quidquid est Deus, nam longè differunt illi duo termini, omnis Deus, & quidquid est Deus: quia omnes tres personæ sunt, quidquid est Deus, non tamen omnis Deus, cum hoc naturæ divinæ pluralitatem importet.

Dices, Rectè concludit hic syllogismus Filius non est Pater; Essentia divina est Pater; ergo essentia divina non est Filius; hoc autem consequens fidei repugnat.

Resp. majorem non esse veram, si uti debet resolvatur hoc modo: Filius non est idem cum Patre, nec cum ullo prædicato quod est idem cum Patre: hoc autem secundum falsum est, cum Filius identificetur essentiæ, cui etiam Pater identificatur; & hoc sensu etiam falsum est consequens.

Eodem modo resolvenda est hæc altera argumentatio: Hæc essentia divina non generatur: Filius est hæc Essentia divina, Ergo Filius non generatur. Nam etsi essentia ut talis non generetur, identificatur tamen Filio qui generatur.

Dantur in Deo *Processiones ad intra.* Est de fide ex *C. Later. Scrip. & PP.* Hoc exigit vera ratio Patris in prima persona, & Filii in secunda, & S. Spiritus in tertia persona; Processio enim est progressus unius personæ ab alia, quæ non possunt per aliquid extrinsecum compleri, aut explicari.

Pater producit *verbum* non ut intelligat, sed quia intelligit, ut ipsi Verbo suam notitiam communicet.

Filius est ab alio *personalitèr*, à se *essentialiter*, adeoque Ens à se simpliciter. Quia nempe sibi identificat naturam essentialiter, præsupponentem esse à se, & improductam.

Ens à se, latius patet quam *ens improductum* simpliciter, cum personæ productæ sint etiam ens à se, non tamen ens improductum.

Persona producta non causatur, nec pendet à principio producente. Quia ab eo non accipit esse contingens, & defectibile, ac proinde eo non indiget, nam à se necessariò existit procedendo, sicut principium producendo. Unde sicut productum non potest esse sine producente, ita nec producens sine producto.

Neces-

Necessariò datur una persona *improducta*, ut Pater; Alioqui enim daretur processus in infinitum, vel idem produceretur à se ipso.

Processiones divinæ sunt per *intellectum & voluntatem*. Alioqui enim cur præcisè essent duæ? Adde quod ideo Scripturæ & PP. Filium appellant Verbum, & Spiritum Sanctum, Amorem, seu Charitatem: quia Verbum per intellectum, & Spiritus Sanctus per voluntatem procedit.

Notionale prædicatum est, quod convenit non præcisè ratione essentiæ, adeoque non est commune tribus personis, sed uni, aut duabus proprium.

Verbum est terminus productus à dicente, non sibi, sed alteri loquente, nempe ipsi Verbo, quod proinde est similius verbo nostro vocali, quam mentali, estque per se subsistens, & id quod, cui, & quo Pater loquitur.

Unde, ut patet, in multis differunt intellectio, & verbum in Deo, & in nobis; ac præcipuè in eo, quod creatura producat verbum nostrum mentis, ut intelligat, Deus verò quia intelligit.

Productiones, activè sunt in persona producente, passivè in producta. Ita *Athan. aliique PP.* docentes personam producentem constitui origine activâ, & productam passiva.

Ratio est, quod sicut Filio essentiale est produci ab hoc Patre, ita Patri essentiale est producere hunc Filium.

Solæ *proprietates relativæ* sunt principium formale proximum seu immediatè productivum ad intra. Hæ enim solæ distinguntur realiter à termino producto ad intra: Ergo hæ solæ possunt illum realiter producere: Cum enim immediatum producens, immediatè opponatur termino formali producto, debet ab eo realiter distingui.

Principium quod divinarum processionum est persona; *radicale* natura, *formalum remotum* intellectus &c. *proximum* relatio ut transcendentalis.

Terminus totalis productus, est persona producta; *formalis* productus est personalitas, formalis *communicatus* est ipsa essentia divina.

Duæ sunt in Deo *Processiones*, Filii nempe, quæ est generatio; & Spiritus Sancti, quæ à PP. simpliciter dicitur Processio: Ideo autem sunt duæ & non plures, quia duæ sunt in Deo actiones immanentes, non plures. Hæc quamvis ex terminis non clara, certa sunt ex CC. & Symbolis Ecclesiæ.

Radicalis ratio cur processio Verbi sit generatio, non Spiritus Sancti, est, quod illa sit per Intellectum, hæc per voluntatem.

Formalis autem *ratio*, juxta PP. assignatu difficillima; est illa ex *S. Thoma*, quod processio Verbi, ex sua ratione specifica operationis intellectus, sit per se formaliter *assimilativa* termini producti cum suo principio. Processio verò Spiritus Sancti, ex sua ratione specifica operationis voluntatis, non sit formaliter assimilativa, sed *impulsiva* in objectum. Unde cum per se ordinari in similitudinem naturalem sit essentiale constitutivum generationis viventis à vivente, illa, non alia, est generatio.

Colligitur etiam idem ex *Scrip. & PP.* Filio tribuentibus rationem Imaginis, figuræ, similitudinis &c. tamquam aliquid ipsi proprium, ejusque constitutivum in esse Filii, seu propriè geniti à Patre. S. Bonaventura aliam adfert rationem, quod nempe processio Verbi sit in similitudinem naturæ ut formaliter fœcundæ, secus processio Spiritus Sancti.

Paternitas & Filiatio *identificantur* Spirationi activæ realiter inadæquatè, quo non obstante opponuntur, adeoque *distinguuntur* realiter inter se.

Dices, Trinitas ista personarum in Deo, non videtur consistere cum prædicato simplicitatis divinæ, ergo &c.

Resp. neg. ant. Quia nihil entis superaddit ab ipsa Dei essentia condistinctum, quod solum repugnat simplicitati divinæ.

§ II.

Personæ Divinæ in particulari.

Paternitas in divinis *variè sumitur* prout variè respici filium. 1. Pro relatione *summe determinati* ad habendum filium in fieri. 2. Pro relatione *habentis* filium in fieri. 3. Pro relatione habentis filium in *facto esse*, præsuppositâ ejus generatione.

Pater etiam constituitur *innascibilitate*, sumptâ positivè & fundamentaliter.

Dantur in Deo *tres subsistentiæ relativæ*: patet ex PP. & CC. infra, agnoscentibus in Deo tres personas & tres subsistentias. Ex tribus enim personis rectè inferuntur tres personalitates, quæ cum natura constituunt tres subsistentias completas, & incommunicabiles. Ita *Suarez*, *Vasquez*, *Ruiz*, cum Concilio Nicæno, Constant. ac Florentino.

Non datur in Deo *subsistentia absoluta*, & communis. Hanc enim non agnoscunt CC. & PP. sed solum tres subsistentias relativas, quas licet plerumque PP. sumant concretè, constat tamen eos non admittere subsistentiam absolutam ex qua exurgeret subsistens absolutum, imo & persona absoluta. Ita rem hanc tractat *Bonaventura*, *Vasquez*, *Valentia*; aliter *Scotus*, *Cajet.* *Granadus*, *&c.*

Notio est ratio personam notificans ac distinguens. Sunt *quinque Notiones*, Innascibilitas, Paternitas, Spiratio activa, filiatio, & processio. Non constituitur specialis notio Spiritus Sancti, per hoc quod nullus ab eo procedat: quia hoc non importat in eo specialem excellentiam, prout in Patre importat innascibilitas.

Pater est principium *sine principio*, & impropriè fons Deitatis: quia producit alias personas, eisque naturam communicat. Ita Symbolum Athanasii Nicænum &c.

Filius est à principio, sed non principiatus ex usu loquendi Latinorum, ne videatur dici minor Patre. Neque simpliciter dicendus est habere principium, ne intelligatur *durationis* ad mentem Arianorum.

Verbum solum usurpatur notionaliter à Scrip. & PP. Dicitur propriè Verbum: Quia est terminus productus locutione, quâ solus Pater loquitur soli Filio, unde loquitur Verbum ipsi Verbo, & per Verbum, scilicet per Verbum inadæquatè sumptum pro ipsa generatione passiva tamquam per locutionem passivam, & pro essentia communicata, tamquam manifestativo formali.

Verbum procedit ex cognitione essentiæ & omnium personarum. Cum ex PP. illud sit adæquatum divinæ scientiæ expressivum, & procedat ex cognitione comprehensiva Patris, quæ haberi nequit sine aliarum personarum cognitione.

Procedit etiam ex cognitione *possibilium*. Hæc enim inclu-

includitur in comprehensione Dei, ex qua procedit, ut ars omnium rerum quæ fieri possunt.

Non procedit ex cognitione creaturarum ut existentium. Cum enim productio Verbi sit necessaria, debet procedere ex cognitione necessaria, quæ est prior visione rerum ut existentium.

Certum est definita esse contra Arium & Sabellium in Nicæno 1. &c. 4 sequentia.

I. Verbum sive Filium esse Patri *coæternum*: quod ex illo Joannis I. *In principio erat verbum*, probat S. Augustinus aliique Patres contra Arium.

II. Verbum esse Patri *consubstantiale*, id est, ejusdem naturæ & substantiæ, ex illo Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus:* quo loco nos liberari ab erroribus Arii & Sabellii, tamquam à Scylla & Charybdi, docet S. Augustinus *Tract. 16. in Joannem.*

III. Esse Patri *coæqualem* per omnia: contra Arium qui dicebat Filium Patre minorem, probatur ex Apostolo ad Philippenses cap. 2. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, *esse se æqualem Deo:* De quo loco S. August. in Psalmum 126. cap. 14. *Quare non est rapina? quia est natura.*

IV. Quod verbum sit *verus & naturalis* Dei filius, & unus cum Patre Deus: ex illo Joan. 3. Sic Deus dilexit mundum, *ut Filium suum unigenitum daret*: Quod si non esset naturalis, sed adoptivus, cum Ario, unigenitus dici non posset, cum plurimi alii sint Filii per adoptionem.

Dices, cum Arianis: Quando filius genitus est, vel erat, vel non erat: Si erat, quare genitus est? Si non erat, ergo aliquando non fuit: ergo non Patri coæternus.

Resp. cum S. Basilio, & S. Augustino: Non erat anteaquam gigneretur, Sed erat cum gigneretur: semper autem genitus, semper igitur fuit. Et S. August. Epist. 174. ad Pascentium: *Semper gignit Pater, & semper nascitur Filius.* Quamvis idem Augustinus annotet *lib. 83. quæst. q. 73.* aptius dici, semper genitum esse, quam semper gigni, quia genitus est in Dei æternitate, quæ in se est immutabilis & indivisibilis, quamvis coexistat omnibus partibus nostri temporis, quod est divisibile & successivum.

Ex Scripturis, & PP. Filio proprium est esse *Imaginem solius Patris:* Quia solus Filius à solo Patre procedit ut ejus Similitudo, formaliter quidem vi suæ procedit ut ejus Similitudo, formaliter quidem vi suæ processionis, quod ex *Augustino* ad rationem Imaginis requiritur & sufficit.

Ratio est, quod Pater prius quàm spiret communicet Filio potentiam spirativam: cum ei omnia communicet, exceptâ (inquit Nazianz.) causalitate, id est, potentiâ generandi ipsum Filium in divinis.

In Symbolo Nicæno additum est *Filioque* ab Ecclesia Romana, ita exigente nova hæresi Græcorum, ante quam ista particula Patribus visa non fuerat necessaria.

Similiter à PP. in Concilio Constantiensi additum est, *qui ex Patre procedit*, occasione hæresis Macedonii, cujus sectatores dicebant Spiritum Sanctum esse Facturam solius Filii.

Spiritus Sanctus non distingueretur realiter à Filio si ab eo non procederet: Illi enim non opponerentur: in divinis autem sola oppositio realiter distinguit, ut passim docent, *CC. & PP.* Unde in ea hypothesi Spiritus Sanctus non magis distingueretur à Filio, quàm nnnc spiratio activa a Patre & Filio, inter quas defectu oppositionis, nulla est distinctio realis.

Pater & Filius, ex *CC. Lugdunensi & Florentino*, sunt *unum principium Spiritus Sancti*, sicut sunt unus Deus. Quia personis in iis est unica virtus spirativa, sicut in tribus unica divinitas. Sunt tamen duo spirantes *adjectivè*; Quia adjectiva multiplicantur pro multiplicitate suppositorum.

Spiritus Sanctus procedit, à Patre immediatè, & mediatè à Filio; non prius tamen à Patre, quàm à Filio. Quia actus spirandi præcisè ut est in Patre, non est completus: non enim infert processionem Spiritus Sancti, nisi prius intelligatur esse in Filio.

Donum propriissimè convenit *Spiritui Sancto*. Quia procedit ex Amore, qui est principium Doni gratuiti. Quamvis & de Patre & Filio Donum propriè dici possit, quatenus se dat nobis per gratiam gloriam, &c. juxta illud *Isaia* 9. Filius datus est nobis.

Dices porrò, contra æqualitatem Personarum divinarum. Relationes divinæ ab invicem distinguuntur specie, vel quasi specie, cum non possint ad plura individua singulæ multiplicari. Atqui ea quæ sunt specie distincta sunt inæqualia: Ergo & Personæ sunt inæquales.

Resp. breviter, neg. minorem: nam & idem est in ubicationibus ejusdem locati ad diversa spatia, & in similibus omninò æqualis perfectionis, quas tamen ubicationes, & similes, specie differre passim Philosophi & Theologi agnoscunt, præsertim qui statuunt modos illos distinctos.

CAPUT IV.

De Angelis, eorumque Natura, Specie, Scientia, Activitate, Locutione, Lapsu, Supplicio.

§. I.

Angeli natura, species, ordines.

Angelus est substantia creata, spiritualis, completa, & intellectualis, homine superior. De fide est dari Angelos: & probatur ex Scripturis, nominatim ex Psalmo 8. qui de hominibus loquens dicit, *minuisti eos paulo minus ab Angelis.*

Dividitur autem ordo Angelorum in tres Hierarchias, & novem Choros.

Prima, sive suprema Hierarchia, id est, sacer principatus, continet Seraphim, Cherubim, & Thronos.

Secunda, continet Dominationes, Virtutes & Potestates.

Tertia, sive infima, complectitur Principatus, Archangelos, & Angelos.

Hæc Hierarchiarum, & Ordinum distinctio, fundatur inchoativè in ipsorum Angelorum natura excellentiori: completè autem in diversis gratiæ ministerii à Deo attributis.

Hos Ordines Angelorum cum cæteris Patribus agnoscit antiquissimus *Dionysius Areopagita* lib. de cœlesti Hierarchia, ubi asserit se illos accepisse à præceptore suo D. Paulo, vel certè ab Herotheo, de quibus fusius hic *Suarez* lib. 1. cap. 13.

Angelos Custodes hominibus deputari, est de fide ex Scripturis *Psalmo 90. v. 11. Genesis cap. 48. Matthæi 18.* Angeli eorum semper *vident faciem Patris mei.* Singulis homi-

hominibus singulos dari Angelos custodes, & non tantum pluribus aliquando unum, quamvis non sit de fide, ut communius agnoscunt Doctores: oppositum tamen censent temerarium, eo quod non videatur variis locis Scripturæ satis conforme. Docet *Magister & H. Victorinus* unum aliquando Angelum plurium hominum curam gerere. *Tostatus* tradit probabiliter Personas publicas v. gr. Reges, & Pontifices, duos habere Angelos custodes S. *Justinus Martyr* q. 430. asserit eundem Angelum non deputari custodiæ alterius hominis mortuo priori suo cliente. *Granadus* cum pluribus, ex Scripturis probabiliter colligit, ad custodiam Regnorum, Provinicarum, Civitatum, & Communitatum aliquos esse Angelos in particulari deputatos.

Officia custodiæ Angelicæ præcipua sunt, clientem ad bonum excitare, à malo avertere immutando phantasiam, passiones &c. pericula & eorum causas amoliri, dæmonis impetus & tentationes nimias retundere, pro cliente orare, & illius preces Deo offerre, ut *Tobiæ* 12. *Apocal.* 8. Illius animam in Purgatorio solari, & demum ad cœlum deducere, uti de Lazaro Lucæ 16.

Sunt Angeli omnino *incorporei*. Est communis Catholicorum contra Cajetanum, &c. Idque docet Concilium Lateranense, non definit, ut quidam volunt. Non potest tamen sine temeritate negari, cum nullum sit fundamentum illis affingendi corpus aliquod subtile.

Nec refert quod Synodus VI. approbet Angelos posse pingi, puta per hoc non approbat rationem adjectam, scil. quia sunt corporei.

§. II.

Activitas Angeli.

ORdinariè Angeli *assumunt corpora* ex aëre, & vaporibus ab ipsis formata, subinde ita solida, ut sint palpabilia, ut cum Abraham lavit eorum pedes *Gen.* 18. Et Jacob cum Angelo luctatus est, *Gen.* 32. Unde istud Christi, *palpate quia Spiritus carnem non habet*, convincit quidem suppositis Christi prædictionibus & miraculis, de sua corporali resurrectione, sed non absolutè ex sola corporis assumpti sensibili palpatione.

Possunt etiam assumere *corpora viva*, in iis operationes aliquo modo spiritibus proprias ita exercendo, ut iis repræsententur Angeli in personâ propriâ. Dæmon tamen non rectè dicitur assumere corpus Energumeni, sive possessi: nam alloquitur adhuc ibi in persona propria.

Angelus non potest *vivificare* per se corpus assumptum, seu cum eo, ut cum suâ comparte, constituere unum vivens. Cum enim ipse Angelus sit actus completus, non potest venire in compositionem entis per se ex partibus incompletis, ut est materia & forma unita.

Unde non potest per corpus assumptum exercere operationes intrinsecè *vitales*, ut sunt sensationes &c. quæ necessariò procedunt à principio intrinseco vitali.

Neque potest Angelus in Corpore assumpto *baptizare*; Quia non potest proferre verba locutione vitali. Neque Dæmon potest *generare propriè*, sed solum impropriè, semine ab animali deciso ad generationem concurrendo: non verò, ut vult Raynaudus, massam terream ita disponendo, ut exigat infusionem animæ.

Possunt Angeli, applicando activa passivis, mirâ patrare, & producere *animalia imperfecta*. Non tamen perfecta sine semine aliunde accepto. Hinc plurima potest Dæmon, quæ, quia cederent in nimis grave damnum, præsertim publicum ordinis naturæ, Deus illa non solet permittere.

Possunt itaque Angeli vi naturæ suæ illa præstare, quæ per impetum, sive impressum *motum localem* efficiuntur, dum Deus permittit. Hinc possunt fluminum cursum sistere: Mare altius attollere: Terram commovere: Cœlestium sphærarum, & corporum motum interturbare. Possunt etiam hominum sensibus illudere, imprimendo organis sensuum affectiones similes illis quas objecta sensibilia solent imprimere, v. gr. ut album appareat nigrum, ut nigrum appareat album, vel lucidum: & hinc etiam intelligitur, quo modo Dæmon possit seipsum transformare in Angelum lucis.

Ex principio etiam de *Motu* jam posito, Angelus bonus, aut malus facilè format, & excitat in hominis mente sive cerebro phantasmata plurima, & illis mediantibus, varii generis cogitationes: & his mediantibus varii generis motus appetitus sensitivi, quorum tamen liber usus vel abusus remanet in hominis potestate.

Cum etiam Angelus, pro ingenita sui intellectus subtilitate, cognoscat primogenia rerum *semina*, horumque *mixturas* multiformes, ut auri, argenti &c. non apparet nobis cur non possit formare varia metalla, aurum, argentum, &c. ubi id Deus permitteret. Quin etiã, quod excellentius est, thesaurum variarum Scientiarum humano cerebro imprimere. Cum illæ constitutæ sint primariò in phantasmatum certo ordine ac dispositione.

Hinc facilius concludes, Angelos bonos, & malos posse tempestates excitare in aëre, aut in mari: Posse grandinem aut nivem subito formare: Posse tonitruã & fulmina ciere: summum æstum, aut frigus efficere. Hæc enim ex iisdem principiis *motus*, & rerum variis seminibus perspectis possunt provenire.

Ex his ulterius patet, quam multa sint quæ præstare possint Magi, Arioli, Præstigiatores, qui Dæmonis operâ utuntur, si vel Deus illa fieri permitteret, vel ipse Dæmon, nolens hominibus prodesse, illa à se fieri non sæpe recusaret.

Quæres, Quomodo fiat, ut Angeli alicujus mali opera, Corpus humanum ferro resistere possit ne vulneretur, uti constat sæpius factum gestando schedulas, quas vocatur induratorias.

Resp. Angelum qui habet vim resistendi, sive impediendi impetum ferri, posse se ipsum per eam resistentiam reddere impenetrabilem, & hoc posito, per modum superficiei alterum circumquaque involvendo, posse illum reddere à vulnere immunem.

§. III.

Ubicatio, Scientia Angelica.

NOn *possunt Angeli naturaliter esse in locis dissitis, & non in medio*, etiam intra sphæram suæ extensionis. Quia sic velut à se ipso dividi, naturaliter repugnat

gnat limitationi entis creati, quamvis non supernaturaliter.

Possunt Angeli esse simul, ac plures *in eodem puncto*: quia carent quantitate, qua ab eodem loco excludantur.

Constituuntur *formaliter in loco* per ubi modale, quo eorum indifferentia tollitur, & determinatur ad existendum hic potius quam alibi.

Ubi Angelicum est spirituale & indivisibile ex parte sui subjecti, divisibile tamen ex parte spatii, cujus singulis partibus illud uti totam Angeli substantiam intimè sistit.

Non potest Angelus *transire* ad locum distantem, non transeundo per medium. Quia hoc illius limitationi repugnat, non minus quam existere in locis dissitis, & non in medio.

Angeli non possunt moveri *in instanti* ultra spatium sibi contiguum suæ sphæræ adæquatum. Quia non possunt, etiam instantaneè, occupare locum majorem maximo sibi adæquato. Quod enim repugnat in tempore, etiam repugnat in instanti.

Agere *in distans* sine medio, repugnat limitationi entis creati, adeoque etiam Angelis repugnat movere corpus quod à sua sphæra loco distat.

Egent Angeli *speciebus* ad cognitionem directam objectorum non existentium, & existentium extra sphæram suæ visibilitatis. Repugnat enim limitatione creaturæ naturaliter intueri quantumlibet distans.

Angelis sphæram visibilitatis *limitatam* tribuunt, *Scotus*, *Bonav. & Alii*, quam etiam Scripturæ indicant *Jobi* 1. *v.* 7. *Matth.* 12. *v.* 43. Significantes eos accedere ad distantia ut illa videant.

Hanc autem sphæra eo major est, quo perfectiores sunt Angeli: quanta verò sit, à nobis determinari non potest.

Non cognoscunt *distinctè* omnia, quorum habent species: Hoc enim excedit vim intelligendi creatam & limitatam: habent tamen semper suarum specierum cognitionem saltem confusam, quâ liberè possunt, sicut nos, se applicare ad hæc aut illa attentius considerandum unde possunt speciebus, universalibus pro libitu uti adæquatè vel inadæquatè.

Non possunt naturaliter *certò* cognoscere *futura strictè contingentia*, id est, à libero alterius arbitrio dependentia. Quia istorum certa cognitio ac prædictio ex Script. & PP. est infallibile divinitatis argumentum, ac proinde propria soli Deo, cui essentiale est cognoscere omne cognoscibile, secus Angelo, quia indiget determinativo ex parte objecti, quale nullum datur respectu futuri strictè contingentis.

Possunt tamen subinde illa *probabiliter* cognoscere, ex indiciis & circumstantiis externis, ex quibus colligunt futuram agentis liberi determinationem.

Contingentia latè, id est, independentia ab agente libero, possunt cognoscere certò *certitudine physica* in complexione suarum causarum, ut pluvias, tonitrua, &c. Non tamen certò certitudine *metaphysica*, id est, infallibili, quod indicant *Scriptura Sapien.* 8. & *PP. Athan. August. & alii.*

Non possunt naturaliter certò cognoscere *secreta cordium*: Est hoc juxta varios, de fide, ex Scrip. & PP. istorum notitiam, ut signum divinitatis, soli Deo tribuentibus.

Ratio est, quod creatura libera habeat jus secreti suorum actuum internorum, ne alioqui impeditatur ab iis liberè eliciendis, ac proinde ut Deus non det concursum ad istorum notitiam sine elicientis consensu.

§. IV.

Locutio Angelorum.

POssunt Angeli inter se *loqui liberè*, secretò, & excitativè ad audientiam. Id enim ad Societatem moralem eis debetur, & à Scripturis in variis locis illud ipsis attribuitur.

Loquuntur Angeli non per signa *sensibilia*, aut *spiritualia*, sed per *ordinationem* suorum actuum ad alterum, volendo ut ipsi innotescant, quo fit ut Deus præbeat concursum specialem ei, ad quem diriguntur, ad eorum notitiam, & quidem secretam, quæ non nisi difficulter haberetur per signa. Hanc Ordinationem admittit *S. Thomas*, & vocat virtutem excitativam, quâ, inquit, loquens nihil facit in audiente, excipe, nisi sit ita aliis absorptus, ut debeat excitari impulsu ad intellectum applicandum.

Mentiri non possunt Angeli sibi invicem loquentes: Quia non possunt ostendere judicium, quod non habent, nec judicare esse id, quod sciunt non esse. Possunt simul loqui pluribus; dicuntur *clamare* ad invicem, quando rem magnam aut magno affectu significant.

Possunt *discurrere* circa illa, quæ non cognoscunt evidenter, v. gr. ex indiciis externis probabiliter inferendo secreta cordium; non circa illa, quæ cognoscunt evidenter unico simplici intuitu, sine compositione extremorum, prædicati scil. & subjecti prius apprehensorum, quâ utuntur circa inevidentia: circa evidentia autem falli nequeunt.

§. V.

Peccatum, Supplicium, &c.

OMnes, etiam reprobi, fuerunt primo instanti suæ creationis *Sanctificati*. Ita contra Hugonem, Alensem, Bonaventuram, docent S. Thom. Suar. Vasq. ex Script. Ezech. 28. & PP. Hier. Aug. & Joan. 8. ubi Diabolus dicitur in veritate non stetisse.

Dices, Joannis 8. dicitur Diabolus esse homicida *ab initio*. Ergo non fuit à primo instanti justificatus.

Resp. Diabolus dicitur homicida ab initio, moraliter, id est, paulo post suam creationem quando lapsus fuit. Cum PP. dicunt Angelos malos nusquam habuisse charitatem, loquuntur de charitate constanti & consummata. Ex S. Augustino fuerunt quidem prius in tenebris, intelligendo præcisivè prout habuerunt se indifferenter ad gratiam primæ creationis.

Gratiam sanctificantem primo instanti suæ creationis acceperunt: *non gratis*, sed ut naturæ liberæ convenientius est, propriis meritis, non de condigno, quia principium meriti non cadit sub meritum: sed de congruo, per actum amoris Dei, auxilio transeunte, illo primo instanti elicitum. Illis enim, utpote perspicacissimis, mora fuit non necessaria ad deliberandum. Patres solum excludunt meritum de condigno, quando meritū illis negare videntur.

Creati sunt juxta S. August. in *beatitudine naturali*, ipsis connaturaliter debita, non in supernaturali; alioqui non potuissent peccare. Hanc ergo meruerunt de condigno propriis actibus illâ prioribus etiam duratione, & ipsis facilibus, ideo enim PP. dicunt eos sine labore accepisse beatitudinem.

An-

Angelorum *Via* fuit plusquam instantanea. Quia ex August. Beatitudinem acceperunt in præmium perseverantiæ, quæ dicit aliquam moram: fuit tamen, ex communi PP. ac DD. sensu, admodum brevis; quanta præcisè fuerit, determinari non potest.

Impeccabilitas non potest esse naturalis ulli creaturæ, adeoque nec Angelis. Hæc Assertio nititur sola auctoritate S. Augustini, aliorumque PP. ex Scrip. id colligentium: Nulla enim ratio per se convincit creaturam aliquam non posse per sua intrinseca determinari ad bonum honestum tantum, sicut potest per extrinseca Dei auxilia semper efficacia.

Primum peccatum Angelorum non fuit luxuriæ corporalis, ut voluit Orig. neque luxuriæ spiritualis sitæ in nimio sui amore, sed (ut ex Tobiæ 4. colligunt Athan. Aug. & Ambr.) *superbiæ*, sitæ, non in efficaci appetentiâ æqualitatis cum Deo, quam sciebant esse impossibilem; neque in ambitione unionis hypostaticæ, cum hæc fuerit decreta post eorum peccatum: Sed in nimia sui æstimatione & dilectione, quâ ambierunt dominatum in cæteras creaturas, & nulli voluerunt subesse, nequidem Deo per actuale imperium ipsos gubernanti.

Quia hac ratione Lucifer, *Isai.* 14. *Ezech.* 28. voluit esse similis Altissimo, hoc est sibi ad beatitudinem sufficiens, & nullius imperio subjectus. Unde & videtur peccasse ex multiplici superbiæ motivo & affectu, adeoque gravissimè.

Parum serius videtur conceptus P. Jacobi à S. Dominico, dum scribit in sua *Cassiopeia l.* 1. *c.* 2. superbiam Luciferi sitam fuisse in eo, quod voluerit assimilari Deo, non in essendo, sed in agendo, scilicet absque physicæ prædeterminationis auxilio, contrà quem Michael pro prædeterminatione illa decertans triumphavit dicens, Quis ut Deus? Verùm hoc neque apud D. Thomam, neque apud alios uspiam commemoratum reperimus.

Dæmones sunt *obstinati in malo*, ut quamvis physicè possint non peccare, cùm ex *Dionysio*, naturalia retineant integra, moraliter tamen non possint: Quia sunt gratiâ destituti, & suis pænis ad Dei odium vehementissimè impulsi. Augustinus eis solum negat potentiam moralem ad bonum morale, non verò Physicam: ideoque dicendi non sunt habere physicam arbitrii inflexibilitatem.

Patiuntur à vero igne. Est hodie Catholica Doctrina, ex Script. & PP. ac præcipuè ex S. August. Non patiuntur ab igne eumdem dolorem, quem anima corpori unita, istius enim doloris objectum est malum perceptum sensu, quo illi carent. Nec patiuntur per solam alligationem ad locum, quæ non potest causare tantos cruciatus, quantos describunt Sancti Patres. Neque per vehementissimam apprehensionem suæ damnationis ab igne excitatam; sic enim in eis non differret pœna sensus à pœna damni. Sed verè patiuntur per qualitatem spiritualem doloriferam ab igne, ut Dei instrumento, iis impressam, quâ utuntur, non quidem propriè, quod Spiritui repugnat: minus tamen impropriè, quàm in aliis sententiis supra expressis.

Ista *qualitas dolorifera*, est supernaturalis hoc sensu, quod superet omnem naturæ exigentiam, non quod sit ordinis divini. Disconvenit illa qualitas Angelis se ipsâ, ut fœtor odoratui. Dæmones habent complacentiam de malis hominum, non tamen *gaudium formale*, cujus sunt æquè incapaces, ac Beati veræ tristitiæ, cum gaudium illud meritò censeri possit aliquod pœnæ levamen, quod in damnatis non admittitur.

Infernus, locus est pœnalis damnatorum, horrore plenus, & à Beatorum sede remotissimus, in ipso terræ centro: Hoc indicat passim *Scriptura*. In eo *semper aliqui* dæmonum fuerunt post eorum peccatum: *Omnes* in illum detrudentur post diem judicii. Modò aliqui ex iis versantur in aëre, ubi puniuntur pœnâ essentiali, licet non accidentali detentionis in carcere infernali, de quâ pœna intelligi debent Scrip. & PP. dum indicant dæmones necdum esse absolutè damnatos, scil. per sententiam illos ad carcerem infernalem perpetuò alligatam, quæ proferetur in die extremi judicii. De his fusè *Estius in* 2. *Dist.* 6. §. 14. *Cornelius à Lapide in* 2. *Petri* 2. *v.* 4. *aliique.*

Inferni capacitas pro innumera multitudine damnatorum (sunt enim multò plures damnandi quam salvandi) est valdè angusta. Quidam dicunt continere spatium sex Leucarum horariarum cum dimidia, secundum omnem dimensionem. Iidem censent distare a superficie terræ 1237. leucis horariis. De hoc puncto latius tractat noster *Derkennis de Angelis Disp.* 7. *cap.* 7.

Hæreses.

Contra hanc primam Theologiæ Partem recensentur hæreses singulæ, cum suis Auctoribus, & refutantur in fine *Tomi primi* hujus Operis *pag.* 143. sub hoc Titulo, *Notitia generalis* Dogmatum ab Ecclesia damnatorum, & sequuntur ordine Alphabetico sub his Titulis in particulari, pag. 149. *Deus, Beatitudo*, pag. 147. *&c. Creatura, Angelus, Mundus, Præscientia, Prædestinatio, Diabolus, Infernus.*

PRIMA SECUNDÆ
DE BEATITUDINE, ACTIBUS HUMANIS, LEGIBUS, GRATIA, ET MERITO.
CAPUT PRIMUM.
De Beatitudinis essentia: De Voluntario, & Libero arbitrio.

§. I.

Beatitudo.

Beatitudo *supernaturalis & formalis* non consistit in aliqua *Unione Physica* substantiæ divinæ cum substantia animæ, uti docuit Henricus à Gandavo, *Quodlibeto* 6. *quæst.* 6. *& quodlib.* 13. *quæst.* 12. Non etiam in vera & reali *Transformatione* animæ in Deum ut suum principium, ut docuerunt aliqui Contemplativi, quos redarguit Lessius, *de summo Bono* Cap. 2. Dum

Dum igitur aliqui etiam *Patres* dicunt beatos in Deum *transformari*, intelligendi sunt de transformatione morali, quâ Beati absorbentur in amorem Dei, & perfecta cum illius voluntate conformitatem.

Probabilius videtur Beatitudinis formalis essentiam non consistere in *solo actu intellectus*, per visionem, ut vult *D. Thomas*: nec in *solo actu voluntatis* per amorem, ut docet *Scotus*: sed in *utroque simul*, scilicet clara Dei visione, & perfecto ejus amore amicitiæ, *Ita D. Bonaventura & plures alii*. Ratio est, quia per hos duos actus habetur *perfecta possessio* summi Boni, in qua consistit perfecta beatitudo & fælicitas.

Confirmatur summoperè per extravagantem Benedicti XII. quæ incipit, *Benedictus Deus*. Et per Decretum Conc. Viennensis, in Clementina *Dudum*, ubi dicitur, *Beatitudo consistere in visione & fruitione Dei*. Ex his existimare videtur *Vega & Cordubensis* assertionem hanc esse definitam, quod tamen verius negat hic *Suarez*, & plures alii, ideoque sententia hæc non nisi probabilior æstimanda est.

Objectiones pro sententiis oppositis possint conciliari hac distinctione: Si beatitudo spectetur in genere *moris*, principaliter in *Amore* consistit, secus si in generé *Naturæ*, sive assecutionis objecti perfectè satiativi omnis desiderii. Nam ex Visione Dei illius amor necessariò profluere debet, & sic utrumque saltem consecutivè necessariò connecti debet.

Visio *Essentiæ divinæ*, sine visione Personarum, simpliciter beatet. Quia esset boni simpliciter infiniti possessio.

Visio beatifica est *necessaria, ac perpetua*. Quia sine perpetuitate, & quidem cognita, non esset perfectè satiativa desiderii.

Beati *Visio reflexa* suæ durationis perpetuæ in decreto Dei, esset essentialiter indestrubilis, ideoque videtur repugnare. Quia deberet esse essentialiter vera supposito quod à Deo semel producta fuerit, ideoque à parte post ratione objecti, sui scil. istius decreti, esset intrinsecè & essentialiter æterna: ens autem intrinsecè & ex essentia sua æternum & indestruibile repugnaret perfecto Dei Dominio illud pro libitu destruendi; ideòque tale ens posse dari, *Suarez. & Vasquez* erroneum judicant.

Neque dicas, cum *Esparsa*, hoc posse intelligi tantum de ente quod ratione suæ perfectionis esset indestruibile, non ratione talis objecti.

Resp. rationem jam assignatam, utrumque evincere, repugnat enim ens ex sua intrinseca essentia repugnans Dominio Dei, ex quocunque prædicato illa repugnantia proveniat.

Beati sunt simpliciter *impeccabiles*. Est de fide, in quo erravit *Origenes*. Et patet ex 1. Petr. cap. 1. ubi beatitudo dicitur, *hæreditas incorruptibilis*.

Potentia peccandi in sensu diviso, non stat cum visione prout de facto datur; staret, si data fuisset ut in sui conservatione esset dependens ab aliquo actu libero Beatis imperato sub peccato. Quia tunc visio semper esset posterior isto actu, cujus proinde libertati nihil posset officere.

Non potest etiam stare visio cum ullo *Mortali*, etiam *habituali*, imo nec cum ullo *veniali*. Quia est participatio divinitatis perfectissima, adeoque terminus divinæ dilectionis ad perfectissimam Dei amicitiam elevantis: Cum qua amoris unione perfectissima, Dei offensa in nullo gradu consistit.

Vide plura de Visione Beatifica, Lumine gloriæ &c. supra Part. I. cap. 1. §. 2. de Visione Dei.

§. II.

Voluntarium.

VOluntarium sive spontaneum strictè, est quod procedit à voluntate cum cognitione. Latius patet voluntarium quam liberum; quia omne liberum est voluntarium, non contra, uti patet in voluntatis actibus primo primis, in amore beatifico &c. quæ sunt voluntaria, non tamen libera.

Voluntarium *directum* dicitur, quod est à voluntate positivè agente: *indirectum* quod est à voluntate ut non agente eum agere possit, aut debeat, uti & omissio actus liberi; & effectus ex ea secutus, v.g. dum navarchus caret voluntate dirigendi navem, quam tenetur habere.

De his & sequentibus, hic quæstiones tantum speculativæ, infra Part. II. practica traduntur.

Ad *voluntarium* indirectum *negativum* non requiritur actus voluntatis; unde physicè loquendo dari potest *pura omissio libera*, ad quam sufficit actum non poni à voluntate potente illum ponere.

Nec plus requiritur ut supposità obligatione, actus omissio sit peccaminosa. Ita cum pluribus docere videtur D. Thomas quæst. 2. de malo art. 1. *Aliquid, inquit, dicitur esse voluntarium non solum quia cadit sub voluntatis actu, sed quia cadit sub potestate voluntatis.*

Moraliter tamen non potest dari pura omissio libera sine aliquo actu eam causante, vel occasionante. Quia sine hoc vix procedit more humano.

Voluntas *purè omittens* habet negationem actus, à qua *præscindit* in statu indifferentiæ, in quo est non volens præcisivè non negativè. Ad eam tamen prærequiritur *cognitio motivi avocantis ab actu*, sine quâ haberi nequit indifferentia judicii, adeoque nec æquilibrium voluntatis.

Porrò ad omissionem liberam etiam requiritur *potestas sufficiens ad actum*. Sine hac enim non esset à voluntate non agente cum possit agere: unde omnis omissio voluntaria est libera, & ad eam requiritur aliquis actus intellectus objectum proponens sub indifferentia, licet non actus aliquis à voluntate elicitus.

Hinc *omissio peccaminosa* ex ignorantia vincibili supponit cognitionem confusam obligationis agendi, quæ tamen obligatio non est necessaria ad omissionem voluntariam; sed solum ad peccaminosam, de qua S. Thomas, aliique.

Effectus ex omissione secutus ut sit *voluntarius*, requiritur aliqua ejus cognitio, non obligatio eum impediendi si sequatur per se, secus si per accidens, ut rectè S. Thomas aliique. Quia alioqui talis effectus non esset moraliter connexus cum omissione & omittente ut ejus causâ.

Hinc peccata non sunt voluntaria Deo omittenti illa impedire, ne quidem indirectè & permissivè.

Impediendi effectus obligatio, in eo causat rationem voluntarii indirectè, faciendo ut habeat connexionem moralem cum non impediente, à quo diligebebat & velut exigebat impediri, ratione ejus connexionis prudenti judicio effectus tribui potest non impedienti ut ejus causæ. Id autem ex quo aliud sequitur per accidens, non est ejus causa, quia causæ essentiale est per se influere.

Dicet, contra puram voluntatis omissionem: Concipi non potest, quomodo per illam possit voluntas ex indifferenti circa aliquod objectum fieri determinata, quod mutationem aliquam novam requirit. Ergo numquam datur illa omissio per se sine aliquo actu positivo voluntatis.

Resp. Satis id concipi posse, & ad illam determinationem & mutationem sufficere, ipsum exercitium libertatis per solam applicationem potentiæ liberæ ad tertium objectum absque illius actu, præsupposita intellectus cognitione, motivis indifferentibus &c. & sic tollendo indifferentiam actus primi, & constituendo se in illo statu, ut ipsa omissio sit ipsi moraliter imputabilis. Atque ita in hac sententia facilius intelligitur exercitium libertatis divinæ sine novo actu, uti & resistentia voluntatis nostræ gratiæ divinæ, per solam non cooperationem nostram cum gratia: quamvis sententia negans dari in voluntate nostra puram omissionem liberam, sit etiam probabilis.

Violentum est ab extrinseco, resistente passo, dicitur etiam respectu appetitus innati, *coactum* verò respectu solius eliciti.

In voluntatem *violentia* propriè cadere non potest quoad actus à se elicitos. Sunt enim voluntarii eo ipso, quo sunt à voluntate eliciti: Potest *impropriè*, imò & propriè quoad cessationem ab actu, sed à solo Deo. Item quoad actus imperatos materialiter, id est, actus potentiarum, quibus voluntas solet imperare: non tamen quoad motum vitalem potentiæ motivæ, nisi à Deo violentia illa inferatur.

Ex Metu quod procedit, est voluntarium absolutè & ordinariè involuntarium secundum quid, ut jactura mercium metu naufragii, non semper, ut patet in efficaci fugâ peccati ex metu gehennæ: unde metus minuit quidem peccatum, non tollit. *De quo infra in Tomo II. part. III. tract. I. quæst. 21. de Attritione ex Metu gehennæ.*

Concupiscentia per se loquendo causat voluntarium simpliciter, non involuntarium secundùm quid, nisi per accidens, ut quando reluctatur conscientia. Ratio est, quod non movet ad minus malum studio vitandi majoris, sicut metus, sed ad bonum delectabile, ad quod voluntas de se habet propensionem.

Hinc concupiscentia auget voluntarium, licet minuat liberum quatenus augendo ejus voluntatis inclinationem, minuit indifferentiam, ut rectè *S. Thomas.*

Ignorantia quæ dicitur antecedens non causatur à voluntate, & causat opus; *concomitans* neque causatur à voluntate, neque causat opus; *consequens* causatur à voluntate: si causet opus, est antecedens secundum quid, si non causet, concomitans secundum quid dici debet.

Ignorantia *affectata*, est studiosè quæsita; *Crassa* est orta ex gravi negligentiâ, *non crassa*, ex levi, *invincibilis* & justa est, quæ mortaliter vitari nequit, *vincibilis* contra, quæ per voluntatem vinci potest.

Si ignorantia sit *absolutè antecedens* causat involuntarium simpliciter quoad circumstantias ignoratas: *concomitans* non causat voluntarium nec involuntarium positivè, sed involuntarium privativè, seu non voluntarium in subjecto capaci; *consequens* causat voluntarium simpliciter, & subinde involuntarium secundum quid, quando nempe est causa operis.

De ignorantia *invincibili ac vincibili* deducuntur resolutiones infra in *Tom. II. Tract. I. pag. 8. &c.*

Repugnat *volitio* objecti sine prævia ejus *cognitione*: Est S. August. & Bernardi, contra Gersonem & Bonavent. Unde S. Dionysius ad unionem cum Deo non excludit omnem cognitionem, sed solum rerum creatarum. Experientia Extaticorum absque ulla, ut ajunt, cognitione Deo affectivè unitorum, est mentis deceptio; quâ facilitate piorum affectuum putant se nihil cogitare, & sine cogitatione amare, &c.

Movet voluntas potentias inferiores, non physicè, sed imperio efficaci ratione subordinationis, & radicationis in ejusdem animæ potentia.

Voluntati subjiciuntur *sensus externi* mediatè: *sensus internus*, appetitus sensitivus, & intellectus immediatè, sed solum civiliter; potentia motiva despoticè, id est, sic ut resistere non possit.

§. III.

Liberum.

Liberum variè accipitur, nempe pro immuni à servitute hominis, à peccato, à concupiscentia à coactione, & à necessitate antecedente. Libertas à *peccato* est libertas procedens à gratia eam conferente; libertas à *coactione* est libertas naturæ tali per se competens: libertas à *necessitate* est libertas indifferentiæ, sive, potentiæ se ad utrumvis determinandi.

Liberum arbitrium convenit homini in statu *naturæ lapsæ*, etiam in iis quæ sunt virtutis & vitii. Est de fide contra Lutherum, Calvinum &c. Patet ex Scrip. Concil. PP. ac præsertim ex S. Augustino, qui solum vult peccato primi hominis perditam esse libertatem à *servitute* peccati, diaboli, & concupiscentiæ. Consistit vera libertas in libertate indifferentiæ, non in sola essentiali, sive à coactione, uti latius de 5. prop. Jansenii *Tomo I. Tract. II. cap. II. pag. 117. & pag. 114.*

Actus liber non est aliquid *simplex*, sed *complexè* significabile, plura diversimode importans ex parte cognitionis, principiorum &c.

Quod in actu libero directè Deo placet, vel displicet, est ipse actus, non secundum se, sed ut substans variis connotatis, positivis, negativis, &c. ex quibus varia sunt ad bonum & malum indifferentia, uti & ipsa libertas illis innixa.

Voluntas potest ex *mediis æqualibus* eligere alterutrum, imò & *minus bonum*. Quia hoc est utile, & utilius ad unum tale medium non esse necessitatum. Ratio ulterior est, quod utrumque requiratur ad libertatem. Cum enim motiva in utramque partem semper proponantur ut æqualia, vel ut inæqualia semper esset voluntas suspensa in casu æqualitatis, vel necessitate ad unum in casu inæqualitatis, quod salvâ verâ libertate indifferentiæ admitti non potest.

Hinc homo volens salvari non necessariò eligit medium securius: alioqui ejus electio non esset libera, & consequenter meritoria non foret.

Voluntas sive creata sive increata *necessitate ad melius* non esset libera: unde certum est voluntatem divinam posse ex bonis creatis æqualibus eligere utrumlibet, & ex inæqualibus minus bonum præeligere.

Eligere potest voluntas *minus bonum*, *specificativè*, non *reduplicativè*, sic nempe ut minoritas boni sit morale motivum electionis. Sic enim ferretur voluntas in malum quâ tale: nam electio minoris boni, præcisè

qua talis, est inordinata, nullo alio motivo cõcurrente.

Ista *electio minoris boni* fit propter rationem tenentem se ex parte potentiæ, v. g. ratione exercitii libertatis, seu, quia ita placet. Unde per hoc non præfertur minus bonum majori signatè, sed solum exercitè, quia scilicet hoc magis favet libertati ad electionem indifferentem boni à Deo hominibus concessæ.

Efficax intentio finis determinat ad electionem *unici medii* propositi ut hic & nunc necessarii; quo non obstante electio remanet libera, tum denominativè, tum quoad circumstantias non necessarias ad finem, non quoad substantiam actus. Quia ut sic est necessaria ex suppositione antecedente, & non procedit à voluntate immediatè ante indifferenti, quia supponitur intentio finis fuisse absolutè efficax.

Non solet intentio esse *absolutè efficax* ante medii cognitionem, sed habet hanc tacitam conditionem, si in medio non reperiatur nimia difficultas, aut aliqua inhonestas.

Quæres 1. An ad actum voluntatis liberum requiratur imperium rationis, sive judicium practicum determinans, cum quo non possit componi non actus?

Respond. negativè, cum *Suare, Vasque, Oviedo*, contra nostrum *Valentiam, & Bellarminum, cum variis Thomistis*. 1. Quia posito tali imperio voluntas non esset libera ad non agendum. 2. Quia intellectus, à quo procederet istud imperium sive judicium practicum, non est potentia formaliter libera. 3. Quia si illud ipsum imperium rationis debeat dependere à libertate voluntatis, vel dabitur progessus in infinitum, vel deveniendum erit ad aliquem actum voluntatis liberum, qui ab isto imperio sive judicio practico non dependet, ut facile patet consideranti.

Quæres 2. An aliqua potentia naturaliter non libera, v. g. alicujus animalis, possit elevari à Deo ad liberè agendum?

Resp. negativè, quia solus intellectus potest rem proponere cum indifferentia objectiva: & sola voluntas est potentia libera, sive capax libertatis, cum etiam ex libertate voluntatis humanæ probetur animæ immortalitas, ex communi Theologorum consensu.

CAPUT II.

De actuum humanorum Bonitate & Malitia.

Bonitas moralis est convenientia cum recta ratione, *Malitia* est disconvenientia. Alia est *objectiva* ab objecto, alia *formalis* ab intrinseco actui conveniens: hæc sumpta inclompetè est ipsa actus tendentia, completè insuper dicit libertatem &c.

Actus internus accipit bonitatem ab objecto ut *convenienter* amabili, vel odibili; malitiam ab objecto ut *disconvenienter* amabili, vel odibili. Objecta actuum internorum, quæ secundum se sunt actus externi virtutis aut vitii, ut datio eleemosynæ, habent formaliter bonitatem & malitiam moralem, alia non causaliter.

Actus versantes circa objecta de se *indifferentia* bonitatem aut malitiam accipiunt ex objecto formali, & circumstantiis. Bonitas ex objecto est prima & specifica, cum actus specificentur ab objecto, etiam in esse morali: similiter malitia actus sic specificatur.

Ut *bonus* censeatur actus, debet ferri in honestatem objecti saltem confusè, cum ab ea debeat specificari; & constitui in esse actus honesti: at verò ut sit *malus* sufficit quod objecti malitia sit cognita, & interpretativè volita: Malum enim est ex quolibet defectu.

Circumstantia est affectio accidentalis actui spectato in genere moris, aliquid tamen ad bonitatẽ, aut malitiã conferens est septuplex, scil. *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.* Convenit etiam actui interno, ut duratio, intensio, modus quo fit cum majori, aut minori libertate, cognitione, resistentia, aut inclinatione passionis aut habitus, & similes circumstantiæ, quæ se tenent ex parte actus aut potentiæ agentis. Quædam ex illis mutant speciem moralem actus, quædam non mutant. Sic duplicem speciem peccati habet volitio occidenti hominem in loco sacro, scil. homicidii sacrilegii.

Bonitas & malitia sunt essentiales actui in esse *moris*, non in esse *naturæ*, cum quilibet actus entitativè invariatus fieri possit ex bono non bonus, per sublationem libertatis.

Quando est *Electio mali medii* ad Finem malum, habet *duplicem malitiam*, & quidem specie diversam quando finis & medium habent malitias specie diversas, ut cum quis vult furari ad fornicandum. Secus est in electione boni præcisè ut medii ad bonum finem. Quia tunc electio honestatem medii secundum se non attingit.

Actus minus perfectus potest imperare actum se perfectiorem, quia actus imperans non est principium ejus productivum, sed applicativum virtutis productivæ actus perfectioris. Hinc attritio hic & nunc imperans efficaciter contritionem non tollit ejus meritum, imo nec libertatem: Quia eo casu, actus imperans & imperatus sunt ex eadem determinatione voluntatis.

Actus imperatus, ab imperante accipit bonitatem extrinsecè & denominativè, eodem ferè modo, quo actus externus ab interno; secus imperans ab imperato: Quia ille ab hoc non dependet, sicut hic ab illo, utpote ab ordinante in finem determinatum.

Aliquis actus *venialiter malus* potest pro instanti quo est, imperare actum v. g. amoris Dei destructivum peccati mortalis: Quia amor ille per se mortali opponitur, neque per actum imperantem intrinsecè vitiatur.

Actus externus per se nihil addit bonitatis aut malitiæ actui interno in ordine ad meritum aut demeritum coram Deo, qui ex Script. & PP voluntatem pro facto accipit: Ratio est, quod per se nihil addat libertatis. Plerumque tamen auget ejus bonitatem aut malitiam, *per accidens*, ratione majoris durationis, intensionis, & numericæ multiplicationis, quæ in actus externi exercitio intervenire solet.

Dices, Perceptio externa Sacramenti, & passio Martyrii addit peculiarem bonitatem actui interno quo illa desiderantur.

Resp. Illam addi ex opere operato, non ex opere operantis, de quo hic agimus.

Datur aliqui actus *Indifferentes secundum speciem*, non positivè, id est, quibus ex suã essentia conveniat indifferentia ad bonum & malum, sed præcisivè, id est, de se abstrahentes à bono & malo, ut volitio abstracta calefactionis, ambulationis &c. & hoc sæpius Patres indicare & velle videntur. Ratio, quia in hoc nulla ostenditur deordinatio. Major est difficultas, an

an dentur actus in individuo indifferentes, pro qua ordine sic procedo.

Constat dari actus in *individuo indifferentes* ad meritum & demeritum, quales sunt actus moraliter boni merè naturales, præsertim infidelium, quod satis constat: *non tamen* ita dari indifferentes ad solam bonitatem aut malitiam *moralem*: Quia vel referuntur ad finem honestum, & boni sunt, vel non, & sic sunt otiosi, & consequenter mali, siquidem otiosum est, quod caret honestate rectitudinis, vel justæ utilitatis.

Sententia tamen, cum Scoto, Vasquez, aliisque, etiam Patribus, *admittens* actus indifferentes in individuo, etiam quoad bonitatem & malitiam moralem, est omnino probabilis, & ad vitandum scrupulos & multiplicationem venialium, magis videtur in praxi exponenda, ex hac consideratione: Quia constat dari saltem per accidens actus indifferentes in individuo, in iis scil. qui Sententiæ hoc affirmanti se conformant: cum rationes in oppositum non evincant tantam obligationem sub præcepto toti naturæ impositam esse pro singulis actionibus etiam levissimis, ut movere deliberatè manum pedem, vel digitum, sistendo in moderata commoditate naturæ sensitivæ, in qua non facile ostenditur inordinatio ad peccatum sufficiens.

CAPUT III.

De Conscientia Erronea, Dubia, Practicè certa, Probabili &c.

De his singulis, & de controversiis modernis quæ circa ea agitantur, tractatur in hoc Opere infra Tomo 2. Tractatu 1. *& aliis latè sequentibus. Hic tantum pauca, & ferè speculativa adjici possunt.*

Rectè definitur *Conscientia* dictamen rationis sive actus intellectus quo judicatur aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse tamquam bonum, vel malum. Differt Conscientia ab actu qui dicitur, *Synteresis*, sive moralis sapientiæ, quod hic versetur circa principia honestatis & inhonestatis in genere; *Conscientia* verò specialiter dictet hoc vel illud, hic & nunc licere, aut non licere dictamine particulari.

Conscientia dividitur in veram, erroneam, laxam, pharisaicam, certam, tutam, dubiam, probabilem, & scrupulosam. Conscientia *vera* dictat licere quod verè licet: *erronea* non licere quod licet, vel licere quod non licet. Operans contra Conscientiam erroneam peccat: 1. Quia, quod non est ex fide (seu persuasione quod liceat) peccatum est, *ad Romanos* 14. 2. Quia, faciens bonum putans esse malum interpretativè vult malitiam.

Nunquam licitum est, etiam per *divinam dispensationem*, agere contra conscientiam, quamvis errantem: Quia est intrinsecè malum facere id, quod judicatur malum: sic agere pertinet ad speciem & gravitatem peccati, quod erroneè apprehenditur subesse.

Potest aliquando fundari Conscientia *tuta* in opinione *probabili etiam alienâ*, propriæ contraria. Quia prudenter agit, qui suum judicium, fortè falsum, submittit aliorum peritorum judicio fortè veriori, in eoque fundat dictamen prudens conscientiæ practicæ, ita *Sanchez, Layman, Oviedus & plures alii.* Unde sic operari contra opinionem propriam, non est operari contra suam conscientiam seu dictamen, quod hic & nunc non liceat ita operari, sed potius est dictamen illud suum per aliud prudenter & practicè deponere.

Confessarius debet absolvere pœnitentem de cætero bene dispositum; qui tenet sententiam, verè probabilem, v.g. de restitutione, suæ sententiæ contrariam. Quia in eo casu pœnitens de cætero ritè dispositus jus habet ut juxta sententiam verè probabilem absolvatur, quæ prævalet sententiæ unius particularis confessarii.

Consultus potest dare consilium juxta sententiam vere probabilem suæ contrariam, & tenetur, dum agitur de obligatione restituendi illam indicare consulenti, quem potest remittere ad alios viros doctos & probos, quamvis se laxiores, in re tamen verè probabili. Quia simul verè potest existimare, forte alios de illa re melius judicare, quod facile potest à parte rei subesse.

Scrupulus est actualis aut habitualis apprehensio anxia peccati ex levibus fundamentis, ubi revera non subest. Consistit primariò in intellectu, secundariò, scil. quo ad anxietatem, in voluntate.

Qui ex proprio, aut confessarii judicio, sufficienter scit se esse scrupulosum, *prudenter agit contra scrupulum.* Quia scrupulus non est Conscientia, sed ejus umbra ex falsa, vel imprudenti persuasione mentis nimis timidæ, nimis simplicis, aut nimis perturbatæ, quæ etiam in doctos & pios cadere possunt.

Scrupuli *remedium præcipuum* & efficacissimum est humiliter obedire Confessario, cui se ex sincero Deum non offendendi desiderio submittens, non potest errare, nec peccare.

De Conscientia scrupulosa plura deducuntur infra Tomo 2. Tract. I. Princ. 2.

Timoratus, qui in mortalia externa nulla labitur, & interim angitur de internis cogitationibus, moribus, &c. securè potest, & ex prudentis Confessarii consilio, debet judicare, se iis non consensisse. Quia non est morale, ut qui ex amore Dei nunquam labitur in externa ipsi libera, qualia sunt aspectus, tactus, aliique actus impudici circa proprium, vel alienum corpus, quos sine ulla infamia in promptu habet, consentiat ille cogitationibus, aut moribus internis quæ multò minus afficiunt, & alliciunt.

CAPUT IV.

DE PECCATIS, Actuali, Omissionis, Commissionis, eorumque Malitia, Delectatione morosa, & Ignorantia Legis Naturæ.

De his agitur in hujus Operis infra Tom. 2. Tract. 5. de Peccatis & Præceptis. *Hic pauca principia ferè speculativa restant addenda.*

Peccatum est exercitium libertatis positivum aut negativum contra legem Dei.

Aliud est *commissionis*, aliud *omissionis*; hoc Physicè potest esse sine omni actu, qui sit ejus causa vel occasio: Cum ad id sufficiat voluntatem non velle, quod potest & tenetur velle.

Talis



Talis omissio est voluntaria interpretativè, per eam quidem voluntas suspendit exercitium libertatis positivum, quod est proprietas actus humani, non tamen negativum & interpretativum, proprium puræ omissioni, quæ potest esse demeritoria, non meritoria. Quia meritum debet procedere ex motivo supernaturali, quod per se convenire nequit puræ omissioni.

Omissionis gravitas petitur ex præstantiâ actus omissi, ex facilitate præcepti, & ex fine ipsius omissionis.

Volens *incompossibile* cum opere præcepto, vult ejus omissionem, si hæc non sit determinata prius naturâ, secus si præsupponatur determinata.

Suadens malum alteri ad illud antecedenter *determinato*, peccat, Quia afficitur ad malum, & in ejus volitione alterum confirmat, quod est per se inordinatum.

Quoties ponitur liberè *causa* futuræ omissionis peccaminosæ, tunc peccat peccato omissionis incompletæ, seu præcisè ut in causâ volitæ. Quia tunc homo vult interpretativè istam omissionem: Ita Theologi omnes, contra Marsilium.

Quando, urgente præcepto, est in hominis potestate desistere ab *opere omissionem causante*, & præceptum implere, tunc ipsa omissio est formaliter peccatum: Cum illa sit libera intrinsecè, eo scil. modo quo liber esse potest actus externus: ut si liberè insistens colloquio, inde causet omissionem Sacri die festivo.

Si *causa omissionis* non est amplius in potestate hominis, dum fit omissio, tunc non est ullo modo libera dum exercetur, adeoque nec peccatum formaliter: Alioqui Justus, imo & Beatus, posset peccare per effectum consecutum ex ejus mala voluntate, etsi illa pridem retractata fuerit.

Peccati commissionis malitia, non consistit in privatione rectitudinis *in actu*. Patet, quia istius privationis est incapax odium Dei, saltem secundum suam rationem specificam, secundum quam tamen est malum. Illi quidem spectato secundum rationem genericam odii non repugnat rectitudo, sed hoc non sufficit ut tale odium dicatur illius rectitudinis capax: alioqui brutum dici posset capax rationis, eâque propriè privatum. Quia rationi genericæ animalis rationalitas non repugnat.

Non consistit etiam in privatione rectitudinis *in potentia*, seu voluntate: Alioqui peccatum omissionis & commissionis v.gr. odium Dei, & omissio amoris Dei, urgente præcepto, non different malitia formali, cum in utroque in voluntate agentis aut omittentis, sit privatio ejusdem rectitudinis, cujus est capax, id autem admitti non potest.

Illa itaque malitia consistit in *positivâ ac liberâ tendentiâ* actus in objectum modo disconvenienti: Illâ enim præcisè positâ habetur formalis malitia odii Dei, &c. Favent huic doctrinæ Chrysost. August. aliique PP. docentes peccatum non esse substantiam, sed actum positivum, sicut claudicatio est actus, non sola privatio, &c.

Neque refert, quod aliquando Patres peccatum dicant esse *nihil, non ens, &c.* loquuntur enim de malo ut absoluto; id est, quod in se caret debitâ perfectione; non de respectivo quod est aliquid per se alteri disconveniens; ut calor aquæ; vel de natura quæ sit per se mala, quam dari negant; vel de peccato habituali, quod nihil est quasi physicè inexistens animæ, nisi privatio justitiæ; vel de actuali, quod sit privatio gratiæ, non formaliter, sed causaliter & consecutivè, sicut est mors animæ; vel de malitia formali completè sumptâ, quæ ut sic non est aliquid actui superadditum per se causabile in genere causæ efficientis, sed solum in genere causæ formalis, per denominationem extrinsecam à voluntate moraliter deficiente, sive liberè discedente à dictamine rectæ rationis de peccato non ponendo.

Specie differunt peccata, per repugnantiam cum præceptis specie diversis, ut furtum à sacrilegio, quia hoc præcepto religionis, illud justitiæ repugnat.

Non omnia sunt *æqualia*, ut aliqui perperam docuerunt. Quia non repugnant æqualiter rationi & legi, à qua potest secundum majus & minus recedi; nulla tamen sunt contemnenda ut parva, cum singula Deo displiceant.

Damnum sive *nocumentum* ex peccato, saltem confusè prævisum, illud aggravat, gravitate eâ quam causare potest effectus per modum objecti, & si sit volitum ut malum alteri ex ejus displicentiâ, accedit alia gravitas quæ odii peccatum constituit.

Quando actio *merè per accidens* dat alteri occasionem nocumenti, sive temporalis, sive spiritualis, non participat illa malitiam effectus inde secuti.

Inductio alterius ad veniale, *ut est peccatum*, continet malitiam mortalem. Quia hoc est velle proximo malum spirituale gravius quovis malo corporali, & formaliter velle ut sic offensam Dei, quod est per se graviter inordinatum.

Pœna quæ est debita *venialibus*, quoad culpam in hac vita non remissis, non fit *æterna in damnatis*: sed absque ulla redemptione seu remissione per *satispassionem* extinguitur ejus dignitas, sive reatus formalis sita in eo, quod est peccasse & pœnam non esse remissam, nec persolutam; non tamen extinguitur reatus radicalis situs in culpa, quæ in damnatis semper perseverat.

Peccant quidem *damnati* sibi complacendo in suis peccatis, sed fit hoc sine *demerito*. Quia sunt in termino extrinseco viæ constitutæ à Deo ad merendum vel demerendum.

Verius est Deum etiam de potentia absoluta, non posse *innocentem flammis æternis addicere*, uti rectè contra aliquos, docet *Scotus, Marsilius, & S. August.* lib. 3. contra Julianum cap. 18. *Potest*, inquit, *Deus aliquem sine bonis meritis liberare, quia bonus est, non sine malis meritis damnare, quia justus est.*

Peccati mortalis Malitia est infinita secundum quid. Quia est supremi ordinis in ratione malitiæ, adeoque omnes alias malitias possibiles sive culpæ, sive pœnæ etiam in infinitum crescentes excedit, & eminenter continet.

Non est tamen *infinita simpliciter*. Quia quolibet peccato potest dari aliud gravius; infinito autem aliud majus dari non potest.

Nec refert, quod persona Dei peccato offensi, sit dignitatis simpliciter infinitæ: Quia illa dignitas non cognoscitur à peccante cognitione perfectâ, & Deo offenso adæquatâ.

Pœna æterna non est simpliciter *infinita*. Quia potest dari major, nempe quoad intensionem, non quoad durationem. Hinc etiam beatitudo Sanctorum non est in-

est infinita, licet sit æterna. *Pœna damni* est quidem privatio boni infiniti, sed solum finitè possidendi, adeoque finita censeri debet.

Dici nequit *Deus peccati author* aut *prædefinitor*. Est de fide ex scriptura, quæ in Deo circa peccata solum agnoscit decreta permissiva, aut consequentia de aliquo bono ex iis eliciendo: unde rectè dixit Damascenus *lib.4. De Fide cap.20.* moris esse divinæ Scripturæ permissionem Dei actionem ejus vocare, & quædam, quæ secundum eventum debent intelligi, causaliter aliquando exponere, rigorem nostrum Philosophicum non spectando.

Deus *non prædefinit* nec physicè *prædeterminat* actum etiam *materialem* peccati ponendum eo modo, iisque circumstantiis, quibus non potest non esse peccatum, ut volunt varii prædeterminationis fautores. Quia illum actum etiam directè prohibet. Repugnat etiam divinæ bonitati & justitiæ velle motione efficaci impellere ut fiat, quod prohibet fieri: ergo &c.

De hoc fusius tractatur supra Tomo 1. Controvers.2. pag. 114.&c.

Delectatio morosa seu deliberata de objecto illicito, est illicita, & quidem graviter [etiam secluso consensu in opus] si objectum sit graviter illicitum. Ratio est quod voluntariè affici ad malum, etiam solo affectu simplicis complacentiæ, sit inordinatum & consequenter grave peccatum, si objectum istius affectus gravem malitiam intrinsecè vel extrinsecè adjunctam habeat.

Ut delectatio sit mortalis, requiritur cum gravitate materiæ etiam advertentia perfecta: Imperfecta enim, qualis est in semisopitis aut semiebriis, solum sufficit ad veniale. Item, requiritur consensus saltem interpretativus, situs in positione causæ sine sufficienti ratione, vel in negatione resistentiæ positivæ, saltem per actum internum, absque justa causa.

De his agitur infra ex professo Tomo 2. part.3. Cap.6. *de sexto Præcepto Decalogi.*

Ignorantia invincibilis non datur primorum principiorum puris naturæ, quale est, quod tibi non vis fieri alteri ne feceris: neque *conclusionum* ex illis evidentissime deductarum, cujusmodi sunt, juxta *Vasquez*, contenta in Decalogo: quod de jure prohibente simplicem fornicationem negant *Tannerus & plures alii.*

Datur tamen, etiam in fidelibus, ignorantia invincibilis de variis *obscurioribus juris naturæ præceptis.* Ita *Albertus, S.Thomas, & Scholastici communissimè.* Quia sunt multa juri naturæ contraria, quorum inordinatio naturalis ægrè probatur, etiam à viris doctis, & consequenter facilè ignoratur, ut à *Cassiano, Marulo, & aliis*, ignorata fuit inordinatio mendacii officiosi, & ab aliis malitia fornicationis simplicis, quando adhibitâ diligenti cautione de honesta educatione prolis satis prospicitur. Et hæc multo facilius ignorantur ab infidelibus, qui nihil audierunt de Deo, nec de virtutibus & vitiis instructi fuerunt.

Jus naturæ violantes ex *ignorantia invincibili*, non peccant formaliter: alioqui omnes qui post adhibitam moralem diligentiam errant circa jus naturæ, errarent vincibiliter, & contra illud peccarent formaliter: unde communiter peccarent Doctores, Commissarii & quorumvis ferè bonorum possessores. Quia illi exponerent se periculo per ignorantiam culpabilem violandi jus naturæ, si forte in re bona illa sint juris alieni.

De hac ignorantia fusius infra Tomo 2. Tract. 1. Princip. 1. &c.

Objiciunt aliqui loca quædam ex S. August. Hieron. & D. Thoma, quæ videntur indicare ignorantiam invincibilem non excusare ab omni peccato.

Sed Resp. intelligenda esse loca illa de ignorantia *vincibili* quæ non excusat, vel de ea quæ culpabilis est in sua causâ, vel quod non excuset à peccato materiali, aliquando etiam loquuntur de sola præsumptione *fori externi*, non verò quod illa ignorantia ad peccatum imputetur à Deo, qui omnia habet perspecta: quæ omnia maximè comprobantur ex eo, quod loca illa indifferenter loquantur de ignorantia etiam facti, & legis positivæ, quam tamen à peccato excusare omnes omnino admittunt.

Quæres porrò, 1. An rectè dicatur in omni peccato ignorantiam intervenire, cum Scriptura sæpe peccata ignorantias appellet?

Resp. non intervenire ignorantiam propriè sumptam, sed tantum impropriè pro *inconsideratione*, quod scil. totalis peccati malitia non penetretur, & omnia damna peccatum comitantia, & consequentia.

Quæres 2. Quomodo peccatum in Spiritum Sanctum dicatur non remitti in hoc aut futuro seculo, ut *Matthæi cap. 12.*

Resp. Id tantùm dici ex eo quod illud *difficillimè* remittatur, & quod ex illius peccati natura & enormitate non habeat excusationem infirmitatis humanæ, cum committatur, ex sola malitia: quamvis sit *absolutè* remissibile per retractationem, & pœnitentiam consequentem.

CAPUT V.

De Peccato Habituali, Originali, & Immunitate D. V. ab illo, & Parvulorum à pœna ignis.

PEccatum *habituale* est quod actu transacto permanenter constituit peccatorem, de hoc *Joan. 8.* dicitur, *in peccato vestro moriemini. Habituale non consistit* in peccato præcisè ut *præterito & non retractato*, neque in reatu *pœnæ* saltem formali, neque in *privatione gratiæ*: Quia posset istis manentibus tolli peccatum habituale per hoc quod Deus remitteret jus quod habet ratione peccati ad aversionem à peccatore.

Consistit igitur peccatum habituale *præcisè* in peccato ut non condonato, atque ita moraliter perseverante, in ordine ad tribuendum Deo jus ad istius aversionem: & sic juxta S. August. consistit in peccato præterito in oculis Dei adhuc remanente.

Macula peccati positiva, est ipsum peccatum habituale, *privativa* est gratiæ privatio, quæ tamen ad illud non concurrit ut ejus pars, sed ut removens prohibens, ex hypothesi, quod illius condonatio non fiat sine gratiæ sanctificantis infusione.

Peccatum originale, qua tale est, quod ipsa origine ex Adamo contrahitur, omnesque ejus posteros constituit verè peccatores. Est omnium Catholicorum, contra Pelagium, & juxta S. Augst. fundamentalis fidei veritas à Scripturis clarè tradita. Originale juxta Scrip. PP. & Tridentinum est verè peccatum, & propriè constituens hominem Deo odibilem, quamvis non ut est actuale Adami, quia sic non est posterorum voluntate propriâ.

Omnes (exceptâ V. Deipara) peccaverunt in Adamo, juxta

juxta illud ad Romanos 5. *in quo omnes peccaverunt.* Quia omnes viâ ordinariâ ab ipso descendentes continebantur in eo, non solùm ut in capite physico, sed etiam in capite morali, virtute decreti quo Deus in voluntate Adami constituit voluntates omnium ejus posterorum, in ordine ad actum à quo voluit dependere transfusionem justitiæ, aut injustitiæ originalis. Hoc decretum *pactum* appellat. S. Augustinus scilicet virtuale, ad quod requisitus non est consensus Adami, cum ad ejus effectum sufficiat voluntas Dei supremi omnium Domini: fuit tamen declaratum Adamo Gen. 2. *in quacumque die comederis* &c. *Transfunditur* autem in posteros per hoc quod viâ ordinariâ, & gratiâ destituti ex Adamo descendant, ut patet ex Trid. Sess. 6. Can. 1. additur, viâ ordinariâ &c. propter Christum, & Deiparam.

Originale non consistit in substantiali corruptione imaginis Dei, ut erravit Illiricus: Neque in concupiscentiâ, cum hæc remaneat in renatis in quibus ex Apostolo, & Trid. nihil remanet damnationis.

Non etiam consistit in *qualitate* quadam morbida, aut entitate morali, aliisque excogitatis à Gabriele & aliis. Nec in reatu pœnæ, qui est effectus peccati, non peccatum. Nec ut voluit Pighius, in peccato Adami ut extrinsecè ejus posteris imputato, sic ut non insit unicuique proprium, cujus contrarium expresse declarat *Trident.* supra.

Nec denique consistit *in privatione gratiæ* propter peccatum ab Adamo commissum. 1. Quia ista privatio est effectus peccati: 2. Quia possit esse originale, remanente istâ privatione gratiæ. Ergo in eâ non consistit nequidem partialiter, sed in solo peccato ab omnibus commisso in Adamo ut moraliter perseverante per non condonationem illius à Deo factam. Ad illud tamen aliquo modo concurrit ista privatio, per modum conditionis sine quâ non perseveraret, quantum est ex vi præsentis providentiæ, in quâ Deus decrevit mortale sine infusione gratiæ non remittere.

Dices, S. Anselmus asserit peccatum originale esse ipsum justitiæ *nuditatem* quod videtur solam privationem indicare.

Resp. Solum velle privationem gratiæ, modo jam explicato, concurrere ad peccatum originale, eamque solam esse parvulis intrinsecam & quasi physicè inexistere, cum per se nihil aliud physicum, sed tantum morale in parvulis constituat, cujus subjectum immediatum censetur ipsa voluntas.

Solius Adami peccatum transit ad posteros, & quidem illud dumtaxat, quo violavit præceptum de non edendo pomo, non autem transit peccatum Evæ: Quia solus Adamus constitutus est caput morale posterorum, & solùm in ordine ad observationem istius præcepti primi de fructu vetito. Hinc etiam posteri solum contrahunt peccatum Adæ, secundum malitiam *inobedientiæ, & gulæ.* Quia sub hac solum ratione Adam illud commisit, ut erat posterorum caput morale constitutus.

Si Adamo fuissent filii *ante ejus peccatum suscepti*, non contraxissent peccatum Originale; quod certius est, si ante istud peccatum habuissent usum rationis. Quia tunc fuissent sui juris: Contraxissent tamen horum filii, Quia *pro tunc* fuissent contenti in Adamo peccante ut in capite morali, per suam scil. generationem ab illo jam mediatè profectam.

Beata Virgo MARIA fuit concepta sine macula Originali. Hæc sententia Pontificum judicio Pia est: juxta varios ex communissimo Ecclesiæ sensu quasi pro certa habetur. 1. Quia Ecclesia hanc solum permittit publicè sustineri. 2. Juxta illam præcipit festum Conceptionis Immaculatæ celebrari. Quod constat ex *Sixto IV*, & irrefragabiliter *Alexandro VII.* declarante Festum hoc celebrari juxta piam Sententiam, id est, de Sanctificatione animæ B. V. primo instanti suæ creationis & infusionis in corpus: & sub gravissimis pœnis vetante omnem in contrarium interpretationem, quâ negetur Pontifices favere præ sententiæ, vel ut illa quovis excogitabili modo in disputationem revocetur, ac prohibente omnes Libros in quibus pia sententia, & cultus secundum illam exhibitus in dubium revocatur.

Hinc maximè piæ sententiæ favent Scripturæ, Gen. 1. *ipsa conteret caput tuum*, & expressius PP. Petrus Damianus, Laur. Justinianus, Ildephonsus, &c. Item, licet minus expressè, S. Hier. Chrysostomus, & in variis locis Augustinus, qui de *Natura & Gratia* C. 36. ait, dum agitur de peccatis, B. V. Mariam esse excipiendam.

Alibi S. Augustinus solum vult, ejus carnem esse carnem peccati, scil. parentum per concupiscentiam, & ipsius B. Virginis quoad debitū peccatum illud incurrendi, de quo S. Augustinum ipse Cajetanus intelligit.

Videtur probabilius B. Virginem in Adamo contraxisse *Debitum* peccati Originalis, etiam proximum, situm in eo quod ejus voluntas fuerit contenta in voluntate Adami peccantis, quamvis ipsa præservata fuerit. Hoc indicant universales Scripturæ, & Patrum locutiones: Nec est ratio ab iis excipiendi B. V. quæ hoc Supposito melius intelligitur indiguisse, & gavisa fuisse Christi Redemptione præservativa. Scripturæ & PP. solum Christum ab Originali excipientes, loquuntur de dicto Debito, non de macula actuali peccati originalis.

B. Virgo non fuit obnoxia *Morti*, ut pœnæ peccati à se contracti, sed ut defectui communi ex pugna naturali contrariorum secundum ordinem naturæ, & ex congrua cum morte Christi conformitate.

PARVULI sine Baptismo mortui patiuntur pœnam *Damni*. Est de fide ex Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Non tamen patiuntur pœnam *Sensus*, sive ignis. Ita PP. & DD. communius, quibus variis locis consentire videtur S. Augustinus cum ait, in damnatione levissima futuros, non esse tanta pœna plectendos, ut eis non nasci expediret: quæ vera non essent cum pœna ignis æterni.

Objicies 1. Scripturas oppositum declarantes, de locandis ad solam dexteram & sinistram &c.

Resp. *Scripturas* quæ contrarium in speciem sonant, loqui de solis judicandis ex operibus, adeoque de solis Adultis, non de Parvulis aliquid in oppositum pronunciare.

Objicies 2. S. Augustinum ut contrarium sentientem ut aliqui volunt.

Resp. S. Augustinum, dum subinde videtur favere contrariæ sententiæ, solum velle, contra Pelagianos, non futuros parvulos in loco voluptatis medio inter Paradisum & infernum, sed futuros in inferiori quodam carcere, non tamen ignis supplicium passuros.

Dolor sensibilis parvulorum *in hac vita* non est propriè pœna in ultionem peccati, sed pœnalitas resultans ex

ex substractione donorum status innocentiæ, quæ sunt deperdita per peccatum originale.

Parvuli exiguam si quam patientur *tristitiam* ex privatione beatitudinis: Quia eam non magis apprehendent quam viatores in hac vita exiguam certè beatitudinis originalis amissæ notitiam habentes. Ita *Bellarminus*, cum pluribus qui tristitiam inde nullam habituros asserunt.

Quæres, Quænam sint porrò *Pœnalitates temporales* ex peccato Originali provenientes.

Resp. quod sint variæ, ac primò, mors corporalis, quia in pœnam istius peccati excidit homo privilegio immortalitatis à Deo destinato. Deinde, vitæ hujus labores, & dolores, ac animalium brutorum rebellio, quæ alias Adamo & posteris despoticè subjecta fuissent. Item, privatio quietis, pacis, & peculiaris doni quo immoderatas appetitûs passiones facilè refrænassent. Denique, carentia Providentiæ divinæ singularis adversus Dæmonum insidias, quibus in hoc statu naturæ lapsæ homines multum sunt expositi.

CAPUT VI.

De Legibus, & earum Natura, Divisione, Effectibus, Principiis, Materia, Subjecto, & modo desinendi.

De Legibus, earumque Principiis practicis tractatur infra accuratè in hujus Operis Tom. II. Tract. I. *post initium & in decursu: Ac de Præceptis Tractatu* 5. *ab initio. Quæ possunt etiam speculativè desiderari, hic subjiciuntur.*

LEX definitur, rationis ordinatio ad bonum commune: Lex *æterna* est ordinatio Dei ab æterno in ejus mente: *temporalis* fertur im tempore ab habente potestatem. *Naturalis* est naturæ rationali insita: *positiva* ab extrinseco posita: *affirmativa* actum imperat: *negativa* actum ponendum prohibet.

Legis ratio obligatoria requirit in legislatore *volitionem* obligandi subditos, & actum *intellectus* illam practicè intimantem per verba imperativa. Utrumque actum pro lege accipiunt Scripturæ, dum leges modò voluntates, modo illarum indicia appellant.

Promulgatio per exteriorem intimationem imperativam, est essentialis legi, ut est proximè obligativa. Quia sine illa promulgatione non innotescit legitimè, notitia autem ad legis aut præcepti obligationem in conscientia requiritur.

Unde *lex æterna* ut sic, non est propriè lex, sed solum ut connotat promulgationem in tempore faciendam; sub hac tamen ratione transit in temporalem, naturalem, vel positivam ex supposita ejus debita notitia.

Ad *rationem Legis* insuper requiritur, ut sit honesta, justa, possibilis, secundùm naturam, secundum patriæ consuetudinem, bono communi conveniens, & manifesta, non perpetua; cum mutatis circumstantiis, possit revocari, atque ita desinere prout est obligatoria, quamvis possit retinere vim directivam, sed in hac ratio legis non consistit.

Lex naturalis, quæ abaq; signo externo est ipsi naturæ impressa, consistit in rationis dictaminibus de agendis, aut fugiendis tanquam naturæ rationali conformibus, aut difformibus. Quæ quidem *dictamina* sunt physicè ab intellectu creato, moraliter tamen ab Auctore naturæ: suntq; ejus imperia formaliter dirigentia, obligantia, ac moraliter permanentia, à Deo inscripta cordibus nostris, juxta Apostolum.

Antecedenter ad hæc Dictamina non datur bonitas aut malitia *formalis*, sed solum *fundamentalis* per ordinē ad naturam rationalem, non ut legem, sed ut terminum convenientiæ, vel disconvenientiæ actus, quem lex imperat aut prohibet: sic Deus est sibi mensura honestatis suarum actionum, non lex, cum Deus sibi legem nullam habeat, sed sit ipse omnis rectæ legis principium, ac originalis rectitudo.

Dispensatio divina non cadit propriè in Legem naturæ, faciendo ut illa absque variatione in ejus materiâ non obliget. Quia non potest Deus facere ut quod est intrinsece malum, nullâ factâ mutatione, desinat esse malum.

Impropriè tamen potest dispensare in quibusdam ejus præceptis, faciendo mutationem in eorum materiâ, sic ut desinat esse eorum objectum, v.g. dando alicui Dominium bonorum alienorum, potestatem in vitam innocentis, uti Israëlitis, Abrahamo, & aliis in quibusdam concessit.

Non potest tamen sic dispensare *in omnibus* legis naturæ præceptis: Cum nullâ ratione odium Dei possit reddi licitum similiter nec mendacium, quod talis est malitiæ & naturæ ut ex nullis circumstantiis possit honestari.

Principes Ecclesiastici possunt ferre Leges ligantes etiam in Conscientia. Est de fide ex Scrip. &c. Contra hæreticos, *Wiclefum*, *Lutherum*, *Calvinum* &c. damnatos in Conc. *Constant.* & *Trident. Sess.* 7. *Can.* 8. Scripturæ in oppositū ab hæreticis objectæ, solùm improbant mandata hominum injusta. Eodem sensu quæritur August. de multitudine præceptorum Ecclesiasticorum, *Epistola* 119. *cap.* 19.

Principes laici eamdē habent potestatem legislativam Est etiam de fide ex Patribus, & Scripturis. Prov 8. *per me Reges regnant* &c. Apostolus quidem ad *Cor.* 3. docet Ecclesiam Christi esse liberam, sc. à servitute peccati &c. non à lege humanâ, quæ ex Scrip. ad Rom. *Cap.* 13. potest obligare etiam sub reatu mortalis peccati.

Ratio est quod lex illa à lege æternâ derivatam habeat obligandi potestatem, proportionatè ad suam materiam: unde eam violans, mediatè violat legem naturalem: cujus Deus uti est auctor, ita & vindex.

Dices, Illam potestatem non habent à Deo Hæretici, & Infideles, cum sint peculiariter Dei inimici.

Resp. Posse Deum etiam per inimicos suos amicis justa præcipere, quod etiam ab eo fieri, patet ex Matth. 23. Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi &c.

Promulgatio est legi essentialis & necessaria ut causet obligationem, sc. per publicam legis intimationem. Deficiente hujusmodi promulgatione lex non obligat, saltem sub ea ratione, sub qua non est sufficienter promulgata ut ad notitiam publicam pervenire possit.

Unde etiam deduces, legem non obligare ad illa, de quib⁹ *probabiliter* controvertitur inter DD. utrum sint præcepta, aut in lege contineantur. Quia respectu istorū non est sufficienter promulgata, nec manifesta: quod probe notandum pro solutione plurimorum dubiorum in variis materiis, & casibus particularibus de legum aut præceptorum obligatione.

Leges Cæsareæ debent promulgari in Provinciis, ut in iis obligent, jure ita disponente: non tamen Pontificiæ, nisi hoc in illis disertè requiratur. Constat hoc ex Natura Legis, & Bullâ Pii IV. id declarante. Probabilius est Pontificias statim obligare in loco ubi sunt promulgatæ, nisi declaretur contrarium.

Acceptatio populi non requiritur ad legis valorem; Quia bonum commune exigitur in legislatore sit potestas obligandi subditos etiam invitos. Sed Legislator præsumitur nolle ut lex obliget, si à majori parte non acceptetur, potest tamen id velle absolutè loquendo.

Leges Pontificias non requirere universaliter placetum Regium in Belgio, sed veriùs solum requiri ad provisiones super Beneficiis, docet *Zypæus*, *alique*.

Lex humana etiam Ecclesiastica non potest directè imperare *actus merè internos*. Quia licet Christus potuerit dare istam potestatem Ecclesiæ, eam tamen non dedit, cum id ex nullo Capite probari possit, nec sit connaturale ut Legislator de iis ferat legem, de quibus non potest cognoscere: & contrarium ab Innocentio III. insinuetur Ita Theol. communiter.

Dices, Ecclesia punit hæresim quæ est interna, reservat etiam aliquando peccata merè interna, Prælatus præcipit orationem mentalem: Atqui actus illi sunt merè interni, ergo &c.

Resp. Punit quidem Ecclesia *hæresim* internam, sed solum exterius manifestatam: reservat *peccata* merè interna, tantum indirectè, scil. limitando jurisdictionem externam absolvendi. Prælatus obligat Religiosos ad *orationem mentalem*, non vi potestatis legislativæ, sed ratione voti obedientiæ. Ad Ordines sacros admittendis Ecclesia votum castitatis *internum* non præcipit, sed tantum declarat se nolle, nisi sub conditione istius voti interni, illos ad ordines admittere.

Deinique, cum possit Ecclesia præcipere actus externos, ut sunt actus certæ virtutis, consequenter potest indirectè præcipere actus internos ad hoc requisitos ut actus externus sit humanus, ut sit talis virtutis, religionis, orationis, &c, quod sine actu interno fieri non potest.

Ut Legis obligatio sit *sub mortali*, requiritur in legislatore intentio graviter obligandi, & materiæ gravitas, quæ desumenda est ex gravitate Finis per se intenti, & ex conducentia ad finem Legis. Hinc superior Ecclesiasticus potest sub mortali prohibere rem de se levem, ut ingressum in popinas, egressum nocturnum, & similia ex se levia, sed gravia in ordine ad finem ritè intentum.

In *materia gravi* potest esse obligatio solùm *sub veniali*, si nempe legislator tantum obligationem venialem intendat. Quia sicut ab ejus voluntate proximè pendent obligatio, ita & ejus quantitas intra capacitatem materiæ.

Lex in materia gravi expressa verbis strictè *præceptivis*, aut sub *pœna gravi*, graviter obligat: Nisi aliunde alia, aut dubia appareat, mens legislatoris. Ratio, quia illis supositis nihil deest ad gravem obligationem, juxta principia hactenus tradita.

Violatio legis, etiam in materiâ *levi*, *ex formali contemptu* Superioris ut sic, vel *legis* ipsius, est mortalis. Quia etsi materia sit levis, gravis est ille contemptus, cum ex ipsa natura exigatur Superioris legitimi observantia.

Lex potest impleri per *actum peccaminosum materialiter*: Quia talis actus potest esse substantia rei præceptæ, ut auditio Sacri sine *attentione*. Non tamen per actum *peccaminosum formaliter quà talem*: Cum enim repugnet, legem obligare ad peccatum, etiam repugnat satisfieri ejus obligationi per actum formaliter peccaminosum.

Leges pœnales sub gravibus pœnis v. g. mortis, aut excommunicationis, regulariter obligant sub mortali. Quia supponuntur in materia, aut fine gravi fundatæ.

Lex obligans *ad observationem*, *vel ad pœnam* subeundam (qualis datur in variis religionibus) est merè pœnalis, adeoque non obligans sub peccato, & pœna quam infligit est mera pœnalitas, non pœna strictè; cum hæc culpam supponat. Lex tamen pœnalis lata verbis *strictè præceptivis* obligat, in conscientia, nisi aliunde appareat contraria intentio Legislatoris.

Invincibilis ignorantia Legis excusat à pœnâ: secus vincibilis, aut solius pœnæ, uti fusius exponitur infra, hujus *Tomi* 2. *Tractatu primo sub initium*.

Principes supremi suis legibus non tenentur propriè, sed solum ex quadam æquitate naturali. Est Theol. sententia communior.

Peregrini non tenentur legibus suæ patriæ: quia sunt affixæ territorio cujus bonum spectatur. Tenentur tamen legibus loci in quo existunt: Quia hoc exigit bonum commune, ne illi sint in delinquendo à pœna immunes.

Clerici indirectè & quoad vim directivam, obligantur, etiam in conscientiâ, legibus Reip. eorum statui non disconvenientibus, non directè, & coërcitivè. Quia utrumque requirit bonum commune tam civile quam Ecclesiasticum.

Consuetudo rationabilis, inducta cum voluntate obligandi à majori parte communitatis, de consensu Principis, habet vim legis. Quia in tali consuetudine reperitur tota ratio obligativa legis, uti consideranti ex dictis satis patet.

Legislator, & ejus in potestate legitimus *successor dispensare* potest in lege, etiam secum: non tamen inferior in lege superioris sine ejus consensu: quia in superioris voluntate vis legis consistit.

Dispensatio sine causa facta à Superiore, est valida, sed juxta *Suarem* graviter illicita in re gravi, at juxta *Navarrum* tantùm venialiter illicita, secluso scandalo.

Dispensatio censetur *subreptitia*, 1. Per expressionem falsi, aut reticentiam veri requisiti. 2. Per insufficientiam causæ 3. Per celationem v. g. unius ex impedimentis matrimonii, dum plura concurrunt. 4. Per celationem copulæ quando præcessit inter consanguineos dispensationem postulantes.

Quando Pontifex in *Litteris Dispensationis* apponit, *ex motu proprio*, docet *Sanchez*, *Bonacina*, *&c.* valere dispensationem, quamvis celetur veritas cujus expressionem jura requirunt. Quia per illos terminos, *ex motu proprio* significat Pontifex se habere voluntatem dispensandi absolutam independenter à juris exigentia.

PRIVILEGIUM dicitur quasi lex privata, & *definitur*, Gratia permanens concessa à Superiore ad agendum contra, vel præter legem. *Differt* privilegium à dispensatione, quod hæc, cum sit restricta ad actum particularem, non sit permanens sed transiens cum actu, vel actibus, ad quos conceditur, non ita privilegium.

Cessat Privilegium, 1. Elapso tempore ad illud determinato. 2. Cessante ratione illius adæquatâ. 3. Per legem revocatoriam sufficienter promulgatam. 4. Per illius abusum, accedente tamen judicis sententiâ.

5. Per

5. Per non usum spatio ad præscriptionem sufficienti.

Plura de Legibus hic reperiuntur, ubi infra in Tomo II. Tract. V. agitur de *PRÆCEPTIS*, *præter ea quæ in* Tract. I. de Legibus *contineri supra indicavimus.*

CAPUT VII.

De Gratia, Justificatione, Merito.

§. I.

De Gratia Divina Actuali, & quorumdam circa eam censuris.

De *Gratia, & controversiis singulis illam hoc tempore concernentibus in hoc Opere accuratè tractatur supra* Tom. I. Tract. II. pag. 59. *ubi refutantur errores modernorum Hæreticorum de gratia. &* pag. 16. *refelluntur de ea 5. propositiones Jansenii. Et in eodem* Tomo I. Part. II. Controversia 4. pag. 121. & seq. *de Gratia, explicatur illius natura, divisio, errores Pelagianorum &c. status puræ naturæ, & controversiæ omnes de gratia sufficienti, efficaci, viribus naturæ sine gratia. &c. Uti & in hac materia Diplomata Pontificum circa Doctrinam Baii, & Jansenii* pag. 141.

Tantum hic restat notandum, 1. Quàm evidenter auctoritate Apostolicâ refellantur illi qui audent per contumelias aut censuras insectari sententiam, quam supra explicuimus *Tomo. I. Part. II. Contr. 7. pag* 128. de gratiæ efficacia, prædeterminationi physicæ, & quibusdam aliis contraria, & scientiæ Mediæ innixa.

Insectatur eam præ multis Jansenius Ipren. Tom 1. de hæresi Pelagiana cap. 9. dicens, illam esse Massiliensium & non esse gratiæ prædicationem, sed proditionem. Et Xantes Mariales Tomo 4. relect. 15. sect. 1. scribens, non esse Jesuitarum, sed Pelagii inventum: & relect. 16. sect. 2. esse novum figmentum, novum & horridum monstrum. Ac recentius Pseudophilalethes in suo Thomistarum triumpho &c. asserens, esse fucatam, deformem, muscipulam pedibus insipientium, & zizania in medio tritici.

Contra hunc scripsit Duaci Franc. Fourmestraux, in sua *Justa defensione adversus convicia &c.* Et contra alios Impugnatores, Annatus, *de scientia media disp.* 4. *cap.* 1. &c. Petrus à S. Josepho *in Concordia suavi disp.* 4. *sect.* 4. Paulus Leonhardi *part.* 1. *sect.* 1. 2. & 3 Ripalda, *de ente supernaturali disp.* 113. *sect.* 9. *& seq.* Gabriel de Hennao, *in scientia media historicè propugnata, Event.* 12. *& seq. in edit.* 2.

Quin etiam contra insectationes aut censuras hujus sententiæ apud Auctores prædictos aliosque, proferuntur gravissima Pontificum Decreta. In edicto *Sixti V.* per Calatinum anno 1598. præcipitur sub anathemate, ne quis in controversia de prædestinatione & gratia opinionem suæ contrariam ullâ censurâ notet.

In Decreto *Clementis VIII.* permittitur ut ambarum partium Magistri suam liberè opinionem de gratia, præscientia, & prædestinationis efficacia cum libertate concilianda tradant, ac defendant, sic tamen, ut nisi graviter plecti velint, à notanda adversa opinione abstineant. Quod fuit utrique parti intimatum anno 1598. De hoc Decreto sic testatur ac scribit *Andreas Duvallius Doct. Tom. 1. in 1. 2. Tract. de gratia,* q. 4. Cum à Clemente VIII. Doctorum examini relicta sit hæc controversia cum moderamine quâ neutra opinio hæresis, erroris, temeritatis, alteriusve qualificationis arguatur, ab omni asperiori dicto sedulò abstinebimus. Idem tradit Petrus de Ledesma, *in Præfat. ad Tractatum de Auxiliis.*

In Decreto *Pauli V.* anno 1606. quod etiam accuratè adducit *Spondanus* in Historiæ Ecclesiæ prosecutione ad eundem annum his verbis. *Paulus V. disputationes de Auxiliis conticescere jussit, sanxitque postmodum, ut utrinque, dum aliud decerneretur, liberum esset suam sententiam in Scholis modestè tueri, sed sine damnatione alterius partis.* Decretum hoc confirmasse etiam *Urbanum VIII.* testatur fusius Joannes à S. Thoma *Tom.* 1 *in primam* 1. *partem disput* 20. *art.* 6.

His etiam cum aliis consonat *Sylvius* Doctor Duacenus, *in sua Præfatione monitoria ad primam* partem S Thomæ, Sua, inquit, Sanctitas præcepit ne quis in posterum, oblatâ de prædictis rebus tractandis occasione, contrariam sententiam sustinentes in censuram vocare, vel dictis perstringere ullo modo auderet.

Huc etiam facit Declaratio Innocentii X. ad calcem sui Decreti contra Augustinum Jansenii, quæ incipit, *Cæterum, cum tam Romæ, quàm alibi circumferantur quædam asserta, acta, manuscripta & forsan typis excusa Congregationum habitarum coram fel. record. Clemente VIII. ac Paulo V. super quæstione de Auxiliis* &c. ubi decernit, dictis assertis, *nullam omnino fidem adhibendam, neque ab alterutra parte, sive quocumque alio allegari posse vel debere, sed super quæstione prædicta observanda esse Decreta Pauli V. & Urbani VIII. suorum prædecessorum.*

Notandum 2. Decretis Pauli V. Urbani VIII. &c. prohibitum esse in lucem edere Libros tractantes quæstionem illam de auxiliis, illam, inquam, non eam quæ contra hæreticos in ea materia disputatur. Patet hoc authenticè ac compendiosè ex Decreto *Alexandri VII.* Romæ publicato anno 1657. 15. Septembris, in quo post prohibitas Epistolas Montaltii &c. in calce additur. *Insuper cum hac occasione & prætextu in lucem prodeant plures libri continentes & tractantes materiam de auxiliis, nullâ prorsus petitâ, vel obtentâ licentiâ ab hac sacra Congregatione contra formam Pauli V. & Urbani VIII. prædec. suorum (quæ quatenus opus sit Sanctitas sua denuò confirmat, innovat, & inviolabiliter observari mandat, sub censuris & pœnis in iisdem contentis) ideo illis inhærendo dictos libros editos, & in futurum quomodolibet edendos, absque eo quod fiat de illis specialis mentio, ipso facto, & absque alia declaratione, pro expressè prohibitis haberi voluit, & decrevit.*

Ex his aliisque toties, & tam graviter repetitis Pontificum Decretis, satis innotescit, quid judicandum sit de illis qui his non observatis audent in persequenda illa sententia talibus dictis, & censuris liberius indulgere.

Notandum denique breviter, circa hanc quæstionem de gratia efficaci, quod specialiter tractatur à *Gregorio del Rio* in libello cui titulus, Jansenismus per seipsum eversus. Si admittantur ut principia Jansenii quæ ibi proferuntur de Gratia Adami in statu innocentiæ, ejusque immunitate à concupiscentia, & natura gratiæ necessariò victricis absente omni concupiscentiâ: Inde sequi neque dari peccatum originale, neque ea quæ ad illud consecuta esse fides docet, quæ haud dubiè ipse Jansenius, & si qui sint in hoc sectatores

ctatores fideliter admittunt: pro cujus rei distincta consideratione studiosum Lectorem ad dictum Tractatum utiliter remitto.

§. II.
De Justificatione, gratia Habituali, & Merito.

De his singulis agitur Tomo I. Part. II. Controversia 8. & 9. pag. 131.

Ad Justificationem *Fides requiritur, sed non sufficit.* Utrumque est de fide, & definitur in Tridentino sess. 6. cap. 8. & can. 9.

Fides requisita ad Justificationem non est Fiducia de peccatis sibi per Christum remissis, ut volunt Lutherani & Calvinistæ. Talis fides de peccatis remissis, sine peculiari revelatione, est impossibilis: idque à Tridentino declaratur *sess. 6. Can.* 12. 13. & 14. *De quo plura Tomo I. Part. I. Tract. II. cap.* 2.

Homo non potest esse *physicè certus* de sua justitia, potest potius de aliena, ut Baptizans de justitia infantis à se legitimè baptizati. De sua justitia tantùm potest habere aliquam *certitudinem moralem*, fundatam in testimonio bonæ conscientiæ, quam ad *Rom.* 8. Apostolus agnoscit.

Meritum augetur per ea quæ augent actus nostri bonitatem, ut excellentia quæ oritur ex objecto meliori, ex circumstantiis internis, ex actus exercendi difficultate, ex majori actus liberi intensione, & longiori duratione. Quia hæc reddunt actum moraliter nobiliorem, & pluribus actibus distinctis æquivalentem.

De *merito* inter Bajanas damnatur 1. Vita æterna homini integro, & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, & bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt. 2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium. 3. Nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita rectè vocantur gratia. 4. Pelagii sententia est, opus bonum citra adoptionis gratiam factum, non esse regni cœlestis meritorium. 5. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bona operatur habeat gratiam, & inhabitantem Spiritum sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ legi. Ita Constitutio Pii V. Gregorii. XIII. & Urbani VIII. quæ integra hic refertur supra *Tom.* 1. *Part. II. pag.* 138.

§. III.
De auctoritate S. Augustini in materia de Gratia, & aliis.

Valdè magnam, & præ cæteris singularem esse S. Augustini auctoritatem cum aliis tradit *Suarez de grat. prolog.* 2. *cap.* 6. quem ait tantâ sapientia scripsisse, ut ejus sententia semper sit præferenda, nisi cum major Patrum aut Ecclesiæ auctoritas obstare videtur, quod rarò, vel numquam contingit. Quia verò Theologo maximi momenti est, hæc in singulis solidè discernere, ipsa Pontificum Decreta de illius Scriptis hic proferemus.

Constat ejus auctoritatem esse *irrefragabilem*, quoad Puncta quæ sunt à Conciliis & Pontificibus approbata ut vera, quæ habentur in Epist. *Celestini primi* ad Episcopos Galliæ apud Prosperum in fine operum ejusdem.

Primum est, In prævaricatione Adæ omnes amisisse naturalem possibiliatem, id est, facultatem expeditam ad salutaria.

2. Neminem esse per se bonum, nec posse perseverare sine gratia.

3. Neminem bene uti libero arbitrio nisi per Christum; adeoque omnia bona opera referenda esse ad Deum.

4. Omnes motus bonæ voluntatis esse à Deo.

5. Anathemati subesse eum, qui asserit gratiam Dei solum valere ad remissionem peccatorum, non ad ea vitanda.

6. Item, eum qui dixerit gratiam Christi solum juvare illuminando intellectum, non movendo immediatè voluntatem, & etiam eos qui dicunt gratiam solum dare facile, non simpliciter posse.

Quoad alia varia habetur non simpliciter irrefragabilis: Hoc significat *Celestinus supra c.* 12. ubi ait: se non asserere profundiores partes quæstionum quas pertractârunt Augustinus & alii, qui Hæreticis restiterunt. Hoc ipsum profitetur ipse August. *L. de dono persev. c.* 21. ubi sic habet: Neminem velim sic amplecti omnia mea ut me sequatur, nisi in iis in quibus me non errare perspexerit: nam propterea nunc facio Libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem.

Hinc 1. ita deducit *Tostatus defensorii pag.* 2. *c.* 18. Non ergo necesse est nobis quæcumque Augustinus dixerit concedere. Et Melchior Canus de locis Theologicis C. 3. ait, stultum esse libris canonicis Augustini Opuscula æquare.

Hinc 2. Absque sufficiente fundamento Jansenius Ipren. Tom. 2. L. proœm c. 13. 14. 15. generaliter omnibus Augustini Libris & assertionibus tribuit irrefragabilitatem contra sensum communem cæterorum DD. qui sæpè in interpretatione Scripturarum apertè recedunt ab Augustini sententia, v. g. de creatione mundi unico instanti.

Gelasius quidem Papa, dist. 15. c. 3. approbat omnia opera S. Augustini, sed solum generaliter, sicut etiam approbat opera Cypriani, in quibus tamen continetur error de rebaptizandis ab Hæretico baptizatis; cujusmodi approbatio (inquit Tostat.) est solùm commendatio Doctrinæ alicujus Doctoris, ut eruditæ, piæ, & Catholicæ, hoc sensu, quod non repugnet iis, quæ erant definita ab Ecclesia quando illa scribebatur. *Martinus I.* in Conc. Lateran. solùm damnat eos, qui contradicunt communi Patrum sensui, non unius aliquando aut alterius in causa particulari.

Hæc, inquam, ex probatis auctoribus eo tantùm consilio simpliciter annotamus, ne quis in alterutram partem nimirum detrahendo aut attribuendo à Doctorum sensu aberret, nihil volentes ab his alienum auctoritate nostrâ constitui.

Hæreses.

Contra hanc Secundam Theologiæ totius Partem, adducuntur singulæ, & ex Conciliis Ecclesiæ, cum suis Auctoribus, refelluntur in fine Tomi I. pag. 145. sub hoc Titulo, *Notitia generalis* dogmatum ab Ecclesia damnatorum, ordine alphabetico sub his titulis, *Beatitudo*. pag. 174. *Lex, Gratia, Peccatum, Meritum*, &c. Item, pag. 133.

SECUN-

SECUNDA SECUNDÆ PARTIS THEOLOGIÆ DE FIDE, SPE, CHARITATE, JUSTITIA ET JURE.

CAPUT I.

De FIDEI objecto, veritate, evidentia, credibilitate & obscuritate.

DE Fide supra in *Tomo I.* & infra in *Tomo 2.* traduntur fusè sequentia locis infra notatis.

Tomo 1. p. 1. *De Deo ut est Objectum generale Fidei: De illius Demonstratione & credibilitate tam quoad Atheos, quam Hereticos, & hujus temporis Libertinos: De Fidei vera Analysi: De vera Fide in sola Ecclesia Romana: De Notis veræ Ecclesiæ: De Scriptura, Conciliis, Pontifice omnia hoc tempore controversa: De cæteris in Fide Controversiis modernis: De singulis Sectis particularibus, eorumque distinctis erroribus: & alia pertinentia ad Praxim expeditam Sectarios in singulis convincendi, &c. Traduntur hæc singula ex professo toto* Tom. 1. pag. 1. *ab initio, & deinceps, usque ad ejusdem* Tomi Partem 2. pag. 108. *Alia etiam ad Praxim, de Dubio in fide, professione fidei externa, æquivocatione, restrictione, aliaque plurima ad fidem & Hæreticos in omni materia pertinentia, traduntur* in Tomo. 2. Tractatu 6. *per totum.* Hic tantum quædam, quæ maximè ad Doctrinam Speculativam pertinent, subjicienda erunt.

FIDES propriè, ut est virtus Theologica, definitur, Assensus certus, & obscurus, propter Dei testimonium.

Objectum Fidei *adæquatum* in actu primo remoto, est omne revelabile; in actu primo proximo, omne quod actu revelatum est Objectum Fidei *primarium*, & *attributionis*, ad quod cætera referuntur, est ipse Deus sub ratione suæ Deitatis: *secundarium* est Christus. Quia Deus uti est primum Ens, ita etiam est primum Credibile, & reliqua Mysteria credita ad illum referuntur, quatenus ad manifestandum aliquas ejus perfectiones conducunt, ut Fides de Incarnatione ad manifestandam Dei bonitatem, Fides de Inferno ad Dei justitiam &c.

Prima veritas revelans etsi sit extrinseca objecto revelato, habet tamen necessariam connexionem cum illius veritate. Quia cum testimonium Dei de se sit infallibile, repugnat illud existere, & non existere veritatem objecti circa quod testimonium illud versatur, & sic fundat assensum certissimum.

Dices, Cur non potius dicatur, Fidem attingere solùm veritatem mysterii revelati, & non testimonium Dei extrinsecum, quod videtur tantum se habere per modum *conditionis* ut mysterio per se assentiamur?

Resp. Etsi possit absolutè dari talis assensus, de facto tamen, cum fides nostra sit virtus Theologica, debet pro objecto formali principali habere Deum, idq; sub ratione summè veracis, cum sub hac ratione mereatur fidem summè certam. Hinc quidam Catholici, qui olim docuerunt Deum posse mentiri, illi in actuali fidei exercitio revocabant practicè errorem illum, quem speculativè docebant.

Relatio divina sumpta propriè, fit per productionem signi ex instituto, quo Deus *externus* significat id quod habet in mente. Dicit illa in Deo cognitionem objecti, & volitionem illud manifestandi per signum extrinsecum: estque revelatio illa *Pars* motivi formalis, non sola illius *applicatio* ad intellectum nostrum. Patet hoc ex Scripturis quæ comparant testimonium Dei testimonio hominum, quod constat signis externis, & per se est nobis ratio credendi id quod ab homine asseritur, prout simul est informata veracitate interna asserentis.

Per quamlibet Dei revelationem externam, implicitè nobis revelatur ista divina *veracitas*. Nam propter hanc Deus nos obligat ad certissimè credendum, se veraciter revelare. Non enim potest illa *veracitas* nos movere ad assensum certissimum, nisi prius, saltem ratione, cognoscatur ipsa certissimè, quo supponitur in assensu Fidei certissimo à Deo nobis imperato.

Dei existentia lumine naturæ nota, credi potest propter revelationem adhuc *certius*, quamvis obscurius notam per lumen Fidei. Sic possemus certius credere *nos vivere*, quod nobis sine revelatione est evidens, si Deus id nobis revelaret. Hoc etiam admittit Philosophia, docens circa idem objectum scientiam cum opinione consistere.

Propositio Ecclesiæ, prout ea habet auctoritatem *divinam*, rationem assistentiæ divinæ ne erret, in Scripturis illi promissæ, *integrat objectum formale Fidei*, tamquam locutio Dei mediata per Ecclesiam facta. Ratio est, quia Ecclesia sic spectata est Dei *organum*, sive in loquendo instrumentum. Ergo ejus locutio. Quia quod Deo inspirente & dirigente dicitur, est verè verbum Dei.

Propositio Ecclesiæ per se eatenus tantùm prærequiritur ad assensum Fidei, quatenus requiritur ad prudens illius assensus imperium. Proinde facit illa res Fidei proximè credibiles, non ut motivum formale, etiam partiale, sed ut conditio illud applicans; & in eam sub hac solùm ratione Fideles, etiam simpliciores, fidem suam resolvunt. Quia satis sciunt saltem confusè, credendum esse propter solum Dei testimonium. Quod si sistant in sola propositione Ecclesiæ, non eliciunt actum Fidei divinæ, sed tantum humanæ. Probatur etiam ex Scripturis pro motivo Fidei adducentibus auctoritatem divinam, excludendo humanam, ut *Matthæi* 16. Caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et *ad Thessal.* 2. Accepistis illud, non ut verbum hominum, sed ut verè est verbum Dei. Ita *Ariaga, aliique*, contra *Lugo*, aliosque volentes ad motivum formale Fidei intrinsecè spectare etiam propositionem Parochi, Parentis aut Magistri articulum Fidei docentis.

Dices, *Lucæ cap.* 10. Christus discipulis dixit, Qui vos audit me audit. Ergo locutio Instructoris est etiam locutio Dei.

Resp.

Resp. Neg. conseq. Quia probabilius videtur Christum ibi agere tantum de obedientia erga Superiores ipsius nomine aliquid præcipientes. Adde, aliam fuisse rationem Apostolorum, quibus ibi locutus est, aliam nunc Parochi, nam Apostolis specialiter aderat Christus ne docendo errarent, quod de Parocho dici non potest.

Quamvis *Mendacium* secundum se non implicet in alio, implicat tamen relativè ad essentialem Dei veracitatem: cum hæc debeat esse summè perfecta. Nec refert quod peccator inferno dignus mereatur etiam pœnam deceptionis. Quia etsi mereatur deceptionem permissivam, quâ Deus permittat peccatorem ab alio decipi, non tamen positivam, quæ cum sit per se inordinata non potest à Deo in pœnam infligi.

Ad Scripturas aliquando insinuantes Deum aliquos *Decepisse*; Respondendum est, illas intelligendas de deceptione tantùm *permissiva*.

Si dicas, Deum nullam habere legem quâ mendacium aut deceptio ipsi prohibeatur.

Resp. Ipsum Deum sibi legem esse, hoc sensu, quod per suam summam perfectionem sit determinatus ad nihil faciendum suæ naturæ disconveniens, quale esset positiva deceptio, quâ Deus numquam egere potest, cum aliter omnia possit.

Idem dicendum respectu Dei de *Restrictione* purè mentali, ob eandem rationem, quia illâ Deus numquam indiget, quam etiam respectu hominum inordinatam & illicitam esse ostendimus infra *in Tom. 2. Part. 3. Tract. 2. cont. part. quæst. 1.*

De *articulo falso*, non potest elici assensus Fidei infusæ per motiva credibilitatis cum aliis veris articulis proposito: quamvis tunc possit voluntas affectu prudenti, ac supernaturali, illum assensum imperare: Ut si Pastor per motiva respectu audientis prudenter efficacia proponat Verbum esse incarnatum, & quidem ab æterno, audiens ille credet actu Fidei Verbum esse incarnatum, non tamen id factum ab æterno, quamvis & hoc credendo in tali casu actum eliciet non verum, tamen meritorium. Quia procedit bona fide, & ex sincero effectu credendi revelationi divinæ, quamvis in hoc à parte rei non existenti.

Fides quidem docet, *Hostiam* sacram quæ in Missa adoranda proponitur esse adorandam, sed non prorsus absolutè, sed sub hac tacita conditione, si sit legitimè consecrata. Quia assensus Fidei, qui debet esse prudens, omnibus consideratis talem tantum actum requirit.

Virtus Prudentia infusa, est etiam essentialiter vera. Hinc v. gr. dationem eleemosynæ illa non dirigit huic pauperi, speculativè judicando hunc esse pauperem qui verè non est talis, sed judicando hic & nunc honestum esse pauperi succurrere. Quia hoc postremum omninò verum est, etsi pauper in re esset tantum fictus.

Mysteria Fidei non sunt *metaphysicè evidentia*, Fide divina supernaturali, etsi essentialiter determinata ad verum. Quia aliàs essent evidenter vera, quod non requiritur, cum sit evidens nihil posse ejusmodi assensum metaphycè evidentem terminare quod non sit verum. Sunt tamen *evidenter credibilia* Fide divina, evidentia magna *morali* excludente omne dubium rationabile de opposito; juxta *Psalmum* 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, id est, valdè credibilia.

Ad actum Fidei non prærequiritur judicium credibilitatis evidens *evidentiâ absolutâ* respectu omnium. Quia alias soli docti essent capaces assensuum Fidei, cum soli sint capaces penetrandi vim motivorum credibilitatis absolutæ evidentis. Sufficit ergo *evidentia respectiva*, sive cujusque captui ita accommodata ut in unoquoque sit sufficiens ad prudens imperium voluntatis ad credendum, qualis respectu rudiorum aliquando sufficere potest ea quæ fundatur in dictis Parochorum vel Parentum. Quia Deus ab homine in agendo tantum requirere potest judicium prudens & sincerum juxta personæ inquirentis capacitatem.

Actus Fidei ex se est *essentialiter obscurus* saltem permissivè, sic nempe ut non exigat evidentiam in suo objecto. 1. Quia dicitur in Scripturis fides *argumentum non apparentium*: 2. Quia alioqui fides non esset meritoria, nec prærequireret imperium voluntatis, quod est contra illud S. Augustini, *Homo credere non potest*, *nisi volens*. Nec refert quod 2. Corinth. 3. fides dicatur *claritas*, quia hoc intelligitur tantùm comparativè ad legem Mosaicam. Quando de Fide dicitur Joan. 1. *quod vidimus* &c tantum significatur Apostolos fuisse testes oculatos miraculorum quæ coram viderunt à Christo patrari.

Actus Fidei consistit cum naturali *cognitione evidenti*, saltem abstractiva, ejusdem objecti. Quia alias vir doctus non posset fide Theologicâ credere Dei existentiam lumine naturali sibi evidentem & demonstrabilem, quod tamen requirit Apostolus ad *Hebræos* 11. Accedentem ad Deum credere oportet quia est, &c.

Hinc actus Fidei & *scientiæ* simul in eodem intellectu nullam involvit superfluitatem. Quia prior tribuit illi actui plus certitudinis, posterior plus charitatis, adeoque uterque simul actum magis perficit, & intellectui utilior evadit. Idem fit de naturali cognitione intuitiva, sensitiva, & experimentali ejusdem objecti, ob rationem assignatam.

Connaturaliter tamen & de lege ordinaria non consistit fides cum *visione beatifica* circa idem objectum, ut colligitur ex 1. *ad Cor.* 13. Quia imperfectio & obscuritas Fidei non decet statum clarè videntis Deum: quæ tamen est repugnantia tantum moralis, non physica & absoluta.

Fides consistit cum *opinione* virtualiter tantum formidolosa circa idem objectum, non cum formidine formali ab intellectu certitudinem excludente. Quia formido illa virtualis, non hæc, stat cum firmitate assensus ad fidem requisita. Nec potest tali opinioni subesse error; quia hic repugnat perfectioni actus supernaturalis.

Evidentia *in Attestante* est evidentia rei revelatæ in revelatione evidenter cognita, vel sic cognita ex signis & effectibus clarè manifestantibus eam esse Dei locutionem. Evidentiam talem habuit primus & supremus Angelus de revelatione Trinitatis; quia advertit suum intellectum per illius revelationem immutari ab aliquo se superiore. & simul noverat nullam creaturam esse se Superiorem, sed solum Deum. Cum tali evidentia in attestante stat actus Fidei: quia potest præscindere ab illius evidentia, eliciendo assensum Fidei præcise ut est Dei testimonium.

Non potest *objecti evidentia* esse partiale *motivum* credendi, aut firmius credendi. Quia fides ex se debet esse

esse rerum *non apparentium*, ad Hebr. 11. Nec refert quod *Joannis* 11. S. Thomas dicatur credidisse, *quia Christum vidit*. Quia *vidit*; ibi tantum denotat motivum illud credibilitatis quo inductus fuit ad credendum Christi divinitatem, non ipsum motivum formale & intrinsecum assensus Fidei quo illam credidit.

Apostoli habuerunt *evidentiam* verborum Christi, & *Prophetæ* evidentiam signorum quibus illis locutus est Deus, non tamen evidentiam in *Attestante* propriè dictam. Quia non habuerunt in illis evidentiam locutionis Dei prout est *summè verax*.

Articuli Fidei, sumpti pro mysteriis quæ debent ab omnibus credi, *non creverunt* successu temporis post Apostolos, nisi quoad explicationem eorum quæ in eis implicitè continentur. Creverunt tamen si sumantur *latè* pro quavis propositione nobis revelata. Quia jam multa sunt nobis revelata, ut Concil. Tridentinum esse legitimum, S. Franciscum esse in cœlo, quæ tempore Apostolorum sic revelata non fuerunt.

CAPUT II.

De Fidei Regulis, certitudine, supernaturalitate, & libertate.

REgulæ Fidei sunt quinque, Ecclesia, Concilium, Pontifex [quæ dicuntur Regulæ Fidei Animatæ] Scriptura & Traditio, quæ dicuntur Inanimatæ.

De his singulis, & omnibus circa eas Controversiis in hoc Opere agitur fusè Tom. I. Part. I. Cap. 3. *& deinceps usque ad* Partem *Secundam*. *Hic Principia quædam, maximè speculativa, & alia quædam particularia cum suis fundamentis breviter subjicientur.*

Ecclesia est cœtus fidelium sub uno capite Christo, ejusque in terris Vicario. Non soli justi & prædestinati sunt de Ecclesia. Comparatur enim à Christo Areæ, in qua cum tritico sunt etiam paleæ, *Matth.* 3. Justi qui postea finaliter erunt reprobi, sunt de Ecclesia, & verè filii Dei, veritate formæ nunc constituentis filium Dei, quæ est gratia & charitas, non veritate finis ultimo intenti, quæ est vita æterna.

Non sunt de Ecclesia *Hæretici*, etiam occulti; Nam de his intelligit Augustinus illud Joan. 1. *erant inter nos, sed non erant ex nobis*. Idem dicendum de *Schismaticis*. Quia sunt separati à capite Ecclesiæ, ergo non sunt hujus membra. *Excommunicati* etiam non sunt de Ecclesia: juxta illud *Matth.* 8. Si Ecclesiam non audierit sit tibi tamquam ethnicus & publicanus: quod intellige de excommunicatione majori. *Catechumeni* sunt de Ecclesia potentia proxima, non actu, per fidem charitate formatam, & votum baptismi, quamvis non strictè per ipsum Baptismum actu susceptum.

Vera Ecclesia debet esse *visibilis*, sive ex suis notis certò cognoscibilis: quia jubemur eam intrare, ut fusius loco supra citato.

Notæ veræ Ecclesiæ sunt, 1. Quod sit Una, unitate Fidei, capitis &c. 2. Sancta, sanctitate Doctrinæ, & finis, & præcipuorum ejus membrorum. 3. Catholica sive universalis quoad locum & tempus. 4. Apostolica origine, propagatione, & constantia in Doctrina ab Apostolis accepta. De quibus actum *Tomo I. c.* 3. *& seq.* ubi ex his notis, aliisque ostensum, solam Romanam esse veram Christi Ecclesiam. Ubi & postea de Primatu Ecclesiæ in Pontificibus Petri successoribus: Et illius infallibilitate in definiendo, &c.

S. Paulus non constituit simul cum S. Petro unum Caput Ecclesiæ. Est Fidei: & confirmatur recentius ex Decreto *Innocentii X.* damnantis ut hæreticum *Arnoldi* dogma contrarium. Neque Paulus uspiam dicit se parem fuisse Petro, sed se ab illo nihil accepisse, scilicet, potestatis ad exercenda Episcopalia per orbem universum, sed immediatè ab ipso Christo. Dum *S. Epiphanius*, aut alii videntur adversari, tantùm volunt Paulum Petro collaborasse in fundando exordio Ecclesiæ Romanæ: & eodem sensu *S. Irenæus* Petrum & Paulum Collegas appellat.

Primatus Pontifici *Romano* competit *jure divino*: sic ut Ecclesia non possit illum alteri Episcopatui annectere. Prima pars est de Fide: & secunda Pars, quæ est maximè probabilis & communis, probatur ex Anacleto, Marcello, aliisque Pontificibus, & ex Concilio *Lateranensi* docentibus, Sedem Petri *jubente Domino* Romam esse translatam: Ecclesiam Romanam *à Christo primatum* obtinuisse: *Domino disponente* esse cunctorum fidelium matrem & magistram. Hinc porrò sequitur, Pontificem suam potestatem non accipere ab *Electoribus* tamquam eam conferentibus, sed ut ponentibus conditionem electionis sine qua non possit ea potestas illi competere.

Pontifex est *infallibilis* in definiendo, etiam extra Concilium. Quæ sententia habetur adeo communis & certa, ut *Bellarminus*, *Bannez*, & quidem alii censeant esse Fidei proximam: De qua, & nupera in Galliis controversia diffusè supra *in* Tomo I. *inter Controv. recentiores* Quæst. 2.

Ad Argumenta Ulteriora quæ in contrarium adducuntur.

Resp. Summatim; Patres *Conc. Africani* dum præferunt Concilium Provinciale Pontifici, tantum agere de quæstionibus facti particularis.

S. Cyprianus restitit quidem Stephano Papæ in quæstione de rebaptizandis, sed hoc factum cum nondum illa quæstio esset definita.

S. Petrus cogendo Gentiles judaizare erravit tantùm errore conversationis & facti, non errore Doctrinæ: sicut Aaron permittendo adorationem vituli aurei.

Zepherinus Pont. non approbavit Doctrinam Montani, sed falsò & privatim putavit non esse hæreticam, quam opinionem melius informatus postea revocavit.

Liberius Pont. Arianismum non approbavit definitivè, sed ex metu contra Athanasium subscripsit.

Vigilius Pont. erravit quidem ante suam electionem, non cum esset actu Pontifex. *Gelasius* Pontifex, tantùm voluit Eucharistiam sub unica specie, Sacerdoti celebranti sacrilegam esse. *Innocentius III.* ait Baptismum in adulto formaliter hæretico Spiritum Sanctum non conferre, quod verum est de Spiritu gratiæ ritè intellectum. *Gregorius XIII.* cum dicit posse virum ob infirmitatem aliam ducere, loquitur de infirmitate impotentiæ perpetuæ quâ mulier laborat.

Alii Pontifices quos errasse objiciunt, errarunt tantùm in quæstionibus facti particularis, vel ut Doctores privati, non ut Definientes aliquod dogma Fidei aut morum pro Ecclesia universa.

Hinc rectè Facultas Theologica *Lovaniensis* anno 1544. cum aliis, inter articulos ad occurrendum Hæresi hunc constituit: *Unus est Ecclesiæ summus Pastor, ad cujus judicium controversiæ de FIDE & Religione sunt referen-*

referenda. Item, Recta Fide tenenda sunt quæ super Fidei & Morum negotiis definita sunt per Cathedram Petri, *vel per Concilia.*

Requisita ad *definitivam* Pontificis locutionem sunt, 1. Ut objectum definitionis non sit factum particulare nullam habens cum revelatis connexionem. 2. Ut Pontificis assertio sit responsio directa ad quæstionem quæsitam, non aliquid per accidens in explicatione, probatione, aut aliter adjectum. 3. Ut sit expressa verbis definitionem indicantibus. 4. Ut definitio sit Ecclesiæ promulgata more requisito.

Quæstio peculiaris est, An Pontifex possit errare in Fide saltem ut *Persona privata*. Negat sic posse pertinaciter errare *Bellarminus, Suarez, & alii.* Affirmat *Bannez, Sotus, aliique*, utrimque probabiliter. Fundamentum Prioris sententiæ præcipuum est, quod infallibilitas in definiendo connaturaliter requirat indefectibilitatem in credendo. Quæ in contrarium objiciuntur, non ægrè intelliguntur de errore externo absque formali hæresi interna, vel de errore etiam interno in factis particularibus, non in aliquo puncto in Fide determinato.

Fide credendum est Pontificem Romanum *legitimè electum* & ab Ecclesia pro tali receptum, esse *verum* Christi Vicarium. Est contra paucos qui admittunt certum, sed non Fidei.

Et probatur 1. Ex eo quod Ecclesia, quæ est columna veritatis, non possit universaliter decipi illum pro tali recipiendo. 2. Ex decreto Martini III. id declarantis. 3. Quia in hac universali revelata, *Omnis legitimè electus est verus Petri successor*, continetur hæc particularis, *Innocentius XI. legitimè electus, est verus Petri successor.* 4. Quia credere tenemur hanc Ecclesiam visibilem, cui præest hic Pontifex, esse veram Ecclesiam; ergo & hunc esse legitimum Pontificem, per notas debitæ electionis moraliter evidentes, quæ ad fundandum Fidei assensum sufficiant.

Pontificatu privari potest Pontifex, 1. Per voluntariam abdicationem. 2. Per hæresim externam notoriam. 3. Per amentiam perpetuò durantem.

Definitiones & Decreta Pontificis censetur *tota Ecclesia acceptare*, quando ea acceptat maxima & sanior illius Pars, quamvis resistant aliquot Episcopi, uti restiterunt damnationi Arii quatuor Episcopi recusantes ei subscribere.

Certitudo actus, est infallibilis veritas istius assensus, firmaque ejus adhæsio ad objectum, quâ virtualiter & exercitè judicatur quod objectum non possit aliter se habere. Hæc firmitas assensus in rebus per se notis necessariò resultat ex objecti evidentia, adeoque non est libera, & consequenter excludit omnem formidinem de opposito. *In obscuris*, oritur ex prudenti imperio voluntatis seipsam & intellectum determinantis ad assensum, sic ut proinde sit libera, & solum excludat formidinem actualem. Quando ista firmitas imperatur ex levi fundamento, non est certitudo, sed pertinacia, ut in hæreticis.

Actus Fidei est absolutè certus. Est de Fide, aut Fidei proximum, contra Abaillardum. Quoad *infallibilitatem*, est certior quovis assensu naturali quantumvis evidenti; Quia essentialiter nititur testimonio Dei reipsa existente summè infallibili. Unde hac certitudine æquat visionem beatam: & superat assensum naturalem nitentem divinâ revelatione reipsa existente: Hic enim, quantum est de se, potest elici ejus objecto non existente, adeoque esse falsus. Quoad *certitudinem adhæsionis*, certior est quovis assensu naturali elicito ab eodem homine, non æstimato tamquam Fidei: Quia est proportionata infallibilitati objecti formalis, quæ cum sit summa, exigit adhæsionem appretiativè majorem omni adhæsione fundata in evidentia naturali: Est tamen adhæsivè incertior *visione* beatifica per se infusa, & aliis supernaturalibus etiam formidandi potentiam excludentibus. Est nihilominus absolutè & spectata etiam ejus infallibilitate certior omni actu *naturali*, etiam (ut rectè August.) quo quis experitur se vivere: Illi enim Scripturæ 2. *ad Cor.* 10. in captivitatem redigentes intellectum in obsequium Christi, & PP. Chrysost. & August. majorem tribuunt certitudinem, quam scientiæ & experientiæ quâ per sensus aliquid certò cognoscimus.

Cum per motiva credibilitatis proponatur objectum Fidei ut evidenter credibile propter Dei testimonium summè infallibile, potest voluntas *prudenter* imperare, assensum præcisè propter istud motivum, eique proportionatum, adeoque super omnia certum, & consequenter elicere assensum *certiorem* certitudine omnium motivorum credibilitas collectivè, quippe quæ talem assensum suadent, & ad eum obligant. Unde intellectus per fidem adhæret firmius objecto credito, quam motivis credibilitatis, sic ut potius hæc negaret, quam illud, si stante Fide hoc esset possibile.

Neque excessus ille certitudinis supra certitudinem motivorum credibilitatis caret motivo credibilitatis: Quia hunc excessum persuadent, motiva credibilitate, eo ipso, quo probant hic & nunc Dei testimonio *summè* infallibili debitum esse assensum summæ in adhærendo certitudinis.

Assensus Fidei non est formaliter discursivus. Ita plures ex consensu communiori D. Thomæ, aliorumque Doctorum, quibus favent communius. S. Ambros. aliique Patres. Ratio, quia alioqui non esset certior, sed incertior, judicio naturali de bonitate consequentiæ, à qua bonitate consequentiæ ut à motivo partiali penderet, & acciperet suam certitudinem. Oppositum tamen est probabile: & spectata sola ratione forte probabilius: Cum enim assensus Fidei sit mediatus, adeoque discursus virtualis, non apparet, cur ei omnino repugnet ratio discursus formalis.

Dices, Inde sequitur quod certitudo assensus Fidei dependebit saltem partialiter à motivo merè naturali, scil. à bonitate consequentiæ juxta leges discursus naturalis, ac dialectici.

Resp. Sic non dependere à bonitate consequentiæ tamquam à partiali *motivo* assensus Fidei, sed solùm tamquam ab *applicatione* motivi, sive objecti formalis Fidei, scil. veracitatis, & revelationis divinæ, quæ per discursum & bonitatem consequentiæ objecto materiali ab intellectu applicantur.

Conclusio objectiva legitimè deducta ex *duabus præmissis revelatis* credi potest Fide divinâ, si nempe spectetur, non merè ut deducta, sed ut nititur revelatione &c. Unde talis conclusio sic deducta ex duabus præmissis revelatis, juxta *Scotum*, *Suarez*, & alios communius, est simpliciter de Fide. Quia cum identificetur realiter saltem inadæquatè præmissis revelatis & in iis contineatur, saltem confusè, est in iis sufficienter revelata, ut ex voluntatis imperio cre-

datur

datur præcisè ut revelata. Hinc dè fide est, conclusio hujus Syllogismi: Omnes Apostoli acceperunt Spiritum S. Matthæus fuit Apostolus; Ergo Matthæus accepit Spiritum sanctum.

Conclusio deducta ex universali revelata, & *subsumpta non revelata*, sed *metaphysicè*, aut *physicè certa*, est etiam de Fide. Quia quod revelatur de subjecto universim sumpto revelatur de quovis, quod sub sumitur sub illo, seu quod in eo continetur certò certitudine metaphysica aut physica. Hinc potest quis credere, infantem quem certò certitudine experimentali novit à se legitimè baptizatum, esse in gratia: se verò extra gratiam, si sibi conscius sit peccati mortalis non retractati. Ita *Suarez*, *Tannerus*, *Lugo*, aliique, Contra *Ariagam*, *Coninck*, aliosque.

Dices, Conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis; quæ hic est propositio physicè tantùm certa.

Resp. Id intelligendum esse de conclusione quatenus deducta ex præmissis, non autem de conclusione tantùm materialiter spectata; & contenta in præmissis.

Deductam etiam ex universali revelatâ, & subsumpta solum certâ *certitudine magna morali*, esse Fide divinâ credibilem probabilius videtur. Quia certitudo magna moralis revelationem sufficienter proponit, ad inducendam credendi obligationem. Hinc, quia revelatum est, Filium Dei descendisse de cœlis pro omnibus hominibus, tenemur credere illud Symboli Nicæni: *Qui propter NOS homines & propter nostram salutem descendit de cœlis*: licet non sit revelatum nos existere, aut esse homines, sed solum certum certitudine magnâ morali; quæ est sufficiens applicatio revelationis ad inducendam obligationem credendi.

Ut si Deus revelaret, omnes urbes Italiæ intra annum evertendas, possemus Fide divina credere Romam tunc evertendam; eo quod certitudine magnâ morali constet eam esse urbem Italiæ. Ita *Tannerus*, *Amicus*, *Oviedo*, *Lugo*; alii communius, Contra *Molinam*, *Ariagam*, *Coninck*, *&c.*

Adultus non potest Fide divina credere se esse justificatum per *susceptionem Sacramenti*: Quia de legitima ejus susceptione non potest habere certitudinem, id est, excludentem omnem formidinem prudentem de opposito; qualis requiritur de existentia revelationis ad prudens imperium assensus fidei, & ad obligationem credendi, ut docet *Lugo*, &c.

De propositione tantum *probabiliter revelata*, sive notitia tantùm probabili revelationis qualiter sentiendum, declarat Innocentius XI. referendo hanc inter prohibitas Prop. 21. *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; imò cum formidine quâ quis formidet, ne non sit locutus Deus.*

Actus Fidei *Justificativa* est supernaturalis, saltem *quoad modum* quo fit. Patet ex Scrip. *ad Philip.* vobis *donatum* est ut credatis: & *ex Tridentino*, si quis dixerit, sine *Spiritus sancti adjutorio* hominem credere posse, sicut oportet ut justificetur, anathema sit.

Est etiam supernaturalis quoad *substantiam*, sic ut secundum suam entitatem superet omnem naturæ exigentiam activam & passivam. Ita *Sotus*, *Suar.* *& alii communius*, contra *Scotum*, *Cajet*, *& alios apud Ripaldam*.

Prob. ex Scrip. CC. & PP. docentibus absolute actum Fidei esse donum Dei, & superare vires naturæ. Ratio est, quod actus Fidei sit dispositio ad gratiam supernaturalem in substantia, cui proinde debet proportionari etiam in substantia ipse actus.

Pia affectio credendi elicitur à speciali habitu credulitatis, estque *entitativè supernaturalis*: uti & judicium *practicum prudentiæ* illam immediatè dirigens non tamen judicium *speculativum* de credibilitate. Quia illa pia affectio &c. ex *Conc. Arausicano art.* 5. est initium Fidei; adeoque donum gratiæ: non autem judicium istud speculativum, cum actum supernaturalem non dirigat, nisi remotè; & per accidens: undè potest absolutè judicium illud speculativum de credibilitate falsum esse.

CAPUT III.

Dè Fidei necessitate, habitu, infusione, subjecto, & de Haresi, infidelitate, blasphemia.

De *his ex parte in* Tomo I. Part. I. Cap. I. & sequentibus.

Fides Dei ut *existentis*, & quidem sub ratione unius primi principii, & ut *muneratoris*, est & semper fuit, necessaria necessitate medii, nec solum disjunctivè in re vel in voto, ut Baptismus, sed in ipsa re, sive actu formali. 1. Quia non est in quo alio actu æquali aut perfectiori dici possit fides illa contineri virtualiter; aut èminenter. 2. Quia nullum est fundamentum illud dicendi de Fide illa, sicut de Baptismo, quem ex Scrip. & PP. constat posse suppleri per dilectionem; martyrium &c. non autem potest sic aut alio modo suppleri fides illa Dei, & remuneratoris.

Dices, Non est cur antecedenter ad istam fidem non possit Deus cognosci sub ratione solius *causæ primæ*, & sic amari super omnia actu justificativo.

Resp. *Amorem Dei* super omnia non esse possibilem ante fidem Dei ut *remuneratoris*; non quidem absolutè, sed ex hypotesi præsentis providentiæ; de auxilio ad actum proximè justificativum non dando, nisi mediante hac Fide remuneratoris, ut Scriptura declarat *ad Hebr.* 11. &c.

Est quidem probabile, *fidem explicitam Incarnationis & Trinitatis*, post Evangelium sufficienter promulgatum ut toto orbe obliget, necessariam esse necessitate medii: Probabilius est tamen apud plures illam solùm esse necessariam in re, vel in voto contento in Fide remuneratoris, & in voluntate credendi omnia ad salutem nostram revelata. Quia non apparet sufficiens fundamentum necessitatis universalis credendi mysteria captu & creditu adeò difficilia. 2. Quia possunt omnia Scrip. & PP. loca ei faventia explicari, vel de necessitate præcepti, vel de necessitate in re, aut in voto, contra eos qui asserunt necessitatem in re; vel de necessitate Fidei Christi, id est, ex merito Christi; vel de fide Christi implicitâ, vel explicita. 3. Quia ista fides de qua supra, multis est impossibilis, ut surdis, & multis à nativitate, educatis inter Barbaros, & valdè stupidis. Ita docet *Sotus*, *Medina*, *Suarez*, *Coninck*, *Ripalda*, Contra *Lorcam*, *Malderum*, *Valentiam*, *Sanchez*, *Granadum*, *Tannerum*, *Amicum*, qui sustinent istorum mysteriorum fidem neces-

necessariam esse necessitate medii: unde patet saltem ad securitatẽ illa esse inculcanda, cum hanc necessitatem si à parte rei subsit, probabilitas supplere nõ possit.

Credenda sunt necessariò *necessitate præcepti* mysteria Trinitatis, Incarnationis, & omnia in symbolo contenta, & quidem hæc sunt explicitè credenda. Unde est obligatio sciendi ista, & ex præcepto Ecclesiæ orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Tria Sacramenta maximè necessaria ad salutem. De his *Confessarius*, & maximè Parochus interrogare debet pœnitentes, dum apparent valdè rudes, eosque instruere, aut instrui curare.

De Fide *externa:* Licitum est ex gravi causa uti *veste infidelibus propriâ*, eorumque distinctiva, modo non sint ex sua institutione, seu usu recepto, signa protestativa falsæ religionis: Uti etiam potest *Ecclesiasticus* uti veste laicorum, non ex intentione simulandi se esse Laicum, sed celandi se esse Ecclesiasticum: Quia hoc non est simulare quod non est, sed dissimulare quod est, in quo nihil est mendacii.

Inter Hæreticos licet tunc *vesci carnibus* ad occultandam suam religionem, quando hoc est necessarium ad vitanda gravia damna. Quia illud non est hæresim profiteri, nec Ecclesiæ præceptum obligat cum tanto incommodo: non tamen uti *ceremoniis* institutis ad professionem vel exercitium falsæ religionis, v. g. sumendo cœnam hæreticorum, assistendo eorum concionibus, quando princeps id imperat tamquam professionem falsæ religionis, &c. *De his aliisque plura practica & particularia in hoc Opere infra* Tomo II. Tract. VI.

Datur *habitus Fidei* per se infusus, qui est principium elicitivum assensus fidei., estque in intellectu, sicut habitus spei & charitatis in voluntate. Constat ex *Trid. Sess. 6. cap. 7.* ubi ait, in justificatione, hæc omnia simul infusa accipit homo, Fidem, Spem & Charitatem: Quæ non possunt intelligi de *actibus* Fidei, &c. Cum hi actus justificationem præcedant, ex Apost. ad *Heb. 9. & ad 1. Corinth. 13.* & ex communissimo DD. sensu, è quibus *Suarez, & Granadus* volunt esse de Fide. Et favet ratio, quia connaturalius est ut homo in viâ constituatur in actu primo sufficienti ad actus supernaturales & meritorios per dona permanentia, quàm per auxilia transeuntia: sicut in Patria elevatur anima ad Dei visionem per lumen gloriæ permanenter & habitualiter illi inhærens.

Ultra illum habitum *intellectualem*, à quo procedit immeditatè actus Fidei, datur *in voluntate habitus piæ affectionis* per se infusus, ut actus Fidei fiat modo perfectiori & magis connaturali: Est autem iste habitus virtus specialis Fidei subserviens, distincta à studiositate & obedientiâ. Quia pro objecto formali habet specialem honestatem, distinctam ab honestate, quam spectant aliæ virtutes, quæ relucet in eo, quod est intellectum suum *submittere primæ veritati*, aliquid, licet obscurè, revelanti. Non est illa virtus Theologica, cum non habeat aliquam Dei perfectionem pro objecto formali, sed virtus moralis Fidei subordinata, ejusque actum causans, non eum eliciendo, sed imperando ex pia & antecedente voluntatis imperantis affectione.

Habitus Fidei non infunditur *prius tempore*, quam habitus *Charitatis*. Favet *Trident.* docens in Justificatione hominis infidelis simul infundi fidem, spem, & Charitatem ubi istud *simul* significat simultatem tempore, ut indicat etiam istud in *justificatione*. Favet etiam S. Thomas, docens fidem & spem præcedere charitatem secundum actus, non secundum habitus: Unde cum alibi contrarium innuit, intelligendus est, uti & August. de Fide actuali. Ratio est, quod saltem in eo qui peccavit peccato infidelitatis, dispositio sufficiens ad habitum Fidei, quæ debet esse expulsiva mortalis peccati infidelitatis, sufficiat ad habitum charitatis, cum hic sufficiat ad expellendum omne peccatum mortale, quod solum charitati repugnat. Ita docet *Scotus*, *Bonaventura*, *Lugo*, *Ariaga*, *Ripalda*, Contra *Cajetanum, Sotum, Suarez, Valentiam, Vasquez*, quorum sententia probabilis censetur.

Fides habitualis est, vi præsentis providentiæ, *principium radicale resurrectionis spiritualis* à statu peccati; quæ ratio est cur potius conservetur in peccatore fideli, quàm spes & virtutes morales: Quia nempe Deus hominem necdum à se totaliter sive finaliter aversum pro sua bonitate noluit destituere intrinseco justificationis principio. Habitus etiam *piæ affectionis* credendi, quia est virtus Fidei subserviens, ad ejus actus saltem imperativè concurrens, cum habitu Fidei conservatur in peccatore, licet sine charitate non infundatur.

Angelus & Homo in prima sui creatione habuerunt fidem. Quia, cum essent viatores, debuerunt se disponere ad beatitudinem per actus Fidei, spei, &c. *Dæmones* & cæteri *damnati* non habent fidem propriè dictam; quæ dicit assensum, quo credens se submittit testimonio Dei, & in ejus obsequium captivat suum intellectum: cum enim eis desint auxilia ad hujusmodi actus, habitus eorum actuum productivus in eis esset superfluus. Habent tamen aliquam speciem *Fidei naturalis* ortæ ex evidentiâ motivorum credibilitatis, de qua intellige, Dæmones credunt & contremiscunt, *Jacob. 2. v. 19.*

Habent fidem justi in *Purgatorio*, cum adhuc certo modo sint viatores, quibus proprium est ambulare per fidem ex *Apost. 2. ad Corinth. 5.* Non tamen *Beati in cœlo*, ubi ex *Apost. 1. ad Cor. 13.* remanet sola charitas, ut interpretantur Patres. Ratio est, quod imperfectio obscuritatis & formidinis Fidei propriè dedeceat statum beatificum.

Dices, Apost. ad Hebr. 11. dicit; sine Fide impossibile est placere Deo: & Patres subinde lumen gloriæ fidem vocant.

Resp. Apost. ibi loqui de viatoribus, qui vi præsentis providentiæ non possunt se ad gratiam & salutem disponere nisi per fidem. Patres autem lumen gloriæ subinde vocant fidem, sumendo fidem latè, pro quavis cognitione infallibili conjuncta cum firmissima adhæsione, qualem habent in cœlo Beati.

Fides habitualis supernaturalis, de lege ordinariâ, non potest esse in *hæretico formaliter.* Patet 1. ex Apost. *1. Tim. 1. v. 19.* ubi de Hymenæo errante in unico articulo fidei dicit, illum *à Fide naufragasse*, id est, juxta *Chrys.* totum Fidei habitum perdidisse. Patet 2. ex Trident. *Sess. 6. c. 5.* ubi ait: infidelitate fides amittitur. 3. Ex August. *Enchir. c. 5.* docente Hæreticos nomine tenus in Christum credere. *Peccatum infidelitatis* expellit etiam *habitum piæ affectionis credendi*, quæ est pars Fidei sumptæ moraliter, ut est libera & meritoria, & per quam præcipuè à voluntate imperante dependet: pertinacia enim hæretica, & formalis, cum pia credendi affectione simul non consistit.

Dices,

Dices, Hæreticus non rejicit infallibilitatem divinæ revelationis, sed tantum negat illam existere in articulo particulari: ergo non caret pia affectione erga auctoritatem divinam.

Resp. Etsi *hæreticus* non neget infallibilitatem divinæ revelationis, sed solum ejus existentiam de articulo à se rejecto, eo ipso tamen, quo negat hoc particulare objectum esse *revelatum*, *præsuppositâ ejus sufficienti propositione*, ut revelati, est injurius divinæ Auctoritati. Quia revelationi sufficienter sibi propositæ non vult deferre cultum intellectualem supremum illi ratione suæ omnimodæ infallibilitatis summo jure debitum.

HÆRESI propria & Fidei repugnans est, *Error & pertinax*, & contra fidem in profitente Christianismum: Hinc tenens veritatem Fidei putans esse contrariam doctrinæ Ecclesiæ, aut cum voluntate non dissentiendi errori, licet oppositum definiretur, ibi præcisè sistendo, non est propriè hæreticus: Quia sic non habet judicium erroneum contra Fidem. Pertinacia illa ad hæresim requisita ex S. August. *Epist.* 12. est formale constitutivum hæresis, cujus materiale est error, & rectè definitur, obstinata voluntas non assentiendi revelatis talibus sufficienter propositis. Dissentiens *revelationi privatæ*, est infidelis, & quidem infidelitate fidem pellente, non tamen hæreticus strictè, Quia non rejicit revelationem publicam, sive ab Ecclesia propositam, ideoque subjectus non est pœnis hæreticorum.

Probabilius videtur errantem in Fide ex *ignorantia vincibili* esse formaliter hæreticum, utpote ex neglectu imputabili &c. ut diximus supra *Tomo* 1. *pag.* 16. Oppositam tamen sententiam, quæ est benignior, probabiliter docet *Lugo* cum variis. Quia etsi talis habeat errorem culpabilem, illum non teneret nisi opinaretur non esse difformem doctrinæ Ecclesiæ, quam pio credendi affectu in omnibus vult amplecti, & ideo affectat eam in quibusdam ignorare, ne cogatur suum errorem aut quodpiam vitium deserere. Unde in eo non patet illa pertinacia sine qua hæresis stare nequit. Ita *Durandus*, *Bannez*, *Suarez*, *Lugo*, Contra *Sotum*, *Lorcam*, *Sairum*, *Canum*, qui sic opponunt.

In aliis materiis peccatum ex ignorantia culpabili est ejusdem speciei cum peccato ex certa scientia commisso. Ergo etiam in materia Fidei.

Resp. alii, disparitatem esse, quod ignorantia, etsi graviter culpabilis, tollat ab errore in materia Fidei *pertinaciam*, & negationem formalem infallibilitatis Dei aut Ecclesiæ, quibus error constituitur in esse hæresis, fidemque expellens: At verò ab actu in alia materia gravi non tollit voluntarium, adeoque nec malitiam gravem, quâ quodvis mortale pellit charitatem, quæ est cuivis mortali opposita in quavis materia.

Dubium retinens circa mysterium *sufficienter propositum* ut revelatum, sive positivè judicando non esse certum, sive negativè circa illud metu errandi suspendendo assensum, est formaliter hæreticus. Quia vel formaliter per actum positivum, vel æquivalenter per suspensionem assensus judicat divinam revelationem, vel Ecclesiæ propositionem non esse infallibilem. Idem dicendum, de eo, qui circa ejusmodi articulum *opinatur* opinione formidolosâ, non de opinante opinione solum formidolosâ permissivè, sic enim infallibilitatem non negat. Ita *D. Thomas*, *Cajet. Suarez. &c.* & videtur certum ex *cap* 1. *de hæret.* ubi dicitur, *Dubitans de Fide est infidelis.*

In materia Fidei per *Propositionum censuram*, alia dicitur propositio *hæretica formaliter*, quæ opponitur revelationi aliquo modo notæ, alia *materialiter*, quæ opponitur revelationi ignotæ; alia *erronea & hæresi proxima*, quæ opponitur propositioni certæ certitudine Theologicâ; alia *hæresim sapiens*, quæ ex circumstantiis præbet occasionem suspicandi, quod proferatur sensu hæretico; alia *scandalosa*, quæ præbet occasionem sinistrè agendi aut sentiendi; *temeraria*, quâ temerè asseritur ut certum, quod est valdè dubium, vel contra; *impia*, quæ probabilitate carens fidelium pietati detrahit.

INFIDELITAS propriè dicta, nempe Deo aut Ecclesiæ negans infallibilitatem, & consequenter absolutè repugnans Fidei actuali, est maximum peccatum, quoad nocumentum: Quia tollit radicem omnis justitiæ, nempe fidem; non maximum quoad malitiam, cum eo gravius sit odium Dei. *Triplex* est infidelitas nempe *Paganismus* quo doctrina Fidei totaliter rejicitur: *Judaismus*, quo admittitur in figurâ, seu ut est in veteri testamento, & rejicitur in veritate: & *Hæresis*, qua admittitur in figura, in veritate autem partim rejicitur, partim admittitur. *Apostasia* est defectio à Fide quæ præsupponitur suscepta per baptismum Ecclesiæ.

Ad fidem vi cogere non licet *Infideles* Ecclesiæ aut Christianis Principibus *non subjectos* temporaliter. Est S. Thomæ, & aliorum communis ex Apost. 1. *ad Cor.* 5. quid mihi de iis, qui foris sunt: quem locum Chrysost. Augustin. & cum iis Trident. *Sess.* 14. *cap.* 4. intelligunt ad nostrum sensum: Ratio est, quod Fidei susceptio, ejusque per Sacramenta professio debeat esse voluntaria, alioqui esset ficta & sacrilega. Unde ad eam cogere esset indirectè causare sacrilegia. Aliud est de *Hæreticis*, qui possunt cogi ad id, quod in baptismo promiserunt, habendo se permissivè ad mala inde fortassis per accidens secutura: de his intelligi potest illud *Luc.* 14. Compelle intrare; vel de compulsione ex prædicationis Evangelicæ vi sive efficaciâ.

Imò etsi infideles Christianis Principibus temporaliter subjecti sint, ad fidem suscipiendam vi cogi non posse docent plures cum *D. Thoma*, contra *Scotum*, &c. Quia cum foris sint, ex Apost. & Trident. supra, Ecclesia in eos nullam habet potestatem: illa verò, quam habent Principes sæculares, est merè politicâ, adeoque non se extendit ad supernaturalia. Hinc Conc. Toletanum prohibet ne tales ad fidem cogantur, quod non faceret, saltem generaliter, si id per se & directè licitum foret. Potest *Princeps* cogere suos subditos ad servandam *legem naturæ*, quatenus conducit ad commune bonum Reipublicæ, non quatenus conducit ad ipsorum salutem, cujus ipsis invitis procurandæ Principibus non ostenditur potestas à Deo data. Possunt tamen *indirectè* ad fidem inducere, verbi gratia, justis tributis illos gravando: ad audiendum doctrinam sacram convocando, aut domicilium in certa quadam ditione illis non concedendo nisi velint prædicationi aliquando interesse. Ita *Valentia* contra *Majorem*.

Dices, jure divino ipsi infideles tenentur fidem in Deum & Christum suscipere. Ergo possunt compelli ad id quod tenentur.

Resp. neg. conseq. Quia Principis temporalis non est compellere ad supernaturalia, cum hæc non debeantur Principi, sed Deo, qui non reperitur in hoc talem sui juris executionem illis demandasse.

Jus naturæ prohibet *Libros hæreticorum*, iis quibus essent occasio ruinæ, ut rudioribus, quibus annumerat Sylvius unius aut alterius anni Theologiæ auditores. Jus verò Ecclesiasticum in Bulla Cœnæ omnibus etiam DD. Episcopis, & Cardinalibus eos prohibet, idque sub pœna excommunicationis; à quâ tamen, & à gravi peccato excusat parvitas materiæ, sive ejusmodi libros exiguo tempore apud se retinendo, sive in iis paucas lineas legendo. In Germania ubi multi sunt hæretici viro docto aliquando non esse illicitum illorum libros legere ad refutationem tradit *Layman.* *De his plurà infra* Tomi II. Tract. VI.

Blasphemia est verbum contumeliæ in Deum, vel in Sanctos sic ut redundet in Deum. Consistit ut hæresis in actu intellectus supponente pravum voluntatis affectum formalem aut virtualem Deum inhonorandi, à quo imperatur, & consummatur accidentaliter verbis, aliisque signis externis. *Enunciativa* seu hæreticalis blasphemia fit 1. Deo aliquid tribuendo, quod ipsi non convenit. 2. Illi negando, quod illi convenit. 3. Tribuendo creaturæ, quod Deo proprium est. Enunciativa *duplicem* continet malitiam moralem, scil. contra fidem, & contra religionem. *Simplex* unicam & fit imperativè, optativè, irrisoriè, Christum, ejusve mortem nominando irreverenter v. g. in rixa, aut vehementi iracundia.

Non potest autem esse formalis blasphemia, nisi intellectus advertat ad verba quæ proferuntur.

Virtuti Fidei *opponitur* etiam *Apostasia* quæ est defectio voluntaria à fidei veritate, uti & obstinatio & cæcitas mentis, quæ solet à passionum perturbatione provenire.

Dona autem intellectualia Fidei, dictis contraria, sunt, sapientia, intellectus, scientia, consilium, quæ etiam Spiritus sancti dona nuncupantur. *De blasphemia &c. plura practica infra* Part. III. Tract. V. cap. II.

DE SPE THEOLOGICA.

CAPUT UNICUM.

De Spei natura, objecto, peccatis oppositis, illius præcepto, habitu, necessitate.

QUomodo *actus spei per se, & ex suo objecto, & sine amore sit bonus & meritorius, tractatur in hoc opere infra* Tomo II. Part. III. Tract. I. Quæst. XXI. & seq. *de Attritione, Spe, Amore &c.*

Spes Theologica definitur, desiderium efficax boni supernaturalis, absentis, ardui, & probabiliter obtinendi. Huic respondet Spes *habitualis*, sive, habitus infusus per modum principii ad eliciendos actus Spei prædictos.

Materiale objectum principale Spei Theologicæ est Beatitudo sumpta completè pro complexo ex objectiva & formali, Deo scilicet, & ejus possessione, sic ut ille sit principale, hæc minus principale. Patet ex Script. 1. Tit. 2. Exspectantes adventum gloriæ Dei: Ex August. dicente, prœmium virtutis erit ipse Deus.

Spei *materiale objectum adæquatum* complectitur omnia sive supernaturalia, sive naturalia, quæ ad beatitudinem conducunt ad eamque obtinendam à Deo ordinatè peti & meritò expectari possunt, qualia sunt, juxta *S. Augustin.* omnia contenta in oratione Dominica: unde Beatitudo est objectum primarium, cætera pertinent ad secundarium, juxta illud *Matth. 9.* quærite primùm regnum Dei.

Spes est *virtus Theologica*: quia immediatè attingit Deum ut objectum principale, ejusque visionem ut minus principale, & ut applicationem principalis. Sic fides Theologica respicit ut formale objectum principale primam veritatem, ut minus principale revelationem exterius debitè propositam.

Bonitas Dei respectiva ad creaturas est objectum *formale* Spei, ut est desiderium tendens in Deum ut nobis bonum; cum ut sic pertineat ad amorem concupiscentiæ, qui ex essentiâ suâ respicit objectum ut amanti bonum, non ut bonum in se, in quo etiam à charitate, sive amore benevolentiæ distinguitur.

Amor concupiscentiæ inclusus in Spe, spectat quidem ad quemdam amorem proprium, cum per illum sperans sibi velit suum bonum proprium & quidem summum, non tamen est vitiosus, sed ordinatissimus. Quia per illum homo se in actu exercito refert ad Deum, ut finem ultimum in eoque sistit. Neque est amor naturalis, quia per illum sperans amat seipsum non ut contentum intra limites naturæ, sed ut evectum ad finem supernaturalem, idque ex directione Fidei divinæ, & ex motione gratiæ supernaturalis ad illum finem impellentis.

Sicut nobis *incerta* est salus nostra, ita eâ ex parte *effectivè* defectibilis est Spes nostra. Hæc tamen est *certissima affectivè*, sicut fides nostra *cognitivè*: Quia sicut hæc nititur testimonio Dei summè infallibili, ita illa nititur virtute Dei auxiliatrice infinitè efficaci per promissionem summè fidelem nobis addictâ: quod sufficit ad medii, & Spei nostræ certitudinem, licet non ad infallibilitatem eventus, sive gloriæ æternæ.

DESPERATIO Spei opponitur per defectum, *Præsumptio* per excessum: hæc consistit in immoderantiâ Spei, qua his inordinatè innititur, vel propriæ virtuti, præsumens obtinere beatitudinem viribus naturæ, vel divinæ misericordiæ, præsumens eam obtinere sine bonis operibus. *Desperatio* consistit in dejectione animi adversantis beatitudinem, ut consequentiam ob ejus impossibilitatem, aut nimiam difficultatem, ad eam perveniendi.

Desperatio censetur *majus peccatum*, quàm *præsumptio.* Quia divinæ bonitati minorem injuriam facit qui sperat aliquid quod sperare non debet, quod fit per præsumptionem, quam qui non vult sperare id quod ab ea sperare deberet, uti patet in exemplo optimi Principis, cui per talem desperationem major injuria irrogatur.

Habitus Spei expellitur, 1. Peccato infidelitatis fidem destruentis. 2. Per peccatum mortale desperationis, quod Spei, ejusque objecto formali directè opponitur. 3. Per actus odii & contemptus beatitudinis, aliosque similes Spei oppositos: non tamen per præsumptionem nullâ infidelitate permixtam, nec per alia mortalia quæ objectum formale Spei non destruunt.

Damnatio sua absoluta non potest *revelari homini viatori de lege ordinariâ* sic nempe ut revelationẽ credat, ejusque recordetur dum sperandum est. Quia Deus vi præ-

præsentis providentiæ vult omnes homines, quamdiu sunt in via Spe præmii æterni excitare ad virtutem, & peccatores Spe veniæ ad pœnitentiam. Atqui is, cui facta esset suæ damnationis revelatio, habens se antecedenter ad ejus deliberationes, non posset ista Spe excitari, ergo &c.

Dices, Revelationes suæ damnationis fuerunt Judæ & aliis in Scripturis factæ.

Resp. illas vel solùm fuisse comminatorias, vel non creditas ab iis ad quod pertinebant; sicut ab Antichristo revelationes factæ in Scripturis de illius damnatione non credentur.

De potentia tamen absoluta non repugnat etiam justo sic revelari suam damnationem. 1. Quia nulla est repugnantia in tali revelatione secundum se, nec etiam respectu Dei, cum non sit mala intrinsecè, nec ullius mali moralis causativa, nisi per accidens ex malitia hominis: nec impeditiva ullius boni, ad cujus omissionem non possit Deus habere se permissivè. 2. Quia potest revelare omnia sibi nota, adeoque negationem gratiæ ad resurgendum, si peccet. Neque talis revelatio esset justa pœna propter culpam inflicta, sed mera pœnalitas supponens prævisionem culpæ finaliter & liberè ponendæ. Ita cum *D. Thoma, Vasquez, Lugo, Oviedo, & aliis communiter*.

Suppositâ revelatione damnationis antecedenter se habente licita esset *desperatio negativa*, seu Spei omissio; Quia Spes reddita esset impossibilis: eo enim casu beatitudo cognosceretur esse impossibilis impossibilitate consequente, & certò non futura, adeoque non posset repræsentari ut possibilis & probabiliter futura, quod tamen necessariò requiritur, ut aliquid possit esse objectum Spei. Ita cum *D. Thoma & communi Suarez, Malderus, Amicus, Oviedo, Coninck, &c.*

Juxta aliquos eo casu etiam licita esset *aliqua desperatio positiva* v. gr. volitio cessandi à prosecutione beatitudinis ex dejectione animi propter certam ejus non futuritionem: Quia hæc volitio tunc nullo modo esset injuriosa Deo, ut esset desperatio importans odium beatitudinis, ejusve contemptum, quæ est intrinsecè mala. Ita contra *Suarez* docet *Turrianus, Coninck, aliique*.

Effectus ex Habitu Spei, sunt 1. Desiderium beatitudinis tanquam ipsius actus primarius. 2. Amor & complacentia in ea sperata, 3 Gaudium de illa obtenta. *Dirigitur* spes 1. actibus fidei de beatitudine nobis summè bona, de infinita Dei misericordia, & de ejus auxiliis numquam defuturis. 2. Testimonio bonæ conscientiæ de peccato mortali numquam, aut à pluribus annis sinceræ conversionis ad Deum, non admisso [illegible]enter & deliberatè: hoc testimonio maximè roboratur Spes, & mortali certitudine firmatur. 3. Actu prudentiæ de necessitate aut honestate hic & nunc sperandi, & quod certò salvabor si cooperer gratiæ divinæ.

Remanet Spes in peccatoribus, qui non admiserunt peccata Spei opposita, ut est desperatio. Manet etiam in animabus *Purgatorii*, cum beatitudinem magno desiderio expectent per istius pœnæ tolerantiam. Remanet quoque in *Beatis* quoad habitum, & varios actus ab illo procedentes. Quia licet non possint sibi sperare beatitudinem, utpote jam certò possessam, possunt tamen elicere actus amoris Dei ut sibi boni, gratulationis & gaudii de beatitudine obtenta, & actus beatitudinis pro aliis viatoribus sperandæ, quo fit ut habitus Spei non possit dici in Beatis otiosus.

DE CHARITATE THEOLOG.

CAPUT I.

De Charitatis naturâ, objecto formali in via & patria, incremento decremento, & amissione.

De hac Charitate, ejusque Præcepto in hoc opere agitur præcipuè in Tomo II. Part. III. Tract. 5. Cap. 1. & seq. *Item, ubi tractatur de Attritione* Part. III. Tract. 1. Quæst. 21. & seq. Pauca hic ad totius materiæ Complementum restant adjicienda.

Definitur *CHARITAS ACTUALIS*, amor amicitiæ, quo Deus propter se diligitur super omne bonum, quod non est Deus, hoc est, Deo propter se bonum velle. Hoc quoad bona Deo extrinseca maximè à nobis fit submissione voluntatis nostræ voluntati Divinæ aliquid præcipienti, aut consulenti. Differt à Spe quod per hanc Deum nobis concupiscimus in hoc sistendo, secus in Charitate Deum diligimus propter seipsum.

Triplex est amor Dei super omnia, sive appretiativè summus: *Primus* appretiat Deum super omnia ipsi graviter displicentia; *Secundus* super omnia ipsi venialiter displicentia; *Tertius* super omnia ipsi minus placentia. Primus amoris gradus excludit peccatum mortale, secundus etiam veniale, tertius omnem imperfectionem deliberatam, & hic cæteris est perfectior in quantum Deum super *plura* excellentius appretiat.

Primus tantum gradus, sive modus Deum amandi super omnia, est *Præcepti* suo tempore obligantis sub mortali, ac proinde est ad salutem necessarius & sufficiens. Tertius est *Consilii* uti & secundus, quamvis enim sit præcepti vitare omnia venialia: non est tamen præcepti illa vitare ex motivo Charitatis; cum vitari possint ex motivo aliarum virtutum, ut obedientiæ, timoris, justitiæ &c.

Charitas HABITUALIS, est habit⁹ à Deo infusus, gratiæ sanctificanti inseparabiliter annexus actuum amoris, jam explicatorum, elicitivus: quia habitus ille Charitatis habet se per modum principii respectu actualis dilectionis.

Deus etiam amat homines *amore amicitiæ*. Quia licet ipsis velit bona non propter ipsos ibi sistendo, sed propter se ut finem ultimum: ea tamen non vult propter suam, sed propter ipsorum utilitatem. Quod sufficit ad amorem amicitiæ, cui non repugnat relatio ad Deum ut finem ultimum: alioqui omnis amor amicitiæ erga creaturam esset inordinatus, cum & hic ut perfectus sit ulterius in finem ultimum referatur.

Charitas habitualis *non est Spiritus Sanctus*, ut voluit Magister sentent. sed *Donum* Spiritus Sancti, ut patet ex Scrip. 1. *Cor.* 13. *Rom.* 5. ex CC. & PP. præsertim August. de *Spir. & lit. c.* 32. ubi ait, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non quâ nos diligit, sed quâ nos facit dilectores suos.

Non sola bonitas, sed *singulæ Dei perfectiones intrinsecæ*, abstrahendo ab aliis, possunt esse objectum formale actus Charitatis justificativi. Cum enim singulæ sint infinitæ, potest Deus propter singulas ut ab aliis præ-

præcisas amari super omnia amore supernaturali efficaciter excludente omnem affectum ad quodvis peccatum morale, v. g. dum amatur præcise propter solam infinitam sapientiam, aut justitiam. Ita *Ariaga, & Oviedo*, contra *Gasparem Hurtadum* volentem amari debere propter omnes perfectiones nullâ omissâ, sed immeritò, cum amor ille sit in suo genere perfectissimus quamvis non in omni genere. Datur enim amor alias alio perfectior etiam specificè, propter tendentiam essentialem ad plures aut pauciores Dei perfectiones quibus simul adamandum movemur. Per *beneficia* divina ad illius amorem movemur tantum ut motivum extrinsecum, quod ad perfectiones Dei intrinsecas percipiendas deducit.

Non repugnat Deum esse objectum formale dilectionis *supernaturalis* ut est auctor bonorum *naturalium*: & amoris *naturalis*, ut est auctor bonorum *supernaturalium*. Quia utraque perfectio, quâ nempe est auctor naturalium, & quâ est auctor supernaturalium est Deo intrinseca, adeoque infinita & supernaturalis, & utraque potest proponi cognitione naturali, & supernaturali: Ergo utraque potest amari propter se amore proportionato cognitioni, quâ proponitur: adeoque naturali & supernaturali. Et quidem quod amore naturali, patet, Quia nulla fingi potest probabilis ratio cur voluntas viribus naturæ non possit amare super omnia perfectionem sibi propositam ut super omnia amabilem. Ita *Ariaga, Oviedo, Coninck, Ripalda, Lugo, cum Scoto & Gabriele* apud Ripaldam, contra *Cajetanum, Bannez, Suarem, Ruiz, &c.*

Neque ideo *Bajus prop.* 35. est damnatus, Quia docuit amorem Dei ut auctoris naturæ posse esse supernaturalem: sed quia docuit non posse esse naturalem: adeoque amorem Dei naturalem esse omnino impossibilem, ut fusius Ripalda, aliique.

Charitas actualis *patriæ* differt à Charitate actuali *Viæ* etiam quoad *substantiam*. Ita S. Augustinus dum ait *dilectionem Dei in alterâ vitâ fore incomparabiliter majorem illâ, quæ nunc est: fore longè supra quam petimus & intelligimus*: quæ indicant majorem perfectionem non solum intensivam, ut vult *Lorca*, sed substantialem & specificam. Ita *Scotus, Gabriel, Cajetanus, Capreolus, Ariaga, Coninck, Amicus, Lugo* Contra *Bonavent. Durandum, Suarez, Vasquez, Turrianum, Oviedum.*

Neque obstat, quod *Charitas Habitualis* sit eadem specie & numero in viâ & in patriâ? Quia cum hæc sit proprietas coæva gratiæ Sanctificantis, quam constat esse omnino eamdem in via & in patria, idem dicendum est de Charitate habituali, quæ cum det simpliciter posse, adeoque habeat se instar potentiæ, potest producere in patriâ actus specie diversos ab iis, quos producit in via. Adde, quod etiam in via eliciat actus specie diversos, nempe aliquos nitentes ut motivo formali solâ Dei sapientia, alios solâ ejus potentia, ut supra dictum est.

Homo justus, sive, in statu gratiæ, per *quosvis actus* virtutum infusarum etiam meretur physicum gratiæ, & *Charitatis augmentum*. Cum enim jus ad gloriam immediatè fundetur in gratia, quæ ideo ex Scrip. & PP. est Semen gloriæ, non potest justus de lege Ordinaria mereri jus ad Physicum gloriæ augmentum nisi mereatur simile augmentum gratiæ, & consequenter Charitatis, quæ est illi inseparabiliter annexa, ut docet *D. Thomas*, vel à gratia illa non distinguitur, ut vult *Scotus*.

Confertur autem istud gratiæ & Charitatis augmentum illo ipso instanti, quo elicitur actus meritorius: Hoc clarè significat Trid. dum ait *Sess. 6. cap.* 10. *Justi de die in diem in justitiâ bonis operibus crescunt, & magis justificantur.* Nec aliunde assignari potest ulla probabilis ratio dilationis istius augmenti gratiæ & Charitatis habitualis.

Continuatio actus meritorii auget ejus meritum, minus tamen, quam ejus repetitio, quæ importat novam libertatis & virtutis applicationem, Unde non sequitur quod actus bonus continuatus per horam constantem infinitis partibus proportionalibus, sit æquè aut magis meritorius, quam forent infinitæ repetitiones instantaneæ ejusdem actus, ut objiciunt adversarii, qui eandem incurrunt difficultatem in augmento pœnæ æternæ, quam volunt crescere per continuationem actus mali, item in continuatione actus boni per aliquod tempus crescentis in intensione. Cæterum quamvis actus naturales physicè causent intensionem suorum habituum, supernaturales illam causant tantum meritoriè.

Cum augmento Gratiæ & Charitatis augentur *ceteræ virtutes infusæ*, quæ sunt inseparabiles gratiæ proprietates, sicut Charitas, adeoque eam comitantur quoad infusionem, conservationem, & augmentationem, uti fit in Charitate. Idem ex Tridentino *Sess. 6. cap.* 10. dicendum est de fide, & spe, quæ etiam sunt proprietates gratiæ numquam existentis sine illis, licet hæ sine illa per accidens subinde sint in peccatore. Ita *Suarez, Coninck, Ripalda* Disputat. 128. Sect. 6. Contra *Vasquez, Turrianum, Malderum*, qui volunt habitum fidei, & & spei tantùm crescere per actus proprios, cujus contrarium colligi potest ex Tridentino *Sess. 6. cap.* 10.

Charitas habitualis cujusvis *Beati* v. gr. infantis à baptismo mortui, non excedit *intensione* charitatem cujuslibet *viatoris*, sed subinde exceditur, v. gr. dicti infantis exceditur à Charitate habituali S. Petri in via. Aliàs enim sequeretur maximam partem gloriæ non esse coronam Justitiæ, sed donum gratuitum, quod videtur repugnare his verbis Matth. 6. *tunc reddet unicuique secundum opera sua.* Unde probabilius est Beatos non habere intensiorem gratiam & Charitatem in patria, quam habuerint in via. Ita *Suarez, Azorius, Granadus, Malderus* &c. Contra *Lorcam, Tannerum, aliosque.*

Charitas actualis Beatorum in patria est ordinariè in *eodem homine intensior*, quàm fuerit in via, non tamen semper. Prima pars patet, Quia Beatus in patriâ semper operatur ex tota latitudine sui habitus, qui cum augeatur per actus omnium virtutum, ordinariè est intensior actu intensissimo, quem elicuit in via. 2. Pars probatur ex eo quod actus Charitatis non mereatur habitum gratiæ tot gradibus intensum, quot constat ipse actus. Ita *Suarez, Coninck, aliique.*

Gratia & Charitas habitualis non potest de lege ordinaria *directè diminui.* Non enim per mortalia, Quia illam totaliter destruunt neque per venialia multiplicata, Quia alioqui possent ita multiplicari ut illam totaliter destruant, atque ita fieri mortalia, quod repugnat. Ita cum *D. Thoma* docet sententia communis, contra *Altissidorensem, paucosque.*

Venialia tamen minuunt gratiam *indirectè*: 1. Quatenus removent, abundantiam gratiarum actualium à mor-

mortali præservantium, & impediunt frequentiam ac fervorem Charitatis: 2. Quatenus intendunt habitus pravos inclinantes ad malum: atque ita disponunt ad mortale, juxta illud *Eccl.* 19. Qui spernit modica paulatim decidet: Hoc solùm volunt August. aliique PP. dum dicunt, multa peccata levia facere unum grande, id est, disponendo ad peccatum grave ex causis jam dictis.

Certum est, contra Jovin. & Calvinum *charitatem* in viâ amitti posse per peccatum mortale, quo perditur Gratia. Patet ex Script. *Ezech.* 18. cum averterit se justus &c. morietur: & ex Trid. *Sess.* 2. *can.* 30. Ratio est, quod Gratia & Charitas habitualis per se immediatè non firment in bono, nec habeant sibi infallibiliter annexa auxilia ad vitationem peccati mortalis efficacia.

Nec refert quod dicatur *Joannis* 3. Natus ex Deo non potest peccare, scilicet in sensu composito, & sequendo motionem Charitatis, secus in sensu diviso. Quando S. Augustinus aliique PP. dicunt Charitatem, quæ deseri potest non esse veram, solum volunt non esse veram comparativè ad firmam & constantem Charitatem. Sicut amicitia facilè mutabilis dici solet non esse vera amicitia.

Quæres, An actus Charitatis possit consistere cum motivo aliarum virtutum moralium circa idem objectum?

Resp. affirm. ut cum idem opus fit ex Dei amore, & simul ex motivo misericordiæ, obedientiæ, aut justitiæ: quia hæc motiva suam etiam habent propriam honestatem, imo dum in eodem actu cum motivo amoris concurrunt, illius meritum adaugent.

CAPUT II.

De Præcepto Charitatis Dei, Proximi, Correctione fraterna, Bello, duello & scandalo.

PRæceptum AFFIRMATIVUM *Charitatis* non obligat sub mortali, imo nec sub veniali, ut statim primò instanti usus rationis, etiam sumpto moraliter pro spatio aliquot horarum, eliciatur amor Dei super omnia. Qua est moraliter impossibile, ut tunc habeatur sufficiens Dei notitia ad tam sublimem ejus amorem: Obligat tamen & quidem per se, ut habitâ tali notitiâ non differatur diu v. gr. ultra annum integrum.

De hoc Præcepto fusius agitur hujus Operis Tomo II. Parte II. Tract. 5. cap. 1. *infra.*

ORDO Charitatis requirit, ut nos omnibus aliis præferamus in iis quæ pertinent ad observantiam mandatorum, nostram sanctificationem, & salutem. Unde non licet admittere unum veniale quantumvis leve, pro obtinendo quantovis bono, aut impediendo quantovis malo: Quia, cum veniale quovis casu sit intrinsecè malum, & à Deo nobis prohibitum, non potest esse medium quod à nobis honestè ad ullum finem eligi possit, cum nullus finis possit honestare illud quod per se est inhonestum.

Possumus, non tamen tenemur, præferre *salutem* proximi propriæ *perfectioni*, & juxta *Vekenum*, liberationi nostræ à pœnis Purgatorii. Ratio est, quod procuratio majoris perfectionis non sit præcepti, sed consilii, adeoque possit licitè omitti, & ejus omissio ad bonum finem referri tamquam medium ex se non malum,

CORRECTIO FRATERNA ordinatur ad bonum correcti: differt à *judiciali* pertinente ad justitiam vindicativam, in eo quod hæc spectet bonum communitatis, illa bonum delinquentis, qui ex Charitate corrigitur. Est illa præcepti subinde graviter obligantis etiam subditum respectu Prælati, & Peccatorem ad sui ipsius correctionem: ut cum non potest aliter proximus efficaciter corrigi in re magni momenti, præsertim vergentis ad communitatis damnum aliquod grave ab illius malo exemplo.

Conditiones hæ requiruntur, ut præceptum correctionis *obliget*, 1. Moralis certitudo delicti ab alio commissi. 2. Probabilis spes fructus prævalens justo metui incommodorum ex ea monitione orientium. Quę conditiones cum sæpe deficiant, rarò ii qui nullam habent superioritatem obligantur saltem graviter ad correctionem, ad quam faciendam sæpe obligantur Superiores, etiam subinde de veniali, ex quo nasci potest grave damnum communitatis, & de peccatis ex ignorantia vincibili, & invincibili admissis: Quia etiam hæc possint vergere in grave damnum communitatis.

Ordo correctionis præscriptus *Matth.* 10. ut prius privatim moneatur delinquens, quam deferatur ad Superiorem, est præcepti per se graviter obligantis. Quia Charitas & Justitia exigit ut non infametur proximus sine necessitate: subinde tamen per accidens inverti potest & debet iste ordo, ut quando aliter vitari non possunt gravia damna & scandala: aut quando Religiosus, uti in Societate, in hoc jure suo cessit.

Hujus constitutionis in Societate justitiam olim impugnarunt *Lorca* aliique perpauci, sed eam tuentur ut olim *Bonaventura*, recentiores communissimè, & quidem ita ut *Duvallius*, & alii negativam censeant esse temerariam, quod efficaciter probant auctoritate Pauli III. aliorumque Pontificum, qui omnes Societate Constitutiones approbarunt, ac præsertim *Gregorii XIII.* his verbis: Constitutiones Societatis & statuta omnia Apostolica auctoritate approbamus, quibus addit: præcipimus in virtute S. obedientiæ, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis constitutiones Societatis Jesu directè vel indirectè impugnare audeat.

BELLUM est dissensio hostilis, quâ una respublica contra aliam arma movet. Supposita potestate illud indicendi, causæ justitia, & intentionis rectitudine, est certò licitum: Ita omnes Catholici contra Manichæos aliosque, tamen ex Scripturis *Luc.* 3. quàm ex Patrum sensu; quamvis licere bellum saltem inter Christianos perperam negent Anabaptistæ.

Potest *Princeps supremus* ad bonum Reipubl. indicere bellum. *Causa justa* belli est gravis injuria Principi, aut ejus subditis certò illata, & aliâ viâ irreparabilis. Potest bellum esse utrimque justum *formaliter*, ut cum utraque pars putat se habere jus: non *materialiter*, cum re ipsâ, non possint dari jura in idem sibi repugnantia.

Licitum est in Bello *justo* interficere hostes, etiam *innocentes*, non quidem per se & directè, cum jus gladii solùm sit datum contra nocentes, sed per accidens & *indirectè* ut cum sunt ita permixti nocentibus, ut hi non possint necari sine aliis innocentibus.

Licet etiam in Bello justo, & ex causâ rationabili, *civitatem dare in prædam.* 2. uti *insidiis*, 3. pugnare die

festo

festo aut Dominico. *Non licet* 1. Clericis manu propria pugnare. 2. infideles v.gr. Turcas aut Judæos in Societatem Belli adsciscere. 3. Hostem fallere mendacio, sed bene alio stratagemate indifferenti.

DUELLUM, quasi duorum bellum, definitur duorum vel paucorum pugna ex condicto suscepta. *Licitum* est quando illud honestat causa rationabilis, ut est necessitas ad sui meram defensionem, vel auctoritas Principis, aut Ducis exercitus illud mandantis, aut permittentis ad bonum commune v.gr. ad retundendam hostium jactantiam, ad propriorum Militum animos excitandos necessarium, quale fuit duellum Davidis cum Goliato quod in Scripturis laudatur.

Illicitum est duello certare, 1. Ad tuenda fortunæ bona, pro quibus non licet certo periculo exponere vitam, quæ est bonum Superioris ordinis. 2. Ex mandato etiam judicis illud damnatis ad mortem imperantis. 3. Non licet provocato sistere se in loco condicto provocanti ex intentione se cum illo reconciliandi, & nullo modo pugnandi nisi ad vitæ defensionem cogatur, sic enim lex contra duellantes facile eluderetur. 5. Non licet ad virium ostentationem 5. Ad veritatis indagationem. 6 Ad vitandam infamiam ex stulto mundanorum judicio in recusando duello consistentem.

Pœnæ Ecclesiasticæ sunt, in duellantes, Excommunicatio, & privatio sepulturæ in loco sacro: *Civiles* pœnæ sunt, Bonorum confiscatio, Exilium, Supplicium mortis juxta leges infligendum.

SCANDALUM est, quod præbet occasionem peccandi: *Activum* est, quod procedit ab actu scandalizantis: *Passivum* est, quod ab activo illo oritur; *Datum* scandalum, quod de se præbet occasionem peccati: *Acceptum* est, quod accipitur ex actione de se non nata illud causare, sed potius ex alterius infirmitate non rectè judicantis. Certum est *scandalum activum* esse grave & speciale peccatum *Matth.* 13. &c. Ratio est, quod sit intrinsecè malum & Charitati repugnans, præbere se alteri causam peccati, sive hoc intendatur formaliter, sive solum interpretativè peccati alieni causam ponendo.

Peccatum scandali ad peccatum inductivi *duplicem habet malitiam*; unam contra virtutem illam cui repugnat peccatum quod causatur; alterum contra Charitatem proximi utraque malitia est in confessione explicanda cum numero & conditione personarum quæ in scandalum inducuntur.

Non censetur tamen in scandalum inducere qui alteri *determinato* ad grave peccatum suadet ut potius peccatum aliud levius, sive *minus noxium* committat, si nequeat alter à graviori averti; uti docet *Vasquez*, *Sanchez*, *Turrianus*, Contra *Cajetanum*, *Layman*, *Valentiam*. Quia sic non tam malum, quam recessum à majori malo suadere censetur.

QUÆRES specialiter, Primò Quinam sunt *Effectus* Charitatis quoad *actus internos?*

Resp. Tres communiter assignantur. 1. *Gaudium* internum, de præsenti bono, cultu, gloria, propagatione divini honoris in quocumque genere materiæ. 2. *Pax*, sive *conformitas* interna voluntatis nostræ cum divina. 3. Consistit in *misericordia*, sive displicentia interna miseriæ alienæ ex motivo Charitatis. Sunt etiam alii Charitatis effectus interni, v.gr. *odium* cujusvis mali quod Deo opponitur: *Tristitia* de eodem: Boni divini desiderium, zelus, spes, & ad promovendum audacia Horum enim singula à veræ Charitatis motivo & habitu procedunt.

Quæres 2. Quinam sint Charitatis *Effectus externi?*

Resp. Assignari Charitatis effectus sive opera, *Septem corporalia*, & *Septem spiritualia*, quæ his duobus versibus aptè comprehenduntur, primo versu corporalia, secundo spiritualia.

Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.
Consule, Castiga, Solare, Remitte, Fer, Ora.

DE JURE ET JUSTITIA.

DE præcipuis hujus materiæ Quæstionibus tractatur in hoc Opere Tomo II. Tract. I. *De Possessione quomodo faveat dubitanti: Et præcipuè* Tract. V. cap. 5. *De homicidio, mutilatione, furto, rapina. Item, de contractibus in genere & specie*, Ibid. cap. 8. & seq. *De restitutione* cap. 14. *De judice, advocato, teste*, ibid. *Juris Canonici & civilis Regulæ, Ordo, Materia, & Auctores in singulis*, Tomo II. in fine. Pauca alia, præsertim speculativa, quæ porrò desiderari possint, ordine Scholarum consueto hic suppeditantur.

CAPUT I.

De Iuris & Iustitiæ Natura, Divisione, objecto, subjecto, Dominio, Præscriptione.

JUS, pro lege, est præceptum permanens auctoritate legitima latum ad bonum commune. Dividitur in *Jus naturale*, quod natura omnia animalia docuit; *Jus gentium*, quo gentes humanæ utuntur, & in Jus *civile*, quod quisque populus sibi constituit, vel immediatè & per se, vel mediatè per suum Principem, sive suæ communitatis legitimum legislatorem.

Jus sumptum *pro potestate*, est potestas legitima, hoc est, aliqua lege concessa, ad rem aliquam obtinendam, vel ad aliquam functionem, aut quasi functionem, cujus violatio injuriam constituit: qualis explicatur per varios titulos injuriam constituentes, si potestati legitimæ aliquid constituenti non satisfiat.

Jus in re, dicitur, quod adhæret rei sic ut res ipsa sit obligata & pariat actionem realem, id est, ad rem à quocumque possideatur sibi vindicandam. *Jus ad rem* non obligat ipsam rem, sed personam ad aliquid tradendum, vel præstandum, adeoque solùm parit actionem ab ipsa persona, non autem rem sibi vindicandi.

JUSTITIA prout est virtus moralis, una ex quatuor Cardinalibus, de qua hic, est voluntas jus suum cuique tribuendi constans & perpetua, non quoad effectum seu durationem, sed quoad effectum extendentem se ad omne tempus. *Objectum* ejus *materiale* est justum strictè, sive commensuratum juri alterius; objectum *formale* est honestas relucens in redditione debiti ad æqualitatem: omnis enim virtutis moralis motivum formale est honestas relucens in ejus objecto materiali ut conformi commercio, regulæ, sive dictamini naturæ rationalis.

Differt igitur Justitia ab aliis *virtutibus moralibus*, 1. Quod illa hominem ordinet ad alterum, aliæ verò, hominem ordinent ad seipsum: 2. Quod illa versetur præcipuè circa actiones externas, aliæ primariò, & per

& per se circa passiones ordinandas. 3. Quod illa spectet *medium rei*, id est, æqualitatem cum jure alterius, aliæ medium *rationis*, quod petitur per ordinem ad conditionem personæ operantis, ut temperantiæ quæ variam præscribit potus & cibi mensuram pro varia hominum complexione & dispositione in particulari, quæ in omnibus non est eadem, aut æqualis, ut in objecto justitiæ.

Justitia strictè dicta dari potest *patris ad filium* in ordine ad filii bona, ut est fama, & alia patris potestati non subjecta: datur etiam *filii ad patrem*, *Domini ad servum*, si spectentur non formaliter qua tales, sed materialiter præcisè, quatenus sunt homines. Non datur justitia *Dei ad hominem*: Quia omne jus hominis subest potestati ac dispositioni divinæ: unde si per impossibile Deus promissa homini non servaret, peccaret tantum contra fidelitatem, & veracitatem.

Dividitur Justitia in *legalem* seu generalem, & *particularem*: Hæc subdividitur in commutativam, & distributivam: *Legalis* inclinat hominem, qui est pars communitatis, ad præstanda omnia, quæ sunt legibus constituta ad bonum commune. Est hæc virtus specialis ab aliis distincta, cum habeat pro objecto formali honestatem specialem relucentem in eo, quod pars communitatis ei præstet, quod à parte quâ tali debitum est ad bonum commune debitè conservandum.

Justitia *commutativa* dirigit partes communitatis in commutationibus & cæteris actionibus, quibus inter se communicant, ut in iis ponatur æqualitas rei ad rem. *Distributiva* est, quæ totum bene disponit ad partes in ordine ad distributiones commodorum & onerum communium, ut in iis servetur æqualitas proportionalis, id est, proportionis rei distribuendæ ad personarum dignitatem, aut aliam qualitatem. Utraque dicitur Justitia *particularis*, quia respicit bonum particulare privatorum. *Legalis* à contrario dicitur generalis: Differunt in eo, quod commutativa respiciat jus strictum, distributiva minus strictum. Justitia *vindicativa* inclinat Judicem & Principem in quibus ea residet ad puniendos malefactores pro ratione delicti commissi in foro præsertim externo.

DOMINIUM est jus reale gubernandi, vel disponendi de re aliquâ ut suâ. Aliud est Dominium *Jurisdictionis*, quod est potestas gubernandi suos subditos, vel in temporalibus & dicitur politicum, vel in spiritualibus, & dicitur Ecclesiasticum. Aliud est Dominium *Proprietatis*, quod est jus disponendi de re aliqua tamquam suâ in proprium commodum: Subdividitur in *perfectum*, quòd à Juristis definitur jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur; à Theologis jus in re ad omnem ejus usum nisi lege prohibeatur; & in *imperfectum*, quod habet vel proprietatem rei sine emolumentis, & dicitur *directum*; vel emolumenta sine proprietate & dicitur *utile*. Tale habet usufructuarius, eo quod. v. g. fundi, domus, aut alterius rei usum & fructum habeat sine Dominio, quod remanet penes illius rei Dominium directum.

Dominium *Altum* est Principis in bona subditorum ad bonum commune: *Bassum* est civium in sua bona subordinatum Dominio Alto Principis, aut Reipub: legitimæ.

Ut *acquiratur Dominium* rei, quæ antea nullius erat, sufficit sola ejus apprehensio. Nam quod nullius est, occupanti jure conceditur; Si alicujus erat, requiritur titulus, & ordinariè traditio; quæ cum non requiratur jure naturali, juxta quod sufficit mutuus consensus signis externis expressus, sed solum jure civili, non est traditio requisita in variis casibus jure expressis, uti 1. in beneficiis Ecclesiasticis solâ collatione & acceptione, etiam absenti, sine traditione. 2. Hæres sola additione hæreditatis fit aliorum bonorum Dominus, & Legatarius Dominium rei legatæ determinatæ acquirit. 3. In donatione aut venditione facta Ecclesiæ, Civitati, aut Piis locis.

Usus est, jus utendi re alienâ, sine jure percipiendi ejus fructum ab illius usu distinctum. Hinc qui habet usum v. g. equæ, eâ uti potest ad arandum, non tamen de ejus pullo sibi vel alteri disponere.

Usus-fructus est jus rationabiliter utendi re alienâ salvâ ejus substantia, & percipiendi fructus ejus; quales in fundo sunt segetes, & in animalibus lac, lana, fœtus, pretium locationis &c. Non potest ususfructus alteri *vendi* aut *donari* absque consensu proprietarii; sic ut alter propriè fiat usufructuarius; potest tamen alteri vendi omnis ejus utilitas. Constituitur ordinatione, & dicitur legalis ex privatâ dispositione, & inde conventionalis.

Finitur ususfructus, 1. Morte naturali usufructuarii, 2. Morte civili, 3. Destructione rei, 4. Præscriptione, 5. Cessione usufructuarii, 6. Si usufructuarius in hæresim sit prolapsus, ut jura declarant.

Usus Juris latè, distinguitur à Dominio in rebus unico usu ad suum finem proprium consumptibilibus, qualia sunt alimenta. Imò de facto in Franciscanis à Dominio separatur.

Id convincit Pontificum auctoritas, præsertim Nicol. III. qui ait, Franciscanos nihil posse sibi aut Ordini acquirere, & Dominium rerum ipsis donatarum, vel retineri à concedentibus, vel tansferri in Pontificem. Idem manifestat ratio. 1. Quia non est cur repugnet talem usum separari à Dominio. 2. Quia re ipsâ separatur in singulis Religiosis cujusvis Ordinis, & in conviviis, ubi singuli habent usum cibi ipsis appositi, non tamen Dominium, ut de illo in ordine ad alios disponant.

Ad *objectiones* in oppositum de Joanne XXII. aliisque.

Resp. Joannes XXII. docuit quidem contrarium sed tantùm ut Doctor privatus. S. Thomas non adversatur, solùm enim vult in mutuo non posse separari usum à Dominio rei mutuatæ in ordine ad recipiendum aliquid supra sortem, scil. accipiendo pretium æquale sorti pro ejus Dominio, & auctarium pro illius usu. Donans Franciscanis privat se propter Christum omni commodo rerum donatarum, ac proinde, etsi illis non det rei Dominium, sed solum usum, non minùs meretur, quam donans aliis Religiosis, sed potius amplius, eo quod donet illis qui ex illo titulo, & suo instituto sunt pauperiores.

POSSESSIO est, detentio rei corporeæ, corporis, animi, & Juris adminiculo. Possessio *Facti* est actus possidendi: possessio *Juris* est jus insistendi rei ut suæ. Possessio *Naturalis* est quâ res corpore & animo retinetur, ut dum quis insistit corporali detentioni alicujus rei tamquam suæ: *Civilis* possessio est, quâ res corpore & animo retinetur. Dicitur *retinetur*, quia requi-

requiritur adminiculum corporis ad possessionem inchoandam, non ad eam continuandam, quia illa continuatur etsi alteri possidenda committatur.

Acquiritur possessio apprehensione *verâ*, id est, manibus, aut pedibus; *fictâ*, id est, traditione signi indicantis Titulum possessionis. *Amittitur* possessio voluntate possessoris, rapinâ, furto, diuturnâ absentiâ, ut si in quibusdam per decennium possessor, nec per se, nec per procuratorem insistat rei sibi vindicandæ.

Possessio *Bonæ Fidei* adfert varia legitimi Juris commoda: Quia 1. parit præscriptionem 2. Jus in dubio rem retinendi, quia melior est conditio possidentis. 3. Tribuit possessori jus rem suam quamdiu possessionem retinet, contra invasores etiam armis defendendi, ex jure prævalente ratione Tituli possessionis.

Natura intellectualis omnis & sola, est capax Dominii, seu potestatis moralis de re ut suâ liberè disponendi. *Deus* habet Dominium omniũ creaturarum perfectissimum, utpote fundatum in ratione primi principii adeoque à se inabdicabile, & creaturis incommunicabile. *Angeli* habent Dominium suarum actionum liberarum. *Homines* insuper rerum externarum suæ potestati subjectarum. *Pueri & perpetuo amentes*, sunt capaces Dominii, saltem proprietatis: Quia quantum est ex naturâ suâ, habent potestatem de reb⁹, ut suis disponendi, licet per accidens impeditam ab usu exercendo per se ipsos, quamvis per alios capaces eam exercere possint.

Filiifamilias, id est, subjecti patris potestati, habent plenum Dominium bonorum *castrensium*, id est, acquisitorum ratione militiæ, & *quasi castrensium*, ratione officii publici, v. g. advocati, medici, &c. *adventitiorum*, id est, acquisitorum v. g. inventione thesauri, ratione operis extraordinarii, donatione, non intuitu Patris, solam habent proprietatem, non usum fructum: *profectitiorum* verò, id est, ex bonis patris quovis modo proficiscentium, nec Dominium habent, nec proprietatem.

Egrediuntur filii familias è *Patria potestate*, 1. Per mortem patris naturalem aut civilem. 2. Per emancipationem coram judice. 3. Per lapsum patris in hæresim. 4. Per promotionem filii ad certas dignitates 5. Per matrimonium, & variis locis per ætatem 25. annorum, & pro varietate legum particularium.

Potest homini competere Dominium in alterum hominem, non solum jurisdictionis, sed etiam proprietatis. Constat ex Scriptura approbante jus Domini in servum *Exodi* 21. *Levit.* 25. ad *Ephes.* 5. Unde servitus est tantum contra naturam hoc sensu, quod homo seclusis extrinsecis nascatur liber, non verò hoc sensu, quod Dominiũ in hominem sit contra legem naturæ. Dominium tamen hominis in hominem non est tam *plenum*, quàm in res alias ab homine distinctas: alias enim res potest absque ullius injuriâ destruere, non hominem. Quia tamen Dominus habet jus in omnia servi externa opera, & in ejus personam pro libitu retinendam vel alienandam, dicitur simpliciter Dominus sui servi ratione istius potestatis.

Homini non competit Dominium *suæ vitæ, & membrorum*; Ita *Lessius* aliique, contra *Ledesma* &c. Quia vita, utpote substantia hominis, est fundamentum omnis Dominii, ideoque non cadit illa sub Dominium hominis, sed solius Dei, qui est principium omnis substantiæ.

Habet tamen homo *Dominium utile* suæ libertatis, vitæ, ac membrorum: Quia eorum est custos à Deo constitutus, & velut usufructuarius, ac proinde potest de illis in suam & alterius utilitatem disponere, etiam per venditionem. Est Dominus etiam *famæ suæ*: *Malderus*, *Lessius*, Contra *Cajetanum &c.* Quia per se loquendo potest seipsum ex causâ rationabili infamare, licet per accidens subinde id non possit absque peccato, etiam mortali: quando nempe ejus infamia redundaret in grave detrimentum tertii. *Malderus*, *Sylvest. &c.* putat esse mortale suam famam prodigere: solum esse veniale censet *Sotus*, *Navarrus*, *aliique*.

Quoad *Dominium in animalia*, &c. sic Theologi statuunt communiter.

Animalia fera & sylvestria, quæ antea nullius fuerunt, vel si alicujus fuerint, naturalem libertatem recuperarunt, fiunt primò occupantis, sive in proprio fundo capiantur, sive in alieno: Non tamen animalia de se *mansueta & domestica*, & fera usu mansuefacta; hæc enim licet longius aberrent, quamdiu retinent consuetudinem redeundi, sunt sui Domini, eique restituenda si capiantur. Hinc suppositâ gravitate materiæ, qui alienas columbas occidunt, aut illecebris ad sua columbaria alliciunt, peccant graviter, & ad restitutionem obligantur, si ipsa materia sit gravis.

In *venatione*, si fera ab uno *vulnerata* sit adeò leviter ut fugere possit, est alterius eam capientis: si tamen ita *laqueo* sit irretita, ut evadere non possit, naturalem amisit libertatem, adeoque non est alterius illam eximentis, sed illius qui laqueum posuit. Quia hic per suum instrumentum illam quasi manu apprehendit: uti etiam patet ex *l. in laqueum. ff. de acquir. Dominio.*

Licita est, simpliciter loquendo, *venatio in fundo alieno aperto*: Quia cum feræ non sint pars fundi, ut arbores, nec in eo amiserint naturalem libertatem, non pertinent ad Dominum fundi: adeoque nullius sunt, & consequenter, primò occupantis: nisi obstet Principis aut Dynastæ justa prohibitio. Si injusta sit venationis prohibitio ad nihil obligat.

Fodinæ salis, carbonum &c. sunt Domini fundi: Quia sunt fundi pars. *Venas metallicas* sibi servant Principes pro necessitatibus duplicis. *Thesaurus*, qui definitur vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, jure naturali est inventoris, uti & jure communi si inveniatur in fundo proprio: si in alieno ex dimidio est inventoris, & Domini ipsius fuit. Colligitur ex §. *thesauros*, *instit. de rerum divisione* in jure civili.

PRÆSCRIPTIO, seu usucapio, est acquisitio Dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti. In rigore Juris Cæsarei est eadem quæ exceptio, quæ est oppositio quâ actori litem intendenti, manente litis fundamento, quidpiam opponitur ad ejus actionem repellendam donec exceptioni satisfaciat.

Legitima præscriptio transfert rei Dominium, etiam in conscientiâ, id est, sic ut tibi liceat rem retinere, quamvis finitâ præscriptione deprehendas eam prius fuisse alienam. Fit quidem hæc Dominii translatio cum alterius jacturâ, sed absque ullius injuriâ. Ejus honestas & justitia fundatur in potestate Reipub. habentis jus disponendi de bonis privatorum ad bonum commune, uti in præsenti casu, ut obvietur litibus, consu-

consulatur paci, & ne rerum Dominia ferè semper maneant incerta propter titulorum allegandorum varietatem quæ contingere potest post longum temporis decursum.

Dices, res quæ per *sententiam materialiter injustam* alicui adjudicata est, non potest retineri potest deprehensam sententiæ injustitiam: Ergo nec per dictam præscriptionem, si res postea deprehendatur aliena.

Resp. Disparitatem esse, quod judex sententiam ferendo non conferat jus, sed tantum declaret quis videatur jus habere: at Princeps legibus præscriptionis verè conferat jus præscribenti propter causas boni communis jam assignatas.

CONDITIONES ad præscriptionem legitimam requisitæ sunt, 1. Possessio civilis, & talis sufficit. 2. *Bona Fides*, quæ est credulitas, quâ quis putat rem esse suam, aut saltem nescit esse alienam. Requiritur illa toto tempore quo currit præscriptio, sic ut interrumpatur desinente bona fide, quæ non desinit etsi post tempus præscriptionis deprehendas rem fuisse alienam, ut dictum est. Quia tunc certus es rem legitimè factam esse tuam. 3. Requiritur *Titulus*, in æstimatione justus, sine quo stare non potest bona fides, non tamen reipsâ justus: quia hic per se transferret Dominium. 4. *Tempus* lege statutum quod varium est, scil. *Breve*, id est, 10. annorum; *longum*, vel longissimum, id est, 30. aut 40. annorum; vel *immemoriale*, id est, cujus initii non extat memoria etiam apud illos qui senes sunt, quorum memoria ad anteriora tempora magis extenditur.

Dubius an res sit sua, non est possessor bonæ fidei, adeoque non præscribit, nisi dubium supervenerit possessioni inchoatæ bonâ fide, cum persuasione, quod non obstante tali dubio sibi liceat illam retinere, ex eo quod sit melior conditio possidentis. Si verò dubitet, an sic possit eam retinere, eò ipso desinit esse possessor bonæ fidei: Cum non liceat operari ex conscientia dubiâ perseverante, sivè non ritè deposita.

Mobilia privatorum præscribuntur triennio: *immobilia* longo tempore. Contra *Ecclesiam*, Civitatem, Fiscum præscribitur Tempore longissimo: *Servitutes* merè personales, ordinariè præscribuntur ut res immobiles. Libertas à *Servitute mancipii* præscribitur saltem annis 20. *Beneficium Ecclesiasticum* sine titulo non præscribitur; cum titulo colorato præscribitur certo tempore. Quælibet *Debita* præscribuntur annis 30. Si res *hypothecata* bona fide possideatur à debitore, actio hypothecaria extinguitur post annos 40. si verò ab extraneo, post 10. annos inter præsentes. Res *fisci & furtivæ* non possunt præscribi præscriptione ordinariâ; Res sacræ nullo modo præscribi possunt: Horum singula in juribus fundantur, & ad Juristas præcipuè pertinent.

CAPUT II.

DE CONTRACTU in genere, requisitis ad valorem illius, Promissione, Donatione, Deposito, &c.

CONTRACTUS est pactum mutuam obligationem pariens; *Pactum* autem est duorum pluriumve in idem consensus signis externis expressus. *De quo resolutiones particulares hic traduntur* Tom. II. Tract. V. cap. III. *& in reliquo decursu ibidem.*

Contractus *dividitur*, 1. Ex parte modi quo perficitur in quatuor species: Prima perficitur *traditione*, ut mutuum. 2. *Scripturâ*, ut emphyteusis. 3. Certâ *verborum* formulâ, ut stipulatio. 4. Solo *consensu reciproco* exterius expresso, ut emptio &c.

Dividitur 2. *in gratuitum & onerosum*, hic utrimque, ille ex unâ solùm parte obligat. 3. In contractum *nominatum*, qui habet in jure nomen specificum, ut emptio; & *innominatum*, qui caret nomine proprio, ut permutatio. 4. In contractum *bonæ fidei*, & stricti juris: 5. In *nudum*, qui nullum à jure civili habet firmamentum quo pariat actionem in foro externo, ut simplex promissio acceptata, & in *vestitum*, qui habet ejusmodi firmamentum, ut emptio. *Pactum nudum* obligat in conscientia, quia licet jus civile illi non assistat ei tribuendo actionem, illud tamen non irritat, adeoque retinet vigorem, quem habet ex natura rei, inducitque obligationem in conscientiâ, ad quam sufficit consensus mutuus externis signis sufficienter expressus, quorum singula ex Textibus Juris fusius confirmantur.

In Contractibus, *Error* vel *dolus*, qui non versatur circa rei substantiam, nec est antecedens, nullo jure contractum irritat, nec debet inde rescindi. Item, si error, vel dolus dans causam contractui non sit à parte contrahente, sed ab aliquo tertio, vel à propriâ simplicitate ejus qui decipitur, Contractus est quidem validus jure naturæ, cum habeatur consensus substantialis, est tamen rescindibilis. Quod si in casu Doli aut Erroris circa rei qualitatem contrahens solum consentiat sub hac conditione, si non decipiar in rei qualitate, Contractus est jure naturæ nullus; Quia non habetur consensus absolutus, sed solum conditionatus, ideoque conditione illâ non subsistente, Contractus censeri debet invalidus.

Contractus *de re turpi nondum impletâ*, non est absolutè validus, sed rescindi debet. Quia nemo potest teneri ex justitiâ ad peccatum.

Impleto tamen opere turpi jure naturæ obligare in conscientia probabilius videtur: quia opus malum quatenus est vel ementi utile, vel facienti laboriosum, est pretio æstimabile, licet non quà malum. Ejusmodi tamen contractus *jure civili* sunt invalidi, quo non obstante retinent vim obliganti in foro *conscientiæ*. Quia leges civiles, quando nihil obstat, ita sunt intelligendæ, ut non derogent juris naturalis dispositioni.

Non esse tamen obligationem solvendi pretium etiam post opus turpe præstitum, docent *Navarrus* C. 17. n. 4. *Durandus* in 3. d. 39. *Joan. Medina* Cod. de restitutione: *Comitolus* responsionum moralium q. 5. *Joan. Valerius* in differentiis utriusque fori Verbo *promissio:* quos refert & sequitur *Diana* 1. Tom. 2. P. Tract. 2. Miscellaneo resolut. 40. dicens esse sententiam probabilem, & practicè tutam. Citat eosdem accuratè *Lugo* de justitia Disp. 18. Sec. 3. N. 58. & 59. unde non est sententia solius Navarri, uti *Vasquez* indicare videtur.

Illi omnes & soli *possunt contrahere*, qui habent liberam ei administrationem, quæ in contractibus præcipuè spectatur. *Infantes* in jure dicuntur qui sunt septennio minores, qui necdum expleverunt annum pubertatis, id est, respectu masculorum 14. respectu fœminarum 12. *Puberes* verò qui illos annos expleverunt, idque ex juris dispositione constitutum est.

Pupilli sunt impuberes, qui desierunt esse sub patriâ potestate, sive emancipatione, sive morte parentis. *Minor* dicitur, qui nondum explevit ann. 25. *Major*, qui eum explevit: *Filiusfamilias* qui est sub patria potestate. Pupillo datur tutor etiam invito; minori datur curator, sed non illi invito, sicut datur pupillo etiamsi sit invitus.

Etsi contingat ut *Minor careat Curatore*, validè tamen contrahit tam ex parte suâ, quàm ex parte alterius, tum civiliter, tum naturaliter: ei tamen, si læsus sit, conceditur restitutio in integrum. Minor *habens curatorem*, & pupillus pubertati proximus, contrahentes absque tutoris, aut curatoris auctoritate, validè contrahunt in suum commodum, non in suum incommodum: alterum sibi obligant civiliter, & naturaliter, se verò non civiliter: an autem naturaliter controvertitur utrimq; probabiliter: unde licet in praxi sententiæ sibi magis faventi se conformare. Hinc illud juris axioma, *Contractus reciprocus non claudicat*, id est, obligat utrimque, patitur exceptionem in contractu pupilli cum majore.

Juramentum non firmat Contractus jure naturæ invalidos; quia nequit illud firmari, quod in se non existit: inducit tamen, per se loquendo, obligationem servandi contractum ex virtute Religionis. Confirmat quoque contractus invalidos jure positivo, non directè illis proprie ac per se tribuendo vim obligandi ex justitia, sed indirectè ex legum dispositione, tollendo remedium juris, vi cujus contractus illi erant rescindibiles, quo sublato eorum obligatio redditur firma, & irrevocabilis etiam respectu fori externi. Ita *Molina, Conradus, Sa, & Sanchez* plures alios referens, Contra *Marianam, & paucos alios*.

PROMISSIO formaliter est signum practicum exercitè declaratorium voluntatis efficacis se obligandi: per quod differt à simplici *proposito* solum dicente voluntatem faciendi, non ad id se obligandi. Differt à *Stipulatione*, quod hæc sit pactum vestitum includens certam verborum formulâm; & à *Pollicitatione*, quod hæc non includat acceptationem, quam includit promissio strictè sumpta; & à *Donatione verbali*, quod hæc de se det jus in re, promissio autem solum jus ad rem concedat, ut promissarius possit de ea promittentem convenire.

Si promissio sit *merè interna* homini facta, nullo jure obligat ex pacto, Quia cum non sit exterius declarata non potest acceptari, quod necessarium est fieri ut promissio obliget. Neque obligat ex verocitate aut fidelitate, cum ex eo quod promissio interna non servetur, nulla sequatur falsitas respectu hominis; quamvis obliget facta Deo, utpote cordis, & actus interni inspectori. Promissio igitur etiam interna supra nudum propositum, addit radicem & inchoationem obligationis, non ipsam obligationem.

Dices, Tota vis in contractibus oritur à voluntate internâ, ergo per se illa obligat.

Resp. ab ea oriri radicaliter & principaliter, non tamen totaliter. Promissio enim interna est quasi lex privata, quam quilibet potest sibi imponere, sed directiva tantum, non alteri obligatoria. Ita *Sanchez, aliique communiter*.

Promissio *merè Externa* absque animo se obligandi, nullam inducit obligationem ex justitiâ. Quia hoc onus non potest suscipi, nec jus in alium transferri absq; advertentia & perfecto consensu ad alienandum requisitis: inducit tamen obligationem ex veracitate & fidelitate. Verba quidem infamatoria sine intentione infamandi, imò inadvertenter prolata, habent suum effectum, scilicet læsionem famæ, secus verba promissoria, quæ præter intentionem prolata nihil efficiunt. Ita *Lugo, Sanchez, aliique*, contra *Turrianum*.

Externa etiam talis promissio non obligat jure naturæ *ante acceptationem*, 1. Quia omne pactum essentialiter est duorum aut plurium consensus. 2. Quia omnis promissio fit sub hoc tacita conditione, si alter acceptet. Non obligat etiam jure civili, aut canonico, saltem regulariter, quod additur, quia sunt quædam pollicitationes jure civili irrevocabiles, quales sunt factæ Civitati, Ecclesiæ, &c. Ita fusius de his, *Sanchez, Lessius, aliique communiter*, contra *Sylv. & Molinam* quoad jus naturæ.

Promissio *facta præsenti*, debet in *continenti*, vel quasi in continenti acceptari: quia promissor, non potest prudenter censeri velle suum consensum tenere suspensum. *Facta absenti* debet acceptari coram nuntio verbis ad ipsum nuntium directis, vel litteris ad offerentem destinatis, ut sic eorum voluntates in rem eamdem moraliter concurrere cognoscantur.

Non acceptatur promissio validè *post revocationem offerentis*, si promissionem nuncians habeat se merè ut nuntius: si tamen habeat se ut procurator, aut mandatarius, id est, sic ut habeat curam, non solum annuntiandi promissionem hic factam, sed illam illic faciendi coram promissario, nomine promissoris, valida erit acceptatio post revocationem, modò hæc nec nuntio, nec ipsi promissario innotuerit: si enim innotuerit acceptatio pro nulla habetur. Fundantur hæc in jure, *lege, si mandatum* 15. *ff. mandati*, &c.

Validè acceptat *pro absente*, 1. Qui ad id specialem habet commissionem, 2. Qui ita est sub promissarii potestate, ut non sit sui juris, 3. Qui illius curam gerit, ut parens filii. 4. Qui ex promissione commodum reportat, 5. Quilibet privatus pro Ecclesia.

Promissio facta absenti legitimè acceptata, etiam promissore vel promissario *ante ratificationem mortuo*, valida est: unde non potest revocari per hæredes promissoris, sed contra potest ratificari per hæredes promissarii; quia obligatio illa promissoris transit ad hæredes.

Simplex etiam promissio suæ naturæ relicta, legitimè acceptata, obligat ex justitia, & quidem in materiâ gravi sub mortali. Ratio est, quod per promissionem detur promissario verum jus ad rem. Potest tamen ex intentione promittentis solum obligare ex fidelitate, vel ex justitiâ solum sub veniali, Quia obligatio promissoris, potest pro ejus libitu limitari, cum ab ejus voluntate dependeat. Ita *Navarrus, Lessius, aliique communiter*.

Invalida sunt jure naturæ promissiones quæ per se præbent *occasionem peccandi*, ut si volenti peccare promittas non ipsum accusare. Item, quæ tollunt *libertatem* de rebus suis disponendi, ut si promittas te non facturum aut non revocaturum Testamentum, & similia quæ in jure dicuntur contra bonos mores, nempe civiliter.

DONATIO est datio liberalis: *Antidotalis* donatio dicitur remuneratio ex gratitudine, inter *vivos* est absoluta, & irrevocabilis: *causâ mortis* non est absoluta, sed condi-

conditionata & revocabilis. Donatio *perfecta* est, quæ fit cum rei traditione, *imperfecta* quæ fit solùm verborum officio. Donatio *pura* est quæ caret modificatione, secus *qualificata*, quæ est quintuplex, scil. donatio in diem, conditionalis, modalis, causalis, & demonstrativa.

Uxor, & filiusfamilias, & minorennis, regulariter loquendo, non possunt donare propria auctoritate; possunt certis casibus, v. gr. uxor potest dare de bonis propriis ut de paraphernalibus, & de communibus facere largitiones moderatas; imo & extraordinarias ad sustentationem propriorum parentum, aut liberorum ex altero conjugio egentium: plus potest maritus, cum habeat bonorum administrationem: si tamen excedat cum notabili damno uxoris peccat mortaliter cum obligatione restitutionis.

Prælati Regularium possunt moderatas facere Eleemosynas, donationes in causas pias, & remuneratorias largitiones moderatas, non tamen in usus profanos v. gr. ad ditandos parentes: quod si faciant in re gravi regulariter, peccant mortaliter, & donatarii tenentur ad restitutionem: Quia bona Monasterii non sunt Prælatorum, sed Communitatis, quæ in ejusmodi largitiones nullo modo consentit, imo nec consentire potest, cum in hoc resistant Canones, & specialiter Bulla Clementis VIII. edita anno 1594.

Religiosi, quibus ratione officii v. g. *Procuratoris* competit aliqua administratio, *ordinariè* possunt modicas facere donationes; quia pro his præsumitur facultas ex tacito Superiorum consensu.

Donatio simplex & liberalis inter *Conjuges* jure communi est invalida, & revocabilis pro arbitrio donantis: firmatur tamen juramento, & morte donatoris si res sit tradita ante illius mortem. Donatio *Patris* facta filio familias regulariter est invalida, matris valida, quia filius non est sub potestate Matris.

Donatio *Filii* facta Patri & Matri de bonis castrensibus est valida. Donatio inter vivos *omnium bonorum* est invalida jure civili *l. 4. cod. de inutil.* Quia donatorem privat potestate testandi. Item, donatio ultra 500. solidos, qui æquivalent 700. vel 800. scutis æstimando scutum 50. assibus rostratibus; sed hoc jure civili, & pro illo tempore quo tunc pecunia erat rarior.

Donatio *causalis* non subsistente causa *principali* propter quam fit, est invalida, adeoque donatarius tenetur ad rei donatæ restitutionem, Quia talis donatio non fit nisi sub hac conditione, si causa subsistat: secus si solùm deficiat causa *secundaria* & impulsiva, Quia eo casu stat absolutus donatoris consensus in substantiam donationis. *Ita auctores communiter. Sed de donatione plura practica & particularia traduntur infra* de Contractu Tract. V. cap. 9.

DEPOSITUM pro contractu, est contractus gratuitus quo quidpiam alteri custodiendum traditur donec repetenti reddatur: sumptum pro re, est id quod custodiendum traditur &c. *Sequestrum* est species depositi quo res litigiosa apud tertium deponitur: quod subdividitur in voluntarium, quod fit ex compromisso litigantium, & in necessarium, quod fit auctoritate judicis. *Precarium* pro re est id, quod precibus petenti, utendum conceditur, quamdiu concedenti libuerit, pro contractu est ipsa concessio gratuita.

Culpa in prædictis, alia est *Theologica* & est peccatum, alia *Civilis* seu juridica, estque omissio diligentiæ, quæ ab homine adhiberi potest, quamvis ex sola inadvertentia absque omni peccato accidat. Culpa civilis *lata*, seu crassa, est omissio diligentiæ ordinariæ; *levis*, est omissio diligentiæ exactissimæ. Nulla ex his tribus culpis, utpote in sola omissione consistentibus, est verus *dolus*, qui dicit malitiosam voluntatem nocendi, sive calliditatem ad nocendum vel decipiendum adhibitam.

Alia de Deposito practica vide infrà Tract. V. cap. 10.

CAPUT III.

De Mutuo, Usura, Simonia, & Montibus Pietatis.

DE *his pleraque Resolutiones practicæ traduntur infra hujus Operis* Tomo II. Part. III. Tract. V. Cap. 10. 11. &c.

Mutuum est datio rei, pondere, numero, vel mensurâ constantis, ut statim fiat accipientis, cum obligatione tantumdem postea reddendi. Unde *materia mutui* sunt solæ res quæ functionem in suo genere recipiunt, id est, quæ in eodem genere sunt ita similes, ut in commutationibus & solutionibus una alterius vice fungi possit, ut triticum, pecunia, &c.

Mutuator tenetur, tradere rem absque vitio occulto, & non repetere ante tempus præfixum. *Mutuatarius* 1. Tenetur rem reddere tempore præfixo. 2. De omni casu rei fortuito. 3. Cum sit rei Dominus, rem absque gravi mutuatoris damno restituere debet.

USURA sumpta pro re, est lucrum ex mutuo; sumpta pro contractu, est mutuatio cum pacto lucri præcisè ratione mutui. *Lucrum* hic est aliquid pretio æstimabile, quod præcisè ratione mutui supra sortem, id est, summam mutuo datam, accipitur tamquam debitum ex justitiâ, &c. *Realis* Simonia, sive externa est, in qua mutuator quovis signo externo intentionem usurariam mutuatario declarat. Interna seu *mentalis* est, in qua illam non declarat, verùm vel usuram intendit, vel de facto aliquid usurariè accipit. *Aperta* usura est, quæ solùm formalis mutui Titulum præ se fert. *Palliata* est, quæ falso alterius contractus Titulo, veluti pallio tegitur, ut si vendas carius præcisè ob dilationem pretii solvendi pro re vendita.

Illicitas esse usuras constat ex fide, contra Judæos, in *Conc. Viennensi* id definiente: sunt etiam prohibitæ jure Divino *Luc. 6.* mutuum date nihil inde sperantes: jure Canonico *l. 5. & 6. decretal. Tit. de usuris*, &c. denique jure etiam Naturali: Quia injustum est in commutatione plus accipere, quam valeat id quod datur, quod fit recipiendo sortem cum actuario: quod dici nequit accipi pro usu sortis, cum enim Mutuum sortis dominium transferat in mutuatarium pro illius usu aliquid exigere esset Mutuatario rei suæ usum vendere: Aliud est de locatione, & concessione pecuniæ ad ostentationem, Quia istis contractibus non transfertur rei dominium, sed manet penes locantem, &c. sed in Mutuo manet penes Mutuatarium donec rem acceptam in æquivalenti reddat.

Nec refert quod Deus *Deut.* 23. & 28. Judæis permiserit usuras respectu Gentilium; quia eorum bona sic accepta in Judæos transtulerat. Jus Civile *ff. & Cod. de usuris*, tantum approbat usuras compensatorias laboris, aut damni emergentis: si forte etiam usuras lucrativas probaverit, dicendum est, corre-

correctum esse à jure Canonico in quantum tales admiserit.

Illicitum est dare auctarium ratione *obligationis non repetendi* sortem ante certum tempus. 1. Quia cum ista obligatio sit intrinseca cuilibet mutuo in particulari, istud auctarium acciperetur præcisè ratione mutui, quod est injustum. 2. Quia ista obligatio sufficienter compensatur per redditionem sortis cum facultate ea utendi in perpetuum; pecunia enim, uti & quælibet res vendibilis, vetustate non decrescens, cum tali utendi facultate tanti æstimatur post 10. annos, quanti tempore præsenti.

Ex variis Titulis licitum est, circa usuram, aliquid exigere supra sortem; 1. Ratione *damni emergentis*. Quia hoc non est aliquid accipere præcisè ratione mutui, sed ratione damni mutuo per accidens annexi, quod mutuans non tenetur subire gratis, ac proinde non est lucrum ex ipso mutuo acceptum. 2. Ratione *lucri cessantis*, quod mutuator probabilissimè percepisset ex sua pecunia negotiationi destinata si non fuisset in mutuum expensa: Patet tum ex ratione jam allata, tum ex eo quod pecunia pluris valeat ut est negotiationi destinata, quàm secundum se, ut agnoscit etiam S. Thomas Quantitas auctarii hoc titulo dati determinatur juxta æstimationem lucri sperati. 3. Ratione *periculi sortis*; pro hoc titulo citatur etiam *D. Thomas Opusc.* 72. *c.* 10. & Innocentius X. in responsis datis à *Congr. de Propag. fide* ad missionarios Chinenses anno 1646.

Licita est *pœna conventionalis* proportionata, id est, pactum de auctario, si mutuatarius tempore præfixo non restituat: non tamen pactum *legis commissoriæ*, quo pignus eodem casu cadat in commissum, id est, fiat mutuantis. In usura datur *parvitas materiæ*, quia non habet aliam malitiam, quam injustitiæ, sicut datur in furto, aliisque ad justitiam pertinentibus.

Usurarius acquirit *Dominium* usurarum, sed *debile*, id est, cum obligatione restituendi, quale Dominium transfert etiam contractus dolo, aut metu extortus. Ratio est, quod mutuatarius verè ac simpliciter earum dominium à se in mutuantem transferat, cum eas voluntate absoluta persolvat.

Ex *causa gravi licet* petere mutuum sub usura, ad hanc habendo se permissivè, Quia quod in re petitur est aliquid licitum, quod autem illud detur modo illicito, oritur ex sola mutuantis malitia, quam mutuatarius non tenetur impedire cum suo gravi incommodo, cum non possit pecuniam accipere modo licito sine usuris quod erat in potestate concedentis.

Plura de Usura, & ex professo de SIMONIA tractantur infra Tract. V. cap. 11. *de usura*, & Cap. 12. *de SIMONIACA emptione ac venditione.*

MONS PIETATIS intelligitur certus pecuniæ acervus publicè deputatus, ad mutuandum indigentibus. *Purus* dicitur in quo nihil accipitur. *Mixtus*, in quo aliquid accipitur supra sortem ad montis indemnitatem conservandam. Censetur igitur ille Purus in quo summa capitalis ex pia aliqua fundatione habetur, ut in Italia, ubi tantum exigitur parvum auctarium ad expensas in ministros &c. magnum verò requirit mons mixtus, in quo summa capitalis habetur ex pecuniâ ad censum, ut in Belgio locis pluribus.

Primo: *Liciti censentur illi montes Italici.* Patet 1. ex Bulla Leonis X. in *Conc. Lateranensi*, in qua Concilio approbante *Sess.* 10. absolutè declaratur & definitur ejusmodi montes nullo modo improbandos, & pœna excommunicationis in eos decernitur, qui verbo, aut Scripto contrarium docere præsumpserint.

Patet 2. Quia in iis accipitur tantum aliquid modicum, idque non præcisè ratione mutui, sed ad indemnitatem & conservationem Montium erectorum in favorem mutuatariorum, quorum proindè est subire expensas pro illorum conservatione necessarias. Plus exigitur ab eo qui sortem diutius detinet, non ratione carentiæ pecuniæ, sed ratione damnorum & expensarum diutius factarum in ejus gratiam. Hinc homo privatus montem sua auctoritate erigens, solùm peccaret contra charitatem ratione scandali orti ex præsumptione usuræ sine Titulo exactæ.

Secundò, *Liciti etiam sunt Montes Belgici*: Constat hoc 1. Ex consensu Archiepiscoporum, Episcoporum, ac DD. utriusque Universitatis Belgicæ. 2. Quia nihil in iis accipitur nisi ad suam indemnitatem. 3. Quia iis etiam aliqui similes sunt in Italia à Pontificibus approbati, teste *Navarro, Filiucio*, &c.

Montes quidem Belgici plus exigunt à mutuatariis, quia eorum capitale conflatum est ex pecunia ad censum, qui fundatur. 1. In communitate indigentium, 2. In jure quod illa communitas habet exigendi indemnitatem à mutuatariis in quorum favorem gravatur reditibus, in bonis ejus dominio subjectis tum immobilibus tum mobilibus, quæ possidet in se, vel inæquivalenti, scilicet in pignoribus. Omne autem lucrum est incommodum mutuatariorum, in quorum favorem auctaria paulatim minuuntur. Sic possunt auctoritate principis gravari præsentes pro suis successoribus ad extructionem v. gr. Pontis deinceps valde utilis futuri; quæ ratio in prædicto etiam casu valere videtur.

CAPUT IV.

De Emptione, Venditione, Monopolio, Locatione, Emphiteusi, & Feudo.

De *Emptione, Venditione, & Simonia agitur infra* Tomo II. Tract. V. cap. 12. *Hic tantum quæ in singulis Speculativa* sunt, vel non adjecta, præcipuè supplentur.

Licitum non est probabilius, *res novas & raras quantivis vendere*. Et certum est, non licere mercatori vendere pretio infimo, sic ut occulta merces diminutione illud pretium ad summum reducat: quia sic non ponitur æqualitas istius mercis & pretii.

Licitum etiam non est, *vendere pluris supra dimidium*; quod fit quando excessus superat dimidium justi pretii.

Non licet in foro *interno* pluris vendere, aut minoris emere quam res valeat. Quia alioquin etiam in hoc non servaretur æqualitas inter mercem & pretium. In foro *externo* civili & canonico licet pluris vendere, & minoris emere citra, non supra dimidium, sed intra latitudinem justi pretii hoc intelligendo.

Licet *pluris vendere* quam res in se valeat, 1. Propter officium mercandi. 2. Propter damnum ex venditione emergens: 3. Propter penuriam mercium, & multitudinem emptorum. Propter rationes easdem aut similes, etiam rem minoris *emere* quam in se valeat pariter aliquando licebit.

In Venditione, *injustum* est, 1. cogere indigentem ut à te emat summo pretio, & statim tibi *revendat infimo.* Quia

Quia ista obligatio emptori imposita, est aliquid pretio æstimabile supra summum justum pretium. 2. Emere Chitographa, id est, debita activa in futurum minoris quam contineant. Quia in hoc committitur usura palliata, aliquid accipiendo præcisè ratione mutui virtualis.

Quando res est *absolutè vendita*, etsi nondum tradita, nec soluta, emptori perit, eique fructificat. Quia re empta coëmpta sunt omnia in ejus virtute contenta. Deinde, licet emptor nec dum sit rei Dominus, ad eum tamen pertinet omne damnum & periculum: unde cum sustineat incommoda, æquum est ut sentiat & commoda. Leges in contrarium, quia favent usuris in solutionis dilatione fundatis, abrogatæ sunt jure Canonico.

Evictio est, rei suæ ab altero possessæ legitima recuperatio: differt à vindicatione & condictione, quod prima sit actio realis, secunda personalis, & hæc evictio sit earum effectus.

Monopolium, seu conspiratio specialis Mercatorum ut soli, aut certo pretio aliquid vendant, graviter repugnat charitati, & justitiæ legali; non justitiæ commutativæ, nisi summo justum pretium excedant. Hoc enim secluso nulli faciunt injuriam, & ex causa rationabili licitum reddi potest auctoritate Principis. Ita *Petrus Navarra*, *Molina*, *Lessius*, Contra *Covar. Sylvestrum*, & *Valentiam*.

Locatio rem ad usum pretio concedit; *conductio* accipit. *Locator* tenetur 1. Aperire vitia nociva rei locatæ, & ad damna si ea celaverit. 2 De rei evictione. 3. Ad expensas pro rei conservatione &c. *Conductor* tenetur, 1. Re uti juxta boni viri arbitrium. 2. Pro eâ conservanda eam adhibere curam, quam vir prudens pro suis adhibet. 3. Solvere pensiones tempore suo: uterque sibi invicem obligantur de dolo, culpâ latâ, & levi, non autem regulariter de levissima, aut casu fortuito.

Quando contingit ut *res conducta casu fortuito* absque ulla conductoris culpa reddatur *inutilis*, non tenetur conductor solvere pensionem, nisi pro ratâ temporis quo re illa usus fuit. *Sterilitas* tanta ut colonus nihil recipiat, illum liberat à pensione: si sterilitas sit parva hic non attenditur, si sit magna, dat jus minuendi pro ratâ pensionem. Similiter, si *ubertas* absque ulla coloni industriâ sit extraordinaria, dat jus augendi pensionem, quæ si sit pecuniaria solvenda est in fine anni, si in fructibus, iis collectis solvi debet. Potest *conductor* ante tempus *expelli*, quando re conducta *abutitur*, aut per *duos annos* solutionem debitam non præstat.

Si *eadem opera*, labor, aut industria pluribus ex pacto præstita æque singulis est utilis, meretur à singulis integrum stipendium valori suo proportionatum. Quia ut supponitur, pro singulis seorsim susceptæ sunt obligationes ab invicem independentes, unde opera ejus est æquivalenter multiplex in utilitate & valore.

Famulis debetur cum sustentatione stipendium justum saltem infimum. Non licet illis uti occultâ compensatione propter exiguitatem stipendii minoris justo infimo, cum de eo convenisse stipendio supponantur.

Emphiteusis est contractus quo quis rei suæ immobilis Dominium utile transfert in alterum, retento sibi Dominio directo cum jure pensionis realis annuæ. Qui accipit Dominium utile dicitur *Emphiteuta*; qui dat dicitur Dominus directus seu proprietarius.

Feudum dicitur, concessio rei immobilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi domino directo. Differt ab *emphiteusi*, quod in hac debeatur pensio realis, in illo fidelitas & obsequium personale. Concedens dicitur Infeudator, Dominus fundi & feudatarii: Accipiens dicitur feudatarius, vasallus, beneficiarius. *Regale* feudum confertur à supremo Principe cum Titulo, v. gr. Ducis; *non regale* nihil adfert dignitatis: *Ecclesiasticum* ab Ecclesiastico, Laicum à Laico confertur: *hæreditarium* transmittitur ad hæredes, gentilitium ad liberos, masculinum ad solos masculos, fœmineum etiam ad fœminas deficientibus masculis: Dicitur *Ligium* si fidelitas juretur contra omnes, non Ligium si excipiatur Princeps supremus. Amittitur Feudum expiratione temporis concessi, neglectu obsequiorum, & crimine Feloniæ, id est, belli contra Dominum gesti.

CAPUT V.

De Censu, Cambio, Contractu Societatis, & Testamento.

DE TESTAMENTO *&c. agitur plenè infra* Tomi II. Tract. V. Cap. 13. *Hic supplentur ea quæ possint in singulis desiderari.*

CENSUS est percipiendi pensionem annuam ex re, aut persona alterius: qui illud jus pendit dicitur Censuarius, qui emit dicitur Censualista.

Dividitur Census, 1. In *reservativum*, quo quis in alterum transfert rei suæ dominium, super eadem re sibi reservato jure pensionis annuæ: & in *consignativum* quo solum jus pensionis consignatur. 2. In *realem*, *personalem*, & *mixtum*. 3. In *pecuniarium*, & *fructuarium*, hic in Belgio & in Castella sublatus est à Philippo II. ob nimium incrementum tritici & aliorum fructuum. 4. In *perpetuum*, & *temporalem*: Perpetuus subdividitur in *irredimibilem*, & *redimibilem*, vel ab uno tantum, vel utroque contrahente. Temporalis alius est ad tempus certum, alius ad incertum v. gr. qui usque ad mortem censualistæ constituitur & durat.

Licita est *emptio novi Census consignativi*, *realis*, & *perpetui* tam redimibilis ex parte venditoris, quam irredimibilis. Patet 1. Ex approbatione Pontificum Martini V. Pii V. & Calixti III. 2. Ex eo quod sit vera emptio facta justo pretio juris veri præexistentis in Censuario, non quidem sub ratione Census, sed ut inclusi in pleno jure, quod habet Censuarius in rem suam, & omnia ejus emolumenta. Ita *Covar. Molina, Lugo, aliique communissimè, contra paucos.*

In *emptione Census* non datur pecunia præsens pro pecunia in futurum, ut in mutuo, sed emitur jus non ad certò recipiendam summam simul & semel sine periculo damni & molestiarum, sed ad pensiones successivas per longa intervalla, adeoque moraliter non sine periculo, incertitudine, & molestiis recipiendas, ideoque usuram non involvit.

Et quamvis hoc jus sit ad pensiones *in infinitum*, non tamen æstimatur nisi pretio finito, sicut Dominium fundi frugiferi, quod continet jus ad annuos fructus in infinitum. Ratio est, quod pensiones successivè in infinitum recipiendæ non augeant valorem illius juris incremento æquali, sed proportionali in infinitum

infinitum decrescente. Quia quantò magis crescunt in multitudine, tantò sunt in spe remotiori, & consequenter tanto magis decrescunt in æstimatione morali, adeoque non possunt facere jus valoris infiniti, sicut partes proportionales in infinitum decrescentes continuum actu infinitum constituere nequeunt.

Dices, idem esse emere jus ad pensiones, ac emere ipsas pensiones.

Resp. Disparitatem esse, quod jus ad rem, non nisi post longa intervalla adæquatè recipiendam, non sit, ipsa res, nec prudenti judicio tanti æstimetur, propter lapsum & incertitudinem diuturni temporis & alia superius assignata.

Emptio Census personalis etiam perpetui est licita. Patet 1. Ex usu Belgii, Germaniæ, Galliæ à DD. Theologiæ & Juris approbato; & à Nicolao V. Pont. 2. Ex eo quod etiam hic interveniat vera emptio juris percipiendi pensiones ex persona alterius ratione suæ industriæ, & aliarum qualitatum quæ censentur sufficienter frugiferæ ad fundandam tale jus justo pretio æstimabile, cum istud jus possit donari, & à donatario justè vendi. 3. Quia tale jus potest fundari super jumentum & servum, adeoque etiam super personam liberam, quod tamen jus vendi non potest ob defectum pensionum; quia hoc leges vetant. Dum Martinus V. aliique Pontifices solùm approbant censum realem, per hoc personalem non improbant, quem Pius V. prohibuit non absolutè, sed ob speciem & periculum usuræ, & quidem prohibitione quæ hic & in Germania recepta non censetur. Ita *Gabriel, Medina, Bannez, Valencia, Lessius*, Contra *Navarrum, Rebellum, Lugo, &c.*

Census *temporalis* incerti temporis, ut *vitalitius*, est licitus, modò ematur pretio justo, per legem, aut prudentis arbitrium taxato. Quia cum uterque contrahens parem subeat aleam plurium, aut pauciorum pensionum, pro pluribus aut paucioribus annis vitæ, in eo servatur æqualitas.

Licitus etiam est census Temporalis *certi temporis* v. gr. ad 20. aut 30. annos; Quia cum jus ad pensiones per longa intervalla recipiendas non tantum valeat, quantum cumulus omnium pensionum simul, justè emi potest minori pretio quàm valeant pensiones simul sumptæ: si tamen emeretur ad breve tempus, ut ad 2. vel 3. annos, usura palliata censeretur uti colligitur ex fundamentis supra assignatis.

Census redimibilis tam ex parte ementis, quàm vendentis, sic ut emens post aliquot annorum pensiones possi vendentem cogere ad redimendum, videtur speculativè loquendo, licitus. Quia non apparet cur non possit fieri pactum retrovenditionis in hac emptione sicut in emptione aliarum rerum, & quare hoc pactum fieri non possit cum censuario in contractu censuali, sicut fieri potest cum uno tertio, & cum illo post initum censualem contractum: Non est tamen in praxi tutus, aut licitus. Quia est meritò suspectus de usura palliata, ac proinde scandalo obnoxius. Census *irredimibiles* ex parte venditoris, saltem consignativi, sunt quidem à Carolo Quinto in Belgio prohibiti, non tamen usurarii, nisi ex præsumptione fori externi, & ne bona maneant perpetuò onerata. Ità de his *Gabriel, Medina, Valencia, Lessius, Malderus*, Contra *Covar. Sotum, Aragonium &c.*

CAMBIUM est permutatio negotiatoria pecuniæ pro pecunia. Ille à quo cambium petitur, dicitur Campsor, qui petit, Campsarius. Dividitur in *Reale & Siccum*; hoc cambium siccum est vera usura solam speciem cambii habens, ut si tantum habeatur ratio distantiæ temporalis &c. Illud autem *Reale* est legitima permutatio pecuniæ servata æqualitate inter datum & acceptum. Dividitur in *Manuale* seu minutum, quod est permutatio pecuniæ præsentis pro præsente, & *Locale*, quod est permutatio pecuniæ præsentis pro absente.

Cambium minutum est reale, & dicitur illud quod consistit maximè in monetæ minutæ cum majori commutatione.

Licitum est lucrum ex *cambio minuto* variis titulis, scilicet, ratione lucri cessantis, officii cambiendi, oneris quærendi & habendi pecunias diversi generis ad utilitatem communitatis semper paratas, easque numerandi &c. Taxatur à Principe *valor monetæ* quatenus est mensura rerum venalium, non quatenus est commoda ad permutationem negotiatoriam, sub qua ratione una species monetæ alteri sæpè multum præstat, licet sit æqualis in ratione pretii rei venalis. Ita *passim Theologi*, *Contra Ostiensem*, *& paucos alios.*

Lucrum ex cambio Locali, quo campsor hic prior accipit ut alibi restituat, est licitum, modo sit prudenti peritorum judicio justum. 1. Quia est approbatum *à Pio V.* apud *Navarrum num.* 300. 2. Quia accipitur justo Titulo virtualis scilicet translationis, & locationis, qua campsor operam suam locat campsario ad transferendum ejus pecuniam suscepto in se omni periculo: quod si hoc fiat absque omni ejus incommodo, hoc tribuendum est ejus industriæ & bonæ fortunæ, qua non obstante potest lucrum accipere, ratione periculi, & laboris in se suscepti.

Cambium quod Francofurtense dicitur, in quo campsor dat prior pecuniam campsario, ut ab eo eamdem recipiat in nundinis Francofurtensibus cum auctario proportionato distantiæ temporalis, & localis, seclusis Titulis extrinsecis, periculi sortis, &c. injustum & usurarium esse censetur. Quia in eo nulla intervenit virtualis translatio, aut locatio operæ ad translationem, ac proinde campsor nullam campsario navat operam pretio æstimabilem: unde auctarium accipit præcisè propter distantiam temporalem inter dationem suæ pecuniæ & ejus in æquivalenti receptionem, quod est usurarium. Ita, ut dixi, seclusis Titulis extrinsecis, docet *Cajetan. Sotus, Suarez, Valentia, Malderus, Lugo, aliique communius*, Contra *Molinam, Lessium, Filluc. Layman, &c.*

Cambium Bezuntinum, sive Placentinum, est quo campsor respondentem Bezuntii vel alibi campsario procurat, suum scil. factorem, qui tunc duas personas repræsentat, nempe respondentis campsarii & factoris campsoris, & quatenus respondens campsarii debitum ex accepta à campsore pecunia sibi ipsi, quatenus factori campsoris, solvit solutione virtuali, nempe per acceptationem & relationem in libros rationum, &c. Hoc, inquam, Cambium, licet usitatum censetur plerumque siccum, & non subsistens: Quia cum contrahentes sciant totam solutionem sic fieri istis cambii & recambii Titulis artificiosè quæsitis, aliud intendere non censentur, quàm lucrum ex mutuo, Cambii specie palliatum, ac proinde in praxi à Theologis plerumque omnino rejiciendum censetur, ut de usura merito suspectum &c. Et ita sentit *Sotus, Molina, Tannerus, Roder. Rebellus, & alii*

alii communius; quamvis illud excuset *Sylvester, Navarrus, Salas, Diana*, &c.

SOCIETAS NEGOTIATORIA, est conventio conferentium aliquid ad commune lucrum, & damnum. Ut sit licita requiritur, 1. Ut fundetur in negotiatione honesta. 2. Ut servetur æqualitas proportionalis lucrorum & damnorum pro rata eorum, quæ conferuntur, 3. Ut sors fiat omnium, nisi lucri tantùm sit communio, ex pacto instituta.

Dissolvitur illa Societas, 1. Socii renuntiatione, 2. Ejus morte, aut egestate, 3. Elapso tempore, ad quod inita fuerat, 4. Cessante negotiatione.

Quando unus è sociis confert solam pecuniam, & alter solam operam, potest fieri communio sortis & lucri, 1. Sic ut in fine ex æquo dividatur pro ratâ pecuniæ ab uno, & æstimationis operæ ab altero collatæ, 2. Sic ut conferens solam operam non sit particeps sortis, sed solùm aliquotæ partis lucri, cujus spes æquivaleat operæ ab ipso positæ: hoc enim utroque modo servatur æqualitas utrimque requisita.

CONTRACTUS TRIPLEX, est quo conferens in Societatem à socio assecuratur de sorte integrâ cum certo lucro, sed minore eo, quod ex negotiatione speratur. Unde in eo sunt virtualiter tres contractus, scil. Societatis, assecurationis, & venditionis majoris lucri sperati. Hunc contractum esse licitum suadent, 1. Leges, & institutiones ei apertè faventes. 2. Hac ratio; est certò contractus ille triplex licitus si fiat divisim cum diversis; adeoque etiam cum eodem simul & semel; cum per hoc nullam contrahat injustitiam, nec mutet naturam, adeoque non transeat ad rationem mutui. Ita *Sylvester, Gabriel, Major, Navarrus uterque, Toletus, Lessius, Sylvester, Abulensis*, &c.

Objectiones contra contractum Triplicem ex sequentibus solvuntur. *Dominium pecuniæ* in ejusmodi contractu in Societatem depositæ non est penes solum negotiatorem, cum non possit de illa, sicut de mutuò accepta, pro suo arbitrio disponere, sed teneatur eam vel æquivalentem suo & deponentis nomine negotiationi applicare. Huic quidem soli perit, at non ratione dominii ut mutui formalis aut virtualis in ipsum translati, sed vi contractus assecurationis adjuncti. Hoc contrahendi modo pecuniam conferens non sentit lucrum, nullum potens sentire incommodum, quod non esset æquum, quandoquidem patiatur damnum majoris lucri quod sperare potuit.

Secundò, Bulla Sixti Pontif. hunc contractum non prohibet ut illicitum jure naturæ, sed tantum ut Scandalosum ex præsumptione usuræ palliatæ, quæ non intervenit si contractus in eo inclusi fiant seriò, verè, & non fictè, unde in Germania, & Belgio, illa non habetur à pluribus pro recepta.

SPONSIO, quâ certantes de alicujus rei eventu sibi invicem aliquid spondent, dandum ei qui veritatem fuerit assecutus, est licita, si absit fraus, par sit utrimque periculum, nec sit de re turpi &c. *Sortes* ex quarum eventu aliqua decernuntur, aliæ sunt *divisoriæ* quibus de re communi disponitur, aliæ *electoriæ* quibus alii aliis præferuntur in ordine od officia vel secularia, quæ licent, vel Ecclesiastica, quæ sunt prohibitæ. *Consultoriæ* & divinatoriæ sunt superstitiosæ.

TESTAMENTA privilegiata quoad solemnitatem sunt, 1. Militum in castris. 2. Facta coram Principe. 3. Belgica juxta consuetudines variis locis usu receptas. 4. Ad pias causas, quæ deficiente solemnitate obligant in conscientia, modo adsint jure naturæ requisita ad translationem Dominii; ad profanas etiam causas valent in conscientiâ, sed validitate infirmâ per judicem rescindibili, non firma & irrescindibili; quo sensu exponendæ & inter se conciliandæ sunt Leges ac juris utriusque DD. in speciem pugnantes in his de testamentis privilegiatis.

Testari prohibentur jure naturæ amentes: positivo jure partim Civili, partim Canonico, impuberes, surdi simul & muti, prodigi, damnati ad mortem, carcerem perpetuum, aut exilium, hæretici, servi, filiifamilias, & usurarii manifesti, &c. Testamentum de se *revocari* potest à testatore validè & licitè, 1. Per factum contrarium, ut si testator illud laceret, 2. Per alterum Testamentum legitimum. *Ita habent jurium dispositiones.*

Per Testamentum *Hæredes institui* possunt, qui non sunt lege prohibiti, ut sunt hæretici, spurii, id est, orti ex parentibus inter quos tempore vel conceptionis, vel nativitatis erat aliquod impedimentum dirimens, non legitimati, etiam deficiente prole legitimâ, non succedunt illi parentibus ab intestato, neque ex Testamento, nec ullam partem hæreditatis accipere possunt etiam in conscientiâ: secus naturales, id est, orti ex parentibus sic non impeditis; illi enim possunt à Patre institui hæredes si deficiant legitimi, & ascendentes; quamvis ei non succedant ab intestato, nisi ex sextante, succedunt tamen matri, tum ex Testamento, tum ab intestato pari jure cum legitimis: de quibus fusius juxta leges Belgicas *Lessius de jure & just. Zypæus, aliique.*

Reliqua de *TESTAMENTIS* in hoc Opere traduntur infrà *Tomo II. Part. II. Tract. V. cap.* 13.

CODICILLUS, est sequela & velut supplementum Testamenti. *Legatum* est donatio in Testamento præstanda ab hærede. Factum absolutè legatum debetur statim à morte testatoris: Factum sub conditione debetur eâ impletâ. *Fidei commissum* est, quod alteri ita relinquitur, ut illud non possit alienare.

Non potest Hæres ita legatis gravari ut hæreditas reddatur *inutilis*, alioqui potest detrahere Falcidiam, id est, quartam partem hæreditatis ex legatis detrahibilem, aut Trebellianicam, id est, quartam partem ex Fidei commissis detrahibilem, ut hæres habeat saltem quartam partem bonorum defuncti.

Si Legatum aut Fidei commissum sit ad *pias causas*, nec Falcidia, nec Trebellianica detrahi potest. Sola Parochi aut Confessarii depositio de ultimâ voluntate defuncti ad pias causas hæredem obligat in conscientia, dum constat de horum probitate. Ita *Layman hic, aliique.*

CAPUT VI.

De Restitutione, ejus Radice, Causis eam excusantibus, &c.

DE *Restitutione in ordine ad Praxim agitur accuratè in hujus Operis* Tomo. II. Part. III. Tract. V. cap. 14. *infrà.*

Ne quid aliqua ex parte desit in materia tam necessaria, quædam hic ad omnimodam Theologi institutionem subjiciuntur.

Ad notitiam fundamentalem *Obligationis restituendi*, sciendum est, quod illa oriatur ex injustitia, quæ fit contra jus alterius. Jus autem alienum dicitur *mobile*, quod abdicari potest à Domino: Jus verò *immobile*, quod abdicari non potest, quale habet Clericus ne percutiatur. Quoad jura mobilia, non potest injuria fieri volenti, potest quoad immobilia, ut fit marito consentienti in abusum suæ uxoris. Idem est de percussione Clerici, licet ipse in eam consentiat, uti patet ex jure Canonico *Cap. Contingit. de sent. excom.* ubi ea percussio dicitur injuriosa, etsi non violenta. His tamen nō debetur satisfactio, quia consentiendo illam remiserunt.

Obligatio restitutionis oritur ex violatione solius *justitiæ commutativæ*, non distributivæ. Quia illa sola respicit jus strictum: distributiva enim solùm respicit jus fundatum in ratione partis alicujus communitatis, quod non est strictum. Hinc, per se loquendo, non obligatur ad restitutionem qui confert beneficia aut officia digno relicto digniori. Dixi, per se loquendo, quia si factus sit concursus cum promissione digniores præferendi, tenetur ad restitutionem ex violatione justitiæ commutativæ ortæ ex pacto præcedenti. Similiter si Princeps dignis prætermissis confert officia publica indignis, violat justitiam commutativam, non adversus dignos prætermissos, sed adversus communitatem, cui strictè obligatur de dignis illi providere. Ita *Suarez*, *Lessius*, *Rebelius*, *Lugo*, *Malderus*, *aliique*, Contra *Cajet. Vasquez*, *Molinam*, & *Aragonium*.

Radices generales restitutionis, duæ assignantur, scilicet, injusta acceptio, seu damnificatio, & res accepta, id est, res ex justitia Domino suo restituenda. Ambæ concurrunt in fure detinente rem furtivam; separantur in eo qui rem furtivam emit bonâ fide eamque nesciens esse furtivam detinet absque ullâ damnificatione activa ex parte sua Domino illata. Pro injuria *transeunte*, id est, non damnificante, nulla debetur restitutio, sed tantùm aliqua satisfactio; ut pro irrisione, verbis contumeliosis, &c. Obligatus Titulo rei acceptæ, 1. Ad nihil tenetur si res pereat. 2. Tantùm tenetur ad fructus extantes, & quatenus ex iis factus est ditior. At verò obligatus Titulo *injustæ acceptionis*, tenetur restituere rem aut ejus æstimationem, quomodocumque perierit, 2. Omnes fructus ex ea perceptos. 3. Compensare omnia damna inde secuta. Unde mensura restitutionis ratione rei acceptæ, est quantitas possessionis; ratione injustæ acceptionis, est quantitas alieni damni. Ita cum *D. Thoma*, *Layman*, *aliique*.

Possessor bonæ Fidei, ubi adverterit rem non esse suam, tenetur Domino comparenti eam statim restituere, nec potest pretium à se pro ea datum exigere, nisi datum sit animo rem restituendi Domino suo, ejusque negotium utiliter gesserit. Si bonâ fide rem *consumpserit*, aut alienaverit, ad nihil tenetur, nisi quatenus ex ea factus est ditior: si vendiderit, tenetur Domino comparenti, contractu venditionis rescisso, emptori pretium restituere, ei enim tenetur venditor de evictione, non tamen rei Domino si res vendita reperiri non possit, nisi quatenus ex ea factus est ditior. Quia Dominus rei non est Dominus pretii. Tenetur etiam fructus naturales, ut fœtus animalium, & mixtos, id est, partim à re, partim ab industria provenientes, ut segetes; & fructus civiles, ut redditus &c. restituere, subductis expensis. Quia res quælibet Domino suo fructificat, non tamen fructus industriales. Rem alienam Titulo gratuito à fure acceptam tenetur, per se loquendo, Domino restituere, nisi certus sit fore, ut furi justam ob causam reddita, Domino restituatur: quia in hoc casu Dominus non potest esse rationabiliter invitus.

Potest *emptor bonæ Fidei*, ad recuperandum suum pretium, *rem furi reddere*, licet sit moraliter certus eam Domino perituram: Quia secluso contractu aut delicto, nemo tenetur rem alienam cum proprio suo damno apud se conservare ut restituatur suo Domino, quia ad id nullum habet jus.

Neque refert, quod emptor rem furi reddendo eam reducat in pejorem statum. Quia hoc non fit directè & positivè, sed tantum negativè, quatenus scilicet ad vitandum damnum proprium, rem desinit in meliori statu conservare. Emptor tamen *malæ Fidei*, ratione injustæ acceptionis, probabilius eo casu tenetur rem Domino suo restituere, uti docet probabilius, *Navarrus*, *Lessius*, *aliique*, contra *Sylvestrum*, *Alensem*, *Dianam*, & alios. De emptore bonæ Fidei assertionem nostram tenet *Navarrus*, *Sylvester*, *Vasquez*, *Lessius*, *Bonacina*, *Malderus*, *Turrianus*, *Lugo*, &c. contra *Cajetanum*, *Sotum Medinam*, *Layman*, *Azorium*, &c.

Malæ Fidei possessor obligatur ad restitutionem rei si extet, & ad ejus valorem si perierit, etiam fortuitò, & absque ejus culpâ; idque etsi apud Dominum per injuriam alicujus tertii erat peritura: quia hunc præveniendo ipsius obligationem in se suscipit. Si tamen res casu perierit apud iniquum possessorem, eodem modo absque ullius injustitia apud Dominum peritura, probabilius ad nihil obligatur in foro interno: Non enim ex re accepta, quia perit: non ex injustâ acceptione, res enim æquè erat peritura, adeoque ille non fuit efficax causa damni. Communiter tamen dicitur imponenda ei restitutio in foro externo in pœnam criminis. Ita *Navarrus*, *Lessius*, & alii, contra *Paludanum*.

Fur ad nihil obligatur probabiliter, qui sciens & volens rem alienam consumpsit eo loco & tempore quo aliàs citram injustitiam erat certò peritura: Quia in illis circumstantiis res Domino suo nullius erat pretio, ac proinde ejus destructio non est illi damnosa. Secus si fur illam transtulerit in locum ubi erat servanda: Quia tum erat alicujus pretii Domino suo. Ita *Vasquez*, *Amicus*, *aliique*.

Res quæ apud iniquum possessorem *meliorata* est, aut *fructificavit*, cum omni melioratione suâ restituenda est, & cum omnibus fructibus non solùm perceptis, sed etiam percipiendis à Domino si rem suam habuisset: quia res Domino suo melioratur & fructificat, ideoque cum his tanquam ad Dominum pertinentibus restitui debet.

Pro *debitorum solutione* servandus est ordo juris potioris. Hinc 1. Si res extat in specie reddenda est Domino. 2. Debita Titulo oneroso præferuntur debitis Titulo gratuito. 3. Debita certi creditoris præferuntur debitis creditoris incerti.

Causæ excusantes à restitutione traduntur infrà hujus Operis Tomo II. Part. III. Tract. V. cap. 14. §. 4.

CAP.

CAPUT VII.

De Injuria in Corpus, & Famam, & de Furto, Iudice, Teste, Reo, Advocato.

De his agitur in hoc Opere infra Tract. V. superius citato: hic pauca restant adjicienda.

Occisio sui directa, licita non est ullâ auctoritate humanâ. Quia illa repugnat charitati erga se, justitiæ ergaRempublicam&ergaDeum, qui est Dominus vitæ humanæ.

Licet tamen ex justa causa,v.g. ad vitæ conservationẽ seipsum mutilare,&*indirecte* ad sui necẽ concurrere, ut abstinendo ab esu carnis humanæ, aut idolo sacratæ,item ignem navi injiciendo, aut pulveri nitrato ad nocendum hosti &c. Debent tamen ista fieri ex causâ gravi, & conducente ad finem independenter à morte directè adhibita. *Sui interfector* jure Canonico privatur Ecclesiæ suffragiis, & sepulturâ, nisi ante mortem dederit signa pœnitentiæ, vel dubium sit an à se ipso, aut alio fuerit occisus. Ita de navi incensa &c. *Lessius, Malderus, aliique*, qui eâ ratione factum Samsonis excusant.

Pro tuendis *fortunæ bonis magni momenti*, alioqui amittendis irreparabiliter, licitum est invasorem injustum in actu invasionis defensivè occidere. Quia bona illa honestæ sustentationi necessaria, reductivè pertinent ad vitam tuendam. Idem in pari causâ de defensione pudicitiæ, & honoris tradunt DD. communius.

Qui virginem corrupit, illâ consentiente, non tenetur ad compensationem ipsi faciendam. Quia liberè consentiendo cessit jure suo; nec ejus parentibus, quia nulla illis fit injuria; etsi enim puella sit sub eorum potestate, sicut potest illis invitis nolle nubere, ita & nuptias suas reddere difficiliores. Tenetur autem si per fraudem, metum, aut vim eam ad crimen induxerit, ad omnia damna inde ipsi puellæ, ejusque parentibus provenientia; Quia corruptor eorum fuit causa injusta: hæc si non possit compensare aliter quàm inito cum eâ matrimonio, tenetur in conscientia eam ducere:& ad hoc determinatè obligatur si sub conditione copulæ matrimonii illi absolutè promiserit: Nisi fortè mala valdè gravia ex tali connubio sequerentur. Ita *Sotus, Vasquez, Diana, aliique* communius.

Adulter & adultera, si non fuerit proles ex copulâ secuta, solùm tenentur ad satisfactionem honorariam si innotescat marito. Prole certò secutâ uterque tenetur ad compensationem damnorum marito & legitimæ proli inde obvenientium, si fieri possit. In dubio tenetur pro ratione dubii, id enim æquitas postulet. Tenetur autem adulter ad prolem alendam ab anno tertio exclusivè, adultera verò usque ad annum tertium inclusivè, ex *l. 9. Cod. de patria potestate.*

Licitum non est *seipsum falsò infamare*, nec de vero crimine, ratione scandali, neque etiam de falso, ut si quis ad vitanda tormenta fateatur crimen veneficii quod non commisit, atque ita se ipsum mendaciter infamet infamiâ gravissimâ in totam ejus familiam redundante: quod fieri nequit absque peccato saltem veniali mendacii, & mortali detractionis, ideoque tenetur ante mortem id retractare.

Justas ob causas *licita est revelatio peccati gravis occulti*, 1. Ad petendum consilium vel auxilium. 2. Ad alterius correctionem idoneam. 3. Ad avertendum malum commune. 4. Ad propriam defensionem. 5. Ad vitanda gravia tormenta. *Sine causa* verò mortale est illud vel uni aperire, etiam non nominatâ personâ sed solâ ejus communitate v. g. religiosâ. Quia per hoc injustè fama aliena graviter lædi æstimatur. Ita *Theologi communiter.*

Per *singula furta levia* multiplicata tunc peccas mortaliter quando per ea intendis etiam à diversis tibi comparare summam notabilem: Tunc enim singula furta sunt executio voluntatis mortaliter malæ circa rem totalem gravem. Imò etiam quamvis id non intendas peccas mortaliter, quando summam gravem comples ad eam advertens: Quia tum causas damnum notabile. Completâ autem summâ notabili teneris eam sub mortali totaliter restituere. Plus tamen requiritur ad summam notabilem quando per majora intervalla, aut à diversis accipitur.

Compensatio occulta, quamvis rarò, aliquando tamen est licita; ut si debitum omninò certum absolutè non possit aliter obtineri, aut non nisi ægerrimè cum multis molestiis & gravibus incommodis, & sic ut creditor occultè sibi compensans prospiciat ne iterum à debitore idem debitum postea solvatur. Ita de debito certo *Theolog. communiter.*

JUDICI licet, quando crimen est *notorium*, auctor autem *occultus*, inquirere de auctore in genere: accusatio sufficit ad interrogandos testes ab accusatore productos: ad reum autem de se ipso juridicè interrogandum prærequiritur vel semiprobatio per unum testem, vel infamia, vel indiciorum sufficientia. Judex tamen de uno crimine infamatum non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, nisi sit cum illo priori crimine connexum.

Judex inferior, imò & supremus, debet judicare secundum leges, nisi in aliquo casu particulari prudenter judicetur Legislator aliud voluisse: quia alias periculum esset ne privatis affectibus locus concederetur. Ita Jura communiter.

Tenetur judex publicus se conformare regulæ judicis publici, quæ est, scientia publica, hoc sensu, quod non possit *contra* eam judicare, non quod semper debeat *secundum illam* etiam quando habet *certitudinem de contrario*: Obstat enim Superior regula juris divini vetantis ne directè occidatur innocens. Tenetur quidem inferior obedire suo Superiori non evidenter mala præcipienti; sed Respublica non potest imperare Judici ut eum damnet ad mortem, quem judex certò & evidenter scit esse innocentem, & per calumniam oppressum. Quia alioquin ejus præceptum esset manifestè injustum. Unde Respublica non imperat, ut judex procedat secundum allegata & probata, nisi ex præsumptione veritatis, ac proinde quando Judici constat de contrario, præsumptio debet cedere veritati. Opposita tamen multorum *Thomistarum* sententia cum *D. Thoma* ut probabilis admittitur, Contra *Petrum Navarrum*, *Adrianum*, *Panormit. Lyranum*, *Lessium*, *Sylvium*, *Malderum*, *Lugo*, *&c.*

Si judex *culpabiliter* tulit sententiam injustam, tenetur eam revocare, & damna compensare. Si verò *inculpabiliter*, eam solum tenetur retractare si potest sine suo gravi incommodo: *ita communis.*

De JUDICE, TESTE, ET ADVOCATO, & quando ad restitutionem teneantur agitur Tomo II. Part. III. Tract. V. post cap. 14.

ACCEPTIO PERSONARUM, qua dignior postponitur, est injustitia mortalis ex genere suo; quia per eam violatur, vel justitia commutativa, ut in judiciis, & distributionibus beneficiorum: & officiorum per concursum; vel distributiva & fidelitas in dispensatione bonorum communitatis. Hinc juxta *Rebellum* est mortale in distributione locorum in *promotionibus Academicis* præferre minus dignum digniori, cum ista distributio fiat per oppositionem, sive concursum formalem.

REUS interrogatus, sed non juridicè, non tenetur aperire veritatem; tenetur si juridicè, id est, à judice legitimo cum prævia infamiâ, & semiplena probatione. Sunt tamen qui probabiliter dissentiunt quando agitur de capite, & est spes evadendi; Quia præceptum de positivè dicendo vero videtur eo casu excedere vires conditionis humanæ. Certò ei licet infirmare auctoritatem accusatoris & testium, aperiendo occulta eorum crimina, fugere è carcere; ejus fores effringere; non tamen inferre vim custodibus. Ita *Theologi communiter*.

DE RELIGIONE
ET ACTIBUS ILLIUS.

CAPUT I.

De Religionis virtute, Oratione, Horis Canonicis, Votis, & Religioso statu.

DE *Horis Canonicis agitur hic infrà* Part. III. Tract. IV. cap. 4. *de Votis & Juramento* Tract. V. cap. II. §. 3. *De superstitione & vitiis oppositis* Tract. V. cap. 1. §. 2. Hic principia, speculativa præcipuè ordine supplentur.

Religio est virtus quæ debitum Deo cultum exhibet. Hinc objectum ejus *materiale* est Dei cultus, *formale* hujus cultus specialis honestas.

Religionis *actus eliciti* sunt volitiones cultus Dei: *imperati* sunt, ipsi actus divini cultus, scilicet adoratio, oratio, votum, sacrificium, & similes, qui sunt objectum simul & effectus actuum elicitorum quibus constituuntur in esse virtutis istius speciei scilicet Religionis.

OFFICIUM DIVINUM tenentur recitare Ecclesiastici, etiam Regulares secundum ritum Breviarii Romani reformati, exceptis Ecclesiis & Conventibus in quibus constat aliud officium recitari ex consuetudine 200. annorum, quibus licet tamen Romanum assumere. Omnes etiam obligantur legere Officium Defunctorum die animarum, & Litanias die S. Marci, & triduo Rogationum; non autem legere Officium Defunctorum ut notatur in rubricis, nisi ubi id usu receptum est. Qui nulli Ecclesiæ est adscriptus, sed ordinatus Titulo patrimonii, probabilius tenetur ad ipsum Officium Romanum.

Reliqua practica de Officio sive Horis Canonicis traduntur infrà Tract. 4. cap. 4. *de Horis Canonicis*.

VOTUM est promissio Deo facta de meliori: ad hujus valorem requiritur, 1. Voluntas se obligandi. 2. Advertentia quanta requiritur ad mortale. 3. Libertas. 4. Ea rei promissæ notitia ut non erret circa ejus substantiam, aut principale motivum. 5. Rei promissæ possibilitas, & honestas. Unde non potest esse materia voti res mala, res indifferens, & res bona quatenus melioris impeditiva. 6. Denique in vovente requiritur potestas se obligandi. Hinc vota professionis emissa ante annum ætatis 16. ipso jure sunt irrita.

Qui vovet rem *ab alterius voluntate* sive facto dependentem, tantùm tenetur, quantum in se est, procurare executionem: non tamen tenetur iste alter exequi. Hinc liberi non obligantur votis parentum eos Religioni offerentium. Votum *conditionale* obligat purificatâ conditione etiam turpi, non antecedenter. Voti *impletio* facienda est statim moraliter, vel juxta intentionem voventis: Si tamen qui ipsam pro nullo determinato tempore absolutè vovetis, teneris illud exequi cum primum commodè poteris: sic tamen ut ad breve tempus illud differre non debeat mortale censeri.

Obligatio voti desinit, 1. Desitione materiæ. 2. Defectu conditionis adjectæ. 3. Irritatione, id est, ablatione obligationis voti ab alterius consensu dependentis. 4. Commutatione. 5. Dispensatione. Unde pater potest simpliciter & directè irritare vota liberorum impuberum gubernationi familiæ officientia, non alia, ut sunt votum castitatis, religionis &c. *Prælatus regularis* potest irritare omnia vota à suis subditis emissa post professionem religiosam, excepto voto strictioris ordinis. Item, vota à suo prædecessore, imo & à seipso approbata. Non tamen vota Novitiorum, quæ suspenduntur ante professionem, per quam extinguuntur. Unde si non emittatur professio reviviscunt, uti & vota dimissorum è Societate ante ingressum emissa.

Potestas irritandi vota subditorum, etiam convenit *Abbatissis*, cum ea potestas non sit jurisdictionis, sed gubernationis. Item, *Maritus* potest irritari vota uxoris repugnantia juri, quod habet in ejus corpus; quia in istis mulier viro est subjecta. *Pontifex* non potest irritare omnia vota Fidelium, cum eorum voluntates non habeat in omnibus sibi subjectas: Potest tamen ex justa causa cum iis dispensare in votis de facto emissis, cum sit circa res sacras supremus in terris arbiter.

Quilibet potest propriâ auctoritate, etiam absque causa, vota sua *mutare in evidenter meliora*, si non sint vota reservata: Hæc etiam reservata potest mutare in votum religionis. Mutare autem inæquale, aut in minus bonum potest solus Superior: Quia talis commutatio est partialis dispensatio, quæ est actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, sed absque aliqua causa, nec licitè, ne validè fieri potest.

Persona in cujus favorem facta est commutatio in æquale vel minus, potest, si velit, *redire ad prius votum*, non tamen, si propria auctoritate commutaverit in melius. Votum reale factum *uni Ecclesiæ*, & hujus nomine ab aliquo acceptatum, non potest à vovente commutari in melius faciendum alteri Ecclesiæ, quia prior Ecclesia acquisivit jus ad rem voto promissam per illam acceptationem. Si opus in quod facta est commutatio reddatur *impossibile* non tenetur ad prius votum redire.

Plura practica traduntur infrà de VOTO Tract. V. cap. 2. §. 2.

STATUS RELIGIOSUS, est status perfectionis per tria vota perpetua acquirendæ ab ecclesia approbatus. Ad eum requiruntur, 1. Vota substantialia, eaque perpetua castitatis &c. 2. Traditio sui à vovente irrevocabiliter

liter facta Superiori. 3. Approbatio Pontificis ad talem statum in Ecclesia constituendum.

Solennitas votorum, non est de essentia Religionis. Constat hoc ex Decretis Pontificum Pauli III. Pii IV. & ipsius Tridentini approbantium Societatis institutum, ac præcipuè ex Bulla Gregorii XIII. edita anno 1584. quæ incipit *Ascendente Domino*, definientis, vota simplicia Societatis constituere verè ac propriè Religiosum, æquè ac facit possessio. Quia illos, qui ea emittunt æquè ligant Religioni, licet non æquè hanc illis obligent. Idem olim viguit in ordine S. Basilii, August. & Benedicti, quod doctè probat *Basilius Pontius* Augustinianus *l. 7. de Matrim. à C. 12. ad 22.* ubi dicit temporibus Apostolorum omnes Religiones solis votis simplicibus constitisse, & Religiosos votis solutos à suis Prælatis dimitti potuisse, ut fit in Societate, cujus proinde instituti modus non est novus in Ecclesia.

Illa autem *solennitas* voti religiosi, *distinctiva Professionis* à quocumque voto simplici, consistit in forma quadam fovendi ab Ecclesia præscripta, & reddita efficaci ad varios effectus morales, qui sunt, 1. Voventem adstringere religioni, vinculo utrimque insolubili. 2. Inhabilitare ad matrimonium subsequens, & præcedens ratum dirimere. 3. Reddere incapacem omnis Dominii. 4. Solvere cætera vota simplicia. *Ex jure Cap. Scripturæ 4. de voto.*

Professio ipsa Religiosa, est emissio voti solemnis in Religione approbata. Ad ejus valorem requiritur. 1. Ætas 16. annorum ex Trid. 2. Annus probationis integer. 3. Libertas à coactione, fraude &c. 4. Animus profitendi. 5. Consensus Superioris. 6. Ut profitens sit sui juris, liber, &c. Eadem requiruntur ad valorem votorum *simplicium* Societatis.

Qui emisit professionem invalidam potest juxta *Trid. Sess. 15. C. 19.* reclamare inter quinquennium à die, professionis, non post, nisi prius defuerit reclamandi potestas. Professio Religiosi ex Declaratione varia, delet omnia peccata ante commissa quoad pœnam, quod extenditur ad vota simplicia Societatis: De quo fusius *Suarez de Relig. Pellizarius &c.*

Pontifex dispensare potest in voto solemni castitatis Religiosæ; Quia tota vis & solemnitas quam habet professio, est ab Ecclesia. Patet 1. ex Bonifacio VIII. & ex Bulla Gregorii XIII. 2. Quia Pontifex in hoc voto sæpe dispensarunt, ut cum Ramiro Rege Aragoniæ monacho alisque apud Lessium, Malder. &c. & recentius cum Duce de *Joseuse* Capucino. Non potest tamen dispensare cum monacho in sensu composito, quod solùm volunt *Innocentius III. Cap. cum ad monasterium* de statu Monachorum, & alii docentes rem Deo consecratam non posse desacrari. *Character Sacerdotalis* est indelebilis, & ideo initiatus Sacerdotio auctoritate Pontificiâ fieri nequit ex sacerdote non Sacerdos. Ita ex Theologis Societatis, alisque docent plurimi de voto solemni, Contra *Sotum, Capreolum, Sylvestrum, Estium, Sylvium, & alios favente bus ut videtur D. Thoma Quæst. 189. Art. 3.*

Per votum *Obedientiæ* Religiosus obligatur, 1. Ad servandam Regulam in sua religione receptam. 2. Ad obediendum Superiori, & quidem sub mortali dum utitur his terminis; præcipio tibi in nomine Domini, in virtute S. Obedientiæ, aut similibus. In dubio præsumptio stat pro Superiore, adeoque illi obediendum est.

Per votum *Castitatis* tenetur abstinere ab omni actu castitati repugnante; idque sub mortali ex vi voti. Per votum *Paupertatis* tenetur nihil habere, & absumere, etiam extra suum monasterium, tamquam proprium, seu independenter à Superiore, & hoc etiam sub mortali peccato Sacrilegii in materia gravi. Per se loquendo, illud censetur grave in materia voti, quod est grave in materia furti. Varia repugnant paupertati in una Religione, quæ non in aliis, pro consuetudinem varietate. Religiosi professi successionis in hæreditates jure communi sunt incapaces, & monasteria eorum nomine ex jure Belgico.

Plura practica traduntur infra DE VOTO Tract. V. Cap. II. §. 3.

CAPUT II.

De Beneficii Ecclesiastici Natura, Acquisitione, Amissione, Dominio, &c.

ECCLESIASTICUM BENEFICIUM definitur, jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter aliquod officium spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum. Unde ejus defectu Castellorum capellaniæ non sunt Beneficia, nec, per se loquendo, obligant ad Horas. *Seculare*, beneficium est, quod secularibus, *Regulare* quod regularibus ex sua institutione confertur, unde nec Seculare Regularibus, nec contra conferri potest absque dispensatione: in dubio præsumitur Seculare. *Simplex* dicitur, quod nullam habet præeminentiam, nec jurisdictionem, ut Canonicatus: *Duplex* quod hæc omnia aut eorum aliquid habet, ut Papatus, Episcopatus &c. *Titulare* quod in Titulum perpetuum confertur, unde non potest auferri absque gravi causa, tale ferè est quodlibet beneficium sæculare.

Olim Clerici per modum unius communitatis simul in communi vivebant sub Episcopo sibi, & singulis necessaria distribuente: unde tunc nullum habeant Dominium redituum sui Beneficii. Nunc habent Dominium bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium, id est, acquisitorum tamquam stipendium celebrationis &c. item illis partis proventuum sui Beneficii, quæ ipsis est necessaria ad honestam sustentationem. Probabilius videtur eos etiam esse Dominos partis *superfluæ*, cum jura absolutè eis tribuant dominium fructuum sui Beneficii, nihil distinguendo inter partem necessariam & non necessariam. Deinde, Pars illa non est quoad Dominum, Ecclesiæ in communi, nec Pauperum; ergo Beneficiatorum. Ita recentiores communiter, *Sotus, Covar. Azor, Molina, Lessius, Sylvius, Wigers, Malderus*, Contra plures *Canonistas* & Theologos antiquiores.

Clerici tamen *Beneficiati obligantur* sub mortali partem fructuum congruæ sustentationi superfluam Piis causis applicare; non tamen ex Justitiâ, sed ex Charitate, & obedientia, ex qua non oritur obligatio restitutionis in Beneficiariis de ea aliter disponentibus, nec in eorum hæredibus: Quia ejusmodi obligationem Ecclesia numquam declaravit, nec imponenda est, nisi de ea constet, cum in dubio melior sit conditio possidentis. Unde cum Concilia & PP. dicunt bona Ecclesiastica esse res Dei, Patrimonium Christi, &c. loquuntur de illis ante eorum divisionem,

nem, & de immobilibus, & mobilibus quæ sunt Ecclesiæ in communi, ut sunt vasa argentea, &c. Cum verò S. Augustinus, Hier. alii PP. expresse dicunt, Clericos esse fures aut Sacrilegos si illis ultra necessitatem utantur; vel loquuntur de obligatione charitatis ad usus Pios, vel per exaggerationem, qualiter *S. Hier.* loquitur etiam de Secularibus eleemosynas non erogantibus. *Ita plurimi hic apud Dianam, & favet D. Thomas* Quæst. 185. Art. 7.

Ecclesiastica bona immobilia, & mobilia *pretiosa, alienari* non possunt sine justa causa, & solemnitate. *Causæ justæ* hujusmodi alienationis sunt, 1. Urgens necessitas. 2. Pietas. 3. Evidens utilitas. *Solemnitas* ad ejus valorem requisita consistit in his, 1. Debet eâ de re tractatus fieri in Capitulo. 2. Debet accedere consensus majoris partis Capituli. 3. Debet intervenire consensus Episcopi, vel Pontificis, ac Regis, quibus deficientibus invalida est etiam in foro externo, nisi sit res modica, ac pertinens ad mensam Prælati, qui absque solemnitate potest alienare mobilia non pretiosa, & renunciare juribus acquirendis, non tamen acquisitis. *Papa* non potest pro libitu alienare bona Ecclesiæ, cum non sit eorum Dominus, sed solùm administrator. Ita ex variis *Juris* Canonibus deducit prædicta *Lessius, Layman, aliique.*

Si Beneficiatus omittat Horas Canonicas post 6. menses à possessione, tenetur ad restitutionem, secus si ante: Tunc tamen peccat mortaliter contra Religionem, non contra Justitiam; Quia non videntur fundatores voluisse obligare sub tanto onere. Horas negligens per 6. menses à possessione, Beneficio privandus est: Habens plura beneficia ad horas seorsim sufficientia plura peccata committit, & tenetur ad restitutionem fructuum, pro rata temporis, fabricæ, vel pauperibus loci faciendam: Potest tamen sibi retinere partem proportionatam officiis non omissis, v. gr. Sacramenta ministrandi, Beneficio annexis, præsentiæ in Choro &c. *Ita hic docet Layman, aliique.*

Residentia, est assiduitas commorationis in loco beneficii animo præstandi alicujus servitii Ecclesiastici. Ad eam tenentur habentes curam animarum ex præcepto divino à Pontifice indispensabili: Possunt tamen ex causa Episcopi singulis annis abesse ad 3. menses, non ultra, aliàs per se loquendo, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem: Parochi verò per duos, Canonici possunt abesse per tres menses, sic tamen ut distributiones non faciant suas. Privantur si absint diutius, primo anno dimidiâ parte fructuum: Secundo omnibus istius anni fructibus. Omnia beneficia de jure communi ad residentiam obligant, sunt tamen quædam ex fundatione aut consuetudine libera ad ista obligatione. Colliguntur prædicta ex *Trident. Sess. 24. Cap. 12. aliisque.*

Beneficia acquiruntur 6. modis, 1. *Præsentatione & institutione:* Præsentatio etiam à Laicis fieri potest & confert jus ad rem; institutio à solis Ecclesiasticis. 2. *Electione* quæ propriè locum habet in prælaturis, & parit jus ad rem. 3. *Postulatione* ad quam consentire debent duæ partes tertiæ: non tribuit jus ad rem, adeoque est revocabilis: & *Confirmatione*, quæ est beneficii collatio in eum, qui electus, vel postulatus est. 4. *Collatione libera*, id est, quæ procedit ex mero conferentis arbitrio. 5. *Resignatione* in favorem secuta collatione. 6. *Permutatione*, dum accedit Superioris approbatio.

Jus Patronatus est jus præsentandi aliquem ad beneficium vacans; tribus modis acquiritur, 1. *Fundatione*, seu donatione fundi, in quo ædificata est Ecclesia. 2. Ejusdem *Ædificatione*. 3. *Donatione* ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ. Ex his Titulis, possunt ejusdem beneficii plures esse Patroni, qui conveniant de præsentatione alternatim faciendâ. Tituli illi rectè exprimuntur hoc versiculo.

Patronum faciunt, jus, ædificatio, fundus.

Patronatus Ecclesiasticus convenit personæ Ecclesiasticæ, Laicus personæ laicæ. *Jura Patroni sunt*, 1. *Præsentandi*. 2. *Honoris* in processionibus. 3. *Defensionis* Ecclesiæ. 4. *Alimentorum* in casu inopiæ. *Transfertur* hoc jus, 1. Successione hereditariâ. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione Dominii cui annexum est jus patronatus.

Episcopus est *ordinarius collator* omnium beneficiorum suæ diœcesis, tam patronatorum, quam liberorum; sæpe tamen ex privilegio hoc jus competit aliis. *Pontifex* vero cum sit supremus Princeps & dispensator bonorum Ecclesiasticorum, est collator omnium Beneficiorum tribus modis, 1. Jure præventionis, id est, quando alicui confert gratiam expectativam ad Beneficium primò vacaturum. 2. Jure concursus, id est, quando confert aliquod Beneficium vacans, etiam nullâ interveniente Ordinarii negligentiâ. 3. Jure devolutionis, id est, quando ex juris dispensatione ob aliquam collatorum culpam jus conferendi ad Papam devolvitur. Raró jure illo concursus utitur Pontifex, ad vitandam confusionem; sed jus loco in variis Ecclesiis sibi servavit certos menses, ceteris Ordinario relictis.

Capitulum regulare, & seculare, seclusis censurarum impedimentis, habent jus electionis, in qua servanda est forma Canonica, juxta quam vocandi sunt habentes jus eligendi etiam absentes; præsentium qui ob justam causam accedere non possunt, exquirendum est suffragium.

Tribus modis fieri potest *electio*, 1. Per scrutinium, id est, collectionem suffragiorum, in qua necesse est, ut major ac sanior Pars Capituli in eundem consentiat. 2. Per compromissum, id est, per potestatem eligendi uni vel pluribus commissam à Capitularibus. 3. Quasi per divinam inspirationem.

Ad *capacitatem beneficii* requiritur, 1. Thorus legitimus. 2. Clericatus. 3. Ætas competens. 4. Cælibatus. 5. Libertas à censuris. 6. Probitas, scientia &c. Dispensatio Pontificis illegitimos reddit capaces cujusvis Beneficii. Episcopus solùm potest cum illis dispensare ad minores ordines, & ad Beneficia simplicia, quibus non est annexus ordo Sacer. Constant hæc ex jurium dispositione, De quibus nos plura *infra Tomo II. Part. III. Tract. I. in fine, circa Ecclesiastica Munia, Beneficia, &c.*

Clericatus seu *prima tonsura* est necessaria, sic ut eâ deficiente collatio Beneficii sit nulla. Ordo quem Beneficium ex suâ institutione requirit, debet suscipi intra annum, quod si beneficiatus omittat, peccabit mortaliter, poteritque ab Ordinario privari Beneficio. Ad *Episcopatum* requiruntur, 1. Ætatis anni 30. 2. Subdiaconatus. 3. Ut eo suscepto intra tres menses fiat consecratio, sub pœna jacturæ fructuum & Episcopatus, si ultra tres alios menses negligatur. Ad *Abbatiam, Decanatum*, & similes dignitates requiruntur anni 25. saltem inchoati, uti ad Beneficium

cium parochiale. Ad Beneficia *simplicia* requiritur Annus 14. saltem inchoatus: & ad Canonicatum Ecclesiæ *Cathedralis* ordo sacer, & annus 21. Ut *Monialis* sit capax Abbatiæ requiritur ut habeat annos ætatis 40. & 8. annis à professione in monasterio laudabiliter se gesserit. Ipso jure vacant Beneficia per *matrimonium* validè contractum, & per *professionem*, id est, per vota religiosum constituentia: Unde eorum resignatio ante finem Novitiatus ritè facienda est.

Quæstiones aliæ circa acquisitionem, amissionem, permutationem BENEFICII Ecclesiastici, traduntur in hoc Opere infra Tomo II. Part. III. Tract. I. *& præcedentibus. De SIMONIA circa Beneficia Ecclesiastica, & alias res sacras agitur ex professo hujus Operis* Tomo II. Part. III. Tract. V. Cap. 12. *in fine.*

Hæreses & Errores.

COntra hanc Secundam Secundæ Theologiæ partem, recensentur cum suis Auctoribus, ac Refutatione, in fine Tomi I. hujus Operis sub hoc Titulo, *Notitia Generalis* Dogmatum ab Ecclesia Damnatorũ, ordine Alphabetico, sub his Titulis in particulari. *Concilium, Fides, Deus, Christus, Ecclesia, Evangelium, Apostoli, Hæreticus, Papa, Sacerdotium, Scriptura sacra*, &c.

Item, *de Fide, Spe, Charitate supra* Part. II. pag. 134. Item, de Justitia &c. in Titulis *Bellum, Inimicus, Injuria, Judex, Juramentum, Lex, Mendacium, Occisio, Restitutio, Simonia, Tyrannus, Usura*, supra *in Notitia Generali* inchoanti pag. 144.

Item, *de Jure & Injuria, supra* Part. II. pag. 140.

TERTIÆ PARTIS PARS PRIMA DE INCARNATIONE VERBI DIVINI.

§ I.

Incarnationis convenientia, necessitas, effectus, proprietates &c.

DE hoc *Incarnationis* mysterio. Quærit D. Thomas in summa Part. 3. Art. 1. *An fuerit conveniens verbum divinum incarnari?* Respondet affirmativè uti & alii Theologi. Quia per Deum in carne visibilem cognoscuntur attributa divina per se aliàs invisibilia, v. g. Dei bonitas, justitia, sapientia, &c.

Neque *dicas* assumendo naturam humanam assumi etiam ejus imperfectiones, adeoque peccabilitatem.

Resp. enim, posse assumi imperfectionem sive malum pœnæ, non assumendo malum culpæ, cum culpa à malo pœnæ separabilis sit, & Dei infinitæ sanctitati repugnet.

Quærit idem art. 2. An *necessarium* fuerit Verbum Divinum incarnari?

Resp. Non fuisse necessarium *simpliciter*. Quia potuit aliis viis ac modis Deus finem suum assequi, fuit tamen necessarium *secundum quid*, scil. ut melius eum assequeretur, ad fidem, spem, charitatem, suique communicationem, & malorum remotionem. An sine peccato *originali* Verbum incarnatum fuisset, infra dicemus.

Purus homo non potuit satisfacere pro tota natura humana. Quia peccatum est malitiæ infinitæ.

Quærit art. 4. An incarnatio facta sit principaliter ad delendum peccatum originale, an ad delendum peccata actualia?

Resp. Ad originale principaliter, quia peccatum illud est majus *extensivè*, scil. ad omnes; quamvis actuale sit majus *intensivè*, quia est magis voluntarium, utpote propria singulorum peccantium voluntate commissum.

Quærit art. 8. An *Unio* Verbi sit idem quod assumptio?

Resp. negativè. Quia natura divina rectè dicitur unita, non tamen assumpta. Nam unio importat relationem, sed assumptio denotat actionem vel passionem. Hinc pater & Spiritus Sanctus uniunt, sed non assumunt. Filius unit, & assumit. Item, Natura Divina est unita, non tamen assumpta.

Quæritur ulterius. An unio Verbi divini ad humanitatem, facta sit in Natura sive essentia, an in Persona divina?

Respondent cum *D. Thoma Quæst.* 2. *Art.* 2. Theologi, factam non esse in Natura; sed in Persona. Quia Natura significat essentiam speciei, Persona totum habens naturam tamquam partem formalem, & sui perfectivam: ideoque ad hanc dicitur immediatè facta unio hypostatica, unaque esse in Christo persona, unumque suppositum.

Persona, hypostasis, subsistantia non distinguuntur conceptu intrinseco, sed tantum connotato.

Assumi potuit à Verbo hypostaticè natura *Angelica.* Item, natura irrationalis v. gr. leonis assumi potuit in unitatem suppositi, etsi ea non videret Deum. Potuerunt etiam assumi duæ humanitates, aut una humanitas cum natura Angelica. Non ideo tamen necessariò dicerentur illæ duo homines, sed unus cum duplici humanitate, uti docent Theologi communiter.

Non potest hypostaticè assumi natura habens, & simul retinens *propriam subsistentiam*, uti nec ab humanitate Christi ea retinetur.

Quoad *Meritum Incarnationis.* Nec humanitas Christi, nec ipse Christus de facto illam meruit, etsi absolutè potuit per opera subsequentia. Nec Patres eam meriti sunt, aut potuerunt mereri de condigno; quamvis poterant mereri de congruo illius circumstantias ut fieret tali tempore &c.

Virgo etiam *Deipara* non meruit de condigno, sed tantùm de congruo *maternitatem* Christi. Ita de merito communiter Theologi.

Quoad *Gratiam in Christo.* Fuit in illo gratia habitualis, & ejusdem speciei cum gratia nostra. Illa de lege ordinaria magis augeri non potuit: quamvis potuerit absolutè. Ex vi istius gratiæ non potuit Christus dici filius Dei adoptivus: quia non erat Persona divinitati extranea, quod requirit ratio adoptionis.

Fides

Fides non erat in Christo, ut illa dicit assensum obscurum rebus à Deo revelatis præstitum; fuit tamen fides in Christo alio sensu multiplici.

Gratia excitans & adjuvans de facto in Christo non fuit: cum illa non eguerit: etsi ad actus supernaturales indiguerit concursu generali ejusdem ordinis supernaturalis.

Scientiam beatificam in hac vita habuit, quamvis non habuerit gloriam corporis nisi post resurrectionem. Per illam scientiam non videbat in Deo omnia possibilia: quamvis per illam videret quidquid novit Deus scientiâ visionis, non tamen eadem claritate. Habuit etiam scientiam per se infusam supernaturalem à beatifica distinctam. Cognoscebat quoque cogitationes cordium, & futura contingentia ab hominum libertate dependentia, uti sæpius in Scripturis indicatur.

Voluntas in Christo duplex admittenda est, divina scilicet & humana. Nec non liberum arbitrium tam quoad potentiam, quàm quoad actum. *Preceptum* etiam moriendi liberè acceptavit: quamvis non posset illud absolutè omittere, supposito quod præceptum fuerit absolutum: quod cum illius libera impletione fusius conciliant Theologi.

Meritum in Christo propriè fuit per varios actus, uti per actum amoris Dei qui sequebatur scientiam illius infusam.

Meruit sibi gloriam corporis, nominis sui exaltationem, impassibilitatem animæ, resurrectionem, ascensionem, adventum ultimum, & quidquid in laudem illius factum est aut fit à creatura rationali. Non tamen meruit gloriam animæ, aut gratiam sanctificantem: quia necessariò illi competebant ratione unionis hypostaticæ.

Fomes peccati à Christo aberat tam in actu primo quàm secundo. Uti & *ignorantia* positiva, aut *error* in intellectu: quia non consistebant cum statu corporis & animæ divinitati unitæ. Nec refert quod in Scriptura aliquando dicatur quædam admirari: hoc enim non importat quod simpliciter ea ignoraret, sed quod essent ipsius experientiæ insolita.

Christus fuit verè *Rex*, sic ut habuerit regiam potestatem, & Dominium radicale in omnes res mundi in actu primo, quamvis in actu secundo illam non exercuerit, nisi in paucis. Hanc enim potestatem ratio filiationis Dei per unionem ad Verbum verè importat.

Non rectè dicitur Verbum divinum *prædestinatum* ut esset homo, sed bene esse prædestinatum sive decretum ut fieret homo: nempe per unionem ad naturam humanam.

Adorari potest *Humanitas* Christi eadem adoratione latriæ quoad substantiam quâ adoratur ipsum Verbum divinum. Sed cum hoc discrimine, quod Verbum ratione sui adoratur, Humanitas autem ratione Verbi sibi per unionem communicati.

Quo modo Imago Christi possit adorari, & imagines Sanctorum possint coli, traditur supra in Tomo I. Tract. II. Cap. 12. pag. 79.

§. II.

Incarnationis substantia, unio, meritum, motivum, &c.

PRimò dicendum, per Unionem hypostaticam duas esse in Christo naturas in Persona Verbi subsistentes, naturam scilicet divinam & humanam, sine ulla Naturarum, Voluntatum, aut Operationum confusione: remanentibus etiam post unionem Proprietatibus utriusque naturæ. Quod constat ex Concilio Calcedonensi sub Leone Magno anno 451. ubi definitur *Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter agnoscendum esse, numquam sublatâ differentiâ naturarum propter unionem* juxta illud Joannis primo: *Et verbum caro factum est.*

Secundò, Unionem Verbi incarnati factam esse in Persona, sic nempe ut compositum resultans ex utraque natura sit una Persona, adeoque in Christo unicum esse Suppositum. Ut definitum est in Concilio Ephesino sub Cælestino Pontifice.

Tertiò; ex eodem dicendum, Humanitatem Christi fuisse propriè, physicè, & personaliter unitam Verbo, & non tantum habuisse cum eodem conjunctionem extrinsecam, moralem, aut accidentalem per amorem, & concordiam voluntatum, & operationem rerum mirabilium, ut volebant Nestoriani.

Quartò, quoad Sanctitatem & impeccabilitatem naturæ humanæ in Christo: Certum est inter Theologos; primò Christum de facto nunquam peccatum qualecunque admisisse: & hoc de fide est ex illo *Petri 2. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Secundò certum est etiam Christum non potuisse peccare in sensu composito, id est, remanente unione. Tum quia fuit beatus à primò conceptionis suæ instanti, cum beatitudine autem non consistit peccatum. Tum quia ex vi unionis hypostaticæ communicatur humanitati Christi sanctitas Verbi infinita, exclusiva omnis peccati.

Porrò, Quæstio Theologica est, An potuerit etiam absolutè in sensu diviso unionis humanitas peccare: quod fieri non potuisse docet communis consensus Patrum & Theologorum apud Suarez hic *Disputat.* 32. *Sect.* 2. & Vasquez *Disputat.* 61. *Capite* 3.

Quintò, Dicendum cum D. Thoma, & meliori parte Theologorum, Unionem hypostaticam esse aliquid realiter distinctum à natura divina, & humana. Ita docet etiam Scotus, Suarez, aliique communiter. Contra Nominales, & aliquos Recentiores. Quamvis ipse Occamus Princeps Nominalium ab illis in hoc dissentiat in Tertium, Dist. 1. quæst. 1. *Dico,* inquit, *quod unio addat aliquid ultra extrema unita, quia hic non potest evadi per negationes, & connotationes.* Rationem assignat D. Thomas, Quia potest esse Verbum, & hæc Christi humanitas, sic tamen ut humanitas non sit unita Verbo: ergo illa duo esse inter se unita importat aliquid ultra humanitatem & Verbum.

Sextò dicendum, Actiones Christi meritorias habuisse vim merendi & satisfaciendi in actu primo extensivè infinitam, sive valorem sufficientem ad præmium & satisfactionem infinitam. Ita cum aliis Suarez hic *Disp.* 1. *Sect.* 4. qui docet vim illam infinitam provenire à Sanctitate increata Verbi, quæ cum sit infinita, & humanitati unita, actiones Christi infinitè dignificat. Quantò autem persona est dignior, tantò majus præmium ipsius actioni, & obsequio respondet. Hinc sequitur Christum pro peccatis humani generis non tantùm condignè, sed etiam copiosè, & abundè satisfecisse. Et patet ex Apostolo ad Ro-

ad Rom. 5. *Non sicut delictum ita & donum . . . ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia.*

Septimò, quoad causam sive motivum cur debuerit Verbum divinum incarnari; Dicendum, causam principalem fuisse Reparationem generis humani, & Dei gloriam ex ea provenientem. Patet ex Symbolo Nicæno, *Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlo.* Probabilis est sententia Scoti cum pluribus aliis, Christum venturum etsi Adam non peccasset, sed in carne impassibili, ut etiam in illo statu esset Caput, & causa meriti omnium electorum. Sed communior est opinio D. Thomæ, venturum non fuisse nisi dependenter à peccato. Quia Scripturæ passim insinuant peccatum, & maximè originale, fuisse motivum principale Incarnationis.

Cæterum, cum peccatum mortale, Contra Deum infinitæ dignitatis, sit aliquo modo malitiæ infinitæ, pro condigna illius satisfactione necessaria erat Persona dignitatis infinitæ qualis erat Christus cum esset homo, & simul Deus. Et hinc ulterius sequitur, nullam potuisse dari puram creaturam, quantàvis supernaturali gratiâ ornatam, cui possibile f ret pro peccatis humani generis ex rigore justitiæ satisfacere.

Porrò supra Tom. I. Tract. I. cap. 3. *demonstratur, quænam sit vera Christi Ecclesia in qua salus per eum possit obtineri, ex ipsius Christi promisso infallibili. Ecclesia Romana antiquitate, unitate, amplitudine, sanctitate doctrinæ, & gloria Miraculorum, quæ in Ecclesia Romana, non alibi persistunt.*

§. III.

Communicatio Idiomatum.

COmmunicatio hæc Idiomatum est prædicatio recta proprietatum & actionum humanarum Christi de Deo, ac vicissim divinarum de homine. Est certè maximi momenti talium prædicationum notitia in hoc mysterio admodum sublimi, in quo si quis in docendo, aut prædicando propositionem aliquam imperitè proferat, summæ inscitiæ facile redarguitur.

Dicendum igitur primò, Communicationem Idiomatum in Christo necessariò admittendam. Quia cum Verbum sit unitum Humanitati, sequitur etiam naturam divinam & humanam unitas esse in Verbo in unitate personæ, uti suprà in §. 1. & 2. ostendimus. Unde fit ut de eadem persona duæ naturæ, & earum proprietates in concreto prædicentur. Hinc resultat in Christo duplex idiomatum prædicatio.

II. Ex prima illa duplicis naturæ Communicatione in unica persona, vera est hæc propositio, *Verbum est Deus*, & illa, *Verbum est homo.* Item, quia Verbum est Deus, vera est illa propositio, *Deus est homo*, in qua etsi nomen Deus videatur supponere indeterminatè pro subsistente in natura divina, non tamen verificatur nisi de Verbo.

Illa propositio, Deus est homo, differt ab his, *Jesus est homo*, & *Christus est homo.* Quia Deus, Jesus, & Christus significant quidem ibi personam, sed diversimodè, quatenus scilicet *Deus* significat Verbum ut suppositum naturæ divinæ, *Jesus* ut suppositum naturæ humanæ, *Christus* verò ut suppositum utriusque. Unde etiam sequitur primam istarum propositionum esse contingentem, & duas alias esse necessarias.

Vera etiam est hæc propositio, *Deus factus est homo*, non tamen admitti solet illa, *Homo factus est Deus.* Quia vox, *homo*, supponit pro persona, in Christo autem nulla alia est Persona præter Verbum, quod nunquam incepit habere divinitatem, hinc propriè dici non potest, quod homo *factus* sit Deus.

Altera est Communicatio Idiomatum ex *Proprietatibus* utriusque naturæ divinæ & humanæ. Hinc veræ sunt *hæ propositiones*, Christus est æternus, & temporalis, & finitus, & infinitus, &c. Nempe ratione diversarum naturarum, scil. divinæ & humanæ.

Dicendum non est simpliciter, *Christum esse creaturam*, sed tantum cum addito, secundum humanitatem.

Dici tamen simpliciter potest, *Christum esse passum*, mortuum, ac sepultum. Quia periculum non est quod de Christo ratione Personæ divinæ propositiones istæ intelligantur.

Dicendum porrò, Etsi Prædicata quæ conveniunt naturæ divinæ communicentur cum humana in propositionibus illis in *Concreto* expressis, Non ideo quæ conveniunt Divinæ dici possunt de natura humana in *Abstracto*, aut contra. Unde etsi ob unitatem suppositi subsistentis in natura divina & humana rectè dicatur, Deus est homo, &, Homo est Deus: Item certo sensu, *Deus est passibilis*, *Homo est impassibilis*, Non tamen ideo dici potest, divinitas est humanitas, aut, divinitas est passibilis, aut humanitas est divinitas, aut humanitas est ist impassibilis.

Errant in his magnopere *Lutherani* dum docent, proprietates naturæ Divinæ esse formaliter communicatas humanitati, uti dum dicunt, sicut Verbum, ita & Christum esse *ubique*, undè & dicti Ubiquistæ. Sed præter alia absona, inde sequeretur Christum non potuisse ad alium, aliumque locum moveri, cum supponatur esse ubique. Atque ita nec natus fuisset in præsepio, nec suspensus in Cruce, nec fugisset in Ægyptum, nec è terris ascendisset in cœlum, &c.

Quædam huc conducentia traduntur hic suprà de mysterio Trinitatis §. 1. & 2. pag. 13.

Hæreses & Errores.

CIrca totam Incarnationis materiam declarantur variæ *Hæreses* in hujus Operis *Tom. I. Part. II. post Controversiam X.* §. 5. 135.

Item suprà in *Notitia Generali Hæresum Verbo Christus, &c* pag. 148.

Porrò, Christum pro omnibus etiam Reprobis mortuum esse & orasse: Item pro omnibus gratiam & auxilia ad salutem sufficientia impetrasse, fusius probatur in eodem *Tom. I. Tract. II. pag.* 65. §. 2. Et de *Gratia sufficiente*, Controv. 5. pag. 124.

TERTIÆ PARTIS PARS SECUNDA DE SACRAMENTIS.

De singulis Sacramentis in genere & specie tractatur ex professo in hujus Operis Tom. II. Part. III. à Tractatu II. usque ad tractatum V. qui est de Præceptis : & Tract. I. fusè de Attritione in Sacram. pœnitentiæ. Item, de Sacramentis singulis contra Hæreticos, sive Sectas varias, in Parte I. Tract. II. cap. 11. pag 67. pag. 72. pag. 78. & sequentibus cap. 3. &c. de Eucharistia, Missa, Communione sub utraque specie, & Confessione Sacramentali, pag. 70.

Hic tantùm restant addendæ in singulis quædam Quæstiones præsertim speculativæ ad perfectum Theologiæ universæ complementum, servato materię consueto in Scholis decursu.

CAPUT I.

De Sacramentis in genere.

In statu *Naturæ integræ*, sive *Innocentiæ* de facto nulla fuerunt Sacramenta. Est Theologorum sententia communis. Ratio est, quia Deus prævidit statum Innocentiæ in Adamo & Eva brevissimo tempore duraturum; ergo non est credibile pro illo statu instituisse Sacramenta quorum nullus futurus erat usus: cum etiam in Genesi ubi agitur de primorum Parentum creatione ac statu, talium Sacramentorum mentio non reperitur.

Dices, matrimonium Adami & Evæ vocari videtur Sacramentum ad *Ephes.* 5.

Resp. Sacramentum ibi latius sumi pro quovis signo rei sacræ; nec ullam sanctitatem per se tunc attulit matrimonium, nec postea usque ad Christum, unde nec Sacramentum fuit, quod est signum suo usu sanctificativum.

Sed *quæritur* porrò, An fuisset institutio & usus Sacramentorum in statu naturæ integræ si status ille *perdurasset*?

Resp. Probabilius illa non futura, etsi hominum genus *in eo statu perseverasset*. Ita D. Th. q. 61. a. 2. pluresque Theologi, quos citat & sequitur *Amicus disp.* 3. *n.* 14. Contra *Suarez, Lugo &c.* Probatur, quia licet Deus possit velle quod est minus conveniens, v. g. non creare mundum, quamvis creare sit bonitati ejus convenientius, ex eo tamen quod nunc sciamus Deum in isto statu daturum fuisse ordinariè homini alia dona spiritualia supernaturalia independenter à rebus corporeis, probabiliter inferimus illum ad hoc nunquam usurum fuisse Sacramentis illis sensibilibus.

Dices, Permanente in statu Innocentiæ toto humano genere potuissent aliqui in particulari peccare; ergo pro his fuisset institutum aliquod remedium, quo resurgerent, ergo aliquod Sacramentum: illi enim per peccatum excidissent jam è statu Innocentiæ, & incidissent in statum illi similem in quo nunc homines versantur.

Resp. Concesso ant. (cum gratis asseratur Adamo non peccante omnes homines confirmandos fuisse in gratia, contra auctoritatem *D. Thom.* 1. *part. q.* 101. a. 2 ac ferè omnium Theologorum) negando tamen consequentiam Quia posset esse in illo statu remedium peccati absque Sacramento, nam & Adam post peccatum sine Sacramento justificatus fuit, & multi alii in natura lapsa, absque usu Sacramenti per solum actum contritionis justificantur, quale remedium potuisset & lapsis illis sufficere.

In statu *naturæ lapsæ*, suppositâ voluntate Dei de illa salvanda per fidem Christi redemptoris *necessarium*, vel omninò convenientius fuit *institui Sacramenta*.

Probatur, quia in hoc statu fides Christi redemptoris sine aliqua externa revelatione facta per res corporeas haberi nequit: in statu verò innocentiæ Deus independenter à rebus corporeis, scientiam, aliaque dona spiritualia infundebat hominibus, sicut & Angelis, de hoc enim statu ait Apostolus ad *Rom.* 10. quomodo credent ei quem non audierunt? Ergo convenientissimum erat ut cæremoniæ huic fidei obeundæ conjuncta esset singularis aliqua utilitas obeuntis; utilitas autem illa debuit esse non corporalis, quia res sacræ non debent ordinari ad quæstum aut commodum corporis; ergo utilitas spiritualis, consistens in aliqua Sanctitate usu Sacramentorum conferenda.

Tempus legis naturæ dicitur illud, quod fuit à peccato Adami usque ad legem Scriptam; quæ data est per Moysen, non quod homines illo tempore nullam aliam legem, aut præceptum à Deo quàm ipsam naturam rationalem accepissent (statim enim post diluvium præcepit Deus hominibus *Geneseos* 9. ne carnem cum sanguine comederent, quæ erat lex positiva) sed quod nulla esset Dei lex scripta, hominesque regerentur solis naturæ legibus, paucisque præceptis divinis, retentis per memoriam, ac traditionem.

Pro *justificatione parvulorum in statu legis naturæ*, non requirebatur applicatio aliqua externa, quæ fieret, verbo vel facto, sed sufficiebat fidem ab aliis illis applicari actu interno. Ita post *Bonaventuram*, *Richardum*, *Dominicum Sotum*, & *alios*, *Vasquez*, Disp. 165. Cap. 3. & *Hurtado*, Disp. 3. *difficultate*. 4. *estque manifesta sententia S. Thomæ in* 4. Distinct. 16. q. 2. a. 9. quæstiuncula 2. & in 3. parte q. 7. a. 4. ad 2. Quia Patres, ex quibus solis habemus ea quæ de justificatione parvulorum in lege naturę novimus, non requirunt signum externum, sed sola tali fide parentum ajunt eos solitos justificari. *Gregor. lib.* 4. *moralium cap.* 30. quod, inquit, apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii. Ita & Patres alii.

Dices, Fides adulti non potuit prodesse parvulo, nisi illi applicaretur; atqui hæc applicatio fieri debebat per cæremoniam externam circa ipsum parvulum, ergo &c.

Respon-

Respondeo, negando minorem, applicari enim fidem huic parvulo, nihil est aliud quam per fidem determinari Deum ad dandum huic gratiam remissivam peccati; ut autem determinetur ad hoc Deus, non est opus cæremonia externâ, sed sufficit actus internus determinatè versans circa hunc parvulum, cum Deus actum internum videat, & ab eo possit moveri ad conferendum gratiam justificationis.

CIRCUMCISIO, quæ fuit post legem Mosaicam, sive scriptam, per se, sive vi institutionis suæ, non habebat vim justificandi, ut jam habet Baptismus, sed solùm instituta erat ut esset signum sensibile eorum qui erant de populo Dei. Ita *D. Thom. q. 70. a 7 Lugo disp. 5. n. 4. Hurtado disp. 3. difficultate 9. Lessius de Sacram. q. 70. art. 9.* Contra *Scotum, Henriquez, Bonacinam aliosque.*

Sed *infantes masculi* Hebræorum communiter justificabantur per Circumcisionem, sumptam *materialiter*, prout scilicet illa signo justificativo legis naturæ successit. Circumcisio autem illa die octavo infantibus conferebatur. Ita *D. Thomas aliique Scholastici.*

Unde colligi potest, si ante diem octavum periclitaretur infans, non debuisse præveniri tempus Circumcisionis, sed fide v. g. parentum iis applicatâ potuisse salvari, sicut fœminæ omnes, quæ non circumcidebantur: adultos verò justificatos formaliter tantùm per actum charitatis docet *Lugo hic disp. 5. num. 73. &c.* contra *Scotum. Durandum, aliosque.*

Baptismum Joannis aliquo modo extraordinarium fuisse Sacramentum, non ut Baptismum Christi, docent communiter Theol. Quia institutus à Deo, ut testatur ipse *Joannes*, qui misit me baptizare &c. scil. ad figurandum Christi baptismum. Quod saltem aliquid sanctitatis externæ causaret, quemadmodum ablutiones aliæ ante à Deo per Moysen institutæ, dubium non videtur, cum particularis fuerit Dei missio ad illum conferendum.

Septem sunt LEGIS NOVÆ Sacramenta, & neque plura, neque pauciora, contra Hæreticos recentiores, qui ferè præter Baptismum & Eucharistiam, nullum agnoscunt. Probatur autem ex consensu totius Ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ in Concilio Florentino &c. *De quibus suprà hujus Operis Tom. I. Tract. II. cap 11.*

Sacramenta illa *causant gratiam* & characterem in instanti sui *terminativo.* Quia isto instanti, non ante, habent completam significationem, & sunt totaliter in facto esse. Hoc porrò instans, ex communi Philosophorum doctrinâ de inceptione, & desitione entis successivi, dicitur *extrinsecum*, sufficitque ad causalitatem moralem, quæ non requirit actualem existentiam causæ dum causat effectum suum, scilicet gratiam in suscipiente.

Neque ex eo quod Sacramentum non causet gratiam, nisi quando totum est in facto esse sequitur, formam illius in præsenti expressam non posse verificari: Quia ad hoc sufficit moralis coexistentia causæ & effectus, sive quod producatur effectus immediatè postquam prolata est forma istius effectus causativa.

Dices, quid si suscipiens Sacramentum in illo instanti extrinseco quo conferenda esset gratia, moriatur?

Respondeo, non esse absurdum admittere Sacramentum illo casu carere effectu, cum desit conditione requisita ad operatione Sacramenti, nempe status viatoris pro illo instanti, quo Sacramentum debet operari: Adde, hunc casum esse moraliter impossibilem, aut pertinere ad divinam providentiam non permittere ut posito Sacramento eo præcisè instanti moriatur.

REVIVISCIT Baptismus informis, & probabilius alia Sacramenta obice remoto, ad *remissionem culpæ.* Colligitur ex verbis *D. Augustini*, Sacramentum & in homine justo, & in homine injusto semper sanctum est, quod neque æquitate alicujus augetur, neque iniquitate minuitur. Et sanè aliàs justificatio aliquando nec per Baptismum, nec per illius votum fieret, cujus oppositum ex Tridentino colligitur.

Reviviscit etiam ad *remissionem pœnæ*, quod necessariò admittendum est quando baptizatus sine attritione de venialibus statim moritur post Baptismum, cui vi Baptismi pœna post mortem remitti debet, testante *Florentino*, quod baptizati morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum Cœlorum & Dei visionem perveniunt. Unde etiam sequitur quod reviviscat ad remissionem *venialis culpæ*, sine qua nunquam remittitur illius pœnæ: hæc tamen remissio habitualis venialium in reviviscentia fit sine sacramentali gratiæ infusione, cum obex venialium remissionem impediens, non sit etiam obex gratiæ.

Porrò, ex ratione D. Augustini pro Baptismo supra allata colligitur, quod ad omnem effectum reviviscant etiam *Sacramenta cætera informia*; quod in multis credibilius fit ex eorum initerabilitate, aut absolutâ, aut saltem pro tempore aliquo, ne semel indignè suscipiens semper effectu illorum carere debeat. Reviviscunt verisimiliter ad *majorem* gratiam in homine tunc *magis disposito*; sic enim fit in prima susceptione, adeoque convenientius dicitur sic fieri in reviviscentiâ consequenti.

Dispositio necessaria ad reviviscendum pro Sacramentis merè *vivorum*, est status gratiæ. Pro Sacramentis *mortuorum*, si obex sit *negativus*, requiritur illa quæ ab initio suffo issetadeòque saltem attritio: aliàs enim numquam se solis ad gratiam primam reviviscerent. Si ad obicem negativum accesserit peccatum post susceptionē commissum, opus est contritione vel confessione: cum nullum Sacramentum peccatis futuris tollendis subserviat. Eadem opus est, si obex in susceptione fuerit *positivus*, quale est peccatum prius naturâ vel concomitanter in susceptione commissum: non potest enim tale peccatum per istud Sacramentum remitti: Quia forma non videtur cadere super peccata, respectu quorum tunc impossibilis est retractatio.

Dum Sacramentum *mortuorum per contritionem vel confessionem reviviscit*, gratia confertur duplex, & quidem simul naturâ: licet enim contritio & confessio prius naturâ existant, non tamen prius agunt, quàm reviviscat Sacramentum, eò quod hujus effectus non prærequirat in suscipiente statum gratiæ, sed tantùm dispositionem in actu primò talem, ut peccatum remittatur simul ex vi dispositionis, & Sacramenti reviviscentis.

CAPUT II.

De Baptismo, Martyrio, Confirmatione, Eucharistia.

§. I.

Baptismus, Martyrium, Confirmatio.

INstitutio Baptismi probabilius tunc primum fuit, cum Christus per discipulos baptizaret in Judæa, uti refertur, *Joan. 4.*

Obligatio tamen suscipiendi Baptismum tantum cæpit post adventum Spiritus Sancti quando Apostoli cæperunt promulgare legem Evangelicam: Ideo Judæus ante Christi passionem sufficienter instructus de Doctrinâ, obligabatur quidem ad credendum Christum, & Doctrinam ejus admittendam ut veram: Non tamen ad deserendam legem Mosaicam; Quia nec dum erat à Christo abrogata, imò & à Christo tunc observata fuit.

Instituit Christus Baptismum inchoativè, & velut in exemplari, quando baptizatus fuit à Joanne: Complerè autem cum discipulos misit ad baptizandum. Primam partem tradunt Patres apud *Vasquez* & *Suarez*, hic de hoc agentes, Secunda verò suadetur ex eo quod institutioni Baptismi nullum tempus aptius appareat.

Ad *valorem Baptismi* requiritur expressa invocatio SS. Trinitatis, nec valet collatus in nomine *solius Christi*: nam *Matth. ultimo* expresè dicitur baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: idque declarat praxis Ecclesiæ tres personas semper exprimentis. Probabilius etiam est nunquam sic fuisse collatum: idque colligitur ex *Canone* 45. Apostolorum, ubi præcipitur invocatio SS. Trinitatis.

Dices, in *Actis* Apostolorum dicuntur aliqui baptizati in nomine Christi.

Resp. Ideo id dici, vel quia hoc nomen inserebatur etiam formæ Baptismi v.g. dicendo, & Filii Jesu Christi: vel dicendo in nomine Christi, idem esse, quod Baptismus in fide & auctoritate Christi conferatur.

MARTYRIUM est testimonium Fidei Divinæ vel in se, vel in opere alicujus virtutis morte confirmatum. Requiruntur tormenta de se mortis illativa, & causa supernaturalis: & prout Martyrium *adultis* proprium est, requiritur etiam acceptatio voluntaria.

Infantes per solum Martyrium, sine Baptismo aquæ salvari possunt: ut patet perpetuâ traditione Ecclesiæ, quæ à temporibus Apostolorum infantes Christi causa ab Herode occisos semper ut veros Martyres coluit.

Neque *dicas* cum *Armacano*, infantes illos fuisse ante mortem justificatos per *circumcisionem*: Cum haud dubiè multi Ethnici Judæis permixti fuerint, & multi ante octavum vitæ diem, quo fiebat circumcisio interfecti fuerint. Neque hoc, si verum esset, vim argumenti nostri eliderer; cum infantes illi non tantùm colantur ut Sancti, sed etiam ut Martyres, adeoque ut participes status gratiæ virtute Martyrii.

Martyrium in adultis habet vim remittendi omnem culpam & pœnam ex privilegio, & velut ex opere operato. Constat ex communi fidelium sensu, & verbis Christi apud *Matthæum*, qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam. Habet autem hanc vim etiam secluso actu charitatis, ut patet in pueris qui sine ullo actu per Martyrium justificantur. Deinde, alioqui malè distinguerent Theologi tria baptismata: cum sic baptismus sanguinis non distingueretur à baptismo flaminis, sive amoris Dei super omnia, qui vim justificandi per se, & solitariè obtinet.

Dices, 1. Apostolus asserit, nihil prodesse Martyrium sine charitate.

Resp. τὸ *sine* contrariè, non privativè accipiendum esse, ita ut sensus sit, nihil prodest Martyrium, si habuero odia, dissensiones, cupiditatem vindictæ, &c. quæ Martyrii vim impediunt.

Dices 2. *S. Augustinus*, docet Martyrium sine Charitate non esse verum Martyrium, nec prodesse posse.

Resp. intelligendum esse de charitate, non quâ Deus diligitur super omnia, sed quâ fidelis quisque uniri tenetur cum verâ Christi Ecclesiâ: explicari etiam possit in sensu supra assignato.

In adulto etiam requiritur, ut mortem acceptet ex *motivo aliquo supernaturali*. Unde qui mortem etiam ex Christi odio sibi illatam sustineret, ex solo vanæ gloriæ motivo, non esset verè martyr, ex defectu motivi ad fidem, aut virtutem Christianam pertinentis.

Acceptatio mortis non debet esse necessariò *voluntas actualis*, sed sufficit *habitualis*, id est, præterita non retractata: Quia satis est quod verè mors fuerit volita. Debet tamen illa excludere omnem voluntatem se *defendendi*: alioqui Martyr non satis conformaretur Christo, qui instar Agni coram tondente se, obmutuit: Hinc milites, qui ex vera intentione Religionem tuendi pugnantes occiduntur, non sunt verè Martyres. Ita Doctores communiter, & praxis Ecclesiæ, quæ merè tales martyribus non annumeravit: quinimò Phocæ Imperatori & aliis tale Martyrii genus inducere volentibus semper restitit, teste *Baronio* in Notis ad Martyrologium Rom. ad diem 19. Aprilis.

In peccatore autem requiritur necessariò *aliqua pœnitentia*, Patet ex *Tridentino* docente iis, qui actualia peccata commiserint, pœnitentiam quovis tempore fuisse necessariam ad justificationem etiam per Baptismum obtinendam. Videtur tamen sufficere pœnitentia *virtualis* inclusa in voluntate moriendi pro Christo; concepta ex motivo universali repugnante cuilibet peccato mortali, cujuscumque virtutis illud fuerit.

Ad *effectum Martyrii* non requiritur *Contritio* in peccatore sed sufficit *Attritio*: Quia hæc sufficit ad Baptismum, cui non cedit Martyrium quoad vim justificandi, juxta Patres, & nominatim Clementem Romanum *Lib.* 5. *Constit. Apost. cap.* 7. S. Cyprianum *Epist.* 73. S. Augustinum *Lib.* 13. *de Civit. Dei cap.* 5. & 8. Quia, inquit, qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, dixit, & qui me confessus fuerit, &c.

Confertur gratia Martyrio respondens ex opere operato, non in instanti mortis *extrinseco*, quia tunc aliquis posset salvari, qui in vitâ nunquam habuisset gratiam habitualem: Nec confertur in *ultimo vitæ* instanti reali; Quia probabilius est non dari instantia realia indivisibilia. Confertur ergo paulò ante mortem, quando Martyr eo adductus est, ut absque miraculo non possit amplius uti ratione & sensibus, quia tunc Martyrium est moraliter consummatum, & Martyr posuit pro Christo quidquid in humana vita est summè æstimabile.

QUÆSTIO est singularis, & maximi momenti ac solam pro Missionariis, & aliis qui inter hæreticos aut Infideles in periculis & ærumnis versantur: *Quæ, & qualis passio ad verum Martyrium requiratur?*

Resp. cum *Suare* de Relig. &c. Primò, Martyr est cui Religionis causâ mors immatura acceleratur miseriis, inopiâ, fugâ, &c.

Secundò Martyrii palmam magna ex parte consequitur qui usque ad mortem in tribulationibus, & laboribus pro Catholica fide constanter perseverat.

Tertiò in omni proprietate, & veritate Martyrium con-

consummatur, & ita solet Ecclesia eos colore, quibus, navigatione, penuria, gravibus incommoditatibus ita corpus extenuatur, ut verè mors inde finaliter accele- retur. Horum singula probat fusè *Suarez* ex *S.Cypria- no, Augustino,Chrysostomo,aliisque.*

Illos etiam qui in obsequio peste infectorum ex charitate vitam ponunt ut Martyres à Fidelibus haberi docet *Baronius in Martyrologio Romano*,de quibus fusè *Raynaudus.*

Idem tradit de vero Martyrio illorum qui hoc se- culo in persecutione Anglicana enecantur etsi perse- cutores alios fingant prætextus, *Baronius in suis An- nalibus* ubi agit de S.Thoma Cantuariensi.

PARVULIS sive pueris extra Martyrium, ante sufficientem usum rationis necessarius est Baptismus reipsa susceptus: ut constat ex generali regula, Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. & Ecclesiæ traditione, quam hic ex S. Augustino,aliisque Patribus *Suarez,& Vasquez* fusius adducunt.

Possunt *adulti* sine Baptismo *aquæ* per Baptismum *flaminis*,sive contritionis perfectæ justificari. Constat ex Scriptura *Proverb. Cap.* 8. ego diligentes me dili- go &c. *Joan.* 14. qui diligit me diligitur à Patre meo, Item ex *PP. Amb. August. Bernardo*, & aliis passim.

Dices, ex dicto generali Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* &c. colligitur ipsum aquæ Baptismum omnibus ad salutem esse necessarium.

Resp. Illud intelligendum de Baptismo in re, vel voto Baptismi incluso in contritione sive amore Dei perfecto. Cum autem Ananias dixit Paulo, *Baptizare & ablue peccata tua*, non significavit Paulum non fuisse antea per charitatem justificatum, sed tantùm justificatum fuisse sub onere Baptismi postea suscipi- endi.

Extra periculum mortis certò imminentis, non li- cet *Infantes infidelium* principibus infidelibus subje- ctorum baptizare. Quia Baptismus ille vel deberet ex- poni periculo prophanationis: vel deberent infantes illi abstrahi à parentibus: neutrum autem licitum est: Christus enim noluit religionem suam vi propa- gari, sed libero vel Baptizandorum, vel Parentum consensu. Neque satis est quod parentes infideles consentiant in Baptismum infantium suorum, nisi etiam eorum educationem Christianam promittant, aut congruè fieri permittant.

Dices, Parentes infideles abutuntur suâ patriâ po- testate nolendo prolis suæ Baptismum à Deo ad salu- tem institutum: ergo possunt ad hoc à Principe cogi.

Resp. abusum patriæ potestatis circa *supernaturalia* non subjacere vindicativæ Principum potestati; nisi etiam repugnet legi naturali, aut bono Reipublicæ, quod non fit in casibus prædictis. Nec refert quod aliqui Principes tulerint leges spectantes ad superna- turalia. Quia id fecerunt ex commissione Ecclesiæ vel expresâ, vel tacitâ, vel præsumptâ: idque tantùm respectu fidelium subditorum.

Si tamen infantis Parentes infideles *mortui sunt*, Principes fideles curare possunt, ut Baptizetur infans & suo tempore in fide instituatur.

Infantes *Mancipiorum infidelium* possunt,& debent invitis etiam parentibus baptizari, si subsint Dominis Christianis: Ratio est, quod possint abstrahi à paren- tibus absque parentum injuria, ad procurandam eis educationem Christianam, cum jure mancipii ad Principem pertineant.

Quæres, Quid si unus parentum sit fidelis, an possit infans altero parente infideli invito baptizari?

Resp. posse, si spes sit ut Christianè educetur. Et ita statuitur in jure, *Can. Judæi, causa* 18. *Quæst*. 1. *& Cap. ex litteris, de convers. infidelium.*

CONFIRMATIONIS Sacramentum, fuit à Chri- sto immediatè institutum, idque in ultima cœna, Quod expresse docet *Fabianus Papa Epist.* 2. *Cap.* 1. his verbis: In illa enim die Dominus Jesus,postquam cœ- navit cum discipulis suis,& lavit eorum pedes,sicut à SS. Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisq; reliquerunt, Chrisma conficere docuit.

Ad *valorem* Sacramenti Confirmationis requiritur, ut Chrisma benedicatur ab Episcopo; ita ut nequi- dem ex commissione summi Pontificis censeatur sim- plex sacerdos validè Chrisma conficere. Neque con- trarium bene infertur ex eo quod ex tali commissione possit Simplex Sacerdos hoc Sacramentum ministrare: Quia hæc duo diversa sunt. Ita cum *S. Thoma, Suarez, Henriquez, aliisque communius*, Contra *Scotum, Caje- tanum,Valentiam*,&c.

Materia proxima hujus Sacramenti est, unctio Chrismatis in fronte facta per modum crucis: & frons inungenda est immediatè ipsius Episcopi manu; Quia hoc Sacramentum debet perfici per aliquam manus istius impositionem. *Forma* illa Græcorum, *signacu- lum donationis Spiritus Sancti*, certò valida est, 1. Quia ante schisma Græcorum forma eadem usurpata fuit. 2. Quia in secundo Synodo generali eadem forma tra- dita fuit, neque in Concilio Florentino, aut alibi ab Ecclesia reprobatur, quod pluribus confirmat *Amicus hic disp.* 13. *num* 76. *aliique.*

De Confirmatione PRACTICA traduntur infrà Part. III. Tract. IV. Cap 3.

§. II.

Eucharistiæ Sacramentum.

DE *hoc Sacramento, Sacrificio Missæ,& Horis Cano- nicis, quæ sunt PRACTICA traduntur infra* Part. III. Tract. IV. Cap. 4. & seq. Hic quæ porrò *speculativa* sunt apponuntur.

EUCHARISTIA NON CONSISTIT in solis speciebus etiam ut connotantibus corpus & sangui- nem Christi: neque in solo corpore & sanguine, sed utrumque intrinsecè importat. Quia utrisque simul sumptis tantum convenit esse signum sensibile sancti- ficans animam per modum cibi & potus spiritualis. Ità *Cajetanus,Suarez,Vasquez,& recentiores communius.*

Species Eucharisticæ dicuntur Sacramentum tantùm, quia significant, & non significantur, *Gratia Sanctifi- cans* dicitur Res tantùm, quia significatur, & non si- gnificat. *Corpus* autem & *sanguis* Christi dicitur Res & Sacramentum; quia significant & significantur: hæc enim significantur per species, & spiritualem animæ refectionem significant.

Eucharistia dicit essentialem ordinem ad verba con- secratoria, ut sui *causam*, non ut sui *partem*. Quando autem Florentinum assignat *verba consecrationis* pro forma hujus Sacramenti, non est intelligendum de forma intrinseca & permanente,sed extrinseca & tran- seunte, à qua scilicet species consecratæ denominantur constitutæ in ratione hujus Sacramenti.

Eucharistia *sub utraque specie* est unicum specie Sa- cramentum: Quia sub utraque specie ordinatur ad unum & eundem finem, videlicet ad spiritualem refe- ctionem

ctionem animæ. Sicut enim ex cibo & potu corporali fit unica perfectio corporalis, sic ex spirituali unica refectio spiritualis constituitur.

Probabilius videtur quod *Aqua* vino mixta *immediatè convertatur* in sanguinem Christi. Ita *recentiores* communius, contra *Thomistas*. Prob. 1. ex *S. Ambrosio lib. 4. de Sacram. cap.* 4. Ante, inquit, verba Christi, calix est vino & aqua plenus, ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur. Et *S. Damasc. lib.* 4. *de fide cap.* 14. sic ait, Nonne potest panem suum ipsius corpus efficere, & vinum & aquam sanguinem? Prob. 2. ex usu Ecclesiæ veteris, quæ multum aquæ solita fuit admiscere, uti etiam fecit Christus more regionis calidæ: Non est autem verosimile tunc aquam mutari in vinum. 3. Quia verius videtur numquam aquam vino mixtam converti in vinum: experientiâ enim constat posse illam etiam post longum tempus à vino separari. Hanc sententiam fusè propugnat Arefius Episcopus in libro de hoc specialiter edito.

Auctores antiqui agnoscentes tantùm *mediatam* conversionem aquæ in sanguinem, scil. post transitum aquæ in vinum, explicari possunt de prævio aquæ transitu in vinum, non physico, sed morali, eo quod aqua modica mixta vino, appareat esse vinum sensui externo.

In forma consecrationis pronomen, *hoc*, non demonstrat panem, nec speciem panis: alioqui enim falsa esset forma: falsum enim est quod panis, aut species panis sit corpus Christi, sed demonstrat id quod *continetur* sub specie panis, videlicet corpus Christi: non quidem sub explicitâ ejus ratione; alioqui enim esset propositio identica: sed sub confusâ ratione, *contenti sub specie panis in fine verborum*. Idem de pronomine, *hic*, in forma calicis cum eadem proportione dicendum.

Vi verborum solum Christi corpus immediatè & directè ponitur sub specie panis: & solus sanguis sub specie vini: Quia id tantum requiritur ad illorum verificationem. Per *concomitantiam* autem ponitur etiam sanguis sub specie panis, & corpus sub specie vini: & sub utraque anima & divinitas Christi, propter naturalem connexionem quæ est inter corpus, sanguinem, & animam, & eorum unionem cum divinitate prout in Christo existunt.

Quoad *passionem à causis extrinsecis*, Corpus Christi, prout existit in Eucharistia, non potest *naturaliter pati* ab agentibus extrinsecis, ut igne, aqua, ictu, &c. Quia cum agentia illa sint corporea, non possunt habere alium influxum, quam quantitativum: non potest autem hic influxus recipi in subjecto indivisibiliter existente, qualiter ibi existit corpus Christi.

Effectus alios Eucharistiæ recenset *Trident. Sess.* 13. *Cap.* 2. videlicet, liberationem à venialibus, & præservationem à mortalibus. Et primum quidem causat ex opere operato, modò non inveniat in recipiente actualem aut habitualem affectum ad venialia: alterum autem mediantibus gratiis actualibus, quæ intuitu communionis prius factæ, dantur ad vincendam tentationem præsertim quæ in peccatum mortale inducat.

Sumptio utriusque speciei simul non confert majorem gratiam. Unde, *Sacerdos sumens sanguinem* non accipit novam gratiam ex opere operato: gratia tamen quæ datur in sumptione corporis, confertur etiam propter sumptionem sanguinis mox futuram, quæ cum sumptione corporis constituit unicum Sacramentum. Ita Theologi communius, Contra *Alensem, Vasquez, Præpositum, Maratium, Lugo*, &c. Colligitur ex *Trid. Sess.* 21. *Cap.* 3.

Nec refert, quod Clemens VI. dans *Regi Galliæ* potestatem communicandi sub utraque specie, dicat se illi id concedere ad majus augmentum gratiæ: Quia vel loquitur ut Doctor privatus sequendo opinionem oppositam: vel certè intelligendus est de augmento gratiæ ex opere operantis, ratione majoris devotionis quæ in sumptione simul calicis exercetur.

SACRIFICIUM MISSÆ, sumptum formaliter pro actione sacrificandi, consistit essentialiter adæquatè in consecratione, vi cujus ponitur corpus & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini. Quia per consecrationem ut talem immolatur hostia Deo, in quantum vi illius ponitur sub specie panis corpus Christi velut mortuum separatim à sanguine: & sub specie vini sanguis velut effusus. Unde hæc corporis & sanguinis, quantum est ex vi verborum, separatio, dicitur à Patribus, Mystica quædam Christi occisio & immolatio, quâ vera illius in Cruce immolatio repræsentatur.

Neque ex eo quod Ecclesia curet ut nullo casu Sacerdos omittat communionem sequitur, eam esse de essentia sacrificii: hoc enim facit, quia est aliquod ejus extrinsecum complementum, & velut consummatio quædam istius Sacrificii, quam proinde sacrificanti non liceat omittere.

Sacrificium illud est simul Latreuticum, Eucharisticum, Propitiatorium, & Impetratorium. Est *Latreuticum* in quantum offertur Deo in agnitionem supremi ejus in omnes Dominii. *Eucharisticum*, in quantum fit in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis. *Propitiatorium*, in quantum offertur in remissionem peccatorum, & satisfactionem pœnæ eis debitæ. *Impetratorium* denique, in quantum tendit ad beneficium aliquod impetrandum per illius sacrificii virtutem singularem à Deo illi annexam.

In quantum sacrificium Eucharisticum est *Propitiatorium*, habet vim remittendi peccata, & *pœnas temporales* peccatis debitas. Et has quidem pœnas saltem partialiter remittit *immediatè ex opere operato*, si nihil obstet ex parte subjecti: peccata autem mortalia tantùm *mediatè*, mediantibus scilicet gratiis actualibus, quæ ejus intuitu conferuntur, quibus peccator, pro quo sacrificium oblatum est, perducitur ad pœnitentiam. Quia verò istæ gratiæ non sunt semper efficaces, ideo non semper vi sacrificii remissionem mortalium consequitur is pro quo offertur. Quantum attinet ad *remissionem venialium*, probabile est Missæ sacrificium hunc effectum immediatè operari in eo pro quo oblatum est, si nullum affectum actualem aut habitualem erga ea retineat. Idque conforme est Tridentino *Sess.* 22. *Cap.* 1. asserenti per hoc sacrificium remitti ea quæ à nobis quotidie committuntur &c.

Hujus sacrificii virtus impetrativa est infinita in actu primo, sive quoad sufficientiam, quandoquidem contineat Christi merita. Non est tamen infinita in actu secundo, sive, non movet actu Deum infinitè ad concedendum id quod petitur: alioqui enim postulatio esset semper efficax, & infallibilis, cujus constat oppositum.

Minor est vis *impetrandi* in acto secundo, quo *plura sunt*

sint beneficia quæ primariò petuntur, & plures *personæ* pro quibus primariò postulantur. Quia alioqui Sacerdos stipendium accipiens non teneretur primariò Missam Deo offerre ad illud obtinendum, quod intendit qui stipendium dedit. Id autem non oritur ex defectu virtutis ad id sufficientis; sed ex libera Christi voluntate merita sua limitatè applicantis. Idem dic de virtute hujus sacrificii ad *satisfaciendum* pro peccatorum pœnâ temporali.

Pro *dispositione* illius pro quo sacrificium offertur, ut *gratias actuales*, aliave beneficia accipiat, non requiritur *status gratiæ*; ut patet ex eo quod istæ gratiæ sæpe dentur ad recuperandum gratiæ statum: hic tamen status gratiæ requiritur, ad remissionem pœnæ temporalis obtinendam: quia non est æquum, ut Deus aliquam pœnam remittat illi qui actu manet illi⁹ inimic⁹.

CAPUT III.

De Pœnitentia, extrema Unctione, Ordine, Matrimonio.

§. I.

Pœnitentia, & extrema Unctio.

PRactica de his fusè traduntur infra, toto Tractatu II. & sequentibus.

De lege Dei ordinaria, *non potest peccatum actuale remitti absque POENITENTIA.* Est de fide ex Scriptura, ut *Lucæ* 13. *v.* 5 si Pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Et declaratur in Tridentino *Sess.* 14. *Cap.* 1.

Pœnitentia tamen formalis non est absolutè ad hunc effectum necessaria, sed sufficit *virtualis* inclusa in actu Charitatis. Patet 1. ex Scriptura hanc vim isti actui tribuenti, *Proverb.* 8. ego diligentes me diligo. Et *Lucæ* 7. remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 2. Ex Bullis Pii V. & Gregorii XIII. damnantibus hanc Baji propositionem: Charitas perfecta & sincera, quæ est ex corde puro &c. potest esse sine peccatorum remissione. 3. Ratione probatur, quia vis contritionis ad delenda peccata, oritur ex actu Charitatis, quem includit aut præsupponit: Dicitur autem actus Charitatis pœnitentia virtualis, in quantum continet votum pœnitentiæ debitæ peragendæ, & de facto vi istius Charitatis pœnitentiam formalem imperat, dum peccata actu occurrunt memoriæ pœnitentis.

Neque obstant loca Scripturæ requirentia pœnitentiam formalem quia intelligenda sunt de ejus necessitate in re, vel voto; propter alia loca sat clara supra relata quibus vis justificandi tribuitur actui Charitatis. Pro hac sententia loca etiam Patrum Chrysostomi, Hieronymi, &c. *Vasquez* hoc loco fusius adducit.

De potentia Dei absoluta potest remitti peccatum absque ulla pœnitentia seu formali, seu virtuali, per hoc solum quod Deus velit peccatori offensam remittere. Quia in eo nulla apparet implicantia: sicut homo homini quamvis non pœnitenti potest offensam remittere ex pietate Christiana.

Si *objiciatur S. Thomas* dicens id esse impossibile. Respondetur, intelligi debere de lege ordinaria, uti & Tridentinum dum *Sess.* 6. *Cap.* 7. dicit justificationem esse renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ; quia scilicet in præsenti rerum statu illa voluntatis actualis renovatio in peccatore ad justificationem requiritur.

CONTRITIO non debet esse *intensivè summa*, ut sufficiat ad remissionem mortalium extra Sacramentum. Vel enim deberet esse absolutè talis, quod repugnat: Vel tantum respectivè quanta scilicet haberi potest hic & nunc respectivè ad præsens Dei auxilium: quod etiam dici non potest: alioqui enim peccator cum auxilio ut duo eliciens contritionem intensam ut duo justificaretur, & eliciens intensam ut quatuor cum auxilio intenso ut quinque non justificaretur, quod videtur esse ab omni ratione alienum.

Nec certus aliquis gradus intensionis requiritur in contritione ut justificet extra Sacramentum: ut volunt aliqui recentiores post *Estium, Lupum, &c. Prob.* 1. ex Scripturis veniam promittentibus omnibus verè pœnitentibus: Vera autem pœnitentia non requirit certum gradum intensionis, sed sufficit quod sit appretiativè summa *Prob.* 2. ex *Trid. Sess.* 14. *C.* 4. simpliciter tribuente contritioni vim justificandi, dum Charitate perfecta est, hoc est, dum nititur motivo Charitatis, nulla facta mentione intensionis istius actus. 3. Ex damnatis Baji propositionibus in hac materia.

Probatur idem ratione, 1. Quia Charitas habitualis, licet remissa, non stat cum mortali: ergo nec actualis. 2. Quia in certis casibus datur præceptum de justificatione per contritionem procuranda: atqui non datur præceptum de re ignota, qualis est contritio cum tot, aut tot gradibus, quorum intensio à nullo potest dignosci, aut quot sufficiant designari.

Dices contra, S. Augustinus *Lib. de nat. & grat.* sic loquitur: Charitas inchoata, inchoata justitia est: Charitas provecta, provecta justitia est: Charitas perfecta, perfecta justitia est: Ergo requirit Charitatis gradus intensos.

Resp. non velle peccatorem nec dum justificari, cum incipit Deum diligere super omnia, & tantùm tunc cum jam pervenit ad intensam Charitatem: sed solùm vult crescente Charitate, crescere vitæ justitiâ seu sanctitatem, quod bene consistit cum eo, quod ante illud incrementum homo sit verè justificatus.

Contritio nullam temporis durationem exigit, ut justificet peccatorem: Quia tota ejus vis in eo consistit, quod sit perfecta conversio ad Deum: ergo illo instanti quo habetur ista conversio, justificat peccatorem: idque apertè tradunt Scripturæ, & Patres; cum D. Thoma & Theologis communiter.

Nec refert quod instantanea pœnitentia non sit quidem proportionata ad plenè satisfaciendum Deo quoad pœnam, aliosque effectus: est tamen proportionata ad recuperandam ejus gratiam: sicut enim gratia Dei admittitur per instantaneam aversionem à Deo; ita convenit ut recuperetur per instantaneam conversionem peccatoris ad Deum.

MERITA bonorum operum per peccatum mortificata *reviviscunt per pœnitentiam.* Colligitur ex Apost. *ad Hebr.* 6. non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri: & *ad Gal.* 3. tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa. Ratio est, quod merita per peccatum non deleantur, sed tantum impediantur: ac proinde sublato impedimento reviviscant: Cur autem potius peccata absolutè deleantur per actum Charitatis, quàm merita per peccatum, id refundendum est in Dei bonitatem pronioris ad miserendum, quam ad puniendum. Est Doctrina ita communis ut oppositam temerariam ac periculosam censeat *Suarez, Amicus, Bannez, & plures alii.*

*Peccata semel remissa non reviviscunt per sequentia, si-*ve

ve quoad culpam, sive quoad pœnam. **Colligitur** ex Scripturis asserentibus peccata per pœnitentiam absolutè condonari. Idque disertè docet Gelasius Papa relatus *de pœnitentia dist.* 4. *c. ult. his verbis:* Divina clementia remissa peccata ad ultionem ulterius venire non patitur. Est cum D. Thoma communis, & certa, Contra *Gratianum de pœnit. dist.* 4. *Hugonem à S. Victore, &c.*

Scripturæ quæ sonant Deum recordari peccatorum remissorum, intelligendæ sunt de pœna eorum temporali, quorum videtur oblivisci, dum differt ea punire, recordari verò, dum ea punit mensura pœnæ actu infligendæ per sequentes lapsus impleta, ultra quam decrevit punitionem non differre.

Sacramentum Pœnitentiæ non potest esse *validum & informe* ex parte *absolutionis*, ut satis constat. Neque ex parte *confessionis:* Quia vel est formaliter integra, vel non: si primum, sufficit ad valorem & effectum Sacramenti: si secundum & neutrum sufficit. Neque etiam ex parte *doloris*, quod magis controversum est, Quia non potest dolor sufficere ad essentiam hujus Sacramenti, nisi pariter sufficiat ad ejus effectum: cum enim hoc Sacramentum sit essentialiter reconciliativum, exigit dolorem qui sit sufficiens dispositio ad reconciliationem. Ita *Vasquez, Layman, Coninck, Amicus, cum Gabriele, Adriano, &c.* Contra *Thomistas* plerosque quos sequitur *Suarez, Toletus, Valentia, Lugo, &c.*

Neque eadem est ratio Pœnitentiæ & Baptismi qui potest esse validus & informis. Quia Baptismus, pro dispositione ad effectum suum non includit aliquid requisitum ad suam essentiam: sicut includit hoc Sacramentum, videlicet dolorem de peccatis, quod de pœnitentia agnoscit *D. Thomas Dist.* 23. *q.* 1. *art.* 4. *q.* 2.

CONFESSIO SACRAMENTALIS est legitima accusatio pœnitentis de peccatis propriis facta Sacerdoti, ut ab iis absolvatur. Est *jure divino* præcepta: ut constat. 1. Ex his Christi verbis, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, quorum retinueritis retenta sunt. Hæc enim potestas retinendi peccata non posset ad usum redigi, si non esset necessaria confessio. 2. Ex pluribus Conciliis, iisque antiquissimis in quibus hæc veritas definita est. 3. Ex unanimi PP. consensu apud Bellar. 4. Denique ex perpetuo usu Ecclesiæ non solum Latinæ, sed etiam Græcæ; qui usus numquam fuisset inductus, nisi confessio fuisset jure divino præcepta. *De quo plura in Controversiis hic supra* Tomo I. Tract. II. cap. VI. pag. 72.

Confessionis præcepto obligantur omnes, qui post Baptismum mortaliter peccaverunt. Quandonam autem præcisè urgeat extra mortis articulum, aut grave ejus periculum, difficile est determinare. Unde merito Ecclesia præcepto suo determinavit, ut non differatur ultra annum.

Alia de Confessione traduntur infra ad praxim diffusè Tomo II. Part. III. Tract. III. Cap. I. & sequentibus.

SATISFACTIO Sacramentalis non causat gratiam sanctificantem ex *opere operato:* Quia ante satisfactionem habetur tota essentia Sacramenti pœnitentiæ: Ergo & totus effectus gratiæ Sanctificantis: nec refert quod sit pars Sacramenti, quia est tantùm pars integralis, non essentialis.

Illa tamen satisfactio *causat ex opere operato aliquas gratias actuales* adversus relapsum: Quia non tantum imponitur in vindictam peccatorum, sed etiam in remedium, in eum autem finem opus est gratiis actualibus. Causat quoque ex opere operato aliquam remissionem *pœnæ temporalis* peccatis debitæ: Quia partialiter saltem in eum finem imponitur. Ut tamen istum effectum habeat, debet fieri in statu gratiæ: Quia inimicus Dei indignus est, ut ejus satisfactio ad illum effectum à Deo acceptetur.

Satisfacit tamen *obligationi* pœnitentiæ impositæ qui satisfactionem injunctam implet in statu peccati. Quia Confessarius imponens satisfactionem pœnitenti, hoc tantùm intendit, ut pœnitens opus in satisfactionem injunctum exequatur, abstrahendo à statu gratiæ. *Ita communis.*

EXTREMÆ UNCTIONIS Sacramentum institutum fuit à Christo post resurrectionem simul cum Sacramento Pœnitentiæ, cujus est quædam consummatio, aut ait: *Trid. Sess.* 14. *in proœmio de extrema Unctione*. Itaque in loco *Jacobi* de hac Unctione non habetur prima institutio hujus Sacramenti, sed tantùm illius promulgatio. Et unctio illa infirmorum, de qua *Marci* 6. fuit tantùm figura extremæ Unctionis quæ postea instituenda, & ad vim Sacramenti elevanda fuit.

Benedictio olei per Episcopum facta probabiliter non est de essentia hujus Sacramenti: Quia, teste Arcudio, Presbyteri Græci ex antiqua consuetudine benedicunt oleum infirmorum: nec unquam de hac re reprehensi sunt ab Ecclesia Latina: Et in hac sententia dicendum est Florentinum & Tridentinum pro materia hujus Sacramenti assignare oleum ab Episcopo benedictum, quia ista benedictio est ad minimum necessaria necessitate præcepti in Ecclesia Latina in qua à solis Episcopis ea exercetur.

Dispositio ad hoc Sacramentum in *homine justo* requisita, tantùm est intentio seu voluntas saltem interpretativa illud recipiendi. Censetur autem hæc voluntas interpretativa includi in vita Christianè acta. In illis autem qui sibi conscii sunt peccati mortalis præquiritur confessio, aut contritio, si desit copia confessarii. Non potest alius quam *Sacerdos* esse minister extremæ Unctionis: quod certum est ex Florentino, & Tridentino *Sess.* 14. *cap.* 3. *& Can.* 4.

Cætera de hoc Sacramento traduntur infrà Tomo II. Part. III. Tract. IV. Cap. 6.

§ II.

Ordo, & Matrimonium.

ORDINEM *esse verum Sacramentum*, de fide constat ex Concilio Calcedonensi, Florentino, & Tridentino *Sess.* 23. *Can.* 3. Et fusius probatur supra in Controversiis *Tomo I. Tract. II. Cap.* 11. §. 3.

Quamvis admittatur quod Christus usus fuerit *determinata* materia & forma dum Apostolos ordinavit; non sequitur, quod non reliquerit Ecclesiæ determinationem materiæ & formæ in particulari. Quia non omnia quibus determinatè usus est, sunt propterea de essentia Sacramenti. Sic in consecratione panis determinatè usus est vel azymo, vel fermentato pane: & tamen neuter determinatè necessarius est ad validam consecrationem, cum admittamus Græcos in fermentato validè consecrare.

Episcopalis Ordo jure divino major est simplici Sacerdote, non tantùm dignitate, sed etiam ordinis potestate. Habetur de fide ex *Trid. Sess.* 23. *Can.* 6. *& Can.* 7. item ex PP. apud *Bellar.* dicentibus Episcopos successisse Apostolis: Presbyteros autem 70. discipulis: illos

illos posse generare Patres per ordinationem Sacerdotum: hos tantum filios per Baptismum, quæ cum aliis prærogativis fusius demonstrant.

Episcopus per se est solus Minister ordinarius cujuslibet *ordinationis*. Ita expresse Florentinum in *Decret. de Sacram*, & quidem respectu Episcopatus & Presbyteratus sic est Minister, ut absolutè nullus præter ipsum possit validè istos ordines conferre. Alios autem Ordines potest etiam simplex Sacerdos conferre, ex commissione summi Pontificis. *Reliqua de Ordine traduntur infrà suo ordine cum cæteris Sacramentis.*

Quoad *MATRIMONIUM*, illicita est in *Lege Evangelicâ Polygamia*, sive pluralitas uxorum. Est de fide ex *Trid. Sess. 24. cap. 2.* deduciturque ex *Matth. 19.* si enim ut Christus illic asserit, mœchatur, qui dimissâ priore uxore, alteram ducit, multò magis mœchatur qui priore retentâ adjungit alteram uxorem.

In lege etiam *Naturæ* illicita fuit polygamia ab ipso initio mundi, jure saltem divino positivo. Patet ex primâ Matrimonii celebratione *Gen. 2.* ubi Deus primo homini unicam dedit uxorem, dixitque ut vir adhæreret uxori, non uxoribus; essentque duo in carne unâ, non plures, quibus dictis pluralitatem uxorum satis clarè exclusit.

Dices, In antiquâ lege Sanctissimi Patriarchæ leguntur habuisse simul plures uxores.

Resp. Id factum esse ex speciali Dei dispensatione, qui potest saltem indirectè dispensare in jure naturæ, tribuendo jus aliquod, ex cujus defectu aliquid erat jure naturæ illicitum. Sic quamvis homicidium, vel occupatio rei alienæ sint jure naturæ illicita, potest tamen Deus utrumque licitum reddere dando alicui jus in vitam, aut bona alterius, tanquam supremus eorum Dominus. Sic ergo potuit polygamiam lege naturæ illicitam, reddere Patriarchis licitam, dividendo jus in plures uxores, quod ex natura rei uxor una in corpus mariti totaliter obtinebat.

Matrimonium ut est *Sacramentum*, rectè definitur, signum sensibile gratiæ Sanctificantis, quo vir & mulier consensu perpetuo conjunguntur. Quod sit propriè Sacramentum fide certum est, 1. Ex *Florentino in Decr. de Sacram.* recensente matrimonium inter septem legis novæ Sacramenta; & ex *Trid Sess. 24. Can. 1.* dicente anathema contrarium asserentibus. 2. Ex communi consensu Ecclesiæ. 3. Ex PP. Ambr. Chrysost. August. & aliis apud Bellarminum in Controversiis, de Matrimonio: & hic suprà in *Tom. 1. de eodem Sacramento contra Hæreticos modernos, pag. 84.*

Institutio hujus Sacramenti facta fuit à Christo, vel in Cana Galileæ, dum præsentia suâ nuptias honoravit *Joan. 2.* vel dum indissolubilitatem matrimonii stabilivit *Matth. 19.* vel denique post Resurrectionem, uti de tempore institutionis varii variè opinantur.

Matrimonii Minister non est Parochus, sed sunt ipsi contrahentes. Ita cum *S. Thoma Theologi communiter.* Colligitur 1. Ex *Flor. in Decr. de Sacram.* ubi dicit, causam efficientem Matrimonii regulariter esse mutuum consensum per verba de præsenti expressum: atqui contrahentes ponunt consensum & illo mediante efficiunt matrimonium: Ergo & Sacramentum, quod non distinguitur ab ipso contractu elevato ad esse Sacramentale. Colligitur 2. efficaciter ex *Trid. Sess. 24. Can. 1.* definiente absque ulla exceptione matrimonium Christianorum esse Sacramentum: debuisset enim excipere matrimonium Clandestinum, si Minister hujus Sacramenti esset Parochus. Et Cap. 1. *de refor.* docet Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta fuisse rata & vera matrimonia quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit: Atqui matrimonia dicuntur rata ratione Sacramenti, ut declaratur Cap. *quanto de divortiis:* Ergo Minister hujus Sacramenti sunt ipsi contrahentes, non Parochus.

Neque refert, quod Evaristus Pont. scribens ad Episcopos Africanos dicat conjugia aliter præsumpta quam cum benedictione Sacerdotali non esse conjugia, sed adulteria: Nam dicendus est loqui secundùm præsumptionem fori externi reputantis matrimonium illud esse invalidum, quod probari non potest. Tum etiam fuisse irrita matrimonia Clandestina, *Pontius de matrim.* Pluribus argumentis probare conatur.

Mutuus contrahentium consensus necessarius est ad valorem Matrimonii. Ratio est quod Matrimoniū consistat in contractu: de essentia autem contractus sit mutuus consensus. Porrò consensus ille debet esse verus & non fictus. 2. Plenè deliberatus. 3 Signis exterioribus expressus, quia debet ab altero acceptari. 4. Liber à coactione seu metu gravi cadente in virum constantem, nam hic metus inter impedimenta matrimonium dirimentia reputatur.

Consensus conditionatus ad valorem sufficit si conditio sit de præsenti, vel præterito, eaque subsistat. Si autem sit de futuro contingenti suspenditur valor Matrimonii usque ad eventum conditionis, quem tenentur contrahentes expectare. Adveniente autem conditione probabilius videtur, quod matrimonium reddatur validum absque novo consensu. In praxi tamen ad majorem securitatem curandum est, ut renovetur consensus ille ad matrimonium requisitus.

Si *conditio* adjecta repugnet *naturæ* aut *fini* matrimonii, irritum est matrimonium, ex Cap. *si conditiones, de conditionibus adjectis.* Si autem non repugnet, sed si turpis aut impossibilis habetur pro non adjecta, *Cap. eodem.* Id tamen intelligendum est secundum præsumptionem fori externi: alioqui enim, si quis intendisset nullo modo contrahere nisi subsistente tali conditione, non valeret matrimonium defectu consensus debiti, & non completi.

Quando baptizatorum matrimonium est *consummatum, nullo casu dissolvi potest quoad vinculum.* Est de fide ex *Florentino in Decr. de Sacram.* Et ex *Trid. Sess. 24. Can. 7.* Et ex perpetua praxi Ecclesiæ. Dixi, quoad vinculum; Quia quoad thorum & cohabitationem solvi potest per divortium ex variis causis.

Baptizatorum matrimonium *Ratum*, seu non consummatum dissolvitur per *solemnem professionem* in Religione approbatâ. Est de fide ex *Trid. Sess. 24. Can. 6.* Idem antea decretum fuerat ab *Alexandro III. Cap. verum, & Cap. ex publico, de conversione conjugatorum.* Religiosa autem professio vim habet solvendi matrimonium ratum, non jure *naturali*, nec *divino* sed *Ecclesiastico*; alioqui enim idem præstarent simplicia vota Societatis Jesu, cum verè & propriè Religiosum constituant ex Pontificum declaratione.

DIVORTIUM est separatio conjugum quoad thorum & habitationem manente vinculo conjugii. Licitū est ob conjugis sive viri, sive fœminæ *adulterium.* Non sufficit

sufficit tamen suspicio, aut etiam probabilitas, sed requiritur moralis aliqua certitudo adulterii commissi.

Licitum est divortium, non tantùm ob adulterium, sed etiam propter *alias causas*, v. g. ob compartis sævitiam, furorem, lepram, aut alium morbum contagiosum, apostasiam à fide, &c. Non potest tamen id fieri privatâ auctoritate, sed opus est auctoritate legitimi judicis Ecclesiastici. Patet ex *Cap. finali, de conversione conjugatorum.* Et *Cap. illa, de divortiis.*

Consensus mutuus conjugum sufficit ad separationem non tantùm quoad *thorum*, quod certum est, sed etiam quoad *habitationem*. Ad hoc tamen postremum opus est Ordinarii judicio & approbatione.

Moraliter certus de nullitate matrimonii sui non potest debitum petere, aut reddere. Qui autem contraxit cum dubio de valore matrimonii *manente dubio*, non potest debitum petere: tenetur tamen reddere comparti petenti quæ bonâ fide contraxit. Patet ex *Cap. Dominus, de secundis nuptiis.* Quod si uterque cum tali dubio contraxerit, neuter potest petere aut reddere: Quia manente tali dubio exponerent se periculo peccandi.

Si quis *post matrimonium* bonâ fide contractum incipiat *dubitare* de ejus valore, tenetur ad diligentem veritatis inquisitionem, & durante dubio non potest debitum petere: tenetur tamen reddere ob periculum faciendi contra jus alterius. Ista statuitur *Cap. inquisitioni tuæ, de sent. excom.* Quod si post debitam inquisitionem nondum sint rationes sufficientes ad judicandum matrimonium esse probabiliter validum, idem dicendum ut suprà, si autem tales adsint, potest etiam debitum petere; quia stat pro illo possessio bonæ fidei.

Qui tunc cognovit *consanguineam uxoris suæ* in primo, aut secundo gradu, non potest debitum petere ob novam affinitatem contractam, potest tamen, & debet reddere. Idem dic de conjuge obstricta castitatis voto, donec à voto suo liberetur. Qui autem contraxit matrimonium obstrictus voto suscipiendæ Religionis, aut Ordinis sacri, graviter quidem peccavit sic contrahendo & matrimonium consummando: sed post consummationem potest petere, & reddere debitum, quamdiu compars jus retinet illud petendi. Ita Doctores communiter.

Dispensatio non cadit in impedimenta *jure naturali dirimentia*, ut sunt error circa personam: Ligamen prioris conjugii: amentia: impotentia ad copulam, &c. in quibus non potest etiam Papa dispensare. In iis autem impedimentis, quæ solo *jure Ecclesiastico* matrimonium dirimunt, potest dispensare, non tamen licitè absque justa causa. Et in hoc casu censenda est invalida dispensatio utpote subreptitia; cum non sit præsumendum voluisse Pontificem facere, quod ei licitum non fuit.

Causæ legitimæ dispensandi hæ potissimum ab auctoribus numerantur: Extinctio magnæ litis, pax consanguineorum, evitatio scandali, conservatio illustris familiæ in eodem semine, excellentia meritorum petentis dispensationem: & his deficientibus suppleri potest mulcta pecuniaria proportionata in causas pias, aut bonum publicum.

Episcopus etiam ob gravem causam potest ex tacita Pontificis licentiâ post contractum matrimonium dispensare in prædictis impedimentis, si adsint sequentes conditiones. 1. Si impedimentum sit occultum, matrimonium autem publicum. 2. Si denunciationes aliæque solemnitates non fuerint culpabiliter omissæ. 3. Si bonâ fide initum fuerit matrimonium. 4. Si separatio non possit fieri absque scandalo. 5. Si nimis difficilis sit recursus ad Pontificem, aut ejus Nuncium aut alium habentem expressam dispensandi facultatem. Ita *Auctores communiter.*

Cætera Practica de Matrimonii impedimentis, revalidatione, dispensatione, etiam Pœnitentiaria Romanâ traduntur fusè infrà Tract. IV. Cap. III. usque ad finem.

Hæreses & Errores.

Contra hanc Theologiæ Partem Tertiam de Sacramentis, adducuntur cum suis Auctoribus ac refutatione in fine Tomi I. hujus Operis sub titulo, *Notitia generalis* Dogmatum ab Ecclesia damnatorum, ordine Alphabetico, pag. 144. & seq. sub his titulis particularibus, *Sacramentum, Baptismus, Aqua, Absolutio, Confessio, Contritio, Confirmatio, Eucharistia, Missa, Nuptiæ sive matrimonium, Ordo, Pœnitentia, Sacerdotium, Unctio Extrema.*

Item, *suprà Part. II. Contr. 10. §. 6. pag. 135. De Sacramentis & eorum effectibus.*

COLLECTIO BREVIS

CONTROVERSIARUM THEOLOGICARUM MODERNARUM,

quæ etiam in Belgio inter Partes varias in Scholis aut libellis præcipuè sunt agitatæ, & quarum materiæ suis locis hic annotatis tractantur.

De PRÆDESTINATIONE ET GRATIA. An Prædestinatio sic facta sit, ut Deus ex massa damnata, ante omnem prævisionem meritorum, unum elegerit ad gloriam, & alium in Massa damnata reliquerit. Et sic ut Doctrina opposita dici possit censurata? Vide suprà Part. 2. *Controversia* 3. pag. 120.

An etiam sic, ut aliquibus ex his Deus neget etiam gratiam sufficientem. Vide suprà Part. 2. *controversia* 5. §. 3. pag. 124.

An rectè dicatur Christum pro omnibus non esse mortuum? Tract. 2. Capite 2. pag. 65. 66. & seq.

An

An GRATIA quæ datur in statu naturæ lapsæ ad singulos actus salutares debeat esse per se & intrinsecè efficax & victrix, per hoc quod major sit hic & nunc delectatio gratiæ, quam concupiscentiæ oppositæ? Supra pag. 63. & pag. *128.*

Et an porrò rectè & propriè dicatur in hoc statu non dari gratias merè sufficientes? supra pag. 123.

Et hinc Gratiam quæ est sufficiens v.g. ad conversionem semper convertere, quæ verò non convertit, non esse sufficientem?

Item, fieri non posse ut ex duobus gratiâ æqualiter interiùs exteriusque præventis unus convertatur aliùs minimè? ibid.

De Libertate. *An libertas in eo solo consistat, quod voluntas ex advertentia rationis se determinet ad agendum ex quocunque id oriatur principio?*

Et hinc rectè dicatur, maximam esse in Beatis ad Dei amorem quem in cælo exercent libertatem? supra pag. 63. & alibi

An potentia quam importat libertas requisita ad actus supernaturales Fidei, Spei, & Charitatis sit naturæ, non gratiæ?

De Ignorantia invincibili juris naturalis. *An hæc in ullo detur: an si detur sit inexcusabilis, & quod fit ex tali ignorantia sit verè & formaliter peccatum? Infrà* Tract. I. *sub initium, principio primo.*

De Probabilitate. *An rectè, verè probabile cum dubio confundatur, Infrà* Tract. I. *principio 16.*

An regulariter in dubio pars tutior eligenda? Infrà Tract. I. Princip. 3. *&* seq.

An rectè dicatur, quod probabilitas in nullo ferè casu sit recta regula conscientiæ ex ea ulterius formanda. Infra Tract. I. Cap. 2 *de probabilitate opinionum* § 3. & seq.

De Charitate & Attritione. *An omnes actiones nostræ liberæ aut morales sub peccato referri debeant in Deum per Charitatem aut perfectam, aut saltem per Charitatem imperfectam, sive per amorem benevolentiæ prædominantem Dei propter se dilecti? Infra* Tract. I. Cap. 3. quæst. 21. §. 2. & seq.

Hinc ulterius, an rectè asseratur, quod Attritio nulla ex timore gehennæ, seclusâ omni tali Dei dilectione, sit dispositio sufficiens ad justificationem etiam cum Sacramento sive Baptismi, sive Pœnitentiæ? ibidem §. 3.

Et quod in Sacramento ne quidem ad justificationem sufficiat aliquis amor Dei propter se dilecti, nisi pœnitens habet talem dilectionem Dei prædominantem, etsi non per se justificativam?

Item quod actus v.g. conjugalis sit peccatum quoties exercetur ex alio quovis motivo quantumvis bono absque tali Dei propter se dilectione? Ibidem.

De Confessione, Absolutione, cæterisque. *An post integram Confessionem peccatorum non liceat Sacerdoti pœnitentem absolvere, nisi prius satisfactionem injunctam expleverit? Supra* Tom. I. Part. II. *post Controvers.* 10. *in fine* punct. 4.

An extra casum necessitatis, differenda sit Absolutio, nisi de interna pœnitentis conversione sufficienti Sacerdos habeat judicium moraliter certum? Ibidem punct. 6.

An peccatori habenti consuetudinem peccandi, etsi in cæteris disposito, differenda sit Absolutio nisi absit casus necessitatis aut signa conversionis omnino extraordinaria? Ibidem, *Et infrà* Tom. II. Part. I. Tract. I. Quæst. XV.

Et an dilatio illa sit necessariò continuanda donec integra pœnitentis emendatio consequatur? Ibid. *supra* puncto 7. & seq. *item infra* Tom. 2. Part. 2. Tract. 4. Cap. 5. *de pœnitentia.*

An dici possit non satisfacere Parochianos qui Confessionem Paschalem instituunt apud Regulares aut qui Dominicis & Festis Missam non in sua parochia sed alibi audiunt? Infra Tract. 1. cap. 3. Quæst. XXIII. & XXIV.

An Infantes non Baptizati cruciandi sint pœna ignis æterni? supra Tom. 2. Part. 1. pag. 25.

An Pontifex *censendus sit fallibilis in quæstione Facti definienda, ut de sensu Auctoris, aut Sancti Canonizati gloria adepta? supra* Tom. 1. Part. 1. pag. 37. 40.

An sufficiat admittere propositionem à Pontifice *definitivè damnatam, esse falsam in aliquo sensu for te incomperto aut indeterminato? V. suprà*, & pag. 67.

An Recentiorum *auctoritas in Moralibus quæstionibus contemnenda? Infra* Tract. 4. Cap. 1. in fine.

Sunt & aliæ Quæstiones aliquæ modernæ cum prædictis Controversiis Scholasticis ferè connexæ, aut minus communes, quæ etiam in hujus Operis Indice generali suis locis facile reperiuntur.

DECRETA, ET BULLÆ

Doctrinæ Theologicæ, maximè Modernæ, in Tomo præcedenti, & sequenti suis locis integrè expressæ.

TOMI SECUNDI PARS II.

R. P. RICHARDI ARSDEKIN

SOC. JESU SAC. THEOL. PROFESSORIS.

THEOLOGIA

PRACTICA UNIVERSA

COMPLECTENS BREVI AC CLARA METHODO, ACTUUM Humanorum Principia, Resolutiones Practicas, ac Modernas, etiam Pastorales ac Regulares: De Religione, & Virtutibus: De Sacramentis, & Censuris: De Jure & Justitia: De Peccatis & Vitiis: De Legibus, & Præceptis, cum omnibus novis Decretis, ac cæteris in omni Parte Theologiæ, Missionariis etiam Apostolicis, ac Curatoribus Animarum aprime accommodatis.

QUIBUS IN FINE ACCEDIT JURIS CANONICI, CIVILIS, ALIARUMQUE Scientiarum Idæa, Regulæ, Auctores, ac Fori Ecclesiastici Praxis multiplex: Item, Scriptores Selectissimi Theologiæ, Controversiarum modernarum, Interpretes Scripturæ, Historici Sacri, Concionatores, Ascetici, Scriptores moderni, ac singuli prædicti cum suis Scriptis in omni genere materiæ distinctè expressi.

Ac in Tomo III. sequenti, Apparatus Practicus pro omni prorsus Functione, etiam materia Concionum, Catechesis, Conversationis &c. Missionarii Apostolici ac Curatoris animarum.

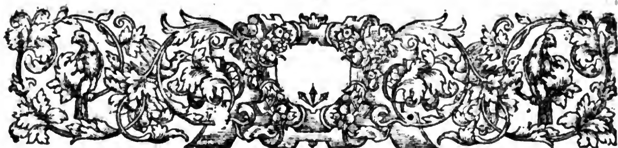
Cum Grat. & Privil. Sac. Cæs. Majest. Et facultate Superiorum.



DILINGÆ,

Sumptibus JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ Academici.

ANNO M. DC. XCIII.



INDEX BREVIS TRACTATUUM
Hujus II. Theologiæ Partis, quæ est Operis tertia.

TRACTATUS PRIMUS.

TRACTATUS II.

TRACTATUS III.

TRACTATUS IV.

TRACTATUS V.

TRACTATUS VI.

TRACTATUS VII. sive APPENDIX.



THEO-

THEOLOGIÆ PRACTICÆ AC MORALIS TRACTATUS I.

De Actuum Humanorum Principiis, & Conscientia ex illis formanda, cum Resolutionibus Particularibus ac Modernis in vario ac præcipuo genere Quæstionum.

SUMMULA Materiæ, & Ordinis hujus Tractat' primi, *Laxitatis ac Rigoris damna in actibus humanis.* Ignorantia *invincibilis, vincibilis &c.* Conscientia *Scrupulosa, Dubia, practicè certa.* De Probabilitate *opinionum in formanda conscientia, diffusè. De Lege, Metu, Deliberatione, Consensu &c.* Decreta *integra Alexandri VII. & Innocentii XI.*

Controversiæ generales Recentiorum de Probabilitate. Controversiæ particulares modernæ, per Quæstiones 25. *in quavis materia selectissimæ.*

Resolutiones ad munus Pastorale *pertinentes: Quas sequitur materia de* Religione, *Beneficiis, Decimis, Privilegiis Fori, Canonis &c. Ac de* Regularibus *eorumque Statu Votis, Constitutionibus, &c.*

SPECULATIVA Principia de Actuum humanorum natura, libertate, bonitate, malitia, divisione, &c. Traduntur supra in prima secundæ cap. 1. pag 18. & seq.

CAPUT I.

Principia, sive Dictamina generalia, & Conscientiæ directiva pro Resolutionibus particularibus ritè formandis, vitato Laxitatis ac Rigoris excessu.

De Laxitate, ac Rigore, eorumque damnis in usu Principiorum moralium.

PRincipiis rectè formandæ conscientiæ duo extrema summoperè obsistunt, quæ hoc potissimum tempore multùm agitantur. Primum est, studium nimiæ Laxitatis, alterum, studium nimii Rigoris in Regulis morum vel statuendis, vel applicandis. Utriusque damna & incommoda hic paucis declarantur. Deinde traduntur Principia in quibus illa extrema devitantur, & viæ mediæ ac securæ insistitur.

Damna & Indicia nimiæ Laxitatis in usu Principiorum formandæ conscientiæ.

INDICIUM nimiæ Laxitatis est, recessus ab obligatione quam Patres, aut probati Theologi, aut Fideles communiter admittunt. Quod fit dum Theologus quispiam, aut Curator animarum in casu particulari excogitat leves ratiunculas ad eximendum ab aliquo præcepto, à viris probatis usu & consuetudine passim recepto, ut est, abstinentia ab ovis in quadragesima; restitutio summæ notabilis per modica furta ablatæ, &c. Talis enim extendit immunitatem obligationis ultra limites à præcepto ex communi judicio constitutos: in qua extensione indebita, Laxitas, uti Physica, ita & moralis propriè consistit. Damnatur illa in Scripturis sub nomine *via lata*; & de ea præscribitur Proverbiorū cap. 22. v. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

II. Signum est Laxitatis, sectari singulariter opiniones carni, & sanguini, & cupiditati faventes quantumvis tenui rationis, vel auctoritatis fundamento subnixas. Sic enim procedentes non se legi, sed potius legem sibi conformare student.

III. Indicium & causa nimiæ in opinando Laxitatis, uti & sæpè Rigoris, est affectatio inordinata Novitatis. Sunt enim qui à via trita, sicut alii à detritis vestibus, abhorrent: neutrum est sinceræ modestiæ, aut moderationis argumentum.

IV. In hos etiam scopulos non rarò impellit, studium partium, sive contradicendi illis Auctoribus quibus ex causa aliqua minus afficiuntur: ideoque statuunt in partem illis oppositam sibi totis viribus incumbendum esse: quos animo jam præoccupato vel nimis laxos, vel nimis rigidos facile imaginantur, ut habeant quod oppugnent. Unde fit ut qui tales sunt, potius cæco voluntatis impetu, quàm rationum ductu ferantur; ideoque in alterutrum extremum facile impingant.

INCOMMODA verò per hanc opinandi. Laxitatem incurruntur maxima. 1. Periculum enervandi Leges sive divinas, sive humanas, & ab earum scopo sæpius aberrandi. Si enim ad excutiendam legis, sive præcepti obligationem, sufficeret levis aliquis rationis vel auctoritatis prætextus, rari essent quia ea seriò & constanter implerent.

II. Illâ viâ incurritur periculum non tantùm transgressionis materialis, sed etiam formalis, sive malę fidei. Qui enim id unum agit, ut quærat levia & straminea obligationis effugia, arguitur ille non habere serium animum obtemperandi sive in se, sive in aliis quorum conscientias dirigit: uti de servo pigro & infideli in Evangelio exprimitur.

III. Qui alios docendo, affectant extremam in opinando licentiam, vereri debent ne se, aliósque pedetentim in majora præcipitia inducant. Sic enim naturâ comparatum est, ut qui audacter magis quàm siden-

fidenter plurimas legum obligationes pro levibus, aut nullis ducunt, paulatim etiam in gravioribus eas immodicè laxent aut contemnant, juxta illud. *Qui spernit modica paulatim decidit.* Neque verò existimandum est Hæreticos in materia fidei aut morum, aut alios qui ab instituto suo deficiunt, subitò sibi id faciendum censuisse; sed cum cœpissent primò in aliquibus judicio suo fræna indebitè laxare, paulatim ad extremam errorum perniciem pervenisse. Sic de Manichæo refertur, qui negabat Deum substantiæ corporeæ auctorem esse, cum primò cuidam Christiano persuasisset, Deo indignum esse pulicem creare, animalculum tam vile & homini molestum: hoc impetrato, ulerius progressus facile persuasit, idem dicendum esse de musca, quæ publicem parum excedit: & hoc concesso, idem sentiendum esse de passerculo, & sic gradatim obtinuit ut Christianus ille demum admitteret, Deum nec etiam elephantis, nec ullius animalis auctorem esse.

IV. Damna alia Laxitatis in opinando, eaque plurima præ aliis nervosâ brevitate pridem perstrinxit. Gosuinus Nikel Societ. Jesu Generalis agens de pernicie laxiorum opinionum in præcepto voti religiosæ paupertatis, in sua Epist. 1. Instituti pag. 540. Ut, inquit, „non omni probabilitatis specie careant istiusmodi „opiniones, an eas operæ pretium est passim dissemi„nare, ut error & scrupuli paucis eximantur, pluri„mis ingerantur? Neque ejus inscitiæ sunt omnes ut „non satis intelligant quàm incertò duci abducendos „se committant à recta & regia via, cùm in paupertatem audent quidpiam eorum, quæ certis quibus„dam ratiunculis fieri impunè posse audiunt: vident„que stare ex adverso & contradicere, non modò sa„pientum virorum consensum, & vocem; sed verò „etiam Præpositorum Generalium decreta, qui hasce „commentitias & noxias opiniones procul a Societa„te ablegarunt.... Et post plura inculcat cum *S. Augustino Serm.* 22. de verbis Apostoli, *Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia.* Decreta Societatis de fuga laxarum opinionum, generatim patent ex Congregat. Gen. 11. Decreto 22. & sæpius alibi.

Hanc veri nominis Laxitatem multùm adversati sunt alii viri sancti, & verè perfecti. Quæ tamen detorquenda non est ad illam *Benignitatem* opinandi, atq; animas dirigendi, quam viri maximè sancti semper præ oculis habuerunt. Ut de hac sana, ac probata *Benignitate* prætercam innumeros, instar omnium erunt Constitutiones S. Dominici, Fundatoris toto orbe celeberrimi ac sapientissimi Ordinis Prædicatorum, in Glossa prologi ad litteram L. *Declaramus quod tria sunt præcipuè, quæ salutem animarum impediunt... Tertium est austeritas in consiliis & opinionibus, terrentur enim homines in tantùm, ut salutem propriam negligant; quapropter relaxanda est, quantum fieri poterit Rigiditas, & austeritas in consiliis, ac homines benignè tractandi sunt.*

Damna nimii Rigoris in usu Principiorum formandæ conscientiæ.

Nimius Rigor hic intelligitur, qui Leges, & Principia formandæ conscientiæ ita extendit ut obligationes indebitas, sive passim incompertas hominibus imponat: moderatus enim rigor utilis est.

Nocet Rigor ille plurimùm, I. Per repugnantiam cum lege Christi, graviora scilicet Christianæ legis onera inducendo, quàm à Christo fuerint intenta, qui apertè pronunciat *Matth.* 11. Jugum meum suave est, & onus meum leve. Idemque de lege Christi declaratur 1. *Joan.* 5. Mandata ejus gravia non sunt.

Gravissima verò illa præcepta forent, sumpta cum aliis hactenus secutis, si accederet forte obligatio in omnibus ferè quæ circa illa in quæstionem veniunt rigidiora & tutiora ex præcepto sequendi & exequendi. Quia quo rigidior est interpretatio, eo lex evadit gravior, nam per eam extenditur illius obligatio ad plurimos casus particulares de quibus incompertum est sub lege comprehendi.

II. Rigor ille tot præcepta multiplicaret, quot sunt opiniones, aut suspiciones falsæ præceptum existere, quando verè non existit in facto particulari. Illæ autem opiniones, dubia, & suspiciones sunt assiduò plurimæ.

III. Tot etiam nova onera per se injungeret, quot sunt opiniones à parte rei falsæ circa interpretationem de mente, sensu & obligatione legum singularum: tales verò opiniones esse innumeras nemo dubitat, cum nemo quantumvis doctus, de mente legis, & legislatoris sit interpres infallibilis. Similia incommoda sequi in officio judicis, advocati, & actoris etiam in materia justitiæ facile deprehendes.

IV. Nemo etiam auderet securè judicio sui Confessarii, aut Prochi acquiescere, dum illum ab aliqua obligatione v. g. restitutionis, aut jejunii hic & nunc exemptum declararet. Quia rigidius & securius esset etiam tunc obligationem subire & exequi, cum possit Confessarius in judicando errare: plura prætereo hujusmodi incommoda particularia consideranti obvia.

V. Si denique hoc onus sequendi rigidiora passim extaret, multum superaret vires imbecillitatis humanæ, atque inde peccata formalia multiplicarentur innumera. Quia conjiceret homines in moralem necessitatem committendi plurima peccata aliàs non committenda. Necessitas enim hæc manifestè conjungitur cum onere gravissimo vitandi omnes actus & omissiones in quibus aliqua peccati formido appareret. Cum autem hujusmodi occasiones forent innumeræ insistendo tali rigori, fieri moraliter non potest, in hominum imbecillitate communi & promiscua, quin inde peccata formalia magnoperè multiplicentur. Quando enim frequentior occasio & persuasio peccati; tanto difficilior est resistentia, & inde lapsus crebriores.

Unde ulterius colligitur, rigorem talem divinæ legi non conformari, cujus finis est peccata in hominibus imminuere, potius quam ea multiplicari.

Quin & nimio Rigori indulgendo, plurimæ etiam Hæreses & errores in Ecclesiam inductæ fuerunt. Quales ex multis sunt hæ: Relapsos ad pœnitentiam non recipiendos. Baptizatos ab hæreticis necessariò rebaptizandos, ut voluit *S. Cyprianus.* Aliqua peccata esse irremissibilia ab ullo Sacerdote, ut *Armeni.* Item hæ: Non peractâ pœnitentiâ confitentes absolvi non debent, *Petrus de Osma.* Quilibet timor gehennæ facit hominem hypocrytam, & magis peccatorem, *Lutherus.* Motus concupiscentiæ etiam involuntarii sunt vera peccata, *Calvinus.* Non licere carnibus vesci, *Manichæi.* Solos bonos esse in Ecclesia, *Donatistæ.*

Non

Non licere Ecclesiasticis habere possessiones, *Wiclefus*. Et neminem salvari nisi sit pauper. Episcopum peccantem hoc ipso amittere Episcopatum, idem *Wiclefus*. Fidem amitti quovis peccato morali, *Lutherus*. Illicitum omninò esse Christianis jurare, *Waldenses*: Item, Bellum gerere, *Anabaptistæ*. Illicitas esse secundas nuptias, *Novatiani*. Illicitum Christianis coram Judice petere reparationem injuriæ, *Lutherus*.

Addi etiam possunt dogmata quædam ignorantia in Jansenio damnata quæ deprehendes in errorem impegisse per immodicum sentiendi rigorem. Scilicet hæc, Aliqua Dei præcepta etiam justis esse impossibilia: Ad peccandum sive demerendum in hoc statu naturæ lapsæ non requiri libertatem à necessitate: Christum pro omnibus mortuum non esse. Eâdem ratione damnatæ variæ propositiones Bajanæ, exempli tantùm causâ: Nullum esse peccatum ex natura sua veniale, sed sic mereri pœnam æternam: Omne quod agit peccator, vel servus peccati peccatum esse: Omnia opera infidelium esse peccata: Hominem peccare damnabiliter in eo quod necessariò facit: & aliæ quæ singulas consideranti facile occurrent.

Damnati sunt etiam in hoc genere Libelli varii, ut à Clemente IX. Rituale Aletense &c. qui inducere volebant antiquam, ut ajebant, pœnitentiæ canonum severitatem, aliosque sentiendi, & exequendi rigores.

Hæc aliaque plurima, quamvis in nimio sentiendi Rigore consistant, non ideo illa minus erronea, & ad animarum noxam tendentia meritò semper censuit Ecclesia, quam omni ævo horum singula vehementer turbarunt. Unde porrò patet Ecclesiam non tantum à nimia Laxitate, sed etiam à nimio Rigore posse perturbari, quamvis Rigor apud viros perfectos magis gratum nomen obtineat, sed qui in *observando*, non *opinando* præcipuè consistit.

Ut autem clarius appareat, per viam istius immodici rigoris, quanta Fidelibus obligationum moles, quamq; portatu difficilis accrescere possit.

Notandum sedulò est, ab initio Ecclesiæ Christianæ, quàm leve censeri possit fidelium onus in legum numero, si cum præsenti conferatur. Ultra legem naturæ in Decalogo omnibus communem, Legum à Christo & Apostolis latarum summula ferè consistebat in quinq; præceptis Ecclesiæ, & susceptione quorundam Sacramentorum. Quantum contra aliquos decertarunt Apostoli, ne vel una lege circumcisionis, semel tantùm in vita, Christi fideles gravarentur? Ab illo autem tempore expende, quanta accesserit Legum & præceptorum multitudo. 1. In quindecim vastis Tomis Conciliorum. 2. In tot voluminibus Bullarum Pontificiarum. 3. In omnibus Tomis sive Oceano juris Canonici. 4. In tot vastis voluminibus juris Civilis, cujus etiam Leges plerumq; in conscientia obligare agnoscimus. His adde tot Leges particulares Antistitum in sua diœcesi, Principum in suo regno, aut territorio, Prælatorum, Capitulorum, & Superiorum Regularium, pro omnibus personis sibi subjectis. Quanta hæc quamque multiplicia conscientiæ vincula ac gravamina.

Nunc porrò adverte, nullam esse harum omnium Legum ac Præceptorum de qua in actionibus & circumstantiis particularibus non possint centena obligationis dubia exoriri. Si ergo in his omnibus judicandum esset in Rigore pro obligatione tamquam tutiori, quæ sæpè à parte rei nulla subest, inducerentur obligationes indebitæ multò plures quàm sit numerus omniū illarum legum ac præceptorum quæ supra recensui. Quàm imensa forent hæc fidelium gravamina, & conscientiarum vincula pro tota communitate hominum, ex illo Rigore orta, nemo non videt. Dixi, pro tota communitate hominum, barbaris, rusticis, plebæis, &c. nam quod dentur aliqui viri perfecti, quibus nullus gravis est Rigor, huc non pertinet.

Unde in prædictis valdè observandum est, hic Rigorem piæ ac studiosæ observantiæ, quæ ad voluntatem præcipuè pertinet, minimè improbari: Imò nec ullius *Auctoris* aut *Scholæ* doctrinam in particulari redargui, nam omnes in vitando illo extremo rigoris excessu qui hic solus exprimitur, libenter consentire existimo.

Ex his igitur omnib' tantùm intendo declarare, quantum Theologo incumbendum sit, ut informandis, & applicandis Regulis sive principiis conscientię & morū, uti à nimia Laxitate, ita etiam à nimio Rigore sedulò caveat. Huic nos documento insistentes, & ab utroque extremo declinantes, viam mediam, tutam, ac probatam in sequentibus principiis ac Resolutionibus retinere studiosè conabimur.

Principium primum.

De dictamine Conscientiæ, & Ignorantia invincibili.

Semper tenetur quilibet sequi dictamen suæ Conscientiæ, quamdiu, re examinatâ, nulla in oppositum dubitandi ratio occurrit. Hoc est. Si homo sine sua culpa absolutè judicet hic & nunc se obligari sub peccato ad aliquid agendum, vel omittendum, actu peccabit, si se isti judicio non conformet; & non peccabit, si conformet; quamvis aliàs à parte rei contingeret actionem, aut omissionem illam aliquâ lege esse prohibitam.

Ratio est, quia Conscientia nostra est proxima Regula voluntatis, derivata à prima regula omnium actionum humanarum, nempe à Lege divina & æterna, ut docet *S. Thom.* 1. 2. *Quæst.* 19. *Art.* 3. Ergo qui agit secundum dictamen Conscientiæ, naturali regulæ, à Deo sibi constitutæ, se conformat.

Hinc fit ut omninò existimans se obligari ad jejunium die Dominico, teneatur à cibis vetitis abstinere. Et contrà, judicans non esse abstinendnm à carnibus die Veneris, non peccet si carnibus vescatur, quamdiu non potest ab illo errore se expedire.

Ignorantia invincibilis.

Sunt quidam hoc tempore qui negent hoc Principium valere in actibus qui qui procedunt *ex Ignorantia invincibili* juris naturalis, ut si mentiaris ignorans mendacium esse peccatum, ajunt te per hoc à delicto non excusari. Hanc doctrinam tradidit Jansenius in suo *Augustino Tom.* 2. *de statu Nat. lapsæ lib.* 2. *c.* 2. illam suscepit cum paucis defendendam Sinnichius in *Saule Exrege l.* 1. *c.* 96. Eamdem fovere conatur alius recentior, sed quasi umbram captans, ambigendo an talis ignorantia detur in rerum natura, credit tamen probabile eam dari, & à peccato non excusare.

Sed contra, ignorantiam illam dari, & à peccato formali excusare, probat invicta ratio, communis auctoritas, & ipse S. Augustinus lib. 3. de libero arbit. cap.

cap. 19. *Non, inquit, tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras.* Quin & ipsa ratio cum Augustino docet, in eo quod caveri non potest deesse voluntarium, sive liberum sine quo nequit peccatum admitti: caveri autem non potest malitia quæ sic ignoratur ut de ea nulla prorsus animum subeat cogitatio. Frustra autem opponitur, hanc ignorantiam in nobis ex libero Adami peccato profluxisse, nisi etiam velis nobis ad peccatum imputari ea quæ contra legem naturæ ex cæcitate, amentia, aut concupiscentia ex peccato Adami profluente nolentes incurrimus: quod nemo sanè admiserit, qui nolit hinc in alium errorem devolvi, qui negat libertatem à necessitate ad peccandum requiri, quod in Propos. 3. Jansenii, & aliis pridem damnatum est. Nec unquam ostendetur, cur minus à peccato excuset ignorantia invincibilis juris naturæ, & ex ea gesta, quàm ea quæ est juris divini, aut positivi, quæ pariter ex Adami peccato profluxit, quam tamen adversæ doctrinæ defensores à delicti reatu omninò eximunt. Suademus tamen & nos à Deo postulari illuminationem cordis &c. ad eam præveniendam.

Denique, si doctrina illa vera foret, sequeretur aliquando dari casum, in quo quidquid agas vel omittas necessariò statuêris peccati reus. Ut si invincibiliter judices ad liberandum innocentem te hic & nunc ad pejerandum obligari; si pejeres, formaliter peccas, quia ignorantia hæc à formali peccato non excusat, ut ipsi volunt: si non pejeres, peccas contra conscientiam dictantem te nunc ad pejerandum teneri.

Sequeretur secundò, Aliquos Sanctos Patres qui ex invincibili ignorantia errores aliquos in materia juris naturæ docuerunt, vel operando secuti fuerunt, damnandos esse, si ante mortem errores illos debitè non retractarunt. Tertiò, cum in quæstionibus juris naturæ aliter in multis opinetur ac doceat tota Schola Thomistica, aliter tota Scotistica, necessariò alterutra tanta quanta est, in formali peccato continuò versabitur. Neque minus illis injurius eris, si ignorantiam illam vincibilem affirmes, quasi tot, talesque istorum Ordinum viri integerrimi ad veritatem assequendam se non ritè disponant. Est tamen quidam recentior qui ostendit se hunc bolum tam crassum velut culicem facile deglutire, quidni & camelum.

Ex dictis satis liquet, Ea quæ fiunt ex ignorantia invincibili juris naturæ, nec esse homini libera, nec ad peccatum imputari posse: ac proinde doctrinam asserentium eam à peccato non excusare, principium esse dirigendæ conscientiæ non magis idoneum, quam sit istud: Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia: quod omninò damnatum est, ac supra refutatum Tom. I. Tract. II. cap. 2. §. 2.

Principium II. Ignorantia vincibilis.

Conscientia vincibiliter erronea non excusat absolutè à peccato operationem aut omissionem, quæ ex illa ignorantia procedit.

Ratio est, quia cùm sit in hominis potestate constitutum prævio veritatis examine errorem illum vincere & deponere, operatio mala quæ inde sequitur, saltem in sua causa, est illi indirectè voluntaria, & ad culpam imputabilis. Potuit enim causam illius depellere, quam tamen amovere neglexit. Ignorantia enim *vincibilis* est quæ depelli potuit, & debuit; *invincibilis* quæ pro hominis arbitrio vinci non potuit, uti cum D. Thoma tradit Wiger. 12. *Quæst. 7. Ar. 8. Malderus, aliiq; Theologi.*

Hinc fit, ut quis peccet attestando rem falsam, quam putat esse veram, si antea neglexit veritatem inquirere: Item, ut delinquat omittendo Sacrum, etsi judicaverit diem non esse Festum, si noluit in cognitione Festorum debitam curam adhibere. Et sic de cæteris.

Nota tamen, peccantem ex ignorantia vincibili non semper committere novum peccatum formale distinctum à præterita omissione inquisitioni debitæ. Ut, si quis pridem suâ culpâ neglexerit inquirere, an tali die soleat esse jejunium, & postea ignarus jejunii isto die carnes comedat, non incurrit ille tunc novum & formale peccatum contra præceptum jejunii, de quo ipsi illo tempore nihil in mentem venit. De ignorantia vincibili in punctis Fidei, an, & quomodo constituat hæreticum, vide supra de Fide *pag. 35.*

Conscientia perplexa, & scrupulosa.

Qui ita perplexus est, ut utrumq; oppositorum judicet esse peccatum, eoque errore nec per se, nec per alium expedire se possit, eligere tenetur quod ipsi minus malum apparet. Quia in illo casu alia non suppetit via, bonâ fide conscientiam formandi. Ut si aliquis die festo solus assistens moribundo; existimet se peccare sibi ægrum deserat sive sacrum omittat, debet eligere potius Sacrum ommittere, si judicet illud præceptum minus obligare, sicut verè minus obligat, quàm præceptum charitatis proximi.

Quod si nec hoc ipse determinare possit, quid ex duobus appareat minus malum, *quidquid egerit peccatum non incurret.* Quia cum absolutè necessarium sit rem vel facere vel omittere, si sic constitutus peccaret, ex necessitate peccaret, quod omninò repugnat.

Licitum est operari cum conscientia scrupulosa, an aliquid sit peccatum, manente etiam scrupulo, dummodò judicetur esse scrupulus, & tamquam talis contemnatur: Ut si cui soleat inhærere apprehensio peccati, si in die jejunii moderato potu se reficiat.

Quia scrupulus consistit in vana apprehensione, & inde ortâ anxietate, ne ibi sit peccatum, ubi nullum subest. Atqui cum illa apprehensione consistit prudens judicium, quod illâ non obstante licitè operetur: ergo potest etiam manente scrupulo illum contemnere, & isti judicio se conformare. Sic enim procedendo nulli se peccandi periculo exponit: quia cum scrupulus ex levi aut inani fundamento procedat, non tollit judicium practicum, & ritè fundatum de licita operatione.

Ut autem hoc judicium magis in particulari fundetur, juvat tam pœnitentem, quàm ejus Confessarium reflectere ad *notas & signa* conscientiæ scrupulosæ. 1. Quod aliorum judiciis acquiescere non audeat. 2. Quod ex levi apparentia judicium de eadem re frequenter mutet. 3. Quod habeat reflexiones impertinentes circa innumeras rei circumstantias. 4. Quod adver-

advertatur sive ab ipso, sive à Confessario, quod soleat in rebus suis esse nimis inquietus, anxius, & perturbatus. 5. Quod deprehendatur antea sæpius talia apprehendisse sine fundamento: etsi aliquando circa casus alienæ conscientiæ satis resolutè & intrepidè procedat.

Remedia præcipua ut conscientia scrupulosi ad rectam normam reducatur. 1. Assuescere ad pellendum timorem scrupuli, contrarium audacter operari: sic enim clavus clavo pelli debet. 2. Nihil judicare mortale, nisi id certò sciat. 3. Cavere otium, & vagas cogitationes quæ mentem scrupulis infestant. 4. Eligere virum probum & prudentem cujus judicio firmiter adhæreat, nec illud apud se in examen inducat. 5. Advertere quod possit se conformare communi judicio & consilio Theologorum, Quod scilicet, dum angit scrupulus nec suppetit aliunde consilium, possit se ad quam vult partem liberè resolvere, nisi certò illi constet esse peccatum, Item, quod ex Confessionibus præteritis nihil teneatur repetere, nisi certò sciat esse mortale, & se illud ritè confessum non esse: quod certò illi constare non potest quamdiu dubitat. Ratio horum est, quia periculum aliquod remotum peccati materialis, vel integritatis in confessione, non debet evitari cum tam gravi incommodo hærendi in illa anxietate perpetua, aliisque malis quibus homo multum scrupulosus involvitur: cum ab illis difficultates etiam minores aliquando excusent.

Quinimo potest actus esse virtutis veræ, Deo gratæ, ac meritoriæ prædictis modis scrupulis resistere. Quia possunt scrupuli plurima impedire bona, & plurima procurare mala tam in se, quam in proximo, nisi illis resistatur. Imo ex his potest fieri, ut *major sit scrupuli materia, scrupulis non resistere.*

Itaque tenentur plerumque illi perito Confessario acquiescere, & sua apprehensione postpositâ illius se judicio conformare. Quod conforme est ipsi S. Augustino, qui Paulino suadet, ut istiusmodi *Intricationes animi* cum perito spirituali medico communicet. Et exploratum satis est, plerosque scrupulosos etiam doctissimos (quorum ipse aliquos novi) hoc unico remedio potuisse curari.

Quin & ego addo, ut bonas illas & ægras animas ad illam curationem efficacem magis impellam, *Tales volendo sic evitare peccata, in plura peccata incurrere.* Quod breviter declaro. Illi ad innumera non præcepta tamquam ad vera præcepta & peccata hærent. Et tamen obnoxii sunt fragilitati humanæ ad labendum, sicut sunt omnes homines. Ergo sic exponunt se frequentioribus formaliter peccandi periculis. Quia illis ex suis scrupulis centeni peccandi casus & persuasiones occurrunt, à quibus alii homines judicii recti, & non scrupulosi, sunt omnino immunes. Hoc saltem motivum solidè consideratum debet illos, etiam ex suo genio, efficaciter adigere, ne dictum remedium respuendo, dum vitant stulti vitia in contraria currant.

Cætera quæ de his supra tradidi conformia sunt communiori Doctorum sententiæ apud *Navarrum in præl ud. n. 9. Sanchez 1. moral. cap. 10. Fillincium, Pesantium, Valenciam, Bresserum*, & alios qui hanc materiam latius tradiderunt.

Principium III. In DUBIO *quomodo agendum.*

Qui *operatur cum Conscientia practicè dubia, committit peccatum ejusdem speciei cum eo de quo dubitat.* Dicitur autem *practicè dubia* quando pergit dubitare, non tantùm de bonitate objecti, sed etiam de honestate suæ actionis hic & nunc exercendæ. Exempli gratia, si quis dubitans an sibi licitum sit hic & nunc in die festo studere, pergit nihilominùs studio incumbere, incurrit idem peccatum quod ex Festi violatione contraheret.

Ratio est, quia talis exponit se periculo peccandi, cùm non habeat determinatum judicium quod operatio sua sit licita potiùs quam illicita. Tenetur proinde actionem suam suspendere, donec re ulterius examinata dubium deponat, & licitam esse suam actionem ex prudenti ratione concludat.

Quibus autem Regulis homo in Dubio constitutus possit se resolvere ad dubium deponendum, & licitè agendum, ex sequentibus principiis magis in particulari intelligitur.

Principium IV. Dubitanti favet possessio.

In *dubio melior est conditio possidentis.* Hanc *Regulam* plurimi Theologi intelligunt non tantùm de possessione alicujus rei, aut juris, sed etiam libertatis, id est: Quando post diligens examen dubium adhuc perseverat, licitum est homini quam velit partem amplecti modis infra explicandis. Quia per solum dubium nemo censetur de consueta possessione & usu suæ libertatis deturbari. Quod si è contra, possessio præcipiendi præsumatur stare pro lege, aut præcepto, non censetur homo possidere suam libertatem à legis obligatione solutam.

Ratio autem dictæ Regulæ sive axiomatis est, quod cuivis licitum sit uti sua libertate quam à Deo accepit ad agendum & non agendum, quamdiu post diligens examen non constat illum ea potestate esse privatum: sicuti licitè retinet alia sua bona quamdiu non probatur ea alteri esse devincta; hoc autem non satis probatur quamdiu res intra dubium hæret.

Quod autem dicitur, *In dubio tutior via eligenda*, rectè notat cum aliis *Doc. Lovanii* Wigerus 1. 2. *q.* 19. *art.* 3. *n.* 50. Regulam illam sine limitatione acceptam non semper esse præcepti: & aliquando tantùm esse consilii docet *Navarrus, Bonacina, Sanchez, Laym.* & plures alii.

Sed quia aliquando dubium est, pro qua parte stet ipsa possessio, an pro lege, aut voto, aut libertate &c. ut hoc resolvatur statui potest hæc Regula: In dubio, quid, vel quis sit in possessione, judicandum est possessionem pro eo stare pro quo est præsumptio juris: si verò dubitetur pro quo stet ipsa præsumptio, judicandum stare pro eo qui onus probandi rejicit in alium, ut est Reus, cui sufficit crimen, vel obligationem negare, quam Actor debet probare. Quod si præsumptiones sint ex utraque parte, prævalere debent validiores. Si verò sint utrimque æquales, ita judicandum est, ac si nulla præsumptio esset. Est autem ipsa *Præsumptio juris*, suspicio quædam verosimilitudinis à jure approbata, ut in dubio eam tamquam assensum verum & prudentem sequamur, donec veritas aliunde innotescat.

Addo hic ulteriores rationes, quibus ostenditur prædictum principium tam in materia Justitiæ, quam omnium

omnium aliarum Virtutum locum habere, & in hoc eamdem esse de illis rationem.

Primò, Ideo in materia Justitiæ potior est conditio possidentis, sicut sequi quis possit partem minus tutam, rem sibi retinendo. Quia jus dubium est utrimque æquale inter possidentem & non possidentem, & insuper pro possidente accedit quod jus actualis possessionis sit certum, adeoque hoc potiori jure vincit jus dubium alterius non possidentis. Atqui eadem ratio æquè militat pro possessione libertatis in materia cujuslibet alterius virtutis, ut in materia dubii præcepti, voti &c. Ergo eodem modo utrobique procedendum est.

Minor probatur: Quia in dubio, v. gr. præcepti, est æquale jus ex parte voluntatis ut non obligetur, & ex parte præcepti ut ei obedientia præstetur; & insuper supra hoc jus utrimque dubium, ex parte voluntatis accedit jus certum possessionis suæ libertatis, quâ per obligationem utrimque dubiam privari non potest: adeoque sua illi libertas integra, & ab obligatione immunis perseverat. Alioqui deberet pro obligatione prorsus dubia, & quæ nullo modo probari potest, spoliari sua certa & naturali libertate, & cogi ad subeumdum totum onus, quod tunc subeumdum esset, quando obligatio esset certa & manifesta; quod non videtur æquum, aut rationi consentaneum. Jus etenim certum hoc est, Volenti imponere obligationem privantem libertate incumbere onus istius obligationis probandæ, quæ numquam per dubium probari potest.

Secundò, Quia judicandum est eodem modo in foro interno, quo in externo, quando externum non innititur alicui falsæ præsumptioni cognitæ, uti tradunt passim Doctores, etiam Juris, cum *Baldo*, *Navarro*, *Covar. Mart. Ledesma*, *Suare*, *Salas &c.* apud *Sanchez in præcepta lib. 1. cap. 10.* Atqui in foro externo, quando constat dubiam esse obligationem, nemo ad eam adstringitur, sed pro libertate & jure possessoris judicatur. Quia favorabilior est causa Rei, quàm Actoris: & actore non probante plenè, reus absolvi debet. Ergo idem in foro interno judicandum est dum agitur de obligatione conscientiæ.

Hanc doctrinam fusius tradunt Doctores plurimi apud *Sanchez supra num. 11. 16. & 36.* qui docent, Dubium an voverit, aut juraverit, aut tunc usum rationis habuerit, ad nihil teneri: & solius Consilii esse hic sequi partem tutiorem. Et latius idem probat Suarez 3. *part. disp.* 40. *sect.* 5. & 6. ubi ait, incredibile sibi esse, quod in dubio juris, & in omni dubio facti necessarium sit amplecti partem tutiorem: & *num.* 15. ait falsum esse, & sine fundamento, possessionem in sola justitiæ materia suffragari.

Quædam quæ in contrarium adducuntur maximè depromi ex aliquibus locis Juris non ritè explicatis, ostendit *Sanchez supra*, ubi ea dissolvit *n.* 15. Cæterum in *jure* nihil frequentius occurrit quam hujusmodi *Regulæ*: In pari causa, possessor potior haberi debet. Semper in dubiis benigniora præferenda sunt. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius, quam tutius est. Cum sunt partium jura obscura, reo potius favendum est, quam actori. Hæc enim in omni materia à periculo indebiti gravaminis, & formalis peccati sæpius admittendi, hominem longius amovent.

Ad hoc *Principium* Theologo valde reflectendum est. Nam viam oppositam tenendo, imponeret ipse hominibus centies plura præcepta, quam sint omnia præcepta quæ constat à Deo, aut Natura, aut Ecclesia, aut Republica illis imponi. Mirum hoc prima fronte videbitur, sed clarum esse demonstro. Quia circa quodlibet Præceptum aut legem, in actionibus particularibus possunt Dubia Centum & multò plura variis passim hominibus suboriri, ut assiduè occurrunt plurima, etiam viris doctis. Si igitur illi universi quoties dubitanr, debeant obligationem certam subire, & tutius sequi, manifestum est quod debebunt centuplo plures obligationes particulares & incompertas sustinere, quam sit numerus omnium præceptorum aut legum generalium certò obligantium. Porrò ut ex prædictis principiis particulares casus solidè deducantur, ad sequentia advertendum erit.

Principium V. dubium, an Lex sit lata.

Qui dubitat de aliqua Lege, an sit lata, vel de Voto, an sit emissum, resolvere potest se tali lege, aut voto non obligari.

Quia ut lex, vel votum obligationem inducant, debent sic proponi ut prudenter præsumatur ea verè existere; cùm autem in casu id præsumi non possit, dubitans manet in possessione suæ libertatis. Hinc, si cras sit jejunium, & dubites an sit hora duodecima noctis, potes carnibus vesci. Quia non constat legem jejunii pro illa hora esse latam, adeoque voluntas retinet possessionem sui arbitrii ut istâ horâ carnibus utatur.

At si constet legem, aut votum existere, sed tantùm dubitetur an illis *satisfeceris*, ad satisfaciendum obligaris: Quia tali casu lex & votum est in possessione. Hinc fit ut indubitatus Sacerdos plenè dubitans an Horas legerit, eas persolvere teneatur: Uti & alii casus particulares ab illo principio dependentes, quod tunc lex sit in possessione, & melior sit conditio possidentis.

Principium VI. Dubium, an casus particularis sit Lege comprehensus.

Qui certus est de Lege lata, sed dubius est an Casus occurrens lege illa comprehendatur, rectè resolvit se quoad illum casum non obligari.

Quia præsumptio quoad hoc punctum est pro libertate, non autem pro lege, cùm post diligens examen maneat dubium, an in lege casus illi contineatur. Exempli causa, Præceptum est die Dominico abstinere ab opere servili: dubium manet an pingere sit opus servile; non teneor à pingendo abstinere.

Si autem constet casum lege contineri, sed dubium sit an illi *satisfactum*, teneris satisfacere. Hinc certus de peccato, dubius de confessione, ad confitendum tenetur: quia sic lex confitendi est in possessione.

Principium VII. Dubium, ad Lex acceptata, aut abrogata.

Quando constat de Lege, sed dubium est an fuerit recepta, aut postea abrogata, pergit illa dubitantem obligare. Quia pro lege, quam constat existere, stat præsumptio, & possessio juris ut ei obremperatur; ac proinde alleganti, eam ab initio non esse accepta-

ptatam, aut aliquando fuisse abrogatam, incumbit probatio istius quod allegat, quàm cùm dubius exhibere non possit, manet ea lege adstrictus. Quamvis in dubio de legis *Acceptatione* probabile sit eam non obligare, cum plures doceant leges saltem civiles sine populi acceptatione esse invalidas, uti tenent plerique Canonistæ, *It. Navar. Azor. aliiq; citati à Laym. l. 1. tr. 4. c. 3.*

Principium VIII. De Fine Legis cessante.

QUando constat finem adequatum legis ex toto cessare, cessat etiam totaliter ejus obligatio: uti cum communi docet *Suar. Covar. Ariaga de leg. d. 27. Sect. 6.* Ratio est, quia lex ordinatur tanquam medium ad procurandum bonum aliquod publicum, vel privatum, vel malum avertendum: ergo quando observatio legis ad hæc nullo modo conducit cessat habere rationem talis medii.

Exempli causa: si lex lata sit ut nemo egrediatur civitate ob metum hostis, desinit obligare, si constet hostem procul abesse.

Hinc etiam inferunt, aliqui probabile esse, apud *Ariaga supra*, aliosque. Cessante fine adæquato legis in casu particulari, probabile esse pro eo casu cessare legis obligationem. Quia quando ratio adæquata legis ex toto cessat, desinit etiam tota ejus obligatio, ergo dicendum est illam in uno casu desinere, in quo adæquatus ejus finis evanescit. Et hinc infertur, cessare in casu individuo legem correctionis fraternæ, quando ex alterius admonitione nulla correctio speratur.

Principium IX. Dubius de Debito, de Solutione, & aliis.

QUi *dubius est, post diligens examen, an aliquid alteri debeat, nihil tenetur solvere.* Quia iniqua esset solutio certa pro debito incerto, ut habet consensus communis.

Verùm, qui *certus* est de debito, & tantùm *dubius est an persolverit*, à solutione non eximitur, *Suar. Vasq. Dian. p. 2. Tr. 6. res. 49.* Eo enim casu pro debito stat possessio. Si tamen ipse simul creditor de accepta solutione dubitaret, opinantur alii, debitorem ad nihil teneri, *Tanner. 1. 2. d. 2. q. 6. d. 4.* &c. Alii docent pro qualitate dubii ad partem obligari, *Laym. Dian. p. 4. Tr. 3. resol. 32.* &c. quod haud dubiè tutius est.

Hinc si *depositarius*, aut *commodatarius* dubitet an culpâ suâ amiserit rem quam depositam aut commodatam accepit, non tenetur ad restitutionem pro ea præstandam. Quia uterque est in possessione libertatis, neq; lex ulla resistit, neque culpa præsumitur, nisi casus sit talis in quo culpa intervenire solet: quod etiam docet *Scilder* de conscientia *pag. 442.* & *Bardi pap. 594.*

Si *mutuatarius* aliquid mutuanti dederit supra sortē, sive valorem rei mutuatæ, & dubium sit an gratuitò donaverit, non licet mutuanti illud accipere. Quia lex, pro mutuo nihil accipiendi, nisi gratuita donatione, est in possessione; non præsumitur autem donatio: ut etiam docet *Lessius, Bardi, aliique*, contra *Cajetanum.*

Dubitans an *Censum* debeat, non tenetur solvere, nisi creditor antea sit in possessione exigendi: Quia alter est in possessione libertatis non solvendi, nec in tali dubio præsumitur censum deberi, ita etiam *Scilder* supra *pag. 464.* &c.

Qui dubitat de *ætate, doctrina*, aut de alia simili conditione requisita ad *Ordinem* sacrum, aut aliquod *Officium*, non potest licitè illum Ordinem, vel Officium postulare. Quia Lex requirens talem conditionem est in possessione, & conditio non præsumitur postulanti inesse, nisi id ab eo probetur, quam dubius probare non potest. *Aliud* est de quibusdam conditionibus quæ quasi naturaliter insunt, ut innocentia, quæ præsumi solet Hoc pluribus ritè confirmat *Scilder supra*, quamvis ex principiis à nobis nonnihil diversis.

Principium X. Dubium Possessori superveniens.

NIhil *obest dubium superveniens bonæ fidei possessori.* Quia, ut ex dictis colligitur, debet ei possessio favere. Hinc si emisti equum bona fide, & postea dubites an fuerit Petro ablatus, retinere potes, si nihil certius occurrat. Contraxisti matrimonium bona fide, exoritur dubium de valore, post diligentem veritatis inquisitionem si dubium permaneat, licebit debitum conjugale reddere alteri parti bona fide petenti: licere etiam tibi petere, cum multis docet *Thom. Sanchez, & Dicastillo de Just. l. 2. Tract. 2. disp. 5. d. 8. n. 221. & Diana, p. 3. Tr. 3. resol. 15. citans 8. Auctores valdè probatos*, qui ibi apud eum videri possunt.

Principium XI. Dubius de Legis Justitia.

IN *dubio de sola Legis Justitia subditus ei parere tenetur.* Quia legislator possidet Jus præcipiendi, à quo subditus per solum istiusmodi dubium non probat se esse exemptum. Quod verum esse, etiamsi contra legis justitiam occurrant etiam rationes probabiles, docet hic *Suarez cum pluribus.*

Principium XII. De LEGUM interpretatione.

IN *Legum interpretatione, odia sunt restringenda, favores ampliandi*: *Reg. juris 15.* Hoc est, quæ odiosa & pœnalia sunt, non debent extendi ultra proprium & rigidum verborum sensum: secus, quando leges gratiam aliquam largiuntur, & dubitatur de aliquo an verbis legis comprehendatur, judicandum est potius eum comprehendi. Præsumitur enim legislator ad favores quam ad pœnas esse propensior. Hinc in dubio an Censuræ verba te comprehendant, judicandum est non comprehendere.

Ad hæc Principia revocari possunt variæ *juris* utriusq; Regulæ, quas circa finem hujus 3. Partis simul collectas adduco.

Reliqua Principia de LEGIS aut Præcepti obligatione.

LEx à præcepto distinguitur, quod *Lex* definiatur, Recta agendorum ratio, à publica potestate communitati denunciata, cum voluntate eam perpetuo obligandi: *Præceptum* vero sive mandatum tendat tantum ad personas singulas, & cum illis extingui soleat.

I. Lex ut obliget debet esse honesta, justa, possibilis, pro communi utilitate lata, constans ac perpetua. Hæc enim legis finem, & naturam constituunt.

II. Potestas Legis obligationem tollendi illius est, cujus est legem instituere: ut legislator, & illius in eadem potestate successor.

III. Tollitur etiam obligatio legis humanæ, per consue-

suetudinem legitimè præscriptam in ea non observanda. Præscriptio illa compleri solet per decem annos in lege civili, per quadraginta in lege Ecclesiastcia recepta.

IV. Ut lex sub mortali obliget, requiritur ad hoc intentio legislatoris, & materiæ capacitas. Hinc fit ut legislator possit rem gravem sub levi culpa præcipere.

V. Lege humana non censetur per se præcipi aut prohiberi *actus merè interni*: sed tantum quando actus internus requiritur ut externus humano modo procedat. Inde fit ut dum hæresis anathemati subjicitur, non censeatur comprehendi hæresis merè interna, sive quæ non prodit in ullum actum externum, ut fusius infra Tract. VI.

VI. Finis sive intentio præcepti, non cadit sub præceptum. Hinc etsi jejunium præcipiatur ad macerationem corporis, satisfit tamen præcepto quamvis ex jejunio nulla corporis maceratio sequatur.

VII. Qui ob solum Metum opus præceptum exequitur censetur tamen præcepto satisfacere. Ut si servus piger adigatur ad Sacrum die festo audiendum, alias non auditurus.

VIII. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si de contraria veritate postea constet. Quia præsumptio cedit veritati. Fundatur autem lex illa in præsumptione, cujus formale motivum & conditio intrinseca est præsumptio de alicujus rei veritate. Ut si lex instituatur ad evitandum aliquod malum, cujus periculum nullum esse, aut fore deprehenditur.

IX. Leges positivæ ordinariè non obligant cum periculo vitæ, mutilationis, gravis infamiæ, aut gravis jacturæ bonorum temporalium. Hinc in tali periculo non obligamur ad præceptum Jejunii Ecclesiastici, ad Sacrum in die festo, ad Confessionis integritatem, &c.

Dixi, *ordinariè*; nempe nisi ex neglectu legis majus Reipublicæ incommodum timeatur, quàm æstimari debeat periculum, aut jactura privata. Item, nisi transgressio legis cessura sit in contemptum Potestatis legislatricis, aut Fidei, aut Religionis detrimentum. Quia ubi hæc concurrunt, ipsa lex naturæ exigit ut legis positivæ observatio damno proprio præferatur. Hinc, non obstante gravi periculo, illicita est comestio carnis die jejunii, si in præcepti Ecclesiastici, aut Religionis contemptum illa postuletur. *Ex quibus Principiis facile alia plurima in particulari deduces.*

Principium XIII. & XIV. De iis quæ ex METU fiunt.

I.

MEtus alius est justè incussus, alius injustè. Item, Alius est metus cadens in *virum constantem*, qui etiam dicitur gravis, & probabilis; qualis est metus mortis, magni cruciatus, exilii, diuturni carceris, gravis infamiæ, amissionis magnæ partis bonorum aut fortunarum, aut aliorum his æquivalentium. Alius est metus cadens in *virum non constantem*, qui dicitur levis, & vanus metus, utpote qui oritur ex levioribus causis, considerata simul personæ qualitate, sexu, ætate &c. ex cujus dispositione & imbecillitate metus potest judicari gravior, qui in aliis meritò levior censeretur.

I. Ad evitandum culpam formalem nullus metus censetur justus, aut cadens in virum constantem, si propter illum aliquis in peccatum etiam veniale consentiat: sed sæpe in ordine ad evitandam obligationem ex promissione, aut contractu excusat metus cadens in virum constantem. Ut si quis ob talem metum, debitum incutienti remittat, aut illi promittat matrimonium.

II. Metus non tollit voluntarium: quia non solet tollere considerationem malitiæ, aut honestatis rei agendæ aut omittendæ: minuit tamen peccati malitiam, & pœnam: quia minuit in agendo libertatem.

III. Vis & coactio propriè & simpliciter dicta quæ membris exterioribus infertur, tollit ab illis actionibus omne voluntarium, omnemque culpam: & sic Patres dicunt per violentiam stupri animam nequaquam maculari.

IV. Contractus & promissiones ex Metu qui ab *extrinseco* incussus non fuit, sed tantum ab *intrinseco conceptus*, omni jure valere censetur: Ut si spondeas Religionem profiteri, ut decretum jure mortis supplicium, vel in mari naufragium effugias, sponsione illâ obligaris.

V. Promissiones verò & contractus directè extorti per Metum gravem ab extrinseco provenientem, valent quidem jure naturali & civili, cum in illis non desit consensus absolutus: attamen secundum æquitatem arbitrio Metum passi rescindi possunt. Unde si latroni gravem Metum ad hoc incurrenti pecuniam, aut equum promittas, potes à promisso liberari.

II.

Metus in violatione Præcepti negativi.

NUllus Metus excusat à violatione præcepti naturalis negativi prohibentis rem intrinsecè malam. Hinc ob Metum mortis non licet umquam mentiri; aut aliquo signo fidem negare. Repugnat enim rem esse intrinsecè malam, id est, à malitia inseparabilem, si possit in aliqua circumstantia honestari.

III.

Metus in violatione Præcepti positivi.

M*Etus gravis sæpe excusat à præcepto positivo tam divino, quam humano.*

Hinc cum periculo vitæ, aut gravis infamiæ, non teneris observare integritatem Confessionis, aut explere votum, aut succurrere proximo in extrema necessitate corporali.

Verùm in *extrema* necessitate spirituali non obstante mortis metu, teneris v. gr. baptizare infantem certò moriturum, aut absolvere peccatorem moribundum, quando constat aliâ viâ non posse juvari. Ad hæc tenetur etiam in *gravi* necessitate Parochus, cui ea cura ex officio incumbit.

Principium XV. Violatio Præcepti indirecta *quomodo sit peccatum.*

N*On violat præceptum, qui ponit causam, sive actionem indifferentem, ex qua præter intentionem sequitur effectus malus, & æquè immediatè bonus, quando hujus bonitas illius malitiam elidit.*

Ratio est, quia talis non intendit directè effectum malum in se, uti supponitur. Neque illum intendit indire-

indirectè in sua causa, cum illius causam assumat tantùm in ordine ad effectum bonum, & solùm permissivè se habeat ad effectum malum per accidens secuturum, quem non tenetur cum omissione æqualis boni, & suo incommodo impedire. Esset enim illa generalis, & frequens obligatio humano commercio nimis onerosa, uti fusius declarat *Sanch. in præcepta l. 1. cap. 7.*

Hinc I. Licita est Mercatori venditio gladii, etsi timeat indè secuturam injustam alterius læsionem; aut vini, ex quo videt fortè alios inebriandos: si nequeat sine notabili detrimento gladium, aut vinum ementi negare.

II. Licitum quoque est Duci in bello justo turrim hostilem evertere, etsi videat innocentes in ea conclusos eadem ruinâ involvendos esse.

III. Possunt famuli equum parare, & officia quædam alia remotiora præstare, licet cogitent Dominum suum obsequio illo ad peccata usurum. Quia ex omissione istius obsequii sequeretur ordinariè in famulos gravis indignatio, aut percussio, quæ efficit ut malum ex eorum actione secuturum ipsis non imputetur.

IV. E contrà, ad peccatum imputatur effectus malus, qui prævidetur secuturus ex causâ secundùm se indifferenti, quando non adest ratio proportionata, quæ causam illam poni requirat, vel quando actio hîc & nunc non habet alium usum nisi malum. Quia agens tunc censetur juxta morale judicium hominum intendere istum malum usum seu effectum. Hinc illicitum est apponere hospitibus cibum, quo videntur violaturi jejunium, quando ad hoc nullus urget Metus incommodi gravioris: Non licet etiam alium juvare ad ascendendum per fenestram, qui præsumitur furtum, fornicationem, aut aliud grave peccatum intendere, & sic de cæteris. Confirmantur hæc ex propositione 51. ab Innocentio XI. reprobata, *Famulus qui submissis humeris &c.*

Quæres: Quomodo possit Confessarius violationem præcepti *mortalem*, à *veniali* peccato discernere.

Resp. Peccatum mortale à veniali optimè discerni per Regulas sequentes: *Primò ex gravitate materiæ* prohibitæ aut præceptæ colligitur gravis obligatio: materia autem *gravis* censeri debet quam prudentes solent multùm æstimare, sive in se, sive in ordine ad finem à legislatore intentum; v.g. exercere opus servile sine necessitate per notabilem partem diei festi, non autem per unam horam. *Secundò*, si legislator utatur verbis graviter prohibentibus in materia non levi, v. g. *mandamus, districtè prohibemus vel præcipimus*: potest enim, si velit, & id declaret, materiam gravem leviter prohibere. *Tertiò* mortalis est violatio præcepti cui additur *gravis pœna* aut *censura* Ecclesiastica, aut quando aliquid præcipitur, in *virtute* sanctæ obedientiæ. *Quartò*, ex parte pœnitentis; censentur Rudes mortaliter peccasse, quando ostendunt se dū peccarent rem graviter apprehendisse, aut magnâ conscientiæ turbatiōnē, & remorsum habuisse: vix enim norunt hi rudes alio indicio formalem peccati sui malitiam explicare.

REGULÆ *porrò annotandæ*, de Deliberatione *intellectus* & Consensu *voluntatis ad mortale, aut veniale requisitis.*

I. **A**D *peccatum quodcunque incurrendum requiritur aliqua malitiæ moralis consideratio*, id est, ad eam advertere, aut adversionem debitam sponte non impedire Hinc etsi intellectus satis advertat rationem delectabilis, aut utilis, & inculpatè nihil cogitet de malitia suæ actionis, nullum omninò peccatum comittet, quamvis actio illa longo tempore duraret. Ratio est, quia ad culpam requiritur libertas, nequit autem esse libertas sine rationis advertentia & deliberatione, deliberatio verò nulla potest esse circa malitiam amplectendam quamdiu hæc non cognoscitur. Ut si quis in die jejunii, nihil de præcepto cogitans, advertit tamen cœnam sibi jucundam & utilem, nullum peccatum cœnando committit.

II. Si insit subjecto *duplex malitia*, & tantùm ad unius speciei malitiam advertatur, circa hanc solam peccatum admittet, non circa alteram. Ut si quis rem sacram furetur, & advertat ad malitiam furti; non autem sacrilegii, solum furti peccatum committet. Quia non adfuit principium sufficiens, de hac posteriori malitia deliberandi.

III. *Ad peccatum mortale* plena consideratio malitiæ gravis requiritur. Vel, consideratio malitiæ in genere, quando absque debito examine malitiæ levis aut gravis ad agendum aliquid temerè se resolvit: Vel de his dubitans ad agendum procedit. Primùm ad mortale requiritur: quia cum peccato lethali dissolutio amicitiæ divinæ, & pœna æterna debeatur, alienum est à recta ratione credere, tanto & tam pleno supplicio hominem absque plena & perfecta consideratione obnoxium fieri. Secundùm etiam declaratur: quia qui sic sine examine procedit, manifesto se peccati mortalis periculo exponit: Et tantumdem facit ac si diceret, sibi perinde esse sive Deum graviter sive leviter offendat.

Dixi in primò, *plena consideratio*, non enim sufficit ad mortale semi-plena & imperfecta consideratio malitiæ etiam in se gravis: qualem habent qui nondum à somno plenè excitati in motibus venereis, aut pollutione malitiam tantùm imperfectè & confusè animadvertunt, quamvis hæc sufficiat ad veniale: plena autem consideratio comparatur cum ea quam habet de illis homo jam plenè & perfectè à somno excitatus, & talis requiritur ad mortale. Et ita differentiam hanc, sæpè in praxi difficilem, explicat *Cajetanus* in Summa, verbo, Delectatio, & *Vasquez* Disp. 107. Cap. 4.

IV. *Ex parte voluntatis*, ad peccatum mortale plenus & perfectus voluntatis consensus requiritur: sicut diximus de perfecta consideratione ex parte intellectus. Et ratio eadem est, quia sine tali consensu non censetur incurri Dei inimicitia, & pœna æterna: cum etiam in commercio & contractibus humanis, infinities levioris momenti, frequenter soleat consensus ille perfectus considerari. Hinc positâ etiam plenâ consideratione intellectus, sine hoc consensu voluntatis dari nequit lethale peccatum. Quia ubi sunt plures judices ordinati, sententia finalis spectat ad judicem supremum. Ratio autem superior est in anima supremus Judex, & consensus plenus ad mortale requisitus, & sententia finalis in tribunali conscientiæ. Ita etiam *D. Thomas, Cajet.* aliique hic cap. 2. q. 15. art. 4. Ut autem hæc in praxi & actibus particularibus clarius discernantur, notandæ porrò sunt Regulæ sequentes.

V. Quando rei pravæ appetitum advertens, *se ita dispositum sentit*, ut quamvis facile eam rem actu exequi pos-

posset, non exequeretur, metu peccari, signum habet ex quo judicet, aut consensum nullum, aut tantùm imperfectum & venialem adfuisse. Quia cum potentia executiva promptè subsit voluntati, talis dispositio indicat voluntatem nondum se ad consensum determinasse.

VI Quando *motus pravus* in aliquam rem tempore vix perceptibili insurgit, & cum primùm occurrit eum rationi adversari, voluntas curam adhibet illum expellendi, per hoc datur indicium judicandi nullum fuisse consensum perfectum sive mortalem. Quia cum præcedere debeat consideratio, sive discursus intellectus de rei malitia, spatium temporis saltem breve ad deliberandum requiritur, cum consensus peccaminosus non possit esse indeliberatus.

VII. Non satis colligitur *consensus in peccatum* ex sola delectationis sensibilis perseverantia post plenā illius considerationem. Quia appetitus sensitivus quo delectamur, non est plenè subditus voluntati ut ipsâ imperante statim desistat, sicut ipsi subjectus est motus manus, linguæ, & similium membrorum.

VIII. *Quando quis dubitat*, an dormiens, an vigilans, an sui compos, an ad alia vehementer distractus, aliquid voluerit, dixerit aut fecerit, argumentum habet maximum non plenæ deliberationis, aut consensus perfecti ad mortale requisiti. Quia plenus usus rationis non impeditæ, homines de suis actibus certiores reddere solet: adeoque si plenus ille usus rationis tunc adfuisset, hominem de sua actione dubium non reliquisset. Et hoc argumentum tantò certiùs est, quantò magis is qui dubitat, peccatum timere & abhorrere solet. Sicut qui morbum multùm timet, etiam longiùs distans, faciliùs apprehendit se infici, quàm alius audentior infecto propius assistens.

Ex his principiis multùm lucis hauriet tam pœnitens, quam prudens Confessarius, ut discernat peccata à non peccatis, mortalia à venialibus, reservata à non reservatis, cum nulla censeantur reservata quæ defectu deliberationis, aut consensus non sunt mortalia.

Principium XVI. DE PROBABILI, & quomodo Dubium à Probabili distinguendum?

VAldè accuratè notandum est; magnam esse differentiam inter dubium (de quo supra actum est) & opinionem, sive sententiam probabilem, quam differentiam non satis etiam nunc aliqui discernunt.

Dubium est suspensio judicii circa rem propositam, sic ut nequeat intellectus affirmare ita esse vel non esse. Hoc autem oritur aliquando ex penuria rationis pro utraque parte, ut cum dubitatur, an Stellæ sint pares an impares: aliquando ex æqualitate aliqua rationum pro utraque parte occurrentium, unde fit ut intellectus nequeat se ad alterutram partem determinare, quamdiu æqualitatem rationum actu expendit, quamvis voluntas stante illâ motivorum æqualitate, aliquando possit aliunde intellectum ad unius tantum partis assensum inclinare.

Opinio autem probabilis est, quæ nititur ratione, vel auctoritate gravi, quamvis ex se non certa, ex qua scilicet homo prudens in rebus magni momenti concludere solet.

Unde patet primò, opinionem dici probabilem *intrinsecè*, quando pro motivo habet rationes ab auctoritate distinctas: probabilem verò *extrinsecè*, quando sola auctoritas movet ad assensum.

Patet secundò, Opinionem verò probabilem debere niti motivis, *quæ per se sufficiant* ut intellectus possit determinari ad eliciendum pro una parte judicium prudens, quamvis incertum, & inevidens, eo quod motiva istius judicii non sint tam evidentia ut possint intellectum de rei veritate certum reddere. *In dubio* autem motiva tam sunt exigua, aut ex utraque parte tam æqualia, ut si inter se conferantur, nequeant pro ulla parte assensum generare, aut conscientiam ad prudentem actionem per se dirigere.

Itaque *ulterius examen*, quod diximus adhibendum, dum conscientia hæret dubia, ad hoc plurimum servit, ut majoris momenti rationes inveniantur, quæ sufficiant ad formandum opinionem probabilem, quâ possit homo se à dubio expedire, & ad operandum prudenter & practicè resolvere.

Principium XVII. & XVIII. OPERATIO quando licita ex Opinione verè probabili, & minus probabili.

L*Icita est plerumque operatio, vel omissio quæ procedit ex opinione verè probabili.* Dixi, *plerumque*, quia ad hoc quædam in sequentibus sunt observanda, & excipienda.

Ratio hujus patet ex ipsa *definitione*, & natura opinionis probabilis, & ex communi hominum æstimatione. Nemo enim operationem illam vituperio dignam existimat, *quam ex gravi rationis, vel auctoritatis fundamento licitam esse judicavit*, quando post diligens examen ad majorem veritatis certitudinem pervenire non potuit. Sic enim viri prudentes in rebus magni momenti procedere solent.

De communi illo Prudentium judicio in omni genere hominum ritè dispositorum, patet primò ex communi consensu Doctorum, qui in hac sententia omni tempore conveniunt, quorum ultra centum & sexaginta adferri possint qui in suis Scriptis eam tradiderunt, quibus tantum pauci sunt qui repugnant moderni.

Secundò. Idem consensus reperitur in tota Reipublicæ Hierarchia. Nam clarum est pleraque Principum, Superiorum, ac Magistratuum præcepta in imponendis gabellis, sive aliis obsequiis, & legibus, fundari sæpè in sola probabilitate de honestate rei hic & nunc præceptæ. Quod si hæc non sufficeret, sequeretur illos non posse licitè præcipere ulla alia, quàm quæ omninò certò scirent objectivè esse honesta, & legitima: adeoque paucissima possent licitè præcipere: Quia ex illis quæ per se certò honesta sunt, pauca, ut obtineantur, præcepto indigent. Sequeretur insuper, *Subditos* non posse obtemperare quoties directè certum non esset, honesta omninò esse quæ à Superioribus præcipiuntur. Et sanè tutius esset in his omnibus non præcipere, & non obtemperare, si nullo modo possent licitè probabilitate de objecti honestate se conformare.

Tertiò, In omni tribunali, nullus Causidicus, aut Advocatus dubitat se honestè ac prudenter procedere, defendendo Causas propter rationes quæ probabile judicium generant de earum justitia, aut honestate.

Quartò, Medici omnes, si non habeant medicinas quas judicant certò profuturas, (quod rarissimè con-

tingit)

tingit) non dubitant adhibere medicamenta quæ judicant probabiliter ad ægri sanitatem conducere, quamvis non sine formidine partis oppositæ. Neque sunt qui in hac praxi sceleris eos condemnent.

Quintò, Mercatores passim in suis contractibus, & navigationibus, Artifices & Agricolæ in suis Commerciis judicant se prudenter operari, quando probabilem tantùm habent spem lucri, etsi nulla adsit certitudo lucri obtinendi, sed potius formido non levis de opposito. Hos verò omnes si in hoc imprudentes, & perversi judicii esse contendas, receptos orbe toto mores, & inditum passim hominibus rationis dictamen abolere necesse est.

Si igitur hæc probabilitas communi hominum judicio ad prudentem operationem sufficiat in rebus illis, ex quibus etiam illorum fortuna, salus, & status dependet, quomodo eadem sufficiens non erit; ut actiones humanæ prudentes, & moraliter honestæ, & rationi conformes censeantur? Quod latius exponitur pauló infrà inter Controversias recentiorum Cap. 2.

Licitum est sequi opinionem verè probabilem, relictâ etiam aliquando opinione oppositâ *probabiliori & tutiori*: seclusâ tamen certâ injuriâ, periculo proximi, vel lege, aut conventione in contrarium, aut periculo gravioris mali, & ex causâ, & aliis de quibus cap. 2. infrà. Hæc sententia est communis, & à longè maxima Theologorum parte semper recepta adeò ut pro ea cum S. Antonino, Maldero, Wigers, supra centum Auctores citari possint, ut infra ostendam.

Ratio hujus clara est, Primò, quia qui sequitur sententiam gravi auctoritate, vel ratione non levis momenti innixam, non agit temerè, sed prudenter procedit, agendo communi more hominum prudentium: Atqui opinio minus probabilis nititur auctoritate gravi, vel ratione non levis momenti; de tali enim sententia minùs probabili hic agimus: Ergo qui juxta illam operatur, non agit temerè, sed ut solent procedere in suis rebus viri prudentes: prudenter autem operando nemo censetur peccare.

Secundò, Constat multò probabiliorem esse auctoritate Doctorum hanc sententiam, quod liceat aliquando sequi minùs probabilem, minùsque tutam, quam opinionem, quæ id negat. Ergo omnibus expensis amplectendo opinionem minùs probabilem, reflexè sequor sententiam probabiliorem, quæ docet licitum esse sequi opinionem minùs probabilem.

Tertiò, quia esset onus parùm conforme infirmitati humanæ, si cuivis sub reatu peccati incumberet in rebus agendis semper inquirere, Utra duarum opinionum sit probabilior & quoad omnia tutior. Imò sæpissimè cogerentur homines actionem rectè inchoatam interrumpere, quoties scil. de novo se offerrent aliquæ rationes, quæ *facerent* opinionem, quæ anteà videbatur minus probabilis, modò apparere probabiliorem. Rationes hæc fusiùs deducuntur infrà *Tract. I. Cap. 2. & sequentibus.*

Hinc etsi probabilius sit legem purè pænalem in materia gravi obligare sub mortali, uti cum 19. aliis docet *Suarez*, licitè tamen sequeris opinionem contrariam cum *Navarro*, & 7. aliis probatis auctoribus, sic sentientibus. Unde similia resolves plurima.

Dixi suprà *seclusâ certâ injuriâ proximi aut lege, aut conventione in contrarium, aut periculo gravis mali*, &c. Quia illa impediunt usum opinionis speculativè probabilis, eo quod efficiant ne tunc possim habere judicium practicè certum de honestate meæ operationis. Hinc licet mihi sit probabile feram esse non hominem quàm video moveri in sylva, si tamen probabilius, aut etiam probabile sit esse hominem, non possum me licitè ad jaculandum in eam resolvere; idq; propter periculum gravioris mali, quod in adimenda hominis vita consistit.

Principium XIX. De Conscientia Practicè certa.

Q*Ui operatur cum opinione verè probabili, potest reflexe sic procedere ut habeat conscientiam practicè certam, quod licite operetur.*

Ratio est. Quia potest esse certus quod opinio, quâ nititur, sit probabilis, id est, nitatur motivis gravibus, ex quibus viri prudentes in rebus magni momenti operari solent. Atqui certus est quod prudenter agendo non possit peccare. Ergo practicè securus est si sic procedat, quod hic & nunc operando peccatum non admittat. Illa enim conclusio est practicè certa, & secura, quæ ex præmissis certis ac indubitatis deducitur: Et quamvis de materiali honestate objecti non sit securus, certus tamen est de formali honestate suæ actionis. Undè si probabiliter jejunus, judices tibi hic & nunc bonum esse communicare, hoc ipso practicè certum est tibi licitum & bonum esse ad Communionem accedere, etsi aliàs spectatâ rei exigentiâ, sive ex causâ tibi non satis nota, communio illa prohibita foret.

Neque hoc est dictamen aliquod novum, aut à Theologis excogitatum, sed ipsi naturæ rationali insitum, & juxta quod procedunt passim homines nullis Theologiæ principiis, sed solo rationis lumine instructi, dum circa res per se non evidentes operantur, etsi ad ratiocinationem suam distinctè non reflectant. Sic agricola dum hæret incertus, an propter periculum pluviæ liceat hic & nunc in die Festo fænum, aut segentem colligere, adit suum Parochum, & ab eo resolutionem postulat. Parochus pro captu suo resolvit id licere, quamvis à parte rei periculum pluviæ tam magnum non sit ut verè excuset. In hoc casu agricola determinat se ut credat Parocho, quamvis motivum illi credendi multis de causis sit fallibile. Et tamen certum est, quod in hac agricolæ dispositione, liceat illi in die festo laborare; & hoc ipsum evidenter cognoscit: quia rationis ductu procedit ad hunc syllogismum & conclusionem evidentem. Licitum est mihi omne objectum quod post idoneum examen prudenter judico non esse prohibitum. Atqui ego post idoneum examen apud meum Parochum, an tali die colligere fænum sit prohibitum, prudenter judico illud non esse prohibitum. Ergo hic & nunc mihi licitum est velle tali die fænum colligere. Hæc conclusio est ultimum dictamen conscientiæ, ex præmissis evidentibus, certum & evidens, cui voluntas in operando se rectissimè conformat. Quod ex natura rei etiam ulterius declaratur. Si post operationem illam Agricola à quopiam interrogetur: quomodo ausus fuerit in die festo fænum colligere? Non respondebit, quia mihi certum erat pluviam secuturam, aut Pastorem meum in hoc à vero non aberrare. Sed dicet, quia posito illo probabili pluviæ periculo, & Pastoris responso, certò

certò judicavi & conclusi, mihi tunc licitum esse fœnum colligere. Ecce certitudo conscientiæ non ponitur in ipso objecto circa quod agendum est, sed in evidenti & ultimo dictamine conscientiæ de licita operatione hic & nunc exercenda.

Porrò simili modo omnes passim homines recti ac sinceri, quoties operationes malæ arguuntur; ex ipso rationis dictamine hanc excusationem tamquam legitimam depromunt: Omnibus ut potui consideratis, & motivis non levibus inductus, conclusi sic mihi faciendum esse; si erravi, non est mea culpa. Et in hoc, quoad forum internum conscientiæ, tam ipsi, quàm alii non dubitant se prudenter acquiescere.

Hujus principii evidentia ostenditur etiam à priori in ordine ad judicium divinum. Quia non habemus à Deo aliam Regulam proximam actionum nostrarum, quàm prudens dictamen conscientiæ nostræ: & secundùm hoc à Deo judicabimur, non secundùm objectivam rei veritatem, à qua viri probi & sancti sæpe aberrant, etiam dum meritoriè operantur. Ergo quando post debitum examen ex congruis motivis prudenter judicamus aliquid licitum esse, & hoc ipsum reflexè cognoscimus, inde nobis evidenter constat, illud Regulæ nobis à Deo constitutæ rectè conformari, ac proinde honestum & licitum esse. Hoc autem est quod principium illud importat: ergò manifestè constat de illius principii evidentia.

Et hæc est unica certitudo conscientiæ quæ ad operandum circa objecta magis vel minus probabilia formari potest: & quæ ritè elucidata facile amovet lapidem offensionis, sive suspicionis de modo minus solido in illis procedendi: quod & pluribus exponitur infrà de Controversiis generalibus, *Cap. 2. §. 1. pag. 91. & sequentibus.*

Principium XX. Quid in probabili de Administratione Sacramentorum.

IN Administratione Sacramentorum, non licet sequi sententiam speculativè probabilem circa valorem Sacramenti, quando non deest potestas sequendi tutiorem.

Hinc illicitum est baptizare infantem in solo digito, vel aquâ rosaceâ aut nivali, quando aliter fieri potest: etsi speculativè, id est, consideratâ ratione vel auctoritate, sit probabile Baptismum in digito validum esse.

Item, non licet moribundo conferre absolutionem probabiliter tantum valituram, quando certior impendi potest.

Ratio est primò, quia dignitas Sacramenti postulat, ut quis merè pro suo arbitrio non exponat se periculo conficiendi Sacramentum invalidum: nam hæc res est maximi momenti, & religionis materia dignissima. Inde fit, ut si sacramentum sit invalidum transeat in rem profanam: ergo sequendo opinionem tantùm probabilem absque necessitate violat virtutem religionis, exponendo eatenus Sacramentum invaliditati.

Dices, tunc ministrum Sacramenti procedere prudenter, si præcisè spectetur virtus religionis, ut fit in aliis materiis, dum sequimur sententiam probabilem: ergo hic idem dicendum est. Respondeo disparitatem esse, quod in aliis materiis non agatur de rei valore, & quidem rei dignissimæ, sed tantùm de operatione nostra, ut fiat citra culpam formalem, etsi fortè non videtur malum materiale. Longè autem major oritur obligatio, dum periclitatur valor rei sacræ, quàm quando incurritur periculum rei tantùm materialiter malæ; quia licèt opinio probabilis possit reddere actionem licitam, non potest tamen *Sacramentum facere validum*, si contingat requisita ad materiam, formam, aut valorem deesse.

Ratio est Secundò, quia Sacramenta ordinantur ad singulare bonum suscipientium ergo repugnat charitati conferre Sacramentum incertum; quando certum commodè conferri potest: etenim sic proximus exponitur, cum suo gravi damno, præsenti periculo, ne privetur gratiâ & effectu Sacramenti, qui à vera materia, forma, & valore dependent: De quo periculo spectat ad Ministrum admonere suscipientem, si cum opinione merè probabili extra necessitatem Sacramentum sibi administrari desideret.

Ex dictis etiam patet, quàm meritò ab Innocentio XI. damnata sit propositio 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententiâ probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.*

Principium XXI. Quid possit in probabili Judex, Advocatus, Medicus, Ius incertum &c.

RΕspondeo ad primum: Quando circa jus litigantium opiniones sunt utrimque diversæ, tenetur Judex sequi opinionem propriam, vel illam quæ ipsi, omnibus expensis, videtur esse probabilior. Ita docet *Sotus, Valencia, Bardi, Bannez, Thomas Sanchez*, *Scildere de* conscientia pag. 147. Contra *Ioannem Sanchez, Oviedum, Salas*, & alios qui tradunt saltem licere Judici sequi alienam opinionem contra propriam in materia civili, & quæstione juris, nisi ubi lex, aut consuetudo id vetat.

Ratio cur Judex teneatur sequi probabiliorem, hæc est. Quia non habet potestatem aliter judicandi quàm voluerit Respublica, aut alii à quibus suam potestatem accepit: Atqui illi omninò censendi sunt voluisse ut judicaret juxta id quod omnibus expensis ipsi videretur probabilius. Hoc enim maximè expediebat, ne locus esset largitionibus, aut acceptioni personarum. Vix enim de aliqua causa litigatur, in qua utrimque probabilitas aliqua non occurrat. Et hoc videntur Judices promittere quando officium suscipiunt, ut colligitur ex Authentica ad legem, *Rem non novam*, apud *Scildere supra.* Unde etiam proscripta est ab Innocentio XI. *Propositio* 2. in Decreto quod post paucas paginas infra inserimus.

Quando autem una pars non apparet alterâ justo probabilior, debet Judex vel rem inter litigantes ex æquo dividere, vel, si dividi nequit, aliter utrique parti satisfacere. Nisi fortè alter litigantium vel sit possessor, vel sit reus, cui etiam contra actorem favet possessio. Excipi etiam solent causæ quæ vocantur piæ, & privilegiatæ, quales sunt causæ pro matrimonio, dote, libertate, pupillo, pro quibus judicandum est, cæteris paribus, etiam contra reos: quia Jus positivum ita disponit.

Respon-

Respondeo ad secundum: *Advocatus* potest licitè defendere causam quæ ipsi videtur minus probabilis, modo spes affulgeat fore ut ea causa Judici probetur. Ita communius docent Theologi. Quia per hoc nec clienti, nec parti contrariæ injuriam facit, non magis quam si ipse cliens tali casu suam causam apud Judicem ageret. Advocatus enim controversiam non definit, sed Judici eam relinquit, quem meritò supponit, omnibus auditis, ex æquo & bono judicaturum.

Respondeo ad tertium: *Medicus* tenetur adhibere suo ægro medicinam certam, relictâ aliâ probabiliter tantum pro futurâ, si certam ad manum habeat, & sine suo, & ægri incommodo adhiberi possit. Ratio est, quia primò Charitas ad hoc obligat, ut consideranti facile patet. Secundo, obligat Justitia, si sit Medicus mercede conductus: quia inter ægrum & medicum intercedit hoc pactum saltem implicitum, ut applicet remedia quæ videntur securiora, & probabilius profutura. Hic ergo intercedit conventio, quam supra *Princ.* 19. diximus posse obstare usui sententiæ speculativè probabilis.

Quod si non inveniantur remedia certa, tenetur Medicus adhibere illud quod videtur ipsi securius omnibus spectatis. Hoc enim merito importat tacita conventio qua quisque censetur pacisci cum suo medico: & ipsi Medici quando ægrotant idem volunt sibi ab alio præstari. Nec frustra addidi, *omnibus spectatis*, tenetur enim Medicus considerare non tantum suas rationes & experientias (quæ nimis sæpe ultra communem potiunculam, & lanceolam parùm procedunt) sed etiam auctoritatem & experientiam aliorum peritiorum: hoc sanè studium, & hanc curam æger à medico quem conducit suo jure expectat.

Quando autem contingit *desperatam* esse vitam ægri, nisi applicetur medicina de qua æquè incertum est, an sit profutura, an nocitura, potest ea adhiberi, ut doget cum communiori *Thomas Sanchez, Layman, Bonacina, Scildere de conscientia.*

Respondeo ad quartum: Non licet homini privato auctoritate propriâ occupare rem ab alio *bona fide possessam*, quamvis probabile, vel probabilius sit rei Dominum ad illum pertinere. Ita habet sententia communis, *contra Joan. Sanchez disp. 33. num. 42.* Ratio est Quia bonæ fidei possessor justè rem possessam defendit contra privatum eam eripere volentem, non minus quàm sciens rem certò esse suam: quod verum est, etiamsi inceperit dubitare an verè res esset sua: idque constat ex juris Reg. 35. digest. de reg. juris: *Bona fides tantumdem possidenti præstat quantum veritas, quoties lex impedimento non est.* Ergo privatus propter jus suum probabile non potest bonæ fidei possessori rem eripere. Nisi enim hoc leges inhiberent, incertissima passim esset rerum possessio, & mutuis rapinis perpetuo obnoxia.

Docent plerique, idem dicendum etiam de Regibus probabile tantum jus habentibus ad invadendum aliquod regnum, vel provinciam. Contra tamen adferuntur Auctores non pauci. Res igitur decidi potest per judicium; vel arbitros: quod si altera pars judicio stare nolit, propter hanc injuriam invadi potest.

Principium XXII. Regula pro Opinionis delectu.

PRo notitia & delectu opinionis verè probabilis, ut securiùs procedatur, magni momenti erunt Regulæ sequentes.

I. Si duo tresve Scriptores sive antiquiores, sive recentiores sententiam doceant, quam alii passim censent improbabilem, non debet illa probabilis æstimari.

II. Etsi reperiatur auctor unus, alterve, aut plures aliquid obiter asserere, quasi per transenam, sine ullo istius materiæ examine, per hoc non redditur sententia illa probabilis, præsertim si alius, qui eam materiam ex professo tractavit, contrarium doceat.

Item, Quando Auctor aliquis cognoscitur solit' affectare opiniones novas, singulares, aut laxiores, si in eo reperias sententiam quæ primâ fronte apparet paradoxa, sive à communi sensu plurimum discrepare, etsi alios pro ea citet, non rectè eam sententiam judicas probabilem, nisi eam ulterius apud alios, non similes, examines. Prudenter enim suspicari potes, talem Auctorem pro suo genio magis novitati, quam veritati studuisse.

Idem dicendum, quando pro sententia aliqua duos tresve Auctores citatos reperies apud aliquem Scriptorem, qui deprehenditur sæpe in citando parum esse fidelis: ideoque consulendi sunt alii ut formetur judicium prudens de probabilitate istius opinionis.

III. Quando auctor doctus & probus, non tantum ut veram docet, sed reflexè & in terminis affirmat, sententiam aliquam omnibus consideratis esse probabilem, aliis id præcisè non negantibus, meritò credis certitudine morali, & humanâ illam esse talem; eumque ea de re Doctorum judicia maturè examinasse; eoque magis si ipse sententiam contrariam doceat; tunc enim vel maximè apparet, illum ex privato erga suam doctrinam affectu non judicare.

IV. Quando auctor, qui solet esse in citando & examinando valde accuratus, adducit quatuor vel quinque probatos, aut magni nominis auctores pro aliqua sententia, prudenter judicas illam esse probabilem. Meritò enim & illius fidelitati in citando, & horum judicio in asserendo fidem adhibere potes, cùm supponantur esse graves, & probati auctores. Quod alii etiam de paucioribus admittunt. An, & quando possit unicus Auctor sufficere, dicam infra *de prob. opin. c. 2. §. 4.*

V. Notandum porrò pro iis, qui libris destituuntur, pro quibus potissimum scribimus. Quando à viro gravi, cui meritò fidem negare non potes, tibi absque scripto serio affirmatur, sententiam aliquam esse probabilem, rectè & prudenter judicas illam esse talem. Illius enim auctoritas respectu tui est omninò gravis, nec habes ratione dubitandi, quin de iis, quæ ad probabilitatē requiruntur, sit ritè instructus, & informatus. Sic rusticus rectè credit, & acquiescit suo Parocho, aut Confessario, dum sententiam aliquam probabilem esse affirmat.

Prin-

Principium XXIII. An, & quomodo opiniones aliquando Probabiles, possint per Censuras aut aliter fieri Improbabiles.

Dicendum primò, Prælatos Ecclesiasticos tam Seculares, quàm Regulares posse ob justas causas suis subditis prohibere, ne certas Propositiones doceant, sustineant, aut in praxim externam deducant, etsi non desint alii probati Auctores qui doctrinam illam ut probabilem recipiunt.

Quia Prælati respectu suorum subditorum habent jurisdictionem, ut in materia etiam indifferenti ferant leges eorum directioni conducentes, qualis potest esse abstinentia ab usu doctrinæ, quæ prudenter judicatur illis nocitura, etsi ea non sit aliis interdicta.

Dico Secundo, Hujusmodi prohibitio, aut censura, alios præter eorum subditos obligare non potest, quo minus doctrinam ab iis prohibitam doceant; eamque in praxi sequantur.

Quia ista censura aut prohibitio, doctrinæ veritatem non attingit, sed tantum vim habet alicujus præcepti ut alios ab ej⁹ usu coërceat, præceptum verò Prælati ultra ejus subditos extendi non potest.

Dico tertiò, Eadem ratio est de censura alicujus Doctoris, aut Academiæ, quæ istius tantùm Facultatis Academicos ad obtemperandum obstringit: doctrinam verò per se non reddit improbabilem, sed vim habet privatæ auctoritatis, qualem obtinent alii Auctores paris dignitatis, & eruditionis, qui de eadem doctrina suum suffragium tulerunt. Hinc sicut Sedes Apostolica (quæ sola in reliquam Ecclesiam magisterium exercet) aliorum sæpe Doctorum sententias damnat aut interdicit, sic ipsas Prælatorum aut Academiarum censuras non rarò graviori censura castigat, & erroneas esse declarat, ut probant non pauca quæ præsto sunt superiorum temporum exempla.

Et hoc quidem Censurandi munus proprium esse Romano Pontifici, rectè docet Facultas Theologica Academiæ *Lovaniensis* in Justificatione suæ Censuræ editæ contra aliquas Propositiones de Prædestinatione, Gratia Christi &c. *anno* 1588. *ubi pag.* 6. sic loquitur.

Et Censuræ quidem illi nomen dedimus, non quasi damnationis auctoritatem nobis sumentes, quam Sacrosanctæ Apostolicæ Sedis propriam esse non ignoramus, sed Scholasticum tantùm ferentes judicium sententiamque nostram dicentes, aut ut verius loquamur, non aliud quam fraternam correptionem interponentes &c. At quomodo eadem iterum, & quidem sub nomine Censuræ, quamvis mandato Sixti V. pridem irritæ, novis typis quasi rediviva nuper lucem aspexit?

Itaque sciendum est, hoc modo opiniones, quæ aliquibus Auctoribus visæ sunt probabiles, aliquando fieri omninò improbabiles: nempe si constet illas, non ab homine tantùm privato, sed ab Ecclesia vel Pontifice aliqua Censura notatas esse, ut prohibitas omninò doceri, aut in praxim deduci.

Tales sententias in doctrina morali, non ita pridem ab *Alexandro VII.* & *Innocentio XI.* ritè proscriptas, ad communem utilitatem & doctrinam hîc unà cum Decretis appono, ut omninò sciatur etiam in Missionibus, ubi occasiones occurrent, ab earum usu, & praxi cavendum esse.

Censeo tamen easdem propositiones non fuisse certò & practicè probabiles, imo varias ex illis, etiam ante prohibitionem, fuisse omninò improbabiles. Sed de his latiùs inf a, ubi respondemus ad objectiones moveri solitas contra veram & practicam probabilitatem. Decreta ipsa integra Alexandri VII. & Innocentii XI. hîc fideliter subjicimus.

ALEXANDRI VII.

Decreta duo contra Propositiones 45.

Feriâ V. die XXIV. Sept. M.DC.LXV. in Congregatione Generali S. Romanæ & universalis Inquisitionis habitâ in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram SS. D. N. D. ALEXANDRO divina Providentia Papa VII. Ac Eminentissimis ac Reverentissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus, Inquisitoribus à S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

Sanctissimus D. N. audivit non sine magno animi suo mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes; partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset vitæ Christianæ corruptela. Quare ne ullo umquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret; idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali sollicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit: qui tantùm negotium strenuè aggressi, eique sedulò incumbentes, & maturè discussis usque ad hanc diem infra scriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

1. *Homo nullo umquam vita sua tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

2. *Vir Equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

3. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem heresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare Facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.*

4. *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumq; seculares ab heresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.*

5. *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hereticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœni-*

pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denunciandus.

7. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest illum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retentâ.

10 Non est contra justitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre, neq; etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmatâ danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans vitæ periculum, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtentâ ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

14. Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius Pœnitentiam adimpleat.

16. Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecuniâ interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel ex inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, adeoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si Liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.

29. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura & studiũ impenditur, intereà idem Sanctissimus re maturè consideratâ statuit, & decrevit, prædictas propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimùm tamquam scandalosas, esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiã disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ & sub interminatione divini judicii prohibet omnib⁹ Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis ac status etiam speciali, & specialissima notâ dignis, ne prædictas opinones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

*Joannes Lupus Sanctæ Romanæ & universalis inquisitionis Not. &c. Loco sigilli.**

Anno à Nativitate D. N. JESU Christi 1665. indictione tertia die verò 2. Mensis Octobris Pontificatus verò Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Alexandri divinâ Provindentiâ Papæ VII anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostlicæ, ac in acie campi Floræ, ac in aliis solitis locis & consuetis urbis, per me Carolum Molanum ejusdem Sanctissimi D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

Feriâ V. Die XVIII. Mart. M. DC. LXVI. in Congregatione Generali S. Romanæ & universalis Inquisitionis, ut supra.

SAnctissimus D. N. post latum Decretum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulò, & accuratè usque ad hanc diem infra scriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos & Reverendissimos DD. Cardinales ad versus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia sigillatim super unaquaque ipsarum audivit.

29. In die jejunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest

potest per quascumque eleemosynas, quas ante beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. *In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.*

35. *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti & crastino.*

36. *Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.*

37. *Indulgentiæ concessæ Regularibus, revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.*

38. *Mandatum Tridentini, factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cū peccato mortali, confiteri quàm primum, est consilium, non præceptum.*

39. *Illa particula,* quam primum *intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.*

40. *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris & pollutionis.*

41. *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* Regalo *dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile invenitur.*

42. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usq; ad certum tempus.*

43. *Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.*

44. *Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, ejusq; contumacia cessante, cessant censuræ.*

45. *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.*

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decrevit prædictas Propositiones, & unamquamque ipsarum, ut minimùm, tamquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet. Ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excomunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis Not. Loco † Sigilli.

INNOCENTII XI.

Decretum contra Propositiones 65.

Feria Quinta Die II. Martii M. DC. LXXIX. In generali Congregatione S. ROMANÆ & universalis Inquisitionis habitâ in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo DN. D. INNOCENTIO divina Providentia Papa XI. Ac Eminentissimis & Reverendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam pravitatem generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, ovium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diversis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde eminentissimis & reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulo & accuratè sæpius discussis, eorundem eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis: Idem Sanctissim⁹ D. N. re postea maturè consideratâ, statuit, & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimùm tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas vel exhibendas, ullatenus approbare.

1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi, hinc sententia probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.*

2. *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

3. *Generatim dum probabilitate, sive intrinsecâ, sive extrinsecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

4. *Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.*

6. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinqueniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.*

7. *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.*

8. *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.*

9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.*

10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

12. *Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte na-*

turali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris non quidem, ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias indè ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.

17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publicâ quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitiâ solum probabili revelationis; imò cum formidine, quâ quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sivè res sit levis, sivè gravis.

26. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sivè interrogatus, sivè propria sponte, sivè recreationis causa, sivè quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actũ, ita ut veritatis occultatio censeatur, tunc expediens & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa, Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem, pro conservatione unius aurei.

32. Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedrâ vel præbendâ contra eorũ possessionem injustè impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retroventionis praviè inito, cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solùm, si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falsò crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandũ virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando non peccat mortaliter, si id

si id faciat metu notabilis detrimenti, putane à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepôsito scandalo, si absit contemptus.*

53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor, simul à diversis celebrantibus audit.*

54. *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

55. *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam corporis Domini manducationem.*

56. *Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.*

57. *Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.*

58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

59. *Licet Sacramentaliter absolvere dimidiatè tantùm confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magna alicujus Festivitatis, aut Indulgentiæ.*

60. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodò ore proferat, se dolere & proponere emendationem.*

61. *Potest aliquando absolvi, qui in proximâ occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directè & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.*

62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.*

63. *Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali, nostro, vel proximi.*

64. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis Domini Nostri IESU CHRISTI.*

65. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse.*

Quicunque autem cujusvis conditionis, status & dignitatis, illas vel illarum aliquam, conjunctim vel divisim, defenderit, vel ediderit, vel de eis disputativè, publicè aut privatim tractaverit vel prædicaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (prætérquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi Fidelibus cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissimâ notâ, dignis, ne prædictas opiniones aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, & ut paci & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, aut manuscriptis, quàm in thesibus, disputationibus ac prædicationibus caveant ab omni censurâ, & notâ, nec non à quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc indè controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ super iisdem propositionibus judicium proferatur.

Franciscus Riccardus Sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis, Notarius. Loco † Sigilli.

Anno à Nativitate D.N. JESU Christi 1679. Indictione secunda, die verò 4. Mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. D.N. Innocentii Divinâ providentiâ Papæ XI. anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, &c. per me Franciscum Perinum.

NOTA I.

PRopositionum istarum ferè singulas in *Operis hujus* decursu tractari. Monet autem S. Congregatio accipiendam esse unamquamque ipsarum *sicut jacent*: sicut enim sufficere potest una particula vitiosa ut aliqua propositio mereatur prohiberi; sic etiam aliqua particula adjecta, omissa, vel limitata, efficere posset ut eadem sit tota à se, vel à prohibitis diversa.

NOTA II.

AD quæstionem quæ à pluribus movetur: Quomodo supra prohibeatur *in virtute S. Obedientiæ, & sub interminatione Divini judicii* (quæ est formula peccatum mortale semper importans) ne quis opiniones prædictas, aut *aliquam earum ad praxim deducat.* Quandoquidem aliquæ ex dictis aliquando materiam tantùm venialem continere possint, ut in propositione 8. comedere aut bibere ad satietatem, &c. & prop. 9. opus conjugii exercere, ob solam voluptatem: & prop. 27. de amphibologia in materia levi; & prop. 37. quando famulus surriperet rem levem ad compensationem salarii, &c.

Respondendum videtur: In his, & similibus mortale illud peccatum non consistere in eo simpliciter quod quis aliquid istorum in praxim deducat, sed quod simul velit in eo hujus Decreto prohibitionem aut declarationem contemnere, aut tamquam invalidam repudiare, quod ad materiam levem accedens constituit peccatum grave, & sic aptum prohiberi in virtute S. Odedientiæ, & sub interminatione divini judicii.

NOTA III.

SÆpius quæri: An inter prædictis propositiones variæ quæ sunt Copulativæ, censeantur censuratæ secundùm omnes partes istius copulativæ: Censurabiles enim essent etsi una tantùm pars esset falsa, aut illicita. Exemplum sit, in hac prop. 32. prohibita: Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos *possessuros speramus.* Damnabilis enim erat ista copulativa etsi primum membrum esset verum, imò & secundum, sed tantùm tertium membrum esset falsum.

Respondendum tamen videtur, Regulariter in similibus singula membra censurari aut prohiberi, nisi ex aliis signis constet de alia mente Legislatoris, ut fieri possit, si ex aliquo Auctore fuisset talis propositio verbatim desumpta, & priùs de illo solo membro ipse, aut alius fuisset accusatus, aut notatus. De puncto simili dum speciatim controvertitur, consuli solent probati Theologi, aut sacra Congregatio.

CAP.

CAPUT II.

CONTROVERSIÆ GEnerales Recentiorum, de Probabilitate opinionum.

§. I.

Exponitur status Controversiæ, & communis Auctoritas pro recto ac licitò usu Probabilitatis.

Controversia de licitò usu opinionis probabilis, relictâ etiam probabiliori (quam supra definivimus & explicuimus) vix ante hæc tempora mota, aut nota fuit: de illo usu passim antiqui dubitationem aut disputationem non instituerunt. Placuit tamen quibusdam, doctrinam illam, tanquam aliquibus Scholis modernis præ aliis propriam, multis modis insectari. Inter primos Scriptores Societatis nostræ extitit *Gabriel Vasquez*, hic tamen disertè notat 1. 2. *disp.* 62. *cap.* 4. *n.* 14. doctrinam illam in Scholis longè antè sua tempora communem fuisse. Ante illum idem notavit *Michael Salonius* Tom. 1. de just. q. 63, art. 2. cont. 2. conclus. 4. asserens, Multos ac gravissimos Doctores ita sentire, ac maximè ex discipulis S. Thomæ. Et verò ante Societatem pridem eam doctrinam tradidisse reperitur ex Schola Thomistica *Barthol. Medina* 1. 2. q. 19. art. 6. concl. 3. Lud. Lopez p. 1 Instruct. c. 120. concl. 3. agens de Confessario absolvente juxta pœnitentis opinionem minus probabilem. Fran. Victoria in summa de Confess. num. 177. Thomas Mercado de Contradict. l. 2. c. 5. Dom. Sotus in 4. d. 18. q. 2. a. 5. ad 5. ubi resolvit, Confessarium licitè procedere cum omissione opinionis probabilioris & magis tutæ. Barthol. de Ledesma in Summario de pœnit. diffic. 14. concl. 5. Cui forte inter antiquiores accenseri possit Petrus Ledesma in Summa p. 2. tract. 8. cap. 22. ubi ante concl. 12. asserit etiam hanc sententiam tenere Medinam, & Orellanam, & multos alios Doctores, ac præcipuè discipulos S. Thomæ.

His consentiunt passim hodie ex eadem Schola viri eruditione eximii, & nobis notissimi. Nec non ex Schola amplissima Doctoris Subtilis Scriptores celeberrimi; quibus non leve pondus recentius adjecit auctoritas gravissima Reverendissimi *P. Herinx*, uti & *P. Van Sichem* in Belgio Provincialis, qui in Thesibus celeberrimis Lovanii defensis 10. Septembris anno 1669. hanc de probabilitate doctrinam plurium testimonio solidè confirmat, & postremò thesi 33. adducit *Alexandrum Alensem* qui in sua summa Theologica sæpè sententiam probabilem, etiam minus tutam sequitur, ac proponit. Illam autem Summam jussu *Alexandri IV.* Facultas Parisiensis examinavit, & appensis septuaginta duorum Magistrorum sigillis approbavit. Ipseque Alexander IV. Pontificio diplomate confirmavit. Quomodo confirmavit securè, si sententiam probabilem & minus tutam nunquam securè sequamur?

Ut verò rem hanc ex aliorum testimonio, ac disertis verbis summatim perstringam: *Barthol. de Ledesma* de Sacram. Pœnit. d. 14. conclus. 5. pronunciat hanc doctrinam esse verissimam, *& probari ex usu universali omnium.* Stephanus Spinola opusc. de libera & prudenti electione agibilium, in præfatione asserit esse, *Recentiorum omnium calculo, & universali penè populorum usu confirmatam.* Hier. Garcias in Summa tract. 1. diffic. 5. dub. 2. n. 5. docet, *tam communem & securam* esse istam conclusionem, ut solus Machado pro se alleget 45. recentes Auctores. Nec pauciores profert Pasqualigus Theatinus decisione 5. judicans: Hanc sententiam esse *certissimam*, & in materia morali posse *demonstrari.* Neque hæc unius Gentis, aut Scholæ vox est: Cum pluribus ex *Gallia* Ysambertus, ex *Hispania* Montesimus, ex *Italia* Bonacina, uno ore pronunciant, hanc esse *Communem Theologorum Sententiam.* Adeo ut Angelus Bossius Clericus Regularis Tom. moral. variot. ad tit. 1. in appendice, non dubitet affirmare: *Apud* quoscumque doctos & simul probos in toto orbe Christiano nihil magis decantatum, quam licitum esse in operando sequi quamcunque opinionem probabilem, dummodo sit probabilis, etiam minus tutam, ubi non agitur de valore facti, vel de damno insequendo, &c. sed de sola honestate operationis.

Denique ut summatim procedam, pro hac sententia, quam ex *Bossio* jam expressi, adducere possim, cum nostro *De Champs* in lib. de quæstione Facti, extra Scriptores Societatis, *Episcopos* decem, Doctores *Sorbonicos* quatuor, nec plures ex illis nostro seculo de hac quæstione scripserunt. Adde ex aliis Ordinibus Religiosis simul sumptis Auctores omninò sexaginta. Et ex cæteris orbis Christiani Doctoribus clarissimis, viginti duos. Quod si velimus omnium simul Auctorum etiam Societatis numerum inire, pro nostra sententia centum quinquaginta novem adducit *Sarasa* in part. 2. nec pauciores pro ea recenset *Terillus* in quæst. 22. qui ut fidus, & oculatus sit testis, illos à se lectos affirmat, auctor eximiè doctus, & religiosus, & pro illustranda re litteraria longiori ævo dignissimus.

Mirum sanè paucos Recentiores, qui contra probabilitatis usum insurgunt, ex tot Scriptoribus, unum sibi vel alterum tanquam probabilitatis Auctores exagitandos suscepisse, ac si in cæterorum omnium Scriptis peregrini fuissent.

At volvenda illis erant saltem Pontificum oracula, ne nimis incautè per auctoris privati latus supremæ Sedis auctoritas aliquid pateretur. Licitum esse amplectendi opinionem probabilem omissa tutiore saltem minus probabili, senserunt illi Pontifices, qui in voto solemni Castitatis de facto dispensarunt, scilicet, Alexander III. Honorius II. Cælestinus III. Clemens II. &c. Quia tantùm est probabilis opinio quod Pontifex habeat potestatem dispensandi in solemni voto Castitatis. Hanc tamen sententiam sequi non dubitarunt, omissâ tutiori quam docet D. Thomas, & plures alii, nimirum non posse Pontificem in solemni Castitatis voto dispensare. Tutius sanè foret Pontificem, negando dispensationem, se non exponere periculo usurpandi potestatem sibi indebitam, & Religiosum non collocare in periculo deinceps peccandi contra votum castitatis; quod fiet, & quidem in ma-

materia quæ est contra legem naturæ, si forte probabilis opinio quam secuti sunt illi Pontifices à parte rei non subsistat.

Possim quoque hic adducere auctoritatem, & exemplum in luce Ecclesiæ notissimum, illorum Pontificum, qui non dubitarunt in matrimonio rato dispensare: quod tamen per Pontificem solvi non posse, *opinionem esse probabilissimam, & eam Theologos communiter tenere*, affirmat Sanchez lib. 2. de matrim. d. 14. n. 1. citatque pro ea Scotum, & Scotistas, pluresque alios, cum Domin. Soto, qui lib. 7. de. Just. q. 2. a. 5. eam habet ita certam, ut vix velit oppositam esse probabilem. Unde manifestum est primò: Opinionem quam in dispensando secuti sunt Pontifices tantùm esse probabilem: secundò illam esse minus tutam, cum multò tutius foret non dispensare in matrimonio quod constat fuisse ratum & validum, & per omissionem dispensationis nullum erat periculum alicujus legis violandæ. Dispensationem verò in matrimonio rato concessisse reperitur Gregorius VII. Martinus V. Eugenius IV. Paulus III. Gregorius XIII. Pius IV. & Pius V. Idemque fecisse Adrianum VI. olim Lovanii Doctorem fatetur Sinnichius in Saul. Exr. c. 17. p. 227. quamvis ipse Adrianus aliquando docuerit illam potestatem Pontifici non competere.

Neque dicas: Fortè hunc, & alios existimasse sententiam minus probabilem quam in praxi sequebantur, fuisse revera probabiliorem. Illud enim *forte*, non forte, sed valdè imbecillum est effugium. Solent enim Pontifices in istiusmodi gravis momenti Resolutionibus etiam præcipuæ notæ ac doctrinæ Theologos consulere. Quomodo ergo nisi temerè affirmabimus, neque hos, neque Pontificem ex illis sententiam magis, minusque probabilem cognovisse, & in hoc post maturam inquisitionem actu errasse?

Facile foret eandem sententiam probare ex jure Canonico Cap. *Laudabilem.* de frigidis & maleficiatis, ubi Cælestinus III. naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis, si frigiditas prius probari non poterat, concedit ut cohabitent ad triennium; atqui post copulam per biennium frustra attentatam, multò probabilius est *sub finem* triennii subesse impedimentum impotentiæ, adeoque matrimonium esse nullum; & multò tutius foret à thoro conjugali abstinere, & utrimque castè vivere, idque in materia juris naturæ, in qua Pontifex nequit dispensare. Et tamen in casu illo conjuges licitè se mutuo tangunt, & copulam tentant, idque à Pontifice positivè permittitur: non aliam certè ob causam, quàm quia usque ad finem triennii manet probabilitas potentiæ ad copulam, quamvis illa sit multo minor quàm probabilitas impotentiæ, appetente fine triennalis experimenti.

Declaratio hujus Doctrinæ ex sacris *Litteris*, & sanctis *Patribus* maximè hic prolixa foret. Ut tamen utrumque brevissimè conficiam, aliqua Scripturæ loca juxta antiquorum Patrum & Doctorum expositionem hic adjicio.

Proverbior. 3. 5. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Locus hic ex S. Hieronymo sic habet. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Prudentiæ suæ, inquit, innititur, qui ea quæ sibi agenda vel dicenda videntur Patrum decretis præponit. Eodem modo interpretatur S. Dorotheus serm. 5. Item S. Antoninus 1. Part. Tit. 3. Cap. 10. §. 10. Qui & addit locum Ecclesiastici, *Noli esse nimis justus, qui perit in justitia sua.* Quomodo verò, hoc sensu prudentiæ suæ non innititur, &c. si quis hoc ævo repugnat communi Doctorum consensui asserentium licitum esse sequi opinionem directè minus probabilem minusque tutam, juxta modum quem ex illis supra ostendimus.

Rursus illud Christi Matth. 25. *Alligant onera gravia & importabilia, & imponunt ea humeris hominum &c.* In quem locum *Hugo de S. Richardo* sic appositè pronunciat. Si erramus, nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem deficere pœnitentem.

Adde si placet ex *Genes. cap.* 10. Quomodo Abimelech non peccavit formaliter uti patet ex contextu, abducendo Saram uxorem Abrahæ &c.

Et 4. *Reg. cap.* 5. Elisæus rogatus à Naaman, ut curvante se Rege in templo Remmon, liceret & sibi Regem sustentanti se incurvare. &c.

Denique *Lib. Judith. à cap.* 8. illa quæ egit Judith circa Holofernem, in quibus juxta Scripturas non peccavit.

Prolixum foret hic plura alia Scripturæ & Patrum loca recensere. Frivolum autem foret, porrò requirere, ut hi disertè profiteantur, se non nisi ex sententia minùs probabili & incerta processisse; cum è contra ad ipsam operationem non nisi ex conclusione practicè *certa* processerint, agendo secundùm nostra principia superius explicata, pag. 84.

§. II.

Elucidatur ex dictis ulterius, Quomodo aliquis possit prudenter, adeoque licitè operari aliquando, ex sententia minus probabili, minusq́; in speciem tuta.

Demonstratur viâ maximè clarâ, & facili; ex prudentia & honestate talis operationis tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis. Quia ut voluntas prudenter intellectui imperet assensum intuitu assequendæ *veritatis*, quod est proprium bonum intellectus, non requiritur major cura & perfectio, quam ab eadem voluntate exigitur in ordine ad proprium objectum, quod est *bonum.* Atqui ut in electione proprii objecti voluntas prudenter agat, necesse non est semper ut eligat bonum quod cognoscit esse præstantius, sed sufficit ut eligat illud quod verè bonum est. Ergo ut voluntas prudenter determinet intellectum ad assensum, non tenetur illum ad partem probabiliorem alligare, sed sufficit si ad partem minus probabilem suo imperio illum determinet. Sic enim magis promovet bonum intellectus, quàm si illum ab omni judicio suspenderet: & cum magna spe obtinendæ veritatis sic procedit, cum supponatur pars illa, etsi minus probabilis, esse tamen verè & certò probabilis, hoc est, illis motivis innixa, quæ per se virum prudentem ad assensum meritò

tò movere possint. Nam etsi eligeret partem quæ apparet magis probabilis, non nisi etiam cum aliqua formidine illi assensum præbere possit, cum hæc sit cuivis assensui probabili intrinseca.

Et verò quis est qui illos peccati aut imprudentiæ arguat, qui etiam cum juramento ritè se determinant ad amplectendum vel tradendum doctrinam sui Magistri, ut doctoris Angelici, etsi forte quando ipsis in suis Magistris appareant aliquæ sententiæ oppositis minus probabiles, quia hoc magis conducit ad Doctoris alicujus præstantissimi doctrinam, & Scholam promovendam.

Quod si insuper reflectat, quàm incerta sit major rei probabilitas in ordine ad determinatam objecti veritatem: & quàm difficile sit motiva omnia tam extrinseca, quàm intrinseca utriusque partis æqua lance sic ponderare, ut major probabilitas certò attingatur: item, quàm sæpe contingat id postea verius deprehendi, quod minus probabile apparebat, facile profectò judicabit se non imprudenter agere, si opinioni, etsi minus, verè tamen probabili se conformet. Certum autem est, Deum neminem violatæ legis reum habere, qui prudenter judicat illam hic & nunc suæ actioni non adversari, quod per opinionem etiam minus probabilem aliquando justa ex causa fieri posse hactenus demonstratum est.

Quidquid huic demonstrationi *objicietur*, non potest aliud concludere, quàm quod *perfectius* aget voluntas imperando assensum, & usum partis probabilioris, quod tamen semper verum non esse ex dictis, & infra dicendis facile colligitur. Sed ut omnino verum id esset, quomodo sic inferes: Istud est perfectius, ergo numquam licebit voluntati imperare aut sequi sententiam minus probabilem, quia hoc est minus perfectum. Manifestum autem est nullum dari præceptum semper amplectendi perfectiora aut tutiora, aliàs opera quæ sunt Consilii sic in Præcepta verterentur.

Porrò, Radicem præcipuam, ex qua pullulant aliæ impugnationes hujus sententiæ, conemur breviter & clarè detegere, hoc modo. Dicunt: *Prudentis est eligere tutius.* Hoc sanè non rectè: sed sic: Prudentis est eligere tutum, & Prudentioris vel Prudentissimi est, eligere tutius vel tutissimum. Ad omnem autem Prudentiam non datur præceptum: sed simpliciter ad operationem Prudentem, & hæc sola hic exigi potest: Nonne hoc manifestum? Nunc quæro ulterius: Quare electio opinionis minus probabilis in concursu probabilioris non possit esse tuta? Quia, inquis, *Opinio probabilior est tutior.* Rectene sequitur; Opinio probabilior est tutior; ergo probabilis non est tuta? Obedientia est melior quam victima, ergo victima non est bona. Nonne defectus hujus sequelæ facile percipitur?

Progredior porrò, & inquiro: An opinio probabilior sit *absolutè tutior* minus probabili, uti supponis? Manifestum est non esse: sed tantum in hoc unico tutior apparet, quod magis videatur attingere veritatem objecti, etsi fortè in re eam nullo modo attingat. Aliunde verò electio opinionis minus probabilis est certò tutior: nempe ex eo, quod eligendo minus probabilem, in eximenda obligatione præcepti, vitentur pericula plurima formalis peccati, quæ passim fierent ex persuasione obligationis sub peccato circa innumera præcepta, forte etiam in re non obligantia. An ergo tutius non est vitare frequens periculum formalis peccati, quo Deus certò offenditur, quàm periculum aliquod materialis peccati, quo Deus certò non offenditur, & cujus periculum non tenentur homines quovis modo vitare, ut eligendo statum religiosum, vel abdicando officia, & beneficia, quod per se notum [illegible]? Et ob has considerationes in titulo addidi, *in speciem* minus tuta. Ex quibus satis patet, nihil obstare quo minus electio illa prudens & tuta censeatur, præsertim cum non sistatur in hoc judicio *directo* de probabilitate objecti, sed in conclusione *practica* & certa de honestate actionis, quæ jam magis explicabitur.

Itaque ex his ita stabilitis de prudenti assensu partis minus probabilis circa honestatem objecti, nunc ulterius facile ostenditur quomodo inde perveniatur ad *certitudinem practicam* de honestate nostræ actionis, & de ea conscientia omninò certa formetur. Nititur enim hoc evidenti syllogismo. Certum est hanc opinionem minus probabilem, v. gr. quod liceat pingere die festo, esse verè probabilem, adeoque verè prudentem. Supponitur enim niti motivis ad fundandum assensum sufficientibus, nam aliàs probabilis non esset. Atqui prudenter agendo certò non possum peccare. Ergo certum est licitum mihi esse, pingere in die festo. Utraque præmissa est clara, ergo certa est consequentia in debita forma ex illis deducta. Atque hoc est ultimum dictamen certificans intellectum de honestate suæ electionis & operationis terminatæ ad partem speculativè quidem minus probabilem, sed quoad honestatem operationis practicè certam. Nec alia certitudo directa ad operandum, in rebus utrimque probabilibus, ulla ex parte inveniri poterit.

Ex his quæ deduxi existimo meritò posse observari: Inter hanc doctrinam, & illam quam tradunt alii qui eam studiose oppugnant, valde modicum, & forte nullum in re fore discrimen, si velint ad eam animo sat pacato attendere: 1. Docent illi ad formandam in praxi conscientiam, judicium certum esse necessarium: idem admittit hæc sententia, quæ requirit judicium ultimum certum de honestate actionis, uti jam in priori syllogismo ostendi. 2. Admittere etiam debent illi, opinionem minus probabilem fundare posse judicium prudens de objecti veritate, non obstante formidine quæ opinioni inest de opposito: nam hanc ipsam formidinem involvit definitio omnis opinionis verè probabilis, etsi motivis ad prudentem assensum sufficientibus niti debeat. Quod si informando de objecti veritate prudenti judicio illa formido obesset, nulla opinio, etiam probabilior, imo nec moralis certitudo sufficeret, quia hæc etiam aliquam formidinem & fallibilitatem admittit. 3. Necessarium est etiam illos distinguere inter judicium de veritate objecti, & judicium de honestate actionis: ad illud formandum illi, qui Probabilistæ vocantur, dicunt probabilitatem minorem posse sufficere, non verò ad judicium practicum de honestate nostræ actionis. Certum autem & aliis esse debet, quod judicium prudens & certum de honestate actionis possit consistere cum objecti directi falsitate à parte rei: aliàs nec moralis quidem certitudo ad honestam & prudentem actionem sufficeret. Nam falsitas objecti-

objectiva stare potest cum morali etiam judicii certitudine, cum hæc quoque admittat aliquem gradum fallibilitatis.

Ex quibus patet; inter utramque partem in re ipsa & in praxi agendi, non subesse quantum prætendunt discordiam, sed potius in modo loquendi: atque in actionibus particularibus plerosque probabilitatis defensores nihil sibi licitum censere, quod alii non æquè in praxim reducunt.

Has igitur concordiæ mutuæ leges statuamus. Primò, ut dicatur utrimque, ad licite operandum requiri dictamen conscientiæ moraliter certum; in quo de facto Partes consentiunt. 2. Ut in operando, pro morali certitudine, non accipiatur major probabilitas, quod aliqui faciunt, qui volunt sic persuadere se non nisi certa complecti. 3. Ut minor probabilitas in concursu majoris, agnoscatur esse vera probabilitas distincta à dubio, quod juxta prædicta, sic manifestè declaro. Si enim major probabilitas semper tolleret minorem probabilitatem sibi oppositam, sequeretur etiam minorem probabilitatem sæpe tollere majorem probabilitatem oppositam, quod neutra pars admittet. Statuamus enim majorem probabilitatem involvere Sex gradus apparentiæ de veritate objecti, & oppositam minorem probabilitatem. Quatuor gradus apparentiæ veritatis ejusdem objecti. Si major probabilitas debeat tollere illos quatuor gradus tamquam sibi oppositos, ergo etiam minor probabilitas, quæ constat quatuor gradibus, debet elidere quatuor gradus majoris probabilitatis sibi oppositæ, quæ sex gradibus constat; ergo tantùm relinquit duos gradus, qui soli non sufficiunt ad constituendum judicium probabile de objecti veritate. Ergo si nullo modo admittendum sit, quod minor probabilitas tollat oppositam majorem, pari ratione admitti non potest quod major probabilitas semper elidat minorem, & in intellectum ex ea parte tantum dubium relinquat. Quomodo verò quodvis judicium, etiam minus probabile, à dubio distingui debat, dilucidè ostenditur supra in *Tract.* 1. *in Princip.* 16.

Denique pro veritate & usu hujus doctrinæ sufficiet adducere breviter communem praxim Ecclesiæ, quæ clarè patet primò, ex jure Canonico in cap. *Laudabilem* de frigidis & maleficiatis: Ubi conjugibus naturaliter frigidis, si id prius probari non poterat, conceditur experimentum triennale, in quo post copulam per biennium frustra attentatam, multò probabilius est subesse impedimentum impotentiæ, adeoq; matrimonium nullum esse, ac tutius à copula tentanda abstinere: de quo in §. præcedenti.

II. Idem manifestum est in eo, quod illicitum non sit se determinare ad formandum judicium internum de Conceptione non-immaculata Virginis Deiparæ, quamvis illa opinio jam apertè minùs probabilis censeatur.

III. Omni ævo Sancti Patres, & Ecclesiæ Prælati docuerunt & inculcarunt, quod Religiosus, ut perfectus sit, debeat Prælato obedire in omnibus quæ manifestè non repugnant legi divinæ, aut Ecclesiæ determinationi. Ac proinde si Superior ordinet rem probabiliter licitam subditus debet obedire, etsi oppositum ipsi appareat in se probabilius & tutius; quod etiam extendunt ad Ordinationes sub præcepto non obligantes. Certum autem est, præceptum vel ordinationem Superioris non reddere licita, quæ ex se essent illicita. Ac proinde alios etiam in agendo posse prudenter formare Conscientiam practicè certam circa ea quæ apparent directè minus probabilia, minusq; tuta.

IV. Idem ostenditur in Pontificibus Romanis qui ut diximus in §. superiori, in praxi sæpe secuti sunt partem minus probabilem minusque tutam, dum dispensarunt in voto solenni castitatis, quod minus probabiliter licere, cum Divo *Thoma* docent passim Thomistæ, & alii non pauci agnoscunt. Neque per hoc illi Pontifices opinionem minus probabilem reddiderunt certam aut probabiliorem. Nam S. Thomas qui postea vixit, & eorum gesta non ignoravit contrariam docuit, & alii posteriores. 2. Pontifices plurimi, ut Pius V. Gregorius XIII. aliique varii dispensarunt sæpius in matrimonio rato, quod fieri non posse, *S. Bonaventura*, *Scotus*, & Scotistæ communiter cum pluribus docent, & non pauci probabilius admittunt, & haud dubie tutius opposito: De quo plura supra in §. 1.

V. Eadem doctrina declaratur recepta in materia Justitiæ, in qua etsi opinio sit minus probabilis, quod res ad me pertineat, non ideo teneor illam alteri tradere pro quo stat opinio magis probabilis. Quia, inquiunt, non debeo præstare solutionem certam pro debito incerto. Quod non minus locum habere videtur, quando obligatio legis est incerta, & pro ea solutio sive executio certa exigitur, dummodò conscientia practicè certa formetur, juxta normam supra assignatam.

Sed in prædictis semper observandum: Usum opinionis minus probabilis locum non habere, ubi agitur, non tantùm de honestate actionis, sed insuper de valore operis, ut in administratione Sacramentorum extra necessitatem, vel ubi intercedit certa alterius injuria, aut lex, aut conventio procedendi ex certioribus, ut in Judice, ac justa causa & aliis, quæ magis declarantur infra in solutione objectionum præsertim in § 4.

Ex his patet, tam ratione, quàm praxi in omni genere hominum prudentissimorum, sententiam hanc, quam vocant benigniorem, semper locum & usum habuisse: & cum illa consistere viam prudenter formandi conscientiam in operando practicè certam & securam.

Via veritatis objectivæ unica est, & in tramite indivisibili consistens, quàm certò attingere paucis datum. Nonne igitur æque laxitatis arguendus, tam qui ad sinistram per nimium sentiendi rigorem, quam qui ad dexteram per nimiam benignitatem ab hoc indivisibili tramite declinat? Nonne æquè injustum, ligare ad indebita, quam à debitis absolvere? Ut ergo laxi non simus, utrumque caveamus.

§. III.

Dissolvuntur aliquorum Theologorum argumenta.

Objicies primò: Qui sequitur opinionem minus probabilem, minusque tutam, incurrit majus periculum peccandi, quam si amplecterentur opinionem probabiliorem, ac tutiorem. Hoc verò existimari debet illicitum, ut quis sciens, volensque se violandæ legis periculo exponat.

Re-

Respondeo, negando antecedens, & id quod gratis supponit. Nego inquam, illum qui opinioni sive magis, sive minus probabili adhæret, juxta prædicta, ullum peccandi periculum adire: Frustra igitur de majori periculo disputatur, ubi nullum incurritur. Certus enim est se prudenter, adeoque licitè agere, quando procedit ex opinione quam constat esse verè probabilem, sive niti ratione vel auctoritatem non levis momenti: qui autem prudenter agit non potest formaliter peccare, etiamsi contingeret objectum circa quod versatur, esse materialiter malum, sive aliqua lege prohibitum. Nullum igitur hic incurritur periculum peccati formalis, omne autem periculum peccati materialis semper evitare nulla lege jubemur, uti etiam ex resolutione, & dispensatione summorum Pontificum supra demonstravi.

Instat tamen iterum Wendrochius hoc Syllogismo, ut ipse arbitratur, gravissimo; sed nullius ponderis, si rectè libretur. Ille, inquit, contra conscientiam agit, qui id facit quod conscientia judicat non esse faciendum. At cum aliquis probabilius esse censet, aliquid esse illicitum quam licitum, utique etiam probabilius esse judicat fugiendum id esse, quàm faciendum. Ergo qui sic affectus operatur, procedit ille contra lumen ac judicium suæ conscientiæ.

Respondeo, admissâ majori, falsam esse minorem quæ subsumitur, nec minus fallacem esse consequentiam quæ inde deducitur. Falsum, inquam est, quod probabilius censeat id sibi fugiendum esse, quam faciendum: imo certò statuit actionem suam, hic & nunc licitè exercendam, dum probabili ratione, adeoque prudenter judicat legem non obstringere, nec eam sibi satis innotescere. Itaque imperitè supponit Wendrochius hæc duo semper esse connexa: objectum quocumque modo judicari malum, sive lege prohibitum, & actionem quæ tendit in objectum semper judicari illicitam: cum tamen sæpe contingat legis prohibitionem tam imperfecto judicio innotescere, ut prudenter concludere possim me illâ non obligari.

Objicit idem tertiò, argumentum desumptum ex sequela in materia fidei periculosa. Si licet alicui, contra propriam opinionem quam judicat probabilem, sequi alienam sententiam æquè aut minùs probabilem, eique tutò acquiescere: ergo etiam Hæreticus, qui eo devenit ut veritatem Ecclesiæ Romanæ judicet esse probabilem, poterit nihilominus suæ hæresi adhærescere, & immori; quam nempe ob auctoritatem suorum Ministrorum æquè, aut etiam minus probabilem esse decernit.

Respondeo, negando consequentiam. Quia Hæreticus ille non potest bonâ fide sistere in ista opinione probabili, quia potest, ulterius investigando notas veræ Ecclesiæ, veritatem fidei certò deprehendere: adeoque imprudenter acquiescit opinioni tantum probabili illius rei, in qua potest certitudinem attingere, dummodo in veritate investiganda moralem diligentiam adhibeat. Insuper, in materia fidei peculiare est, quod ipse error materialis, annexa habeat incommodo maxima, in carentia Sacramentorum aliorumque mediorum ad salutem conducentium. In aliis autem actionibus merè ad humonos mores & commercium pertinentibus, cum non detur via ad certam rei veritatem perveniendi quocumque studio inquiratur, prudenter acquiescit animus veritati probabiliter inventæ, cum non possit morali diligentia veritatem certam & indubitatam attingere.

Fateor autem in quavis materia, si cum morali & moderata diligentia promptum sit ad certam rei veritatem penetrare, licitum non esse sistere in opinione tantùm probabili; atque ita consequenter assero, in die jejunii fas illi non esse vesci carnibus qui ex diverso pulsu campanarum probabile judicat nondum adesse horam noctis duodecimam, si ex instrumento mathematico quod in promptu habet, certò possit horam noctis explorare. Nihil igitur ex hac sententia incommodi redundat, in quo vel ipso Wendrochius, vel ejus asseclæ aliquam laxitatis, aut malæ fidei speciem redarguant.

Objicies quartò, cum *Sinnichio*, dictum Christi, *Ego sub veritas*, non autem dixit, ego sum probabilitas. Ergo non licet sequi opinionem merè probabilem.

Respondeo in simili forma: Dixit Christus, *Ego sub ostium*, non verò, ego sum fenestra. Ergo necesse est semper intrare per ostium, numquam per fenestram. Dico igitur, hanc objectionem posse in ipsum auctorem retorqueri. Si enim ex eo quod Christus dixerit, *Ego sum veritas*, illicitum sit amplecti opinionem probabilem, nefas etiam erit sequi sententiam probabiliorem, aut moraliter certam; sæpe enim contingit illis non subesse veritatem, cum judicium quod nobis apparet moraliter certum, possit falli, & omni veritate destitui.

Instat tamen ex auctoritate *S. Augustini* lib. de util. ,credendi *Cap.* 11. Quod intelligimus debemus rationi, ,quod credimus auctoritati, quod opinamur errori. Ergo opinio ad nihilum valet nisi ut à veritate aberrem. Quia, inquit Sinnichius, opinantem latet veritas etiam dum adest, adeoque sic agit ac si veritas semper abesset.

Respondeo, *S. Augustinus* loqui de opinione longè diversa à judicio probabili, de quo hoc loco disceptamus, uti patet ejus verba attentius expendenti eodem ,*cap.* 11. Tria, inquit, alia hominum genera profectò ,improbanda ac detestanda, primum est opinantium, id ,est, eorum qui se arbitrantur scire quod nesciunt. Ubi disertè ostendit se agere de opinione quæ adjunctam habet æstimationem falsam, eorum scilicet qui putant suam *opinionem* esse *perfectam scientiam*, quod semper est erroneum: opinioni autem de qua hic agimus, nemo nisi fatuus ejusmodi persuasionem adjungit, cum agnoscant omnes opinionem esse assensum incertum, & à scientia omnino diversum. Neque verum est quod adjungitur, *opinantem sic agere ac sic veritas semper abesset.* Quia etsi ille judicet se opinando posse falli, non existimat tamen suæ opinioni falsitatem actu subesse, imo probabile judicat suam opinionem veritati conformem esse, seque cum probabili veritatis notitia prudenter procedere. Quâ ergo veri specie dici potest, illum qui opinatur, falsitatem implicitè semper amplecti, atque ita agere ac si veritas omnino abesset?

Objicies quintò, cum *Morcoro*. Si licitum foret sequi sententiam merè probabilem, Adam & Eva manducando pomum vetitum immunes fuissent à violatione præcepti divini: quia poterant pro se obtendere sententiam probabilem, quæ docet legem pœnalem non obligare in conscientia, cum *Navarro*, *Lessio*, *Valentia*, *aliisque*: præceptum autem primis paren-

parentibus impositum, prolatum est in forma legis pœnalis: *In quacumque die manducaveritis moriemini.* Ergo excusandi sunt primi parentes à peccato formali, & posteri ab originali, si norunt sibi formare conscientiam artificio sententiæ probabilis.

Respondeo, negando illud Assumptum, quod plusculum præfert falsi, quam scientiæ. Siquidem ignorat Adamum & Evam nullam habuisse opinionem sive probabilem, sive improbabilem in primo illo statu innocentiæ, ut disertè docet D. *Thomas* Q. 18. de veritate art. 6. ubi sic concludit: Ex quo patet quod solum in eo (primo homine) nulla falsa opinio fuisset, sed penitus nulla opinio in eo fuisset, & quidquid cognovisset secundum certitudinem cognovisset; in statu scilicet illo innocentiæ perseveratos. Quinimo tam clare constabat illis de voluntate divina, ut persuasio illa, qua pertrahente de fructu vetito comederunt, censeatur etiam formalis infidelitas, ex plurium Patrum sensu, ut tradit *Bellarminus* in Tomo 4. de amiss. gratiæ & statu peccati Cap. 6. Corruit igitur tota basis hujus Machinæ contra usum probabilitatis jam inde ab Adam, frustrà quæsitæ.

§. IV.

Objectiones particulares contra usum sententiæ probabilis in concursu sententiæ æquè aut magis probabilis.

NOnnulli modò sunt, etiam ex illis qui docent licitum esse usum prædictum sententiæ probabilis, qui tamen negant illum subsistere in concursu sententiæ oppositæ æquè, aut magis probabilis. Nos autem, principiis jam positis insistendo, omnino existimamus & hic demonstramus, Doctrinam illam sic generaliter sumptam, veram non esse, ac solidis fundamentis destitui, uti patere poterit ex dissolutione & explicatione principalis fundamenti istius sententiæ.

Opponunt igitur *Primò*: Major probabilitas, uti & probabilitas utrimque æqualis, elidit oppositam probabilitatem minorem, aut etiam æqualem. Ergo non licet in operando sequi sententiam minus aut æqualiter probabilem in concursu sententiæ magis, aut æquè probabilis.

Respondeo negando assumptum, prout patet ex dictis §. præcedenti. Porrò pro majori elucidatione dico, Rarò admodum hunc casum in praxi locum habere: quia valdè rarus est & singulariter doctus, qui ex principiis intrinsecis potest sufficienter discernere, quænam ex duabus sententiis probabilibus sit probabilior, sive, an rationes sint verè tales quæ elidant probabilitatem sententiæ oppositæ: Quod à fortiori dicendum de sententia utrimque æque probabili. Videmus enim experientiâ assiduâ inter doctiores, id quod uni probabilius apparet, alteri minus probabile videri. Unde patet quam esset ipsis etiam doctis onus intolerabile, sententiam magis probabilem investigare, & certò invenire, anteaquam possint licitè operari. Cum igitur hoc sit tam incertum difficile non est judicium de majori probabilitate *suspendere*, & uni parti verè probabili se prudenter accommodare, desinente actu *Comparativo*, ut infra pag. hacce.

Sed ponamus virum doctum rationibus utrimque studiosè ponderatis, unam partem judicare probabiliorem, sic ut oppositam probabilitatem elidat. Vel id judicat evidenter, vel tantum probabiliter. Si evidenter, sic ut oppositam probabilitatem totam manifestè elidat, & tollat, jam ea pars est illi moraliter certa, eamque sine dubio præferre debet.

Si autem judicat esse probabiliorem, & oppositam probabilitatem elidere, judicio tantùm probabili, adeoque incerto, potest prudenter judicium illud suspendere, & judicare se fortè errare, uti etiam inter doctos sæpe contingit; atque ita judicium reflexum formare, se prudenter acturum etiamsi alteram partem quæ passim probabilis habetur, in operando sequatur. Et hoc locum habet etiam quando opinio apparet extrinsecè probabilior, quia adhuc non constat quod illa quæ majori fulcitur auctoritate melioribus rationibus stabiliatur, cum alii has, alii illas præferant.

Rationes autem suspendendi judicium de majori alterius partis probabilitate, & sequendi aliam minus probabilem, possunt esse sequentes.

Primò, quia neque constat, neque credibile est extare præceptum generale investigandi & sequendi partem probabiliorem, propter difficultates maximas quæ inde sequeretur in commercio humano. Quando enim postea occurreret nova ratio contra sententiam quæ antea videbatur probabilior, oportet rescindere contractum ex sententia probabiliori initum: revocare consilium ex illa datum: resarcire restitutionem ob majorem probabilitatem pridem factam, aut non factam &c. uti notavi supra Tract. I. Princ. 14. Imo ferè hæc præstanda essent quoties prodit novus Auctor qui ostendit partem illam non esse probabiliorem: aut quando peritus Judex in pari causa fert sententiam contra opinionem quæ tibi ingendo aut consulendo visa est probabilior. Certum denique est, nullum dari præceptum generale sequendi semper tutiora, ut in consiliis Evangelicis, & aliis innumeris ostendi potest.

Secundò si pro sententia probabiliori daretur talis obligatio, sæpe tolleretur in Republ. omnes subordinatio, ac recta gubernatio. Dum enim Superior imperabit aliquid probabiliter licitum, & oppositum subdito videbitur esse probabilius, & rationes oppositas elidere, non licebit illi de majori probabilitate suum judicium suspendere, aut suo Superiori obtemperare conformando se illius sententiæ minus probabili, si illicitum sit in concursu probabilioris sequi sententiam minus probabilem. Quod quam perniciosum foret, & omnis disciplinæ laxativum nemo non videt: uti etiam insinuatum est supra.

Tertiò, si per majorem probabilitatem semper elidatur minor, sic ut non liceat dicto modo præscindere, & minus probabilem amplecti: Inde sequetur, non licere etiam sequi sententiam magis probabilem: Probatur sequela, ex dictis §. Superiori post medium.

Ubi *notandum*, illos Auctores huic doctrinæ non adversari, qui nolunt licere sequi minus probabile ut tale, sive in eo sistendo: sed statuunt, suam cuique opinionem esse probabiliorem, aut verè probabilem non esse. Sic enim ajunt, accedente insuper proprio judicio aliunde de objecti istius probabilitate, potest aliquando opinio quæ aliis videtur minus, vel æquè probabilis intrinsecè reddi probabilior respectu talis personæ; Unde consideranti patet illos qui

sic procedunt potius in aliqua speculatione aut modo, quàm in re & praxi dissidere à doctrina supra explicata, & utrumque procedendi modum, si ita fiat, optime consistere, & ad resolutionem practicè certam deducere.

Instabis: Quando pro utraque parte apparent motiva æqualia, pro neutra parte sunt motiva sufficienter gravia, ut eliciatur assensus directè probabilis. Ergo non potest intellectus uni parti prudenter adhærere.

Resp. dist. antecedens. In tali casu non sunt motiva sufficienter gravia pro una parte, *stante in intellectu isto actu formaliter Comparativo istorum motivorum*, transeat: desinente isto actu formaliter Comparativo, & intellectu considerante motiva unius partis *Disparatè*, cum rationibus extrinsecis in ordine ad formandum judicium ultimò practicum, nego: juxta modum, & rationes ad superiorem objectionem explicatas. Fateor etiam, excessum majoris probabilitatis posse in tantùm excrescere, ut minor probabilitas opposita tandem evanescat: sed de isto casu hîc non agimus, uti supra sæpius monuimus.

Opponunt secundò: Prohibita est ab Innocentio XI. propositio hæc 3. *Generatim dum probabilitate, sivè intrinsecâ, sivè extrinsecâ quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Ergo non licet sequi sententiam probabilem relictâ probabiliori.

Respondeo, negando consequentiam: quæ sic concludit: Non licet sequi *probabilitatem quantumvis tenuem*: Ergo non licet sequi ullam probabilitatem *quantumvis non tenuem*, relictâ probabiliori. Vide quæso, an consequens illud in antecedente contineatur. Certè non magis quàm hic: Pater præcepit filio (ob periculum lapsus) ne ambulet in extrema crepidine ripæ fluminis: ergo præcepit filio, ne uspiam ambulet in ripa fluminis.

Dico igitur, nuspiam nos docere (ut ex ante dictis liquet) quod generatim liceat sequi sententiam probabilem: varios etenim excipimus casus, v. g. quo agitur de valore Sacramenti extra necessitatem, vel quo certa injuria, periculum proximi, lex, aut conventio in contrarium adest. Et ratio est, quia in similibus quamvis opinio quædam sit speculativè probabilis, non tamen est practicè talis.

Adde, dici non posse juxta communiorem & à nobis assignatam notionem probabilitatis, dari aliquam opinionem *quantumvis tenuem*, id est, tenui prorsus fundamento subnixam, & tamen *à probabilitatis finibus non exire*.

Quinimò hæc doctrina ex superiori *objectione* videri possit potius novum robur assumere. Quia declarando licitum non esse operari ex probabilitate *quantumvis tenui*, satis insinuatur, probabilitatem *certam, & minimè tenuem* nullo modo improbandam esse: ad hoc enim limitatio illa deservit. Quin etiam cautum fuit, ne actio ex illa ipsa tenui probabilitate censeretur reprobanda, nisi addendo, *quantumvis tenui*, & nisi dicatur, *generatim*, ac etiam *semper* cum ea prudenter agi. Vide an exceptiones illæ non potius firment regulam doctrinæ quæ oppugnatur, & superius exposita est.

Opponunt tertio: Propositiones ab Alexandro VII. & Innocentio XI. prohibitæ, erant ante prohibitionem probabiles, quamvis oppositæ essent probabiliores & tutiores; & tamen omnes & singulæ prohibentur tamquam scandalosæ & in praxi perniciosæ: ergo signum est, non licere sequi sententiam probabilem, relictâ probabiliore & tutiore: quia alioqui illæ propositiones non potuissent eatenus prohiberi.

Resp. primò, propositiones illas non fuisse certò & practicè probabiles: quia, ut consideranti patet, non nitebantur motivo gravi, ex quo vir prudens & circumspectus in rebus magni momenti concludere solet: & nos quoque in decursu hujus Tomi illud ipsum de quibusdam ostendimus. Imò variæ earumdem propositionum, etiam ante prohibitionem, fuerunt omninò improbabiles: manifestè enim discrepant à Sacris litteris, Conciliorum, Pontificumque decretis, & Sanctorum Patrum ac Theologorum placitis. Præterea responsum hoc nostrum supponunt apertè dicti Pontifices, præcipuè Alexander VII. in proœmio Decreti sui; neque enim ea, quæ objectio illa tantopere exaggerat, locum habent in propositionibus certò & practicè probabilibus.

Resp. secundò, dissimulato antecedente negando sequelam: nam inde tantùm sequitur, opiniones, quæ sunt probabiles, reddi posse omninò improbabiles, si ab Ecclesia vel Pontifice prohibeantur omninò doceri aut in praxim deduci; uti etiam supra insinuatum est. Imò sententia quædam efficitur absolutè improbabilis, si quis etiam privatus inveniat novam & solidam rationem, quæ manifestè elidat rationem oppositam. Ad probationem dico, opiniones quæ anteà non sunt scandalosæ, reddi tales, dum incipit constare eas à Sacris Scripturis, aliisve de quibus in responso anteriori, alienas esse: prout constat præcipuè, dum Ecclesia aut Pontifex, prævio examine eas aliquâ censurâ notat, & taliter notatas prohibet. Ex quo tamen universaliter non rectè inferes propositionem illam anteà non fuisse probabilem & tutam, imò & probabiliorem, imò & communem. Nonne fat notum est Philosophiæ peritis axioma Aristotelicum: *Falsa sæpè sunt probabiliora veris*? Nemo certè peritus supponit probabilitatem esse prædicatum objecto intrinsecum & inseparabile: norunt omnes illam se tenere ex parte nostri intellectus tali motivo instructi, uti in omni Dialectica docetur.

Neque ex responsione hac posteriori inferas, similem prohibitionem obesse saluti fidelium, quin potius prodesse: quilibet enim tenetur pro reverentia legi divinæ debita, allaborare, ut assequatur rerum agendarum veritatem, non tantùm speculativam, sed etiam (si fieri possit) objectivam. Imò Deus subinde etiam ob materialia peccata homines punit, id est, ad hoc affligit, ut ipsi, ac præsertim Principes & Prælati, ea non negligenter indagent, & extirpent: uti patet in Abimelech *Gen.* 20 &c.

Annotatio.

Hinc æquo Judici statuendum relinquo, quàm parùm recta sit hodie quorumdam in Scholæ unius Auctores præ aliis accusatio. Si nempe horum aliquis sententias aliorum aliquas etiam meritò impugnaverit, v. g. Bajanas aut similes, hoc ipsum in displicentiam non modicam trahitur, uti ex præteritis nimis notum est. Si è contra, aliquam aliorum Auctorum sententiam, postea improbatam, cum multis agnoverit probabilem, statim illi uni, non aliis, sententia ista imputatur, & adscribitur, quamvis etiam multis

multis modis illam limitaverit, aut etiam contrariam tradiderit. Hoc, inquam, quam rectum & sincerum sit, nihil statuo, sed æquo lectori in rebus passim modernis utiliter considerandum committo.

Postremò congeruntur varia loca, partim ex jure Canonico, partim ex auctoritate Patrum & Doctorum deprompta, quæ contra usum sententiæ probabilis frustra intorquentur: eo quod non pertineant ad statum hujus controversiæ, in multis ab aliquibus non satis examinatæ, qui sæpè inter probabile, & dubium non discernunt, & consilium amplectendi tutiora cum præcepto confundunt. Hæc autem summoperè cavenda sunt in hac quæstione, qua nulla est per Theologiam universam ad praxim magis necessaria, ideoque hic paulò latius deducenda fuit.

§. V.

An & quomodo assertio unius Auctoris possit reddere sententiam probabilem, sic ut eam practicè liceat amplecti?

HÆc quæstio magnâ contentione utrimque agitata, non adeò videretur peregrina, si illi qui sustinent partem negativam, satis attenderent quid alii affirment. Certum est primò: Non satis esse ad probabilitatem opinionis, quod contineatur in libro alicujus junioris aut moderni Scriptoris, etsi non constet eam à Sede Apostolica rejectam esse ut improbabilem. Constat hoc ex propositione 27, ab Alexandro VII. damnata 24. Septemb. an. 1666.

Non sufficit etiam opinionem aliquam obiter aut ex incidenti traditam esse ab uno Auctore sive antiquo, sive recenti, præsertim si alii oppositam ex professo docuerint, præter alia superius annotata.

Dico tamen primò: Censeri debet opinio omninò probabilis quæ ab unico Auctore multum perito, ac probo traditur, in re quam nemo omninò præter illum tractavit, si ipse judicet eam non repugnare sensui communi, & aliis nihil in ea appareat quod absurdum judicetur.

Et probatur: Quia quod nititur motivo plerumque connexo cum veritate, illud meritò & prudenter censetur probabile. Atqui Auctoris multum periti, ac probi assertio dicto casu est tale motivum. Quia vir probus rarò mentitur, & pollens doctrinâ sæpius veritatem attingit, rarius in errorem labitur; Ergò illius assertio in casu prudenter censetur esse certò probabilis. Cumque solus rem ex professo examinaverit, nulla est opposita auctoritas, quæ elidat vim hujus motivi, quod ab istius viri assertione & judicio desumitur. Et hæc ratio videtur non minus evidenter id quod assumpsi probare, quam uni artifici prudenter credendum in arte quam ipse unus exercet, nisi constet ipsius resolutionem ex sinistro affectu procedere; quod de Auctore probo non præsumitur, nisi aliunde probetur.

Sed quid, si Auctor ille in dicto casu tantùm dicat Resolutionem quàm tradit, sibi videri omninò probabilem, non verò absolutè certam & evidentem?

Respondeo, hoc etiam casu eam ut probabilem prudenter recipi posse. Id enim evincit ratio jam tradita, de ipsius asseveratione cum veritate potius quàm falsitate connexa: eoque magis quod facile sit de probabilitate judicium certum proferre; quod nempe assertio nitatur ratione vel auctoritate non levis momenti, quæ prudentem assensum mereatur.

Quæres, quid si Auctor ille, vel alii, tantùm asserant, sibi probabile videri assertionem aliquam esse probabilem?

Respondeo, quæstionem hanc, si termini penetrentur, nodum non habere adeò difficilem quàm aliqui apprehendant. Quid enim est aliquid probabiliter videri probabile, quàm omnibus expensis posse judicari adesse sufficientem rationem vel auctoritatem, ex quibus mereatur determinatum assensum? Hæc autem si adsint, objectum apparet reflexè saltem probabile, hoc est, mereri prudentem & determinatum assensum, & intellectum non debere circa illius probabilitatem dubium, aut suspensum hærere.

Quod si contingat intellectum hærere & sistere in solo judicio de probabilitate probabilitatis partis minus tutæ, illicitum esse inde procedere ad operationem meritò docet *Card. Lugo* de fide disp. 1. sect. 1 *Honoratus Fabri* in Dial. de Opin. probabili citans *Bresserum* de conscien. lib. 3. cap. 5. *Merulam*, *Mastrium*, *Spinulam*, *Medinam*. 1. 2. quæst. 19. art. 6. Quibus accedit *Baldellus* lib. 4. disp. 10. n. 5. nec non *P. Ant. Terillus* in fundam. Theol. Mor. pag. 300. Non desunt tamen qui sententiam prædictis oppositam tradunt, & illis forte consentirent plures, qui negant requiri ipsum dictamen ultimum moraliter certum, ut quis absque formali peccato opinioni probabili se conformet; quam sententiam tenet *Vasquez* 1. 2. disp. 62. c. 9. *Anton. Perez* certam. 10. cap. 2. *Vercelli* Tom. 1. Quæst. Mor. Tract. 2. q. 11. n. 2. *Petrus de Tapia* in Catena moral. lib. 1. q. 8. art. 12. Neque D. Thomam aliter sentire de eo qui probabiliter & cum formidine judicat, sed tantùm de eo qui dubitat, censet *Barth. Medina* 1. 2. q. 19. a. 6. §. *si quis*: Sed illa opinio nobis in praxi laxior apparet, qui non tenuem & incertam, sed solidam, & certam probabilitatem requirimus. His obiter notatis, ad quæstionem in titulo propositam

Dico secundò. Potest unicus Auctor sententiam aliquam reddere probabilem, contra communem aliorum opinionem, si rationibus in contrarium allatis solidè respondeat, & pro sua parte novas adferat rationes, quæ tantùm habeant momenti, ut aptæ sint movere virum peritum & probum absque passione ad recedendum à communi, & novam unius opinionem recipiendum.

Probatur ratione satis evidenti: Quia in re morali consensus Auctorum communis non est adeò certus, quin absolutè falli possit: Supponimus enim rem non esse per se evidentem, aut è Deo revelatam. Ergo fieri potest, ut aliquis sagaci ingenio rem investigando latentem errorem deprehendat, eumq; refutet, & verâ solidaq; ratione oppositam veritatē confirmet, ac in lucem proferat. Hoc si forte aliquis reipsâ præstiterit, nova illa unius Doctoris sententia contra communem, digna erit ut probabili assensu ab intellectu bene disposito recipiatur. Et verò multæ de facto sunt sententiæ in Theologia, Philosophia ac Mathesi; quæ olim comuni consensu receptæ, postea errore per novum Auctorē sufficienter detecto, è Scholis evanuēre. Quod etiam facile deprehendes locum habere in ipsis qui comunem hactenus de probabilitate doctrinam rejiciunt. Non alia certè de causa, quam quia sibi persuadent suorum aliquē cœpisse detegere communem illum Casuistarum errorem, eumque solidè refu-

refutasse, & argumenta in lucem protulisse quibus opposita doctrina illi omninò præferri debeat.

De cætero, sufficere quandoque posse unius Doctoris auctoritatem ad constituendum opinionem quam in praxi sequi liceat, tradunt auctores plurimi, quorum plerique multo minori quam nos limitatione utuntur. Ex his viginti quatuor adducit *Vericelli* Tom.1. Quæst. Moral. Tract.2. singularium q. 5. inter quos est Angelus, Sylvester, Sanchez, Vasquez, Molfesius, Pasqualigus, Rolandus, Villalobos, Clavis Regia &c. Accedit Thomas Hurtadus Resol. Moral. Tract.4. cap.8. n.911. affirmans unum Doctorem classicum sufficere quandoque ad constituendum opinionem probabilem, pro se adducens insuper Baldellum, Martinez, Bonacinam, Reginaldum, Curielem, Suarium, Pasqualigum, à quo refert alios innumeros in eandem sententiam citari decis. 360. His addit idem Hurtadus in Append. ad Tract. 10. cap. 3. n. 33. Magistrum à S. Thoma, Pontium, Torrez, Malderum, Sylvium &c. Ex quibus saltem patet non esse peregrinum, incidere posse casum, quo possit aliquis, re debitè ponderatâ, se unius Auctoris opinioni conformare, quamvis id rarissimè contingat, quando plures auctores utrimque concurrunt.

Ex dictis porrò colligitur, posse evenire ut, nec quinque nec decem Auctores sufficiant, ut opinio aliqua sit practicè probabilis. Quando præsertim plures & melioris notæ Auctores communi consensu, & absque passione, aut partium studio pronunciant, istam opinionem absolutè, & in praxi esse improbabilem. Aut quando deprehenditur talem opinionem alicui Pontificum Decreto omninò adversari. Sicut ex utroque capite nunc improbabilis est sententia docens, absolutionem Sacramentalem absenti collatam esse validam, quam ante declarationem Clementis VIII. Auctores multi, & graves docuerunt. Quia in his & similibus deficit tunc fundamentum prudentis assensus.

Hinc quoque manifestum est, probabilitatis defensores non metiri opinionis licitum usum, aut probabilitatem, ex solo Auctorum numero. Multò minus passim docere. Illud omne esse practicè certùm, quod est speculativè probabile, quod aliqui ipsis imperitè non affingerent, si Theologorum modernorum doctrinam communem satis intelligerent.

§. VI.

Qui & quales sint pauci recentiores Scriptores, qui communem de probabilitate doctrinam impugnant.

MAgno impetu in probabilitatis Auctores inter primos insurrexit *Montaltius* in suis Epistolis, quas vocat Provinciales; *Wendrochius* in Notis ad Epistolas Provinciales, quibus disputationem dè probabilitate annexuit; ac *Paulus Irenæus* in suis Disquisitionibus. Sed quam parum felix fuerit horum trium conatus, eventus docuit. Montaltii Epistolæ Provinciales condemnatæ sunt, ac legi aut retineri prohibitæ per Bullam Alexandri VII. datam 6. Septembris anni 1657. quæ etiam Lovanii publicata fuit. Wendrochii liber, cum opere dicti Montaltii, ac Irenæi, flammis publicè traditus est decreto Regis Galliæ edito Parisiis 23. Septembris 1660. Decretum illud antecessit, contra hos triumviros, Censura plurium Episcoporum, Doctorum, ac Professorum Facultatis Parisiensis 7. Septembris 1660. quæ declarat in eorum scriptis propugnari errores in Jansenio ab Ecclesia damnatos, eaque passim scatere maledicentiâ, quâ nulli hominum conditioni parcunt: Ac proinde decernit Opus illud esse dignum pœnâ libellis famosis à Jure constitutâ.

Scripsit quoque *Vincentius Baronius* librum; qui inscribitur Theologiá moralis, adversus Probabilistas. Contra illos etiam stylum armavit *Thomas Hurtado* in suis Resolutionibus Moralibus. Sed quàm hi parum solidis nitantur principiis, vel inde satis prodiderunt, quod uterque in plurimas ex propositionibus ab Alexandro VII. damnatis impegerint, ut apertè detexit *D. Nicolaus du Bois* in Tractatu pereruditо, quo dictas propositiones elucidavit, & suis quamque Auctoribus adscripsit. His accessit Gallicè Theologia quædam moralis edita sub nomine *Curatorum Franciæ*, quæ adeò ab ipso Controversiæ statu aberrat, ut nec sibi, nec prædictis Auctoribus satis cohæreat. Multa quoque contra probabilitatis usum suo Sauli Exregi inseruit Eximius *D. Sinnichius*, sed ista D. Guilielmus le Maire fusè eventilavit. Inter Jurisconsultos pridem, Illustrissimus *Prosper Fagnanus* adversus probabilitatis usum calamum strinxit; Antonius quoque *Merenda* Jurisconsultu, in suo libro de Consilio, eandem doctrinam vehementer impugnat. Quamvis non videatur Fagnanus omni probabilitati absolutè adversari, dum num. 448. sic resolvit: Auctoritas unius gravis Do„ctoris reddit opinionem probabilem, & est funda„mentum sufficiens eam tenendi, & ad praxim dedu„cendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & „utrimque sint rationes æquè probabiles.

Postremò, Benignam sententiam oppugnavit *Iulius Mercorus* Mantuæ Inquisitor in sua Basi Theologiæ Moralis, qui in hac Controversia discutienda sedulus & moderatus fuit, nec in praxi à sententia communi multum recedere videtur. Adeo ut apud Wendrochium illi objiciatur, totum ex illius assertis efficaciter stabiliri, quod in aliis reprehendit, ac proinde illum in *Appendice de probabilitate*, ex professo impugnat. Sed nec Wendrochii doctrinam ferre potuit ipse Vincentius Baronius, quam insectatur part. 2. a. p. 340.

His æquâ lance perpensis, facile est judicare, hos paucos Scriptores, nec omnes sibi constantes, nec inter se in oppugnando probabilitatis usu cohærentes fuisse: Nec videri quempiam eorum habere conditiones à nobis supra requisitas, ut unus Auctor novus reddat opinionem suam probabilem contra communem aliorum sententiam.

Veniemus nunc ad particulares quæstiones, de quibus etiam in ordine ad praxim hoc tempore singulariter disputatur aut disputatum fuit, ut etiam de statu & ratione controversiæ utrimque constare possit.

CAPUT III.

CONTROVERSIÆ AC Quæstiones maximè singulares, etiam modernæ, in vario genere materiæ moralis.

SUMMULA *materiæ Quæstionum hujus* Cap. 3. Quæst. 1. 2. 3 *Restrictio mentalis. Negatio criminis in judicio. Carentia omnis attentionis in Horis Canonicis*, Quæst. 4 5. 6. *Desiderium mortis, aut morbi alieni. Navis incensio in pugna navali. Necessitas qualis subveniendi proximo.* Quæst. 7. 8. 9. *Simonia ex pacto gratitudinis Exercens copulam conjugalem solâ causâ sedandæ libidi-*

nis. Furta modica in ordine ad restitutionem. Quæst. 10. 11 12. 13. *Excusatio à jejunio in causa non necessaria. Contrahens matrimonium cum voto castitatis. Inebriatio ad grandis mali praeventionem. Testamentum aliud priori substitutum.* Quæst. 14. 15. 16. *Absolutio Consuetudinarii, item Recidivi, Sigillum Sacramentale in ordine ad officium & prælaturam.* Quæst. 17. 18. 19. 20. *Approbatio in una diœcesi an valeat in ordine ad alias. Approbatio injustè negata quid valeat. Peccata dubia in ordine ad confessionem. Communio sine confessione conscii mortalis.*

Quæst. 21. 22. 23. 24. 25 *Attritionis sufficientia ad Sacramentum, fusè. Amoris benevoli necessitas. Parochiani obligatio in ordine ad Sacrum, confessionem, communionem in paræcia. Approbationis Regularium qualiter per Episcopum valeat restrictio, &c.*

QUÆSTIO I.

Quinam Auctores, & qua ratione docuerint licitum usum Restrictionis purè, aut non purè mentalis, & de aliis eò pertinentibus?

RESTRICTIO dicitur *purè mentalis*, quando nec verba secundùm se sumpta, nec simul cum circumstantiis externis sensum verum recipiunt, sed tantùm conjuncta cum aliis verbis, quæ solâ mente subintelliguntur. Ut si benè pransus dicam, me hodie nihil comedisse, in mente intelligendo, nihil carnium.

Hanc restrictionem illicitam esse docent plerique Auctores nostræ Societatis, ut *Layman* Lib. 4. Tract. 3. cap. 13. n. 7. *Coninck* de actib. supern. l. 1. disp. 10. dub. 3. *Card. Lugo* de fide, *Ripalda* & passim alii: nec ullum vidi nostrorum Professorum multis annis quibus Lovanii docui, qui illic contrarium tradiderit. Unus fuit à pluribus annis P. Leonardus Lessius qui in Opere celeberrimo quod edidit de Jure & Justitia lib. 2. cap. 42. dub. 9. num. 47. secutus est *Navarrum*, & illos tantùm qui docent licitum esse aliquando, & justa de causa, uti restrictione purè mentali. Neque ipsius doctrina in praxi dissidet à comuni ac vera sententia, quæ agnoscit licitum esse uti restrictione non purè mentali, quando scilicet circumstantiæ externæ consignificant id quod in verbis prolatis non exprimitur: sed tantùm differt ab illis in explicatione & probatione suæ sententiæ. Nam in omni casu quo *Lessius* docet licitam esse restrictionem mentalem, eo quod verba exterius prolata possint conjungi & sensum integrare cum aliis verbis solâ mente intellectis, alii admittunt eadem verba licitè proferri, eo quod sensum verum conficiant, non cum verbis solâ mente occultatis, sed cum circumstantiis externis loquentis, aut interrogantis, & aliâ justâ causâ, propter quam licitum sit verbis non exprimere, quod externis circumstantiis sufficienter importatur. Hanc autem justam causam *Lessius* semper requirit, & hæc ipsa est circumstantia externa, propter quam licitum sit verbis restrictis uti ex sententia communi etiam plurium qui Lessium vehementer impugnant. Ut si Confessarius interrogatus de Petro homicida dicat, Petrum confessum non esse homicidium: Alii dicent id licitum esse propter justam causam, quæ facit ut persona confessarii loquentis æquivaleat his verbis, sic ut tibi debeam dicere; Lessius autem docet licere sic loqui, quia adest justa causa ut solâ mente intelligantur eadem verba, sic ut tibi debeam dicere.

Hinc patet quam iniquè aliqui Lessii doctrinam traducant tanquam in praxi perniciosam, & destructivam commercii humani. Quod præ cæteris magno ardore, sed viribus exiguis contendit *Joannes Barnesius* natione Anglus, Ordine Benedictinus, qui non tantùm Lessio injurius, sed etiam Ordini suo rebellis fuit, contra quem infami libello debacchatus est, & carcere punitus. Alter Lessianæ doctrinæ hostis præcipuus est *Thomas Hurtado*, Ordinis Clericorum Regularium minorum in Resol. de vero Martyrio resol. 70. digress. 6. sect. 2. qui imperitè affirmat, nullum ante tempora Lessii restrictiones purè mentales defendisse, quod quàm aperè falsum sit, mox patebit. His utinam socium se non adjunxisset *Sinnichius* in suo Saule Exrege l. 1. c. 104. §. 392. ubi contra Lessium præ cæteris, tanquam magnum Restrictionum mentalium patronum, ut loquitur, multa diffusè conglomerat, qui tamen, si alios Auctores studiosè expendisset, facile reperisset plures ante & post Lessium, qui multò magis huic doctrinæ patrocinati fuerunt.

Restrictiones siquidem purè mentales, quas Lessius paucis tradidit, pridem ex professo defendit: *Navarrus* Commentario in Caput. *Humanæ aures.* Et in sua Summa Cap. 12. num. 8. 9. 14. 15. &c. Citat quoque Lessius pro licito earum usu, se multò antiquiorem, *Sylvestrum*, *Angelum*, *Adrianum* postea Pontificem, *Joannem Majorem*, deinde *Toletum* & *Valentiam*. Quod si voluisset esse magnus Restrictionum mentalium patronus, poterat in eandem sententiam adducere, *Paludanum*, *Capreolum*, *Almainum*, *Greg. Ariminensem* &c. Quibus, ex recentioribus, accessere Pesantius, Rodriquez, Salonius, Philiarchus, Ludov. Lopez, Sayrus, Portel, Gazæus, Bonacina, Barth. Medina, & alii, qui vel universim, vel in particulari casu resolvunt justam ob causam licitam esse restrictionem, quam non aliunde quam ex verbis mente subintellectis conflatam, & probatam esse volunt.

Ex quibus facile colligas qui sint, & ab initio fuerint Auctores istius sententiæ: & quàm iniquè imputetur illa Scriptoribus Societatis, qui ad cæteros comparati exiguo prorsus numero eam tradiderunt. At, inquies, quorsum Societati præ aliis obruditur doctrina tam invidiosa? Malo ego hujus causam ab aliis excogitari, qui libenter suum cuique relinquo.

Cæterùm restrictio, quæ est purè mentalis, uti à nobis passim rejecta, ita nunc ab Innocentio XI. eo modo reprobatur qui exprimitur supra in propositione 26. Ratio est. Quia & debitæ sinceritati, & commercio humano variis modis meritò inimica reputatur, ut fusius cum aliis supra noster *Layman, Coninck, Azor, Rebellius*, *Ripalda de fide disp. 4. num. 68. Card. Lugo de fide disp. 4. sect. 5. num. 62.*

Qui & ritè ostendunt, quo modo ex justa causa licitè quandoque usurpari possit restrictio illa *non purè mentalis*, quæ sita est in circumstantiis externis quæ verbis æquivalent, & cum iis consignificant, & verum sensum efficiunt, ut hic supra explicui, addito exemplo v. g. Confessarii qui de conspiratione Pœnitentis in Principem à Principe interrogatus possit dicere, nescio. Sunt tamen aliqui, sed pauci, moderni qui id licitum negant, sed volunt interrogatum à Principe præsertim non Catholico debere dicere, non posse se ad illud interrogatum respondere. Sed certum videtur responsum illud suspicionem non modicam ingenerare de confessione istius conspirationis, adeoque cum confessionis sigillo non consistere.

Quæ-

Quæres, An licitum esset *Missionario* inter Chinenses infideles more Gentis adhibere Idolo externam adorationem, sed intentione clam directa ad Deum repræsentatum in Imagine Crucifixi penes ipsum floribus contecta, aut prope idolum occultata.

Respondeo negativè: Nam in professione fidei, ob gravia quæ redundant incommoda, omnis simulatio, restrictio, & æquivocatio interdicta esse debet. Gravis est accusatio Thomæ Hurtado, & aliorum qui post illum hanc praxim quibusdam apud Chinas Missionariis affinxerunt. Illam abundè detersit Decretum generalis Inquisitionis Romanæ editum An. 1656. quod extat apud P. Theophilum Rainaudum de Missis Sinensibus, ubi fabulam illam apertè refutat. Extat quoque Lovanii, dum hæc scribo, testimonium authenticum Dominici Mariæ Sarpetri Ordinis Prædicatorum, qui præsens apud Sinenses Missionarium egit.

QUÆSTIO II.

An debeat censurari, aut improbabilis haberi hæc propositio, Reus & Testis non obligatur ad mentem Judicis respondere, si dubitent an legitimè à Judice interrogentur?

RRespondeo, Nullam saltem extare legitimam istius doctrinæ censuram. Illam disertè tradit apud *Dianam* Part. 3. Tract. 5. Resol. 91. Sotus, Bannez, Medina, Salas, Lessius, Henriquez, quibus addit Villalobos Tom. 2. Tract. 16. dif. 1. n. 6. Cajetanum, Adrianum, Aragonium, Salonium, & alii alios. Et sequitur ex Principio à pluribus admisso, non teneri subditum obedire Superiori cujus dubia est jurisdictio aut potestas, eo quod in dubio melior sit conditio possidentis suam libertatem.

Porrò *Malderus* 2. 2. cap. 3. dub. 1. absolutè affirmat probabile esse, Reum non teneri crimen capitale fateri, si non sit in eo deprehensus, aut convincendus, & spem habeat evadendi. Et minori limitatione *Petrus à Navarra* l. 2. de rest. cap. 4. n. 142. sic pronunciat: Piè & probabiliter existimo in causa criminali, præcipuè capitis, posse Reum in conscientia veritatem secluso mendacio contegere. Idem cum Reginaldo, Joanne Sanchez & Lessio docet Rodriquez, Spatarius, Portel, Salzedo, Peyrinus, apud *Dianam* Part. 2. Tract. 15. Resol. 27. Accedit *Cardinal. de Lugo* de Just. Tom. 2. D. 40. Sect. 1. n. 14. qui ait Turrianum immeritò hanc sententiam improbabilem dixisse. Multoque acrius in hoc Turrianum, & Texedam castigat *Diana* Part. 10. Tract. 13. *Texeda*, inquit, & *Turrianus* nimis audacter se gerunt in censurandis Doctorum virorum opinionibus. ... Opponitque, Texedæ judicium gravissimum M. Serra 2. 2. q. 69. art. 1. dub. 1. Ego, inquit, absolutè hanc sententiam ob auctoritatem auctorum citatorum, & argumenta facta, probabilem esse judico: Eamdemque recentius *Franc. Bonæ Spei* admittit communiorem esse Theologorum doctrinam, *de justitia* d. 4. dub. 3. n. 57.

Quæres porrò, An hæc sententia quam Auctores omninò probabilem agnoscunt, de Reo negante crimen capitale semiplenè probatum, intelligi debeat de solo periculo vitæ, an etiam de quovis damno multum gravi, ut est exilium, triremes, gravis jactura bonorum, aut famæ? de Fide hic non agitur.

Respondeo, etiam in his casibus probabilem censeri à *Navarra* l. 2. de restitut. cap. 4. n. 137. referente etiam pro eadem Panormitanum, Sylvestrum, Angelum, Armillam, &c. Illamque docet *Em. Rodriquez* in Summa, ac probabilem asserit *Suarez, Sa, Lessius, Vega, & plures alii.* Non ita tamen, ut aliquis horum existimet licitum esse mediante mendacio crimen contegere. Præmissis non obstantibus, arbitror doctrinam illam haud temerè tradendam populo præsertim rudiori, ob incommoda ex ea non satis intellecta facilè secutura.

QUÆSTIO III.

Quid censendum de sententia quæ tradit, non requiri attentionem internam, ut satisfiat præcepto recitandi Horas canonicas?

AUctoritatem sufficientem huic sententiæ conciliare nititur assertio variorum Scriptorum, qui censent attentionem internam non spectare ad substantiam Horarum ab Ecclesia præceptam: modò non exerceatur aliud opus externum quod per se excludat omnem attentionem internam. Non negant tamen intervenire peccatum veniale, aut etiam mortale si adsit gravis irreverentia, aut contemptus officii divini. Ita docet *S. Antoninus* P. 3. Tit. 13. Cap. 4. §. 7. citans etiam Hostiensem, & Umbertum. Item *Sylvester* in Summa v. Horæ q. 11. n. 13. *Angelus* verb. Horæ n. 27. ,Evagatio, inquit, quæ est advertentis, & ,solum secundum actum interiorem, licet sit temeraria ,& gravis, non tamen est mortale, nisi propter con,temptum. *Durandus* in 4. d. 15. q. 12. n. 6. *Valerius* in Differ. utriusque fori V. Horæ. differ. 1. ubi pro se citat plurimos. De hac quæstione agens *Herinx* Tract. de Relig. d. 2. q. 4. n. 40. & referens non suam, sed aliorum sententiam, Censeo, inquit, valdè probabile ab Ecclesia non præcipi attentionem internam, sed solum externam. Denique *Leander à SS. Sacramento* Tom. 2. de Sacram. Tract. 6. d. 13. q. 13. citans insuper pro eadem Joan. Medinam, Archidiaconum, Ægidium, Dianam: Sine metu, inquit, probabilem esse affirmo cum Lessio, Henriquez, Victorello, Layman.

Verùm, etsi hæc sententia spectata forte sola auctoritate probabilis alicui videri possit, & idonea ut scrupulosis subveniat, qui facilè imaginantur se in recitatione Horarum nullam habuisse attentionem: existimo tamen spectata ratione illam non subsistere. Negari enim non potest quin Ecclesia divinum Officium præcipiat prout est oratio sive precatio, non ut est sola verborum recitatio sine ulla mentis ad Deum elevatione. Atqui oratio necessariò involvit aliquam mentis applicationem, vel ad sensum verborum, vel ad eum cum oratio persolvitur; nemo enim dicet illum orare Deum, qui sola voce recitans Psalmos Davidicos curat sibi prælegi aliquam historiam, ad quam totam mentis attentionem convertit. Ergo qui magna parte Officii divini sponte caret omni prorsus attentione internâ, non persolvit orationem quam præcipit Ecclesia, adeoque etiam inde reus est gravis peccati, propter officium divinum non debitè persolutum.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

An licitum sit, saltem probabiliter, in animo desiderare, aut à Deo postulare mortem, aut morbum alterius, si damna ab illo iniquè inferenda non possint aliter evitari?

RESpondeo, non paucos esse qui eam doctrinam admittunt, modò hæc duo accedant; *Primò*, ut illud desiderium non oriatur ex affectu inimicitiæ, quo alteri optetur malum ut ipsi malum est, sed tantùm ex desiderio propriæ & alienæ incolumitatis, aut utilitatis ab alio iniquè impediendæ, sine alia cooperatione externa. *Secundò*, ut damnum avertendum tanti sit momenti, ut possit cum alterius morte æquiparari. Et hanc sententiam docet *Sotus* de Just. lib. 5. Quæst. 12. *Petrus Hurtado* in 2. 2. Tom. de Char. Disp. 153. Sect. 4. item *Joannes de la Cruz* in Direct. Part. 1. de homicidio Dub. 3. *Zanardus*, *Conradus*, *Cajetanus*, & ipse *D. Thomas* 2. 2. Quæst. 76. Art. 1. Corp. sic loquitur: *Si autem aliquis imperet vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio per se loquendo ..... Contingit autem, malum aliquod dici imperando, vel optando sub ratione duplicis boni: quandoque quidem sub ratione justi: & sic judex &c. quandoque verò dicitur aliquod malum sub ratione utilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.* Similiter idem in 3. d. 30. q. 1. art. 1. ad 4.

Ratio autem hujus est, quia motivum propriæ utilitatis aut incolumitatis conservandæ non est per se malum, & affectus, mortis alienæ procedere potest non ex vindicta, sed ex motivo honestatis, & justitiæ, ne scilicet alter peccet, & Deum ulterius offendat gravia damna injustè inferendo. Sic, si quis furorem amentis declinare non possit, licitum est hominis illius mortem optare: nulla in hoc desiderio intercedit inimicitia. Ex quo patet hujusmodi votum posse tendere in solam indemnitatem propriam, & ab omni vindictæ labe defæcari.

Decet tamen ab hujusmodi desiderio homines dehortari, ob periculum, ne dilabantur ulterius ad affectum inordinatum odii, aut vindictæ. Habent interea ex hac doctrina quod timeant viri potentes, ne iniqua vexatione, pauperum suspiria, & justas ad Deum preces in se commoveant, nam, desiderium pauperum exaudit Dominus.

Dices, Doctrina hæc videtur proscripta ab Innocentio XI. in propositione 13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Respondeo negando assumptum. Non enim admittunt Theologi prædicti probabilem sententiam tam indefinitam, ut continetur in propositione damnata, neque ob temporale emolumentum: moderationes adhibent (quemadmodum in principio insinuavi) magnâ dignas consideratione. Quæ omnes neque explicitè neq; implicitè adhibentur in ista propositione; Non explicitè, quia tantùm cavetur ne fiat *ex displicentia personæ*; non implicitè, videlicet per hæc verba: *Si cum debita moderatione facias*, quia expressè dicitur (quod dicti Theologi non admittunt) fieri id posse *ob aliquod temporale emolumentum*, illud non exponendo ulterius, quod tamen necesse fuisset, & quidem magis, quàm excipere affectum *inimicitiæ*: de hoc quin sit malus, dubitare nemo potest, aliud autem propriæ utilitatis an, & quousque permissum sit intendere, non ita passim notum. Itaque si auctor quicumque propositionis damnatæ capere eam voluisset in sensu illorum Theologorum, utique etiam usus fuisset iisdem expressè modificationibus, quibus hi utuntur: quod cùm non fecerit, signum est per hæc verba: *Si cum debita moderatione facias*, tantùm caveri, ne fiat cum immoderato ardore, vel periculo prolabendi in actionem externam: & propter hæc, aliaque, digna fuit illa prohiberi.

Cæterùm ex dictis manifestè sequitur, nequaquam licere filio expetere mortem patris sui ob hæreditatem opimam inde sibi obventuram: Etenim parens iniquè non impedit utilitatem illius, utendo bonis suis quamdiu vivit. Præterea dedecet vel maxime hominem, optare mortem illi à quo post Deum vitam accepit, emolumento quocumque temporali, quod inde consequeretur non obstante, &c. Unde etiam damnata est ab Innocentio XI. Propositio 14. huic doctrinæ contraria.

QUÆSTIO V.

An in prælio navali licitum sit militibus, ignem pulveri nitrico injicere, & se matri committere, ne ipsi, cum navi, & opulenta præda in hostium manus deveniant?

RESpondeo, probatis Auctoribus videri licitum esse, si hæc conditiones observentur: *Primò*; ne id fiat ea intentione, ut quis seipsum directè occidat, sed ne hostis iniquus prædâ ditetur, & si fieri possit, propria vita servetur. *Secundò*, ut nulla sit spes navim, aut vitam aliter conservandi, nec in eo statu sit, ut de animæ salute desperetur. Hanc sententiam docet *Lessius* de Just. & jure lib. 2. cap. 9. Dub. 6. sed & probabilem censet *Marchantius*, *Trullench*, *Prado*, *Velasco*, *Wigers*, de Just. Tract. 2. cap. 2. Dub. 18. *Malderus*, & *Diana* Part. 5. Tract. 4. Resol. 26. & alibi: Contra plures qui existimant hanc esse directam sui occisionem, quæ nunquam licita est.

At contrarium probatur, quia sine directâ sui occisione licitum est adhibere ignem pulveri tormentario ad evertendam arcem aut mœnia hostilia, etsi quis videat se arcis ruinâ, aut alio modo interimendum, ut admittit *Cajetanus*, & *Sylvester* verbo bellum. 2. Quæst. 3. Item in naufragio qui arripuit tabulam, quâ possit vitam suam servare, licitè eam concedit viro principi, aut etiam insigni amico, esto videat se fluctibus absorbendum, uti docet *Victoria*, aliique apud *Dianam* Part 6. Tr. 4. Resol. 24. Laudat quoque *S. Ambrosius* Lib. 1. de Offic. cap. 40. factum Eleazari lib. 1. Machab. cap. 9. qui ut turrim ligneam hostibus referram & elephanti impositam everteret, elephanti se supposuit, eumque gladio confodit, cujus tamen lapsu ipse quoque obruendus erat.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

Quæstio multum agitata est: An, & in qua necessitate teneatur dives ex superfluis sui status proximo subvenire?

RARò locum ullum habebit hæc quæstio, si per superflua, cum quibusdam, intelligas ea quæ non requiruntur ad meliorandum statum præsentem, aut acquirendum novum, ut v. gr. ex mercatore fiat nobilis, aut ex Canonico Decanus, ex Decano Episcopus &c. Per superflua igitur hic intelligo ea bona, sine quibus præsens vitæ status in quo jam constitutus es, sat commodè ducitur.

Respondeo ad quæstionem: Primò, quemlibet graviter obligari, ex superfluis statui præsenti, succurrere *gravi* necessitati sui proximi. Hoc enim ad minimum requirunt Scripturæ illæ quæ graviter exprobrant, divitibus neglectum misericordiæ, in sublevanda fame, siti, & nuditate proximi.

Dico etiam secundò, graviter peccare divitem cui decretum esset ex superfluis suo statui, *in Communibus* pauperum necessitatibus nullam eleemosynam erogare. Hanc quoque assertionem probant eædem Scripturæ, & communior Doctorum consensus.

Sunt tamen aliqui Auctores qui negant in hoc casu gravem obligationem incumbere. Nec desunt alii qui pro hac subventione nullum præceptum, sed tantùm consilium admittunt. Pro hac doctrina adducit *Diana* Part. 2. Tract. 16. Resol. 26. Sylvestrum, Alensem, Armillam, Paludanum, Gabrielem, Navarrum, nec non D. Antoninum, Molfesium, Medinam, Toletum & Malderum. Huc etiam adduci possunt illi qui negant incumbere gravem obligationem subveniendi in gravi necessitate, ut est *Gabriel* & *Alensis*, eamque doctrinam probabilem vocat *Malderus* apud *Dianam* loco citato. Quamvis illud sustineri videatur absque motivo sufficienti, ob rationes supra assignatas.

Quæres, An probabile sit, in extrema etiam proximi necessitate præcepto subveniendi satisfacere eum, qui egenti mutuum concedit, cum obligatione reddendi, si ad lautiorem fortunam perveniat? Doctrinam hanc in praxi probabilem absolutè censet, & docet *Martinus Navarrus* in Summa c. 24. n. 5. & fusius cap. 17. n. 61. Adrianus postea Pontifex illius nominis VI. in 4. de Rest. pag. 64. col. 4. Covarruvias in Reg. Pecc. Part. 2. §. 1. n. 4. citans Almainum, & Medinam. Denique auctor recentior *Franciscus Bona Spei* approbat doctrinam illam ut rationi consentaneam, quando dicta necessitas moraliter certò prævidetur non nisi aliquo tempore duratura.

QUÆSTIO VII.

Quid sentiendum de opinione quæ docet, Non esse Simoniam, obligare se pacto expresso conferendi spirituale pro temporali ex gratitudine, vel alio titulo non involvente commutationem justitiæ?

RESpondeo, opinionem illam esse improbabilem, præsertim post damnatas ab Innocentio XI. Propositiones 65. inter quas Propositiò 42. 45. & 46. favere videtur isti opinioni.

Adde, nisi in quæstione sub mortali id prohiberetur, facilè eluderetur lex Ecclesiæ prohibens simoniæ vitium: tradens enim vel accipiens temporale occasione spiritualis, excusari sic semper posset ab omni peccato mortali, cum facile ultra æquitatem propria cupiditas impellat. Alia ratio, quæ communiter à Doctoribus adfertur, habetur infra Part. 3. Tract. 5. c. 12. in fine. Et pluribus hanc doctrinam confirmat Suarez *Tom.* 1. *de Relig. lib.* 4. *de Simonia. cap.* 45. *n.* 9. Layman *lib.* 4. *Tract.* 10. *cap. ult.* §. 2. Azorius, Filiucius, aliique reprobantes pactum illud, do, ut te obliges ex gratitudine daturum.

QUÆSTIO VIII.

An & qui Theologi admittant, excusandum esse ab omni culpa etiam veniali, qui exercet copulam conjugalem ex sola causa sedandæ libidinis?

RESpondeo, plures id admittere, si copula illa sit moderata, & alios fines positivè non excludat, ut est procreatio prolis, aut persolutio debiti conjugalis. Quamvis enim videantur aliqui moderni cum *Sinnichio* hanc doctrinam novæ laxitatis accusare, pridem tamen pro ea *Sanchez* de Matrim. l. 9. d. 9. adducit plures, & præstantes Theologos, *Cajetanum, Durandum, Richardum, Majorem, Almainum, Nider, Philarchum, Anglezium, Palacios, Perezium, Navarrum, &c.* Negari enim non potest quin usus matrimonii institutus sit etiam ad sedandam libidinem, & ad vitandum hoc modo periculum incontinentiæ, ut colligi potest ex verbis Apostoli, *melius est nubere quam uri.*

Sed *quæres porrò*: An usus conjugii propter solam delectationem sit necessariò peccatum saltem veniale?

Respondeo, prohibitam esse partem negativam ab Innocentio XI. Propositione 9. Ratio est, tum quia delectatio non rectè statuitur homini causa integra exercendi illum actum, qui præcipuè ordinatur ad alios fines honestos, quos excludit, per affectum illum immoderatum: Tum quia illa voluptas carnalis plurimùm perturbat corpus, ac destituit mentem sustinentis; ut proinde à ratione alienum omninò sit eam sic per se instar bruti appetere. Itaque, omissis aliorum opinionibus, tradunt hanc doctrinam, ad mentem illam Pontificis, *S. Gregorius Magnus* in Resp. ad 10. Interrog. Augustini Anglorum Episcopi, & l. Pastor. curæ P. 3. Admon. 28. *S. Augustinus* citatur pro eadem lib de bono Conjug. c. 6. 10. 11. l. 3. contra. Jul. c. 21. l. 1. de Nupt. & Concup. c. 4. *S. Petrus Damiani* l. 1. Epist. 15. & *S. Thomas* 4. Sent. d. 31. q. 2. a. 3. in Corp. Quos passim sequuntur Auctores nostræ *Societatis, ut Card. Toletus, Præpositus, Coninck, Tannerus, Amicus, Di Castillo, Henriquez, Fagundez, Sanchez*, aliique, qui accuratè citantur apud *Wilhelmum Sandæum* in Confut. triumvir. ad Propositionem 9.

QUÆSTIO IX.

An, aut quomodo admitti possit, illum qui interpolatis vicibus per furta modica & tantùm venialia ad summam notabilem pervenit, non obligari sub mortali ad totius summæ restitutionem?

UT autem illa furta sint tantum venialia, requiritur, ut dum minuta quantitas surripitur, non sit

sit intentio progrediendi ad aliam, & aliam, quæ simul sumpta compleat summam notabilem: requiritur etiam, ut in illa ultima acceptione non advertat surripiens se complere materiam gravem.

Respondeo igitur ad quæstionem, id simpliciter admitti non posse. Ratio est, quia qui graviter læsit jus alterius, debet illud etiam sub gravi peccato reparare: sicuti enim natura dictat non posse alteri inferri injuriam, ita quoque dictat eam si illata sit, esse compensandam. Jam autem ille de quo hîc, graviter læsit jus alterius, perveniendo eatenus ad summam notabilem; cum per hanc, licet paulatim acceptam, damnum verè magnum intulerit proximo rationabiliter invito; adeoque moraliter illa furta minuta dici possunt una summa totalis. Sic docent & probant fusius nostri passim, *Suarez*, *Azor*, *Rebellus*, *Valentia*, *Salas* eosdem citans in *t. 2. q.* 88. *d.* 16. *sect.* 27. Sanchez *l.* 1. *in decal. c.* 4. Reginaldus *Tom.* 2. *c.* 1. *q.* 4. Vasquez *Tom.* 1. *disp.* 146. *c.* 2. aliique.

Dices primò, Summa notabilis simul, longè majoris æstimationis est & magis utilis ad usus humanos, v. gr. ad emendam pro opportunitate rem notabilem, quàm eadem summa accepta per partes post certa intervalla, uti patet in censibus & in solutione, quæ præstari debet diversis terminis v. gr. post singulos annos pars tertia, vel quarta: ergo etiam lex naturæ magis prohibet acceptionem rei notabilis simul, quàm ejusdem per partes: Ergo is in casu non obligatur ad restitutionem sub mortali.

Respondeo, inde tantùm sequi, quando minuta successivè accipiuntur, eò majorem quantitatem requiri ad materiam notabilem, quò majus est intervallum temporis inter singulas acceptiones: nos verò supponimus per minuta furta & tantùm venialia ablatam esse materiam notabilem in ratione damnificationis, proportionatè ad intervallum. Quod quidem si valdè exiguum aut non adeò magnum sit, non requiritur ad materiam gravem major quantitas, dum paulatim accipitur, quàm dum simul, eò quod tum illa ejusdem sit æstimationis aut æquè plerumque utilis ad usus humanos: Aliud est dum intervallum multum notabile intercedit.

Dices Secundò, cum in qualibet acceptione surripiens non peccaverit nisi venialiter, non videtur obligari posse ad reparationem omnimodam sub gravi peccato: pœna namque debet esse proportionata culpæ.

Respondeo Primò: subinde aliquis obligatur sub mortali ad restitutionem rei alienæ, qui antecedenter ne quidem venialiter peccavit, uti patet v. g. in eo, qui comperit se detinere summam notabilem alterius in se vel in æquivalenti; hic enim sine dubio peccaret graviter, si eam non restitueret. Neque obligatio ista propriè est pœna, sed potiùs onus quòd vi damni iniquè illati oritur, non ut obligato malè sit, sed ut damnificato satisfiat.

Respondeo Secundò, negando assumptum: ad obligationem sub gravi restituendi summam notabilem, etiam per partes acceptam, sufficit, quòd quælibet ejus pars ablata fuerit deliberatè: nam sic æquè læditur proximus (uti suppono) in bonis suis, quàm si eadem summa ablata fuisset simul. Ad peccatum autem mortale insuper requiritur, ut summam istam intenderit auferens vel saltem prævideri: Deus namque in irascendo seu puniendo respicit potissimum qualitatem voluntatis pravæ; in obligando ad compensationem, qualitatem noxæ alteri illatæ. Itaque pro magnitudine damni iniquè illati, gravis vel levis obligatio necessario exurgit, non pro magnitudine peccati: aliàs qui rem parvam alteri abstulisset cum peccato mortali, vel quia putabat esse magni valoris, vel quia habebat intentionem auferendi successivè plura usque ad summam gravem, teneretur sub mortali rem illam parvam restituere, quod tamen à vero alienum est.

Ex dictis colligitur primò, illum de quo in quæstione, obligari similiter ad redditionem, etiamsi quantitas sic accepta consumpta fuerit: nam manet tunc equidem verum, quòd intulerit proximo per injuriam grave nocumentum; ad quod parum referre solet, sive res ipsa sic accepta consumpta sit, sive non. Si tamen ea extaret, teneretur is sub mortali ad restitutionem, non tantùm ratione injustæ acceptionis, sed etiam ratione injustæ detentionis quantitatis notabilis ex minutis conflatæ: proximus enim utroque modo graviter damnificatur.

Colligitur secundò, non exurgere obligationem magnam, quando illa minuta furta sic accepta sunt, ut in morali æstimatione una summa totalis, aut notabilis damnificatio censeri aliquo modo nequeat; prout fit, dum inter quodlibet furtum, per se leve, spatium longi temporis intercedit. Quod etiam specialiter locum habere potest in talibus furtis levibus domesticorum circa ea quæ aliàs in usu communi sic consumerentur aut perirent ut Dominus levem ex iis jacturam sustineret, adeoque non censetur plerumque rationabiliter esse graviter invitus.

Cæterum sententiam prædictis oppositam tradiderunt multi; sed hanc rectiùs probari patet ex prædictis, uti & ex iis quæ habentur infra Part. 3. Tract. 5. cap. 7. n. 7.

Quæres porrò: An licitum sit, non tantùm in *extrema*, sed etiam in *gravi* necessitate *furari*, aut potius *surripere* quantum necesse est ad sublevandum necessitatem?

Respondeo, partem affirmativam etiam pro *Gravi* necessitate, prohibitam esse ab Innocentio XI. Propositione 36. Ratio est, quia licèt alius teneatur per se proximo in gravi necessitate subvenire, non tamen ex justitia, uti tenetur in extrema necessitate. Colligitur hoc ex ipsa divisione bonorum in principio mundi; illa namque à Deo ad usum hominum condita, dividi non potuerunt nisi hac conditione, ut quilibet in extrema necessitate ex illis accipere posset quantum necesse esset ad eam sublevandam: ex lege enim naturali obligatur homo vitam suam conservare, quamdiu potest. Hoc autem non habet locum in quæstione, siquidem ibi non agitur de periculo saltem propinquo mortis.

Præterea facultas surripiendi in gravi necessitate, noxia valdè foret generi humano: daretur enim occasio furandi, cùm frequenter fingerent sibi necessitatem gravem pauperes ad accipienda aliena, quale inconveniens non ita occurrit in facultate accipiendi in necessitate extrema.

Attamen censeo, illum qui tantùm per accidens incidit in gravem necessitatem, & aliunde potens est, vel erit pro re in necessitate ablata facilè satisfacere, posse auferre quantum eo tempore indiget, cum voluntate-

luntate compensandi prima opportunitate, si indigentiam manifestare nequeat absque notabili incommodo. Ratio est, quia Dominus esset irrationabiliter invitus circa istam ablationem, in talibus circumstantiis, & citra suum singulare incommodum.

QUÆSTIO X.

An censeri ritè possit, illum excusari à jejunio, qui posuit causam non necessariam v. g. lusum pilæ, aut etiam causam illicitam, ex qua prævidet secuturam gravem corporis defatigationem?

PArtem affirmativam saltem ab auctoritate probabilem reddit consensus plurium Auctorum, qui tradunt sic defatigatum excusari à præcepto jejunii post fatigationem ex tali labore contractam, adeoque posse comedendo vires reparare: quamvis videatur peccasse *in causa*, assumendo laborem cum jejunio non consistentem. Tradit enim in primis *Pasqualigus decisione* 230. hanc esse doctrinam communem; idemque colligitur ex iis quæ notat *Diana* Part. 10. Tract. 14. Resol. 11. & *Leander* de 5. præceptis Tract. 5. d. 8. q. 156. denique *Sylvester* idem docet V. jejunium n. 24. Addit, inquit, Petrus de Palude, quod si peregrinatio non est necessaria, peccat illam aggrediens indiscretè..... eâ tamen aggressâ, licet incompossibile jejunium frangere, sicut infirmo ex sua culpa, durante infirmitate. Quibus in hoc accedit *Escobarius*, ac *Filiucius*.

Sed neque peccare contra legem jejunii ponendo causam defatigationis aliunde illicitam, ex qua prævidebatur secuturum impedimentum jejunii disertè docet *Bonacina* Tom. 1. d. 2. q. 8. p. 1. n. 16. ac *Leander* supra, agens etiam de labore quærendi concubinam, citatq; pro se *Medinam, Dianam, Filiucium, Petrum de Ledesma*, & alios. Existimant enim hi nihil fieri contra hujusmodi præcepta positiva, per hoc quod aliquis velit se ponere in eo statu aut circumstantia, ad quam vis præcepti se non extendit; ut licitum est se transferre ad locum, ubi jejunium non obligat, etiam eo fine ut quis à jejunio eximatur, & genio liberius indulgeat.

Verùm his non consentio, quia existimo hæc præcepta non tantùm exigere, ut quivis non impeditus ea observet, sed etiam ut quis sine debita causa eorum observationi impedimentum non apponat. Quamvis admittam, impedimento jam illicitè posito, per ipsam comestionem subsequentem nullum peccatum admitti. Et idem est de violatione Festi per omissionem Sacri, quando aliquis labore illicito, aut crapula ita se gravavit, ut tempus Sacri somno aut infirmitati insumere necessariò debuerit.

Quæres porrò: An eximatur à jejunio, qui noctu nequit dormire nisi sumptâ cœnâ?

Respondeo talem non eximi, etsi magnam noctis partem cum notabili incommodo insomnem ducat, dummodò possit juvari alio modo, nempe si differat refectionem usque in vesperam, sumendo in prandio (quamvis præter usum) solam collationem: Ecclesia enim permittit tantùm, cuivis non impedito, unicam cibi refectionem die jejunii, non determinando præcisè illius tempus. Sin autem tamdiu jejunare nequeat absque gravi detrimento, tunc juxta generalem intentionem Ecclesiæ eximitur à jejunio. Ratio depromi potest ex D. Thoma in 4. d. 15. q. 3. a. 2. ubi docet, *Bonum statum virtutis consistere in conservatione vitæ, & valetudinis, sufficienti ad opera quæ quis facere debet.* Et postea docet generaliter, *Omne id excusare à lege jejunii, cum quo simul & jejunio prædictus status conservari non potest.*

Plures quidem Auctores, quos adducit *Diana* P. 1. Tr. 9. Resol. 51. docent præfatum absolutè liberari præcepto jejunii, adeòque non teneri in prandio ad solam collationem, ex eo quod nemo teneatur (ut ipsi dicunt) invertere ordinem refectionis ab Ecclesia constitutum. Verùm hoc non tam est probare, quàm supponere ut certum id, de quo agitur in quæstione. Deinde negamus (uti prædictum) ordinem refectionis ab Ecclesia constitutum esse: solùm ille habetur ex generali jam consuetudine, à qua recedere licitum est ob justam causam. Sic mercatores, aliique in simili causa ut negotia sua peragere possint, differunt sæpè & benè comestionem ordinariam in vesperum, sumentes circa meridiem tantum collationem.

QUÆSTIO XI.

An satis probabile videatur, ligatum voto simplici Castitatis, si contrahat matrimonium sine dispensatione, peccare mortaliter in prima tantùm petitione debiti, non sequentibus.

RAtio dubitandi est, quod consummato matrimonio per primam petitionem debiti, non possit amplius servari castitas, ac teneatur alteri parti petenti debitum reddere, quod videtur non minus castitati adversari quàm debiti petitio; ergo deinceps se habet erga conjugem ac si castitatem non vovisset, cum jam sit in eo statu constitutus in quo non possit castitatem servare. Atque hinc non pauci Auctores hanc sententiam docent, ac probabilem censent apud *Mendo* in statera opin. d. sect. 5. quæst. 21. &c.

Respondeo tamen, etsi fortè dicta opinio à Doctorum auctoritate non sit improbabilis, nihilominus spectatâ ratione dicendum videtur, obstrictum voto castitatis si matrimoniũ contrahat, non posse aut primâ vice, aut deinceps sine gravi peccato postulare debitum conjugale, nisi prius voti dispensationem obtineat; uti nobiscum docet Card. *Toletus* lib. 4. sum. cap. 18. *Valentia, Henriquez, Em. Sa, Coninck, Reginaldus, Layman*, & alii passim Societatis auctores apud *Thom. Sanchez* lib. 9. de matrim. disp. 33. n. 5. Et probatur, quia votum castitatis includit obligationem præcepti negativi, cum promittat abstinere ab omni actu venereo; præceptum autem negativum pro omni tempore & statu durare censetur; ergo etsi tali voto adstrictus, ratione vinculi fortioris, ac juris à comparte per matrimonium acquisiti, comparti petenti debitum reddere, non poterit tamen illud postulare, cum sit ipsi liberum ab hac postulatione abstinere, nec ad eam per matrimonii vinculum adstringitur. Et confirmatur ex *Cap. Quanto, de jurejurando*, ubi declaratur juramentum observandum esse in quantum potest; cum ergo castitas, ex parte voventis servari possit saltem per abstinentiam à petitione debiti, urget semper obligatio voti ut ab eadem abstineatur. Hinc qui in casu debitum petit, debet id distinctè in confessione explicare, cum sit circumstantia Sacrilegii, quæ continet malitiam specie diversam.

QUÆSTIO XII.

An censeri possit, licitum esse inebriare aliquem qui decrevit magnum aliquod malum patrare, si nequeat alio modo impediri?

RESpondet, cum aliis, Lessius de justitia lib. 4. c. 3. dub. 4. n. 33. his verbis: *Hoc casu videri licitum provocare ad aquales haustus, & alterum inebriare, hoc est, potu consopire.* Idque probat hac ratione: Licitum est suadendo alium inducere ad minus malum, ut impediatur à graviori malo quod admittere decrevit, ut docet communior opinio: Sed in hoc casu nihil aliud fit quàm suadere & inducere ad talem ebrietatem, ut gravius malum evitetur: ergo hæc inductio non est illicita. Favet huic responso *Cajetanus* in 2. 2. quæst. 150. art. 2. & *Sylvester* in Summa, verbo *Ebrietas*, ubi docent non peccare eum qui per modum medicinæ necessariæ alium inebriaret ad corporis ægritudinem depellendam, quia is non tendit in potum ut delectabilem, ideoque non peccat contra temperantiam. Unde inferendum videtur à fortiori idem licere, ne anima in statum multo deteriorem prolabatur. Repugnat verò huic sententiæ *Layman* Tom. 1. Lib. 3. Sect. 4. n. 6. negans licere alium inclinare ad minus malum, si non fit pars mali majoris ad quod alius se de facto determinavit. Responderi tamen possit minus malum semper in majori eminenter contineri, ideoque non desunt qui putant sententiam illam posse probabilem judicari.

Sed potius existimo oppositum dicendum, præsertim de ebrietate formali. Moveor: quia formalis Ebrietas censetur esse intrinsecè mala, ac proinde nunquam licita: cùm per eam homo contra naturam reddatur similis bruto in actionibus suis, etiam dum vigilat. Dum dormit, similis quidem est, at juxta naturam: quia somnus tam uni quàm alteri necessarius ad vitam conservandam, utrique consequenter naturalis censetur.

Dices, homo privatur æquè usu rationis per somnum ac per ebrietatem, ergo sicut licitè potest etiam arte procurare illum, ita & poterit hanc procurare.

Respondeo, negando antecedens: per soporem enim sic capitur quis mente, ut nihilominus queat ad eam quovis momento redire, nempe si expergiscatur, aut ab aliquo excitetur, quod locum non habet in ebrio.

Instabis, minus malum est privatio ad tempus rationis, quàm patratio v. g. homicidii, ergo ad hanc avertendam licitum erit inebriare eum, de quo in quæstione.

Respondeo, negando sequelam: privatio rationis quamvis secundùm se non sit peccatum, tale tamen est efficere eam per intemperantiam, aut modum à natura alienum: nam per ebrietatem (ut ex ante dictis patet) redigimur ad talem statum, ut pro aliquot horis absolutè, nec salutem nostram operari, nec actionem ullam humanam, quantumvis necessariam, ritè exercere valeamus. Non sunt autem facienda mala, ut eveniant bona.

Adde, quod scelus ab alio designatum, videatur in casu impediri posse, offerendo illi potionem somniferam, absque eo quod hoc advertat.

QUÆSTIO XIII.

An qui Testamentum aut aliud instrumentum publicum & legitimum amisit v. g. de sua nobilitate, patrimonio, &c. possit privatim aliud simile conficere?

ILlum per hoc non peccare saltem graviter, cum pluribus docet *Mendo* in Statera dissert. 13. quæst. 17. *Navarrus* in summa lat. c. 17. n. 168. Et favent alii qui admittunt non esse falsarium qui mutat Scripturam in aliqua re, dummodò veritati innitatur, ita *Julius Clarus*, *Alciatus*, *Menochius* de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 20. n. 53.

Ratio est, quia neque hic intercedit dolus, neque ulli jactura infertur, siquidem aliud instrumentum illi simile & legitimum antecedenter extabat, quòd fortuitò amissum fuit, ac proinde nullum jus novum ex secundo confertur: ergò novi instrumenti substitutio, cùm nulli obsit, & prosit conficienti, non potest ex ea parte esse injuriosa.

Fatendum tamen est, in foro externo illum fore puniendum qui tale instrumentum confecisse deprehenderetur; quia forum externum non præsumit illud instrumentum in locum alterius substitui, sed de novo subornari, ideoque actionem hanc tamquam per leges prohibitam puniret. Hic autem agitur de foro conscientiæ, in quo, secluso scandalo, aut alio incommodo extrinseco, asserunt hanc actionem nullam injuriam continere.

Dixi in resolutione, non peccare, *saltem graviter*. Quia non pauci in confectione & usu istius instrumenti admittunt incurri peccatum veniale contra veracitatem, siquidem illud proferens intendit ut falsò credatur esse instrumentum quod primò auctoritate publicâ confectum fuit. Alii verò ajunt illam deceptionem sequi tantùm per accidens, & præter intentionem conficientis novum instrumentum, quæ per se non tendit ad deceptionem, sed ad conservandum suas fortunas aut famam, alias sine sua culpa, sed casu fortuitò amittendam, idque cœpit fieri per illud instrumentum non tamquam primum, sed tamquam conforme veritati, & æquitati, quæ in eo continetur.

QUÆSTIO XIV.

Quid agendum in Missione, ubi rara est præsentia Pastoris, de absolutione Sponsi, qui ipso die Nuptiarum deprehenditur vaga libidini assuetus, in Confessione qua se ad Sacramentum matrimonii suscipiendum disponit?

REsolvere videtur contra alios passim novus Auctor in sua *Methodo remittendi & retinendi peccata* p. 115. differendam esse istius Sponsi absolutionem, donec tandem ipso actu constet secutam esse vitæ emendationem, nisi forte præbeat signa pœnitentiæ extraordinaria. Quia in consuetudinariis vix reperitur conversio vitæ repentina. Et quidquid ex illa dilatione sequetur turbarum, aut incommodorum, non poterit Pastori imputari.

Respon-

Respondeo tamen, hanc dilationem non esse conformem communi praxi, aut sententiæ Doctorum passim receptæ ac probatæ, nisi præter subitaneam istiusmodi conversionem, adsit in pœnitente specialis ratio, cur de præsenti illius dispositione prudenter dubitare oporteat. Nam absque hujusmodi ratione imprudens est Confessarii dubitatio, dum pœnitens affirmans se ex animo & seriò de peccatis dolere, firmumque habere propositum emendationis, ac paratum esse remedia in hunc finem à Confessario præscribenda amplecti. Neque præter hæc aliud à Tridentino ad legitimam pœnitentis dispositionem requiritur. Quod si aliquid horum in pœnitente minùs perfectum appareat, pro idoneo remedio non est statim differenda absolutio, sed proponenda sedulò alia motiva quibus illa dispositio perficiatur. Si verò nihil istorum desideretur, quorsum cum tantis incommodis in tempus futurum & incertum proroganda absolutio?

Si prætendis periculum relapsus: An non vides periculum illud dilatâ absolutione magis invalescere? Sic enim pœnitens advertens se in pristino statu relictum, & nondum gratiæ restitutum multò facilius peccatis suis nova peccata accumulabit, sperans omnia simul unica absolutione abolenda: qui si ab initio absolutus fuisset, majorem cautelam adhiberet, ne novo flagitio acceptum gratiæ statum amitteret. Quin & ipsa gratia Sacramenti, ad resistendum tentationi, majores ei vires suppeditaret;

Denique praxis contraria, præsertim in casu proposito, manifestè adversatur consilio Apostoli, qui pro remedio contra relapsum in libidinem hortatur 1. ad Cor. 7. *Si se non continent, nubant*; cum è contrario praxis illa novitia præscribat, ut prius discant se continere, quam nuptiis pro continentiæ remedio utantur. Quid verò aliud hoc est, quàm velle ægrum prius à morbo integrè convalescere, quàm ipsi liceat pharmacum sanando morbo idoneum adhibere?

Huic omninò contraria videtur methodus absolvendi quæ traditur in Tridentino sess. 14. cap. 2. ubi docet, Christum voluisse lapsos in peccata se sistere tamquam reos in tribunali pœnitentiæ, *ut per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties de admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possint liberari.* Declarat igitur universim, & sine exceptione, pœnitentes etiam relapsos posse toties ritè converti, & toties à Sacerdote absolvi, quoties de peccatis verè pœnitentes ad ipsum confugerint. De hac autem pœnitentia sufficienti non potest aliunde certus esse Confessarius, nisi ex verbis, & testimonio ipsius confitentis, futuram vitæ emendationem toto animi affectu promittentis. In tribunali enim pœnitentiæ peccator non solum agit partes rei, sed etiam accusatoris & testis: ideoque illi credendum, non tantùm quando se accusat ut reus, sed etiam quando affirmat ut testis se de peccatis dolere, & emendationem seriò proponere, nisi ex signis moraliter certis constet contrarium.

QUÆSTIO XV.

Quid dicendum in communi de aliis Consuetudinariis qui more ordinario confitentur se ex pravo habitu in idem peccatum sæpè relapsos fuisse?

Respondeo, Etsi aliquando possit esse res consilii ut talis benignè differatur, nihil tamen vetat sine delatione tales absolvi, si sincerè asserant se ex animo de peccatis dolere, ac spondeant emendationem, nec recusent media congrua contra illam peccandi consuetudinem; nisi apud eundem Confessarium eadem promissa nimis sæpè fefellerint. Quamvis huic praxi nova quorumdam Methodus & doctrina reclamet de qua alibi. Interea advertant illi, Sacramentum pœnitentiæ institutum esse propter hominem, non autem hominem propter Sacramentum, ac proinde Christum malle aliquali periculo exponi Sacramenti valorem, quam hominis Salutem æternam: hæc autem, dilatâ absolutione, discrimen incurrit, sive ex morte improvisa in statu peccati, sive ex desperatione pœnitentis non facile ad Confessarium redituri, si experiatur post confessionem cum robore & pœnitudine institutam, se in eodem statu relinqui, & absolutionis beneficium frustra implorare.

Advertant etiam, lucrum ingens ex merito & fructu bonorum operum, & indulgentiarum, & Eucharistiæ, quibus pœnitens privatur, quamdiu in statu peccati sine absolutione relinquitur. Denique hujusmodi severos animarum Curatores interrogo, An ipsi, aut alii Confessarii non sint homines, qui possint subinde prava aliquâ peccandi consuetudine laborare? Id nemo inficiabitur. Quid in hoc casu illis fiet? An absolutio deneganda, donec tandem fortè se emendaverint? Interea remanebunt incapaces licitè baptizandi celebrandi, absolvendi, & alia Sacramenta conferendi suo populo, cui tenentur inservire. Necesse igitur erit, ut vel gregem suum debito animarum subsidio destituant, vel illis per alios deserviant, vel certè ut absolutionis beneficium, quod aliis negant, sibi velint sine tali dilatione conferri. Unicum his malis superest remedium, ut deposito errore ac rigore noxio, juxta legem charitatis & justitiæ, alios in tribunali pœnitentiæ eo modo tractent quo seipsos tractari cuperent.

Sed quid de *Recidivo*, qui aliquoties promisit emendationem, v. g. concubinam dimittere, nec tamen promissa ut potuit implevit? Respondeo, talem dimittendum tamquam indispositum, nisi nova, & extraordinaria seriæ emendationis signa exhibeat.

Cæterum, ut supra dixi, non esse lege ordinariâ differendam Consuetudinariis absolutionem, donec actu vitam emendent, docent tanto numero Theologi, ut ex iis possim omninò triginta rectè lectos & examinatos ex variis Scholis proferre, inter quos est *Suarez* de Religione Tom. 2. Lib. 3. de Juram. Cap. 8. *Lugo* de Pœnit. Disp. 14. Sect. 10. *Dicastillio* de Pœnit. Disp. 10. num 575. *Sylvius* celebris Doctor Duacenus 2. 2. q. 13. art. 2. ad 2. *Bassæus* Tom. 1. verbo, Juramentum, n. 2. *Leander* à SS. Sacramento Disp. 7. Tract. 5. q. 34. *Candidus* Disquis, de Pœnit. 24. Art. 27. Dub. 7. &c. Quibus accedit recens & doctus auctor *Joannes Bosco* de Pœnit. Disp. 7. Sect. 4. & ex eadem Recollectorum Schola Lovaniensi *Guilhelmus Herinx*, qui præclaris meritis Infulam Iprensem decoravit.

QUÆSTIO XVI.

An possit verè probabile censeri, Confessarium, qui in Sacramentali confessione novit Pœnitentem ad officium vel prælaturam indignum esse, posse illi in electione gratuita & secreta suum suffragium denegare?

PArtem affirmativam Auctores non pauci omninò ut probabilem in praxi sustinere non dubitant. Docent eam cum *D. Thoma* quodlib. 5. q. 6. art. 13. *Paludanus* dist. 31. quæst. 3. *Sotus* de Secreto quæst. 4. post concl. 4. *Petrus de Ledesma* in summa c. 22. dub. 3. post concl. 5. *D. Antoninus, Nugnus, Deza, Medina, Mart. de Ledesma, Tabiena, & Sylvester*, apud Thomam *Hurtado* Tom. 2. Tract. 12. cap. 1. n. 1369. Pro eadem sententia ferè quadraginta Auctores refert noster *Sanchez* de matrim. lib. 3. disp. 15. n. 2. Hos sequitur apud *Dianam* 3. p. Tr. 4. Ref. 76. *Portel, Navarrus, Guttierez*, & alii quos recenset & sequitur *Leander à SS. Sacramento* de Pœnit. Tom. 1. Tract. 5. Disp. 10. Quæst. 84. Quia, cum suffragium sit occultum, censent neque violari sigillum confessionis, neque Sacerdotem privari suo jure quod habet extra Sacramentum denegandi indignum suum suffragium. Quinimò aliqui apud *Sanchez* supra, docent ad denegandum teneri, si id judicet bono publico expedire.

Nihilominus, sepositâ auctoritate istorum Theologorum, & considerato fine Sacramenti Pœnitentiæ, hanc opinionem ut per se probabilem non admitto. Manifestum namque est confessarium non solùm obligari ad servandum secretum, sed etiam non posse sic uti scientiâ confessionis, ut usus cedat vel in apparens nocumentum pœnitentis; cùm sic ipsa confessio redderetur perquàm suspecta & odibilis. In quæstione autem, usus iste cederet in nocumentum pœnitentis: & per eum usum sibi suspectum, æquè ac per fractionem sigilli, fideles retrahi possint à plena & candida peccatorum suorum confessione.

Hinc pro regularibus universim decrevit Clemens VIII. anno 1594. Ne superiores eâ notitiâ, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur. Non parum fortè conduceret, si idem pro Secularibus decerneretur. Intereà non licet nobis generatim sententiam dictorum Theologorum hîc sustinere ob Decretum P. N. Claudii Aquavivæ anno 1590.

QUÆSTIO XVII.

An rectè censeatur Regularem approbatum ab Ordinario ad confessiones secularium in una diœcesi, validè posse ubique confessiones audire, sine approbatione Ordinarii istius loci in quo versatur?

PRo parte negativa breviter respondeo infrà Part. III. Tract. II. Cap. 2. pro qua nunc insuper adduco *Suarez* de Pœnitent. Disp. 28. Sect. 6. *Vasquez* Quæst. 93. Art. 3. Dub. 4. *Granadum* Disp. 5. Num. 12. *Layman* lib. 5. Tract. 6. cap. 11. num. 8. *Lugo* Disp. 2. n. 29. ubi adducit Decretum Urbani VIII. Et *Diana* Part. 10. Tract. 13. Resol. 23. ubi recenset Breve Innocentii X. in causa Angipolitana novæ Hispaniæ, impressum Romæ anno 1648. in quo ad dubium nonum negat Regularibus illam potestatem competere sine approbatione Episcopi diœcesani, cum clausula irritante privilegia in contrarium.

Docent tamen pridem varii, Regularem in una diœcesi approbatum posse ubique Confessiones excipere, ut *Leander* de Murcia in cap. 6. Regulæ S. Francisci q. 8. *Corduba, Præpositus, Colossus*, quos refert *Diana P. 6.* Tr. 7. Resol. 59. *Bauni* 1. p. Tract 4. q. 4. & *Bruno Chassaing*. de Privil. Regularium Tract. 5. cap. 11. Prop. 2. Sed ab his adeo generatim pleriq; jam & meritò recedunt.

QUÆSTIO XVIII.

An Sacerdos Regularis manifestè idoneus, cui approbatio ab Ordinario injustè negatur, possit validè in illius diœcesi confessiones excipere?

NEgativè resolvo ut infrà Part. III. Tract. II. cap. 2. Quia negatio approbationis non est approbatio, quam Tridentinum expressè requirit. Et ita docet *Suarez, Vasquez, Fillucius, Coninck, Mendo, Dicastilio, Lugo*, de Pœnit. Disp. 21. Sect. 3. n. 53. & plures apud *Dianam* P. 8. Tract. 1. Resol. 85. Quia Tridentinum Sess. 23. Cap. 15. videtur in hoc derogare cuilibet juri antiquo, & privilegiis Regularium, dum asserit, Nullum Regularem absque Episcopi approbatiòne posse confessiones secularium deinceps excipere, non obstantibus quibuscumque privilegiis.

Pro parte affirmativa stant Theologi non pauci, nec auctoritatis exiguæ, quos sequitur *Chassaing*. de Privileg. Regul. Tract. 5. c. 11. & in eandem sententiam tam ille, quam alii adducunt Rodericium, Peirinum, Portel, Layman, Fagundez, Villalobos, Zanardum, Finellum, Cochier, Mirandum, Graffis, Angelum, & plures alios citat & sequitur *Leander* Disp. 11. Quæst. 83. Et hoc privilegium vigere post Tridentinum supra citatum disertè docet *Navarrus* in Manuali c. 27. num. 264. & alii moderni quos refert *Castropalao* hic Punct. 18. §. 3. n. 9. Cum his sentit *Henriquez* asserens hanc sententiam sustineri à Doctoribus Salmanticensibus, & Complutensibus, & in Academia Parisiensi fuisse publicè propugnatam, & à Congregatione Cardinalium declaratam. Pro eadem doctrina refertur etiam *Diana* cum quindecim Auctoribus quos citat *Gamachæus* in Tom. 3. Tract. de Pœnit. cap. 18. & eandem fusè tuetur *Pelizarius* in Resp. Reg. Tom. 1. pag. 492.

Fundamentum hujus resolutionis petunt primò, ex Clementina *Dudum. de sepulturis*. Ubi decernitur Regularem ad confessiones Ordinario debitè præsentatum admitti debere. ,Si verò (inquit) iidem Prælati Fratribus ad audiendas Confessiones, ut præmittitur, electis ejusmodi licentiam exhibere recusaverint; Nos ex nunc ipsis ut confessiones, sibi confiteri volentium, liberè licitèque audire valeant gratiosè, concedimus de plenitudine potestatis Apostolicæ. Nec admittunt huic decreto derogatum esse per Conc. Tridentinum Sess. 23. cap. 15. de reform. dum statuit, ut non possit Regularis audire confessiones secularium.... nisi approbationé obtineat: non obstantibus privilegiis &c. Quia ut docet *Navar.* in caput *Placuit.* de Pænit. Lex posterior generalis sæpe limitatur per speciale jus antiquũ. Lex autem illa Tridentini potest cum dicta Clementina sic conciliari, ut patiatur, hanc exceptionem,

nem, Nisi Regulari manifestè idoneo, & præsentato approbatio fuerit injustè negata. Nam hoc non est novum in administratione Sacramentorum, ut licentia petita, & non obtenta in certis casibus pro concessa habeatur, ut patet in administratione Eucharistiæ, & Extremæ unctionis in eadem Clementia *Dudum*. Et in Extravag. *Inter cunctas*. Et ex Cap. *Licet*. de Regularibus. Nec credendum videtur (inquit) mentem Concilii fuisse, frustrare Regulares suo privilegio pridem ab Ecclesia, & Jure concesso: aut ita fovere passiones quæ possint esse Prælatorum ut pro libitu valeant personas manifestè idoneas à functione tam necessaria impedire, ut loquitur *Peirinus* de Privil. Minorum. Pro quibus refert *Bruno Chassaing*. supra pag. 224. speciale Indultum in Constit. Clementis VII. ,Ut confessores Ordinis ,Minorum semel præsentati alicui Episcopo pro con,fessionibus audiendis (de more) post unam præsen,tationem non teneantur amplius præsentari, et,iamsi ad aliam transierint diœcesim.

Ita illi: nostram verò sententiam supra relatam, judicamus in praxi sequendam esse, præsertim post prohibitam ab Alexandro VII. (de confessione saltem annua) Propositionem 13. *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato*. Ratio enim cur hæc propositio prohibeatur videtur esse cum casu proposito à rationis paritate communis, de quo etiam infra *Quæst*. 24.

QUÆSTIO XIX.

An rectè asseratur, Peccata negativè dubia non esse necessario in confessione exponenda?

PEccatum dicitur negativè dubium, quando non occurrunt rationes sufficientes ut aliquis judicet se peccatum aliquod lethale commisisse, neque ut judicet se non commisisse: sicut dubitamus, an arenæ maris sint numero pares, an impares.

Contra partem negantem obligationem confitendi peccata negativè dubia sæpius disceptavi, propter communem sensum Doctorum, & consuetudinem Fidelium talia peccata clavibus subjiciendi, & adhuc pro obligatione illa sententiam fero, eamque communiorem esse satis constat.

Nihilominus consultis Auctoribus qui recentius scripserunt, negandum non videtur partem negativam censeri posse saltem ab auctoritate probabilem. Non admittunt hujus sententiæ assertores consuetudinem illam communem confitendi peccata etiam negativè dubia umquam fuisse obligantem, sed tantùm piam, & pro majori securitate usurpatam. Negant etiam ex natura rei pro delicto dubio subeundam esse obligationem certam, qualis est confessio peccatorum. Ad Tridentinum *Sess*. 14. *cap*. 15. respondent, tantùm requiri confessionem omnium peccatorum, quibus peccator se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Qui autem sic dubitat de peccato, non meminit se Deum offendisse, neque potest interrogatus absolutè dicere se peccasse, aut sui peccati meminisse, aut illius veram & propriè dictam conscientiam habere. Reliqua etiam argumenta quæ suadere possint istiusmodi obligationem fusius dissolvit *Moja* Tract. 3. de Sacrament. Pœnit. Disp. 1. Quæst. 5. quamvis ipse communiori sententiæ adhæreat.

Adfertur autem pro parte negante istam obligationem, quando dubium de peccato commisso & non commisso est æquale, *S. Antoninus* apud Tabienam Verb. Confessio 2. num. 12. cui ipse *Tabiena* adhæret, uti & *Paludanus* ut videre est apud Henriquez ex eodem Ordine Prædicatorum lib. 8. de Eucharist. cap. 45. lit. p. ubi agens de communi opinione obligante ad confitendum peccata dubia ante communionem, sic subjungit: ,Addunt Paludanus, Antoninus, & Ta,biena id verum esse, quando magis declinat id fuis,se peccatum mortale, aut non fuisse illius confessio,nem: aliàs in dubio æquali, ut non tenetur ad vo,tum, & onus præcepti, ita neque ad confessionem illius. Et hic nonnulli observant, plures antiquiores qui obligationem illam asserunt, per *Dubium* intelligere judicium probabile de mortali admisso, in eo merè sistendo.

Inter Recentiores, qui negant extare præceptum confitendi peccata negativè dubia, recensetur *Coninck* de Sacrament. Tract. 2. Disput. 7. Dub. 8. *Josephus de Januario* in Resolutionum Moral. Tom. 1. Resol. 1. *Petrus Marchantius* in Tribunali Sacrament. Tract. 4. Tit. 6. Quæst. 5. *Caramuel* in Theol. Moral. Lib. 2. Disput. 4. Art. 1. & in Theol. Fundam. pag. 671. & pag. 691. contendit eam opinionem spectata ratione esse probabiliorem. *Angelus Bossius* censet eam esse probabilem Tom. 1. Num. 1754. Eamdem in casu æqualis dubii tradit *Philibertus Marchinus* de Sacram. Ordinis Tract. 2. Part. 3. cap. 1. n. 17. Et probabilem judicat *Martinus de San Joseph*. in Monitis Confessar. Tom. 1. de Pœnit. Tract. 6. n. 1. Necnon *Ferrantinus* de Scandalo Quæst. 77. n. 31. ubi alios adducit viros doctissimos qui huic sententiæ ut probabili subscripsere, & inter alios addit Revisores, qui ab ea doctrina prius alieni, postea censuerunt posse permitti, ut ipse refert. Quibus adjungi potest *Leander*, de Eucharist. Tract. 7. Disp. 7. q. 11. & plures apud *Moja*, qui hanc quæstionem fusè tractat. Denique *Prapositus* in 3. Part. Quæst. 5. asserit hanc sententiam semper sibi visam esse speculativè probabilem cum Lessio, & aliis quibus eam communicavit. Refertque *Guimenius* in Universitate Complutensi in disputationibus publicis illam inoffenso pede quotidiè defensari: & pro eadem Theses Lovanii defensas citat *Caramuel* supra lib. 3. d. 4. art. 1.

Non judico tamen consultum hanc doctrinam, non satis exploratam, indoctis proponere aut prædicare, qui inter conscientiam dubiam & non dubiam satis discernere nequeunt, & facile sibi persuaderent se habere dubiam, quando non habent omnino certam; quinimo si rem Consilii spectes, dubitandum non est, quin in his, & similibus, cuivis in praxi consultius sit viam tutiorem capessere.

An & quomodo exponi debeant peccata dubia *positivè*, habetur infra Part. 3. Tract. 3. cap. 2. §. 3.

QUÆSTIO XX.

An probabiliter doceant aliqui Recentiores, Illum qui post confessionem rite institutam tendit ad communionem, & recordatur peccati lethalis quod per oblivionem inculpabilem omisit, non teneri illud peccatum confiteri, anteaquam communionem percipiat?

COmmunis sententia est illum teneri à communione recedere, donec peccatum sic prætermissum confitea-

confiteatur nisi obstet grave scandalum, aut infamia. Docent tamen non pauci ex Recentioribus talem non teneri etiam cum minori suo incommodo à communione recedere, modo peccatum illud post communionem tempore oportuno clavibus subjiciat: Idque fusè defendit *Ferrantinus* Disp. 1. Quæst. 80. citans etiam *Henriquez*, & *Petrum Cornejo*, quamvis teste *Thoma Hurtado* Tom. 1. fol. 105. Inquisitio Hispanica hanc illius sententiam expunxerit. Favet tamen *Pasqualigus* quando per omissionem communionis amittendum esset Jubilæum, citatur etiam *Præpositus* & *Tamburinus*, quando quis ad linteum communicaturus expectat, et si possit sine tali infamia recedere. Verùm hoc in praxi non admitto, ubi neque infamia, neque aliud grave incommodum intervenit.

Ratio istorum auctorum est, quia talis non tenetur abstinere à communione ob defectum debitæ dispositionis, est enim in statu gratiæ, & peccatum illud est indirectè remissum per priorem confessionem, in qua per oblivionem omissum fuit. Ergo non ostenditur ullum præceptum præmittendi novam confessionem præcisè ratione communionis, modò peccatum illud postea suo tempore semel directè clavibus subjiciatur. Et hanc doctrinam probabilem censet *Fabri* Tomo 1. Apologetici pag. 384. Cum eodem tamen monendum judicio, non esse eam in praxi proponendam, nisi in ordine ad Scrupulosos qui memoriæ suæ nimium diffidunt, & repetendis peccatis, ac confessionibus supervacaneam operam impendunt.

QUÆSTIO CELEBRIS XXI.

De Attritione, & Amore.

An Attritio concepta ex metu gehennæ sufficiat in Sacramento pœnitentiæ, sicut non requiratur in Deum Amor benevolentiæ.

§. I.

Proponitur status, & progressus controversiæ.

HÆc controversia, quæ omnes fideles concernit, antiquioribus parum dubia, mirum quantum plures nostro ævo Scriptores fatigat. Postquam enim graviores de Gratia & Libertate quæstiones circa annum 1642. Sedis Apostolicæ auctoritas præcidit, non multò post ex eadem radice hæ, aliæque disputationum reliquiæ pullulare cœperunt. Illis in lucem provehendis primùm in Gallia manum admovit Montaltius, cui operam ibi comodarunt alii parùm opportunam. Apparuerunt brevi tempore in Belgio doctrinæ istius Gallicanæ traduces in levi folio, edito nomine Parochorum Gandensium contra sufficientiam Attritionis ex solo metu gehennæ conceptam in Sacramento pœnitentiæ, cui accessit Facultatis Theologicæ Lovaniensis approbatio. In hujus doctrinæ gratiam, ad robur illi conciliandum, ad annum 1666. in lucem prodiit Dissertatio dogmatica Eximii P. Christiani Lupi, & Quæstio quodlibetica de Attritione Exim. P. Francisci Farvacques ex Ordine S. Augustini. Contra libellos illos scripsit accuratè R. P. Maximilianus Le Dent Soc. Jesu S. Theol. Lovanii professor. Ad varias postea Respublicas Eximii P. Farvacques prodierunt semper Responsa solidè elaborata ejusdem P. Maximiliani Le Dent, & P. Ægidii Estrix S. Theol. ibidem Professoris, cujus demum Libellus ultimus sine replica in hac scribendi alternatione etiam postremus fuit.

Status controversiæ maximè versatur circa mentem Concilii Tridentini Sess. 14. Cap. 4. ubi ait Attritionem ex metu gehennæ, *ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere.* Contra vero pro Amoris benevoli necessitate præcipue opponunt alii ejusdem Tridentini Sess. 6. Caput 6. ubi requirere videtur, ut accedentes ad Sacramentum pœnitentiæ, *Deum tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiant*: negantque eam inesse vim attritioni ex metu gehennæ, ut possit per se voluntatem peccandi positivè excludere. Sed de amore Dei benevolo quem hi in Sacramento requirunt, non parum laboratur, qualis ille debeat esse. Si velint sufficere amorem imperfectum, quæstio erit, an, & quomodo constet dilectionem illam esse efficacem, si non contineat amorem Dei super omnia: si admittant requiri amorem qui Deum appretiet super omnia, non satis capitur quomodo amor ille non sit perfectus: si concedant esse actum charitatis perfectæ, multò minus intelligetur quo pacto amor ille non justificet per se, & extra Sacramentum: atque ita remissio peccati semper amori prævio, numquam ipsi Sacramento adscribenda erit.

Postquam hæc quæstio non tantum scribentium utrimque calamos, sed etiam pœnitentium mentes non parum exagitavit, tandem ad Alexandri VII. supremum tribunal delata fuit. Vetuit ille in suo Decreto 5. Maji anno 1667. in virtute S. Obedientiæ, & sub anathemate Sedi Apostolicæ reservato, ne quisquam auderet ulli parti censuram theologicam inurere: non tamen de rei summa lata est decretoria sententia. Hic singulas controversiæ partes & rationum utrimque militantium momenta, pro commodo Missionariorum, in lucem proferemus, & quantum licet brevi methodo resolvemus.

§. II.

An Attritio quæ concipitur ex solo timore gehennæ possit excludere voluntatem peccandi, & esse actus bonus, ac supernaturalis?

Item, quod eodem spectat, An detur præceptum referendi omnia opera in Deum ex puro motivo Charitatis benevolæ.

DOcent nonnulli, Metum illum gehennæ non posse animum cohibere à pravo affectu, quamvis illum retrahere possit, ne in peccatum externum prorumpat. Sic sentit Lutherus in Disputatione Lipsica Eckio respondens; nec non scribens adversus Leonis X. articulum 6. „Sentio, inquit, perniciosum „esse genus docendi, quo intuitu pœnarum, præmio-„rum, peccatorum, docentur pœnitere; his enim do-„ctrinis, coërcentur quidem ab opere &c.„ Nec dissentit Jansenius Tomo 3. Lib. 5. Cap. 35. „enumerans „inter fructus timoris gehennæ, quod quamvis à pec-„cato animum non contineat, manum tamen, cætera-„que coërcet membra ne in facta prosiliant: *Ita illi.*„

Existimat quoque Exim. P. Lupus dissertatione dogmatica pag. 61. timorem servilem à S. Augustino

stino distingui *penes fœdum animum quo quis à conspicuis peccatis ob annexi illis mali pœnalis metum abstinet.* Nec minus sentire videtur Auctor Tyrocinii Tr. 5 cap. 6. & quidam alii in hac quæstione. Verùm etsi doctrina hæc locum habeat plerumque in timore servili pœnæ à judice humano constitutæ, qui solum actus externos cognoscit & punit, non potest sine erroris periculo transferri ad timorem gehennæ à Deo pro peccatis etiam internis infligendæ.

Dixi, *Existimat quoque,* &c. quod refertur ad sequentem expositionem S. Augustini, non ad Scriptores præcedentes. Nolim enim quis, nisi perperam, censeat me velle sequentes præcedentibus consociare, nisi merè in eadem chartæ pagella: quid quæso in controversiis magis commune & innoxium. Videre potest ille Scriptor candidus (cui doleo uni, præ omnibus, non placuisse Modestiam nostram, quam tamen ipsam omnes, & ipsa libri Censura singularem esse testatur) an non longè aliter in pagina sua 7. de fide, viros minimè malos associet Zuinglio, Erasmo, Pelagio, & pluribus; quod nolim ego redarguere, vel lineolâ unicâ perstringere, nam & ipsum Scriptorem, & operam meam, & typos pluris facio: imo potius quæ vel umbram offensionis ingenerare viderentur in sequentibus elimino, aut elucido, reliquam crambem illam apud alios Scriptores toties, & ad nauseam pridem recoctam, videre volenti licet. Quin & fideliter declarare possim Scriptori qui illam à quadriennio aut amplius suis inseruit, me de Additis illius, tanto tempore protsus non intellexisse nisi semel, & obiter, & ab homine unico, idque usque in hodiernum diem. Unde utrimque discamus, *quam parvi ista fiant,* & quantò consultius illa sint illic omittenda, juxta instructionem decreti Alex. VII. & Innoc. XI.

Respondeo igitur ad quæstionem, & dico *primò:* Necesse non esse ut detestatio peccati ex metu gehennæ annexam habeat voluntatem peccandi, sive inefficacem, sive conditionatè efficacem, si nempe abesset pœna gehennæ.

Probatur primò: Non ignorat pœnitens hunc actum, Peccarem si pœna abesset, à Deo prohibitum, æternoque supplicio plectendum esse. Ergo potest ex metu istius pœnæ excludere istum affectum internum conditionatè peccandi, sicut admittunt adversarii ex timore gehennæ cohiberi posse peccatum externum, quod sæpe arduum ac difficile est.

Et verò quis audeat affirmare, quemlibet aversantem furtum ex metu patibuli sic esse constitutum, ut actu velit furari, si sola infamia, aut alia levior mulcta incurrenda foret? Neque satis alii ostendent, cur detestanti peccatum ex metu gehennæ potius debeat adesse voluntas peccandi, si pœnam non timeret, quàm illi qui aversantur delictum ex Dei amore, debeat messe affectus admittendi flagitium, si actu Deum non amaret, vel si Deus nullus existeret.

Probatur secundò: Quia si dolor conceptus ex timore gehennæ sibi necessariò adjunctum haberet pravum affectum admittendi peccatum, perperam verbi divini præcones, perperam ipse Christus futura gehennæ supplicia peccatoribus intentaret, & ad eorum timorem incitaret Matthæi 1. v. 28. *Dico vobis, timete eum qui potest Corpus & animam perdere in gehennam.* Quid enim aliud hoc esset quàm homines ad peccatum invitare, dum impelluntur ad timorem, quo non possunt per se sine adjuncto peccato commoveri?

At, inquis, necessarium est ut metus causet involuntarium saltem secundum quid, circa illud quod ex metu agitur, vel omittitur.

Respondeo, metum efficere secundum quid involuntarium hoc sensu, quod voluntas minùs propensè feratur in id quod actu amat & operatur, quam si metus mali per opus incurrendi non adesset. Ut dum quis, metu mortis à tempestate imminentis, merces quibus navis gravatur projicit in mare; metus damni eventuri ex mercium jactura facit, ut voluntarium in earum ejectione minuatur. Eodem modo fit in actu quo quis peccat, dum pœna ex peccato secutura animo observatur: tunc enim actum peccaminosum elicit minori voluntatis propensione, & majori cum lucta, quàm si animus esset liber à timore pœnæ ex delicto incurrendæ. At verò ad peccatum fugiendum & detestandum, metus gehennæ potius impellit & invitat, instar concupiscentiæ quæ auget voluntarium; facit enim metus ille ut animus tantò propensius se resolvat ad fugam & detestationem peccati, quam novit necessariam ad pœnam evitandam. Multum ergo abest ut metus barathri imminuat voluntatem aversandi peccatum, aut ut annexum habeat affectum peccandi si pœna abesset, cum homo fidelis non ignoret per hunc pravum affectum ipsam pœnam quam metuit, incurrendam esse.

Unde ulterius patet, illam *velleitatem* peccandi si possit impunè, quam malè supponunt aliqui cum timore gehennæ permanere, non majorem habere connexionem ut permaneat cum odio peccati ex timore gehennæ, quam habeat voluntas furandi cum pœna patibuli à Judice intentata: tantùm autem abest ut patibulum ad furta invitet, ut fassuri sint ipsi latrones, numquam se magis sentire affectum à scelere alienum, quam dum patibulum oculis obversatur.

Quod si illa vis insit timori, ut possit esse à pravo affectu sejunctus, quinimo voluntatem ab eo immunem reddere, sine fundamento solido statuit cum quibusdam Auctor Tyroc. Tr. 1. Cap. 6. ea quæ ex solo metu fiunt non bene fieri. Nec juvat quod existiment pravum hujusmodi affectum non oriri ex ipso timore, sed ex concupiscentia illi adjuncta, quæ nequeat sine charitate superari: ostendi enim non potest cur timor ille non possit esse adeo intensus & efficax, ut voluntatem per se cohibeat quo minus concupiscentiæ obsecundet, ut magis ex sequentibus patescet.

Dico igitur *secundò,* dari potest fuga aut metus gehennæ tam perfectus, ut per se, & positivè omnem peccandi voluntatem excludat.

Probatur ex Tridentino Sess. 14. cap. 4. *Illam verò Attritionem, quoniam ex gehennæ metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat &c. declarat donum esse Dei,* additque infra, *& ad gratiam disponere in Sacramento pœnitentiæ impetrandam.* Dum asserit Concilium, attritionem illam, si voluntatem peccandi excludat, ad gratiam in Sacramento percipiendam disponere, apertè supponit dari posse attritionem quæ istam voluntatem excludat; alias pro dispositione ad gratiam ridiculè nobis assignaret attritionem quandam quæ in rerum natura non reperitur. Nec minùs mirè damnaret Lutheri de attritione sententiam, quæ tantùm falsa fuisset in casu impossibili, scilicet in casu quo voluntatem peccandi excluderet,

quam

quam tamen censeret numquam per ipsam attritionem excludi. Quin & eadem ratione dicam, veram esse hanc sententiam Scripturæ; *si volueris servare mandata, servabunt te*, etsi simul sustineam, impossibile esse homini servare aliquod mandatum sine statu gratiæ.

Mentem suam rursus exponit Concilium *Sess. 6. Can.* 8. cum ait, per Gehennæ metum nos à peccando abstinere. Neque dicas intelligi metum amori adjunctum; agitur enim de metu qui dilectionem antecedit, nam illum eumdem metum *Cap.* 6. docet sternere viam ad spem, & charitatem. Multò minus verba illa detorqueas ad abstinentiam *à peccatis externis*, nisi velis eadem licentia, *propositum non peccandi de cætero*, ad peccata tantùm externa non admittenda restringere, quod nullus sanæ doctrinæ cultor admittet.

Eadem est S. Augustini (quem Adversarii sibi Patronum vindicant) de hoc puncto mens & sententia, tum alibi sæpe, tum disertè in *Psalmum* 127. ubi agens de *verme qui non moritur, & igne qui non extinguitur*, subdit; „Audiant hæc homines, & quia „vera futura sunt impiis, timent & continent se à pec„cato. Habent timorem, & per timorem continent „se à peccato. Timent quidem, sed non amant justi„tiam; cum autem per timorem continent se à pec„cato, fit consuetudo justitiæ. Hic aliud effugium non invenit Lutherus, quàm ut rursus ad peccata externa recurrat. At dissentit illi doctrinæ Augustinus, qui per peccatum verum & pœnâ dignum, non externum, sed internum intelligi cupit Sermone 19. de verbis Apostoli; *Deus cor interrogat, non manum*. Externum igitur & peregrinum est sensui S. Doctoris, quod existimaverit Timorem à peccatis tantùm externis, non verò ab internis coërcere.

Ex his quæ hactenus diximus de Timore pœnæ à Deo infligendæ, simul constat. Non dari præceptum referendi omnia opera in Deum ex motivo Charitatis. Eadem enim est ratio de actibus aliarum virtutum quæ ex solo motivo propriæ honestatis exercentur, ut Spei, justitiæ, misericordiæ &c. quos actus etiam per se honestos esse sequens assertio docebit.

Dico ulterius *tertiò*. Timor gehennæ, & inde conceptus dolor peccati, est actus per se honestus, & supernaturalis. Negavit hanc assertionem Lutherus, tum quia sensit omnem actum liberi arbitrii sine charitate peccatum esse, tum quia de dolore ex solo metu gehennæ expressè docuit, illum facere hominem hypocritam & magis peccatorem. Docet etiam Jansenius timorem illum, culpæ obnoxium esse, si voluntas in eo sistat. Quamvis enim *Tom. 3. Lib. 5. Cap.* 21. in titulo dicat timorem gehennæ secundum se bonum esse, sic tamen se explicat ut velit malum esse si in Deum actu per amorem non referatur. „Si „quis, inquit, in pœna fugienda velut in termino hæ„reat, per quam tamquam viam transire debuisset, non „illa timoris, sed timentis culpa est. Horum verborum sensum exprimere videri possit Auctor qui *pag.* 179. tradit timorem quidem bonum, sed eum qui serviliter timet in hoc malum esse. „Quia, in„quit, non ideo ille malus est, quia vehementer ti„met pœnam, sed quia non vehementius timet cul„pam; quod autem non vehementius timeat cul„pam, non oritur ex timore pœnæ, sed ex defectu „charitatis, qui defectus non timori, sed timenti im„putandus est. Nescio ego (videat alius) quid aliud velint hæc verba, quàm timorem, sine charitate, tamquam socium individuum secum trahere peccatum; aut qua ratione timorem illum bonum nuncupabimus, qui talis est, ut numquam possit per se sumptus bene & honestè elici, aut se solo hominem rectè agentem denominare.

Dixi, *Nescio ego* &c. Caveo enim rigidissimè ne sinam per me illum ad præcedentem ullatenus appropinquare; quamvis non videam, cur approximatio illa hic displicere debeat ulli sustinenti præcedentem in hoc puncto rectissimè censuisse.

Probatur itaque Thesis asserta, primò, ex *Tridentino Sess. 6. Can.* 8. Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus peccatum esse, anathema sit. Hunc autem *Verum & utilem esse dolorem*, Sess. 14. Can. 5. disertè definit. Quid autem est actum aliquem esse bonum & honestum, quàm quod verus sit & utilis ad salutem. Unde & ulterius conficies dolorem ex metu gehennæ, dum voluntatem peccandi excludit, actum esse *supernaturalem*, cum à Trid. Sess. 14. Cap. 4. dicatur etiam esse *donum Dei, & Spiritus Sancti impulsus*.

Probatur secundò, ex mente S. Augustini dilucide „expressa *Enarrat. in Psalmum* 127. Timore, inquit, „facit quidquid boni facit, non timore amittendi „bonum illud, sed timore patiendi illud malum: non „timet ut perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed „timet ne mittatur in gehennam, bonus est & iste ti„mor, utilis est.

Et verò argumentum ab ipso rationis lumine petitum demonstrat, maximè consentaneum esse naturæ rationali, à se amoliri æternum ac summum malum, quod per solam Dei offensam incurritur, & ad illud evitandum Dei offensam aversari, etsi actus ille hic & nunc abstrahat ab alio motivo perfectiori.

Nec obstat, quod talis peccati fuga pro fine habeat amorem & commodum proprium; Dari enim potest amor sui bonus & ordinatus, ad quem Deus ipse nos hortatur Eccl. 30. *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* Monet quoque frequenter ut intuitu præmii cœlestis operemur, quamvis & hoc ad amorem & bonum proprium referatur; ut Matthæi 6. *Primum quærite Regnum Dei, & justitiam ejus.* Et 1. ad Corinth. 9. *Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Atque ad hunc finem in observanda Dei lege se respexisse profitetur Regius Propheta Psalmo 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem.* Nec refert quod Scriptura sæpe moneat, ut omnia opera ad Dei gloriam referamus; hortando enim ut connitamur ad motivum perfectissimum, non negat dari alium finem in suo gradu laudabilem & perfectum.

Hæc haud dubiè facilè perspiciunt adversarii. Sed unum est quod hic præcipuè obtendunt, unum quod hic perpetuo ingeminant: Tutiora semper, scilicet in hoc, esse sequenda; tutissimam verò esse doctrinam, quæ statuit, vi præcepti omnia opera ex pura Charitate in Deum referenda.

Respondeo ego, Multò tutius esse in hoc non erra-

re, &

re, & doctrinam eam aliis non prædicare, persuadendo toties admitti novum peccatum, quoties opera in Deum non referuntur ex puræ Charitatis motivo, plerisque hominum maximè arduo ac difficili.

Suadenda omninò, & super omnia, est Charitas, sed maximè cavendum erroris periculum, ex quo cum detrimento animarum toties peccetur, quoties in operando charitas omittitur. Quæro enim, si prædicandum, quod tutissimum, cur ad singula opera actus Charitatis perfectissimæ non requiritur? hæc certè Charitas operis bonitatem multò reddit securiorem.

Ajo igitur Theologo præcipuè inquirendum, non quid tutius, sed quid verius: Displicet hoc? rationem cape: Quid enim sit *Tutius*, ut obligationem præcepti etiam incertam certò persolvere, quivis etiam non Theologus facile novit: Inquisitio autem fit non de notis, sed de ignotis: sic amicus amico occurrens non inquirit, ubi es? sed, quî vales? quia primum novit, alterum ignorat: quid hoc lucidius? Placuit tamen eidem Scriptori hic irrito labore extra nostrum sensum aliquod verbulum arripere quod redargui possit; atque ita redarguendo procedere, ac si, *Non inquirere*, idem nobis esset quod, *non curare*: absit. Certè parens præsentiam filii sibi adstantis non inquirit, curat tamen plurimum: obvia sunt hujusmodi sexcenta: imò & nos ad majorem elucidationem particulam, præcipuè, in calce prioris editionis apposuimus; & sæpius in decursu hujus Operis, Tutius studiosè inculcari, ipse nön ignorat: & tamen verbulum innoxium verbis bene multis vapulare debuit. Nota igitur benè, utinam satis, breviusculam, clarissimamque verbuli nostri rationem: *Si inquirendo attingat Theologus quid sit objectivè Verius, hoc ipso attinget quid sit tutius: non tamen è contra ex eo quod aliquid sciatur esse tutius inde constat esse verius.* Quis quæso perspicax hæc non videat, aut castigatione istâ digna esse censeat: nisi qui singulari affectu Opus nostrum plusquam limatissimum esse cupiat. Ita me sentire docet illa ipsa mihi chara *Securitas*, & secura *Charitas*.

Retinenda igitur est firmiter prædicta annotatio in pluribus horum temporum controversiis, de attritione in Sacramento, de absolutione differenda, de usu probabilitatis, & aliis, in quibus pro vulgari argumento ista securitatis species assumitur. Sic in simili notat etiam doctissimus *Navarrus* verbo Confessio *num.* 3. *q.* 2. Licet, inquit, sit tutius statim (habitâ opportunitate) confiteri, quàm differre, non tamen est tutius tenere, quod sic obligemur, quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi. Sic quoque *S. Ambrosius* in Psalmum 118. Octon. 5. v. 6. *Sunt*, inquit, *etiam in nobis qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere.*

Denique maximè tutum & necessarium est, necessitatem charitatis non extendere ultra limites Apostolicæ auctoritatis: damnavit autem Apostolico diplomate Pius V. & Gregorius XIII. inter Articulos Bajanos hunc art. 16. *Non est vera legis obedientia quæ fit sine charitate.* Et art. 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas quâ mundus diligitur, aut laudabilis illa charitas quâ per Spiritum sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Hic autem Bajum non intellexisse solam charitatem perfectam, satis apertum est ipsum legenti *lib. 2. de peccat. meritis cap. 1.* Neque effugium quærendum, existimando aliquas Baji propositiones sustineri posse in proprio verborũ sensu ab auctore intento, supra ostensum, ubi eadem Bulla exprimitur Tom. I. pag. 141. Ut tamen porrò pluculum satisfaciam Lectori candido ulteriorem hîc elucidationem breviter instituo.

Declaratur ulterius ex prædictis, Non dari præceptum omnem actionem deliberatam referendi in Deum ex motivo charitatis benevolæ.

PRimò, quia jam ostensum est, dolere de peccato, vel ab eo abstinere tantùm ex motivo timoris gehennæ non esse peccaminosum, sive cum peccato semper connexum, Atqui idem à fortiori valet in iis quæ fiunt ex motivo fidei divinæ, spei beatitudinis, charitatis proximi, justitiæ, misericordiæ &c. in illis sistendo, quod alii peccaminosum esse volunt. Ergo si rationes allatæ pro timore gehennæ vim habeant, idem probabunt de aliis actionibus jam commemoratis absque relatione in Deum propter se dilectum.

II. Idem satis apertè conficiunt decreta Pontificum, qui generaliùs doctrinam oppositam reprobarunt in Baji articulo 16. & 38. supra recitato quibus accedere potest ejusdem articulus 25. *Omnia opera infidelium sunt peccata, & virtutes Philosophorum sunt vitia.* Atqui infideles qua tales qui Deum ignorarunt, non potuerunt operari ex motivo Charitatis erga Deum. Ergo non necessariò peccabant agentes ex solo motivo aliarum virtutum, ut justitiæ, misericordiæ, temperantiæ &c. Adde recentius Decretum Alexandri VII. quo vetat censurari doctrinam de sufficientia Attritionis ex metu gehennæ sine amore in Deum benevolo in Sacramento Pœnitentiæ. Ex quo sic liceat argumentari: Si talis actus per defectum amoris esset peccaminosus, jam Pontifex consequenter declarasset, non esse censurandum qui diceret, dolorem sic peccaminosum ad Pœnitentiæ Sacramentum sufficere. Atqui hoc nullo modo dici potest. Ergo per hoc indirectè declaratur dolorem conceptum ex timore gehennæ per defectum amoris peccatum non inducere. Quo posito, idem de aliis actionibus ex suo motivo moraliter honestis necessariò admittendum erit. Hæc sanè omnia studiosè considerata, mentem Ecclesiæ satis elucidare videntur.

Nunc ulterius in particulari, de hoc hominum cæterorum toto orbe sensus viâ clarâ demonstratur. Si ad singulos actus morales daretur tale amoris præceptum, illud esset præceptum *Legis naturæ*, sive dictamen hominibus à natura insitum circa primum & maximum mandatum dilectionis Dei: uti etiam admittunt & inculcant qui illud exigunt. Atqui percurrendo omnes partes orbis, non est ex millibus unus, qui ex sola naturæ luce sibi persuadet in omnibus operibus hanc sibi obligationem gravissimam sub peccati reatu incumbere. Ergo tale legis naturæ præceptum non rectè asseritur. Probatur minor à partium distributione. Omnes homines sunt fideles, vel infideles. Primò, Infideles, qui hominum partem magnam constituunt, præcepti istius singulorum operum in Deum referendorum notitiam non habent, cum Deum ipsum ignorent, aut in eum non credant. An ergo omnes illorum actiones, etiam virtutum moralium quatenus ad

ad Deum non relatæ peccata sunt, & pœnis à Deo plectenda? Horum certè actiones & virtutes plurimas, ut misericordiam in pauperes eximiam, justitiam admirandam, castimoniam etiam cum jactura vitæ defensam summis præconiis celebrat etiam populus Christianus, & Patrum & Doctorum monumenta. Nonne magna foret præcepti istius ignorantia, actiones illas cum peccato semper conjunctas tantis laudibus dignas æstimare? Quinimò S. Augustinus de Romanorum infidelium eximia justitia, & aliis virtutibus agens, asserit propter illas, cum cœlum mereri non possint, orbis imperium Romanis à Deo concessum fuisse. An ergo opera illa, si defectu debiti finis forent legi naturæ adversa, & pœnis à Deo plectenda, tantâ laude, & tanto præmio digna censuisset?

Neque sufficiet dicere, opera illa ex Officio suo mala non esse, sed ex carentia debiti finis, sive relationis in Deum ex amore benevolo. Nam quid hoc in praxi prodest, si nunquam per se elici aut exerceri possint absque peccato?

Nunc ulterius quæro, de quovis homine sive inter fideles sive infideles. Cum homine jam primùm assecuto usum rationis, primus illius actus moralis non possit esse obsequium, obedientia, aut gratitudo exhibita parentibus, aut misericordia erga egenos sine relatione in Deum, quem inculpatè nondum novit? Actus illi ex officio suo mali non sunt, ut admittis: nondum etiam ex sua culpa, caruit ille notitiâ Dei, cum ante illos actus, quos supponimus primos post usum rationis, nullam contra Deum culpam formalem admiserit. Quomodo ergo in illis actibus peccatum contrahetur? Idem à fortiori valet, si primus actus fuerit agnitio & timor Dei quatenus tantùm est vindex peccatorum, sine perfectiori notitia bonitatis, aut alterius excellentiæ divinæ. Quo pacto per illum primum actum, motivo amoris destitutum, peccati reatum incurret: cum alia Dei attributa ad amorem benevolentiæ necessaria nondum cognoscat? Quod si agnoscatur actum vel unicum moralem absque amore Dei elici posse sine peccato, hoc ipso concidit totum illud præceptum naturæ quod prætenditur de singulis actibus humanis ex motivo amoris benevoli in Deum referendis, quod accuratè notandum. Neque hic aut alibi prætendere possunt alii, talem non peccare, propter præcepti illius ignorantiam: nam ex illorum principiis, vel non datur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel certè si detur à peccato non excusat.

Porrò, quantùm fidelium consensus illud naturæ præceptum ubique hactenus ignoraverit, patet vel ex eo, quod passim Ecclesiæ Prælati, Pastores, Confessarii, Ascetici, quamvis relationem talem omnium operum in Deum omni conatu, voce, & scriptis tamquam rem maximæ perfectionis, & consilii semper inculcaverint, non tamen sub reatu peccati proposuerint, aut præscripserint: neque fidelium usus obligationem talem agnoverit. Quod tamen vel maximè inculcandum foret in hoc negotio singulas ferè hominum actiones concernente, si præceptum tale subesse judicarent. Cæterum nos, neminem impugnantes, per hæc aliud non optamus, quàm ut omnes in singulis operibus amore benevolo, Deo placeant, & si quando sic non amant, Deo non displiceant.

§. III.

Ostenditur Attritionem ex timore gehennæ, cum proposito de cætero non peccandi, & spe veniæ, dispositionem esse sufficientem in Sacramento pœnitentiæ ad peccatoris justificationem.

ILli qui hanc doctrinam impugnant accessit D. Laurentius Neesen in Theologia Christiana pag. 104. & Scriptor alius in Tyroc. Theolog. pag. 168. num. 120. quia existimat in pœnitentia, qua peccator detestatur peccatum ex solo metu gehennæ, sine amore Dei sive justitiæ, intervenire (ut loquitur) involuntareitatem saltem habitualem. Quantum momenti habeant variorum rationes, & responsa ad argumenta quæ proferemus, breviter expendendum erit.

Primum itaque argumentum pro sufficientia hujus attritionis in Sacramento Pœnitentiæ, desumitur ex Conc. *Tridentino Sess.* 14. *Cap.* 4. ubi declarat attritionem illam, *quæ* vel ex turpitudine peccati, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ... donum esse Dei, & impulsum Spiritus sancti. Et quamvis, inquit, sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Hic Concilium satis declarat attritionem ex metu gehennæ tamquam partem Sacramenti disponere ad gratiam in eo percipiendam, nec ullam facit mentionem charitatis aut alterius motivi, cum tamen profiteatur se velle hic tradere exactam & perspicuam doctrinam de requisitis ad Sacramentum pœnitentiæ. Ergo manifestum facit alium dolorem non requiri.

At, inquies, Concilium tantùm asserit attritionem illam, *disponere* ad gratiam. Atqui dispositio sonat aliquid prævium, & extrinsecum, non verò partem intrinsecam Sacramenti. Respondeo, Concilium non dicere attritionem esse dispositionem in ordine ad constituendum Sacramentum, sed tantùm in ordine ad impetrandum gratiam; huic gratiæ attritio est extrinseca, etsi sit intrinseca Sacramento. In eadem forma retorqueo suum in Adversarios argumentum, Dolor ex motivo charitatis disponit peccatorem ad gratiam in Sacramento impetrandam. Ergo etiam ille dolor non est pars, sed dispositio Sacramento extranea.

Instabis primò. Non asserit Concilium attritionem *proximè* disponere ad gratiam. Ergo supponit insuper intervenire actum charitatis tanquam dispositionem proximè requisitam. Respondeo, inane videri, Concilium hic velle tradere acuratam de Sacramento pœnitentiæ doctrinam, & tamen prætermissâ parte illius necessariâ & proximâ, scilicet charitate, dispositionis tantùm remotæ meminisse: quinimò contrarium apertè prædicat, dum hic de charitate altum silet.

Instabis secundò. Satis meminit charitatis, dum vult excludi voluntatem peccandi, quam attritio formidolosa per se sumpta nunquam eliminat.

Respondeo, hoc effugium à nobis supra satis præclusum esse §. 2. nisi velis contra communem sensum tueri, ex sola consideratione ardentis rogi, aut patibuli

buli, nunquam vinci affectum furandi. Maluit D. Neesen pag.107. hoc ipsum admittere, quam dimittere doctrinam ex qua consequitur.

Instabis tertiò. Tridentinum loco citato statim ,subdit: Eodem timore concussos Ninivitas ple-,nam terroribus pœnitentiam egisse, & misericordiam ,à Domino impetrasse. Atqui non impetrarunt mise-,ricordiam per solum timorem gehennæ absque actu ,charitatis, quæ justificat extra Sacramentum. Ergo Tridentinum loco citato agit de timore charitati conjuncto.

Respondeo, hoc argumentum, quod visum est alicui recentiori invictum, plus habere boni coloris, quam solidi roboris, in singulis enim membris fatiscit. Ad Majorem, dicuntur Ninivitæ eodem timore concussi, tantùm genericè; non enim narrantur concepisse timorem ex metu gehennæ, sed ex eversione suæ civitatis intra 40. dies, quam Jonas prædicavit. Neque docet Concilium illos ex vi istius timoris ac pœnitentiæ misericordiam illam obtinuisse quæ in justificatione consistit, sed etiam potius quæ sita est in suspensione sententiæ de urbis eversione, quæ poterat per dolorem & emendationem vitæ, ex solo temporalis pœnæ à Deo infligendæ terrore conceptam, impetrari: & ex hoc responso vel unico tota vis concidit argumenti. Ad minorem, ipsi æquè adversario incumbit solutio. Non enim poterant Ninivitæ obtinere gratiam justificationis, nisi per actum charitatis perfectæ, quæ justificat etiam extra Sacramentum, quo tunc Ninivitæ carebant. Ergo contra tuam sententiam, cui sufficit in Sacramento charitas imperfecta, necessaria jam erit charitas adulta & perfecta, qualis est ea quæ justificat extra usum Sacramenti. Atque ita non magis argumentaris contra attritionem ex solo metu gehennæ, quàm adversus attritionem quam ipse requiris ex amore Dei benevolo, sed non ita perfecto ut per se & absque Sacramento peccatorem justificet, qualis etiam cum metu gehennæ non sufficeret ut Ninivitas ad justitiam perduceret. En quam facile everti possint machinæ illæ quæ attritioni fatales credebantur.

Instabis quartò. Mentem *Tridentini* oportet colligere ex *Sessionis 6. Cap. 6.* ubi ad pœnitentiam ab adultis ante Baptismum peragendam requirit, ut Deum tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiant: & eadem est pœnitentia quæ Baptismo & absolutioni Sacramentali præmitti debet. Actus autem pœnitentis his verbis proponit: Disponuntur, inquit, ad justitiam, dum excitati divinâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipientes.... & divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum propitium fore: illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam quam ante Baptismum agi oportet. Ita Tridentin.

Respondeo, Nihil hic dici determinatè de amore benevolentiæ, eâque imperfectâ, quam adversarii saltem in Sacramento requirunt. Dico itaque Concilium, dum ait, *omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*, loqui indeterminatè sive de amore concupiscentiæ qui in spe veniæ continetur, & Deum ut sibi bonum desiderat; sive de quovis alio amore qui peccati commissi detestationem contineat. Et quidem pro amore concupiscentiæ determinatè facit, quod Concilium dicat peccatorem incipere Deum diligere, non alio modo, quàm tamquam *fontem justitiæ*, sive justificationis nostræ, quæ nobis bona est, & ut talis amore concupiscentiæ diligitur, & desideratur. Nihil ergo hic determinatè exprimitur de amore Dei propter se dilecti, quod possit parti adversæ favere. Deinde dilectio loco citato expressa, æquè commodè intelligi potest de ea quæ disponit peccatorem ad justificationem extra Sacramentum. Neque huic obstat quod addatur, *hoc est, per eam pœnitentiam quam ante baptismum agi oportet*, nam ante Baptismum necesse est tantùm disjunctivè præcedere vel contritionem perfectam, quæ extra Sacramentum per se justificat, vel attritionem, quæ non confert justitiam nisi cum actuali Sacramenti susceptione. Porrò cum hæc attritio ex metu gehennæ debeat esse conjuncta cum spe veniæ à Dei clementiâ obtinendæ, facile admitto semper intervenire amorem concupiscentiæ, quo peccator Deum ut sibi clementem & propitium diligit: imò existimo vix fieri posse, quin erga ipsam Dei clementiam & bonitatem, veniam pœnitenti ultro offerentem, complacentiam aliquam habeat; sed nego hanc ad valorem & fructum Sacramenti esse absolutè necessariam, aut per se semper efficacem, aut sufficientem.

His ita dissolutis, Mens Tridentini pro attritionis formidolosæ sufficientia novo ac validissimo argumento roboratur. Synodus Tridentina illum contritionis modum defendit quem oppugnabat Lutherus, contra quem Tridentini Patres hos canones condidêre. Atqui Lutherus impugnabat illam attritionem quæ non erat ex charitate, sed ex timore gehennæ. Ergo hanc attritionem astruit & defendit Tridentinum, dum tradit attritionem ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam disponere, idque proximè, cum hoc ipsum Lutherus negaret, & proximam dispositionem ad gratiam in Sacramento obtinendam soli charitati attribueret. Sic enim de dolore peccati ex spe præmii, aut timore pœnæ, quem fusè describit, tandem pronunciat *Sermone 2. de Pœnit.* ,Hæc autem contritio facit hypocritam, imò magis pecca-,torem, quia solum Timore præcepti, & dolore da-,mni id facit. Et tales omnes indignè absolvuntur & ,communicantur. Et si liberè deberent, remoto præ-,cepto, & minis pœnarum, confiteri, certè dicerent ,sibi non displicere eam vitam præteritam, quam sic ,coguntur displicere confiteri; imò quò magis timo-,rè pœnæ, & dolore damni sic conteruntur, eò magis ,peccant, & afficiuntur suis peccatis, quæ coguntur, ,non autem volunt odisse. Et hæc est illa Contritio ,quam ipsi vocant extra charitatem non meritoriam, ,alii vocant attritionem proximè disponentem ad ,Contritionem, sic enim ipsi opinantur, quam opinio-,nem errorem ego judico; *ita ille.* ,Ex quibus manifestum est, Lutherum damnasse illam Attritionem quæ concipitur ex solo timore præcepti, & dolore damni & pœnæ secuturæ, ac docuisse peccatores cum hujusmodi attritione absque charitate in Deum indignè absolvi. Unde certum apparet Tridentinum agens contra dogmata Lutheri voluisse tradere doctrinam illis è diametro oppositam, ac proinde declarasse attritionem ex solo metu gehennæ honestam esse, & dis-

dispositionem per se sufficientem ut peccator dignè absolvi possit. Idque facile elucescet conferenti hæc Lutheri verba cum decreto Tridentini quod in probatione prima adduxi ex Sessionis 14. Cap. 4.

His rationibus informati aut convicti agnovere Auctores plerique qui post Tridentinum scripserunt, hunc fuisse Concilii sensum & sententiam, dum pro attritionis sufficientia communi consensu suffragium tulerunt; quod minimè fecissent, si vel in speciem existimassent Concilii mentem huic sententiæ refragari. Ex his sunt plures etiam ex Academia Lovaniensi cum Tappero, Mercero, Cunero Petri, Stapletono, Lindano, Latomo, & aliis, quorum nonnulli, etiam rebus in Tridentina Synodo gestis interfuerunt.

Agnoscit & ipse Alexander VII. in suo Decreto, ea de re dato 5. Maji anno 1667. quod mox infrà inferitur, hanc esse nostro tempore communiorem inter Scholasticos sententiam, eamque Apostolicâ auctoritate sic communivit, ut sub gravibus pœnis vetuerit ullam ei Theologicæ censuræ notam inuri. Atqui Pontifex & Ecclesia non satis saluti fidelium consuluisset, tantùm auctoritatis hactenus attribuendo huic doctrinæ, unde valor Sacramenti & justificatio peccatoris maximè dependet, nisi hoc ipso agnovisset eam esse satis certam & in praxi securam. Neque refert quod nolit etiam Pontifex censurâ notari sententiam quæ adstruit necessitatem charitatis, quia per se satis constat dolorem efficacem ex motivo charitatis non posse in praxi obesse valori Sacramenti, & justificationi peccatoris.

Nihilominus contra hæc rationum momenta maximè ex Tridentino deprompta, & communem Theologorum consensum ad Antiquitatis præsidium appellat pars adversa, dum fidenter pronunciat: Antiquitùs nullum ferè pro hac doctrina de attritione formidolosa sententiam tulisse. An igitur illis qui ita sentiunt, nullus erit *Joannes Fisserus* Episcopus Roffensis, qui pluribus annis ante coactam Tridenti Synodum mortuus, contra errorem Lutheri de attritione ex metu sic scribit *Art. 5. col.* 308. Verùm si dixero, sine dolore qui ex charitate nascitur neminem ad suscipiendam absolutionem idoneum esse, quis jam de Sacramenti fructu securus esse potest, cum nemini certum sit dolorem ex charitate proficisci? Tutius est igitur ut dicamus fidem cum nonnullo dolore sufficere ut quis per Sacramenti susceptionem confidat se prorsus ab omni peccatorum reatu jam liberum esse factum. Ubi *dolorem nonnullum* apertè opponit dolori qui *nascitur ex charitate.*

Nullus etiam erit Joannes à *Daventria* qui ante decreta Tridentini anno 1537. in Exegesi contra Confessionem Augustanam ad Art. 5. prolatis Lutheri verbis quibus tradit pœnitentes ex timore præcepti, & dolore damni indignè absolvi, post multa tandem contra Lutheri asseclas concludit pag. 30. *Sic absolvere non est irretire, quod ubique fere nobis objiciunt adversarii.* Nullo etiam loco erit *Gabriel Biel* Tridentino antiquior, qui ex sua & aliorum sententia sic loquitur *in* 4. *Dist.* 14. *Quæst.* 2. *Art.* 1. *Opin.* 3. Quandoque dispositio illa prævia non est sufficiens, sed dispositio quasi à remotis, & hanc vocant Attritionem seu pœnitentiam informem, & illa non sufficit ad peccati remissionem: sed superveniens Sacramentum supplet imperfectionem illius Attritionis, & confert peccatorum remissionem & gratiam. Explicat autem illius Attritionis insufficientiam sine Sacramento, per hoc quod non fiat propter Deum tanquam finem ultimum, sed propter amorem sui, quia peccata sunt inductiva pœnæ, aut impeditiva gloriæ.

Ignotus esse potuit *Ruardus Tapperus* nobilis Doctor Academiæ Lovaniensis? qui suum opus absolvisse debuit ante Tridentinum, licet postea vulgaverit, cum Tridentini mentionem non faciat, sed solùm Florentini. Is autem ad Art. 4. Attritionem quam definivit displicentiam peccati ex timore pœnarum *pag.* 111. apertè tradit idoneam esse dispositionem ad Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ, ac si doctrina esset satis eo tempore communis. Et ne hic prolixior sim, videri potest in eandem sententiam Altissidorensis in 4. Tr. de Sacram. Pœnit. pag. 265. Hervæus in 4. Dist. 14. q. 1. Et ante annos circiter trecentos Guido de Monte Rocherii Tract. 2. de Contrit. cap. 1. Deniq; non est cur Lutherum illam doctrinam coævis sibi Theologis sine causa exprobrasse dicamus, si ante illum vix unus alterve extiterit famosus istius sententiæ patronus, uti aliqui nobis persuasum cupiunt.

Quinimò ex ista paucitate Scriptorum, quæ prætenditur fuisse pro hac doctrina ante Tridentinum, breviter enervo omnem vim quam illi Moderni prolixè reponunt in ejusdem Concilii interpretatione ex historia Cardinalis *Palavicini*, contra sufficientiam attritionis formidolosæ. Nam si tam pauci ante Tridentinum pro illâ sententia suffragium tulerunt, & tamen post cognita Concilii decreta, teste Alexandro VII. cœpit illa esse communior inter Theologos, quorum aliqui etiam Synodo interfuerunt, necessarium profectò est illos ex Actis Concilii omninò collegisse, pro Attritionis formidolosæ sufficientia in eo absolutè pronunciatum fuisse.

Si quæras, quàm sit certa aut evidens ista collectio? Dico Scriptoribus non paucis visam esse adeò evidentem, ut non dubitaverint (ante decretum Alexandri VII.) articulis definitis illam annumerare. Alii enim apertè pronunciant doctrinam hanc pro attritione formidolosa à Tridentino declaratam esse Sess. 14. c. 4. Alii oppositam videri Tridentino apertissimè repugnare, &c. Denique ipsa Generalis Inquisitio Hispaniæ hanc propositionem, *Confessio ex solo pœnarum metu facta, & non etiam ex amore Dei, nulla est, adeoque iteranda*, graviter reprobavit, non sine interminatione censuræ. Ego censuras sive illas sive alias minimè attingo, aut accepto, & aliud non addo, quàm doctrinam pro sufficientia attritionis formidolosæ ex dictis videri adeò securam, ut amplius de ea prudenter dubitari non possit, ex fundamentis supra assignatis.

Sed nolim me, aut alios qui idem sentiunt propterea dici aut haberi *Hostes charitatis*, ut aliqui non maximè benevolâ charitate exprobrant. Hortamur assiduò, consulimus, suademus, totâ laterum contentione ubique prædicamus, ut quisque in quovis opere, & multo magis in Sacramento pœnitentiæ totis animi viribus ad Charitatem connitatur. Nec tantùm ad illam dilectionem dilutam, tenuem, & imperfectam quam alii requirunt, sed etiam ut charitatem perfectam, imò perfectissimam, ac Seraphicam habere contendant. Quorsum ergo nos *Hostes Charitatis*? Quia nolumus illos ad tartarum

rum damnare, qui cum ſolo timore ac tremore juſtitiæ divinæ, aut cœleſtis gloriæ amittendæ, aut gehennæ à Deo infligendæ, cum ſpe veniæ, & ſincero emendationis propoſito, ad pœnitentiæ Sacramentum accedunt. Hoſtes, inquam, ſumus Charitatis, quia cenſemus non recedendum à veritate doctrinæ quam ipſe Chriſti Vicarius Alexander VII. diſertè pronunciat eſſe nunc inter Theologos communiorem, & non accedendum ad paucos qui hactenus viam aliam, & minimè tritam ingrediendam malunt. Ad pleniorem hujus doctrinæ notitiam hic opportunè ſubjicio ipſum decretum in hac materia ab Alexandro VII. editum.

Decretum S. D. N.

ALexandri Divina Providentia Papæ VII. quo vetat cenſurâ notari ſententiam de ſufficientia Attritionis ex metu gehennæ, alteramque de neceſſitate aliqualis dilectionis ad ſufficientiam Attritionis. Feria V. die V. Maji M DC. LXVII.

S.D.N. Alexander Papa VII. cum acceperit non ſine gravi animi mœrore Scholaſticos quoſdam acriùs, nec abſque fidelium ſcandalo inter ſe contendere, an illa Attritio, quæ concipitur ex metu gehennæ excludens voluntatem peccandi cum ſpe veniæ, ad impetrandam gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, requirat inſuper aliquem actum dilectionis Dei, aſſerentibus quibuſdam, negantibus aliis, & invicem adverſam ſententiam cenſurantibus. Sanctitas ſua enixè cupiens pacis vinculum inter fideles ſervari, omnemque ſciſſuræ fomitem extinguere, auditis votis eminentiſſimorum ac reverendiſſimorum DD. Cardinalium adverſus hæreticam pravitatem generalium Inquiſitorum, nec non Dominorum Conſultorum, & Qualificatorum ſacræ Congregationis ejuſdem generalis Inquiſitionis, hoc præſenti Decreto, in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ huic ſanctæ Sedi reſervatæ, aliiſque pœnis ejuſdem ſanctæ Sedis arbitrio taxandis, præcipit cunctis, & ſingulis fidelibus quocumque gradu, ac dignitate etiam Epiſcopali, & majori imo, & Cardinalitia fulgentibus, ut ſi deinceps de materia Attritionis præfatæ ſcribent, vel libros, aut ſcripturas edent, vel docebunt, vel prædicabunt, vel alio quovis modo pœnitentes, aut Scholares, cæteroſve erudient, non audeant alicujus Theologicæ cenſuræ, alteriuſve injuriæ, aut contumeliæ notâ taxare alteram ſententiam, ſive negantem neceſſitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata Attritione ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter Scholaſticos communior videtur; ſive aſſerentem dictæ dilectionis neceſſitatem, donec ab hac ſancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum. Statuitque præterea Decretum hoc, ſeu illius exemplum ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Urbe, & in acie Campi Floræ affixum omnes ubique exiſtentes arctare, & afficere, ac ſi unicuique perſonaliter fuiſſet intimatum.

Franciſcus Siccardus Sanctæ Romanæ & Univerſalis Inquiſitionis Notarius. Locus † Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI 1667. indictione quinta. Die vero 7. Maji. Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris & D. N. D. Alexandri divinâ providentiâ Papæ VII. anno decimo tertio, ſupradictum Decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum & in acie Campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis & conſuetis urbis, per me Carolum Melanum *ejuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ & ſanctiſſ. Inquiſitionis Curſorem.*

QUÆSTIO XXII.

De variis obligationibus Fidelium erga propriam Parœciam.

Obligationes præcipuæ & indubitatæ.

PRimò, tenetur quilibet intra ſuam Parœciam à proprio Parocho Baptiſmum ſuſcipere, & non ab alio extra neceſſitatem; ideoque parentibus incumbit liberos ſuos illis baptizandos tempeſtivè offerre.

Secundò, obligantur Communionem Paſchalem à proprio Paſtore percipere, nec ſatisfaciunt tunc alibi communicando, niſi cum illius facultate.

Tertiò, tenentur ſuo tempore extremam Unctionem ab eodem procurare, uti & Viaticum, niſi ſit in loco ubi alteri illa adminiſtratio ex certo privilegio conceditur, uti in Miſſionibus aliquando contingit.

Quartò, idem dicendum eſt de celebratione Nuptiarum. Ad eumdem non alios recurrere tenentur pro benedictione nuptiarum, & puerperii.

Quintò, ad proprium Parochum ejuſque Eccleſiam pertinent jura ſepulturæ, ac funeris ducendi, niſi quis in altera Eccleſia ſibi ſepulturam legitimè conſtituit, uti apud varios Regulares fieri contingit.

Sextò, de jure ordinario tenentur Parochiani ſuo Paſtori ejuſque Eccleſiæ frugum ſuarum, aliorumque fructuum Decimas perſolvere, aliaſque primitias, & oblationes, juxta loci conſuetudinem. Quod ſi illa deficiant, aut non ſufficiant, debent Parochiani congruam ſui Parochi ſuſtentationem aliunde ſupplere, juxta Apoſtolum docentem, adminiſtranti ſpiritualia debere temporalia ſuppeditari. Debent quoque parentes liberos ſuos in Doctrina Chriſtiana inſtruendos Parocho offerre, niſi id per ſe, alioſve ſufficienter præſtari curent.

His ita conſtitutis, quæſtiones ſpeciales in hoc genere aliquando controverſas hic paulo latius deducemus.

An teneantur ullo Præcepto Parochiani diebus Dominicis & Feſtis intereſſe Concioni in propria Parœcia, ſic ut non ſatisfaciat qui tunc ſolas Regularium Eccleſias frequentat?

HÆc controverſia noſtro tempore magnâ partium contentione diſceptatur, aut diſceptata fuit. Agitur imprimis de Cleri ſecularis templis, & officiis: litigatur de Regularium præcipuis muniis, ac privilegiis. Diſceptatur denique de totius populi Chriſtiani immunitate à vinculo præcepti, quo ædes Parochiales ad verbi Dei prædicationem frequentare cogantur.

Hinc eſt quod hæc quæſtio ſæpius excitata, ſæpius ſopita, nuper Lovanii, ex tenui ſcintilla, in novum derepente litterariæ contentionis incendiū eruperit. Fomitem huic contentioni ſubjecit Concionator in templo D. Jacobi, qui auditores ſuos admonuit de reatu peccati, quem illi incurrunt, qui in templo propriæ Parœciæ verbum Dei audire omittunt. Non leviter offendit

fendit ea denunciatio plerasque Regularium familias, atque exemplo contra hanc doctrinam excusa Pontificum diplomata ac decreta valvis affixerunt, suaque jura ac privilegia populo præ rostris exponere cœperunt. Contra hos prodiit sine mora libellus inscriptus, Obligatio audiendi verbum Dei in parochiis, clarè demonstrata. Huic Demonstratori opposuit vir eximius ex ordine S. Augustini, Exhibitionem Canonum, quibus obligationem illam doctissimè oppugnavit. Non multo post tempore idem Demonstrator sub nomine Christophori Philalethis reposuit libellum quem inscribit, Justam defensionem contra illam Canonum exhibitionem. Sed contra hunc Philalethem aperta fronte suam Canonum exhibitionem novo Responso stabilivit idem Exim. P. Christianus Lupus ex ordine S. Augustini, edito mense Decembri anno 1674. Verùm nec pedem è campo retulit Philalethes, qui pro sua causa postea vulgavit, Deductionem Juris Parochialis &c. anno 1675. Atque ita mutuus partium & argumentorum conflictus, ad hujus causæ cognitionem omnium pænè animos ac studia concitavit. Hic præcipua tantùm utriusque partis argumenta breviter proponens, causæ judicium, prout debeo, aliis integrum relinquo.

Assertores obligationis confluendi ad Concionem propriæ Parœciæ præcipuum causæ suæ momentum petunt ex verbis Concilii Tridentini Sessione 24. cap. 4. de Reformatione : *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi id commodè fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Contendunt enim, Concilium dum pronunciat, unumquemque teneri, præcepti vinculum imponere voluisse, unde inferunt nemini licere sic aliena templa frequentare, ut absit à concione suæ Parœciæ.

Respondent ex adverso Regulares, per illa verba nullam importari obligationem conscientiæ, sed tantùm aliquam decentiam & honestatem, ut aliquando ad verbum Dei audiendum quisque in propria parochia compareat, præceptum verò incumbere, ne quis ex contemptu eam adire negligat. Idque confirmant primò, quia nulla veritatis specie dici potest, quod voluerit Concilium generaliter unumquemque fidelium stricto præcepto adstringere, ut verbo Dei audiendo intersit, multò minus ut debeant omnes in unum Parœciæ suæ templum compingi, quod sæpe nec mediam gregis sui partem simul intra sua repagula complecti potest.

Confirmant secundò, quia Concilium disertè addit, *ubi id commodè fieri potest*, quo declarat fidelium opportunitati ac devotioni relictum esse, sive Regularium, sive aliorum conciones frequentare. His autem neque commodum, neque opportunum est, relicto templo viciniori, aut concionatore aliquando præstantiori, aut magis forsan ad animæ suæ profectum accommodato, ad unicum in tota urbe præconem, & templum adstringi. Neque refert si dicas, liberum esse, ubi suæ obligationi in parochiali satisfecerint, alia etiam templa frequentare; nam hoc ipsum, cum plerisque nec commodum, nec integrum esse soleat, satis demonstrat illam obligationem neque verbis, neque menti Concilii consentaneam videri.

Confirmant tertiò, ex declaratione summi Pontificis Pii V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, datâ post Tridentinum anno 1567. 17. Kal. Junii, quæ sic habet : Fratres mendicantes Missas ; & divina officia hujusmodi, etiam in diebus Dominicis vel Festivis, etiam antequam Rector Parochialis Ecclesiæ celebraverit, celebrare & facere ; & quando eis videbitur ; etiamsi tunc in Ecclesia Cathedrali prædicatur, prædicare ; ac etiam quoscumque utriusque sexus fideles totius anni tempore illas, & illa, in Ecclesiis Fratrum hujusmodi audire possint ; ipsique Christi fideles ullatenus desuper molestari, aut impediri per locorum Ordinarios, seu Rectores Parochialium Ecclesiarum, aut alios quoscumque ullo pacto, causâ, vel occasione non valeant, seu debeant : sed præfati Christi fideles audiendo Missas, & alia divina officia in Ecclesiis Fratrum, hujusmodi diebus Dominicis aut Festis, præcepto Ecclesiæ de illis audiendis satisfecisse censeantur. Ita hactenus Bullæ verba.

Declarationi adeò manifestæ nihil videbatur posse opponi. Non dubitant tamen aliqui contendere ipsum Pium V. in Constitutione sua, *Romani Pontificis, &c.* Diploma illud revocasse. Respondent Regulares, id nullam habere veri speciem. Siquidem in ea aliud non decernit quam, *Decretum Concilii Tridentini de Approbatione Regularium audiendi confessiones secularium præpositorum facienda, observari debere ab omnibus Regularium quorumvis Ordinum etiam Mendicantium: Non obstantibus Constitutionibus Apostolicis ac nostris litteris prædictis &c.* Hic revocat Pontifex suam Constitutionem, quoad Confessiones secularium, statuens non audiendas sine Ordinarii examine, & approbatione. Nihil hoc habet commune cum præsenti quæstione, quæ est de Concione, & Missa in Parochiali templo audienda. Adducunt tamen Adversarii aliam istius diplomatis revocationem per Pii V. successorem Gregorium XIII. quæ incipit : *In tanta.* Sed hanc fuisse publicatam negat Auctor Analectorum cap. 13. affirmat fusè Philalethes in Obligatione audiendi &c. cap. 5. pag. 33.

Constitutioni *Pianæ* addunt Regulares in eamdem sententiam alia Pontificum diplomata : & illud Pauli III. *Licet debitum*, anno 1549. concessum Societati Jesu, ubi decernitur, ut omnes Christi fideles in Sociorum Ecclesiis Conciones, Missas, & alia divina officia audire, & Ecclesiastica Sacramenta recipere liberè & licitè valeant; *nec ad id, ad proprias Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Huic verò Constitutioni ne dicas derogatum esse per Concilium Tridentinum, obstat Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, data anno 1584. ubi de Apostolicæ potestatis plenitudine dictæ Societatis quæcumque privilegia, facultates, exemptiones, immunitates, gratiæ, & indulta à prædecessoribus (inter quos disertè Paulum III. nominat) concessa, approbantur ac confirmantur.

Accedit denique communis Doctorum, qui post Tridentinum scripserunt, sensus & interpretatio, ut *Hesselii* in Decalogum cap. 14. *Molani* ad Decal. Cap. 9. *Bonacina* Disp. 5. Punct. 2. n. 27. *Suarez* Lib. 2. de Relig. cap. 16. n. 6. *Azorii*, *Trullench*, *Molfesii*, *Leandri* Part. 3. Tractat. 2. Disput. 2. q. 73. apud quem alios longo ordine citatos invenies. Quibus addo Theses in ipsa Academia Lovaniensi præsente Doctore Bajo,

Bajo, qui interfuit Tridentino, publice defensas anno 1580. & 1569. 24. Martii his verbis: Etsi melius sit audire sacrificium Missæ in Parochia propria, quam aliena, ad has tamen conditiones Ecclesiæ præcepto non adstringimur: & quamquam de Concione sacra audienda *non habeamus expressum Ecclesiæ mandatum*, videndum tamen est, ne piæ consuetudini, vel legi naturæ controveniatur. Ad extremum advertere Auctorem exhibitionis Canonum sic Tridentinum interpretari ut *Parochiam Propriam* intelligat prout opponitur alienæ Parochiæ, atque ita contra Ecclesias Regularium nihil omnino actum, aut cogitatum fuisse contendit.

Ex his aliisque concludit ille pro Regularibus, communé fidelium praxim ac consuetudinem tam validis argumentis innixam, & ubique locorum tam diuturno usu roboratam, omnem oppositæ probabilitatis, aut dubitationis umbram dissipare; nec aliam de verbo Dei in Parochia audiendo relinquere stricti juris obligationem, quam illam quæ est legis naturalis, quando alicui in fide, aut moribus necessaria est instructio, quam alibi commodius adipisci nequit. De his judicare alterius fori est: hæc nobis expositionis, non defensionis causa in his & sequentibus adduxisse sufficiat.

QUÆSTIO XXIII.

An fideles satisfaciant præcepto Ecclesiæ audientes Missam Dominicis & Festis diebus extra templa Parochialia, v.gr. in solis Ecclesiis Regularium?

De hac quoque quæstione novam litem suscitarunt, ac partem negativam recenter sustinuerunt quidam Pastores, præsertim in urbe Lovaniensi. Contra hos Analecta Privilegiorum pro Regularibus edidit Doctor eximius ex ordine Prædicatorum in eadem Academia.

Argumenta pro parte negativa congeruntur in causa Pastorum ex jure tam antiquo, quam novo, & præsertim ex auctoritate Concilii Tridentini Sess. 22. in decreto de celebratione Missæ: *Moneant* (Ordinarii) *etiam eumdem populum, ut frequenter ad suas Parochias saltem diebus Dominicis, & majoribus Festis accedant.* Quod referendum volunt ad Missæ auditionem, cum in maxima parte illius Capitis de Missa agatur.

Idemque volunt pridem constitutum à Sixto IV. Extravag. *Vices illius.* de Treuga & Pace. *Quod*, nempe, Fratres Mendicantes non prædicent, populos Parœcianos non teneri audire Missam in eorum Parœciis diebus Festis & Dominicis, cum jure sit cautum, illis diebus Parœcianos teneri audire Missam in Parochiali Ecclesia, nisi forsan ex honesta causa ab ipsa Ecclesia se absentarent.

Respondent Regulares, semper honestam causam esse majorem devotionem, aut commoditatem audiendi Missam in aliis Ecclesiis: adeoque per hanc clausulam fidelium libertati relictum esse, ut eligant sibi locum opportuniorem. Neque alia de causa prohibitum esse hoc *prædicari*, quam ut lites & discordiæ, quæ ex tali prædicatione suscitatæ fuerunt, deinceps sopirentur. Sæpe enim ipsâ doctrinâ integrâ & intactâ permanente, concordiæ causa, prohibetur eam publicè docere, aut prædicare.

Quod si quis pugnaciter urgeat verbis allegatis vim aliquam inesse majorem, quæ Parochianis præcepti vinculum imponat: Reponunt facile Regulares, etsi talis obligatio verbis illis intenta fuisset, dudum illi derogatum esse per contrariam consuetudinem toto orbe receptam; & per declarationem Clementis VIII. aliorumque Pontificum decreta, quæ mox in medium proferentur. Atque ita de præcepto Missæ audiendæ tractantes, docent *Barbosa*, *Portel*, *Navarrus* citans S. Antoninum, ac Sylvestrum, & in eamdem sententiam plures adducit *Card. Lugo*, & passim alii.

Jam verò contra obligationem frequentandi Missam in templo Parochiali proferunt Regulares aperta Pontificum diplomata: Omissis antiquioribus, manifestam ajunt esse declarationem Leonis X. sancitam 13. Novembris anno 1517. „Nos auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles utriusque sexus, qui (non contempto proprio Sacerdote Parochiali) in Ecclesiis Fratrum Ordinum Mendicantium Dominicis & Festis diebus Missam audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de Missa audienda, nec in aliquam labem mortalis peccati, pœnamve incurrere: In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque &c.

At opponunt Adversarii, hanc Constitutionem Leonis revocatam esse per locum ex Tridentino supra citatum, aut Bullam subsequentem Gregorii XII. Verùm supra ostendunt alii, ipsa Tridentini verba pro Missa Parochiali nullum præceptum importare, quo possit declarationi Leonis adversari. Ad Constitutionem Gregorianam respondent, quod, neque meminit illa decreti Leonis, neque ullam continet clausulam quâ illi derogatur.

Quin & hanc esse mentem sensumque Ecclesiæ, declarant ex posteriori Decreto Clementis VII. edito 22. Decembris anno 1592. ad terminandam litem quam Parochi Duaceni Regularibus intentabant, & ibidem hoc tenore publicata fuit. „Præsenti nostro Decreto sancimus, licere secularibus Christi fidelibus universis, liberè Missas diebus Dominicis, & aliis Festis audire in Ecclesiis tam fratrum Prædicatorum, quam aliorum Mendicantium, nec non Collegii Societatis Jesu juxta illorum privilegia, & antiquas consuetudines.

At, inquiunt, in Decreto Clementis nulla extat mentio Tridentini, requiritur autem expressa mentio ut derogetur decreto Concilii Generalis. Sed contra primò, verbo Decreti satis declarant Tridentinum nihil statuisse quod in hac parte aboleret Regularium privilegia, sed potius ea post Concilium in suo vigore permansisse, dum in eo disertè declaratur, licere diebus Dominicis & Festis Missas audire in templis Regularium, *juxta illorum privilegia, & antiquas consuetudines.* Secundò, Valida esse Pontificum indulta, etiam sine mentione aut clausula expressè derogatoria Concilii, declaravit sacra Congregatio in quæstione mota contra valorem Privilegii cujusdam, concessi Congregationi Oratorii S. Mariæ in Vallicella à Sixto V. anno 1586. defectu clausulæ quâ derogaretur Tridentino, cui privilegium illud erat contrarium. „Congregatio Concilii censuit, si hujusmodi privilegium fuit, ut proponitur, à Sede Apostolica concessum, utique esse omnino observandum, quamvis nullam derogationem, aut mentionem Concilii Tridentini obtineat. Refertur autem hæc declaratio in Compendio

pendio Privil. Fuliens. Verbo, Absolutio, quod seculares §. 9. Idemque ex professo docet *Portel* in Addit. V. Trident. & Rodrig. Tom. 3. Quæstionum Regularium Quæst. 46. Art. 1. citans Archidiaconum, ac Innocentium. Neque volunt de hoc dubium moveri Universitates, & Capitula dum de suis Privilegiis agitur, quorum aliàs non pauca vacillarent.

Aliâ etiam viâ Clementinam hanc constitutionem labefactare conantur, dum volunt eam agere de Missa libera, sive non præcepta, sic ut insuper aliam ex præcepto fideles in suis Parochiis audire teneantur.

Sed reponunt Regulares, istam expositionem ab omni veri specie abhorrere. Nullis enim opus erat privilegiis Apostolicis, ut fidelibus præter Missam præceptam, alias pro arbitrio ubivis locorum audire liceret: neque Pastores pro re tam frivola litem moverunt. Omnem denique in hac parte, totaque controversia dubitationem tollit Constitutio Leonis X. & Pii V. definiens omnes Christi fideles in Ecclesiis mendicantium Missam audientes per hanc Ecclesiæ præcepto satisfacere, ut supra retulimus.

At contra graviori tono assurgunt aliqui, ac contendunt, ipsam absentiam à Sacro Parochiali conjunctam esse cum contemptu propriorum Sacerdotum, & Parochialium Ecclesiarum, quod in Bulla Leonis expresse prohibetur.

Hoc si ita esset, fateri oporteret, peccare non tantum populum, sed etiam alios, qui venerandos Pastores, & de suo grege bene meritos per Regularium privilegia contemptui, aut ludibrio exponerent. At videant illi, ne se nimis facile læsos putent. Non illico contemnitur qui alteri in omnibus non præponitur. Placent Regularium templa, mores, vel modestia; nec ideo displicent Pastorum Ecclesiæ, ritus, & officia. Habent hi suam gratiam, habent Regulares suam. Non sine causa in domo Dei mansiones multæ sunt, ut ea multorum pietati se latius expandat. Si populi pietas, ad satisfaciendum Ecclesiæ præcepto, Parochialium templorum angustiis coërcenda fuerit, mirum pluribus videtur, quorsum pro Regularibus omni ævo, tot populorum ac Principum impensis, tam amplæ ædes toto orbe exstructæ, totque altaribus, ac paramentis exornatæ? An ut chorus tantùm saxis caneret, & melius in vacuo templo Psalmus resonaret? Adeo denique plerisque apparet illa obligatio tam à populorum consuetudine, quam à Doctorum sententia abhorrere, ut præter plures quos contra eam adducit *Card. Lugo, Barbosa*, & *Pasquilinus*: etiam novissimè *Leander* Tract. 11. de Præcept. Eccles. Disp. 20. plusquam triginta Auctores classicos enumeret, qui si adeantur, æquo rerum æstimatori abundè satisfacient.

QUÆSTIO XXIV.

An satisfaciat præcepto annuæ Confessionis, qui quovis tempore, etiam Paschali, Regulari approbato confitetur?

NEgavit olim Joannes de Poliaco, sed à Joanne XXII. citatus, tam hunc articulum, quam alios suos errores revocavit, uti patet ex Pontificis ejusdem *Extravagante* inserta corpori Juris canonici, *Vas electionis*, de Hæreticis. Ut verò ille Regulares contra tales insultus deinceps tutos redderet, Ordinem Prædicatorum, ac Minorum, & eos qui cum illis privilegiis communicant, ipsis Parochis, quoad potestatem omni tempore confessiones audiendi, æquiparavit. Eamdemque *Extravagantem* insurgentibus de novo dissidiis *Eugenius IV. Nicolaus V. & Sixtus IV.* innovavit.

Instauratæ nihilominus sunt nostro seculo antiquæ lites, quibus pridem opposita est nova Constitutio in Concilio Lateranensi sub Leone X. quæ incipit, *Dum intra.* In qua postea sic decernit: „Possunt illi „(Regulares) per Episcopos & Prælatos super suffi„cienti literatura examinari: Talibusque præsentatis, „admissis, vel etiam indebitè recusatis confitentes, „Constitutioni quæ incipit, Omnis utriusque sexus, „quoad confessionem dumtaxat, satisfecisse censean„tur.

At lapsu temporis perrupit hos obices novus aliquorum impetus, & in urbe primùm Duacena Belgium invasit. Sed illum validè repressit Clemens VIII. in Brevi superiori Capite citato, quod decernit Seculares Christi fideles, *Privilegiatis idoneis & ab Ordinario approbatis peccata sua etiam quadragesimali, & paschali, & quovis alio tempore confiteri licitè posse.*

Instant tamen alii, acriterque contendunt, hæc ita intelligenda esse, ut juxta Caput, *Omnis utriusque sexus*, omnis secularium confessio, & maximè annua, possit fieri Regularibus, tantummodò de licentia proprii Sacerdotis, alioqui ut Ecclesiæ præcepto satisfiat denuò iterandam; idque juxta Decisionem quandam Martini V. quam refert *Major dist.* 17.

Opponunt Regulares Bullam contrariam Alexandri IV. *Non sine multa:* quam refert Bzovius ad annum 1257. n. 5. ubi expressè additur id fieri posse, *Sacerdotum Parochialium assensu minimè requisito.* Diploma verò Martini V. quo hæc licentia requiritur, receptum fuisse negat *Sylvius* in Supplemento q. 8. a. 4. Quæst. 3. Quidquid de eo sit, respondent Regulares, limitationem illam ab aliis Pontificibus Martini Successoribus, & à generali Concilio Lateranensi sub Leone X. penitus ablatam esse, & privilegia cum clausulis derogatoriis plenum robur accepisse.

IdqueConfirmant ex eo, quod quoties deinceps hæc controversia mota est, sacra Congregatio Interpretum Tridentini pro Regularibus sententiam tulerit. Inter alias extat illa quæ lata est pro Patribus Societatis diœcesis Lingonensis, ab Episcopo ejus promulgata 22. Septembris 1624. „Oratores semel approbati ad confes„siones secularium audiendas, possunt omnium con„fessiones audire, etiam infirmorum, quolibet anni „tempore, etiam Paschali, absque eo quod Parochi, „& Canonicorum licentia habeatur.

Postea anno 1644. cum turbæ fuissent concitatæ à Burdegalensibus adversus Regulares, de Confessione ac communione Paschali, & ab utriusque administratione tempore quindenæ paschalis illos omnino prohiberi contendissent; Congregatio sine dubitatione Regularibus causâ adjudicavit in hac forma: „Instan„tibus Regularibus civitatis Burdegalensis die 9. Julii „anno 1644. Sacra Congregatio Em. Cardinalium Con„cilii Tridentini Interpretum, post maturam discussio„nem censuit Archiepiscopum Burdegalensem non pos„se prohibere Regularibus habentibus privilegia Apo„stolica,

stolica, ut à Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusivè administrare non valeant personis secularibus Sacramentum Confessionis. Et ne quid porrò contra hanc sententiam attentari possit, eam ad verbum suæ sanctioni quæ incipit, *Exponi nobis fecerunt* anni 1645. 7. Februarii inseruit Innocentius X. subdens: *Decretum præinsertum Apostolica auctoritate, tenore præsentium confirmamus, & approbamus, &c.* Similem decisionem Sacræ Congregationis, in lite à Salernitanis de eadem quæstione mota, refert *Fagnanus* ad Cap. *utriusque Sexus.* Jam verò, inquiunt Regulares, quid videri potest magis à ratione alienum, quam quod possit Episcopus, aut ipse Parochus cuivis approbato potestatem dare, excipiendi annuam Confessionem quâ præcepto satisfiat, & interea controversiam moveri, an ad eundem effectum sufficiat à summo Christi Vicario facultatem Regularibus concedi, & vices proprias illis delegari? „Nam ut docet *S. Thomas* Opusc. contra Impug. Relig. Cap. 4. Sacerdos proprius non solùm est Parochialis, sed etiam Episcopus, vel Papa, ad quos etiam magis pertinet cura ejus quam ad Sacerdotem..... Unde qui confessus est Episcopo, vel habenti vices ejus, confessus est proprio Sacerdoti.

Colligunt igitur ex Angelico Doctore, non debere Pastores, sibi tantùm *Proprii Sacerdotis* nomen vindicare, sed per hoc intelligi etiam quemlibet cui supremus in terris Pastor suas vices delegavit. De hoc si quis fusius edoceri velit, adeat *Rebuffum* in Cap. *Omnis utriusque sexus. Calderinum* Concil. 37. *Majorem, Gabrielem, Almamum, Vivaldam, Gamachaum, Tsambertum*, & inter recentiores consulat *Chassaing.* Tract. 5. Cap. Prop. 3 & 4. qui plures adducit auctores qui in eo quam tradidi sensu *Proprii Sacerdotis* nomen usurpandum docet.

Sed ut hi silerent universi, pro sua reverentia audiendus esset solus Clemens X. qui in Decreto quod incipit: *Superna.* edito anno 1670. litem omnem apertè diremit, dum decernit, Religiosos ad Confessiones secularium semel simpliciter approbatos, posse in diœcesi Episcopi approbantis quovis anni tempore, etiam Paschali, & quorumcumque etiam infirmorum confessiones audire, absque ulla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. Et eos qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni quæ incipit, *Omnis utriusque sexus*, quoad Confessionem dumtaxat satisfecisse censendos.

QUÆSTIO XXV.

An validè, aut licitè possit Episcopus Regulares ad secularium Confessiones absolutè Approbatos, propriâ auctoritate pro libitu ad novum examen sub pœna suspensionis adigere, aut approbationes à Prædecessore legitimè concessas revocare?

Non desunt pauci ex multis Prælati, qui hanc sibi potestatem vindicarunt, & inde non modicas in sua diœcesi turbas concitarunt. Nituntur hi clausulâ Bullæ Pii V. quæ incipit, *Romani Pontificis*, ubi ita decernit. „Volumus eos (Regulares Mendicantes) qui semel ab Episcopis suis prævio examine approbati fuerint, ab eodem Episcopo iterum non examinari: Ab Episcopo autem successore pro majori conscientiæ suæ quiete examinari de novo poterunt. „ Est quoque ejusdem tenoris constitutio *Urbani VIII. Alias à nobis*, quæ legitur apud *Barbosam* lib. 1. Jur. Eccl. Cap. 43. Ex his, & aliis ejusdem formæ Pontificum decretis conficiunt, dictam potestatem Episcopo, saltem Successori, suo jure competere.

Verùm ex adverso demonstrant Regulares, per Constitutiones, ad instituendum novum examen, aut approbationem pro arbitrio successoris revocandam, nihil omninò potestatis acquiri. Id enim juris allegati Canones tunc tantùm Episcopo concedunt, quando constat examen *pro majori conscientiæ quiete* illi necessarium esse. Requirunt igitur justam causam, & defectum aliquem satis exploratum ex parte personæ approbatæ, qui Episcopi conscientiam meritò extimulet, non solam ejus voluntatem, aut causam merè imaginariam. Quod si aliunde constare possit, personam antea absolutè approbatam, ad Confessiones excipiendas satis idoneam esse, non est justa Episcopi inquietudo, nec subest causa legitima, ut possit Confessarius ad examen revocari. Cum enim habeat Sacerdos Regularis ad Sacramentum pœnitentiæ jurisdictionem à Sede Apostolica concessam, & approbationem Ordinarii à Tridentino requisitam, jam ipsi acquisitum est jus omni ex parte absolutum ad exercendum potestatem legitimè possessam: ac proinde ab illius exercitio absque legitima causa, solo prætextu pacandæ conscientiæ, sine injuria deturbari non potest. Non enim habet se approbatio per modum gratiæ arbitrariæ, sed est legitima Judicis sententia, quam non potest is qui eam tulit, aut alius, sine nova causa revocare. Hinc non tantùm injustam, sed etiam invalidam esse in casu nostro hanc approbationis ritè concessæ retractationem, docet *Card. Lugo* de pœnit. Disp. 21. Sect. 3. num. 64. *Bossius* de Jubil. Sect. 3. Cap. 2. §. 4. *Fortel.* V. Confess. Præsent. *Bordonus* Tom. I. Resol. 36. num. 8. *Leander* de Pœnit. Tract. 5. d. 11 q. 8. *Lezana* Consult. 40. num. 1. ubi in eandem sententiam adducit Peyrinum, Suarez, Pasqualigum, Palaum, & plures ex antiquioribus.

Roboratur hæc doctrina ex pluribus Summorum Pontificum declarationibus ac Decretis, quæ vetant imprimis Episcopo Conventum aliquem integrum propriâ auctoritate à confessionibus secularium audiendis suspendere, aut ad aliud examen absque nova causa compellere: imo etiam ullum Regularium in particulari à se absolutè approbatum ad hoc adigere, nisi nova causa, & ad confessiones spectans postea intervenerit.

Nec alia est ratio de Episcopo successore, nisi quod hic facilius possit dubitare, an approbatio, non à se, sed à suo prædecessore concessa, fuerit legitima, & persona ad confessiones excipiendas satis idonea. Constant verò ea quæ dixerui de Episcopo appro-

approbante ex Bulla Pii V. *Etsi mendicantium n.* 41. & Bulla, *Romani Pontificis*, cum adjuncta Sacræ Congregationis declaratione, nec non ex alio ejusdem Congregationis Decreto, expedito 20. Novembris Anno 1615. quo statuitur Archi-Episcopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis, ad quos Confessores approbandi jus spectat, Confessarios Regulares aliàs ab ipsis liberè approbatos, ab audiendis confessionibus suspendere post hac minimè licere, nisi ex nova causa, eâque ad Confessiones ipsas pertinente, aut ob non servatum interdictum ab ipsis Ordinariis positum. Ejusdem tenoris est Bulla Innocentii X. *Cum sicut accepimus*, data 16. Maji Anno 1648. quæ decernit, Regulares aliàs liberè ab Episcopo prævio examine approbatos ad audiendas Confessiones personarum sæcularium, ab eodem Episcopo suspendi non posse sine nova causa, eâque ad Confessiones ipsas pertinente.

Quinimò, quoad Episcopum successorem, *Gonzales* ad Regulam 8. Cancellariæ, refert Declarationem Cardinalium in hæc verba: ,Episcopus non potest examinare approbatos à suo Antecessore, nisi post pro-,motionem aliqua nova causa superveniat: quod si ,data sit causa Successori dubitandi de capacitate antea ,approbati, non potest eum de quo dubitat suspende-,re ante examen, cum sit in possessione, sed debet il-,lum ad examen revocare., Prætereo plura alia decreta & decisiones, quas hæc controversia, mirum quam sæpè renovata, pro regularibus extorsit. Qualis fuit pridem illa contestatio inter Episcopum Brugensem & Regulares suæ diœcesis; quos à prædecessore simpliciter approbatos, cum ad novum examen adigere vellet, præcepit illi auctoritate Apostolica illustrissimus tunc in Belgio Pronuncius, ut Regulares à suorum privilegiorum usu non impediret, ac tergiversantem ad gravem mulctam condemnavit, per sententiam datam 16. Augusti Anno 1600. Donec tandem Episcopus, destitit, & Regularium privilegia agnovit per transactionem Concilii Regii diplomate Bruxellis expedito confirmatam.

Hanc litem è Belgio tunc præscriptam, Tornacum nuper revexit Episcopus ex Gallia illi diœcesi impositus, qui suo edicto 24. April. Anno 1671. citavit omnes Regulares ad Confessiones secularium approbatos, ad subeundum novum examen à die 20. Mensis Maji, revocans eo elapso omnes approbationes administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, sive per suos prædecessores, sive per Vicarios generales concessas: sed conatus ille novus majorem molestiam, quam progressum habuit. Nec alibi hujusmodi procellæ pacatiorem exitum retulêre.

Declaratur generaliter quas pœnas incurrant, qui concessa Regularibus privilegia impugnant: aut qui violant debitam Episcopis reverentiam.

AD demonstrandum Pœnas in hac parte ab Ecclesia constitutas, pauca tantùm ex multis Conciliorum ac Pontificum decretis in medium proferenda. Satis disertè eas pœnas ac censuras exprimit Bulla aurea quæ incipit, *Sacro Prædicatorum*, edita à Sixto IV. Kalendis Augusti Anno 1479. quæ sic pergit. Inhibentes districtius ipsis locorum Ordinariis sub interdicto ingressus Ecclesiæ, & suspensionis à regimine, & administratione suarum Ecclesiarum, ac Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, & aliis quibuscumque, sub Excommunicationis latæ sententiæ; & privatione earumdem Ecclesiarum Parochialium, & omnium aliorum Beneficiorum Ecclesiasticorum quæ obtinent, nec non inhabilitationis ad illa in posterum obtinenda, Pœnis, eo ipso qui contra fecerint incurrendis, ne personis quibuslibet Ecclesiasticis vel sæcularibus, in genere vel in specie, directè vel indirectè aliquid inhibeant, præcipiant, ordinent, vel statuant, quo minus Ordines prædicti, illorum domus, & professores prædictis gratiis eis concessis liberè uti possint. Gratias autem illas prius recensuit, scilicet, Concessiones, indulgentias, & peccatorum remissiones, immunitates, exemptiones, facultates, privilegia, & indulta spiritualia & temporalia, qualiacumque sint, à Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus prædictis, & à nobis, aut aliis auctoritatem habentibus concessa.

Pœnas easdem renovat, & alias adjungit Leo X. in solemni diplomate quod incipit, *Exponi nobis fecerunt*, cujus authenticum apud Recollectos Burdigalæ servatur. In quo postquam recitantur molestiæ modernis non dissimiles Regularibus, ac præsertim Recollectis illatæ, mandat Pontifex districtè Ecclesiæ Prælatis, aliisque, ut ipsis sua privilegia integra, & inviolata conservent, atque ita pergit: Constitutiones prædictas, & dictorum Fratrum privilegia eis inviolabiliter observanda, sub pœnis & censuris in dicti SIXTI prædecessoris inhibitione contentis, moneatis, & præcipiatis. Inobedientes verò, legitimis super hoc habendis processibus; censuras & pœnas prædictos incurrisse declaretis, & declaratos publicè nuncietis, aut nunciari faciatis, ut tales ab omnibus aliis evitari mandetis, & alia faciatis quæ in præmissis fuerint quomodolibet opportuna, invocato etiam ad hoc, quando opus fuerit, auxilio brachii secularis. Reliquas verò personas tam Ecclesiasticas quam seculares, cujuscumque status aut conditionis existant, qui Rectoribus Parochialium Ecclesiarum in præmissis contra Fratres prædictos favorem, auxilium, aut consilium præbere præsumpserint, per censuras Ecclesiasticas, & alia juris opportuna remedia, monitione præmissâ, districtius coërceatis, & ut à talibus in futurum caveant, prohibeatis.

Qui hæc cupit fusius deducta, innovata, extensa, legat diplomata Pauli III. *Cum inter cunctas*, anni 1545. Et, *Licet debitum*. Anni 1549. Adeat Bullam Pauli IV. *Ex clementi*, Anni 1557. Consulat Constitutionem Pii V. *Dum indefessa*, Anni 1571. Expendat Sanctionem gravissimam Gregorii XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, Anni 1584. ubi contra impugnatores Instituti, & privilegiorum Societatis Jesu statuuntur plures pœnæ, ac censuræ Sedi Apostolicæ specialiter reservatæ.

Nec est quod aliquis existimet se ab his censuris, & pœnis immunem esse, ex eo quod ipse interpretetur Apostolica privilegia suo facto non adversari. Adver-

Advertat ille per Canones Ecclesiæ legitimam privilegiorum interpretationem soli Sedi Apostolicæ reservatam esse. Id statuit pridem inter alios Clemens IV. in diplomate quod incipit, *Ordinis vestri*, quod alii postea Pontifices Paulus III. Urbanus VIII. ac Clemens X. eodem tenore sanxerunt. Decernit autem Clemens IV. in his terminis, Ne Archiepiscopi, Episcopi, & Prælati alii, indulgentias, seu privilegia vobis ab Apostolica Sede concessa, sive clara quæ interpretatione non indigent, sive dubia contineant, de cætero interpretari præsumant, auctoritate præsentium districtius inhibemus, volentes, ut cum ejus sit interpretari, cujus est concedere, super hujusmodi dubiis, & obscuris, dictæ Sedis judicium requiratur. Eandemq; legem, ac legis rationem exhibent sacri Canones, ut illud Innocentii III. Cap. *Cum venissent*, de Judic. Cum super privilegiis Sedis Apostolicæ causa versatur, nolumus de ipsis per alios judicari. Rationem subdit Glossa 25. q. 1. Ipsi namque soli valent Canones interpretari, qui jus condendi eos habent. Denique postremus Pontifex Clemens X. prædecessorum suorum vestigiis insistens, in Bulla, *Superna magni*, anni 1670. decernit fore irritum & inane quidquid secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Norunt scilicet universæ Ecclesiæ Moderatores supremi (quod forte alii non æquè advertunt) quàm gravibus ex causis Religiosos Ordines Apostolicis indultis, ac privilegiis muniendos esse censuerint. Non ignorant quanto labore, ac zelo in omni orbis parte Ecclesiam excoluerint, quanto Martyrum Sanguine, quam copioso Apostolicorũ virorũ sudore eam irrigaverint; quantis studiis, ac vigiliis pro Ecclesiæ propagatione, hæresum extirpatione, & animarum salute, non tantùm in Europa, sed in remotissimis Orbis regionibus omni ævo se totos impenderint, hodieque impendant. Illi sanè haud satis benè de Deo, & Ecclesia mererentur, qui horum privilegia enervare, functiones opprimere, animos infringere, sibi decorum esse existimarent.

Neque minùs improbandi forent Regulares illi, qui religiosæ summissionis immemores, non dubitarent ultra Facultatum suarum limites cum Pastoribus, & Prælatis Ecclesiæ quasi ex æquo contendere. Pauci hujusmodi, Spiritu non sancto impulsi, sæpius improvidè destruunt, quod alii multo labore ædificant, dum ausu temerario utriusque Cleri pacem perturbant. Degenerant certè illi à præclaro majorum suorum exemplo, quibus nihil antiquius erat, quàm cum omnibus Ecclesiæ membris, præsertim cum Prælatis, & Pastoribus etiam privatis, institutam à Christo pacem, ac harmoniam conservare.

Quam verò graviter universim delinquant, qui debitam Episcopis observantiam violare præsumunt, constat apertè ex Constitutione 26. Leonis X. quæ incipit, *Dum intra*; & sic pergit: Eosdem insuper fratres in virtute Sanctæ Obedientiæ monemus, ut eosdem Episcopos loco Sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita & nostra, & Apostolicæ Sedis reverentia, congruo honore, & convenienti observantia venerentur. Ex quibus verbis gravis delicti pœnam colligit *Peyrinus* in dictam Constitutionem §. 24. num. 44.

Horum verò Episcoporum potestatem & facultates amplissimas, præsertim in Missionibus, recensemus inferius Tract. 2. Cap. 5 ubi de variis Missionariorum Facultatibus tractamus: item Tract. 3. Cap. 4. §. 4. in fine, de potestate Episcoporum in casibus Pontifici reservatis.

CAPUT IV.
DE RELIGIONE.

Religio *hic non sumitur pro Fide, de qua fusè Tomo 1. sed pro Virtute qua Deo debitum cultum exhibet, de qua speculativè supra Tom II. Part. I. pag. 52. hic practicè. Pertinet ad Religionem materia de* Votis, Juramento, Blasphemia, Festorum observatione, *&c. qua traduntur infra Tract. 5. ad 2. Preceptum. Et de* Horis Canonicis *infra post Sacram. Eucharistia, Missam, &c. De* Statu Clericali *infra ad Sacram. Ordinis.*

Hic porrò traduntur Resolutiones Pastorales *&c. De* Beneficiis *Ecclesiasticis*, Decimis, Asylo, Immunitate, Privilegio *Fori & Canonis*, *&c. item de* Statu Regulari, *ejusque votis, statutis, &c.*

RESOLUTIONES PASTORALES

De Pastoris Ecclesia, Persona, Residentia, Officiis, Juribus, Decimis, Privilegiis, Beneficiis, Ecclesiasticis &c. quæstiones in praxi, & Jura singulares.

QUÆSTIO I.

An Ecclesia Parochialis una, possit duos simul Parochos habere?

Respondeo negativè. Quia etsi contingeret plures ad munia unius Ecclesiæ peragenda præfici, ille tantùm esset Parochus qui suo nomine & independenter ab aliis curam illius Ecclesiæ administrat. Et constat ex jure Canonico, Cap. 1. de sponsa duorum & Rotæ decisione 489. n. 3. Part. 1.

Sed *quæres*? An Episcopus non possit unam Ecclesiam parochialem habenti alteram conferre?

Respondeo, id posse quidem, sed post pacificam possessionem secundæ Ecclesiæ, statim vacat prima. Sic declaravit Sacra Congreg. Concilii, & tradit Barbosa in summa Apostolic. Decis. verbo, *Parochialis Ecclesia*, Collect. 552. n. 54.

Sed excipe apud eundem num. 12. Nisi per consuetudinem, quæ 40. annis viguerit, Ecclesiæ duæ tamquam unicæ, semper uni, sine dispensatione, collatæ fuerint: ita etiam censuit S. Congreg. apud Zerolam declar. 50.

QUÆSTIO II.

An censeatur Parochialis Ecclesia vacare, si promoveatur illius Parochus ad Episcopatum titularem in partibus Infidelium, & in alicujus Episcopi Suffraganeum?

Respondeo negativè. Sic enim resolvit S. Congregatio Concilii, die 14. Decembr. 1601. quam refert Barbosa Collect. 552. his verbis: Parochialis obtenta ab eo qui à Sede Apostolica ad Episcopatum in partibus Infidelium existentem promotus est, ac eodem tempore alicui Episcopo in Suffraganeum deputatus fuerit, non intelligitur vacare.

QUÆSTIO III.

An possit Episcopus dispensare, ut quis ante annum 25. inceptum, obtineat Parochialem Ecclesiam?

Respondeo negativè, cum communi. Quia Concilium generale Lateranense Cap. *Cum in cunctis* §. *Inferiora*. requirit annum 25. saltem inchoatum: Episcopus autem contra Concilii generalis decreta dispensare non potest,

potest. Ita etiam Azor. Part. 2 Lib. 6. Cap. 5. q. 9. Navarrus, Barbosa, aliique. Totidem anni requiri solent in Adjutore qui Parocho datur: item in eo qui ad concursum Parochialis admitti possit.

QUÆSTIO IV.

Si ad concursum, qui fieri debet pro conferenda Ecclesia Parochiali, unus solus accedat tempore statuto, an debeat ille examinari, & si reperiatur idoneus Parochia illi conferri.

Respondet affirmativè ad utrumque membrum Sacra Congregatio Concilii apud Nicolaum Garciam de Beneficiis Part. 9. Cap. 2. num. 214.

Notat tamen idem Garcia supra num. 220. quando Beneficium Parochiale esset valde tenue, illud absque Concursu conferri posse, ex eadem Congreg. Concilii.

QUÆSTIO V.

An in Parochialibus beneficiis quæ Regularibus conferuntur concursus institui debeat?

Respondeo negativè: Quia de his non loquitur Tridentinum, ubi ad Beneficia curata concursum requirit. Et ita censuit S. Congregatio his verbis: Hoc decretum de concursu, non habet locum in Beneficiis Regularibus, quæ Regularibus conferri consueverunt. Et de hoc Breve Sixti V. adducit Rodriguez in Privil. Regul. Bulla 25.

QUÆSTIO VI.

An in Parochialibus jurispatronatus Laicorum requiratur examen per concursum, unius aut plurium qui præsentantur?

Respondeo negativè, dum tantùm unus præsentatur, sed tantùm examinandus est ab Ordinario, & si fuerit capax admittendus. Patet ex Tridentino Sess. 24. Cap. 18. his verbis: Quod si juspatronatus Laicorum fuerit, debet qui à Patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis, ut supra, examinari, & non nisi idoneus repertus fuerit admitti. Ubi de requirendo concursu non fit mentio.

Quod si plures fuerint præsentati, tunc requiritur examen per concursum inter solos præsentatos. Sic expressè censuit Congreg. Concilii, apud Garciam; de Benef. Part. 9. Cap. 2. n. 256. affert etiam decisionem Rotæ 30. Junii 1587.

QUÆSTIO VII.

Parochus tenetur de more facere Professionem fidei coram Episcopo aut saltem ejus Vicario intra duos menses à die adeptæ possessionis. *Quæritur*, an si professionem illam omittat, incurrat pœnam amissionis fructuum?

Respondeo affirmativè, ex præscripto Conc. Tridentini Sess. 24. de Reform. Cap. 12.

Quæritur 2. an Ordinarius possit illi condonare fructus sic amissos?

Resp. negativè; Quia ordinarius non potest dispensare in decretis Concilii, nisi in casibus sibi expressè permissis.

QUÆSTIO VIII.

Parochi tenentur ad Residentiam juxta Trid. Sess. 23. cap. 1. de Reform. *Quæritur*, an qui tenuem habet Parochiam, aut si in ea habitent tantùm tres, quatuor, aut paucissimæ personæ, teneatur etiam ad Residentiam?

Respondeo in utroque casu affirmativè. Quia tenuitas, aut personarum paucitas non tollit curam officio annexam, idque de secundo casu declaravit Congreg. Cardinalium apud Garciam de Benef. Part 3. Cap. 2. num. 179.

QUÆSTIO IX.

Si Parochus habeat duas Ecclesias unitas, *Quæritur*, utra erit, in qua debeat residere?

Respondeo, teneri residere in Ecclesia digniori: quod si dubitetur quæ sit dignior, residendum est in ea quæ populum habet frequentiorem: si autem una sit Ecclesia intra, & altera extra urbem, oportet residere in ea quæ intra urbem continetur. Ita casum hunc sæpius controversum resolvit Castropalaus Tom. 2. Tract. 13. d. 5. Puncto 2. cum Garcia Declar. 14. & Barbosa de officio Parochi Part. 1. Cap. 8. num 9. & 10. qui referunt sic etiam decisum esse à Sac. Congreg. Concilii Tridentini.

Insuper addunt ex eadem Congregatione, si contingat duas Ecclesias ita videri pares, ut una præ alia neque sit dignior, neque frequentior, liberum esse Parocho pro sua residentia quam velit eligere.

QUÆSTIO X.

Quænam causæ Parochum à residendo excusent?

Respondeo cum communi: Illas causas excusare Parochum, quæ Episcopos à Residentia pro tempore excusant, quæ tamen debent à proprio Episcopo in scripto approbari, ut disponitur in Tridentino Sess. 23. de Reform. cap. 1. Si tamen ut ovibus suis ita provideat, ut quantum fieri potest ex illius absentia nullum detrimentum accipiant.

Quatuor verò sunt causæ quæ solent excusare 1. Christiana charitas, ut est juvare aliam privatam Ecclesiam, lites dirimere, odia componere &c. 2. Urgens necessitas, ut est curatio suæ ægritudinis, fuga hostium, aut alterius gravis injuriæ inferendæ. 3. Debita obedientia, ut si ipsi aliquod justum obsequium imperet Pontifex, ejus Legatus aut Episcopus. 4. Utilitas evidens Ecclesiæ aut Reipublicæ, ut si pro necessaria reformatione conferat se ad superiorem, vel Synodum &c. de quibus fusius Azor. p. 2. l. 7. cap. 4. & Barbosa supra Cap. 8.

Extra causas prædictas Tridentinum Sess. 23. Cap. 1. indulget Parochis, ut per duos sive continuos, sive interruptos menses possint abesse, etiam ad honestam animi relaxationem, modo id fiat absque ullo gregis detrimento.

QUÆSTIO XI.

An attento novo Jure Tridentini, possint abesse Parochi studiorum causâ, ut olim licebat per quinquennium ex Cap. fin. de Magistris &c.

Affirmant Navarrus, Toletus, Valentia, & quidam alii. Sed probabilior apparet responsio negativa, nec Episcopum posse illam facultatem concedere. Quia absentia ex causa studiorum non videtur esse hoc tempore causa gravis, cum Parochi assumantur per concursum, adeoque censeantur satis habere doctrinæ pro suo officio. Et in hanc sententiam plures Concilii declarationes adducit Garcia Num. 81. inter quas hæc est quarta. Congregatio die 22. Februarii 1590. censuit Parocho causa studiorum non esse dandam licentiam, cum hodie per Concilium non admittantur, nisi per concursum magis idonei fuerint judicati. Et ita docet Riccius, Gonzales, Sanctarel, Alzedo, Candidus & Barbosa de Offic. Par. Part. 1. cap. 9. num. 27. &c. Admittunt tamen pleriq; licere abesse ad docendum publicè Theologiam aut

aut jus Canonicum in aliqua celebri Universitate, gregi providendo.

QUÆSTIO XII.

An Episcopus possit obligare Parochos sub pœna excommunicationis aut suspensionis, ut doceant suos subditos doctrinam Christianam?

Respondeo, posse, ut doceant per se, vel saltem per alios: idque tam ex Jure divino, quam ex Tridentino colligit Rodriguez Tom. 1. Sum. Cap. 18. Sanchez lib. 2. Sum. Cap. 2. Castropalaus, Barbosa, Riccius in Decis. Curiæ Archiep. Neapol. Part. 1. Decis. 22. ubi ait, de facto quemdam Parochum suspensum fuisse ab officio suo per sex menses, eo quod suos Rudimenta fidei non docebat.

Addunt non pauci, posse etiam Episcopum per censuras & pœnas compellere pueros & rudes capaces, ut ad rudimenta fidei capessenda accedant. Ita fusius Fagundez, Perez, Sanchez, Rodrig. Palaus, Barbosa de Offic. Par. Part 1. Cap. 15. N. 6. contra Zerolem. 1. p. praxis Episcop. Verb. doctrina Christiana.

QUÆSTIO XIII.

De aliis Parochorum Facultatibus.

QUid potestatis & privilegii habeant Parochi circa dispensationem in Festis, & Jejuniis, & de aliis eorum Prærogativis.

Primò, Parochus potest concedere suis Parochianis licentiam laborandi in diebus Festis ad tempus, & ex causa legitima, quando Episcopum, vel Ordinarium facile adire nequeunt. Hæc est communis Doctorum sententia, quam tradit Suarez, Azor. Fagundez, Palaus, Machado, & Barbosa de Offic. Par. Part. 1. Cap. 16. n. 6. Qui addit n. 7. quando causa laborandi dubia est, Parochum posse mutare hoc opus servile in aliam largitionem quæ cedat in opus pium.

Secundò, Parochus habet potestatem, ex justa causa, & absente Episcopo & ejus Vicario, dispensandi in lege Jejunii, uti admittunt passim Auctores, contra Tabienam, Butrium, & Hostiensem.

Tertiò, Probabile etiam est, Parochum posse, præsente Episcopo, justa de causa, cum aliquibus in jejunio dispensare: sic contra plures docet Cajetanus, Durandus, Richardus, aliique, quos citat & sequitur Leander Part. 3. Tract. 5. de jejunio Disp. 10. q. 10.

Quartò, Docet idem Quæst. 12. cum Thoma Sanchez, Pasqualigo, Joanne Sancio, aliisque, non solum Parochos, sed etiam eorum Vicarios posse ex legitima causa in jejunio dispensare, nisi à Parochis id ipsis prohibeatur.

Quintò, Parochi habent præcedentiam ante Ordines Regulares in Processione, Funeribus, & actibus hujusmodi publicis, ut fusius ostendit Barbosa in Sum. Apost. Decis. Collect. 557. ex Constit. Clementis VIII. quæ incipit: Decet Romanum Pontificem, & ex pluribus aliis Pontificum decretis. Addit idem *Barbosa*, Parochos certo modo gerere vices Episcoporum in cura animarum, quod tamen de jurisdictione fori externi, & pluribus aliis non intelligitur.

Ad hæc Parochorum privilegia sive facultates, addi possunt aliæ quæ Theologi communius tradunt.

Primò, quod Parochus habeat jurisdictionem ordinariam in foro pœnitentiæ non tantùm circa omnes fideles, sed etiam circa Sacerdotes suæ Parœciæ, ut docet *Navarrus, Barbosa, Suarez, Vasquez, Ægidius, Leander à SS. Sacramento*, affirmans esse omnium communem, *Part. 2, Tract. 67. Quæst. 5.* Quia hæc jurisdictio non est contentiosa, adeoque non terminatur locis, sed personis.

Secundò, illos etiam extra suam diœcesim ubique posse audire confessiones suorum subditorum: Ita *Navarrus, Sylvester, Armilla, Gomez, Suarez, Lugo, Azor, Bonacina, Toletus, Covarruvias, Leander*, & plures citati apud *Barbosam* de Offic. Paroc. Cap. 19. Num. 5.

Tertiò, Parochos posse ubique locorum audire Confessiones etiam extraneorum absque nova Episcopi approbatione, dummodò Parochus proprius non contradicat, quod ut probabilius tradit *Leander* supra *Tr. 7. Quæst. 9.* citans pro sua sententia Sancium, Vasquez, Ochagaviam, Suarem, Ludovicum de S. Joanne, & Arboledum. Negat verò *Barbosa, de officio Episc. Part. 2. c. 25. n 8. & de offic. Parochi Cap. 19. Num. 3.* allegans etiam sic à S. Congregatione resolutum, cum Homobono *in examine Eccl. P. 1. Tract. 5. Cap. 4. Quæst. 15.* Fagundez *Cap. 2. Num. 35.* Pisac. *in praxi Episcop. Part. 2. Cap. 1. Num. 10.* Squillante *de Privil. Clericorum Cap. 1. Num. 37.*

Quartò, docent plures, Parochum posse exponere alium quemcumque Parochum ad confessiones suorum subditorum in sua Parochia audiendas: Ita *Leander* supra *Quæst. 12.* & apud eumdem *Diana, Toletus, Suarez, Fagundez, Filiucius, Hurtado, Ægidius, & Candidus*; Contra *Guttierez, & Petrum de Leone*, quos hic breviter retulisse sufficiat.

Quintò, Posse Parochos eligere sibi ad proprias Confessiones quemlibet Sacerdotem approbatum, communis est sententia Doctorum, uti patebit ex sequentibus.

Eamdem facultatem eligendi sibi quemlibet Sacerdotē approbatum, locū habere etiam in aliis Sacerdotibus, secularibus, docent communiter tam antiqui, quàm recentiores, ut *Valentia, Emanuel Sa*. V. absolutio *Num. 8.* Fran. Suarez *de Pœnitentia Disp. 27. Sect. 3.* ubi hanc doctrinam fusè examinat, & probat, pro ea adducens ex antiquioribus Hostiensem, Raymundum, Astensem, Gersonem, Guil. de Monte Lugduno. Navarrum, Cajetanum & Sotum: ostenditque *Suarez* ibidem, facultatem hanc non jure, sed consuetudine, consensu saltem tacito approbatâ, inductam esse: nec non voluntate proprii Sacerdotis posse revocari: in quibus autem illa consuetudo vigeat ad facti quæstionem pertinere. Valere illam in Belgio usus videtur indicare, quantum quidem assequor: quo supposito, clausula illa quæ apponitur in Approbatione, *accedente consensu illorum quorum interest*, intelligenda esset in hoc casu de consensu illo per consuetudinem concesso, non contradicentibus illis quorum interest in sua Ecclesia.

Alia hunc pertinentia inferius traduntur, ubi agimus de varia *Jurisdictione* in Absolutione, & singulorum Sacramentorum administratione: *TRACTATU SECUNDO Cap. 2. &c.*

CAPUT

CAPUT V.

De Beneficiis Ecclesiasticis, Decimis, Asylo, Immunitate, Privilegiis Fori & Canonis Persona Ecclesiastica.

ARTICULUS I.

QUÆSTIO I. An licitum sit, omissis dignioribus, ad Beneficia eligere, postulare, aut præsentare personam dignam quidem, sed minus dignam?

Respondetur, Ad Beneficia habentia curam animarum id illicitum esse sub gravi delicto. *Dignior* autem dicitur, qui omnibus consideratis, speratur multò melius functurus isto officio pro quo instituitur electio.

Probatur hoc ex Concilio Tridentino Sess. 24. Cap. 1. de Reform. ubi declarat: *Omnes & singulos qui ad promotionem præficiendorum quomodocumque jus habent, mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles qui judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus; sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint.* Quamvis autem loco citato Tridentinum agat de Episcopatibus, nihilominus idem tenendum esse de Parœciis satis patet ex eadem Sessione Cap. 18. post medium, ubi tam habenti jus patronatus Ecclesiastici, quam Episcopis præcipit, ex dignis præsentare, & eligere digniorem, ut fusius ostendit Lessius de jure & Just. Lib. 2. Cap. 34. Dub. 14.

Hinc rectè ab Innocentio XI. Propos. 47. reprobatur sententia docens, *Tridentinum per digniores nō aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo non positivo, vel digniores, ut excludas indignos, non verò dignos, vel tandem loqui tertiò, quando fit concursus.*

In cæteris Beneficiis non habentibus annexam curam animarum, ut in Canonicatibus, aut Capellis, sunt plures qui docent non videri peccatum mortiferum semel aut bis prætermittere digniorem, modò conferatur verè digno, cum Soto, Halensi, Angelo, Gabriele *in 4. d. 15 a. 9.* quos sequuntur plures recentiores. Quia in hujusmodi beneficiis id semel iterumve fieri, censent non cedere in detrimentum notabile Ecclesiæ, eò quod paucorum mediocritas aliorum virtute facile compensetur: Nec fieri propriè injuriam digniori, quia non est illi debitum stricto jure; sicut debetur præsentato, vel electo. Hinc admittunt illi, quod si beneficium ex sua institutione habeat, ut debeat conferri digniori, vel per oppositionem, tunc semper esse peccatum mortale.

Quod si quis id sæpius faceret, aut rarò curaret, ut digniores præferantur, in beneficiis etiam non curatis, censeretur graviter peccare. Quia graviter violaret fidelitatem Ecclesiæ debitam, ejusque bonum omitteret in re singularis momenti: sunt enim hæc beneficia ex fundatorum institutione non solùm stipendia ministeriorum, sed etiam præmia virtutum.

Dices, Jura antiqua, atque etiam Tridentinum Sess. 7. Cap. 3. de Reform. tantùm requirit, ut beneficia dignis conferantur, citans etiam Constitutionem Alexandri III. & Gregorii X. qui idem statuunt, ut habent etiam nonnulli Canonistæ.

Resp. Concilium, cæterosque, hoc solum requirere, non ut collatio fiat absque gravi peccato, sed ut illa non sit irritanda in foro externo, quod colligitur ex eo quod Concilium postea subdat, *aliter facta collatio omnino irritetur.*

QUÆSTIO II. An qui, prætermisso digniore, sibi vel alteri minus digno procurat beneficium, teneatur ad aliquam restitutionem digniori faciendam, vel etiam Ecclesiæ?

Resp. Communiorem esse Doctorum sententiam, talem ad restitutionem non teneri, dummodò ille sit verè idoneus & beneficium non fuerit per oppositionem conferendum. Ita docet Scotus, Richardus, Adrianus, Sotus, Covar. Navarrus *cap. 17. num. 72.* & plures alii, contra Paludanum, & Cajetanum, qui tamen addit, eum non teneri, qui sibi procurat non intendens impedire digniorem.

Ratio est, quia primò non tenetur digniori, quia ille non habet jus strictum ad illud beneficium, sed tantùm jus aliquod largum, consistens solum in aliqua majori aptitudine, quod non fundat injuriam propriè dictam. Secundò, non tenetur Ecclesiæ, quia hæc non censetur intendere collatores, & patronos sub onere restitutionis obligare ad procurandum semper majus illius bonum, neque illi censent se tale onus subire, cum frequenti perplexitate, quæ inde oriretur: uti in simili ad restitutionem non obligatur œconomus Principis, qui operarios non optimos, sed tantùm idoneos conduxit.

Notandum denique circa valorem collationis beneficii, quod tradit Lessius *de Just. Lib. 2. Cap. 34. Dub. 16.* Omnis collatio seu institutio facta præter formam Tridentini Sess. 24. Cap. 18. &c. censetur subreptitia & nulla; & collatio, si pertinebat ad Episcopum, devolvitur ad Sedem Apostolicam: uti hoc postremum statuit Pius V. in Bulla, quæ incipit, *In conferendis Ecclesiis*, edita Anno 1567. Ubi insuper decernit: Si Episcopus minus habilem, postpositis magis idoneis, post examen elegerit; possunt ii qui rejecti sunt à male electione hujusmodi ad Metropolitanum, vel si elector Metropolitanus aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium, ut Apostolicæ Sedis Delegatum, vel aliàs ad Sedem Apostolicam appellare, & electum ad novum examen coram appellationis Judice provocare, ut digniori detur. Interea tamen electio prior executioni mandanda est, & provisus non potest amoveri, nisi beneficium alteri debito modo collatum fuerit.

QUÆSTIO III. Quænam conditiones ex jure requiruntur, ut aliquis ad Beneficium censeatur idoneus?

Resp. Conditiones decem requiri. 1. Legitimus thorus: est enim illegitimus incapax Episcopatus, & cujuscumque alterius beneficii habentis curam animarum, nisi per Pontificem cum eo dispensetur: est etiam incapax simplicis beneficii, sed in hoc plerumque potest Episcopus cum eo dispensare: ita habetur ex *cap. 1. de filiis Presbyt. in 6.* 2. Requiritur Clericatus vel ordo prævius, ex *Cap. cum adeo. 17. de rescriptis.* 3. Certa ætas ad singula beneficia necessaria: Ad Episcopatum 30. anni exacti. Ad alias Dignitates vel Personatus sine cura animarum, ut non sit minor 22. annis, quos requiri completos, indicatur ex Tridentino *Sess. 23. Cap. 12.* Ad beneficium Parochiale 25. anni inchoati: in qua ætate Episcopus non dispensat. Ad alia beneficia quæcumque

que

que requiruntur 14. anni saltem inchoati: Ita Trident. *Sess. 23. Cap. 6. ut, Nemo ante 14. annum beneficium possit obtinere.*

4. Requiritur Cœlibatus, sic ut omnis collatio beneficii facta junctis matrimonio sit irrita, nisi cum mutuo consensu debito modo separentur. 5. Conditio est, ut non sit irretitus aliquâ censurâ, vel irregularitate: aliàs non tantùm collatio, sed etiam electio, præsentatio, & postulatio in ejus favorem est irrita: quamvis probabile sit, illum qui est suspensus ab officio, vel beneficio, si in suspensione novum beneficium obtineat, non teneri sponte dimittere ante sententiam Judicis, ita censet *Lessius*, *Suarez*, aliique.

6. Morum probitas, ut scilicet non sit deditus gravibus peccatis, nec infamis: Collationem tamen factam criminoso non esse ipso jure irritam, sed irritandam, docet Navarrus *in Cap. si quando*, *Except.* 16. 7. Scientia debita; talis autem scientia requiritur, quæ ad munus beneficio annexum ritè obeundum est necessaria, ita statuit Concilium Lateranense *Cap. Cum in cunctis, de Elect.* 8. Habilitas ex parte Corporis, quæ nempe necessaria est ad officium decenter præstandum, Trid. *Sess. 22. Cap.* 4. Si tamen postea debilitas superveniat, per quam reddatur ineptus ad officium, non ideo privari debet, sed si habeat curam animarum providere debet, ut per vicarium administretur. 9. Intentio status Ecclesiastici, quæ si sincera sit, non vitiatur per propositum resiliendi, si causa aliqua justa inciderit, v. gr. si frater primogenitus moriatur, vel obtingat matrimonium magnopere conducens ad conservandum decus familiæ.

10. Ut non habeat aliud beneficium incompatibile: sic ut habens beneficium cum cura animarum, vel dignitatem, vel Personatum, vel Officium, si secundum hujus generis acceperit cum pacifica hujus possessione, primum vacare debeat. Ejusdem generis sunt Præbendæ uniformes sub eodem tecto, ut sunt duo Canonicatus, vel duæ Sacellaniæ ad eandem functionem concurrentes in eadem Ecclesia, ut patet ex *Cap. literas 9. de Concess. prabenda.* Quædam sunt alia incompatibilia beneficia, quæ simul quidem licitè retineri non possunt absque dispensatione, non ita tamen, ut altero obtento aliud vacare debeat: de quibus fusius Lessius, aliique. Et plura de impedimentis præsertim ex irregularitate colligi possunt infra de Sacram. Ordinis in fine.

QUÆSTIO IV. Quibus modis Beneficia jam possessa amittantur?

Resp. Quatuor potissimum modis amitti. 1. Per mortem Beneficiati. Ratione verò diuturnæ absentiæ, non privatur ipso jure, sed requiritur sententia, quæ tamen ferri non potest, nisi absente prius citato. Quod si nesciatur, ubi versetur, post edictum trinæ citationis in Ecclesia ista publicatum, si ultra sex menses redire distulerit, poterit suo beneficio spoliari. Si verò sine tali citatione beneficium fuerit alteri collatum, revertenti non oberit collatio, ex *Cap. Tua de Cler. non residentibus.*

Secundus modus est, ex dispositione Juris: sive propter alterius beneficii incompossibilis consecutionem, de quo in Quæstione præcedenti; sive per professionem Religiosam: sive per contractum matrimonii; sive ob commissionem Criminis cui ex jure amissio beneficii ipso facto annexa est, ut est Hæresis, Schisma, Sodomia sæpius exercita. Tertius, per sententiam judicis. Quartus, per liberam resignationem. Adde, si quis per vim possessionem beneficii sit ingressus, *Cap. eum qui 18. de prabendis l. 6.*

Porrò ut resignatio beneficii sit valida, præter alia requiritur, ut illa fiat in manibus ejus qui potest eam admittere: & ut resignatio ab eo actu admittatur, ut est Pontifex, vel Ordinarius collator, & fiat consensu Patroni, si sit juris patronatus. Si Resignans sit infirmus, requiritur, ut supervivat ad 20. dies post factam resignationem: item ut capiatur possessio ante mortem resignantis: de quibus plura in *Articulo sequenti.*

QUÆSTIO V. Qualiter fieri possit Commutatio beneficiorum?

Resp. Illam fieri, quando duo beneficiati unum vel plura sua beneficia, Pontifici non reservata, resignant in manus Ordinarii, alterius Episcopi auctoritate ad hoc præditi, cum conditione, ut ille postea vicissim alteri alterius beneficium conferat. Hoc aliquando exigente necessitate Episcopus instituere potest, sed vocatis illis quorum interest, ut Patrono, & Collatore in favorem. Talis autem permutatio ut valeat, debet esse libera, id est, fraude, aut metu non extorta. Requiruntur etiam duæ postremæ conditiones supra de resignatione, ut supravivat ad 20. dies post factam commutationem, & ut ante mortem commutantis capta sit possessio, aliàs beneficium vacare censebitur.

QUÆSTIO VI. An licitum sit permutare beneficia inæqualia, adhibitâ fructuum compensatione, sic ut beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, cum tenui commutetur?

Resp. Talem compensationem per se non licere: potest tamen peti compensatio ob talem commutationem à Pontifice, propter incommodum temporale quod alter suscipit, spoliando se proventibus amplioribus sui beneficii. Quia talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum, sed sola conditio quâ se indemnem conservet, sine qua nollet se beneficio spoliare cum suo detrimento.

ARTICULUS II.

An, & qualiter fieri possit Resignatio beneficii in gratiam tertii, & cum onere Pensionis?

RESpondeo ad *Primum*: Resignationem licitam esse, & Simoniæ labe carere, modò pensio sit moderata, & legitima auctoritate constituatur: uti docet sententia communis: & patet ex *Cap. ad quæstiones de rerum permutatione.* Ratio est, quia uti potest Pontifex titulo alicujus beneficii plures fructus annectere, ita potest eidem titulo partem fructuum detrahere, & alteri jus ad illos fructus concedere; vel etiam ipsi titulo imponere onus certam portionem ex fructibus solvendi, idque ad vitam resignantis: & in hoc casu, ad quem transit beneficium, ad eundem solvendæ pensionis onus transibit.

QUÆRITUR II. Quinam possint Beneficio Pensionem imponere ratione simplicis resignationis?

Resp. Id posse Pontificem, cum illi competat plenaria beneficiorum dispositio. Idem posse Legatum à latere

litere docet *Rebuffus* §. *de resign. conditional. num.* 12. Huic tamen non est concessum, ut admittat resignationes in favorem tertii, ut idem tradit supra. An idem possit Episcopus major quæstio est. Affirmant varii, si subsit causa justa, v. gr. ad alimentum Parochi non valentis amplius servire: Ita *Felinus*, *Olaradus*, *Immola*, *Gigas*, plures citans hic *Quæst.* 6. Negant tamen alii communius cum *Lessio Lib.* 2. *Cap.* 35. *Dubit.* 15. *num.* 91. Quia censent pensionum constitutionem per stylum curiæ Romanæ reservari summo Pontifici. Ac proinde Episcopum, sive Ordinarium, id non posse, nisi quatenus id illi specialiter privilegio, vel consuetudine concessum est. Stylus enim Curiæ jus constituit, quod peculiariter locum habet in pensionibus, quarum ferè totum jus in consuetudine situm est.

Pensio autem, à quocumque constituatur, debet esse *moderata*, Ita ut beneficiario relinquatur, quantum sufficit ad sustentationem, maximè si sit beneficium conjunctum cum cura animarum: consuetudo autem est, ut non excedat tertiam partem fructuum, ut habet *Cacialupus Tract. de pensionibus Quæst.* 7. Posset tamen Pontifex constituere majorem.

Ad constituendam pensionem non est necessarius consensus Patroni, etsi beneficium sit juris patronatus laicorum, ut aliqui requirunt. Quia id nullo jure cavetur: & per impositionem pensionis nullum fit patrono præjudicium, quia illius tantùm est præsentare instituendum, quod ei per pensionem non adimitur. Aliud est in permutatione, & resignatione quæ fit in favorem, in qua debet ordinariè ejus consensus intervenire: in litteris tamen pensionis debet fieri mentio & derogatio patronatus si sit Laicorum, ut habet stylus Curiæ, ut tradit *Gigas Quæst.* 24. non tamen si sit Ecclesiasticorum: Pontifex enim beneficia Patronatus Laicorum quàm Ecclesiasticorum difficilius onerat.

Denique pensio non est *perpetua* uti beneficium, sed morte pensionarii extinguitur, sicut usufructus morte usufructuarii.

QUÆRITUR III. Quomodo debeat procedere qui vult resignare in favorem tertii sub onere pensionis?

Resp. Posse illos inter se de hoc tractare, non tamen absolutè concludere, sed tantùm sub beneplacito Pontificis futuro: aliàs absolutè concludendo Simoniam admitterent. Quando autem coram Prælato habente potestatem comparent, debet beneficium in manus illius prius resignari, non cum pacto, sed cum deprecatione ut in illius tertii favorem cedat. Postquam verò pensio per legitimam auctoritatem imposita est, tunc jure debetur & exigitur.

QUÆRITUR IV. An licitum sit resignare vel conferre beneficium in Confidentiam, ut vocant Juristæ?

Resp. Si quis resignet, vel procuret alteri beneficium in confidentiam, id est, confidens ipsum aliquando beneficium illud v. gr. vel nepoti, vel amico suo resignaturum, modò nullam illi obligationem imponere intendat, non erit Simonia: quamvis possint concurrere aliæ circumstantiæ quæ rem reddant illicitam. Ita cum aliis docet *Navarrus Cap* 23. *Num.* 109. *Vivaldus de Simonia Num* 28. *Hugolinus Tabula* 1. *Cap.* 22. *Lessius Lib* 2. *Cap* 35. *Num* 16. Quia nullum hic intercedit pactum, vel aperta aut occultata conventio, vel intentio obligandi, quæ Simoniam constituant. Quod si talis intentio obligandi adesset, incurreretur Simonia mentalis, quæ tamen pœnas juris non habet annexas.

Si verò aliquis beneficium alteri procuret, sive id fiat eligendo, præsentando, postulando, resignando in favorem, sive conferendo, instituendo, confirmando, aut commendando, cum pacto addito, ut ille qui beneficium istud accipiet, illud idem sibi, vel alteri aliquando resignet, vel relinquat, vel pensionem ex eo, vel fructus aliquos alteri præbeat, in singulis illis actibus erit Simonia externa confidentiæ, quæ pœnas juris adjunctas habet. Constans hæc ex Bulla *Pii IV.* & præcipuè *Pii V.* quã refert hic *Navarrus Cap.* 2.. *Num.* 110. in qua exprimũtur varii modi quibus in foro externo præsumi debeat Simoniam illam esse commissam. In foro autem conscientiæ committitur duobus præcipuè modis: si quis alteri procuret beneficium, ut illud sibi, vel alteri aliquando renunciet: vel si procuret, ut ex eo fructus vel pensio persolvatur.

QUÆRITUR V. An Pensiones jam constitutæ possint postea vendi, aut redimi?

Prima sit, Pensio quæ datur Parocho seni non valenti amplius deservire, ut se sustentet, beneficio ejus alteri collato. 2. Quæ Clerico pauperi ad sustentationem conceditur. 3. Quæ datur ad litem componendam. 4. Quæ attribuitur resignanti in favorem alterius, vel beneficium suum cum altero vicissim commutanti.

Respondet *Toletus Lib.* 3. *Cap.* 92. *Lessius hic Cap.* 35. *Dubit.* 22. *Cajetanus Tom.* 1. *Opusc.* 31. cum pluribus Canonistis in Clementin. unica §. *Eadem quoque* &c. Non esse Simoniam si ille qui aliquam ex his pensionibus debet, illam *redimat* præsenti pecunia, consentiente pensionario: additque Toletus ad hoc opus non esse alia facultate. Ratio est, quia talem pensionem redimere, non est emere aliquod jus spirituale, sed extinguere aliquod onus temporale contractum, solvendi scilicet certam summam in pensionem annuam, per unam summam totalem semel præstitam.

Dum tamen aliquis primò resignat beneficium sub onere pensionis annuæ, non potest sine Simonia iniri contractus, sive pactum ut pensio constituta redimatur. Quia onus inde resultans est pretio æstimabile, uti notat *Toletus*, *Lessius*, *Cajetanus*, supra.

Aliquam etiam ex his pensionibus *emere* aut *vendere*, non esse Simoniam, spectato jure antiquo, ut probabilius docet *Lessius supra* citans *Cajetanum*, *Canonistas*, *&c.* Quia pensio v. gr. Parochi senis, non datur ad obeundum aliquod munus aut officium spirituale, sed tantùm ad alimenta: ac proinde est merè temporalis, concessa titulo gratitudinis aut misericordiæ à talium bonorum dispensatore legitimo.

Idem, ob eamdem rationem, de reliquis ejusmodi pensionibus docet *Lessius* supra cum *Soto q.* 7. *art.* 2. quia ejusdem esse rationis quis videtur, vendi, & redimi.

De his tamen notat *Lessius*, ubi Bulla Pii V. de pensionibus est recepta, per illam, pensionem evadere in rem spiritualem; quia peculiariter statuit, ut omnes pensionarii ratione pensionis teneantur recitare officicium B. Virginis: qua ratione pensio redditur quoddam beneficium. Sed addit, hanc Bullam plerisque locis non videri receptam: quia à plurimis ignoratur, vel etsi sciatur, non est umquam in praxim deducta.

ducta. Sed etsi Bulla illa Pii V. recepta alicubi non sit, tamen aliunde pensiones hujusmodi *vendi* non possunt absque Pontificis facultate: quia id stylo Curiæ est prohibitum, quamvis *redimi* permittantur, uti testatur *Toletus Lib.5. Cap.92.*

ARTICULUS III.

De Ecclesiasticorum Immunitate à vectigalibus, &c.

Dicendum primò, Ecclesias, & personas Ecclesiasticas, & res illarum à vectigalibus solvendis exemptas esse. Patet 1. ex Jure Canonico *Cap. Quanquam de censibus in 6.* ubi, Bonifacius VIII. etiam *Excommunicat privatas ipso facto, quæ talia ab Ecclesiasticis exigunt, & communitates subjicit interdicto, à quibus pœnis non possint absolvi nisi facta restitutione.* Ibidemque contrariam consuetudinem declarat esse corruptelam. Unde etiam patet, hoc jus contra Ecclesiasticos usucapi non posse. Idem quoque prius statutum fuit in Concilio magno *Lateranensi* sub Innocentio III. Horum singula, & bona exempta distinctius exprimuntur in *Bulla Cœnæ Domini*, ubi, Excommunicantur omnes qui absque speciali expressa summi Pontificis licentia imponunt collectas, decimas, talias, præstantias, aut alia onera personis Ecclesiasticis, aut eorum bonis, sive Ecclesiarum aut Monasteriorum ipsorum: aut imposita exigunt, aut à sponte dantibus recipiunt, aut his actibus quoquo modo cooperantur. Quod hic dicitur de *sponte dantibus*, intelligitur, quando exactor recipit ab eo qui ideo sponte dat, quia Ecclesiasticis sunt imposita, vel qui dat antequam exigantur, uti hic notat *Lessius*.

Patet etiam 2 ex *Jure Civili*, in Novella Friderici Imperatoris, quæ incipit, *Item nulla*, de Episcopis & Clericis: *Nulla*, inquit, *communitas, vel persona publica, vel privata, collectas, exactiones, angarias, vel perangarias Ecclesiis, vel aliis piis locis, aut Ecclesiasticis personis imponere præsumat, &c.* Item in *Leg. Sancimus* 1. Cod. de sacrosanctis Ecclesiis, immunitas ista omnibus piis locis conceditur.

Hæc Ecclesiasticorum exemptio à multis dicitur esse certâ ratione juris divini. Primò, propter dignitatem status, quo rebus divinis mancipantur & consecrantur: ac proinde contra reverentiam Deo debitam foret, quod Deo consecratum est, more prophano tractari. Secundò, quia sunt Patres, & Judices secularium à Deo constituti: in rebus maximis, quæ salutem æternam concernunt. Tertiò, quia Principibus & populis per sacramenta, & doctrinam salutiferam maxima beneficia rependunt. Quin & in antiquo Testamento *Genes.* 47. Joseph in Ægypto cum totam terram in quintam partem fructuum fecisset Regi tributariam, excepit terram Sacerdotum, quibus & ex publico cibaria concessa. In novo Testamento cum ab initio Ecclesiastici essent sub dominatu infidelium, sub Constantino Imperatore, & Justiniano, & aliis deinceps cœpit maximè, lege latâ, ista immunitas in praxim deduci.

Illam immunitatem à successoribus non posse revocari, tradit cum aliis pluribus *Lessius Cap.33. Dub.5.*

Dicendum II. Bona etiam patrimonialia, & alia secularia, quæ ad Ecclesiasticos, Ecclesias, aut Monasteria deveniunt, sunt à Novis tributis imponendis immunia. Ita Doctores communiter, *Sylvester*, Ver. Immunitas, *Lessius* supra, aliique. Patet ex Constit. *Bonifacii* supra citata, ubi dicitur, non tantùm personas Ecclesiasticas, sed etiam, *res earum exemptas esse.*

Dixi autem, *à novis* tributis: quia si anteaquam bona ad tales Personas, Ecclesias, vel Monasteria devenirent, annexum habebant onus aliquod, certum & invariabile, v.g. censum, vel servitutem Principi debitam, hoc etiam onus ab illis præstandum est: quia res quælibet cum suo onere transit: uti constat ex *Cap. Cum non sit*: & *Cap. Pastoralis, de decimis.*

Dicendum III. In certis casibus Ecclesiasticos à prædictis tributis &c. non esse exemptos. Primò, si negotiationem exerceant: nam ex eo quod isto intuitu emunt, vendunt, aut deferunt, vectigalia licitè exiguntur, uti patet ex *Cap. Quamquam.* hic ab initio citato: quod Ecclesia concessit in odium negotiationis per Clericos, quos ea dedecet, iisque prohibetur. 2. Si bona illa habebant prius onus aliquod invariabile, quod supra excepimus. 3. Si contributio quædam facienda sit æquè primario in utilitatem tam Clericorum, quàm Laicorum v.g. reparatio aggeris, ne flumen utrorumque agros inundet. 4. Quando contingeret facultates Laicorum non sufficere ad succurrendum publicæ necessitati, posset etiam contributio aliqua Ecclesiasticis imponi, sed accedente Pontificis consensu, præsertim post *Bullam Cœnæ*, quem consensum etiam requirit *Innocentius III.* in Concil. Lateranensi, *Cap. Adversus, de Immun. Eccl.* Si esset periculum in mora, sufficere consensum Episcopi cum Clero pro gravandis sibi subjectis, notat *Sylvester supra.*

Pro reparatione viarum publicarum, pontium, murorum urbis, & similium, quæ principaliter spectant ad communitatem, Clerici contribuere non tenentur, ut docent communiter Canonistæ: quamvis non desint aliqui Doctores præsertim juris Civilis qui in his contrarium sustineant.

Dicendum IV. Gaudent exemptione prædictâ à tributis, omnes Clerici in sacris ordinibus, & Beneficiati, & Religiosi, ac Religiosæ. Et saltem ex jure antiquo, Clerici etiam Minorum ordinum, & primæ tonsuræ, si non sint conjugati; uti colligitur ex *Cap. Quamquam*, supra: & ex *Cap. Finali*, de vita & Honest. Clericorum &c. Sed ex consuetudine contraria, & diuturna, Clerici primæ tonsuræ, & minorum ordinum videntur hanc exemptionem amisisse, quando nec beneficium habent, nec ulli Ecclesiæ deserviunt. Contra hos ut valeat illa consuetudo sive præscriptio, consensus Pontificis ob justas causas datus præsumi debet.

Clerici illi conjugati neque jure Canonico, neque consuetudine sunt exempti à vectigalibus. Quia tantùm illis conceditur Privilegium fori, & Canonis: & hæc duo non conceduntur, nisi in casu quo duxerint virginem, eamque unicam, & deferant tonsuram, & vestes clericales: quibus addit Tridentinum, *ut privilegio fori non gaudeant, nisi ab Episcopo alicujus Ecclesiæ ministerio sint deputati.* Alias Clericorum immunitates vide infra *Part. III. de Sacramento Ordinis.*

ARTICULUS IV.

De Decimis Ecclesiasticorum.

DICENDUM *primò*: Certum esse Decimas certarum rerum in Ecclesia determinatarum Ecclesiasticis Jure, & ex justitia deberi. Contra *Wiclefum* asserentem Decimas non esse ullo jure Sacerdotibus debitas, sed esse meras eleemosynas, qui in Conc. *Constantiensi* damnatus est, etiam in hoc errore *Sess.* 18. Ratione etiam probatur, quia jure divino, & naturali ministrantibus populo spiritualia sustentatio debetur. Decimas autem tales tam in antiquo, quàm in novo Testamento Sacerdotibus attribui debere, passim ex Scripturis patet.

Quæstio est, An decimæ jure etiam divino debeantur? Affirmant passim Canonistæ. Negat verò meliùs communis consensus Theologorum, qui docent illas nunc deberi tantùm jure Ecclesiastico, sed antiquissimo jam inde à temporibus Apostolorum, uti patet ex Constit. *Clementis Lib.* 7. *Cap.* 29. 38. *&c.* Ita *D. Thomas Quæst.* 87. *art.* 1. *Hallensis, Henricus, Antoninus, Sotus, Navarrus, Lessius Lib.* 2. *Cap.* 39. *Dub.* 1.

Hinc patet Parocho decimas ex justitia deberi, & per actionem ex Canone posse eas à quovis earum possessore expetere; & contra fructuum non decimatorum destructorem actionem instituere.

DICENDUM II. Personæ omnes, & solæ, quæ in spiritualibus subditæ ex manu Sacerdotis Sacramentum suscipere debent, ad Decimas persolvendas personali debito obligantur. Quia Decimæ præbentur tamquam stipendium pro isto ministerio, & cura quæ fidelibus exhibetur. Si quando Judæi, aut alii non fideles ad Decimas adiguntur, id non fit ratione personæ, sed ratione prædiorum quæ inter fideles possident.

Episcopi, & Parochi non solent per se obligari ad Decimas: quia nullâ consuetudine id constitutum ostenditur: quamvis à Pontifice ad hoc adigi possint.

Clerici tamen seculares non Curati debent ex propriis novalibus, non tantùm ratione terræ, sed etiam personæ, Parochis suis decimas persolvere: non tamen ex Ecclesiasticis reditibus, si quos habeant, quos Ecclesia vult illis integros relinqui.

Ad Decimas prædiales, tenentur etiam Monasteria, & pia loca, nisi vel Privilegio, vel præscriptione, vel compositione, vel transactione exempta sit. Patet ex *Cap. Nuper. de Decimis*, & alibi. Quod verò Privilegio possint eximi patet ex *Cap. Ex parte*, ubi dicitur, *Romanos Pontifices ante Innocentium III. ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concessisse*: nempe ut non solverent decimas prædiorum quæ ab ipsis colerentur. Postea etiam quibusdam Ordinibus concessum est, ut de nullis prædiis aut aliis bonis ab ipsis possessis teneantur ullam decimam etiam Papalem persolvere.

De his in particulari, uti & gabellis, subsidiis &c. si opus fuerit, videri potest Bulla Pauli III. pag. 45. Pii IV. pag. 90. Gregorii XIII. pag. 181. pro S. I. ubi in hoc derogat dispositioni *Cap. Nuper*, de Decimis. Item Eugenii IV. pro Monialibus Sallaræ, in Monum. Minorum fol. 40. pag. 2. Et ejusdem Eugenii pro Dominicanis, de quo in Supplem. Min. fol. 80. Item Clementis VII. pro Ordine S. Joannis Hierosolymitani. Et alia pro Congregatione Canonicorum S. Salvatoris in Manuscript. fol. 63. Hæc & alia in hoc genere illis quorum interest sunt satis nota. Qui tantùm coloni sunt agrorum Religiosorum solent nunc ad Decimas obligari. Non item teneri Religiosos ex suis novalibus, id est, prædiis de novo cultis & antea non colebantur, cum ea modicum fructum ferant, hic à Laymanno notatur.

DICENDUM III. Decimæ prædiales solvendæ sunt illi Ecclesiæ Parochiali intra cujus limites prædia constituta sunt. Quia cum necesse fuerit sæpè Parochias dividere crescente numero fidelium, oportuit etiam singulis terminos suos eo modo designare, ut vitaretur confusio, & Parocho, ejusque cooperatoribus sustentatio provideretur.

At quando fideles in una Parochia Sacramenta percipiunt, in alia autem ejusdem diœcesis prædia habent constituta, non est jure communi determinatum, utri Parochiarum Decimæ prædiales debeantur; sed in hoc retinenda cujusque loci consuetudo.

Decimæ quæ sunt mixtæ ex fructibus, & fœtu pecorum, debentur illi Parochiæ intra cujus limites pecora pascuntur, nisi consuetudo aliud obtineat.

Spectato jure communi, quarta pars Decimarum Episcopo debetur, uti olim Decimæ Levitarum à Sacerdotibus iterum decimabantur *Num.* 18. Sed hoc multis locis jam non obtinet, eo quod ipsis aliis titulis satis provideatur.

Sed quandoque etiam hodie integræ Decimæ Episcopo debentur; si nempe ipsi sint Curati suæ Ecclesiæ Cathedralis, vel Parochialis, saltem per Vicarium. Vel si prædia intra Episcopi diœcesim nulli sunt Parochiæ attributa. Parochus non potest recusantem Decimas solvere, Ecclesiâ prohibere, cum non habeat jurisdictionem forensem; sed deferendus est ad Ordinarium, à quo post trinam Canonicam monitionem excommunicandus est, juxta *Cap. Omnes* 16. *q.* 1.

DICENDUM IV. Jus Decimarum ab Ecclesiasticis personis acquiri potest per transactionem, interveniente Episcopi auctoritate. Potest etiam cum eadem Jus Decimarum unius Ecclesiæ permutari cum jure aliarum Ecclesiarum.

At jus illud quatenus in *spirituali* titulo sive officio fundatum nequit vendi, aut permutari cum re *temporali*, absque labe Simoniæ: Unde etiam patet illud qua tale Laicis nullo titulo, ne donatione quidem, posse competere.

Verùm *utilitas* sola Decimarum, quæ est ad fructus percipiendos, spectatâ rei naturâ, posset aliquando Laicis vendi, concedi, aut locari. Quia merè sub hac consideratione jus ad illos reditus est tantùm temporale, adeoque non datur nisi temporale pro temporali. Hinc Pontifex, ut supremus talium administrator, potest ex causa justa ad Ecclesiæ bonum pertinente Laicis v. g. Principibus, reditus aliquarum Decimarum in perpetuum concedere, sive pro remuneratione beneficiorum, sive pro onere dotationis alicujus Ecclesiæ; sicut ab eo Ferdinandus Rex Hispaniæ, & Elisabetha, Regni Granatensis Decimas acceperunt.

Post Conc. *Lateranense* Episcopi Decimas personis Laicis in feudum perpetuum dare non potuerunt, quia

quia contrarium illic irritum, vel irritandum redditur. Sed nihil obstat, quin Episcopus Laico Decimas ad tempus aliquod concedebat ob causam justam, & debita cum solennitate. Quia hoc quod jure antiquo erat licitum, nullo postea jure est revocatum, sed tantùm concessio in feudum perpetuum.

DICENDUM V. Præscribitur jus Decimarum contra proprium Parochum ab Ecclesiasticis personis cum titulo, annis quadraginta: sine titulo tantùm præscribitur tempore immemoriali. Primum patet ex *Cap. Ad aures, de præscript. in 6.*

Si Parochus præscripsit legitimo tempore jus percipiendi Decimas ex aliena Parochia, non ideò censetur obtinuisse jus percipiendi Decimas ex novalibus. Quia illi fructus nondum existebant: non plus autem præscribitur, quàm possidetur. Laici per præscriptionem Decimas acquirere nequeunt, nisi illa sit fundata in præsumptione alicujus legitimæ concessionis factæ ab Episcopo, aut Prælato habente concedendi potestatem.

Ut ratione præscriptionis immunitas à solvendis Decimis probetur sive à Laicis, sive à Clericis, requiruntur quadraginta anni possessionis pacificæ, cum titulo, & bona fide; sine titulo autem requiritur tempus immemoriale, & ut aliunde Ecclesiæ, & Ministris suppetat congrua sustentatio: nam in his jus commune Parochiæ magis, quàm possessori assistit.

ARTICULUS V.

De Ecclesiarum Immunitate, Asylo, Privilegio Fori, Canonis, &c.

Ecclesiæ Immunitas, sive Asylum, ratione cujus Rei ad Ecclesiam confugientes extrahi non possunt, legibus tam Canonicis quàm Civilibus constituta est, uti in *Conc. Arausicano 1. Can. 5.* statuitur, *Eos qui ad Ecclesiam confugiunt tradi non oportere, sed loci sancti reverentia, & intercessione defendi.* Et hoc secundùm legis naturalis congruam æquitatem, non absolutè, sed supposità loci sanctitate, id exigentem.

Gaudent hac immunitate non tantùm Templa, & Sacella ad publicum sacrificii usum deputata, sed etiam alia loca religiosa, ut Hospitale Episcopi auctoritate fundatum, & Monasteria, & ipsum Episcopi palatium. De Sacellis privatis, in quibus data est licentia Missam celebrandi, id negat *Layman* cum quibusdam aliis.

Locum etiam habet in Ecclesia in qua nondum divina officia celebrari cœperunt: etiam in interdicta, aut polluta: item in Ecclesiarum Cœmiteriis, in sacristia, in porticu, in turri, in tecto &c. Nec refert quod in istis locis Ecclesia non polluatur; quia immunitas est favorabilis, violatio odiosa, adeòque magis restringenda.

Quoad *Crimina* à confugiente ad Ecclesiam commissa, extenditur hæc immunitas ad omnia quantumvis gravia, præter quædam ipsius Ecclesiæ constitutione excepta, quæ infra exponam.

Præter alias de Ecclesiæ Immunitate Canonicas sanctiones, inter postremas emanavit Constitutio Bullæ *Gregorii XIV.* data Romæ in Quirinali Kalendis Julii anno 1591. quæ incipit, *Cùm alias nonnulli.* In hac revocantur Privilegia quibusvis personis concessa extrahendi Reos ab Ecclesiis in casibus antea permissis, & omnia in hanc formam cum antiquis juribus reducuntur, *Quatenus imposterum nemo ex Magistratibus Laicis Reum de Ecclesia aut loco sacro absque Episcopi Licentia extrahere præsumat, sub pœna excommunicationis lata in Bulla Cœna contra violatores Ecclesiasticæ Immunitatis.* Reos verò omnes hac immunitate gaudere declarat, præter eos qui illic peculiariter excipiuntur. Et quamvis aliqui dicant dictam Constitutionem non fuisse ubique usu receptam, ut in regno Hispaniæ apud *Dianam*, aut contrariâ consuetudine fuisse abrogatam: hoc tamen ultimum cum aliis negat *Diana*, tum ob alia quæ adducit, tum quia nulla talis consuetudo introducta est sciente summo Pontifice, qui reclamat quotannis in promulgatione Bullæ Cœnæ, & novissimè in Bulla, *Romanus Pontifex*, data Romæ 5. Januarii anno 1641. Nec in hoc obesse potest consensus aliquis Clericorum, aut Episcoporum, quia non possunt isti privilegio renunciare, aut consuetudini contra Canones consentire, de quo fusius *Diana Part. 6. Tract. 1. Resol. 29.*

Casus autem *excepti* in Bulla Gregorii XIV. in quibus Reus Immunitate non gaudet, sunt sequentes, qui sunt strictè interpretandi, nec extendendi ad paritatem rationis, quia hæc exceptio ab Immunitate debet inter odiosas reputari.

Primò igitur excipitur *Hæresis*, formaliter sumpta pro delicto hæreseos; nam pro aliis delictis potest etiam hæreticus hac Asyli Immunitate gaudere.

Secundò Homicidium, aut *mutilatio* commissa in Ecclesia, aut cœmiterio, quæ scilic. sit deliberata, nec mera defensio. Quod non extenditur ad furantes in Ecclesia etiam res sacras, vel in eam cum furto, aut armis se recipientes, aut in ea Sodomiam aut aliud enorme crimen committentes à prædictis diversum. Quamvis in aliquo tali crimine à Pontifice impetrari possit, ut propter enormitatem Reus curiæ seculari tradatur.

Tertiò, Homicidium proditorium: scilic. consummatum, per effectum mortis secutum. Nec extenditur ad homicidium factum per solas insidias: sed debet accedere simulata amicitia, non præcedente rancore, ex quo debuisset alius præcavere.

Quartò, Assassinium, hoc est, quando quis aliquem conducit ad alium occidendum, aut mercede conductus alium actu occidit. Quod plerique intelligunt tantùm de occisione hominis Christiani, non autem infidelis, cum Bulla utatur voce, occisionis *proximi*.

Quintò, Crimen *læsæ majestatis* in personam Principis; quod intelligitur de illis, qui superiorem in temporalibus non agnoscunt. Quod & de Cardinalibus qui cum summo Pontifice faciunt quasi unum corpus, suntque Principes Ecclesiæ intelligit *Peregrinus Cap. 11. Num. 1.* Unde cum aliis notat *Diana* per hoc ab Immunitate non excludi reos læsæ majestatis, quia cudunt falsam monetam, vel qui fraudant vectigalia, vel qui se Regem fingit, vel qui conjurat de tradenda civitate. Quia in his offenditur quidem dignitas Regis, aut Principis, sed non persona, de qua disertè Bulla agit; idque respectu illius qui est vasallus ratione originis, aut domicilii, ut notat *Diana*.

Sextò, excipiuntur, *Latrones publici*, & *grassatores viarum.*

viarum. Intellige, *publicarum*, & grassationem sæpius iteratam, nam qui semel iterumque deprædatus est, latro publicus non censetur, uti ab una alterave vice meretrix non dicitur publica.

Septimò, Agrorum depopulatores. Intelligenda est illa depopulatio tam de diurna, quàm de nocturna: quamvis enim in jure communi tantum excepta fuisset *nocturna*, Bulla tamen Gregorii illam limitationem non apponit, nec se refert ad jus commune, sed potius illud corrigit, ut notat hic *Palaus*, ac *Diana*. Et licet Incendiarii sint populatoribus similes, non sunt per hunc locum ab Immunitate illa exclusi, uti cum variis docet idem *Castro Palaus* hic *Punct.* 10. *n.* 9.

In dubiis, an in casu particulari Reus gaudeat Immunitate, ad Episcopum pertinet decidere, aut ad Vicarium Capituli Sede vacante. Neque dum causa discutitur, debet Reus in Ecclesia compedibus ligari, cum *Cap. definivit* 17. *Quæst.* 4. caveatur, ne Reis aliqua vis, aut nocibilitas, damnumve inferatur, quin per 30. passus ab Ecclesia possint exire. Posse tamen à ministris Laicis adhiberi vigilias circa Ecclesiam, ne Reus elabatur, docet hic *Castro-Palaus*, *punct.* 11. *n.* 6.

In delictis supra exceptis, in quibus Reus non gaudet Immunitate, non potest ille extrahi ab Ecclesia per Judicem Laicum, sed debet accedere licentia Episcopi, non tantùm post prædictam Constitutionem Gregorii, sed etiam antea ex jure Canonico in *cap. frater*, & in *Cap. definivit* 17. *Quæst.* 4. quamvis Episcopus in delictis istis, satis compertis, non possit extrahendi licentiam denegare.

Rursus quoad Episcopum, & judicem Ecclesiasticum, non potest reus in Ecclesiam confugiens ab illo Curiæ Laicali concedi, nisi per probationes in sua Curia evidenter constet, reum immunitate illa non gaudere. Dum reus in Ecclesia remanet, si aliunde vivere non possit, debet ab Episcopo sive judice Ecclesiastico sustentari. Ita Doctores apud *Farinacium Cap.* 19. *n.* 296. & *Dianam Part.* 6. *Tract.* 1. *Resol* 33.

Quæres 1. An Ecclesiæ suæ Immunitate gaudeant *ipsi Clerici*, sic ut ab Episcopo inde extrahi inviti non possint?

Resp. Affirmativè, quamvis id neget *Abbas in Cap. inter alia de immunit. n.* 12. Sed contrarium pro Clericis declaravit sacra Congregatio die 23. Januarii 1617. & die 17. Augusti 1618. apud. *Dianam*, exceptis casibus degradatione dignis. Additque idem, Sacerdotem delicti Reum, si cotta & stola indutus, etiam extra Ecclesiam, præcedente Cruce v. g. funus comitetur, vel etiam sacrum Viaticum, aut extremam Unctionem ad infirmum deferat, non posse à satellitibus capi: & si sic caperetur, non debere Episcopo interroganti de delicto respondere, sed posse capturæ suæ nullitatem opponere.

Quæres 2. Quid in hoc dicendum de Regularibus?

Resp. Si delicta commissa sint extra Ecclesiam, & Conventum, illos gaudere Immunitate, à paritate resolutionis pro Clericis allatæ. Hinc Religiosus Apostata in Ecclesia & domo Religionis diversæ ab ea in qua apostatavit, potest Immunitatem sortiri. Nec desunt, qui putant idem dicendum de Ecclesiis, & Monasteriis in quibus Religiosus deliquit, eo quod hic casus in sacris Canonibus non excipiatur. Sed rectius cum aliis *Diana*, hæc opinio, inquit, licet in rigore juris probabilis, habet contra se contrariam praxim à summis Pontificibus approbatam: Et si admittenda esset, punitio & disciplina regularis corrueret.

NOTA.

Habent insuper Clerici Privilegium *Fori*, & *Canonis*, quod scilicet non possint capi, aut puniri, nisi à Judice Ecclesiastico: & quod non subsint legibus Civilibus saltem quoad vim coactivam, sed tantùm directivam. De his, & de *Functionibus* diversis quæ Clericis prohibentur: & de *irregularitatibus* singulis quas Clerici incurrunt, agitur infra in Sacramento *Ordinis Tract.* 4. *Cap.* 7. §. 2. & 3.

De Spectantibus ad *Simoniam* in officiis, & beneficiis Ecclesiasticis, infra *Tract.* 5. *Cap.* 12.

De *Sacrificio Missæ* ejusque celebratione, præcepto, stipendio, &c. infra *Tract.* 4. *c.* 4. §. 5. 6.

De *Officio Canonico*, ejusque modo, ac obligatione varia, *Ibidem Cap.* 4. *in fine*.

De cæteris Sacerdotis *Functionibus*, earumque *Praxi* omnimoda, in administrando, & assistendo, etiam ægris, & moribundis, cum *Materia*, & *Methodo* copiosa tradendi *Doctrinam sacram*, &c. in hoc Opere suis locis & titulis, & infra in *Tom. III.* specialiter traduntur.

CAPUT VI.

DE REGULARIBUS RESOLUTIONES SINGULARES AD PRAXIM MAXIME PERTINENTES.

Materia hæc quam suscepi admodum ampla est. De ea scripserunt integris Tomis *Suarez* de Religione, *Castropalaus*, *Pellizarius*, *Peyrinus*, *Portel*, *Rodriquez*, *Bordonus*, aliique. Nos hic quæstiones selectiores atque utiliores fusius, alias brevius complectemur, quod Lector, ut arbitror, non parùm sibi commodum atque utile experietur.

ARTICULUS I.

De Novitiatu Regularium.

QUÆSTIO est, primò: Quid requiratur, ut novitiatus sit legitimus?

Resp. Requiri 1. Ut exerceantur illi in ætate legitima. 2. In loco ad illum debito. 3. In Habitu religionis. 4. Cum debita certi temporis continuatione.

II. *Ætas* autem requisita est, ut habeat quatuordecim annos expletos: in fœmina sufficiunt anni duodecim: & hi anni in utrisque debent esse completi de momento in momentum, ut jura loquuntur: nec malitia, sive maturitas rationis, supplet ætatem. Patent hæc ex Clement. ult. de Regularibus, cum Glossa V. ætate. Et ita docet Sanchez Lib. 5. in Decal. Cap. 4. n. 21. cum Paludano, Sylvestro, Tabiena, Angelo, Azor, Lopes, aliisque. Licitum tamen est ante illam ætatem recipere ad probationem vitæ Religiosæ, sed non potest dici inchoare Novitiatum nisi expletis prædictis annis pubertatis, uti pluribus ostendit Sanchez supra citatus.

Et quidem in Soc. Jesu quandoquidem ad Novitiatum nemo admitti possit qui sit minor 15. aut major 50. annis, & in hoc solus Generalis dispenset, ex

ex ipsius Provincialis Regula 36. admissio aliter facta erit irrita ex defectu potestatis in admittente. Docet tamen Sanchez supra num. 26. Si Provincialis aliquem minorem aut majorem ætate prædicta admitteret sub spe ratihabitionis sui Generalis, legitimum admissi Novitiatum incipere posse à tempore ratihabitionis, dummodò ante vota religiosa tempus præscriptum expleatur. Quæ conformia sunt Congregationis Generalis VIII. Canoni 9.

III. De *LOCO DEBITO*, Dicendum, Novitiatum posse reddi irritum ex eo præcisè quod extra Monasterium peragatur: nisi id fiat cum legitima Superioris regularis licentia: Tunc enim censetur esse sub obedientia sui Prælati; uti ostendit Azor P.1. l.12. c.2. q.8. & c.3. q.7. Rodriquez Tom.3. q.15. art.10. Emanuel Sa V. Religio, num.9. Castropalaus Tract. 16. d. 1. p.12. aliique.

Posse autem aliquam partem Novitiatus peragi extra monasterium, etiam post Decretum Clementis VIII. quo statuitur Novitiatũ faciendum esse in aliquo ex Conventibus designatis, docet Bordonus *De Profess. c.4. q.14.* & probat etiam ex eo quod Novitii Conversi de facto exerceantur in Quæstuando in prædiis extra civitatem, quod supponit illos per plures dies illic commorari.

IV. De *HABITU RELIGIONIS*, quæritur, an ad essentiam Novitiatus pertineat, ut peragatur in Habitu Religionis susceptæ, sic ut in habitu seculari non peragatur.

Resp. Affirmativè regulariter loquendo, nempe, nisi aliter constituatur in Ordinis peculiari Regula à Pontifice, vel usu approbata. Et hoc modo in Novitiis Soc. Jesu, quæ nullum particularem habitum profitetur, nulla requiritur mutatio aut susceptio habitus, sed sufficit, ut ille, qui potestatem habet admittendi, signo externo sufficienter declaret voluntatem admittendi hic & nunc hanc personam ad solitam probationem: ac simili modo consensum & acceptationem suam declarante illo qui admittitur. Ita cum communi Pellizarius, & Peyrinus de R.P. q.3. c.1. §. 4. Num.103.

V. De *DURATIONE*, quæritur, An sit de essentia, ut duret per annum integrum non interpolatum.

Resp. Affirmativè Regulariter. Et quidem quod debeat durare per annum integrum, probatur ex *Tridentino Sess.25. Cap.15. de Regul.* id expressè statuente. Quod verò debeat esse annus continuus, probat *Sanchez* supra Num 31. ex Canonistis docentibus, quando in aliquo Decreto requiritur aliquod tempus, illud debere esse continuum. Et quia tempus continuum videtur necessarium, ut Novitius experiatur Ordinis austeritates & difficultates, quas vix potest satis experiri per tempora interrupta, uti multo difficilius est jejunare per plures dies continuos, quam per dies interpolatos.

Dixi, *regulariter*, quia ex Privilegio Bullato Julii II. concesso Minoribus, in casu quo aliquis annum probationis inceptum interrumpat Religionem & habitum deserendo, si postea ad eam redeat, potest tempus prioris receptionis habitus cum tempore posteriori computare juxta Superiorum determinationem: neque fuisse huic Privilegio per *Tridentinum Sess.* 25. *Cap.* 15. *de Regul.* derogatum, ostendit Rodriquez Tom.3. q.15. art.5. qui & refert multos viros Doctos huic sententiæ subscripsisse. Quamvis *Sanchez* & alii relati à *Diana Part.3. Tr.2.* oppositum doceant, quorum sententiæ praxis Societatis conformari solet. De hoc etiam pluribus agit *Bordonus Cap. 4. de Profess. Quæst.* 13.

Docent etiam Auctores apud supra citatos communius sequentia.

Valere Novitiatum factum in continua corporis *infirmitate*, tum quia per illam patienter toleratam illius natura & virtus satis explorari potest, tum quia ipse vicissim Religionis charitatem & instituta etiam in eo statu potest satis perspecta habere, uti docet hic *Suarez, Navarrus, Miranda, Sanchez, Rodriquez*, contra *Bordonum*, de eo qui in ordine Minorum toto tempore Novitiatus carnibus vesci deberet.

Non item valere Novitiatum factum in *amentia* supervenience tempore non brevi. Nec factum ab ingrediente *ficto animo*, etsi postea fictionem deponat, ut docet *Suarez & Sanchez* de matrim. Disputat. 37. Num. 56. quamvis disertè notent, doctrinam oppositam esse omninò probabilem, & magis praxi accommodatam, cum Novitiatus opere magis quàm intentione perficiatur: idemque tradit. *Bordonus hic Quæst.* 16.

Novitiatum tenere, etsi factum cum *impedimento occulto*, si hoc desinat ante professionem, sicut docet expressè *Portel de dubiis Regularium verbo Novitius, Num.*52. de eo qui admissus fuit ab aliquo non habente admittendi potestatem: quamvis aliter sentiat *Sanchez, Navarrus, Rodriquez*.

Dimissum è Societate Jesu post vota biennii, si iterum recipiatur, de rigore juris non debere semper repetere Novitiatum, quamvis contrarium in praxi soleat observari, docet cum pluribus *Pellizarius in Manuali Regul. Tract.* 2. *Cap.*1. *Quæst.*12. Et universim, si quis injustè ejectus fuerit, non debere Novitiatum denuò inchoare tradit *Bordonus hic Quæst.*12.

VI. *IMPEDIMENTA* substantialia admissionis in *Societatem* quinque enumerantur in *Cap.*2. *examinis generalis*; *& in Parte*1. *Constit. Cap.*3. Primum, Recessisse à gremio matris Ecclesiæ fidem abnegando, vel in errores contra illam sic incidendo, ut damnatus quis fuerit ob aliquam propositionem hæreticam, vel ut suspectus de hæresi per sententiam publicam declaratus, vel si infamis ob excommunicationem tamquam schismaticus extiterit: 2. Si homicidium aliquo tempore perpetraverit, vel propter enormia peccata publicè infamis fuerit. 3. Si habitum sumpserit alicujus Religionis Fratrum vel Clericorum vitam aliquando cum illis agendo, sive emissâ, sive non emissâ promissione: aut etiam cum vestibus monachalibus Eremita fuerit. 4. Si adstrictus sit vinculo matrimonii consummati, vel legitimæ servitutis. 5. Si patiatur infirmitatem unde judicium obscurari, vel parum sanum reddi soleat, aut si ad hujusmodi infirmitatem habendam dispositio notabilis appareat.

Horum singula admissionem in Societate reddunt invalidam, sic ut etiam vota, aut professio subsequens pro nulla haberi debeat: de quibus in particulari tractat *Castropalaus Parte*3. *de virtute Religionis Disp.* 1. *Pun.*8. §.1.

Ubi & agit idem, de impedimentis secundariis, quæ quamvis à Societate non omnino excludant, reddunt tamen personam minus idoneam, & admissionem lege ordinariâ difficilem.

VII. Quæ-

VII. Quoad *POTESTATEM ADMITTENDI*, Prælatorum Regularium est admittere ad Religionem. Et in quibusdam Ordinibus, etiam Superiorum localium, de consilio tamen & consensu sui Capituli. Varia sunt de hoc jura particularia, & Bulla Sixti V. quæ & moderamen apponit prioris Bullæ ab eodem editæ, uti videre est apud Auctores prædictos. In terminis etiam Bullæ Sixtinæ, necessarium non est, ut in admissione omnes Deputati concordent.

Juxta Decretum ejusdem Sixti V. certæ Informationes admissioni Novitiorum præmitti debent. Non tamen in casu quo admittendus sit notoriè dignus: nec si admittendus sit in partibus longinquis: & quid de hoc concessum sit Societati, deducit cum aliis *Pellizarius supra Tract. 2. Cap. 3.*

Admissionis capax est Conjux innocens, quando constat de alterius conjugis adulterio: uti & sponsi de futuro: sed non regulariter qui sub ea spe puellam defloravit.

Non recipiuntur Episcopi sine Pontificis licentia. Uti & habens Votum Religionis illicitè acceptat Episcopatum, saltem sine Pontificis dispensatione.

Capax est admissionis habens Votum intrandi Ordinem alium etiam strictiorem: idque ex Prælati dispensatione vi Privilegiorum concessa, uti fusius supra citati, tam de his, quàm de Decretis Clementis VIII. *Super receptione & educatione Novitiarum*, qui monent, videndum esse, an, & quo modo, aut qua parte in unoquoque Ordine illa admissa fuerint, & in præsenti usu recepta, de quo etiam *Salas*, *Valentia*, *& Reginaldus* apud *Baldellum Lib. 5. Disp. 18, Num. 25.*

Subsunt Novitii jurisdictioni Ordinis in quo probantur, quamdiu in Novitiatu permanent. Non potest tamen illis præcipi in virtute obedientiæ. Nec subsunt pœnis latis contra Religiosos, nisi & ipsi in specie exprimantur.

Validè confitentur Sacerdoti ab Ordinario approbato: sed non semper cuicumque Sacerdoti Ordinis sic approbato. Sufficit ad eorum Confessiones audiendas approbatio sive deputatio Prælati regularis.

An Novitii subjaceant *reservationi* casuum & censurarum, quæ facta est à Prælatis Regularibus pro Religiosis Ordinis in quo probantur, variant sententiæ. Negant *Portel, Miranda, Azor, Vega, Naldus, Sa, Homobonus, Ledesma*, & alii cum *Diana* Part. 3. Tract. 2. Resol. 4. Affirmat Corduba, Rodriquez, Layman, Lezana, & alii apud Dianam supra. Et hanc sententiam in Societate sustinendam esse ex variis Decretis ostendit Pellizarius hic Tract. 2. Cap. 6. q. 12. qui & notat, non solere à Prælatis pro solis Novitiis casus reservari.

VIII. *PRIVILEGIA* quibus gaudent Novitii, sunt varia. 1. Gaudent illis Privilegiis quibus fruitur Ordo in quo probantur. Quia in favorabilibus veniunt nomine Religiosi, ex *Cap. Religioso §. quamvis de Sent. Excom. in 6.* Et cum suo modo sustineant Religionis onera, æquum est, ut participent Privilegia, juxta Regulam juris 55. in 6. uti docet *Suarez* Tom. 4. de Rel. Tract. 10. Lib. 9. Cap. 1. Molina, Azor, Diana, &c. apud ipsum plures cum communi DD. quamvis id neget *Rodriquez & Portel*, *Verbo*, *Novitius*, nisi id in ipsa concessione Privilegii exprimatur.

Possunt etiam Novitii frui *Indulgentiis* quæ concessæ sunt aut conceduntur professis illius Ordinis. Quia, juxta dicta, Novitii in favorabilibus veniunt nomine Religiosorum. Ita *Portel* alios citans. In prima etiam habitus receptione obtinent indulgentiam plenariam à Paulo V. concessam, de qua infra.

Gaudent etiam Privilegio Fori, sic ut non possint pro delicto conveniri coram Judice seculari, præsertim si ante ingressum non cœpit cognoscere de delicto ab eo in seculo commisso. Ita Navarrus, Molina, Azor, Sanchez, Lezana, Suarez, ex Constit. Sixti V. *ad Romanum* apud Pellizarium, aliosque.

Sunt exempti ab *Ordinariorum* jurisdictione. Sunt immunes à *Gabellis*. Gaudent Privilegio *Canonis*, sic ut ille qui percutit Novitium suadente Diabolo, ut jura loquuntur, incurrat excommunicationem Canonis æquè ac si percuteret Religiosum professum. Si sint Illegitimi, sustinent aliqui cum Rodriquez illos fieri habiles ad Ordines sacros. Sed ex adverso docet *Sanchez & Castropalaus*, per solam professionem Religiosam cessare irregularitatem, cui illegitimi subjiciuntur. Horum rationes elidere conatur *Pellizarius Tract. 2. Cap. 7. Quæst. 7.*

Novitii possunt retinere Beneficium Ecclesiasticum seculare antea acquisitum pro toto tempore Novitiatus. Constat ex *Cap. Beneficium, de Regul. in 6.* Et tenentur interea exhibere obsequia requisita quæ per se possunt, uti ex recitatio officii Canonici, & per alios ea quæ per se præstare nequeunt. Si autem beneficio annexum sit jus eligendi, ad suffragium præbendum vocari debent, possuntque suum suffragium alteri committere, de quo *Peyrinus, Pellizarius, aliique.*

Obligatio ad solvendum *Debita* non tollitur per ingressum Tyrocinii: nisi tam re, quam spe sint impotentes solvendi, si in seculo longo tempore non permaneant. Ita *Azor, Lopes, Lessius, Sanchez, Diana*, qui & addit, si Novitio ingresso non solutis debitis relinquatur aliqua hæreditas, legatum, aut donatio, monasterium illa percipiens teneri ejus debita ex iis persolvere.

Non obligantur ad *Vota* facta ante tyrocinii ingressum, utpote pro illo tempore suspensa, etiamsi Ordinis obsequiis non repugnent. Nequeunt tamen ad sacros Ordines admitti titulo paupertatis, uti possunt Religiosi.

Possunt exponi ad concionandum, etiam nondum ordinati; etiam illi qui nondum habent primam tonsuram, si ad hoc reperiantur idonei. Nam jura tantùm simplici Laico actum concionandi prohibent. Colligitur hoc tam aliunde, quam ex Indulto Pauli III: pro Societate apud Pellizarium *Tract. 2. Cap. 3. Quæst. 23.* qui notat, hoc non obstante, in Societate curari, ut sic expositi primâ tonsurâ initientur.

Professus transiens ad alium Ordinem, nequit eligi in Prælatum dicti Ordinis durante ejus Novitiatu: potest tamen in Prælatum prioris Ordinis à quo transiit: uti etiam ad dignitates Ecclesiasticas extra Ordinem. Colliguntur hæc ex *Cap. Nullus de Elect. in 6.* & ex Tridentino *Sess. 14. Capit. 10. de Reformat.* & *Sess. 25. Cap. 21. de Regul.* apud Peyrinum, Pellizarium, Suarez, &c.

Non possunt Novitii de bonis suis ita elargiri Conventui in quo probantur, aut toti Ordini, ut inde impediatur eodem libertas in ordine ad recessum: possunt tamen Conventui fieri donationes ab eorum

rum

rum parentibus & amicis; & ex bonis Novitii quæ ad illius sustentationem requiruntur. Ita præscribitur in Tridentino *Seß.* 25. *Cap.* 16. *de Regul.* apud prædictos.

Requiritur in Novitio *Renunciatio bonorum* juxta Instituta sui Ordinis: illa communiter facienda est intra bimestre proximum professioni; non requirit solennitatem juris civilis: vim habet tantùm à tempore professionis: ante professionem per Testamentum legitimum revocari potest. Constant hæc ex Concilio Tridentino *Seß.* 25. *Cap.* 16. *de Regularibus*, & fusius deducuntur apud Sanchez Lib. 7. Moral. Cap. 2. Portel. Peyrinum, Lezanam, Dianam Part. 3. Tract. 2, Resol. 55. aliosque. De quibus nos plura inferius, de Paupertate religiosa.

ARTICULUS II.

De Professione Religiosa.

PRofessionis Religiosæ essentia distinctè exprimitur hac defensione, quod sit, Contractus moralis, non merè humanus, sed sacer, per quem homo voluntariè se tradit Deo in certa Religione legitimè approbata, idque per tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ, interveniente etiam Prælati regularis auctoritate dictam traditionem Dei nomine acceptantis.

Ad essentiam Religionis non requiruntur tria vota solennia. Patet ex eo, quod qui in Societate Jesu emittunt tria vota simplicia, sint verè Religiosi: sic enim definit *Gregorius XIII.* in Bulla, *Ascendente Domino* apud Pellizarium, Layman, aliosque.

Qui in Ordinibus Militaribus castitatem non absolutam, sed tantùm conjugalem vovent propriè Religiosi non sunt. At verò milites S. Joannis, & ordinis Teutonici, cum edant tria Vota substantialia, veri Religiosi sunt. Ita quoad primam partem docet *D. Thomas* 2. 2. *Quæst.* 186. *Art.* 3. *ad* 3. & cum aliis *Sanchez Lib* 4. *Mor. Cap.* 16. Quoad secundam *Navarrus Consil.* 12. *Peringo, &c.*

Irrita est Professio Religionis, si addatur conditio statui Religioso repugnans, v.gr. ut possit aliquis retinere aliqua bona, tamquam propria: Ita *Abbas, Sylvester, Lessius, Sanchez, Lib.* 5. *Moral. Cap.* 4. *Num.* 92.

Religiosi non sunt, qui editis Votis perpetuæ castitatis, ac paupertatis, obedientiam etiam vovent Episcopo, aut Confessario præstandam. Quia tali voto non subjiciuntur spirituali jurisdictioni Ordinis, imò nec Ecclesiasticæ personæ efficiuntur, sed ut ante erant, Laicæ permanent: Ita *Lessius de Just. Cap.* 41. *Dub.* 10. *Num.* 10.

Summus Pontifex etiam in solennibus Votis Religionis dispensare potest, ut aliquis Religiosus esse desinat. Cum enim Pontifex possit dispensare in Votis simplicibus, sequitur etiam posse in solennibus, cum solennitas Votorum ab Ecclesia sit inducta. Id docent plures Theologi, & exemplis confirmant, cum Navarrô Cap. 12. Num. 75. quamvis aliter senserit D. Thomas, aliique.

Religiosus promotus ad Cardinalatum vel Episcopatum, obstrictus manet essentialib9 Votis suæ religionis, licet quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur, idque per accidens, nam manet nihilominus sub obedientia summi Pontificis, capite omnium Religionum: Ita *D. Thomas communiter receptus in* 2. 2. *Quæst.* 88. *Art.* 11.

Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis, saltem ex moralis honestatis obligatione, præscripta Regulæ servare debet, quæ cum munere, ac dignitate sua consistere possunt, v.gr. ut habitum sui Ordinis ferat, retento saltem illius colore, quamvis quoad formam sive figuram possint se conformare Episcopis sæcularibus, ex indulto *Clem. VIII.* apud *Sanchez*, *hic Num.* 12. *aliosque.*

Religiosus ad sæcularem Parochiam promotus, habitum suæ Religionis deferre, & alia præscripta Regulæ, quatenus cum munere, & laboribus ejus consistere possunt, observare debet, etiam sub culpæ obligatione si Regula Ordinis ita obliget. *Layman. hic Lib.* 4. *Tract.* 5. *Cap.* 1.

Religiosus dum Parochiam secularem administrat in plerisque Episcopo diœcesis subjicitur, verùm in iis, quæ ad Regulam spectant, v.gr. ut habitum gestet, videtur subjectus manere Abbati, vel Præposito Monasterii. Ita *Angelus Ver. Monachus, Rosella, Sylvester, Sanchez, Lib.* 6. *Moralium Cap.* 6. *Num.* 36.

Professio in Religione duplex est, alia expressa, seu verbo, seu scripto: alia tacita v.gr. si quis post annum probationis, professorum habitum proprium triduo gestaverit, aut intra triduum, post annum probationis exactum, exerceat actum proprium professorum, v. gr. in capitulo suffragium ferat, aut si quis Anno continuo habitum in Religione gestaverit, in qua nulla patens distinctio est inter Novitiorum ac Professorum habitum, talis Anno exacto censetur tacitè professus, nisi protestetur sibi non esse animum propterea Religionem profitendi. Hanc tacitam professionem valere etiam post Tridentinum monet *Rodriquez, Miranda, Sanchez Lib.* 5. *Moral. Cap.* 3. *Num.* 36.

Metus gravis & injustus, ipso jure infirmat professionem Religiosam, ut nulla exinde obligatio oriatur, v.gr. si Novitius incarceratus fuit, propterea quod discessum petierit; Imo quandoque etiam metus reverentialis, si nimirum alia concurrant, quæ difficulter homo à se repellere possit. V.G. si minentur Consanguinei nihil amplius subsidii præbendum, si è Religione egrediatur. Ita tradit fusius cum aliis *Sanchez Lib.* 4. *Disp.* 7. *Num.* 7. *Coninck, & Lessius de Just. Lib.* 2. *Cap.* 17.

Post Quinquennium à die professionis non auditur Religiosus in externo foro, si dicat professionem suam ob metum, vel aliud impedimentum irritam fuisse: prius enim reclamare debebat. Certum est ex *Tridentino de Regular. Cap.* 19.

Licet alicujus professio ipso jure irrita fuerit, tamen subsequente expressa vel tacita ratificatione, coram Prælato, iisque quorum interest, facilè convalescit. Ita cum aliis *Navarrus Lib.* 3. *Consil.* 41. *de Regularibus.*

Qui generatim vovit, se Religionem ingressurum, debet moralem diligentiam adhibere ut in aliquo Ordine suscipiatur, idque spectata intentione voventis masculi: solum intentionem habere censentur ad monasteria suæ nationis: fœminæ solum ad vicina monasteria, propter commoditates cognatorum. Quod si quis in ordine laxiore non recipiatur, non tenetur ad strictissimum v.gr. Capucinorum, vel Carthusianorum, si affirmet, vel ex circumstantiis (puta

(puta quia est homo delicatus) colligi possit non fuisse ipsi mentem etiam ad tales Religiones se obligandi. Quia in generali promissione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter in specie promissurus non fuisset: Nec adigendus est, ut fiat Laicus in Monasterio, si affirmet, vel ex circumstantiis colligi possit, intentionem Voti non se extendisse ad hunc casum, uti jam dictum. Et ita docet ipse *D. Thomas* 2.2. *Quæst.* 88. *Art.* 3. *Cajetanus*, *Arragonius*, *Sotus*, *Azor*, *Valentia*, *Rodriquez*, *Sanchez*, *&c.*

Qui certam Religionem vover, etsi in uno Monasterio repulsam ferat, debet alia Monasteria ejusdem Ordinis adire, si spes sit susceptum iri. Secus est, si ingressum certæ Religionis & Monasterii ex causa speciali voverit, videlicet cum dependentia ad certum locum, & non in sensu diviso, videlicet per se, qualicumque loco. Ita fusius post *D. Thomam cit. Quæst.* 88. *Art.* 3. *ad* 3. *Cajetanus*, *Sotus*, *Azor*, *Sanchez*, *Suarez de Relig. Lib.* 4. *de Voto Cap* 8. *Num.* 8.

Qui Religionem vovit, peccat contra Religionis virtutem, si se impotentem reddat ad Monasterii ingressum, contrahendo v. gr. ingentia debita, vel committendo crimen ex quo inhabilis fiat ad admissionem, *Layman hic*, *aliique*.

Qui vovit se professurum in Religione laxa, potest eligere strictiorem: Peccat ingrediendo Religionem laxiorem sine dispensatione, quia minus præstat quam promiserat. Valida tamen est professio, quia alterum Votum solenne, in quo personæ traditio fit & Religioni jus in ipsam acquiritur, derogat priori simplici Voto, per quod nullum tale jus strictiori Religioni acquisitum erat. Constat ex *D. Thoma* 2.2. Quæst. ult. Art. 8. ad 3. *Cajetano* ibidem, *Navarro*, *Sanchez*, *& aliis communiter*.

Votum ingrediendi & experiendi Religionem strictiorem quisque commutare potest in Votum profitendi laxiorem. Ratio quia votum perseverandi in laxiori melius est, & plus obligans, quam Votum tantum ingrediendi & experiendi strictiorem. Ita *S. Antonius Part.* 2. *Tit.* 11. *Cap.* 2. §. 8. *Sylvester Ver. Votum*, *Sanchez*, *aliique*.

Mendicantes non possunt transire ad alium Ordinem non mendicantium (excepto Carthusianorum) sub excommunicatione Papæ reservata: Et licet cum licentia Papæ, aut Ordinis transeant, tamen non habent vocem in Capitulo, nec Administrationes, nec Prioratus, aut officia consequi possunt. Habentur hæc ex Extravaganti communi, *Viam ambitiosæ* & ex *Clementina* 1. de Regularibus.

Austeritas Ordinis attendenda non est secundum institutum Regulæ, sed secundum Observationem præsentem, in tantùm, ut professus in strictiore Ordine, ubi non servatur Regula, possit transire ad laxiorem, in quo servatur Regula, nisi spes sit reformationis futuræ prioris Ordinis, aut si in Provincia Monasterium ejusdem ordinis sit, in quo servatur Regula, & ad quod transferri poterit. Ita *Rodriquez*, *Sanchez*, *Lessius*, *Layman*, *aliique*.

Canonici Regulares transire possunt ad ordinem Monachorum, sed non vice versa. Quia Religio Monachorum austerior est. De quo *Navarrus in Caput Statuimus* 19. q. 3. *de Regularibus*, *&c.*

Quod si quis ab uno Ordine ad alium transire velit & non recipiatur, vel receptus iterum ante Professionem egrediatur, debet redire ad suum Ordinem: Quia non simpliciter ex ordine dimissus est, sed sub conditione, ut alium ingrediatur, ac profiteatur. Ergo hoc non secuto, redire debet: de quo *Sanchez supra num.* 30. *& in Compendio Privil. Soc. Jesu Apostata* §. 11.

ARTICULUS III.

De Paupertatis Religiosæ varia obligatione.

Religiosus absque consensu Prælati expresso aut præsumpto nullam rem pretio æstimabilem accipere, retinere, absumere, permutare, aut alteri donare potest. Hæc enim obligatio in Paupertatis Religiosæ Voto involvitur, ut nihil possideat proprium, sive ad propriam dispositionem. De consensu Prælati præsumpto docet *Suarez* & *Lessius*, Religiosum excusari à mortali si præsumatur affectus Prælati, rem libenter concessuri si rogaretur. Quia tunc censetur rem habere ex superioris voluntate saltem virtuali. Atque hinc si superior sit invitus tantùm quoad modum, venialiter quidem peccari, sed non contra Votum paupertatis tradit *Suarez*, *Sanchez*, & *Layman Lib.* 5. *Tract.* 5. *Cap.* 7.

In Societate Jesu Scholastici & Coadjutores temporales, qui post biennium probationis, Vota simplicia emiserunt, possunt retinere & acquirere Dominium radicale bonorum tam mobilium, quàm immobilium, ut est hæreditas &c. Sunt tamen privati jure actuali de illis disponendi pro suo arbitratu.

Si autem de facto inter vivos, aut mortis causâ de bonis suis disponant absque superioris consensu, valida videtur illa dispositio, quamvis sic disponentes peccent contra Votum Paupertatis. Ratio horum est, quia illi retinent Dominium bonorum suorum, donec illis se abdicent per professionem solennem, quamvis restringantur quoad usum, juxta institutum Societatis à pluribus Pontificibus confirmatum, ut à Gregor. XIII. Ascendente Domino. Ita Sanchez Lib. 7. Mor. Cap. 18. aliique.

Peccant etiam generatim Religiosi qui rem aliquam pretio æstimabilem sine Superioris sui consensu expresso, tacito, aut præsumpto, accipiunt, retinent, occultant, absumunt, permutant, aut alteri donant. Ita cum communi *Antonius*, *Sylvester*, *Navarrus*, *Mendoza*, *Azor*, *Valencia*, *Lessius*, *Sanchez*, *Lib.* 7. *Moral. Cap.* 19.

Sufficit tamen consensus ille *tacitus*, quo Prælatus sciat subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibeat, cum facile possit: Tunc enim plerumque approbare censetur. Ita *Sanchez* ibidem: qui & addit *Num.* 70. Si Prælatus Religioso donet, aut res ab alio donatas illi permittat, ut numismata benedicta, vicunculas, rosaria, sciens subditum ad proprium usum iis omnibus non indigere spectatâ earum qualitate, hoc ipso tacitè concedi facultatem ea aliis sive domesticis, sive externis donandi. Et domesticos pro tunc alia venia non indigere deducit *Lugo* de Just. Disp. 3. Sect. 8.

Usus solus rerum non absumptibilium potest esse contra Votum Paupertatis v. gr. librorum ad notabile tempus, quod tamen rarò ascendere ad mortale, notat *Sanchez supra*, *& Cap.* 20. *Num.* 6.

Si Religiosus parcius vivendo aliquid reservat, non sibi acquirit, sed monasterio manet, cum sit dominii incapax, ideoque nihil sibi proprium acquirere servando

vando potest, aut aliis donando. De quo *Sanchez sup. Lib.7. Cap.19. n.33.*

Quidquid Religiosus Contractu, donatione, vel hæreditate acquirit, Monasterio acquirit: Monasterium autem non obligatur ex contractu vel delicto Religiosi, nisi quatenus consensum præbuit, vel aliquod inde commodum accepit. Ita *Navarrus Com.2. de Regul. num.62. Azor.1.2. Cap.11. Quæst.2. aliique, & colligitur ex Cap. quod quibusdam de Fidejussore.*

Administratores & Oeconomi Religionis, plus dare non possunt, quam Ordinis Regula, Consuetudo, vel Superioris voluntas permittit. Constat ex *D.Thoma 2.2. q.32. Art.8. alüsque.* Unde si quis ab illis ultra potestatem concessam acceperit, furti particeps censetur.

Prælati Regulares contra Votum paupertatis & adversus Justitiam peccant, si bona Conventus aliter expendant, aut donent, quam Ordinis Regula, aut consuetudo permittit. Quia Prælati non sunt bonorum communium Domini, sed solum Administratores. Ita cum communi *Navarrus hic num.11. & 23. Abulensis, Molina, &c.*

Quanta materia ad transgressionem Voti paupertatis, requiratur, ita definiri solet sicuti in furto, præsertim filiorum à parentibus honestis, quod latitudinem aliquando majorem admittit: de quo *Navarrus, Azor, Sanchez, aliique.*

Tridentinum Concilium *Sess.25. Cap.2.* videtur prohibuisse, ne Religioso designentur stabiles reditus instar cujusdam peculii, quamvis dependentis à Prælati voluntate, licet alii DD. non sine probabilitate negent id Tridentino Concilio adversari, Ita enim docet *Navarrus Comment. de Regul. num.18. & alibi, Sanchez, Sà, Reja, Lud. Miranda, & alii,* Contra *Lopez, Lessium, Azor, Rodriquez, Molinam, Tom 2. Disp.276.*

Prælatus Religioso licentiam dare non potest res absumendi in usus vanos, aut illicitos, sed tantùm expendendi ad utilitatem Monasterii, publicam, vel privatam. Nam Prælatus subdito majorem facultatem conferre non potest quam ipse habet: cum autem is bonorum Monasterii Dominus non sit, sed tantùm Administrator, ideò ea arbitratu suo, atque inutiliter expendere non potest, sed tantùm in ejusdem Ecclesiæ seu Monasterii necessitatem, vel aliquam utilitatem. De quo fusius *Navarrus supra, num.23. Sylvester Ver. Religio, Miranda, Tom.1. Quæst.28. Art.9. Valentia, Molina, Sanchez, Lib.7. Moral. Cap.19. num.39.*

Etiam Abbatissæ Monialibus suis subditis licentiam dare possunt accipiendi, expendendi, retinendi, quæ justa sunt. Excipit tamen *Sanchez* sup. num.44. Nisi consuetudine, vel constitutione Ordinis Abbatissæ potestas sit restricta.

Religiosus si rem aliquam donatam absolutè acceperet in favorem alterius, non interveniente licentiâ Prælati, peccat contra Votum paupertatis: secus tamen, si se habeat tantùm ut intercessor, eleemosynarius, internuncius. Ratio prioris est, quia in hoc casu Religiosus jus aliquo pretio æstimabile sibi usurpat, si accipiat pecuniam suo arbitratu distribuendam, ita ut à dante revocari non possit. In posteriori autem revocari potest. & de re nulla nomine suo disponit. Ita *Turrianus, & plures apud Sanchez supra Cap.30. num.3.*

Si Monacho hæreditas aut legatum relinquatur ea lege, ut ad ipsum & non ad Monasterium pertinere debeat, explicari debet, voluisse testatorem, ut ad Monachum pertineat cum consensu Prælati. Quare si Prælatus consensum neget, corruit legatum, vel institutio. Ratio, quia dispositionem qualemcunque ita interpretari oportet, potius ut valeat quam ut pereat, & perplexitas verborum secundùm præsumptam voluntatem testatoris ordinanda est. Adde quod verba testatoris debent intelligi secundùm conditionem personæ, cui aliquid datur: atqui Monachus hæreditatis aliter capax non est, nisi quoad usum dependentem à voluntate Prælati. Monachus tamen legatum sibi relictum potest Monasterio resignare: Quia conditio illa à testatore apposita erat in gratiâ Monachi, quivis autem favori suo renunciare potest. Ita *Angelus* Ver. Monasterium num. 1. Sylvester Ver. Religio Quæst. 5. Rodriquez, Molina, Bartolus, Sanchez Sup. Cap.17. num.4.

Si testator expresserit, non aliter se relinquere Monacho, nisi ut habeat rem independenter à Prælati consensu, irritum est legatum: sed in dubio non est præsumendum id adjectum fuisse, ut conditionem propriè dictam, sed ut modum, qui si impossibilis sit pro non adjecto habetur. Ita *Bartolus, Sylvester, Molina, Rodriquez supra, contra paucos.*

ARTICULUS IV.

De voto Religiosæ Castitatis.

Castitas Religiosa rectè definitur, Virtus qua Religiosus per Votum promittit abstinere ab omni delectatione venerea tam illicita quam licita per cōnubium: sive sit Votum solenne, sive simplex, quale emittunt Religiosi Societatis post biennium probationis, & dirimit matrimonium subsequens ex Gregorio XIII. Const. *Ascendente Domino.*

Hinc pro brevi resolutione casuum plurimorum: *Omnis* actus venereus qui in seculari est peccatum unicum contra castitatem, idem actus in Religioso est peccatum duplex, scilicet intemperantiæ contra Castitatem, & sacrilegii contra Votum quo se ad servandam Castitatem adstrinxit.

Non dari in Religiosis, nec in aliis, in delectationibus venereis omninò deliberatis parvitatem materiæ quæ excuset à mortali communior est sententia, apud *D.Thomam 2.2. Quæst.154. Art.4. S.Antoninum Part.4. Tit.5. Cap.1. num.9. Sylvestrum, V. delectatio, Lessium, Lib.4. Cap.3. num.59. Azorium Part.3. Lib.3. Cap.15. Rebellum, Baldellum, Sanchez,* qui retractavit sententiam suam oppositam ex *Armilla, Soto, Navarro &c.* cum eam docere nobis interdictum sit à P. Generali Claudio Aquaviva die 24. Aprilis 1612. Decreto quod incipit: *Quia nonnullorum opinio &c.*

Votum Castitatis Religiosæ irritat sponsalia de futuro. Ita *Suarez*, aliique ab ipso relati de Relig. Tom 3. Lib.9. Cap.7. Num.8. Imo dissolvit sponsalia de præsenti, aut matrimonium ratum & non consummatum uti probatur ibidem: ergo à fortiori dirimit sponsalia de futuro.

Non tamen dirimit Votum illud matrimonium ratum & jam consummatum. Est certum & constat ex illo Matth.19. *Quos Deus conjunxit, homo non separet.*

Dices, inde non sequitur quod per Vota solennia non possint separari ex constitutione Ecclesiæ, quæ non *hominem*, sed Deum repræsentat.

Resp. Ecclesiæ non competere potestatem divinam in illis in quibus ipsum jus divinum repugnat, uti

uti hic repugnare docet S. Gregorius Lib. 9. Epist. 39. & ipsa praxis Ecclesiæ in oppositum.

Votum Religiosæ Castitatis inhabilitat ad matrimonium subsequens: etiam quoad Scholares approbatos Societatis. Vota tamen simplicia, etiam formati, in eadem non dissolvunt matrimonium ratum præcedens, uti cum aliis fusius ostendit *Pellizarius Tract. 4. Cap. 3. Sect. 2, & Suarez de Rel. hic num. 13.* addens etiam, usu semper servatum, ut nemo ligatus vinculo matrimonii rati in Societatem recipiatur.

Qui est Religiosus & simul Sacerdos violans Castitatem, Sacrilegium non nisi unicum committit, ideoque sufficit illum confiteri, se esse ligatum Voto Castitatis. Si tamen Religiosus cum Religiosa peccaret duplex Sacrilegium, & in confessione exprimendum admitteret.

Ut Violatio Castitatis Religiosæ cadat sub Reservationem à Superiore factam, requiritur, ut ea sit mortalis non tantum per relationem ad intentionem, & pravum affectum delinquentis, sed etiam ex ipsa gravitate operis externi, quod per se censeatur mortale in genere luxuriæ: Ita *Pellizarius, Diana*, & alii communiter. Debet etiam esse lapsus carnis plenè voluntarius, & opere consummatus: Per hoc opus consummatum non tantùm intelligitur fornicatio, aut quæcumque alia copula illicita, sed etiam quæcumque pollutio perfectâ voluntate procurata, etsi non perveniatur ad actum ulteriorem sive copulam quam fortasse peccans intendebat: Ita *Suarez de Relig. Tom. 4. Tract. 8. Lib. 2. Cap. 18. Lezana, Diana alios citans Part. 3. Tract. 2. Resol.* 118.

Hinc delectationes morosæ, imò tactus, aspectus, aut complexus venerei & deliberati, etsi sint peccata mortalia, non sunt tamen casus reservati. Quia illa propriè & rigidè non veniunt sub nomine lapsus carnis opere consummati, si non accedat pollutio, & aliquo modo intenta. Imò hic benè notandum, quod tradit *Sanchez de Matrim. Lib. 9. Disp. 45. num. 29.* Si dantem culpabilem causam pollutioni pœnituerit legitimè causæ datæ anteaquam subsequatur, vacare in se culpa pollutionem postea subsequentem. Unde sequitur etiam à reservatione vacare.

Quando Confessarius dubitat, an casus particularis in hoc genere sit reservatus pœnitentem ab eo ritè absolvit, modò non sit confessarius supinè negligens, & ignarus. Ita cum communi docet hic *Suarez, Filliucius, Bonacina, Lugo de Pœnit. Disp. 29. Sect. 2.*

Plura de peccatis tam aliis, quam in hoc genere reservatis, vide in hoc Opere infra de Absolutione Tract. II. Cap. III.

De ipsis verò peccatis contra Castitatem in particulari, & quando sint mortalia, aut veniale, vide ibidem, *Part. III. Tract. V. Cap. VI. de Luxuria.*

Quæstio singularis est, An cum Religioso dispensare possit Pontifex, ad contrahendum matrimonium eo modo, ut habitâ prole, teneatur relictâ uxore iterum ad Religionem redire. Respondet cum Tabiena, & Abbate, *Sanchez* de Matrim. Lib. 8, Disp. 8. Num. 9. Id posse fieri tantùm in casu quo uxor in hoc consentiret, vel per fornicationem præberet justam causam divortii perpetui. Quia absque his conditionibus de essentia matrimonii est, ut sit perpetuum. Ubi rectè notat *Sanchez*, causam talis dispensationis debere concernere publicam utilitatem, qualis esset præclaræ alicujus Familiæ conservatio per novæ sobolis generationem.

ARTICULUS V

De Obedientia Religiosa obligationibus.

Ex vi voti Obedientiæ, Religiosus obligatur ad omnia, quæ Prælatus præcipit conformia Ordinis Regulis & constitutionibus, sive res præcipiatur expressè, sive implicitè. Quod si Prælatus in imperando addat: In virtute sanctæ Obedientiæ, vel formâ æquivalenti, obligatur subditus ad obediendum sub mortali: Si verò aliâ aut nulla simili forma utatur, censetur tantùm obligare sub veniali, quod saltem in Societate usum habere notant ex ea Auctores varii. De his in communi *S. Thom. 2. 2. Quæst.* 104. *Lessius, Laym. Pellizarius, Sanchez Lib. 6. Moral. Cap. 1.* Imò rarò Superiores ex parte sua sub culpæ obligatione præcipere aliquid censendi sunt, nisi utantur verbis, in virtute &c. aut similibus. Quod de consuetudine in Societate testatur porrò *Alphonsus Rodriquez exercitii perfectionis Part. 3. Tract. 6. Cap. 3. Sanchez Lib. 4. Moral. Cap. 4. Vasquez 1. 2. Tom. 2. Disp. 158. Cap. 3. Num. 24.*

Si Prælatus præcipiat Religioso v. g. Episcopatum, aut Instituta austeriora quàm Regula Ordinis requirat, non tenetur illi in hoc obedire. Ratio, quia Prælatus nihil præcipere potest, nisi quod directè vel indirectè pertinet ad Regulam. De quo S. Thomas 2. 2. Quæst. 104. Art. 5. in corpore. & Dist. 44. P. 2. A. 3. qui illic triplicem obedientiam distinguit: *Indiscretam*, si quis obediat contra legem Dei, vel Regulam Ordinis: *Imperfectam*, si quis obediat tantùm in his ad quorum observationem se Voto obedientiæ expressè, vel implicitè obstrinxit. *Perfectam*, si quis obediat in omnibus, quæ non sunt contraria legi Dei, aut Regulæ, quam professus est. Debere semper obedire, ubi manifestum non cernitur peccatum, ad perfectionem Obedientiæ, non ad Votum pertinere tradit *Layman ex D. Bonaventura, & D. Thoma 2. 2. Quæst. 104. Art. 5. in corpore.*

Probabile est, quod Prælatus Ordinis, propter Votum Obediendi in omnibus, quæ justa sunt, etiam *actus internos* præcipere possit, licet consuetum non sit, nec consultum, ut alia sub peccato præcipiantur. Ratio conclusionis, quia Prælati possunt irritare Vota interna suorum: Ergo habent gubernativam potestatem in actus internos. Deinde Religiosi possunt vovere internos actus, & sub obligatione promittere: Ergo sunt capaces, ut imperentur. Ita *Suarez Lib. 4. de legibus Cap. 12. aliique contra plures.*

Quæ ex genere suo *indifferentia* sunt, à Prælato bono fine v. g. ad mortificandum propriam voluntatem præcipi possunt. Ita *Cajetanus in D. Thom. in q. 186. Art. 5. ad 4.* Contra *Mirandam T. 1. manualis q. 26. Art. 9.*

Si Ordinis Regula sub culpa non obligat, ejus transgressor non peccat contra Votum obedientiæ. Quia Votum obedientiæ intelligitur de iis tantùm quæ continent propriè præceptum. Nihilominus potest superior propter transgressionem pœnam imperare, cum obligatione eam suscipiendi ex obedientiæ Voto, quamvis non semper ita obligare soleat. Ita cum communi *S. Thom 2. 2. Quæst. 186. Art. 9. ad 1. Sanchez, Valentia Tom. 3. Disp. 10. Quæst. 4. Pun. 5.*

Religiosus in Ordine Prædicatorum aut Societatis Jesu transgrediens meram Regulam bono aliquo fine,

non

non peccat: v.g. si extra tempus loquatur cum socio ut mœstum consoletur: quia Regula per se non obligat sub peccato. Paratus tamen esse debet, qui ita Regulam transgreditur, pœnam subire, quippe etiam ob defectum non culpabilem coram Deo inferri potest ob regularem disciplinam conservandam. Ita *D.Thomas Sup. Art.9. Valentia, Sanchez, Vasquez* 1. 2. *Disp.* 158. *Cap.*3. *n.*16.

Sin verò Regulam violet ob torporem, aut libidinem, peccat saltem venialiter. Imò si quis frequenter transgrediatur, & hoc modo Religiosam disciplinam graviter perturbet, mortaliter peccat: Uti tradit & explicat *Sanchez* lib.4. Moral. Cap.4. n.18.

Regulares professi non tenentur acceptare Novam Regulam seu arctiorem vivendi modum, quem nec explicitè nec implicitè professi fuerunt. Ratio, quia Religiosi per Votum obedientiæ non transtulerunt omnem voluntatem in superiorem, ut quælibet ipsis imperare possit: sed ea solum quæ ad observationem Regulæ, quam profitentur, directè vel indirectè spectant. Nec ex communiori, summus *Pontifex* potest cogere Religiosum ad arctiorem vivendi rationem, quam prima Instituti forma postulat. Quia speciale obedientiæ debitum, quo Religiosi erga summum Pontificem adstringuntur ex Voto eorum provenit, quod erat secundum proprium Regulæ institutum. Sed ut Episcopatum accipiant, possunt cogi, cum, ut alii Clerici, summo Ecclesiæ Pastori subjecti sint. Ita communius *Sylvester*, *Sanchez*, *Lessius Lib.* 2. *Cap.* 41. *num.* 76. *Azor Tom.*1. *Instit. Moral. Lib.*13. *Cap.* 11. *Quæst.*19.

Si tamen strictior observatio necessarium medium videretur ad substantialium Votorum in tali Ordine observationem, Regularibus auctoritate Prælatorum imponi potest, licet eam expressè non voverint. Quia talis observatio indirectè pertinet ad Regulam, quando sine illa Regula in suo vigore conservari non potest, consequenter cum Religiosus Regulam profitetur, implicitè etiam se obligat ad ea omnia, sine quibus status Religionis suæ observari nequit. Ita supra citatus *Sylvester, Sanchez, Lessius*, aliique.

Si appareat Regulæ ac disciplinæ temporis diuturnitate collapsæ Reformationem necessarium medium fore ad Ordinis conservationem, Prælatus, cum Capitulo, multoque magis Summus Pontifex ad acceptandam reformationem omnes professos compellere potest. Ita *Vasquez supra Cap.*4. *Num.*25. *Azor Tom.*1. *Lib.*1. *Cap.*11. *Quæst.*19. *Sanchez supra Cap.*2. *num.* 35. *cum aliis ab ipso citatis.*

In Societate Jesu ultra tria Vota substantialia Religionis, sunt & alia Vota sex quæ à Professis emittuntur, apud Suar. aliosque.

Primum est, Votum solenne obedientiæ Pontifici circa Missiones quaslibet, etiam sine viatico amplectendas, intellige, si hoc sit necesse. Non excludit tamen hoc Votum excusationem justam personæ designatæ, modo parata sit eâ non obstante parêre, si præcepto formali mandetur.

II. Votum simplex non permittendi, quantum in se est, relaxationem paupertatis sui instituti, scilicet, suffragando ad illius mutationem: Non violatur autem per actiones particulares Superiorum aut aliorum aliquâ ultra limites paupertatis indulgendo, aut usurpando.

III. Votum non procurandi dignitates intra Societatem, quod etiam est simplex. Violatur hoc Votum per quamlibet actionem externam in ambitum talem influentem: idque etiamsi ambitus ille per alium exerceatur: intellige utrobique, si actio externa sit sufficienter manifestativa ambitionis. Violatio talis reddit cujusvis Prælationis in Societate incapacem. Non violatur procurando sibi non auferri dignitatem jam acquisitam, apud citatos.

IV. Votum non acceptandi dignitates extra Societatem, quod etiam est simplex, & intelligendum de actione externa, ut supra. Vetat omnem talem ambitum directum, imò & indirectum juxta *Sanchez Lib.* 6. *Moral. Cap.* 17. Contra *Pellizarium* in manuali Tract. IV. Cap.5. Sect.5. Additur in formula: *Nisi coactum obedientia ejus qui mihi præcipere potest sub pœna peccati.* Per hoc solus Pontifex passim intelligitur, non Generalis, non Congr. Cardinalium etiam Sede vacante: sub hoc Voto non contineri ipsum Papatum docet hic *Suarez Cap.*9. *Num.*14.

V. Votum, etiam simplex, denunciandi ambientes. Intellige, quando ambitio est mortalis contra Votum prædictum; & quando est mortalis certitudo delicti, etiamsi non possit à denunciante probari. Non obligat hæc denunciatio, si ambitus sit tantùm volitus, sed non inceptus: vel si sciatur tantummodò alios velle pro aliquo id ignorante ambire: vel si constet denunciationem faciendam fore frustraneam. Denique vi hujus voti denunciandi sunt tantùm Professi ambientes, uti contra *Sanchez* docet *Suarez, Castropalaus, Pellizarius hos citans in manuali Tract.*4 *Cap.*5. *Sect.*5. *n.*305.

VI. Votum simplex, audiendi consilium Generalis &c. si in Episcopum professus eligatur. Non obligat hoc Votum ad consilium positivè petendum, sed audiendum; nec ad sequendum, in casu quo meliora consilia aliunde suggeruntur.

VII. Est votum simplex omnibus commune, scilic. ingrediendi Societatem, quod fit post tyrocinium, & diversum est à tribus Votis substantialibus Religionis: per hoc enim vovens obligatur ad acceptandum in Societate gradum sibi postea à Generali offerendum sive professi, sive formati. Votum hoc non violaret qui jam promotus ad gradum studeret ascendere ad Superiorem, uti censet *Pellizarius supra Sect.*7.

De aliis Constitutionibus ad Regulares particulariter pertinentibus.

Commodissimum est summatim cognoscere alia *Constituta* minùs communia ad Religiones varias in particulari pertinentia, & apud quos *Auctores* illa resolvantur. De his habent singuli ferè Ordines Regularium Scriptores sui Ordinis proprios, qui in suum Institutum, Leges, normamque vivendi Tomos ac Tractatus integros diffusè conscripserunt, quos infra adducemus, quales sunt Tractatus hic sequentes:

Primò, De obligationibus variorum quoad particularium Regularum sui Ordinis observantiam: quoad Sacramentorum frequentationem: quoad Jejunii, Clausuræ, Chori, & Missarum obligationem.

Secundò, De prohibitionibus Regularium, quoad absolutionem reservatorum: stipendia Missæ: libros imprimendos: claustra monialium: Appellationem à Prælati sui correctione: alienationem bonorum sui Ordinis: Abstinentiam à Negatione, & ab actibus Forensibus, sive judicialibus, & aliis jure comuni prohibitis.

Tertiò, De Pœnis latis contra Regulares jure communi. Item quoad Censuras, Excommunicationes, Suspensiones, Reservationes, Interdicta, & pœnas Privativas respectu Regularium in particulari.

Quartò, De Regularium Privilegiis, quoad usum singulorum Sacramentorum: quoad Immunitatem suarum Ecclesiarum & Conventuum: quoad Sepulturas, Indulgentias, Confraternitates, Privilegium Canonis, Exemptionem ab Ordinariorum jurisdictione, & à Foro seculari, Decimis & Gabellis.

Horum singula, ultra ea quæ hic de illis tradidimus diffusè tractantur apud Auctores ab initio hic citatos, ut est, *Suarez* de Religione, *Pellizarius* in Manuali Regularium, *Castropalaus* in suo Opere morali de virtute Religionis *Part.3. Peyrinus, Bordonus, Portel, Diana*, & alii qui ab illis in quæstionibus particularibus adducuntur.

BULLARIA quoque extant particularia Decretorum Pontificiorum, aliorumque, in quibus continentur singula, quæ circa Ordines in particulari hactenus constituta fuerunt. Præter alios Joannes Baptista Confettius Florentinus Sacræ Theologiæ ac Juris Canonici Doctor, edidit uno volumine in quarto, *Collectionem* Privilegiorum, &c. Sacrorum Ordinum Mendicantium, & non Mendicantium juxta sacri Concilii Tridentini reformationem, & summorum Pontificum novissimas confirmationes, & innovationes.

In hac Decretorum Collectione in particulari continetur Tractatus de Mari Magno Privilegiorum, & Bulla Aurea, Sixti IV. aliisque Constitutionibus ac Literis Apostolicis, earumque validitate pag.280. De Privilegiorum derogatione: de Privilegiorum Conservatoribus: de Regularium exemptione: de illorum Foro competenti: de Appellatione à sententia Prælatorum Regularium: de Bonis locorum Regularium alienandis: de Prælatorum electione, & potestate: de Præscriptione Regularium activa, & passiva: de tempore, & qualitate Ordinandorum: de verbi Dei prædicatione: & deputatione ac præsentatione ad Confessiones audiendas: de Ecclesiis, Domibus, ac locis per Regulares recipiendis: de divinis officiis ac Missis: de Sepulturis: ac Præcedentia in processionibus ac funeralibus publicis &c. Denique de Monialibus Regularium regimini subjectis, earumque clausura, ac cæteris Institutis: nec non de Confraternitatibus utriusque sexus: Item, de Tertiariis etiam sexus utriusque, qui ab initio Ordini SS. Francisci, & Dominici nunc diversis aliis annectuntur: quarum aliæ ex Constitutione Pii V. ad tria Vota Regularia & clausuram obligantur: aliæ in parentum, affinium, propriisve domibus degunt, & virginitatem sive cœlibatum per Vota tantum simplicia Deo offerunt. De prædictis, inquam, singulis variorum ibi Pontificum Diplomata in proprio tenore expressa exhibentur.

RESOLUTIONES *SINGULARES.*

AD *Hæresim, & partes Hæreticorum, & Infidelium ubique pertinentes, nec non variarum Missionum Navalium, Castrensium &c.* Traduntur seorsim infra per integrum *Tractatum Sextum.*

TRACTATUS SECUNDUS DE SACRAMENTIS IN GENERE *ET* ABSOLUTIONE SACRAMENTALI PRO SACRAMENTO PÆNITENTIÆ.

SUMMULA: Materia & Forma Sacramentorum. Intentio Ministri & suscipientis. Effectus Sacramentorum, & modus illos causandi. Character Sacramentalis, &c. De Patrum, & recentiorum auctoritate. De ABSOLUTIONE Sacramentali. De Jurisdictione in quovis genere. Approbatione Confessarii. Reservatis Pontificii, Episcopo, Superioribus Regularium, Privilegiatis: & de Missionariorum in his, aliisque potestate peculiari. Sequitur Tractatus de Confessione: & postea de singulis Sacramentis in specie.

CAPUT UNICUM. DE SACRAMENTIS IN COMMUNI.

SAcramentum in communi, est signum sensibile gratiæ justificantis, à Deo institutum, ut sanctitatem causet. Numerum Sacramentorum esse septenariũ &c. probavimus suprà in Controv. Part. I. Tract. II. cap.6.11. An & quæ fuerint Sacramenta in statu naturæ integræ, legis naturæ &c. traditur supra Tom. II. Part. I. p.58.

Ad essentiam Sacramenti pertinet materia, & forma, & debita utriusque coëxistentia. Essentialis etiam est institutio Christi, & intentio Ministri, & in adultis plerumque intentio quædam, & dispositio suscipientis. Quæ omnia cum aliis huc pertinentibus per paucas assertiones elucidanda erunt.

§. I.

Quæ, & qualis esse debeat materia & forma Sacramentorum.

DIco primò, Sacramenta novæ Legis (quæ in usu consistunt) constant rebus ut materiâ; verbis, ut

ut formâ: præter Matrimonium, quod perfici potest nutu, scripto, aut aliis signis quæ verbis æquivalent.

Ratio est, quia materia Sacramenti v. gr. absolutio infantis in Baptismo, est res ex se indeterminata, ut sit signum, & causa gratiæ sanctificantis: ergo debet ea in ratione talis signi determinari per verba, quæ ex sua institutione vim habent aliquid determinatè significandi; & quæ à Christo assumpta sunt ut simul cum certa materia intrinsecè constituant signum causativum gratiæ sanctificantis. Dixi, hoc intelligendum de Sacramentis, *quæ in usu consistunt*, propter Eucharistiam, quæ post Consecrationem servatur, & permanet Sacramentum, etsi verba Consecrationis pridem desierint.

Contra hanc assertionem objicit *Scotus in 4. Dist. 16. Quæst. 1.* In Sacramento Pœnitentiæ sola absolutio Sacerdotis significat gratiam, & remissionem peccatorum, non autem pœnitentis Confessio; ergo Confessio non est pars hujus Sacramenti, sed tantùm conditio extrinseca ad absolutionem prærequisita.

Respondeo negando antecedens: quia voluit Christus ad constituendum Sacramentum Pœnitentiæ assumere totam formam externam in Judicio requisitam, ad hanc autem formam non tantùm spectat sententia Judicis, sed etiam declaratio delicti, quæ sita est in Confessione Pœnitentis. Idque probatur ex Tridentino Sess. 14. Cap. 3. *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti, ipsius pœnitentis actus, qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex divina institutione requiruntur, hac ratione Pœnitentiæ partes dicuntur.*

Dico secundò: Materiæ & formæ conjunctio, & coëxistentia physica non est necessaria ad valorem Sacramenti, sed tantùm moralis, ita scilicet ut communi judicio censeatur forma cadere supra materiam. Hinc validus est Baptismus, etsi paulò ante vel post ablutionem infantis pronuncietur forma, *Ego te baptizo* &c. Valet etiam absolutio, etsi uno vel altero die post Confessionem proferatur. Forma autem Consecrationis requirit, ut hostia sit præsens, & sensu perceptibilis à Sacerdote pro eo tempore, quo proferuntur verba Consecrationis. Ratio hujus diversitatis petitur ex eo, quod in uno Sacramento præ alio faciliùs, in majori temporis aut loci distantia, intelligatur forma materiam determinare, & cum ea constituere unum signum sacramentale, quod ex diversa signi natura, & morali æstimatione judicari debet.

Dico tertiò: Sacramentorum omnium materia, & forma à Christo determinata est, quæ salvo Sacramenti valore, quoad substantiam mutari nequeunt.

Probatur conclusio ex Trident. Sess. 21. Cap. 2. ubi dum declarat in Ecclesia fuisse perpetuo potestatem, ut in Sacramentorum dispositione ea statueret & mutaret, quæ magis expedire judicaret, expressè addit, *salvâ eorum substantiâ*: Ergo non habet Ecclesia potestatem aliquid immutandi in materia & forma, cùm hæc ad Sacramentorū substantiam pertineant, unde colligitur ipsius Christi potestate sublimiori ea constitui debuisse.

Contra objicies: Ante Tridentinum materia Matrimonii erat consensus contrahentium signis utrimque expressis, absque Parochi, & testium præsentia: Atqui post Tridentinum talis consensus sine præsentia Parochi non est materia sufficiens in Sacramento matrimonii; ergo Ecclesia potuit alicujus Sacramenti materiam immutare.

Respondeo, admisso ant. negando consequentiam; Ecclesia enim isto casu non immutavit formaliter materiam in Sacramento Matrimonii à Christo institutam, quæ fuit traditio potestatis in mutua corpora per contractum validum, & legitimum: Ecclesia autem tantùm statuit, ut traditio illa clandestina non esset amplius valida in ratione contractus, atque ita deesset conditio requisita, ut comprehenderetur sub materia à Christo instituta, qui pro materia matrimonii non quemlibet contractum, sed omnino validum sufficere voluit.

Porrò quanta materiæ aut formæ mutatio Sacramentum invalidet, de singulis infra dicetur.

Hac thesi sic constituta, corruit gemina hæresis, una Lutheri negantis certam verborum formam à Christo in Baptismo, aliisve Sacramentis constitutā: altera Calvini asserentis verbum in Sacramentis debere esse non consecratorium, sed concionatorium, sic nempe prolatum, ut possit fidem in audientibus excitare, cujus unius actu, & exercitio vult omnes etiam baptizatos justitiam adipisci. At Calvinum erroris hic arguent ipsi infantes baptizandi, quibus necesse erit Calvinistam per septem annos Baptismi verba inclamare, antequam iis rationis usu carentibus, unum fidei actum extundat.

§. II.

De Intentione Ministri, ac suscipientis, & qualis ad valorem Sacramenti requiratur.

Dico primò: Intentio Ministri essentiam Sacramenti necessariò ingreditur.

Probatur ex principio generali. Illud est de rei essentia, quo sublato, cæteris permanentibus, tollitur rei essentia. Sed sublata Ministri intentione, manentibus rebus & verbis, perit essentia Sacramenti; ergo illa Sacramenti essentiam ingreditur. Minor patet ex Trident. Sess. 14. Cap. 6. ubi de Sacramento Pœnitentiæ docet, etsi reliqua adsint, nihil fieri, si Sacerdoti desit animus verè absolvendi. Hinc etiamsi Sacerdos super Hostiam aut calicem formam Consecrationis debitè pronunciet, si careat intentione consecrandi, nihil efficiet: & sic de cæteris.

Objicies primò: Nihil intrinsecè requiritur ad constituendum quodvis compositum præter materiam, formam, & unionem, quâ inter se copulantur. Ergo nec ad Sacramentum aliud desideratur quam materia, & forma, & debita utriusque coëxistentia.

Respondeo, Intentionem Ministri se tenere ex parte formæ, nam ad formam Sacramenti non instituit Christus verba quocumque modo prolata; sed simul cum debita intentione conficiendi Sacramentum.

Objicies secundò: Intentio Ministri aliquando est peccaminosa: ergo non potest esse pars Sacramenti, quæ gratiam causare debet.

Respondeo neg. consequentiam: quia Sacramentum non causat gratiam aut Deum movet, ut est actio Ministri.

Ministri, sed ut est actio à Christo instituta, etsi per malum Ministrum malè exerceatur. Sicut Deus inclinatur ad præstandam gratiam propter eleëmosynam jussu Domini concessam, etsi famulus ex mala intentione illam distribuat.

Ojicies tertiò: Ergo valor Sacramenti erit suscipienti incertus, si pendeat ab intentione in Ministri pectore recondita, & hominibus ignota.

Respondeo negando sequelam: Habebit enim certitudinem moralem, quam Christus voluit sufficere in Sacramentis, non ab Angelis, sed ab hominibus humano more administrandis, quibus nihil est faciliùs quàm actioni externæ intentionem internam adjungere, nisi eam ex sacrilego animi decreto ultrò cohibeant, quod vix de aliquo ministro, nisi bipedum nequissimo, præsumi potest.

Dico secundò, intentio suscipientis est etiam de intrinseca essentia Sacramenti, quod confertur adulto, præter Eucharistiam, ita *Lugo hic Disp.* 2. *Num.* 141. cum communi Doctorum sententia. Hujus ratio fundatur in argumento quo superiorem thesim stabilivimus.

Dixi, *Sacramenti quod confertur adulto*, quia in parvulis, cùm sint rationis expertes, intentio nulla requiritur. Addidi, *præter Eucharistiam*, quia ad ejus essentiam, & valorem sola requiritur intentio Ministri conficientis Sacramentum, non verò suscipientis.

Sed hic ulterius quæritur, qualis debeat esse illa intentio Ministri ad Sacramenti valorem requisita? Pro resolutione.

Dico tertiò: Requiritur in Ministro intentio saltem faciendi id quod facit Ecclesia, id est, ut intendat saltem confusè actionem externam Sacramenti ponere ob illum finem aut effectum, quem Christiani communiter per eam actionem obtineri volunt.

Probatur ex Trid. Sess. 7. Can. 11. requirente in terminis, intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, contra Lutherum, Calvinum, aliosque Sectarios, qui volunt sola actione externa perfici Sacramentum, etsi Minister ostendat se tantùm joco verba proferre. Verum qui sic operatur, non agit more Ecclesiæ, quæ effectum Sacramenti seriò intendit, sed more Lutheri aut Calvini, quibus per tales jocos gratia tantùm jocosa debetur.

Quia verò inter Theologos considerari solet triplex intentio: Primò, *actualis*, quæ actu existit, quando conficitur Sacramentum: Secundò, *habitualis*, quæ est voluntas præterita, & nondum retractata: Tertiò, *virtualis*, quæ est quidem præterita, sed persistens in aliquo effectu à se posito: Quæritur; Utra harum ad conficiendum validè Sacramentum sufficiat?

Dico quartò: Non sufficit in Ministro intentio habitualis, sed requiritur saltem virtualis.

Prima pars probatur: Ideo requiritur aliqua intentio, ut actio Sacramentalis sit voluntaria, & humano modo à Ministro exerceatur: Sed intentio habitualis, quæ neque in se, neque in suo effectu ampliùs existit, non potest actionem præsentem reddere voluntariam; cùm nequeat ullo modo eam causare, & efficere ut à voluntate dependeat. Ergo nullo modo sufficit ad Sacramentum.

Hinc, etsi heri volueris infantem baptizare, & hodie contingat te inadvertenter aquam illi inspergere, & formam pronunciare, nullo modo validum erit Sacramentum.

Dices, Sufficit in Sacerdote intentio habitualis, ut alteri applicetur fructus sacrificii: ergo eadem sufficiens erit ut conficiatur Sacramentum.

Respondeo neg. consequentiam: quia intentio habitualis, quæ nullo modo amplius existit, potest esse causa objectiva movens Deum, ut alteri applicet fructum sacrificii, sed non potest esse causa physica, à qua in præsenti profluat actio Sacramentalis.

Secunda pars pro intentione virtuali sic probatur. Quia per intentionem virtualem actio Sacramentalis dependet à voluntate Ministri, hæc enim est causa cur actio illa exerceatur.

Si quæras, quomodo possit intentio virtualis causare actionem præsentem, cum ipsa actu præterierit?

Respondeo, non omnino præteriisse, vel enim relinquit aliquem effectum ex quo præsens actio procedit, vel certè (quod verius puto) post illam perseverat volitio quædam actualis tam tenuis ac remissa, ut agens per actum reflexum non possit illam in se percipere, mentis præsertim acie in res alias distracta. Neque enim necesse est, ut actus omnes quos elicimus reflexè advertamus: alioquin & ipsos actus reflexos percipere oporteret, & in hos iterum per alios actus intendere, continua serie in infinitum progrediendo, quod dici nequit. Hujus inadvertentiæ experimentum habemus in illis, qui ex arte fides pulsant, aut qui aliquid describunt, aut legunt, quibus existimo inesse actum voluntatis tenuem, ac remissum, quo in singulos fidium tactus, & scriptionis apices actu feruntur, etsi ad singulos quos eliciunt actus ipsi non reflectant. Constat enim illas actiones à voluntate dependere, cùm possint pro ejus arbitrio cohiberi, aut continuari.

Simili igitur modo dicetur Sacerdos habere intentionem virtualem consecrandi hostiam, qui cum voluntate celebrandi pertexit ad templum, accessit ad altare, & Sacrum legit, etsi neque in his actionibus, neque dum actu consecraret ullam adverterit se consecrandi intentionem habere.

Dico quintò: In suscipiente sufficit intentio habitualis declarata ad valorem Sacramenti. Dixi, *ad valorem*, quia hic non agitur de dispositione requisita ad fructum Sacramenti percipiendum, de illa in singulis Sacramentis agetur.

Colligitur assertio ex Cap. Majores, & ex Concilio Arausicano 1. Can. 11. ubi dicitur: *Obmutescens baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præterita testimonium aliorum verbis habet.* Atqui in eo, qui sic obmutuit, sola est intentio habitualis, quia tantùm est voluntas præterita non retractata, ergo &c.

Ratio hujus est, quod intentio suscipientis non debeat activè causare actionem Sacramentalem, sed sola intentio Ministri; suscipiens autem ad confectionem Sacramenti tantùm passivè se habere solet. Hinc, si aliquis delirans, antea petiit v. gr. Baptismum, aut Eucharistiam, debet ei in vitæ periculo conferri, quamvis in isto statu nullam videatur habere suscipiendi Sacramenti intentionem actualem, aut virtualem.

QUÆRES, An fides, & probitas Ministri requiratur ad valorem aut fructum Sacramenti?

Respondeo negativè: Ac proinde validum, & fructuosum est Sacramentum collatum à Sacerdote impio,

impio, aut etiam in hæresim prolapso, si suscipiens ex parte sua sit ritè dispositus.

Probatur ex Trid. Sess. 7. Cap. 6. & 7. ubi declarat Sacramenta semper conferre gratiam non ponentibus obicem. Collata autem ab hæreticis Sacramenta esse valida, & non iteranda definivit Ecclesia contra S. Cyprianum, qui olim contrarium errorem tuebatur.

Neque refert quod hæretici non sint vera membra Ecclesiæ: quia administrando Sacramenta non agunt tamquam membra, sed tamquam instrumenta externa, quorum ministerium placuit Ecclesiæ usurpare, ut subveniret fidelium necessitati.

§. III.

De Effectibus Sacramentorum, & modo quo causantur.

Dico primò: Omnia Sacramenta novæ legis causant gratiam ex opere operato. Dicitur gratia, aut alius effectus, causari *ex opere operato*, quando confertur ex vi operis externi procedentis ab alio quam à suscipiente Sacramentum, sicut fit in Baptismo infantium. Dicitur autem gratia causari *ex opere operantis*, quando datur ex vi actus interni meritorii qui elicitur ab ipso operante.

Thesis hæc asseritur à Trident. Sess. 7. Can. 8. Et patet ex eo, quod Sacramenta agant non tantùm ut opus Ministri, sed multò magis ut opus Christi, qui voluit suo nomine per Ministros Sacramenta conferri, ut ex suis meritis actu positis operentur. Unde sicut eleemosyna collata à famulo dicitur opus operatum Domini, sic Sacramentum rectè nuncupatur opus Christi volentis illud suo nomine administrari.

Ubi adverte, præter gratiam sanctificantem, annexas esse singulis Sacramentis gratias actuales ordinatas ad finem Sacramenti suo tempore obtinendum, v. gr. Baptismus præstat auxilia ad alia Sacramenta postea digne suscipienda; Confirmatio ad constantem fidei Professionem, & sic de cæteris.

Dico secundò, Sacramenta conferunt æqualem gratiam æqualiter dispositis, & majorem pro majori suscipientis dispositione.

Probatur ex Trident. Sess. 6. Can. 7. ubi cùm dixisset Baptismum esse causam instrumentalem justificationis, adjungit, quod justitiam accipimus unusquisque, secundùm propriam cujusque dispositionem.

Dices: Ex illa assertione sequeretur illum, qui in susceptione Sacramenti omittit majorem dispositionem, graviter peccare; quia liberè opponit obicem majori augmento gratiæ.

Respondeo negando sequelam: quia suscipienti non est præceptũ, ut ad illud majoris gratiæ incrementum se disponat, cum Tridentinum ad susceptionem Eucharistiæ statum gratiæ tantùm requirat. Est tamen hæc res consilii, & magno hominibus solatio, quod pro mensura devotionis, cum qua ad hos gratiæ fontes accesserint, certò sciant se uberiorem meritorum copiam relaturos.

Quæstio celebris est; An Sacramenta gratiam causent physicè, an tantùm moraliter? Pro causalitate physica stat firmiter Schola Thomistica, *Suarez, aliique*. Partem his oppositam sustinet *Vasquez, Lugo*, ac plerique recentiores, pro brevi resolutione.

Dico tertiò, Sacramenta causare gratiam tantùm moraliter, id est, movendo tantùm objectivè Deum, ut ipse in anima gratiam physicè operetur.

Et probatur primò: Quia nihil cogit asserere gratiam in Sacramentis aliter produci quàm extra Sacramenta: At extra Sacramenta producitur gratia physicè à solo Deo; ergo etiam in Sacramentis: gratiæ enim natura, & excellentia exigere videtur, ut à solo Deo physicè procedat.

Probatur secundò: Quando contingit sublato obice Sacramentum præteritum reviviscere, tum demum animæ gratia infunditur: Atqui illa gratia non potest à Sacramento physicè produci, cùm amplius non existat, dum in animam gratia recipitur: Ergo uti in illo Sacramentum ad efficientiam gratiæ moraliter tantùm concurrit, ita in cæteris fieri meritò concludes.

Objicies cum Thomisticis: Perfectior est modus causandi physicus quàm moralis; ergo dignitas Sacramentorum illum sibi vindicare debet.

Respondeo neg. consequentiam: Eximia enim perfectio est, quod Sacramento exhibito, tamquam Christi syngrapho, debeat Deus per se gratiam causare; sicut quantumvis magna sit excellentia Matris Dei, illa tamen non requirebat, ut Deipara Christi animam per se crearet, uti omnes admittunt.

Instabis cum *Suarez*, Patres frequenter dicunt Sacramenta operari, producere, efficere in nobis gratiam, quod propriè dici nequit de causa morali.

Respondeo Patres eodem loquendi modo asserere, Passionem, & Sanguinem Christi in nobis gratiam operari, ad quam constat, ea tantùm moraliter concurrere, movendo Deum, ut suam nobis gratiam largiatur.

§. IV.

Quid sit Character Sacramentalis.

Respondeo, Characterem Sacramentalem esse signum quoddam spirituale, in anima indelebile, & ab aliis distinctivum, quod in eadem persona non iteratur. Tria sunt Sacramenta, quæ Characterem Sacramentalem imprimunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo.

Constant hæc ex Concilio Florentino, & Tridentino Sess. 7. Can. 9. contra Wicleffum, & Calvinum. Et de hoc Charactere videtur esse illud Augustini, *Tract. 5. & 6. in Joannem*; Si baptizatus Charitatem non habet, Characterem quidem impositum habet, sed desertor vagatur.

Ratio, cur illa Sacramenta Characterem imprimant, est tantùm voluntas Christi: cujus motivum fuisse videtur, tradere signum perpetuò distinctivum personæ ad certum statum à se cooptatæ. Per Baptismum enim assumitur homo in Christi familiam, per Confirmationem in militiam, per Ordinem in ministerium: quod in aliis Sacramentis locum non habet, quæ ad succurrendum necessitatibus in vita occurrentibus instituta sunt, ideoque possunt sæpius iterari. Illa autem tria, cum significent statum aut potestatem permanentem, nequeunt iterari, aut eorum Character in hac vita deleri. Imo, ex communi Theologorum sententia, manet etiam post mortem Character ille in Beatis ad Christi gloriam, & in damnatis ad eorum confusionem sempiternam.

Opponunt quidam Novatorum, Characterem hunc præ-

præsertim in Ordine ac Confirmatione superfluum & fictitium esse, ex eo quod illius antiqui Patres non meminerint.

Sed ut paucis respondeam, Etsi illius mentio apud Patres non extaret (quod minimè admitto) satis tamen constat eam doctrinam tam ex Conciliis, quam ex communi Theologorum consensu recipiendam esse. Neque enim omnia illico repudianda sunt, quæ disertè in Patrum Scriptis non exhibentur.

Annotatio de Sanctis Patribus, & Theologis modernis.

ATque hic in ordine ad alias hoc tempore quæstiones obiter notandum: Inanem esse hodie strepitum quorumdam Scriptorum, ac si actum esset de *Sanctorum Patrum* auctoritate, si quis asserat, Aliqua magis esse Theologis recentioribus, quam priscis Patribus, & Scriptoribus cognita, & explorata. Quæro ego, An non potuit D. Thomas, longo post Patres seculorum intervallo, legere & intelligere easdem Scripturas, eadem Concilia, aliaque veterum monumenta, ex quibus, exempli gratia S. Augustinus aut S. Ambrosius suam scientiam hauserunt? An non potuit idem exhaurire ipsius Augustini volumina, & alia insuper plurima quæ postea per sex septemve integra secula illis accessere. Non potuit tamen è converso S. Augustinus, aut ullus Patrum novisse omnia quæ post suum obitum per decem & amplius secula hactenus in lucem prodierunt: qualia sunt quæ sancita fuere in Concilio Florentino, & in Lateranensi, & in Tridentino circa varias quæstiones tot seculis exortas, circa reservationes, concessiones, ritus, facultates, reformationes, nova tum legum institutiones, & antiquarum declarationes: præter innumera Pontificum Diplomata, & decreta tanto temporum intervallo constituta. Neque enim vasti tot Conciliorum Tomi qui nunc extant, neque integra Bullarum Apostolicarum volumina, neque totum Corpus Juris Canonici ac Civilis, neque amplissima Scholasticorum Operum Bibliotheca, Doctoris etiam Angelici, Subtilis, Seraphici studio, totque seculorum præclaris elucubrationibus locupletata, ad S. Augustini, aut primorum Patrum conspectum unquam pervenerunt. Hæc tamen haud dubiè universa Theologis modernis ad varias Resolutiones subsidium præbent amplissimum.

Cur ergo piaculum erit tam grande, tamque invidiosum, si quis dicat, Recentiores Theologos ex his aliqua posse certius deducere, quàm ex Antiquorum scriptis resolvi possint? Ac si post elucubrata veterum Scriptorum volumina omnes scientiarum fontes exaruissent. Hoccine est, *Hæreticorum more Patres aspernari? aut modernos Scriptores ipsis præferre?* Fuerunt sane sine controversia antiqui Patres, & S. Augustinus imprimis, prima & suprema Ecclesiæ luminaria, sic tamen secuturis seculis suam lucem communicarunt, ut propriam illis non abstulerint. Horum Patrum splendori si quis detraheret, meritò ipse obscurus, & nullo nomine dignus reputandus esset. Verùm longè aliud est S. Augustino aliquid detrahere, aliud illis modernis non assentiri, qui conantur omnibus ejus Scriptis auctoritatem definitivam vindicare, aut ea Pontificum decretis opponere, aut indamnatæ ab illis doctrinæ quasi patrocinium adsciscere. Hisce conatibus si quis obsistat, illum quilibet æquus judex, & ipse S. Augustinus suæ auctoritatis & doctrinæ sincerum asseclam & defensorem meritò agnoscet.

Quantum verò commodum habeant in Republica Christiana singuli, in foro tam interno, quàm externo, & variis Theologorum etiam Recentiorum Scriptis in omni quæstione studiosè elaboratis, vel hinc facilius æstimabis: quod nemo prudens non maximi faciat in promptu habere plurimos doctos & sinceros Consiliarios, quos in qualibet sua difficultate & quæstione convocare, & consulere possit; illosque fidos, & nulli contendentium parti addictos. Nonne etiam ipsi passim Principes Ecclesiæ, Theologos adhuc spirantes adeoque Recentes in unum congregare, & singulorum opiniones exquirere gaudent pro gravissimarum Causarum decisione? Hoc tanti momenti privilegium singulis etiam privatis per Theologorum recentium diuturnas in omni genere Elucubrationes & Scripta communicari, non leve certè orbi Christiano commodum & beneficium reputari debet.

Hos Recentiores ab accusatione promiscua *Benignitatis indebitæ defendit Patrum & Doctorum auctoritas.*

FRustra agunt qui his promiscuè affricare conantur labem indebitæ laxitatis, aut inde invidiosâ nuncupatione Probabilistas vocitare non dubitant.

Si qui hinc inde Scriptores moderni in hoc genere sanioris doctrinæ orbitam excesserint, ideone alii auctores solidissimi in communem invidiam vocandi? An quia etiam ex antiquis Scriptoribus aliqui exorbitarunt, ideo Antiquorum cæterorum auctoritas aspernanda? Quo itaque nisi ad Te, qui Recentiores abjicis, recurrendum erit? Sed neque ad Te jam dabitur recursus, cum in numero Recentiorum vel maximè existas. *Quo* ergo demum *ibimus, ut verba vitæ æternæ habeamus*? Non omnis igitur in animarū directione doctrinæ benignitas, illicò laxitatis odiosæ insimulanda est.

Audiamus de hoc Ecclesiæ tam Latinæ, quàm Græcæ Patres antiquissimos, maximeque eximios. Prætermitto cæteris *D. Gregorium Magnum Pontificem Romanum*, qui ante mille annos Confessarios instruit his verbis *Lib. 1. Epist. 142.* Dilecti, inquit, & venerabiles Fratres, si ad Christum revocare contumaces vultis, exuite omnem vel levissimam acerbitatem: induite paterna viscera, ut nemo timeat sub oculis vestris nudare ulcera sua, ut recipiat sanitatem. Excipite peccatores in spiritu lenitatis, audite in omni patientia, ut sibi certò polliceantur, in scelerum naufragio patere tutissimum indulgentiæ vestræ portum: in qua videlicet compassione necesse est, ut talem se, qui præest, exhibeat, cui subjecti quique occulta sua prodere non erubescant, &c.

Accedit Ecclesiæ Græcæ Doctor & Lumen eximium *S. Joannes Chrysostomus* ante annos mille ducentos, *Homil. 43. in Cap. Matthæi 23.* ad illa verba *Alligant onera gravia.* Tales, inquit, sunt nunc Sacerdotes, qui grave pondus venientibus ad Pœnitentiam imponunt, qui dicunt & non faciunt, & sic dum pœna Pœnitentiæ præsentis fugitur, contemnitur pœna peccati futuri. Si enim fascem super humeros adole-

adolescentis, quem non potest portare, posueris, necesse habet, ut aut fascem rejiciat, aut sub pondere contringatur: Sic & homini, cui grave pondus Pœnitentiæ imponis, necesse est, ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens eam sufferre non possit, & scandalizatus amplius peccet: Deinde etsi erramus modicam Pœnitentiam imponentes, nonne melius est, propter misericordiam rationem dare, quam propter crudelitatem. Ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax: Si Deus benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus. Ita *S. Chrysostomus* ore aureo, contra ferreum quorumdam suo etiam tempore in pœnitentibus absolvendis rigorem.

Confirmat insuperabiliter hanc praxim ipse *S. Augustinus* Ecclesiæ Latinæ Doctor præclarissimus, *Tract. 16. in Joannem.* Veni, inquit, columba te vocat, gemendo te vocat. Veni (ô peccator) veni, noli timere. Et vobis dico Fratres mei (Sacerdotes) gemendo vocate, non rixando, vocate orando; intelligant quia doletis illos, non dubito, quia si videbunt dolorem vestrum, confundentur & reviviscent, &c.

Prætermitto cæterorum Doctorum torrentem, qui horum, & Ecclesiæ utriusque Græcæ & Latinæ Doctrinam & praxim secuti sunt, cum *S. Bernardo, Sermone 23.* in Cantica: Oportet, inquit, peccatorem recurrere ad Sacerdotem, tanquam ad sinum matris, &c.

Ex his patet hanc fuisse Ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ praxim probatissimam, & si nunc viri illi viverent, totis viribus pro ea decertaturos.

Inter *DOCTORES* Academiarum maximè eximios in hoc genere, nomine laxonis aut probalistæ obscurati non fero auctoritatem Scriptorum celeberrimæ in nostro Belgio Academiæ Lovaniensis, in qua & ego altiorum studiorum primordia posui.

Docuit pridem cum communi, licitum esse sequi aliquando sententiam minus probabilem, minusque tutam, Joannes Malderus præcipui nominis Doctor Lovaniensis, & Antverpiensis Episcopus, in 1. 2. Disp. 86. cujus verba refero: *Dico tertiò: Licet aliquando sequi minus probabilem, relictâ probabiliore, etiamsi probabilior fuerit tutior..... Dico quartò, subditus debet parere superiori præcipienti opus, quod secundùm probabilẽ sententiã licet, etiamsi secundùm probabiliorẽ subditi idem opus non sit licitum..... Dico quintò: Confessarius tenetur absolvere pœnitentem, habentem opinionem probabilem, secundùm quam ab eo opere proponit non abstinere, quod secundùm probabiliorem ipse confessarius tenet non esse licitum.*

Quam celebris sit auctor, ignorat nemo, *Joannes Wiggerus* S. Theol. Doctor Lovan. 1. 2. quæst. 19. a. 6. sic docet: *Dico quartò, quando ex utrâq; parte sunt opiniones probabiles, quarum una est probabilior, & altera minus probabilis, possum in actionibus moralibus sequi minus probabilem, modo verè, & absolutè probabilis sit, relicta probabiliori, non tantùm quando minus probabilis tutior est, vel quando ab operante habetur uti probabilior: sed etiam quando est minus tuta, & habetur ab operante tamquam minus probabilis.* His addit ibidem: *Dico quintò: interdum contingit, quod in operando teneamur sequi sententiam probabilẽ prætermissâ probabiliori, aut æque probabili, quamvis etiam hæc per se loquendo esset tutior, semotis omnibus extrinsecis.*

Consentit Joannes Molanus Lovan. Doctor. Tract. de virtut. cap. 1. num. 16. 17. 18. Item doctrina Thomæ Leonardi Lovaniensis Doctoris, lib. 2. de hominis institutione c. 7. pugnantis pro usu licito probabilis opinionis etiam in illâ materiâ, & denique concludentis, alioqui secuturum, *quod in pertinentibus ad legem naturæ homines semper tenerentur sequi partem tutiorem, etiamsi opposita longe esset probabilior &c. Quam autem, inquit, hæc omnia sint absurda nemo non videt.*

Eadem in Lovaniensi Schola sæpius sunt propugnata. Jacobus Pontanus S. T. Doctor Lovan. die 2. Decembr. 1650. hæc propugnavit: *Prudenter agis sequendo sententiam probabilem, etiam relicta probabiliori, & tutiori, nisi charitas obstet & justitia.* Moderationes hujus generis censeant adhibendas Theologi communiter.

Gerardus van Werm, S. Theol. Doctor Lovan. die 30. Maji 1653. Thesim dedit hanc: *Licitum est operari juxta sententiam probabilem; imò juxta minus probabilem, relicta probabiliori & tutiori.*

Nec minus docet Libertus Fromondus S. T. D. die 10. Junii 1653. Jacobus Pontanus S. T. D. die 6. Novemb. 1659. & die 2. Aug. 1663. rursumque Lib. Fromondus die 16 Jan. 1637. Guilielmus Tasselon S. T. D. die 14. Nov. 1639. Andreas Laurent. S. T. D. die 3. Aug. 1654. Guil. Mercerus die 9. Nov. 1630. Christianus Beusecum S. T. Doctor Lovan. die 1. Martii 1640. sic posuit: *Probabile est, quidquid vel ab uno famoso Doctore ex professo docetur, modo passim tamquam improbabile ab aliis non rejiciatur; imò omne dictum Confessarii non clarè falsum pœnitenti respectu vulgi Fidelium.*

Andreas Laurent. S. T. Doctor Lovan. die 29. Julii 1651. *Liber est à peccato, qui sequitur opinionem unius Doctoris, absque eo quod eam expendat, & postea reperit falsam. Inter opiniones probabiles una non est securior, & tutior alterâ.* Horum singula non assero, sed recenseo.

Cum his vide suprà pag. 91. aliarum Academiarum & Scholarum Auctores toto orbe probatissimos. Hos si Moderni tamquam Novos aspernentur, videndum illis est, quo loco seipsos præ illis novissimos reponere debeant.

Verùm, sapientia & veritas non veterascit: aliàs junior fuisset illa in Antiquis, & senior in novis. Æquè igitur in se antiqua est veritas sive ex Antiquis, sive ex Novis hauriatur, quamvis in illis magis veneranda: hinc providè in persona sponsæ mater Ecclesia,

Nova & vetera servavi tibi.



DE ABSOLUTIONE SACRAMENTALI IN SACRAMENTO POENITENTIÆ,

Cum variis tam Missionum, quàm aliorum singulorum Facultatibus, Privilegiis, & Casibus reservatis.

POtestatem Ordinis, & Absolutionis in Sacramento Pœnitentiæ à Christo institutam esse, & penes Sacerdotes in Ecclesia Romana inviolabili successione permanere probavimus suprà in Polemicis *Part. I. Tract. II. pag.* 72. & 81.

Hic autem scientiam ad illius muneris usum proximè requisitam tradere intendimus, idque ante alia Sacramenta, quoniam præ cæteris, Sacramenti Pœnitentiæ assiduus est in Ecclesia usus, & plurima ad praxim necessaria hic simul connexa fusius & opportunius traduntur.

CAPUT. I.

De Jurisdictione requisita ad Absolutionem Sacramentalem.

JURISDICTIO generatim est facultas alicujus habentis auctoritatem publicam in alios in ordine ad eorum regimen aut gubernationem. Dividitur *primò* ratione status, in jurisdictionem Ecclesiasticam, & Civilem. *Secundò*, in Contentiosam, ad quam pertinet in proprio tribunali leges condere, præcipere, & punire: & in voluntariam, ad quam præcipuè pertinet legitimare, dispensare, beneficia & officia conferre, & Sacramenta administrare.

Tribunal sive forum in quo exerceatur jurisdictio, sortiri oportet vel ratione domicilii aut habitationis, vel ratione certi delicti, vel contractus, vel rei, aut possessionis constitutæ in certo territorio, vel aliquando ratione originis. Jurisdictio contentiosa differt etiam in hoc à voluntaria, quod illa extra territorium exerceri non possit, hæc aliquando possit. Item, quod jurisdictio contentiosa etiam in invitos exerceatur, voluntaria autem non nisi volentibus confertur, quia beneficium non datur invito. Viventium in Defunctos nulla datur jurisdictio.

Disputant Theologi, an Episcopis competat sua Jurisdictio jure divino, an Ecclesiastico. Nos hic in ordine ad praxim statuimus *primò*, Pontificem Romanum immediatè à Christo accipere Jurisdictionem sive potestatem ligandi ac solvendi in omnes Christi fideles, etiam in hæreticos per Baptismum Ecclesiæ mancipatos. *Secundò*, Episcopos, & quoslibet alios Præsules, ac Sacerdotes, omnem quam habent jurisdictionem mediatè à Christo, immediatè à Pontifice derivare, qui potest illam conferre, auferre, limitare: his positis

Dico primò; Ut Sacerdos legitimè consecratus possit validè à peccatis absolvere, præter potestatem Ordinis, requiritur etiam potestas Jurisdictionis, & in plerisque Approbatio Ordinarii. Nam sine his Ordo tantùm confert Sacerdoti potestatem absolvendi remotam, absq; determinatione ad certas personas, quas possit tanquam suos subditos absolvere. *Jurisdictio* enim Confessarii est potestas, quæ in foro conscientiæ in alterum tanquam subditum obtinetur.

II. In tribus tamen casibus quivis Sacerdos jurisdictionem obtinet, ut à peccatis absolvat, ex perpetua Ecclesiæ consuetudine. Primò, in articulo mortis ab omnibus peccatis validè absolvit. Secundò, Si Confessio sit de mortalibus, à quibus anteà pœnitens absolutus fuerat. Tertiò, Si Confessio de solis venialibus instituatur. Cum hoc tamen discrimine, quòd secundam, & tertiam facultatem Ecclesia auferat Sacerdoti excommunicato, denuntiato, & notorio percussori Clerici; primam autem omnibus relinquat, ne quis in extremo articulo hujus Sacramenti beneficio destituatur. Adde insuper, quòd Sacerdos simplex non approbatus, non debeat à Prælatis permitti, ut absolvat à peccatis venialibus extra necessitatem ex Decreto Innocentii XI. circa Communionem quotidianam, *in fine.*

III. Dico secundò: Jurisdictio in foro Pœnitentiæ, alia est *Ordinaria*, quæ ratione officii, quo fungitur, alicui competit; Alia est *Delegata*, quæ non vi officii, sed ex Ordinarii concessione alicui communicatur. Jurisdictionem Ordinariam habet Summus Pontifex in omnes Christi fideles: Episcopus & ejus Vicarius in omnes ad suam Diœcesim pertinentes: Prælati regulares exempti in suos subditos: Parochi in omnes, qui in sua paræcia habent domicilium, vel quasi domicilium.

Ad constituendum in aliquo loco *Domicilium*, vel quasi domiciliũ, & animus, & factum requiritur. Animus consistit in proposito permanendi in loco ad tempus anni non exiguum, factum in actuali habitatione.

Qui in duobus locis Domicilium habet, censetur habere duas Parochias, ideòque potest in alterutra pro libitu Sacramenta suscipere. Si tamen habeat quasi Domicilium in Diœcesi à loco propriæ habitationis diversa, non poterit Ordines sacros suscipere ab alio quàm Episcopo proprii domicilii.

IV. *Vagabundi*, qui nullibi versantur cum animo magnâ anni parte permanendi, ubiq; forum sortiuntur; ac

ac proinde possunt cuivis Parocho, & exposito confiteri.

Peregrini, qui suum alibi habent domicilium, dum absunt à sua parochia, possunt alteri Sacerdoti exposito confiteri, & Eucharistiam suscipere etiam tempore Paschali; idque ex tacita Ordinariorum voluntate, communi consuetudine confirmata, uti hic testatur *Layman*, aliique. Tenentur tamen testimonium annuæ Confessionis, & Communionis suo Parocho id postulanti exhibere.

V. Dico Tertiò. Qui habet ordinariam jurisdictionem à peccatis absolvendi, potest eam alteri Sacerdoti delegare. Delegatus autem non potest alterum subdelegare. Ratio hujus est, quia delegato tantùm conceditur facultas exercendi jurisdictionem quoad suam personam; ergo si alteri eam committat, suam facultatem excedit: Sicut usuarius jus habet utendi re ad usum concessâ, sed non alteri ejus usum concedendi: hoc enim jus ad proprietarium pertinet.

Excipe primò, nisi specialiter delegato concedatur, ut possit subdelegare, uti communiter fit in delegato Pontificis, accedente partium consensu. Nisi fortè personæ delegatæ specialis industria electa esse videatur, uti fieri solet in causis gravioribus v. g. matrimonialibus, quas Curia Romana ferè solis Episcopis, vel eorum Officialibus committere solet.

Excipe secundò, nisi alicui demandata sit universitas causarum, ita ut quasi ordinario munere fungatur in causis omnibus certi generis, aut certo loco judicandis. Hinc resolvit *Henriquez*, aliique, si Episcopus Parocho, vel Provincialis suo Guardiano deleget facultatem absolvendi subditos à casibus reservatis, illos posse hanc facultatem alteri delegare ad certum casum reservatum, vel ad certam personam absolvendam.

VI. Si alicui committatur vicarium Officium, cui jurisdictio annexa est, v. g. officium Parochi absentis, vel nondum in Sacerdotem consecrati, potest ille Vicarius unam ad alteram causam alteri subdelegare, sed non integram officii executionem. Nisi fortè alicubi consuetudo, & consensus Parochi delegantis permittat id non minùs à delegato quàm ipso Parocho præstari.

VII. Dico quartò. Ad jurisdictionem alteri conferendam non sufficit ratihabitio in futurum sperata: Neque consensus pro præsenti rationabiliter præsumptus, si dum absolveret reipsâ non adfuit. Ratio horum est; quia ad valorem Absolutionis requiritur, ut Sacerdos eam conferens habeat actualem jurisdictionem in pœnitentem; in utroque autem casu, tempore Absolutionis deest actualis jurisdictio, quæ non habetur sine alterius consensu per signum externum cognito & declarato. Ac proindè Sacramentum pœnitentiæ, cùm fuerit semel invalidum, non potest per subsequentem consensum convalescere. Aliud est in cæteris Sacramentis, ad quorum validam administrationem consensus Ordinarii non requiritur, excepto Sacramento Matrimonii.

VIII. Confessarii Ordinum mendicantium accipiunt jurisdictionem in foro conscientiæ, non ab Episcopo, sed à Summo Pontifice, accedente Prælatorum suorum consensu, ad absolvendum omnes Christi fideles seculares intra limites sibi præscriptos. Ille autem consensus in Missionibus, & itineribus ordinariè pro concesso supponitur, ubi non obstat aliaaliquorum Ordinum consuetudo.

IX. Dico quintò. Facultas audiendi Confessiones, aut absolvendi à casibus reservatis, per mortem concedentis non expirat. Ratio, quia facultas illa est gratia, & beneficium actu concessum: gratiam autem & beneficium Principis decet esse mansurum *Reg. Jur.* 16. *in* 6. Undè in praxi videmus Sacerdotem in cooperatorem à Parocho assumptum, eo defuncto pergere in administratione Officii, quamdiu à novo Parocho non removetur.

X. Facultas autem delegata ad jurisdictionem contentiosam in foro justitiæ, morte delegantis extinguitur, si delegatus ea jurisdictione nondum uti inceperit. Ratio, quia jurisdictio delegata ad justitiam, habet rationem mandati, non autem gratiæ, & Beneficii, mandatum autem expirat morte mandantis, quando non involvit gratiam in favorem alicujus tertii absolutè concessam.

XI. Sacerdos cum jurisdictione tantùm dubiâ illicitè absolvit, nisi urgente necessitate: adjecta tunc conditione, *in quantum possum*, & admonito pœnitente ut iterùm confiteatur alicui certam jurisdictionem habenti. Expedit autem, ut tali casu pœnitens veniale aliquod adjiciat, in quod absolutio certò cadat validè & directè, in cætera saltem indirectè.

XII Si tamen ex ratione verè probabili resolvat se jurisdictionem in peccata pœnitentis habere, licitè absolvere tradit Suarez, Præpositus, Lugo de Pœnit. Disp. 19. n. 49. Ratio, quia sic est practicè certus de actione licita: & plerumque Pontifex pro eo casu facultatem, & jurisdictionem impertit. Id enim præstat Pontifex primò, quando error communis conjunctus est cum titulo colorato sive præsumpto: verbi causa, dum aliquis passim putatur esse Pastor, qui verè talis non est ob censuram vel alium defectum, vel si Parochus exponat Sacerdotem non approbatum, qui publicè approbatus existimatur. 2. quando aliquis ex consuetudine, præscriptione, aut bonâ fide absolvit, & nescit potestatem suam esse revocatam, uti cum plerisque docet *Sylvius, Navarrus, Vasquez, Sanchez, Malder. Diana p.* 1. *t.* 13. *r.* 1. 3. Quando pro jurisdictione Confessarii satis aliis constat stare *Doctorum* sententiam verè probabilem. Nam in his casibus propter communem pœnitentium utilitatem Ecclesia confert jurisdictionem, & supplet occultum ejus defectum, si aliquis fortè subesset, uti docet *Suarez, Card. Lugo, Diana Part.* 3. *t.* 4. *res.* 22. &c.

QUÆRES, An in partibus hæreticorum Missionarii etiam Regulares habeant jurisdictionem aut facultatem administrandi Pastoralia, ut est Baptismus, Extrema Unctio, Matrimonium?

De hac quæstione, quia facilè non est aliquid breviter, & universaliter pronunciare, Ex multis quæ ad manum sunt Pontificum Decretis tantùm profero Bullam Urbani VIII. quæ incipit, *Salvatoris*, missam ad Clerum, & Religiosos missionarios in Provinciis confœderatis. Quam etiam Alexander VII.

recentiùs confirmavit per Breve datum die 20. Septembr. 1656. In prædicta Bulla §. 1. concedit Regularibus, ut simul cum Sacerdotibus secularibus Sacramenta Pastoralia administrare possint, sine aliqua restrictione ad casus necessitatis, vel dependentia ab illis, sed æqualiter.

Et §. 2. ut nullus ex secularibus Sacerdotibus aliquem Regularium, neque aliquis Regularium aliquem Sacerdotum secularium in obeundis muniis Ecclesiasticis vel administrandis Sacramentis impediat, sed pariter mutuo amore concurrant in salutem animarum procurandam, *Apud Vejuys, fol.* 47.

Sic enim Pastores annuent Regularibus tamquam sociis, ut mutuâ ope trahant secum Apostolicum rete ad salutem animarum in procelloso Missionum mari expansum, sed sedulò cavendum, ne hoc rete ullibi per trahentium discordiam rumpatur.

CAP. II.

De Approbatione Confessarii.

I. Constat ex Trident. Sess. 23. Cap. 15. de Reform. Approbationem Ordinarii requiri in Sacerdote, ut validè possit audire Confessiones secularium; etiam Sacerdotum, non tamen Regularium: possunt enim hi confiteri cuivis Sacerdoti, etiam non approbato, quem Prælatus illis secundùm leges sui Ordinis constituit. Quia cùm Tridentinum de solis Secularibus mentionem faciat, non censetur in hoc circa Regulares aliquid innovasse.

II. Qui constituitur Parochus, aut obtinet beneficium, cui animarum cura annexa est, non indiget aliâ Approbatione. Si tamen Parochus officium illud aut beneficium reliquit, non poterit sine nova Approbatione Confessiones excipere.

III. Non licet Episcopo Sacerdoti idoneo sine justa causa Approbationem denegare, *Vasq. Bonac. Sanc. Lugo.* Ratio est, quia *Approbatio* non est gratia arbitraria, sed est testificatio authentica de aptitudine personæ, ut illi ad Confessiones audiendas jurisdictio conferatur, ergò cùm Sacerdotes ad illud munus sint ordinati, non possunt sine injuria ab eo repelli, si debitâ doctrinâ, & prudentiâ instructi inveniantur.

IV. Si tamen Sacerdos idoneus etiam injustè reprobatus fuerit, non potest validè à peccatis absolvere. Quia negatio injusta Approbationis non est Approbatio, Tridentinum autem ad validam à mortalibus absolutionem Ordinarii Approbationem requirit, *non obstantibus*, inquit, *Privilegiis*.

V. Docent tamen Theologi non pauci, ut *Navar. Laym. Diana*, &c. Si Regulares manifestè idonei repellantur, posse nihilominùs ex vi Clementinæ §. *Statuimus*, ad Confessiones audiendas exponi. Quia clausulâ derogatoriâ generali (qualis est illa Tridentini) non tollitur privilegium speciale clausum in corpore juris, si ob specialem rationem exceptum videri possit, de quo fusius *Diana Tom. 2. t. 2. res.* 24. Derogationem Urbani VIII. in oppositum annotat Lug. de Pœn. Disp. 22. num. 29. Et quoad confessionem Paschalem id reprobat Alexand. VII. in Proposit. 13. Ex cujus reprobatione sequitur etiam, juxta dicta Part. 3. Tract. 1. Quæst. 18. in fine, talem Regularem tempore paschali non posse exponi ad audiendum secularium Confessiones.

VI. Potest Episcopus, si clara & justa subsit causa, Approbationem semel à se concessam revocare, aut si res id postulat novum Sacerdotis approbati examen instituere. Quia jus habet, ut animarum sibi commissarum saluti securiùs consulat. *Suar. Lugo, &c.* De his Tr. 1. & approbatione injustè negata, revocata, &c. agitur suprà inter Quæstiones singulares, *Quæst.* 25. *pag.* 121. *& seqq.*

VII. Regulares debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt. Quia quoad hunc actum illius subditi censentur.

VIII. Cùm Approbatio non sit actus Ordinis, Episcopus potest illam conferre per Vicarium, vel alium quemvis deputatum.

IX. Examen in ordine ad Approbationem non est absolutè necessarium, modò aliundè de Sacerdotis aptitudine ad Confessiones audiendas ab Ordinario prudens judicium formari possit, Hoc praxis, & ratio satis confirmat.

X. Approbatio concedi potest cum restrictione ad certum genus personarum, certum locum, & tempus, quando justa causa occurrit, etsi id neget *Vega*.

XI. Non videtur modò probabile ab uno Episcopo approbatum, in quavis alia Diœcesi sine nova approbatione validè absolvere. Decretum Urbani VIII. in oppositum extat apud *Card. Lugo de Pœnit. Disp.* 21. *Sect.* 2. *n.* 29. Non enim tenetur Episcopus stare judicio cujusvis alterius Ordinarii pro sua Diœcesi, in qua possunt esse difficultates aliis non communes. Si tamen Episcopus tantùm ostendat se esse contentum aliorum Approbatione, Sacerdos aliâ non indigebit; sin minùs, invalidè absolvet. De hoc plura supra Tract. 1. Quæst. 17. circa pag. 108.

QUÆRITUR porrò pro Missionariis: An Parochus, aut alius, ob magnum populi ad se concursum, possit ad audiendas Confessiones sibi adsciscere alium Sacerdotem non approbatum?

Respondeo negativè, uti docet *Sancius, Fagund, aliique* ex declaratione Cardinalium. Quamvis contrarium tradant nonnulli cum *Ledesma*, apud *Dianam p.* 4. *Tr.* 4. *Resol.* 146. Possunt tamen alios Parochos in cooperatores advocare.

FORMULA Approbationis, quando in scriptis conceditur, hæc fere esse solet:

N. Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Diœcesis N. Dilecto nobis in Christo (*nominatur approbandus*) salutem in Domino. Ut per Diœcesim nostram, de consensu eorum quorum interest, Verbum Dei prædicare, ac Christi fidelium Confessiones excipere, eosque mediante salutari pœnitentia in foro conscientiæ à peccatis suis (*additur aliquando*) etiam à casibus nobis reservatis, absolvere liberè ac licitè possis, & valeas, Tibi facultatem & licentiam per præsentes (*additur aliquando*) ad revocationem nostram duraturas, concedimus, & elargimur. Datum &c. addito sigillo, nomine Ordinarii, & Secretarii.

CA-

CAPUT III.

De Impedimentis Absolutionis per Reservationem, Censuram, &c.

§. I.

Horum Declaratio.

I. SCire debet quivis Sacerdos tam secularis quam regularis, etsi sit approbatus, & ad audiendas Confessiones legitimè expositus, varia esse peccata mortalia, à quibus non possit absolvere ratione Censuræ, aut reservationis annexæ. Tenetur proinde Sacerdos antequam Confessarii munus exerceat, sibi comparare notitiam talium peccatorum, censurarum, ac reservationum: & in promptu habere praxim in illis pœnitentem dirigendi, & ad alium pro absolutione remittendi: quæ omnia in ejus commodum pro instituta brevitate hic exponemus.

II. Peccata mortalia (quæ sola reservantur) alia sunt reservata Summo Pontifici, alia Episcopis, alia variorum Ordinum Prælatis respectu suorum subditorum, quæ ipsi, præcipuè ex suis Constitutionibus, scire debent.

III. Quando in Confessione occurrit peccatum, quod scitur esse illis reservatum, remittendi sunt vel ad illos, vel ad alium, qui noscitur habere potestatem à tali peccato absolvendi: suadet tamen charitas, ut ipse potius Confessarius Superiorem accedat, ut veniam absolvendi ab eo obtineat, tacitâ tamen personâ, & peccato quod in Confessione audivit.

IV. Si Superior adiri non possit, & in præsenti sit causa urgens v. gr. periculum infamiæ aut scandali ex omissione Confessionis, aut Communionis, poterit inferior confessarius à reservatis absolvere, admonito pœnitente de onere se postea Superiori sistendi. Quod etiam fieri potest, etiamsi illud peccatum censuram reservatam annexam haberet. *Reginal. Angel. V. Confessio. n.* 10. *aliique.*

V. Peccat Superior, qui absque legitima causa difficilem se præbet Confessario petenti facultatem absolvendi ab aliquo casu reservato: quia reservationem reddit magis gravem & odiosam quam Ecclesia velit.

VI. De Confessario ad Regularium Confessiones deputato constat, si Superior ei facultatem neget, posse illum pro ista vice pœnitentem absolvere, si ipse judicet facultatem illam concedi debere: de quo adfertur declaratio Clementis VIII. & Bulla Urbani VIII. apud *C. Lugo de Pœnit. Disp.* 20. *Sect.* 4. Idem licere si facultas negetur viro religioso, pio, docto, ac prudenti, etsi non sit ex designatis Regularium Confessariis, ut probabile tradunt 7. Auctores apud *Quintan. Tract.* 3. *Sing.* 11. Nota etiam ex *Suare, & Diana, p.* 3. *t.* 2. *Resol.* 26. Regulares posse pro una vice à reservatis absolvi sine suorum Superiorum facultate, plures pro hoc vix reperio.

VII. Certum tamen est, quando ex casu reservato grave malum communitatis, aut aliorum scandalum timetur, posse Superiorem negare Absolutionem, donec Pœnitens per se, vel per Confessariũ præbeat Superiori sufficientem notitiam ad illud malum evitandum: quod si nec modo, nec aliter velit remedium adhibere, ob hanc culpam, tamquam ad Absolutionem indispositus, repelli debet.

VIII. Qui ignorat peccatum suum esse reservatum, aut Sacerdotem carere potestate absolvendi, si interim bona fide confitetur, validam suscipit Absolutionem: tenetur tamen errore cognito comparere coram alio, cui peccatum illud non est reservatum. *Reginal. Busen. Præpositus* aliique.

IX. Si Confessario verè sit probabile peccatum pœnitentis non esse reservatum, valebit Absolutio, etsi à parte rei reservatum fuisset, uti patet ex adductis à *Diana p.* 9. *t.* 9. *res.* 29.

X. Qui confitetur Sacerdoti habenti potestatem ordinariam, aut etiam delegatam ad absolvendum à reservatis, & sine sua culpa oblitus est exponere peccatum aliquod reservatum, potest postea illud confiteri Sacerdoti inferiori, & ab eo validè absolvi. Quia in priori Absolutione sublata est reservatio per Sacerdotem, qui potuit illam auferre. *Præpositus, Maratius, Busen. Diana p.* 4. *t.* 4. *Resol.* 124.

XI. Si post debitum examen Confessarius positivè dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reservatum, cùm probabile sit peccatum, de quo sic dubitatur, non habendum pro reservato, poterit pœnitentem ab eo absolvere. Idem dicendum, etsi dubium sit negativum, id est, in quo pro neutra parte rationes occurrunt, probabiliter docet *Suar. Hurt. Henriq. Fillinc. Bonac. Card. Lugo de Pœnit. Disp.* 19. *Sect.* 2.

QUÆSTIO est singularis, quam proponit, & resolvit Card. Lugo de *Pœnit. D.* 20. *Sect.* 8. *Num.* 122. his verbis: Quando facultas conceditur, ut Pœnitens eligat Confessarium, qui pro hac vice possit eum à Reservatis absolvere, vel Confessario datur Licentia audiendi illum, & absolvendi hac vice à Reservatis; tunc sive facultas concedatur Confessario, sive Pœnitenti, admitterem posse absolvi à commissis similibus post licentiam concessam: atque etiam à commissis post habitam notitiam facultatis concessæ; quia concessionis verba non significant limitationem &c. Ubi specialiter notanda est ultima restrictio, quæ supponit verba concessionis non significare limitationem, quam sine dubio aliquando significant & declarant: & restrictio altera, *de peccatis similibus*, sive in eadem specie malitiæ. Cum illo sentit *Præpositus in Part.* 3. *Quæst.* 9. *Dub.* 3. *Num.* 22. Citaturque *Ugolinus, Barbosa*, aliique ſlatius.

XII. *CENSURÆ* variæ Absolutionem variè impediunt. Quoad censuram *SUSPENSIONIS*, illa non impedit à *percipienda* Absolutione Sacramentali. Suspẽsio enim est censura, quâ Clericꝰ prohibetur ab usu Ecclesiastici Officii, vel Beneficii, vel ab utroque simul; perceptio autẽ Absolutionis non est usus Officii, aut Beneficii. Invalidè tamen confertur Absolutio à suspenso non tolerato tam quoad Ordinem, quàm quoad jurisdictionem; & ipse conferendo contrahit insuper irregularitatem. Si autem sit suspensus toleratus, probabile est ei licitum esse absolvere, si se non ingerat, sed ab aliis ob utilitatem propriam ad hoc requiratur. Ita *Henriq. Layman hic Cap.* 4. *Num.* 17. *Bonacina d.* 7. *pag.* 4. *n.* 4.

XIII. *INTERDICTUM* quoque Absolutionem Sacramentalem non impedit in foro interno, imo neque Administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, Baptismi, & Confirmationis: exceptis iis, qui interdicto causam dederunt, etiam Consilio, auxilio, favore,

favore. Cum enim omnes Clerici soleant in eodem loco subesse Interdicto, non potuerunt ob communem utilitatem ea Sacramenta omnibus prohiberi.

XIV. *IRREGULARITAS* non est censura, nec obicem ponit in ordine ad suscipiendam Absolutionem Sacramentalem. Sed est tantùm impedimentum Canonicum in ordine ad susceptionem sacrorum Ordinum, aut usum susceptorum: quod aliquando ex delicto v.g. ex homicidio, aliquando tantùm ex defectu naturali v.g. ex carentia sinistri oculi, vel ex defectu natalium provenire potest. Tollitur autem ab habente potestatem non per Absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili formâ; *Dispenso tecum in irregularitate quam ob hanc N. causam incurristi.* Irregularitates singulæ, cum earum expositione tractantur infra cum Sacramento Ordinis §. ultimo.

XV. *EXCOMMUNICATIO* verò cùm sit censura, per quam quis privatur Communione Ecclesiæ, impedit valorem Absolutionis, & licitum usum aliorum Sacramentorum tam passivum, quam etiam activum. Nisi aliquando excuset ignorantia invincibilis, vel metus mortis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, &c. Nam censura, cùm sit quasi Lex Ecclesiastica, non obligat cum tanto rigore & incommodo. Casus ex quibus incurritur excommunicatio referuntur capite sequenti.

XVI Quando autem Confessarius facultatem habet absolvendi à peccato reservato quod annexam habet excommunicationem, debet pœnitentem primò eximere à vinculo excommunicationis, & postea à peccato absolvere. Quia cùm peccatum soleat esse Pontifici reservatum ratione tantùm excommunicationis annexæ, debet hæc prius esse sublata, ut Absolutio à peccatis validè conferatur.

FORMULA Absolutionis à Censura in foro conscientiæ hæc communiter usurpari solet. *Ego te absolvo à vinculo v.g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter hanc causam N.* (si sit excommunicatus additur) *& restituo Te Sacramentis Ecclesiæ & Communioni fidelium* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum: In nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti*, Amen.

QUÆRES, A quo possit ferri Censura, & quis modus requiratur?

RESP. Censuram ferre potest solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo jurisdictionem sive ordinariam, sive delegatam. Ut censura lata sit *valida*, præter legitimam ferentis jurisdictionem, debet servari substantialis ordo judicii, quando non à jure, sed ab homine fertur censura per sententiam particularem. Primò itaque requiritur, ut citetur Reus, & moneatur sub comminatione censuræ; quia alias non est contumax, nisi recuset obtemperare. 2. Necessaria est à parte rei justa causa de qua reus sit convictus: vel causa quæ etsi non subsistat, à parte rei tamen satis probata fuit secundùm allegationes fori externi: & in hoc casu etiam innocens debet censuram observare in foro externo ad scandalum evitandum.

Ut autem censura sit *licita*, monitio Canonica debet esse triplex, vel ob justam causam una tribus æquivalens. 2. Debet ex scripto recitari. 3. Exprimi debet causa censuræ. 4. Reo petenti exemplum Scripturæ intra mensem tradi debet; alioqui ipse Judex à divinis officiis suspenditur.

Sed quia Confessarius nihil horum in praxi scire, aut exequi poterit; nisi in particulari cognoscat qui casus, aut peccata sint reservata, & qualem ex jure censuram habeant annexam, ea hic ad brevem, & distinctum ordinem contrahemus.

§. II.

Quinam Casus censeantur Episcopis reservati.

QUinque Casus enumerat Lezana, verbo, *Casus reservati num 2.* qui communiter dicuntur Episcopales. Nempe, peccatum habens de jure annexam pœnitentiam publicam aut excommunicationem majorem, aut irregularitatem, nec non peccatum incendiarii, & publica blasphemia. Docet tamen cum aliis ibidem Lezana ex solo jure communi nullum esse casum Episcopis reservatum. Casus igitur Episcopales potius erunt illi, qui vel ex consuetudine, vel expressa eorum voluntate illis reservantur.

In Belgio ab Archi-Episcopo Mechliniensi expressè reservantur casus sequentes: Raptus Virginum, Homicidium, Incendium deliberata voluntate procuratum, Simonia, Sodomia, Hæresis, Apostasia, Incestus cum consanguineis, aut Sanctimonialibus; Injectio manuum violenta deliberato proposito cum læsione in Parentes, Sortilegium, Adulterium notorium. Addunt, & omnia delicta habentia excommunicationem majorem annexam; ac quæ sunt prædictis graviora. Casus hi omnes reservantur etiam ab Episcopis Antverpiensi, Gandensi, Burgensi, Iprensi, & Ruremundano. Nam Pastorali ad usum totius illius Provinciæ edito inseruntur. Iprensis insuper reservat sibi Casum Sacrilegii; & Mechliniensis peccatum carnis Complicis opere completum, sic ut Confessarius complex non possit ab eo absolvere. Hunc etiam Complicis casum Antverpiensis modò reservat. Prædictos casus omnes, ut memoriæ promptius occurrant, Theologus noster sic nitidè expressit:

Incestus, Raptus, Sodomita, & notus Adulter,
Incendens, Perimens, Percussoresque parentum,
Sortilegus, Sectator, Apostata, & impius Emptor:
Sacrilegus servatur Ipra, Complexque Malinæ,
Nunc etiam Aduatica Complex fert vincula Mitræ.

In his, ubi actu reservantur, pro absolutione recurrendum est ad Episcopos, aut alios quos ipsi ad Casus etiam Episcopales approbant, aut designant. An verò Ordines mendicantes vi suorum privilegiorum possint hodie in Belgio à casibus Ordinario reservatis absolvere, disputat cum quibusdam aliis Franciscus Bonæ Spei de Pœnit. *Disp.* 10. *num.* 48. ubi pro parte affirmativa citat novem Recentiores, qui illam probant, tum quia, inquiunt, prohibitiones factæ ante Urbanum VIII. An. 1628. sunt tantùm pro Italia: tam quia hæc Urbani VIII. prohibitio tantùm est, ne Regulares absolvant in vim privilegiorum illis ante Tridentinum concessorum, vel post confirmatorum; est autem, inquiunt, Privilegium Pauli III. & Pauli V. uni Ordini, cum quo alii Mendicantes communicant, concessum de novo, & non solùm in confirmationem, post Tridentinum, absolvendi ab illis casibus: tum denique, ajunt, quia Bulla Cœnæ, & decreta S. Congregationis, Mendicantium privilegia desuper revocantia, non sunt

in Bel-

in Belgio promulgata. Verùm ipse Bonæ Spei *supra*, negativam sententiam sustinet, maximè ob specialem Urbani VIII. declarationem, quam citat, & Alexandri VII. censurantis oppositum inter Propositiones sibi à Regularibus dioecesis Andegavensis propositas 30. Jan. 1659. His addo ejusdem Alexandri propositionem 12. inter prohibitas An. 1665.

§. III.

Expositio brevis, maximèque commoda, Casuum Episcopis reservatorum.

IN gratiam Curatorum hujus Diœcesis, aliorumque, adjungo præcedentium Casuum expositionem, non nisi compendiosam & communem, quâ multum imminui potest solicitudo in discernenda actionum particularium reservatione, dum in Pœnitentiæ tribunali occurrunt: ne aliquando accipiatur Reservata pro non reservatis, aut contra, cum magno Pœnitentis & Confessarii incommodo: sed salvo in his singulis Majorum judicio, sic ubi aliter sentirent. Procedam autem eo ordine quo Casus illi superius recensentur.

Raptus virginum est ablatio, qua fœmina talis violenter, contra suam voluntatem, aut eorum sub quorum potestate erat, de uno loco trahitur ad alium, sive ad copulam tantùm carnalem, sive etiam ad ducendum in uxorem. Unde sequitur primò, non incurri hunc casum reservatum, si puella absque violentia, tantùm pretio, aut blanditiis inducta sequitur solicitantem: quia sic non est propriè raptus. Si tamen vis adhibeatur, quamvis ipsa non sit invita, sed inviti sint parentes quibus subest, aut curator, aut sponsus, tunc verè est raptus, & hic casus incurritur. 2. Si quis vim puellæ intulit, sed à loco suo non abduxit, non est raptus, sed stuprum, ex sententia communiori. 3. Raptum hunc etiam incurrit sponsus, qui virginem sibi legitimè desponsavit, si volentem per vim invitis parentibus abduxit ex domo paterna, & rem cum ea habuit, si nullo alio modo sponsam sibi debitam habere potuit. Quia, licet graviter peccavit eam sic deflorando & abducendo, hoc tamen in jure non censetur raptus, eo quod ex desponsatione jus illi competebat, ut sponsam sibi ad nuptias haberet. Ita Doctores passim, qui citant etiam responsum Alexandri III. in capite *cum causam*, de raptoribus, id non esse propriè raptum, neque etiam matrimonio impedimentum præbere. Casum raptus non evadit, qui per alios virginem ad se rapi curavit. Nota denique, etsi puella rapta, jam esset restituta, & omnia utrimque redintegrata, non posse tamen adhuc raptorem absolvi, nisi ad Episcopum recurrat, quia equidem casum reservatum rapiendo antea incurrit.

Homicidium est voluntaria, & injusta hominis occisio. Non reservatur homicidium casuale, sive casu aliquo commissum: non etiam factum in furore, amentia, aut ebrietate plena, rationis usum auferente: neque etiam patratum sine advertentia & consensu sufficienti ad peccatum mortale. Voluntas interna occidendi quantumvis absoluta, & mortalis, etiamsi arma fuerint ad occidendum parata; & insidiæ structæ, non secuto effectu, non reservantur. Si quis volens alterum occidere, sclopi glande, aut gladio, aliove instrumento eum graviter vulneraverit, peccatum non est reservatum, si mors postea inde secuta non fuerit. Qui occidit iniquum aggressorem vitæ, aut fortunarum suarum, cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit casum reservatum: neque famulus qui in hoc Domino suo cooperatur. Incurrit autem hanc reservationem qui alteri vitam aufert per venenum, aut maleficium: item, qui procurat abortum fœtus animati: quia is verè homicidium committit. Idem dicendum de eo qui ad alterius mortem, quantumvis occultè, causam efficacem posuit effectu secuto. Sed non incurrit miles, qui in bello justo etiam innocentem occidit, volens tantùm hostem occidere.

Incendium, quod fuit deliberata voluntate procuratum. Hinc ad incurrendum hanc reservationem non sufficit, ex negligentia, aut temeritate incendio causam præbuisse. Neque incendium ab alio malitiose positum extinguere nolle, etsi id possis: aut etiam ponendum non impedire. Quia etsi tales graviter peccent, non sunt tamen propriè incendiarii. Videntur tamen hanc reservationem incurrere, qui incendium efficaciter mandant, aut ad hoc alios adhibent: quia hoc est verè incendium voluntariè procurare. An verò idem sit de illis qui consilio, vel auxilio remotè concurrerunt, non satis colligitur ex illis verbis, incendium deliberata voluntate procuratum, cum plerumque ubi tales comprehendendi sunt, addi soleat: qui etiam Consilium, vel auxilium impenderint. Cæterum excommunicatio & reservatio Pontificia in *Cap. Tua nos, de sent. excom. in sexto.* dicitur lata in incendiarios, qui postquam sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi. Quam publicationem non existimo hic ad reservationem Episcopalem requiri.

Simonia, est quælibet studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, aut spirituali annexum: &c. Ut hæc censeatur reservata, debet voluntas illa prodire in actum externum, & simoniam complere. Signum simoniæ completæ inter alia est contractus utrimque initus. Videtur omnis simonia externa & completa hic reservari. Cum autem in tali simonia non detur levitas materiæ, tantùm contingit illam non reservari ex actus imperfectione, aut ex ignorantia. Simonia realis in beneficio Ecclesiastico est etiam Pontifici reservata. Quibus verò in casibus peccatum simoniæ in particulari committatur, reperies deductum infra de Præceptis Cap. 12.

Sodomia, est congressus contra naturam, & strictius sumpta, est congressus duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Non incurrit hunc casum servatum qui in se procurat pollutionem, etiam adhibitâ operâ alterius cujuscumque sexus per solos contactus manuum, aut aliorum membrorum sine congressu carnali. Incurritur autem certò, si duo ejusdem sexus inter se commisceantur, masculus cum masculo, aut fœmina cum fœmina, qui est modꝰ admodum turpis & præposterus, & ad generationem non ordinatus. Sunt qui existimãt, per casum Sodomiæ non reservari copulam præposteram viri cum muliere, ut si maritus cum uxore extra vas debitum commisceatur, quia tunc non est illa identitas sexus, quam ad Sodomiam propriè dictam requirunt, quæ majorem habet defor-

deformitatem. Verius tamen videtur Casum illum pro vera Sodomia reputandum esse, & sic eam appellat Cajetanus *in summa ver. Sodomia*, item Emanuel Sà *ver. Luxuria*. Lessius *Lib.4. Cap.3. dub.13.* Covar. *de sponsal. p.2. Cap.7.* Certum est hunc casum reservatum incurri per peccatum bestialitatis, quâ homo cum quacumque bestia commiscetur: etiam ex hoc capite, quod hoc peccatum sit gravius, quam Sodomia quæ cum homine committitur: item per concubitum cum Dæmone in corpore assumpto. Certum denique est, hunc casum non incurri inter conjuges, si modus congrediendi sit præposterus, sed non extra vas in homine ad copulam ordinatum. Inter alias pœnas Sodomitæ, si fuerit Clericus, omni privilegio clericali, officio, beneficio, dignitate privatus degradatur, & brachio seculari traditur, apud Navarrum *Cap.27. Num.249.*

Hæresis, est error intellectus Fidei Catholicæ contrarius, ab eo qui Christum profitetur, cum pertinacia assertus. Ex hac definitione patet, illum non incurrere Casum reservatum hæresis, qui est Judæus aut Paganus, qui in Christum non crediderunt: quia illi non dicuntur hæretici, sed infideles. Censetur ille *cum pertinacia* errorem asserere, qui sciens illum esse contra fidem Ecclesiæ Catholicæ, nihilominus illi assentitur, eumque asserit.

Incidunt igitur in hunc Casum omnes illi, qui hæresim, quam in corde latentem habent, aliquo signo exterius sufficienter manifestant, sive verbo, sive scripto, etiam nutu. Idem est de illis qui hæreticis tantùm implicitè adhærent, credendo pertinaciter vera esse quæ illi docent, quamvis in specie nesciant quid illi teneant. Incidunt etiam qui in aliquo articulo fidei positivè dubitant, sic ut parati non sint dubium deponere, si melius instruantur; quia tales non habent, nec habere volunt illum assensum firmum, quem fides ex sua ratione formali requirit. Non incidunt tamen qui dubitant ex ignorantia, vel ex infirmitate, ex eo quod dubitationem subortam ab imaginatione sua expellere nequeant, etsi non desit voluntas per meliorem instructionem eam repellendi.

Non censentur hac reservatione comprehendi, qui solum, spe lucri, aut alia passione victi, aliquid exterius fecerunt in fidei præjudicium, ut imagines Sanctorum deponere, aut eas male tractare. Quia quamvis graviter peccaverint, non deposuerunt tamen fidem internam, nec habuerunt errorem intellectus, qui ad hæresim requiritur, uti patet supra ex illius definitione. Neque comprehenduntur qui interius in animo adhæserunt aliquibus erroribus v.g. Lutheri, aut Calvini, si errores illos nullo plane signo exteriori mãifestarunt. Tũ quia hæresis illa in ordine ad reservationem non censetur completa: tum quia Ecclesia actus merè internos judicare & punire non solet, uti passim docent tam Theologi, quam Canonistæ. Idem judicandum est de illis qui hæreticorum conciones audiverunt, modò in animo fidem sat firmam retinuerunt. Quia etsi graviter peccaverint, si se hæresis periculo exposuerint, per hoc tamen hæretici non fuerunt.

Per hunc Casum non reservatur Episcopo lectio librorum hæreticorum: reservatur tamen Pontifici tam hæresis, quam librorum hæreticorum lectio, retentio, impressio, *in Bulla Cœnæ Art.1.* De quibus plura, & alia ad hæresim pertinentia reperies infra, *Part.III. Tract.VI. Quæst.12.* Item, praxim Hæreticos Ecclesiæ reconciliandi; *Part.III. Tract.III. Cap.8.*

Apostasia, est defectio à fide, à religione, vel ab ordine. De Apostasia à Fide quomodo reservetur jam diximus; nam hæc ab Hæresi tantùm ferè differt in eo, quod illa sit totalis defectio à Christo, hæresis verò ab aliquo, vel aliquibus punctis fidei. Apostasia à Religione dicitur, quando professus quovis modo, Religionem approbatam deserit sine licentia cum intentione non redeundi ad illam, vel aliam sed ducendi vitam laicalem, vel clericalem in seculo. Dixi, professus quovis modo, quia ad Apostasiam non requiritur in omnibus professio solennis. Apostasia ab Ordine dicitur, per quam Clericus in sacris constitutus deserit habitum clericalem, ut more Laici vivat: vel tali animo constitutus in Minoribus, cum beneficio, non defert insignia clericatus. Dixi, ut more Laici vivat, quia Clericus etiam in sacris constitutus, si habitum dimittat sine causa, etsi graviter peccet, imo ipso facto beneficio excidat, ex *Constitut. Sixti V.* non censetur tamen apostata, quamdiu habet animum habitum clericalem resumendi. Non incurrit etiam hanc reservationem Clericus qui cum beneficio gerit quidem habitum, & tonsuram, sed cum animo dimittendi, & more Laico vivendi, cum beneficio. Quia quamvis interius sit apostata, non ponit tamen actum externum qui ad reservationem requiri solet. Extat etiam pœna excomunicationis contra eum qui Apostatam recipit, occultat, aut defendit.

Incestus, cum consanguineis, aut Sanctimonialibus: quamvis incestus genericè sit carnalis commixtio cum consanguinea, aut affine usque ad quartum gradum, hic tamen reservatur tantùm incestus ille qui committitur cum sanguineis, non verò cum affine, quod bene notandum. Porrò ad incestum proprie dictum requiritur à Theologis, ut sit commixtio perfecta, sive, in vase à natura ad copulam ordinato. Hinc reservatio hæc non incurritur, si quis habuerit cum consanguinea tactus impudicos, aut effusionẽ seminis extra vas naturale, quia quamvis per hæc valde graviter peccetur, non sunt tamen incestus, ut patet ex definitione supra. Ob eandem rationem, non subjacet huic reservationi attentatio, & conatus copulam consummandi cum consanguinea, si in re copula non sit secuta, ut inter impuberes, aut alios qui per ætatem seminare nequeant.

Ut incestus cum Sanctimoniali censeatur completus & reservatus, requiruntur eadem quæ diximus de consanguinea. Per Sanctimonialem intellige quamlibet in Ordine aliquo approbato professam: quod si hic incestus admittatur intra septa Monasterii, incurritur etiam excommunicatio Pontificii reservata per Gregorium XIII. An.1575.

Injectio manuum violenta, deliberato proposito, cum læsione in parentes. Hæc itaque reservatio non incurritur, ubi non concurrunt hæc tria, violentia, animus deliberatus, & corporalis læsio parentis. Per *Parentes* hic non tantùm intelligitur pater & mater, sed etiam avus, & avia, & superiores ascendentes, uti satis patet ex *l. appellatione parentum ff. de verborum signif.* Verius autem existimo non comprehendi respectu viri, patrem & matrem, avum & aviam suæ uxoris: uti nec nomine

patris

Patris vitricum, aut nomine matris novercam, nisi reservans declaraverit se velle nomen Parentum ad illos etiam extendere, quia constat reservationem strictè interpretandam esse; & in dubio, de illa facta non præsumi. Per injectionem manuum intelligitur etiam ea læsio quæ fit per pedes, brachia, & alias corporis partes; nam nomen manuum non exprimitur ut alia membra excludantur, sed quia manus sunt ordinarium instrumentum percussionis, & læsionis. Neque requiritur, ut læsio fiat per manum aut pedem immediatè, sed sufficit fieri mediatè per baculum, lapidem, sclopum, aliudve instrumentum. Neque necessarium videtur ut læsio sit gravis, quia læsio etiam levis facta cum deliberatione & violentia, respectu parentum censetur gravis injuria, & reservatione digna. Ab hac etiam non excusat quod parentes malè agendo læsionem illam meriti fuerint. Quia ad filium aut filiam minimè pertinet parentes etiam meritos punire.

Excusatur tamen ab hac reservatione, qui parentem læsit in se immodico furore sævientem, aut mortem intentantem, si tantùm fecit quod necessarium erat ad sui defensionem, & periculum fugâ, aut alio modo vitare non potuit. Item, qui ex subita iracundia posuit actionem qua parentem lædendum minimè putavit: aut qui lædere quidem voluit, non tamen actu læsit. Hunc casum non reperio inter Pontificios, sed soli Episcopo reservatum.

Sortilegium, est superstitiosa quædam divinatio, quæ fit per sortes ad aliquid futurum, vel occultum cognoscendum: ut si quis ex jactu & dispositione aleæ velit divinare de alicujus vita longa, aut brevi, de successu itineris, aut alterius negotii. In his gravis malitia est, & meritò reservata, quando sic fiunt ut sortibus illis vis aliqua divina inesse credatur ad revelandum occultos rerum eventus. Sortes illæ aliquando dicuntur consultoriæ, ex quibus quasi consulitur quid in hac, vel illa re ambigua agendum sit, ut, an eligendus hic aut ille status, an ineundus hic aut ille contractus, & sic de aliis actionibus suis, aut alienis. Possunt tamen aliquando sortes illæ sine peccato, adeoque sine reservatione adhiberi, quando non ob virtutem quasi adjunctam sortibus, sed mere usurpantur ad tollendum dubium, quod video alio modo non auferendum: ut si ad aliquod iter, vel expeditionem profecturus, nesciam quos ex multis mihi socios adjungam, ne cogar continuò dubius hærere, decernam illos eligere, qui ex urna calculos tantùm albos extrahent, seposito in aliis ex hoc electionis modo scandali periculo. Sortes etiam aliæ sunt divisoriæ, in quibus si non collocetur virtus aliqua quasi divina, vel commercium cum dæmone, usurpari possunt sine peccato, sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem, cum partium consensu. Quia nihil creditur illis inesse virtutis, nisi liberam determinationem, sive contractum illorum qui ad rem illam jus habent, ut sit illius in quem sors ceciderit. Aliæ sunt species superstitionis, veneficium, maleficium, incantatio &c. quæ in nomine sortilegii, non comprehenduntur, de quibus agitur infra Part. III. Tract. V. Cap. 1.

Adulterium notorium. Hic non comprehenditur quodlibet adulterium, etiamsi sit completum, & perfectum. Hinc à quovis adulterio occulto potest per se absolvere Parochus, aut alius ad hoc Confessarius legitimus. Tantùm igitur per hunc casum reservatur Episcopo adulterium, quod ad aliorum notitiam devenit, etsi non sit omninò publicum aut in judicio probatum. Unde hoc peccatum, cum in se completum, & exterius notorium esse debeat, facilè à quovis adulterio occulto discerni potest. Hic addo quod de his in *Synodo Antverpiensi tit. 5. de Sacram. Pœnit. Cap. 7.* decernitur, ut à casibus Episcopo reservatis, quando crimina notoria non sunt, absolvere possint omnes Pastores, & Superiores Ordinum qui externorum Confessiones audire solent.

Complex, est hic persona quæ in actu carnali cum Confessario illo peccavit; quam proinde per hanc reservationem idem Confessarius non potest validè ab isto peccato absolvere. Potest tamen absolvere eandem personam, aut aliam, pro eo tempore quo tantùm cum alio suo Confessario carnaliter peccavit. Peccatum hoc complicis, prout verba sonare videntur, ut censeatur reservatum, non requirit, ut copula intervenerit, sed tantum ut fuerit peccatum carnale externum omninò grave ad copulã adducens, quales essent: actus graviter impudici, aut alii actus externi, & prout externi mortaliter peccaminosi ad copulã tendentes. Tã detestabile, & noxium est hoc peccatum, ut meritò vocetur incestus sacrilegus, utpote inter patrem, & filiam spiritualem: ideòque secundùm antiquos canones pro pœna talis copulæ decreta fuit peregrinatio 12. annorum, ex præscripto Cœlestini Papæ, ut habetur Tom. 1. Concil. fol. 157.

Ex præmissã Expositione casuum *Episcopalium*, facilius etiam discernes, quomodo procedendum sit circa Casus sequentes *PONTIFICI* reservatos, dum circa illos actiones particulares occurrunt. Porrò, quando à Casibus Pontifici reservatis possint etiam *Episcopi* absolvere, reperies infrà Cap. 4. in fine.

CAPUT IV.

Casus & Communicationes Pontifici reservata.

§. I.

Reservata in Bulla Cœna Domini.

PRima est, Excommunicatio in Hæreticos cujuscumque Sectæ: eorumdem fautores, libros ipsorum legentes, tenentes, aut imprimentes; atque in schismaticos.

Secunda in appellantes ad futurum Concilium, ac eorum fautores.

Tertia, in Piratas, & eorum receptatores, atque fautores.

Quarta, in eos, qui naufragorum Christianorum cujuscumque generis bona etiam in littoribus inventa surripiunt.

Quinta, in imponentes nova pedagia & gabellas, vel augentes.

Sexta, in falsificantes litteras Apostolicas, aut Supplicationes à quocunque auctoritatem habente signatas, aut falsò fabricantes litteras Apostolicas.

Septima, in deferentes arma, aut alia usui bellico idonea ad Turcas, aut alios Christiani nominis inimicos: vel ad Christianæ reipub. statum pertinentia iisdem in damnum Christianorum annunciantes.

Octava, impedientes eos, qui victualia, & alia necessaria ad Romanam Curiam convehunt.

Nona, in eos, qui ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, suâ, vel aliorum opera, & sine jurisdictione vexant in Curia commorantes.

Decima, in eos, qui lædunt Romipetas, ac Peregrinos in Urbe morantes, vel abeuntes.

Undecima, in offendentes S.R.E. Cardinales & alios Prælatos.

Duodecima, in lædentes eos, qui per se, vel per alios recurrunt ad Romanam Curiam pro suis negotiis.

Decimatertia, in eos, qui à gravamine, vel futurâ executione literarum Apostolicarum appellant ad potestatem laicam.

Decimaquarta, in eos, qui impediunt & prohibent expeditiones litterarum Apostolicarum, aut aliarum expeditionum ad gratias impetrandas.

Decimaquinta, in Judices seculares, qui Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

Decimasexta, in eos, qui impediunt Prælatos, ne sua jurisdictione utantur, quique illorum, vel Delegatorum judicia eludentes ad Curiam secularem recurrunt, aut contra illos decernunt, atque in his præstantes auxilium.

Decimaseptima, in usurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcunque Ecclesiarum jurisdictiones, vel etiam fructus sequestrantes.

Decimaoctava, in imponentes decimas, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesiis, Monasteriis, aut eorum fructibus.

Decimanona, in judices seculares, qui se interponunt in causis capitalibus, seu criminalibus contra Ecclesiasticas personas.

Vigesima, in occupantes terras Ecclesiæ Romanæ, & illius jurisdictionem usurpantes.

§. II.

In Decreto & Decretalibus Papæ reservata.

PRima est, Excommunicatio in percussorem Clerici, vel Monachi, lata in Cap. Si quis suadente Diabolo 17. Quæst 4.

Secunda est lata à Delegato Papæ in eum, qui rei judicatæ parêre contemnit: illa enim post annum transactum manet reservata Papæ, Cap. Quærenti, de officio Delegati.

Tertia est, Excommunicatio promulgata ab Episcopo in eos, qui Litteras Apostolicas falsas habentes, non destruunt eas, aut non resignant intra viginti dies; postquàm hæc contracta fuerit, recurrendum est ad Summum Pontificem pro Absolutione: Cap. *Dura*. de crimine falsi §. Adjicientes.

Quarta est, lata in sacrilegos, qui violenter Ecclesiam confregerint, eamque spoliare non dubitaverint: Cap. Conquesti, de sentent. excommunic.

Quinta est, quâ Papa excommunicat Clericos, qui cùm excommunicatis à se communicant in divinis, illorumque Absolutionem sibi reservat; Cap. Significavit, de sentent. excommunic.

Sexta est lata in incendiarios, qui postquam sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi. Cap. Tua nos, de sentent. excomm. in sexto.

Septima est lata in eos, qui in personis aut bonis suis gravant illos, qui sententiam excommunicationis, suspensionis, aut interdicti in aliquem tulerint: ab ea enim per Sedem tantùm Apostolicam tales absolvi posse, si in ea sententia spatio duorum mensium perseveraverint, habetur ex Cap. Quicunque eodem tit. & libro.

Octava est, lata ibidem Cap. *Eos qui*, in illos qui post Absolutionem à priore excommunicatione reservata à Papa obtentam, sub conditione comparendi coram ipso Papa, vel satisfaciendi parti læsæ, talem conditionem negligunt implere tempore debito.

Nonam omitto, contra inferentes violentiam S.R.E. Cardinalibus item Episcopis in Clement. *Si quis*, de Pœnit. Quia continentur etiam in Bulla Cœnæ.

§. III.

In Clementinis & Extravagantibus Excommunicationes reservata.

PRima habetur in Clementina I. de Hæreticis, §. *Verum*, contra Inquisitores, vel eos, qui ipsorum vices gerunt, seu loco ipsorum, ad illud officium gerendum deputantur; si in usu ejusdem officii ita deliquerint, ut odii, & cæterorum ibi positorum obtentu, contra justitiam & conscientiam suam, omiserint contra aliquem procedere, ubi fuerit procedendum super hujuscemodi pravitate; aut obtentu eodem, pravitatem ipsam, aut impedimentum officii imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare.

Secunda est, in Clementina, *Religiosi*, de Privilegiis: lata contra Religiosos, qui præsumpserint Sacramenta Extremæ Unctionis, aut Eucharistiæ ministrare, vel Matrimonia solennizare, sine parochialis Presbyteri licentia speciali; vel excommunicatos à Canone, præterquam in casibus, ipsis à Pontifice concessis, absolvunt, &c.

Tertia est, lata in Clement. Cupientes, §. sanè, de pœnis, in Religiosos ac in Clericos seculares violantes Constitutionem Bonifacii, Cap. I. de sepulturis, in sexto, ne aliquis Clericus secularis, aut Religiosus inducat quempiam ad vovendum, jurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligat, vel jam electam ulteriùs non mutet.

Quarta habetur in Clement. Gravis de sentent. Excom. lata in violantes interdictum per unam ex quatuor actionibus ibi positis.

Quinta excommunicatio est in Extravag. Prima inter communes, de sepulturis, lata in lacerantes & exenterantes corpora defunctorum hominum, ut conserventur, vel ut decoquantur, ut ossa possint in alia loca transferri.

Sexta, in Extravag. I. Commun. de Simonia, contra eos lata, qui dant vel recipiunt aliquid ob ingressum Religionis per modum pacti & conventionis.

Septima, in Extravag. I. de Regularibus, in qua Martinus IV. prohibebat, ne Religiosi mendicantes ad aliam Religionem transeant, excepta Carthusiensi, absque Sedis Apostolicæ licentia speciali.

Octava, lata in Extravag. Commun. de simonia, quam ij incurrunt, qui simoniæ peccatum committunt; intellige autem de simonia reali consummata, id est, in qua de facto datum & acceptum est temporale pro spirituali.

Nona est in Extravag. Communi, Grave nimis, de Reli-

Reliquiis & Venerat. S. lata à Sixto IV. in præsumentes affirmare, illos qui credunt, aut tenent, beatissimam Virginem, ab originali peccato fuisse præservatam propterea alicujus hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, vel etiam eos, qui Conceptionis officium celebrant; vel Conciones audiunt eorum qui ipsam sine macula peccati conceptam esse prædicant; vel libros talem doctrinam continentes pro veris legunt, tenent, vel habent; vel alicujus peccati reatum incurrere. Ubi idem similiter excommunicat eos, qui affirmant hæresim esse, vel peccare mortaliter eum qui docuerit, aut asseruerit beatam Virginem in peccato originali conceptam esse.

§. IV.

Alia Excom. reservata, extra Corpus Juris, & Bullam Cœnæ.

PRima est, à Leone X. in Concilio Lateranensi lata in Prædicatores, qui contravenerint iis, quæ ibidem prohibentur, quorum primum est, ut Evangelicam veritatem & sacram Scripturam, juxta Doctorum Ecclesiæ declarationem pertractent nihilque adjiciant contrarium, aut dissonum sacræ Scripturæ: Secundum est, ut tempus præfixum futurorum malorum, vel adventus Antichristi, aut certum judicii diem prædicere non præsumant. Tertium, ne illa futura quasi specialiter revelata dicant, aut alienas, inanesque divinationes asseverent. Quartum, ut à Prælatorum, aliorumque Superiorum detractione abstineant.

Secunda Excommunicatio, habetur ex quo Jam proprio motu Pii V. quæ incipit, Regularium personarum, lata in fæminas, quæ ingrediuntur in Monasteria Carthusiensium, & aliorum virorum vitam regularem agentium.

Tertia, ex ejusdem Pontificis Constitutione, quæ incipit, *intolerabilis*, lata in eos, qui committunt crimen Simoniæ, confidentiæ beneficialis; ut censentur tum alii, quorum ibidem mentio est, tum ii, qui beneficium recipiunt ab aliquo, sub confidentia, quod illud postea eidem restituent, vel alteri dabunt, vel fructus ejus, aut eorum partem, aut pensionem eidem, vel alteri solvent.

Quarta est, quam Concilium Tridentinum Sess. 22. Cap. 11. de Reform. fert in quoscunque sive Clericos, sive laicos, qui præsumunt usurpare quâcumque arte, aut modo, bona, res, jura, fructus, reditus, aut jurisdictiones alicujus Ecclesiæ, vel beneficii secularis, montium pietatis, vel aliorum piorum locorum; vel impedientes, ne percipiantur ab eis, ad quos jure pertinent. Has omnes, earumque explicationem fusius tradit. *Suarez Tom. 5. in 3. Part. Disp. 21. & 22. Banac. d. 2. q. 5. p. 3. Layman. Lib. 3. Tract. 5. p. 2. c. 5.*

Sunt & aliæ censuræ in posteriorum Pontificum Bullis reservatæ, ut in Bulla Urbani VIII. contra eos, qui de gratia & libero arbitrio sine speciali Sedis Apostolicæ licentia tractatus edunt. Et in Bulla Alexandri VII. contra eos, qui quovis modo contra piam sententiam de Immaculata B. V. Conceptione, ejusque Festum seu cultum aliquid publicè vel privatim, voce vel scripto loqui, tractare, disputare ausi fuerint, vel argumenta contra illa adferre, & insoluta relinquere. Et quædam his similes censuræ, quæ in aliis controversiis emanârunt. Ut sunt variæ excommunicationes recentiores Pontifici reservatæ, contra docentes, aut defendentes certas Propositiones sive damnatas in Bullis dogmaticis, sive prohibitas in particularibus Decretis: nec non contra legentes, imprimentes &c. certos libros ac libellos à Sede Apostolica prohibitos. Prædictis casibus Pontificiis multùm accommodari poterit Expositio supra tradita de singulis casibus Episcopalibus.

Annotatio, de potestate Episcoporum circa prædicta.

AD levandum necessitatem recurrendi ad Pontificem in quovis casu circa tot delicta per adjunctam excommunicationem ipsi reservata, statutum est in Conc. Tridentino ut Episcopi à casibus Pontificiis saltem occultis possint absolvere, juxta tenorem verborum ipsius Concilii quæ sic habent Sessione 24. de Reform. Cap. 6. *Liceat Episcopis in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus (exceptâ ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum) dispensare, & in quibuscunque casibus occultis, etiam Apostolicæ Sedi reservatis, delinquentes quoscumque subditos in Diœcesi sua per se ipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere. Idem & in Hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantùm, & non eorum Vicariis sit permissum.*

Ex his summatim facilè colliges, à quibus, qualiter, & per quos in casibus Pontificiis possit Episcopus in foro conscientiæ absolvere, aut dispensare. Per casum vel delictum occultum non debet casus ille tantùm intelligi qui ad nullius notitiam exterius pervenit, sed ille qui à paucis scitur, & facilè possit tergiversando celari: ex illis enim minus timeri potest scandalum, aut publica incommoda: uti etiam videtur intelligere Navarrus *Cap. 27. Num. 255.*

Conceditur etiam in casibus prædictis peculiaris potestas Episcopis, quando non datur recursus ad Sedem Apostolicam, ut si impediat periculum mortis, aut gravis morbi, si sit pauper, aut mulier, aut puer, aut alteri serviens, aut itineris laboribus impar.

CAPUT V.

Pro Facultate absolvendi à Reservatis, Censuris, aliisque casibus, ad quos possit Confessarius recurrere?

AMpliorem cæteris in hoc genere facultatem, quantum est ex vi officii, habent Episcopi in sua Diœcesi, sed quia multa sunt, ad quæ facultas eorum ordinaria se non extendit, Privilegia sibi ampliora à Sede Apostolica aliquando procurant.

Idem dicendum est de Vicariis generalibus. Idem de variorum Ordinum Prælatis, & aliis personis, quibus Sedes Apostolica particulares facultates concessit.

At sciendum est, facultates omnes Ordinis non necessariò cuivis ejus membro competere, sed tantùm eas obtinere, quas eorum Prælati singulis respectivè permittunt aut communicant: quâ in re graviter offendent subditi, si suas facultates aut ignorent, aut excedant.

Cavendum insuper, ne Sacerdos aut laicus sine ulte-

ulteriori examine, statim existimet subsistere quaslibet facultates, aut privilegia, quæ in quovis auctore aut libro notata, aut olim concessa reperiuntur. Sicut enim quibusdam aliqua dantur de nova privilegia, ita etiam quædam antiqua in posteriorum Pontificum Decretis non raro revocantur aut restringuntur: quorum singula non nisi à viris prudentiâ & doctrinâ probè instructis satis discerni valent; ideòque in sequentibus pro communi usu ac scientia via recurrendi commodissimam ac tutissimam aperiemus.

Ut igitur Confessarii, præsertim in Missionibus, cognoscant Facultates in iis concedi solitas, & sciant pro quibus casibus, & indultis, & ad quos recurrere possint, hic subjiciam seriem variarũ Facultatum, & indultorum, quæ Sedes Apostolica quibusdam personis in variis regnis, ac provinciis elargiri solet: prout inveniuntur à sacra Congregatione de propaganda fide ex Regulis à sua Sanctitate approbatis digesta, & apud probatos Auctores recensita, ut quædam fusiùs apud Vericelli in *quæst. mor.* Non quod asseram singulas quas recenseo Facultates talibus personis, aut officiis semper aut necessariò annexas esse, sed quod illis potissimùm ab Apostolica Sede pro rerum exigentia liberè concedi aut annecti soleant.

§. I.

Facultates Missionum.

Pro Episcopis in Hibernia & alibi concedi solita, & quibusdam aliis infrà exponendis.

PRimò, Absolvendi ab hæresi & apostasia à Fide & à schismate, quoscunque etiam Ecclesiasticos, tam Seculares, quàm Regulares. Non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi S. Officium exercetur, nisi ex locis Missionum, in quibus impunè grassantur hæreses, deliquerint, nec illos qui judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint, ubi impunè grassantur hæreses, & post judicialem abjurationem illuc reversi, in hæresim fuerint relapsi, & hos in foro conscientiæ tantùm.

Secundò. Tenendi, & legendi libros prohibitos Hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, & alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinei, Nicolai Macchiavelli, & libros de Astrologia judiciaria principaliter, aut incidenter, vel aliter quovis modo de ea tractantes, ita tamen, ut libri ex ipsis Provinciis non efferantur.

Tertiò. Dispensandi in tertio, & quarto gradu simplici, & mixto in contrahendis, in contractis verò cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici, & mixto, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

Quartò. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proveniente.

Quintò. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, & restituendi jus petendi debitum amissum.

Sextò. Dispensandi in impedimentis cognationis spiritualis, præterquam inter levantem & levatum.

Septimò. Hæ verò dispensationes matrimoniales, videlicet, tertia, quarta, quinta & sexta, non concedantur, nisi cum clausula, dummodò mulier rapta non fuerit, &, si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat; & in dispensationibus tenor hujusmodi facultatem inseratur, cum expressione temporis ad quod fuerint concessæ.

Octavò. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantùm provenientibus, exceptâ eâ, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

Nonò. Dispensandi, & commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis Castitatis & Religionis.

Decimò. Absolvendi & dispensandi in quacumque simonia, & in reali dimissis beneficiis, & super fructibus malè perceptis, injunctâ aliquâ eleemosyna, vel pœnitentiâ salutari, arbitrio dispensantis, vel etiam retentis beneficiis, si fuerint Parochialia, & non sint qui Parochiis præfici possint.

Undecimò. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis, etiam in Bulla Cœnæ.

Duodecimò. Dispensandi cum Catholicis super fructibus bonorum Ecclesiasticorum malè perceptis.

Decimotertiò. Dispensandi cum eisdem Catholicis, ut possint retinere bona Ecclesiastica, & fructus ex illis percipere, acceptâ ab illis promissione, de stando judicio Ecclesiæ circa eorum restitutionem cùm fieri poterit, illis interim admonitis, ut de dictis fructibus faciant eleemosynam, judicio Confessarii in usum Religionis, cujus ante hæresim, & schisma erant bona, si adsit illa Religio, sin ibi minùs in pauperes Catholicos, & memores sint, bona illa esse reverâ Ecclesiæ.

Decimoquartò. Dispensandi quando expedire videbitur super usum carnium, ovorum, & lacticiniorum tempore Quadragesimæ.

Decimoquintò. Celebrandi Missam quocumque loco decenti, etiam sub dio, sub terra, unâ horâ ante Auroram, & aliâ post meridiem, bis in die, si necessitas urgeat, si tamen in prima Missa non sumpserit ablutionem, & super altari portatili, etiam fracto, aut læso, & sine Sanctorum Reliquiis, & præsentibus hæreticis, aliisque excommunicatis, si aliter celebrari non possit, & non sit periculum sacrilegii, dummodò inserviens Missæ non sit hæreticus, vel excommunicatus.

Decimosextò. Concedendi indulgentiam plenariam primò conversis ab hæresi, atque etiam fidelibus quibuscunque in articulo mortis saltem contritis, si confiteri non poterunt.

Decimoseptimò. Concedendi Indulgentiam plenariam in Oratione Quadraginta horarum ter in anno indicenda diebus benevisis, contritis, & confessis, ac sacrâ Communione refectis, si tamen ex concursu populi, & expositione sanctissimi Sacramenti nulla probabilis suspicio sit sacrilegii ab hæreticis, & infidelibus, aut Magistratum offensum iri.

Decimooctavò. Concedendi singulis Dominicis, & aliis diebus Festis decem Annorum Indulgentiam iis, qui ejus concionibus intervenerint, & plenariam iis, qui præviâ Sacramentali peccatorum suorum Confessione Eucharistiam sacram sument, in Festis Natalis Domini, Paschatis, & Assumptionis Beatissimæ Virginis.

Decimonono. Lucrandi sibi easdem Indulgentias.

Vigesimò. Singulis secundis feriis, non impeditis Officium novem Lectionum, vel eis impeditis die immediatè sequenti, celebrando Missam de Requie, in

in quocumque Altari etiam portatili, liberandi animam secundùm eorum intentionem à Purgatorii pœnis per modum suffragii.

Vigesimo-primo. Deferendi sanctissimum Sacramentum occultè ad infirmos, sine lumine, illudque sine eodem retinendi pro eisdem infirmis, in loco tamen decenti, si ab hæreticis, aut infidelibus non sit periculum sacrilegii.

Vigesimo-secundo. Induendi vestibus secularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curæ commissa, vel in eis permanere non poterunt.

Vigesimo tertio. Recitandi Rosarium, vel alias preces, si Breviarium secum deferre non poterunt, vel divinum Officium ob aliquod legitimum impedimentum recitare non valeant.

Vigesimo-quarto. Communicandi prædictas facultates duobus Sacerdotibus tantùm in qualibet civitate, & oppido insigni, vel Conventu Regularium Theologis tantùm, aut in aliquo Collegio bene instructis, & præsertim tempore sui obitus, ut Sede vacante, sint qui possunt supplere, donec Sedes Apostolica certior facta, quod quamprimum per delegatos, aut unum ex eis fieri debebit, alio modo provideat.

Vigesimo-quinto. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, & alia utensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit Unctio, & reconciliandi Ecclesias pollutas aquâ ab Episcopo benedictâ, & in casu necessitatis, etiam aquâ non benedictâ ab Episcopo.

Vigesimo-sexto. Conferendi Ordines extra tempora, & non servatis interstitiis, usque ad Sacerdotium inclusivè.

Vigesimo-septimo. Dispensandi super defectu ætatis unius Anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si aliàs idonei fuerint.

Vigesimo-octavo. Consecrandi olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Cœnæ Domini, nisi necessitas aliud urgeat.

Vigesimò-nono. Et prædictæ facultates gratis, & sine ulla mercede exerceantur, & pro eorum Diœcesibus tantùm concessæ intelligantur ad septennium. Sic etiam habent variæ Formulæ sæpius pro Pontificis arbitrio concessæ, & à probatis Auctoribus relatæ, uti & sequentes.

§. II.

Pro Vicariis Apostolicis Hiberniæ.

ACcommodari his solent aliquando à Sede Apostolica eædem facultates & gratiæ, quæ Episcopis in prædicta formula attribuuntur, pro locorum consuetudine, omissâ facultate 25. 26. 27. 28. uti habet praxis libera Congreg. de Propag. fide.

§. III.

Pro Superioribus Regularium ibidem.

COncedi his quandoque postulantibus solent etiam Facultates supradictæ: sed omissâ 14. item 25. 26. 27. 28. & 24. ex parte mutata, hoc modo: Cōmunicandi prædictas facultates duobus Sacerdotibus suæ Religionis in quolibet Conventu, aut Monasterio existente in civitate aut oppido insigni, Theologis tamen, aut in aliquo Collegio bene instructis, &c.

§. IV.

Pro aliis quibusdam Missionariis.

EXtant & aliæ facultates his minores quas aliquando idonei quidam Missionarii, à sacra Congregatione, aut Apostolico Nuncio impetrare solent. Tales sunt ex facultatibus supra recensitis 1. 2. 5. in foro tantùm interno, & 10. absolvendi & dispensandi in simonia, sed cum varia restrictione. Item 16. 17. 19. 20. 21. 22. 23. Quibus additur potestas dispensandi, cum pauperibus tantùm, in 3. & 4. gradu consanguinitatis, & affinitatis simplici & mixto, & in 2. 3. & 4. mixtis, non tamen in 2. solo quoad matrimonia futura. Item in impedimento publicæ honestatis, & cognationis spiritualis, præter levantem, & levatum; & modò in prædictis mulier non fuerit rapta, aut saltem in potestate raptoris non existat. Insuper benedicendi paramenta, & alia utensilia ad Sacrificium Missæ, ubi non intervenit Unctio: quibus & alia subindè adduntur.

§. V.

Pro Regno Angliæ.

CUm in eo Regno non sint Episcopi, aliis Prælatis, & idoneis quibusdam Missionariis concedi solent omnes facultates, quas supra recensuimus pro Superioribus Regularium, & pro quibusdam Missionariis in Hibernia; immutato nonnihil articulo de communicatione facultatum, & ablata restrictione ad Art. 19. hoc modo: Administrandi omnia Sacramenta etiam parochialia, Ordine & Confirmatione exceptis. Sic enim ea facultas pro Anglia à S. Congr. exprimi solet.

§. VI.

Pro Provinciis Hollandiæ, & confœderatis.

EX ordinatione sacræ Congregationis pro Episcopis titularibus Hollandiæ easdem facultates concessas reperio quas supra adduxi in formula pro Episcopis Hiberniæ. Nisi quod tertia facultas in illis Provinciis, ad pauperes restringatur: & decima ex parte mutetur, & in 24. potestas communicandi has facultates relinquatur huic Episcopo exercenda in Sacerdotes idoneos, sine restrictione prout secundùm conscientiam opus esse judicaverit.

Alii in Hollandia Missionarii impetrare solent facultates similes iis, quas Missionariis quibusdam Angliæ, & Hiberniæ concedi declaravimus.

NOTA.

PRo Missionariis Regularium quædam singularia Pontificum Diplomata, ex quibus ampliora in hoc genere Privilegia depromuntur.

Innocentius IV. in Bulla 20. quæ incipit, *Cum horâ undecimâ*, Missionariis Regularibus per universum mundum majora quædam Privilegia adjecit. Quæ etiam Nicolaus III. in Bulla sua 2. confirmavit, excipiens dispensationem aut commutationem in votis ultramarinis, continentiæ, & castitatis, quæ Innocentius saltem expresse non excepit.

Sixtus IV. in Bulla quæ incipit, *Apostolicæ servitutis*; Et Pius II. in Bulla, *Dum levamus*, pro Missionariis Ordinis Prædicatorum varia Privilegia concedit.

Leo X. in Bulla 3. *Alias felicis*, prædictis adjecit Facultates Innocentii IV. aliasque, restringendo Confirma-

firmationis administrationem ad Episcopos, si in Provincia reperiri commodè possint.

Adrianus VI. in Bulla, *Exponi nobis*, Missionariis Ordinis Minorum ad instantiam Caroli V. varias facultates indulsit.

Paulus III. in Bulla, *Licet debitum*, & in aliis, varia elargitur pro Missionariis Societatis Jesu.

Clemens VIII. in Bulla, *Dominici gregis*, anno 1604. Missionariis Ordinis Carmelitarum Facultates admodum amplas concessit.

Hæc diplomata integrè recensita reperiuntur in *Bullario*, & apud *Rodericum* de privilegiis Regularium, & citantur in compendio Privilegiorum variorum Ordinum.

Ubi adverte, propter Communicationem Privilegiorum inter Ordines Religiosos, posse Missionarios unius Ordinis ex alterius Facultatibus juvari, prout traditur in Mari magno Minorum Sixti V. & in B. Aurea, & in *B. Dudum* Leonis X. ac recentius in Bulla 19. Clementis VIII. in quibus omnibus quid pro singulis valeat, & vigeat, ipsis notum esse solet.

§. VII.

Facultates Ordinariæ quæ quibusdam Regularibus aliquando conceduntur, etiam extra Missiones, breviter explicatæ.

I. *Absolvendi quoslibet, à quibusvis peccatis etiam Sedi Apostolicæ reservatis.* Intellige *quoslibet*, non prohibitos per sua Privilegia confiteri extra suum Ordinem, absque suorum superiorum facultate. Intellige etiam ex parte *Absolventis*, approbationem Ordinarii & cetera requisita; nisi putando is peregrinatur, veniam concedente Ordinario, si adsit, & Curato non repugnante in sua Ecclesia.

II. *Et specialiter, absolvendi ab omnibus casibus, peccatis, & censuris etiam reservatis in Bulla Cœnæ Domini.* Hanc habes integrè expressam supra cap. 4. §. 1. Quando censura fertur in eos, qui præsumunt, aliquid facere vel attentare, non comprehendi eos qui ex metu, & absque notitia sat libera id fecerunt, docent passim Theologi. 2. Si excommunicatio lata sit in patrantes, docent etiam non extendi ad mandantes, nisi id alio modo exprimatur. De his & seq. pluribus agit Lezana, verbo, Bulla Cœnæ, & ex parte Diana, & recentius Chassaing.

III. *Dispensandi super Irregularitatibus Casus dicta Bulla consequentes, modo pœniteat, & de cetero velit abstinere. Exceptis tamen Censuris & Irregularitatibus quæ continentur in Constitutione Sixti V. de promoventibus, & simoniacè promotis ad Ordines.*

IV. *Absolvendi Relapsos qui communiter habentur Catholici quoties in hæresim inciderint, nisi essent notorii, & communiter pro talibus haberentur, & agnoscerentur; pro quibus tantùm semel absolvendis privilegium concedi solet.*

Nota, Hæc omnia tantùm valere in foro conscientiæ, & monendos esse pœnitentes, hanc absolutionem ipsis non prodesse in foro externo. Hinc caveri solet, ubi censura est publica, ut Confessarius non absolvat nisi consulto Superiore.

V. *Concedendi usum Librorum prohibitorum, qui tamen non sunt editi ad stabilienda dogmata hæreticorum.* Hoc est, qui ex professo non agunt, ut hæresim aliquam probent vel introducant, quales censentur libri Erasmi, exceptis aliquibus ejus Colloquiis, idem Ludovici Vives, Bodini & Wesenbecii. Quales porrò, & sub quibus pœnis Libri prohibeantur, tradimus infra Tract. 5. Quæst. 12.

VI. *Dispensandi cum illis qui contraxerunt cum impedimento criminis &c. Et cum adultero conjuge ad petendum debitum, qui consanguineam carnaliter cognovit.* Ubi notat Castropalao, illum qui sic cognovisset consanguineam conjugis, sed cum ignorantia juris, aut pœnæ, hoc est, non sciens id ab Ecclesia ita specialiter prohibitum esse, aut sub pœna tam gravi, eam pœnam non incurrere, & posse sine dispensatione debitum petere. Scienter verò sic delinquentem, statim incurrere hanc pœnam privationis nullâ expectatâ juris sententiâ, aut declaratione criminis, docet hic *Sanchez*, aliique communiter.

VII. *Commutandi omnia vota, etiam jurata in alia pia opera, dum adest causa rationabilis, sine qua commutatio nulla esset.* Debet hæc commutatio fieri in aliquid æquale, vel quasi æquale, nam si fieret in aliquid notabiliter minus, esset ex ea parte dispensatio, non commutatio. Exempla operum in quæ aptè fieri possit votorum commutatio, habet varia Sanchez, Medina, Leander, & nos de votis infra, aliique.

Excipiuntur tamen vota ultramarina, Sanctorum Petri & Pauli in Urbe, S. Jacobi in Compostella, perpetuæ Castitatis, & Religionis.

Dixi, *perpetuæ castitatis*, quia communis sententia docet votum Castitatis temporale non esse reservatum: nec votum de non nubendo, de non polluendo, vel de statu Ecclesiastico assumendo. Quia hoc ultimum non est votum castitatis promissæ, sed postea promittendæ in isto statu: reliqua autem non sunt Vota castitatis perfectæ & completæ, qualia debent strictè intelligi nomine voti in reservatione.

Inter hæc quinque vota reservata, non censentur comprehendi vota conditionalia, vel pœnalia; exempli gratia votum castitatis, aut religionis sub hac conditione, si ab hoc morbo convaluero; aut in pœnam, si fornicatus fuero: adeoque talia vota, etiam post impletam conditionem possunt commutari, quia neque absolutè, neque ex virtute religionis sunt emissa, uti docet *Toletus, Sanchez*, & passim alii. Reservatum quoque non esse votum fœminæ assumendi habitum sive vitam earum quas vocant Devotas aut Beatas, quia non est status religionis aut castitatis perpetuæ, disertè docet *Sanchez, Henriquez, Fagundez*, & alii apud *Leandrum* de voto *Tract.* 1 *Disp.* 7. §. 3. *Quæst.* 47.

In his cavetur, *ne commutatio voti fiat in præjudicium tertii.* Quod si promissio non sit illi tertio specialiter facta, & ab eo acceptata, non censetur illi jus acquisitum, adeoque tale votum potest commutari. Plura de voti comutatione fusius tractat *Layman* de voto Cap. 8. *Suarez* de Rel. aliiq;. Hæc de facultate magis ordinaria, nec omnia pro instituta brevitate hic proferenda.

Sunt etiam nonnumquam Regulares, & alii qui ex privilegio Pontificio magis speciali possunt ex causa in votis dispensare, non injungendo aliud opus, ut fit in commutatione. Absolvere etiam eos qui ignorantes perpetratâ Simoniâ, beneficia Ecclesiastica possident: & dispensare in fructibus malè perceptis, modò illa beneficia relinquant. Ac dispensare cum iis in foro conscientiæ, qui post simplex votum castitatis matrimonium

nium contraxerunt, quoad petendum debitum, monito tamen pœnitente, ut si conjugi supervivat, votum servet. Sunt & alia altioris potestatis privilegia. Verùm hæc ad communem usum recensere sufficiat, ut qui pro hujusmodi casibus remedium quærunt, facilius sciant ad quos possint pro auxilio recurrere.

Porrò, Modum in his procedendi, & absolvendi, & pœnitentiam idoneam injungendi colliges ex praxi Litterarum Pœnitentiariæ Romanæ, quarum normam integram damus & explicamus infra Tract. 4. §. 5. in fine.

§. VIII.

Summula casuum aliquorum à quibus etiam Privilegiati absolvere nequeunt.

CUm sit admodum difficile retinere omnes casus Pontifici reservatos, & discernere concessos à non concessis: hic conor brevi compendio colligere Casus per privilegia ordinaria non concessos, qui longè pauciores sunt, ideoque multò facilius memoriâ retineri possunt, ne in illos impingatur.

Privilegiatus etiam approbatus non potest absolvere à mortalibus subditos aliorum Ordinum, nec eorum Apostatas, nec Moniales illis Ordinibus subjectas, sine licentia legitimi Superioris cui subsunt.

Neque potest absolvere, & dispensare in Censuris & Irregularitatibus quæ continentur in Constit. Sixti V. de Promoventibus, & simoniacè promotis ad Ordinem sacrum.

Neque Hæreticos illos absolvere qui post hæresim semel publicè abjuratam, rursus in eam relapsi sunt; neque qui sunt hæretici notorii, & pro talibus communiter habiti.

Neque concedere usum Librorum prohibitorum qui ad stabilienda dogmata hæreticorum editi sunt: nec alios prohibitos, nisi fortè suis ex privilegio particulari.

Neque dispensare, aut commutare vota quæ dicuntur ultramarina, aut ad limina Apostolorum in Urbe, aut ad S. Jacobum in Compostella, neq; Religionis, aut Castitatis perpetuæ. Neque alia vota quorum commutatio cedit in præjudicium tertii.

Qui privilegium sive facultatem accipit ab Episcopo circa Casus ipsi reservatos, per hoc non intelligitur illi concessa facultas circa Casus Pontificios, in quibus Episcopi absolvunt per accidens ratione necessitatis, & difficultatis recurrendi ad Sedem Apostolicam.

Non possunt Privilegiati concedere secularibus in Jejunio v. gr. in quadragesima, usum carnium, ovorum, aut lacticiniorum: de privilegiis particularibus Missionum hic non ago.

Quando habent illi privilegium rehabilitandi in irregularitatibus, non intelligitur ea quæ incurritur per homicidium, bigamiam, mutilationem, & defectum natalium, aut, ut dixi, ratione Ordinum Simoniacè collatorum, aut susceptorum.

Nequeunt absolvere Nominatim excommunicatum; aut notorium percussorem Clerici; aut alia reservata, quæ adducta sunt ad forum contentiosum.

Absolutio Privilegiati non est pro Foro externo, sed tantùm pro foro conscientiæ: nec absolutis, illa proderit, ut eximantur, si quando in foro externo accusandi aut puniendi sunt, de quo etiam absolventem illos monere convenit.

Denique in his omnibus non agimus de Privilegiis particularibus, aut extraordinariis quæ Pontifex; aut ad hoc legitimus Superior, aliquibus personis concedere, aut adimere potest pro suo beneplacito. Hæc saltem sub unum aspectum studiosè exposita multùm meminisse juvabit, quamvis difficile sit singula sat distinctè exprimere: quænam insuper alia sint à quibus illi absolvere non possint, singuli ex suis privilegiis facilè cognoscent.

§. IX.

Casus quos Regularium Superiores sibi reservare possint.

QUoniam reservatio Casuum debet esse prudens & moderata; & deceat eam maximè versari circa peccata externa, graviora, & opere consummata hinc Clemens VIII. statuit à Regularibus reservari posse Casus qui hic sequuntur.

1. Apostasia à Religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiva à Monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus Monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Juramentum falsum in judicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu gravis percussio cujuscumque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli Officialium monasterii. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio litterarum à Superioribus ad inferiores, vel contra.

Plures Casus non vult reservari, sine consensu Capituli generalis pro tota Religione: vel Capituli Provincialis pro Provincia. Priores undecim Casus nostri, & Ordines plerique actu reservant.

Nota Porrò.

REservari in Societate casus sequentes ex Congregationis V. Decreto 67. 1. Perjurium, & falsum testimonium in judicio, vel extra. 2. Furtum & usurpatio, sive appropriatio alicujus rei contra votum paupertatis, in ea quantitate quæ efficiat peccatum mortale. 3. Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra votum Castitatis, quod quidem in actum externum prodeat. 4. Inobedientia expressa, quâ quis asserit, se nolle parere. 5. Seditio in Superiorem, & divisio à Capite, in grave nocumentum Societatis. 6. Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres. 7. Impedimentum excludens à Societate reticuisse in examine, vel in eo mentitū esse, unde grave aliquod incommodum oriri possit. 8. Acceptio seu missio litterarum absque licentia expressa, quæ scilicet acceptio & missio contineat rationem peccati mortalis.

Casus illi undecim communes à Clemente VIII. supra expressi, ad hos versiculos memoriæ causâ aptè rediguntur:

Sortilegus, Proprius, Nocturnus, Apostata, Furtum,
Luxurians, Ladens, Falsarius, Impediensque
Scribentem ad Patrem monachum, Perjurus, Abortus.

TRACTA-

TRACTATUS TERTIUS DE CONFESSIONE, ET SATISFACTIONE IN SACRAMENTO POENITENTIÆ,

SUMMULA: *Post hac sequitur singulariter de Indulgentiis, & Jubilæis, ac Decreto Innocentii XI. de Indulgentiis abrogatis & subrogatis: specialiter de Indulgentiis Missionum: & accurata Praxi Hæreticos reconciliandi Ecclesiæ, Professionis Fidei, &c.*

CAPUT I.

De Præcepto Confessionis.

I. Confessio Sacramentalis, est peccatoris accusatio secreta de suis peccatis, coram Sacerdote proprio, ut ab eo Christi nomine absolvatur.

II. Quæstio hic est, An Confessio Sacramentalis præcepta sit jure divino, an Ecclesiastico, quinam, & quo tempore ad eam obligentur.

III. Dico primò, Confessio peccatorum præcepta est jure divino. Probatur ex verbis Christi *Joan 20. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt:* ex quibus confitendi præceptum colligit Trident. Sess. 14. Can. 5.

Dices, verba Christi tantùm conferunt potestatem absolvendi, nullam verò memorant aut imponunt obligationem confitendi. Respondeo, hoc ipso quo tribuunt Sacerdoti tamquam Judici in foro conscientiæ potestatem non tantùm absolvendi, sed etiam retinendi peccata, imponere simul præceptum Confessionis, sine qua ea potestas exerceri non possit, cum nequeat Judex ferre sententiam sine causæ cognitione.

IV. Hoc Præceptum non obligat lapsum in mortale ut prima opportunitate confiteatur. Ratio, quia præceptum confitendi est affirmativum, quod pro omni tempore non obligat, uti fit in præcepto negativo.

V. Incumbit tamen peccatori præceptum divinum Confessionis Sacramentalis in articulo mortis: imo in gravi ejus periculo v. gr. in difficili partu, in periculoso morbo, prælio, &c. Ratio est, quia peccator in tali casu exponeret se probabili periculo numquam explendi præceptum confitendi, quod lapsis in peccatum mortale à Christo impositum est.

VI. Dico secundò, Ex præcepto Ecclesiæ omnes Christi fideles postquam ad annos discretionis pervenerunt, tenentur omnia mortalia saltem semel in annò confiteri. Probatur ex Concil. Lateranensi sub Innocentio III. ubi disertè præcipitur annua Confessio, quam Christus per se ad certum temporis spatium non determinaverat.

Ab hoc præcepto non excusantur impuberes, id est, qui septimum annum nondum attigerunt, si verè advertant se mortale peccatum admisisse: nam illa adversio per se satis indicat ipsos ad annos discretionis pervenisse. Hujus rei exemplum extat apud S. Gregorium de puero quinquenni, qui in blasphemiis mortuus, ac propterea damnatus fuit.

VII. Quod si Confessarius advertat puerum nondum satis assecutum esse usum rationis ad discernendam peccati malitiam, dabit tantùm Crucis benedictione eum dimittat. Si tamen de ejus capacitate dubitet, poterit eum sub conditione absolvere; imo id facere debet, si eum in articulo mortis constitutum inveniat. *Diana, Laym. Lugo Disp. 15. Sect. 7.* Quia tunc pro salute æterna irreparabili viam tutiorem eligere oportet in administratione Sacramenti.

VIII. Dico tertiò, Tempus annuæ Confessionis instituendæ computari solet ordinariè à Paschate ad proximum Pascha, propter Communionem paschalem tunc occurrentem: ita ut lapsus in mortale post paschalem Confessionem non teneatur, saltem ex præcepto Ecclesiæ, ante sequens Pascha confiteri. Constat hoc ex praxi Ecclesiæ, quæ non solet à fidelibus amplius exigere, apud *Suar. Vasq. Coninc d. 5. du. 6.*

IX. Verùm, qui intra annum v. g. in ultimo Paschate confessus non fuit, tenetur postea proxima opportunitate confiteri, uti probabilius docet *Suar. Vasq. Lugo. Contra Sylv. Laym. Dian.* Ratio, quia tempus paschale non constituitur tamquam terminus ad obligationem finiendam, sed ad eam magis urgendam, uti fit in termino statuto pro solutione debiti, aut census annui.

X. Hinc, qui prævidet sibi in proximo Paschate impedimentum confitendi obventurum, tenetur Confessionem anticipare; cum præceptum illud extra Pascha absolutè possit impleri. *Laym. Bus. Lugo Disp. 15. S. 6. n. 182.*

XI. Si is, qui tantùm post Pascha confitetur, sola venialia exposuerit, & postea in decursu anni incidat in mortale, ad aliam Confessionem ex præcepto obligabitur. Quia Ecclesia præcipit, ut Fideles quolibet anno peccata mortalia semel confiteantur, si in ea inciderint, quod in dicto casu sine nova Confessione factum non fuisset.

Unde etiam patet, hoc Confessionis annuæ præcepto non comprehendi eum, qui toto anno sola venialia admisit: uti agnoscit cum aliis *Scotus* apud *P. Terillum* de consc. probab. *quæst. 22. p. 360.* Cum tamen is præceptum Communionis paschalis explere teneatur, consultum est, ut ante illam se Sacerdoti de more sistat.

XII. Non satisfacit huic præcepto, qui novit se invalide absque debita dispositione Confessionem instituisse,

tuisse. Ecclesia enim præcipit susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, talis autem confessio & Absolutio cùm sit invalida, non est Sacramentum: *Suarez, Laym. Lugo.* Contrarium tamen probabile putat *Fagund. & Diana p.3.t.4. Ref.120.* quod tamen admittendum non est, quia non consistit cum Decreto Alexandri VII. prohibente Prop.11. *Qui facit confessionem voluntariè nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ.*

QUÆRITUR Primò, pro Missionariis inter hæreticos. An illi qui ab hæresi convertuntur, in prima confessione exprimere debeant, quod non expleverint præceptum annuæ confessionis paschalis? Certum enim est hæreticos, cùm sint baptizati, Ecclesiæ præceptis subjacere.

Respondeo negativè. Quia dum confitentur se eo usque vixisse in hæresi, sufficienter exponunt se illa Ecclesiæ præcepta tanto tempore non observasse. Sicut qui confitetur se v. g. duobus annis vixisse in continua fornicatione, non debet exprimere tactus venereos, & alia, quæ solent communiter fornicationem comitari.

Sed *Quæritur secundò*, quid si singulari contemptu, & ludibrio hæc Sacramenta, aut Ecclesiæ præcepta insectati fuerint, & alios ab iis explendis abstraxerint?

Respondeo, hæc peccata distinctè confitenda, quantùm fieri potest. Quia illa non sunt omnibus hæreticis communia, adeoque in hæresi ut sic non ita involvuntur, ut hac expositâ, illa etiam intelligantur in Confessione explicari.

CAPUT II.

De Integritate Confessionis.

§. I.

Qualis, & quando requiratur?

I. Integritatem Confessionis requirit, & describit Trid. *Sess.14.c.5.* sitam in eo, ut postquam diligenter te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras exploraveris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias saltem quæ speciem mutant. Ratio additur, quia sine distincta peccatorum cognitione non potest Confessarius judicium Sacramentale debitè exercere, neque pro mensura delictorum pœnitentiam idoneam imponere.

II. Integritas Confessionis alia est *Materialis*, quando pœnitens omnia mortalia secundùm numerum & speciem confitetur: & hæc integritas non est ita necessaria, quin pœnitens aliquo casu ab ea possit excusari. Integritas alia est, *Formalis*, quando pœnitens omnia mortalia quantum hic, & nunc potest ac tenetur, in confessione exponit, etsi contingat alia esse omissa: & ab hac integritate Formali pœnitens nunquam excusatur.

III. Qui ob justum impedimentum aut oblivionem peccatum aliquod in confessione prætermisit, tenetur cessante impedimēto illud explicare. Quia hujus Sacramenti institutio requirit, ut in eo omnia mortalia semel *directè* clavibus subjiciantur: *est communis Theologorum.*

IV. Qui aliquo casu, vel morbo, linguæ usu destituitur absolvi debet, si nutu, aliove signo absolutionem postulavit, aut dolorem de peccatis ostendit. Quia tale signum est confessio peccatorum saltem in genere, à præcepto autem confessionis integræ ac distinctæ necessitas excusat. Quod etiam verum est, etiamsi signum illud absente Sacerdote editum fuisset, & postea præsenti ab aliis renunciatum: *ita Theol. communiter.*

V. Sed quid, si moribundus, superveniente Confessario, nullum signum dederit, aut dare possit? Respondeo, etsi communior opinio asserat sic absolvi non posse; probabilem tamen, adeòque hic in praxi sequendam esse sententiam, quæ docet talem sub conditione absolvendum esse, dummodò solitus fuerit aliàs *Christiano* more vivere & Sacramenta frequentare. Ratio est, quia per tales actus vitæ Christianæ sufficienter is indicat se etiam in mortis articulo pœnitentiæ Sacramentum postulare, hæc autem postulatio, externa quædam confessio est: Et hanc tenet sententiam *Homob. Molfesius Tambur. Phill. Servius*, & modò plurimi passim Theologi recentiores.

VI. Diligens conscientiæ examen ante Confessionem requiritur: diligentiæ autem quantitas moraliter æstimanda est pro variis circumstantiis. Unde minorem adhibere potest ille, qui frequenter confitetur, quàm qui rarius. Si quis verò post talem diligentiam adhibitam; memoriam non habet commissi peccati mortalis, ritè confitetur, modo scienter nullum ex reliquis reticeat.

VII. Qui non in specie, sed solùm in genere recordatur, se mortaliter peccasse, hoc ipsum in confessione explicare debet, cùm hæc sit sufficiens, imò necessaria materia Sacramenti.

Sed *Quæstio* est, An qui sic tantùm in genere confessus est, teneatur *postea*, si recordetur, declarare distinctum numerum & speciem peccatorum mortalium, quam in aliis confessionibus determinatè non expressit, sed tantùm confusè & genericè: Respondet Leander *Part.* 1. de Sacramentis *pag.*148. probabiliter pœnitentem illum ad hoc non teneri, & in eandem sententiam adducit Card. de *Lugo* de Pœnit. *Disp.*16.*n.*577. & ante illum *Fabium* in suo Scrutinio Sacerd. *Tract.* 4. *pag.*499. Rustici, inquit, qui bonâ fide confessi sunt Curato non debitè interroganti, satisfecerunt præcepto confessionis, nec tenentur iterùm confiteri ipsa peccata. Ratio eorum est, quia peccata illa jam priùs, saltem confusè fuerunt directè subjecta clavibus, adeòque directè remissa, ergò non est obligatio ea postea magis distinctè confitendi.

Sed contrarium videtur tenendum cum *Navarro & communi* aliorum sententia; Quia etsi peccata illa directè remissa fuere, nondum tamen expletum est præceptum exponendi distinctè speciem & numerum cognitum peccatorum mortalium: quod *Navarrus* ait scriptum esse non solum lege humanâ in Cap. *Omnis de Pœnit. & Remiss.* sed etiam Divinâ & Evangelicâ, confirmatâ à *S. Thoma* & aliis, & declaratâ in Conc. Tridentino *Sess.*14. *de Pœnit. Can.*7.

VIII. Extra mortis periculum, nunquam absolvi debet qui de nullo peccato in specie se accusat: si quis autem tam sit rudis, ut ab eo Confessarius ne veniale quidem in specie extorquere possit, dimittendus est sine absolutione, donec instruatur, juxta praxim communem bonorum Confessariorum.

IX. Si pœnitens inchoatam Confessionem coram Sacerdote perficere non possit; interdum absolvi debet, V. C. si propter ignotum idioma non omnia possit explicare, aut si in phrenesim incidat. Tenetur tamen postea si possit omissa mortalia exponere.

X. Tempore pestis, naufragii, periculosi prælii &c. si Confessarius multorum integras confessiones excipere non possit, licitum est omnes simul voce, vel signo confitentes audire, & absolvere: *Ita Theol. communiter.*

XI. Non tenetur aliquis peccatum confiteri, cum gravi periculo animæ, famæ, corporis &c. Ratio, quia tunc positiva lex de confessionis integritate meritò cedit juri naturali charitatis propriæ. Intellige, si alius confessarius adiri non possit, vel confessio sine gravi incommodo differri.

XII. Si fama complicis graviter lædenda sit apud Confessarium, nec facile possit alius accedi, reticeri debet peccatum, vel saltem circumstantia, aut executio peccati, quatenus necesse est, ut complicis peccatum tegatur, cum onere alteri posteà confitendi quod omissum est. Quia præceptum naturale, non infamandi alium, prævalet præcepto positivo integræ confessionis. Ita *Valent. Bannez, Præpositus, Navarrus c.7.* quamvis contrariam sententiam sequi liceat, quæ communior est cum *Suar. Vasq. Lugo,* &c.

XIII. Qui duos Confessarios habet, quorum uni priùs mortalia, alteri posteà solùm venialia confitetur, non peccat contra debitam Confessionis integritatem. Imò quandoque id rectè fit, quo pœnitens majori libertate uti possit, si ordinario Confessario, apud quem hactenus bonam opinionem servavit, confiteri nimiâ verecundiâ impediatur. Ita *Navarrus in Man. c.21. Bonac. Leander &c.*

Per accidens tamen fieri potest, ut talis etiam mortaliter peccet, si ea ratione exponat se periculo facile labendi in mortalia, & ea nunquam efficaciter emendandi: quod ejusmodi hominibus accidere solet, qui de industria Confessarios imperitos, vel quibus ignoti sunt, adire solent, & alios à quibus juvari possint tantùm cum levioribus accedunt.

XIV. Mentiri ex proposito circa materiam mortalem, & confessioni necessariam, est peccatum mortale: Ratio, quia vel negas te peccatum mortale commisisse, quod hic & nunc fateri deberes, & tunc confessio non integra est, sed sacrilega: vel affirmas, te mortale peccatum fecisse, quod non fecisti, & tunc graviter decipis Confessarium, non sine gravi irreverentia Sacramenti.

Quod si mentiatur circa peccatum veniale, vel aliam materiam, quam hic & nunc confiteri non tenetur, peccat solùm venialiter. Consentiunt TT. communiter.

§. II.

Quomodo SPECIES & Circumstantia peccatorum exponenda?

XV. Quoad peccatorum distinctionem, Illa censentur esse *Specie diversa*; adeòque necessariò distinctè exponenda, quæ sunt contra distinctas virtutes, v. g. fornicatio quæ peccatum est contra castitatem, differt specie ab adulterio, quia hoc est etiam contra justitiam, propter jus, quod maritus habet in corpus uxoris, ac proinde pœnitens debet dicere, Habui copulam cum persona conjugata: & si ipse sit conjugatus, id exponere tenetur. Item, si peccavit cum persona religiosa, aut habente votum castitatis, aut ipse sit Sacerdos, aut Religiosus, id exponere debet: Quia peccatum hoc habet distinctam specie malitiam contra virtutem castitatis, & religionis.

Eodem modo, si furatus est rem sacram, aut alium occidit in templo, singula distinctè exponenda sunt: Quia præter peccatum injustitiæ, involvunt malitiam sacrilegii specie distinctam.

Et eadem ratione aliorum peccatorum diversa specie malitia distinguenda, & exponenda erit.

XVI. Circumstantias non mutantes speciem, sed tantùm peccatum *notabiliter aggravantes* intra eandem speciem, sunt illæ quæ faciunt unum peccatum mortale æquivalere pluribus intra eandem speciem, v. g. furtum 100. florenorum respectu furti 10. flor. Tales circumstantias non esse plerumque necessariò confitendas, satis probabilis & tuta sententia est, apud *Sylvestrum, Navarrum, Vasquez, Reginal. Bonac. Lugo de Pœnit. Disp. 16. Sect. 3. Leandrum de Sacram. Pœn. Disp. 8. Quæst. 4.* adducentem cum D. Thoma supra 50. Auctores, & pro opposita sententia Auctores 40. Ratio colligitur ex Tridentino *Sess. 4. cap. 5.* ubi declarans necessitatem confitendi omnia mortalia, *& eorum circumstantias*, expressè addit, *quæ speciem mutant*: ergò satis insinuat circumstantias non esse confitendas quæ speciem non mutant. Imò hoc ipso quo dubitatur, an Christus talem confitendi legem voluerit inducere, pœnitens deobligatur; ex illo principio, lex in dubio legis latæ non obligat, ut ostendimus supra *Tract. 1. princip. 5. sub initium.*

Hinc, qui furatus est simul centum florenos, satisfacit dicendo commisi furtum mortale: qui simul de aliquo crimine pluribus æqualibus detraxit, commisi gravem detractionem, &c. Quia furtum v. g. decem, aut centum florenorum manet intra eandem speciem furti mortalis, etsi unum sit multò graviùs altero.

Si tamen Confessarius interroget de quantitate peccati, pœnitens debet eam explicare; imò consultius est, ut id semper sponte suâ faciat. Quin & hoc necessarium videtur, si circumstantia talis invehat censuram, vel reservationem, vel peccatum supra modum ordinarium sic augeat, ut ejus declaratio faciat ad necessariam pœnitentis directionem, restitutionem, &c. Uti multi prioris sententiæ amplitudinem meritò restringunt.

§. III.

Quæstiones singulares de SPECIE & Circumstantiis in Confessione exponendis.

I. An Sacerdos simul Religiosus qui peccavit contra castitatem, teneatur exprimere circumstantiam illam, quod etiam sit Religiosus.

Respondet cum pluribus affirmativè *Sanchez, Villalobos, Diana, &c. Contra* varios. Qui valdè probabile censent votum solenne castitatis, quod emittitur in professione religiosa esse ejusdem speciei cum eo voto quod continetur in Sacerdotio, ideòque prædictum satisfacere, dicendo, violavi in tali re votum castitatis.

II. An persona habens tantùm votum simplex castitatis debeat circumstantiam voti explicare, si contra castitatem peccaverit.

Resp. Affirmativè, quia peccat contra virtutes diversas, nempe contra temperantiam, & contra religionem ratione voti, quo sibi ab actibus contra castitatem interdixit:

terdixit: atque hinc fit tali casu, ut v. g. persona quæ dicitur *Devota*, debeat dicere se esse talem, nisi id aliunde confessario innotescat, de quo si dubitet, interrogari illa debet.

III. An circumstantia Conjugii explicanda sit à conjuge qui cum alia peccavit: & quid si alia etiam sit conjugata?

Respondeo explicandam esse circumstantiam conjugii proprii, & insuper aliam esse conjugatam, si conjugata fuerit: neque satisfacere dicendo, commisi adulterium. Quia alterius speciei peccatum est frangere *fidem* quam alteri dedisti, & alteri cooperari, ut frangat fidem quam alteri dedit.

IV. Quid si persona illa interius tantùm peccaverit delectatione morosa?

Resp. tunc etiam debere circumstantiam *sui conjugii* explicare, quamvis de hoc dubitet *Castrop. Hurt.* Ratio est, quia fides conjugalis explicanda est, ut ostendimus; sed hæc extendit se etiam ad excludendas delectationes & cupiditates efficaces internas circa alias personas à conjuge distinctas; ergo hujus violatio in casu exprimenda est.

V. An circumstantia sponsalium exponi debeat, si sponsus aut sponsa cum alio peccaverit?

Resp. cum *Sanchez de Matrim.* à sponso non esse exponendam, sed benè à sponsa. Quia licet uterque ob fornicationem alterius possit à contractu resilire, communi tamen judicio onus & dedecus ex peccato sponsi respectu sponsæ censetur leve, hujus autem valdè grave, redditurque multo deterior quam fuerit ante contractum sponsalitium. Quia tamen etiam de sponsa idem probabiliter docet *Diana* &c. quod de sponso, non erit necessarium confessario interrogare tali casu, an pœnitens sit viro desponsata, etsi de eo dubitaret.

VI. An si res una prohibita sit pluribus præceptis, divino, & humano Ecclesiastico, & civili, id debeat in confessione distinctè exponi?

Resp. negativè, nisi diversa præcepta fecerint rem illam materiam necessariam diversarum virtutum. Quia diversa illa præcepta non mutant speciem peccati, nam ex communi usu & æstimatione neque confessarii neque pœnitens solent interrogare, an v. g. furtum admissum sit lege humana vetitum, ex qua æstimatione colligendum est, quænam censeantur specie morali differre, ut hic notat *Lugo*.

VII. An qui Horas Canonicas omittit habens obligationem Ordinis & beneficii, debeat utramque confiteri?

Resp. affir. quia obligatio Ordinis spectat ad virtutem Religionis, obligatio beneficii ad virtutem Justitiæ; adeoque omissio illa habet duplicem specie malitiam ratione duplicis præcepti, ac proinde utraque circumstantia in confessione explicanda est.

VIII. Si vigilia incidat in diem Quadragesimæ, aut Festum in Dominicam, an teneatur illam circumstantiam confiteri qui Jejunium violavit, aut Sacrum omisit?

Resp. negativè, quia duplex præceptum non facit rem illam materiam duplicis virtutis, sed tantùm religionis, nam ideò jubemur jejunare, aut Sacrum audire in honorem Sancti, quia in honorem Sancti id imperat Religio, ut honoretur Deus: tenditque ad eandem honestatem v. g. religionis, aut temperantiæ.

IX. An debeat in confessione specificari qualitas detractionis v. g. quod dixerim alterum esse furem, aut proditorem: an sufficiat dicere, detraxi in re gravi?

Resp. Sufficere si dicam, detraxi in re gravi. Quia fama quamvis in re diversa est tamen ejusdem speciei in genere moris: detractio autem accipit suam malitiam ex eo quod lædat famam aut honorem proximi, sicut furta lædunt fortunas; ergo sicut furta sunt ejusdem speciei in ratione furti, sive fiant in hac vel illa materia, ita de fama dicendum est.

Et idem locum habet in contumelia, & judicio temerario: Quia honor qui læditur per contumeliam, & bona existimatio quæ aufertur per judicium temerarium, in quacumque materia fiant, sunt ejusdem speciei in genere moris, ob rationem jam assignatam de furto & detractione.

X. An exprimenda sit circumstantia Superioris in injuriis mortalibus contra ejus honorem?

Resp. cum *Lugo* aliisque diversis potius affirmativè. Quia circumstantia Superioris in casu superaddit specialem malitiam, quia natura docet Superiores in speciali honore habendos. Atq; idem docet *Bonacina*, contra *Lugo*, si quis Sacerdoti detraxerit, aut contumeliam intulerit, non item si Diacono aut Subdiacono.

XI. An furtum rei non sacræ in loco sacro, v. g. crumenæ in templo, sit sacrilegium in confessione necessariò exprimendum?

Resp. negativè, nisi res commodata sit loco sacro, aut in eo deposita, uti admittit *Lugo*, *Less. Covar.* & plures alii. Quia factum illud non repugnat peculiariter sanctitati loci, aut ex natura rei, aut aliunde. Quia res quæ aufertur, nullam habet specialem connexionem cum loco sacro, sed tantùm generalem, quod sit peccatum, quod non sufficit ad specialem malitiam contrahendam contra Religionem.

§. IV.

Quomodo distingui debeat NUMERUS peccatorum?

PRo distinguendo peccatorum *Numero* dicendum, Actiones peccaminosas per se consummatas, & completas debere in Confessione distinctè enumerari: ut si quis cum eadem plures copulas consequenter habuit, vel si Sacerdos in statu peccati mortalis continenter plures Confessiones audivit, debet earum actionum numerus exponi, ex sententia communiori. Secus, si actiones non sint per se consummatæ, sed tantùm referantur tanquam pars, aut dispositio ad aliud peccatum consummandum. Hinc verba inhonesta, oscula & tactus libidinosos qui præcedunt fornicationem, & ad eam complendam referuntur, non debere seorsim exprimi infrà §. 5. dicemus. Idem dicendum de pluribus vulneribus quæ alicui infliguntur antequam occidatur.

Actus peccaminosi *merè interni* censentur numero distingui, quoties fuerunt moraliter interrupti, id est, notabili tempore cessarunt, vel retractati sunt, & iterum inchoari cœperunt. Exempli gratiâ: Si quis per unam vel duas horas inhæsit turpi cogitationi sine interruptione, est tantùm unum numero peccatum; si autem durante illo tempore verbi gratiâ tertiò cessavit integrè ab illa cogitatione, & iterum tertiò resumpsit, censetur tria peccata commisisse in confessione distinctè explicanda. Item, si quis habuit toto die voluntatem rem notabilem furandi, quam

quam vesperi retractavit, & iterum eodem die vel sequenti eandem voluntatem resumpsit, tenetur se accusare, quod bis voluerit furari.

Quando contingit de mortalium certo numero non constare, exprimendus est ille, quem judicas probabiliorem, addendo v. g. te pejerasse decies plus minus. Quod si postea deprehendas numerum fuisse majorem, non teneris iterum confiteri, nisi numerum à te expositum notabiliter excesseris. *Fagundez*, *Hurt. Sanchez*, &c.

Quod si nec probabilem numerum assequi valeas, exponenda est duratio consuetudinis peccandi, & frequentia lapsuum per diem, septimanam, mensem, aut annum, quantum potes probabili conjecturâ eam in mentem revocare. *Diana*, *Filliuc. Hurt. Lugo.* &c.

§. V.

Quæstiones porrò singulares de numero peccatorum in confessione explicando.

I. An qui successivè & continenter plures aureos uni alteri clam abstulit, aut in pluribus punctis graviter detraxit, aut convitia plura congessit, satisfaciat dicendo, semel furatus sum, semel detraxi, semel convitiatus sum.

Resp. Affirmativè, quoad expositionem numericam. Quia singulæ istæ actiones sunt moraliter *partes* unius furti, unius detractionis, unius convitii. Sicut qui die jejunii incipit carnes comedere, etsi aliquid sumat ex pluribus ferculis, non tenetur aliud dicere quàm, se semel comedisse carnes: accedentis nimirum voluntas erat comedendo suo appetitui satisfacere, non restringendo ad unum aliquod ferculum.

II. Quid dicendum de eo qui initio intendit alicui aureum unicum auferre, aut in uno puncto detrahere aut conviciari: & postea occasione novâ invitante ad plura furta, aut convitia continenter perrexit?

Resp. talem teneri singulas actiones numero distinguere. Quia peccatum, quod initio intendit facere, per se consummatum est absque secundo peccato, cum ejus intentio in primo aureo auferendo completè steterit, & non nisi ex nova determinatione ad secundum perrexerit, adeoque novum voluntatis actum liberum addiderit, numero à priori distinctum.

III. Quid si prædicta furta aut detractiones fiant successivè, sed continenter contra diversas numero personas?

Resp. in casu diversas personas facere, ut furtum singulorum aureorum sit diversum numero peccatum. Quia furtum factum à singulis est per se actio consummata & completa, sicut non compleatur per furtum factum ab alio sequente, eo quod illa non coalescant, sive damnum quod infertur Petro, non augeatur per damnum quod infertur Paulo.

IV. An debeat exprimere numerum, qui in uno impetu, sed tamen successivè plures homines occidisset, aut pluries cùm eâdem peccasset?

Resp. affirmativè, quamvis *Zanardus* cum paucis contrarium putet probabile. Ratio responsionis est, quia hæ actiones sunt inter se physicè & moraliter distinctæ, & per se sufficienter consummatæ, absque eo quod referantur ad aliud ulterius peccatum consummandum.

V. Quid de Confessario, qui in mortali plures confessiones continenter audivisset, aut pluribus Eucharistiam ministrasset?

Resp. numerum singularum absolutionum, quantum fieri potuerit, exprimendum: Quia absolutio Sacramentalis singulorum est actio externa per se sufficienter consummata: quamvis contrarium non sit improbabile apud *Diana*, & *Lugo*: & multo magis probabile & commune est, illum qui sic Eucharistiam pluribus consequenter ministrat unicum peccatum admittere.

VI. An debeant seorsim & distinctè exprimi inhonesta desideria, tactus & oscula, quæ copulam carnalem immediatè præcedunt, aut quæ eam sequuntur?

Resp. non debere distinctè exprimi, quando sic copulam præcedunt, uti docent Auctores communiter. Nisi forte quis accessisset cum voluntate tangendi tantùm, & postea concepisset novam voluntatem pergendi ulterius. Quia illa referuntur tanquam dispositio ad actum principalem, & sic sunt aliqua copulæ inchoatio.

An autem debeant exprimi istiusmodi tactus & complacentiæ inhonestæ copulam immediatè subsequentes magis dubitatur. Debere exponi affirmat *Suar. Vasq. Coninck* aliique. Probabilior tamen videtur sententia negativa cum *Navarro*, *Salas*, aliisque quos sequitur *Lugo* hic disp. 16. Dist. 11. Quia neque ex intentione agentis, neque ex natura rei referuntur ad novam copulam, sed potius ad priorem tamquam ejus accessorium; sicut refertur delectatio & gaudium quod habetur de aliquo peccato jam commisso. Vix enim contingit, quin qui v. g. occidit inimicum, aliquanto post de facto suo gaudeat.

VII. An qui unico actu v. g. explosionis bombardæ occidit sex, aut decem, aut plures homines, exponat sufficienter in confessione numerum peccatorum dicendo, uno ictu occidi multos homines, eorum numerum non exponendo?

Resp. affirmativè *Card. Lugo supra num.* 41. Quia cum nec in Tridentino, nec alibi præceptum reperiatur, necessariò explicandas omnes numero malitias in uno eodemque actu contentas; non debent fideles ad explicationes adeò plerumque intricatas & scrupulis obnoxias obligari. Non sufficit tamen dicere, feci homicidium, quia pronius est hoc de unico homine occiso intelligi.

VIII. Quid de desiderio occisionis plurium, aut etiam copulæ cum pluribus?

Resp. *Lugo ibid. num.* 135. Qui unico actu interno voluntatis desiderat plures occidere, aut cum pluribus copulam habere, si omnes fuerunt personæ ejusdem rationis, non conjugatæ, non Religiosæ &c. sufficiet in confessione dicere, semel desideravi occidere plures, semel cum pluribus personis liberis copulam optavi: ob rationem suprà assignatam.

IX. Quid de eo qui unico actu multis simul graviter detraxit?

Respondetur, ex eadem ratione apud Card. *Lugo supra num.* 1:4. non esse necessarium, ut numerus personarum eâ detractione læsarum in confessione exponatur, ut si detraxit alicui familiæ vel seculari, vel religiosæ, in qua plures sunt personæ, vel pauciores, sufficiet dicere, detraxi graviter cuidam fami-

familiæ. Quod si in tali familia aliqua sit persona valdè eximia, aut aliud mutans speciem, non pertinet ad expositionem numericam, de qua nunc agimus.

X. Quid de scandalo gravi pluribus præsentibus exhibito?

Resp. cum *Lugo &c. num.* 136. Qui unico actu graviter peccaminoso pluribus præbuit scandalum, aut peccandi occasionem, non obligatur in confessione exprimere numerum personarum circumstantium, modo dicat, semel fui multis occasio peccandi malo meo exemplo in materia gravi. Nec esse necesse in casu exponere diversam qualitatem personarum quæ in scandalum contra solam charitatem inducuntur, docet *Lugo Disp.* 16. *Sect.* 4. *num.* 107. Contra *Sanchez*, *Bonacinam*, aliosque.

§. VI.

Quæstiones aliæ singulares de Confessione in diversa materia resolvuntur.

Quæritur 1. De pecc. dubio.

AN in confessione necessariò exponenda sint peccata commissa, de quibus pœnitens *DUBIUM* habet positivum, an sint mortalia?

Respondeo affirmativè, exponendo dubia tamquam dubia, hoc modo, Dubito an plene consenserim delectationi morosæ: Dubito an comedendo semel violaverim jejunium &c. Est hæc communis Theologorum sententia, contra paucos qui passim rejiciuntur. Et probatur ex Trident. Sess. 14. cap. 5. docente confitenda esse peccata omnia quorum conscientiam habemus; de peccatis autem dubiis conscientiam dubiam habemus, ergo ut dubia sunt confitenda: estque hæc quædam quasi traditio & praxis communis fidelium.

Eodem modo, si quis sciat se quidem mortale peccatum admisisse, sed tamen dubitet, an illud confessus fuerit, remanet obligatio peccatum illud in confessione manifestandi. Quia cum constet de lege confitendi mortalia, & tantùm dubitetur, an illi satisfactum fuerit, penes legem manet possessio; juxta *Principium* 9. *initio hujus Partis Tract.* 1. explicatum. Sed magis disputatur, an eadem sit obligatio confitendi, quando peccata sunt tantùm negativè dubia, quam à pluribus negari fusius ostendimus inter Controversias particulares *Tract.* 1. *Quæst.* 19. hujus Partis pag. 109.

Sed *quæres*: Quid si aliquis habeat *probabile judicium* se non peccasse mortaliter, aut peccatum admissum à se in confessione manifestatum fuisse, etiamsi de opposito formidinem aliquam experiatur?

Respondeo, in tali casu nullam esse confitendi obligationem. Quia cùm judicium probabile nitatur motivis non levibus, potest isti prudenter acquiescere, juxta Principium 15. Tract. 1. supra traditum. Si enim talis à Confessario interrogaretur, an tale peccatum admiserit, rectè responderet, se illud non commisisse, etiamsi de eo formidaret: nam de iis quæ homines prudenter affirmant rarò judicium certum habere possunt.

Hinc si quis habeat prudens & satis probabile judicium, se de more ante confessionem conscientiam diligenter examinasse, etiamsi postea oriatur formido de aliquo peccato prætermisso, potest satis probabiliter judicare se peccatum illud cum cæteris exposuisse, ac proinde ad illius confessionem iterandam non amplius obligabitur.

Quær. 2. Conf. dimidiatio.

AN in Missionibus, ubi est unicus Confessarius, & maximus populi concursus in die solenni v. gr. Paschatis, liceat audito uno vel altero peccato pœnitentem absolvere, uti fit in naufragio, si aliàs nequeat populo satisfacere?

Resp. Negativè, etiamsi foret in die Jubilæi, aut Indulgentiæ plenariæ. Quia in dicto casu non est sufficiens necessitas dimidiandæ confessionis, & maximi inde abusus sequerentur.

Quær. 3. Conf. absentis.

AN qui ob metum Hæreticorum non potest ad Confessarium accedere, vel qui in carcere aut custodia clausus detinetur, possit saltem per Litteras, vel fidum internuntium Sacerdoti absenti peccata sua Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere?

Respondeo Negativè, quamvis aliqui Theologi id rectè fieri aliquando docuerint. Nam Clemens VIII. eam doctrinam ad minus falsam, temerariam, & scandalosam damnavit, & sub pœna excommunicationis eam doceri, aut in praxim deduci vetuit anno 1602. Neque juvat, si dicas illum tantùm declarasse id fieri illicitè, non autem invalidè: non enim rectè prohiberetur talis absolutio tamquam omni casu etiam in morte illicita, si foret probabile illam aliquo casu validam esse.

Eodem modo invalida esset absolutio, etiamsi confessarius præsentis confessionem audivisset, & postea absentem per litteras absolveret.

Sed *quæres*, quid si aliquis per litteras, vel nuncium Sacerdoti absenti confessus fuisset, & postea ad illum in periculo mortis Sacerdos accurreret, & præsentem absolveret, sine alia confessione.

Respondeo validè absolvi. Non enim simpliciter absentis confessionem, sed simul ejusdem absolutionem Pontifex damnavit. Quod confirmatur ex eo, quod si alii testentur, absente Sacerdote, aliquem moribundum dedisse signa contritionis, aut confessionem petiisse, possit Sacerdos superveniens illum jam sensibus destitutum absolvere. Quamvis autem hoc ipsum aliqui negent, non repugnare tamen cum decreto Clementis rectè docent *Lugo*, *Aversa* & plures alii. Idem habemus ex testimonio Petri Lombardi olim Primatis Hiberniæ, qui tradit consultum à se de hoc casu Clementem VIII. respondisse, sibi propositum non fuisse damnare seu prohibere, ne incidente simili casu Sacramentalis absolutio impendatur. Et hoc Lombardi testimonium ejus manu subscriptum & Sigillo munitum in nostro Archivo Lovanii servatur.

Quær. 4. Conf. in scripto.

AN valida, & licita esset confessio illius, qui, ob verecundiam valde magnam, in scripto traderet suam confessionem Sacerdoti præsenti tacitè legendam, & antea, aut postquam legatur cum debito dolore diceret, Accuso me de peccatis ibi descriptis?

Communis sententia admittit validam, sed negant aliqui licitam esse. Docet tamen *Leander* de Pœnitent. Tract.

Tract. 5. pag. 156. citans *Benzonium*, aliosque, probabilius isto casu ex causa confessionem talem & validam, & licitam esse. Quia pœnitens sic implet præceptum confessionis etiam vocalis, siquidem ore, & voce fatetur peccata ibi integrè & distinctè scripta esse sua, & de illis cum dolore & proposito emendationis se accusat, quod ad confessionis integritatem solum requiritur. Probat etiam id *Benzonius q.* 5. ex facto D. Basilii, & D. Joannis Eleëmosynarii, qui, inquit, mulieribus, de peccato verbo manifestando valde erubescentibus, mandarunt peccata scribi in charta, quâ lectâ remissionem peccatorum eis misericorditer contulerunt, sive procurarunt.

Hanc doctrinam accuratè examinat, & confirmat Matthæus de *Moya* in Selectarum quæstionum parte altera, edita anno 1678. pro ea insuper adducens Scotum *in* 4. *Dist.* 17. *q. unica ad finem.* Sotum, Suarem, Vasquez, Coninck, Cardinalem de Lugo *de Pœnitent. Disp.* 15. *Sect.* 5. *num.* 77. & plures alios, qui non dubitant id ex causa, etiam talis, sive tam magnæ verecundiæ, licitè fieri posse.

Quæritur 5. Denunciatio solicit. &c.

AN teneatur Pœnitens denunciare Confessarium si ab eo ad turpia soliciteтur, &c.

Resp. affirmativè, idque ex natura rei, quando existit inde grave periculum ruinæ spiritualis sive Confessarii, sive alterius, quod potest impediri à Prælato competenti, cui Denunciatio facienda est: ad hoc enim obligat præceptum charitatis: neque Pœnitens, uti Confessarius, sigillo Sacramentali adstringitur.

Valde autem arcta est in hoc genere obligatio ex vi præcepti Ecclesiastici in Bulla Gregorii XV. ubicumq; nota & recepta est, quæ sic habet: *Qui personas, quacumque illæ sint, ad inhonesta, sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda in actu Sacramentalis Confessionis, sive ante, vel post immediatè, seu occasione vel prætextu Confessionis hujusmodi, etiam ipsa Confessione non secuta, sive extra occasionem Confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, ubi confessiones Sacramentales audiuntur, seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, solicitare vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones sive tractatus habuerint, &c. Mandantes omnibus Confessariis, ut suos Pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis solicitatos, moneant de obligatione denunciandi &c.*

Prædictis Bullæ clausulis singula huc pertinentia accuratè exponuntur; quæ insuper fusè elucidantur à *Diana* in Tractatu de Denunciatione Confessarii solicitantis Part. 4. Tract. 5. Resol. 31. &c. etiam juxta Edictum Hisp. Inquisitionis: Ubi notat, perinde esse, sive solicitatio fiat circa fœminam, sive circa masculum: Item, denunciandum, si in confessione præbeat chartam solicitationis postea legendam: sed non æque, si ad domum pœnitentis litteras solicitantes mitteret, ex vi hujus decreti.

QUÆSTIO est è converso: Quando debeat Confessarius obligare Pœnitentem ad alium ritè denunciandum de aliquo crimine ex confessione cognito?

Auctores passim quæstionem hanc non simul, sed sparsim in variis materiis tractant. Præ cæteris multa de Denunciationis obligatione & potestate habet *Layman. Lib.* 3. *Tract.* 3. *Part.* 2. *Cap.* 4. sed maximè agit de Denunciatione charitativa, & judiciali.

Resp. De Confessarii obligatione, rem illam reduci posse ad hos casus:

I. Obligandus ad Denunciationem est Pœnitens, si etiam extra confessionem ex charitate vel justitia teneatur denunciare alterius crimen v. gr. hæresim, vel conspirationem, vel aliud graviter aliis noxium aliter non impediendum. Si nolit rite denunciare, incapax est absolutionis.

II. Si intellexerit Confessarius in confessione malum valdè grave uni tertio, vel alicui communitati obventurum, si non fiat à Pœnitente Denunciatio illi qui potest impedire, citra damnum multò majus quod Pœnitens denunciando incurreret.

III. Si ipse Pœnitens non possit aliter quam denunciando evitare periculum proximum gravis peccati, v. gr. ut potestatem habens non permittat talem personam ad se accedere.

IV. Peculiare est in casibus reservatis, quod Confessarius debeat remittere Pœnitentem ad Denunciandum sive manifestandum seipsum Superiori: imo & suum complicem, si nequeat aliter consulere gravi infamiæ, aut damno communitatis.

Sed quæres, An in his, aut casu reservato aliquando teneatur ipse Confessarius vices Pœnitentis supplere.

Resp. Casum vix posse occurrere, quo ad hoc absolutè obligetur. Ita *Sanchez Lib.* 2. *in Decal.* 3. *num.* 14. *Castropalao Tom.* 1. *Tract.* 4. *Disp.* 4. *P.* 5. §. 2. *num.* 4. Ratio, quia vel Pœnitens potest per se Superiorem accedere, vel non potest: si possit, non extremè in hoc indiget Confessarii charitate: si non possit v. g. in gravi infirmitatis periculo, aliove gravi accedendi impedimento durante: & tunc casus non est Confessario reservatus, adeoque potest eo titulo, sine recursu absolvere; onus enim se præsentandi est personale.

Quær. 6. Conf. Regularium.

QUam potestatem habeant Confessarii ordinarii, aut deputati Societatis, aut aliorum Ordinum respectu suorum Religiosorum in ordine ad absolvendum à peccatis & censuris?

Resp. Confessarios illos circa Religiosos pro quibus deputantur, habere omnem potestatem quam habet Confessarius ordinarius circa externos, præterquam circa casus in Ordine reservatos. Unde sicut externos potest absolvere à peccatis & censuris Sedi Apostolicæ reservatis per jura, aut per speciales constitutiones, ita potest suos prædictos Regulares, præterquam à casibus Bullæ Cœnæ regulariter loquendo, quando scilicet illa potestas non esset Ordini concessa, sicut aliquibus concessam constat magis vel minus limitatè. Non enim censentur seculares in hoc melioris esse conditionis quàm Regulares, uti docent Theologi communiter.

II. Quoad hæc notandum, Eamdem, nec majorem inesse potestatem Confessariis qui in Societate deputantur sexto quoque mense pro Nostrorum confessionibus generalibus, aut particularibus excipiendis tempore renovationis votorum. Ita enim habet praxis & Superiorum declaratio.

III. Quoad omnia quæ circa votorum commutationes, dispensationes, & similia possunt Confessarii Regularium circa externos, possunt etiam Confessarii eorum ordinarii circa suos Regulares Pœnitentes, nisi illis ea limitentur vel in Privilegiis, vel à Superiore qui eos designavit, vel à quo facultatem illam acceperunt.

Has,

Has, & ampliores facultates quas habent Superiores & Confessarii variorum Ordinum respectu suorum Regularium, reperies in compendio Mendicantium, verbo, Absolutio ordinaria &c. & in Constitutionibus Prædicatorum cap. 46. & 47. & in Bulla dicta, Mare Magnum, Sixti IV. De quibus fusius *Suarez* de Relig. Lib. 2. *Quintanadrenas*, singularium Tract. 3. Sing. 19. &c.

QUÆRES porrò, An Confessarii Superiorum Societatis, & aliorum Ordinum possint cum ipsis dispensare, in jejuniis, in Horis Canonicis, & aliis Ecclesiæ præceptis?

Resp. affirmativè, si ipse Superior eam facultatem illis committat. Quia non debent esse deterioris conditionis quam sui subditi, qui ipsum in promptu habent, & in illis possunt ad eum recurrere. Ita fusius *Sanchez de Matrim. Lib. 8. Disp. 3. aliique.* Et idem de Episcopis docet ibidem, cum *Sylvestro, Paludano, Gabriele, Angelo, Tabiena, Enriquez, Gomesio, aliisque.*

CAPUT III.

De Confessione invalida, & quomodo iteranda, & validanda.

I. Confessio invalida est, ob defectū confitentis, *Primò*, si requisito dolore careat. 2. Si inter confitendum peccet; puta, quia temerè, vel per crassam ignorantiam omittit peccatum mortale, aut de quo rationabiliter dubitat, num sit mortale, nisi in hoc casu bonâ fide arbitretur se à confitendi obligatione immunem esse. 3. Si exiguam valdæ conscientiæ discussionem instituens, conjiciat se in probabile periculum omittendi mortale. Unde cum talis Confessio formaliter integra non sit, tota est repetenda.

II. Contritio, sive attritio ex supernaturali motivo, quæ requiritur in Sacramento ad justificationem, debet se extendere ad omnia mortalia, saltem virtualiter. Nisi enim hoc dicatur, consequens erit nihil repugnare, quominus vera contritio, aut attritio consistat cum actuali effectu ad peccatum mortale; quod ne probabiliter quidem dici potest.

III. Qui ob ignorantiam non mortaliter culpabilem, peccatum confiteri omisit, non tenetur postea integram Confessionem repetere, sed tantùm exponere mortalia omissa; totam verò repetere tenetur, si ignorantia fuit mortalis. Ratio prioris est, quia in Confessione illa fuit validè absolutus. In posteriori autem à nullo peccato absolutus fuit, quia Confessio erat invalida.

IV. Confessio etiam fit invalida, ideoque repetenda, ob defectum aliquem Confessarii; *Primò*: si jurisdictione omninò caruit, vel impeditam habuit per suspensionem ab officio, excommunicationem denuntiatam, aut contractam ob Clerici notoriam percussionem. *Secundò* si verba absolutionis substantialiter viciavit. *Tertiò*, si absolvendi intentionem, nec actualem, nec virtualem habuerit.

V. Si Confessarius ob surditatem, distractionem, vel somnum, aliquod peccatum mortale non intellexit, videtur nihilominus valida esse absolutio; dummodo Pœnitens bona fide egerit, & culpa in solo Confessario resederit. Ita *Henriq. Layman, Diana, &c. contra Navarr. & Sylvestrum.* Ratio: quia essentia & effectus hujus Sacramenti consistere potest sine integra & specifica peccatorum explicatione, si ea sine culpa pœnitentis intermittatur. Nihilominùs si pœnitens id postea resciat, debet iterum peccatum illud clavibus subjicere; quia semper manet obligatio omnia mortalia Sacerdoti indicandi secundùm speciem, & numerum, ut in omnia directè absolutio feratur.

VI. Addo contra scrupulos, tametsi contingat absolutionem Sacerdotis, ob aliquem ejus occultum defectum invalidam esse, rarò id graviter ob futurum pœnitenti inculpatè defectum illum ignoranti; in proxima enim Confessione valida ab illis peccatis indirectè absolvetur.

VII. Pro faciliori praxi Confessionis repetendæ: Si Confessio, quæ ob defectum pœnitentis, vel Confessarii invalida fuit, denuò instituatur apud eundem Sacerdotem: non est necessarium, peccata omnia secundùm speciem & numerum repetere, modò Confessarius statum pœnitentis adhuc recordetur, saltem confusè, ut convenientem illi pœnitentiam imponere possit. Ita *Vasq. Sa. Laym. Dian. P. 3. t. 4.* Probatur ex praxi; si enim Sacerdos audita Confessione advertat pœnitentem non satis dispositum esse, & attritum, interdum differt absolutionem in alterum diem: si eum contingat interea speciei peccatorum distinctè non recordari, non ideo exigere solet, ut Confessio tota repetatur, sed tantum ut de peccatis illis verus dolor, cum emendationis proposito eliciatur. Ratio, quia antea Pœnitens præcepto divino de integritate Confessionis satisfecit, ideoque solum defectum, v. gr. contritionis, supplere tenetur.

VIII. Denique, tametsi Confessarius nec statum peccatoris talem recordetur, sed id tantùm, quod sibi sic confessus fuerit, eumque jam rectè dispositum absolvat, peccat quidem Confessarius, cum non rectè munere suo fungi possit in imponenda congrua pœnitentia &c. nihilominùs absolutio erit valida, & Pœnitenti fructuosa.

IX. *Quæstio* est, Quid agendum cum Pœnitente, qui confitetur omnia peccata; sed non vult deserere occasionem proximam peccandi v. gr. dimittere suam ancillam, cum qua experitur se continuò relabi in peccata carnis: 2. Cum eo, qui pergit præbere publica scandala: 3. Cum eo, qui non intendit restituere bona aut jura iniquè possessa.

Respondeo, neminem horum posse absolvi, nisi hortatu Confessarii eo adducatur, ut seriò proponat, ac fideliter promittat se satisfacturum suæ obligationi.

Quod si Pœnitens non possit implere suas obligationes, v. gr. restituere pecuniam, aut resarcire alterius famam, aut inire gratiam cum inimico, nisi post aliquot menses, aut forte post unum annum, non ideo tam diu differenda est absolutio, si Pœnitens omnino spondeat, quantum est ex parte sua, se satisfacturum obligationi quam primum id erit in ipsius potestate. Quia cum talis Pœnitens sit ritè dispositus ad absolutionem, jus habet, ut ea tamdiu non differatur, in tanta incertitudine vitæ humanæ, & damnationis æternæ periculo: Ut cum *Suare* Disp. 32, Sect. 2. fusius ostendit *Reimakers & Franciscus Jacops* in sua Defensione contra aliquos modernos.

Quæritur, An ergo semper illicitum sit differre absolutionem pœnitentis sufficienter dispositi?

Respondeo, Sæpe licitum esse eam differre, imo aliquan-

aliquando expedire saltem ad tempus non diuturnum, quando Confessarius prudenter judicat illam dilationem, præ cæteris remediis, multum pœnitenti profuturam. Ut si videatur non satis perfectè se examinasse pro Confessione plurium annorum, in quibus gravia peccata, & varias satisfaciendi obligationes contraxit. Vel si teneatur deserere occasiones peccandi, restituere rem alienam, aut inimico reconciliari, & Confessarius probabilius credat, pœnitentem jam voluntate bona dispositum, accepta absolutione promissa non præstiturum, maximè si prius eadem promisit, nec tamen explevit. Vel si semper reincidat in eadem mortalia sine ulla emendatione post priores confessiones secutâ. Denique si ipse pœnitens, etsi ritè dispositus, pro suo profectu spirituali prudenter petat, aut consentiat, ut absolutio ad breve tempus differatur. Ita in his habet praxis peritorum Confessariorum, estque ea conformis Rituali Romano, quam etiam fusius tradit *Dicastilio* Tomo 2. de Sacramentis, & alii communiter.

De cætero, quo modo non sit differenda passim absolutio Relapsis, Consuetudinariis, & quibusdam aliis, contra novam quorumdam doctrinam, ostendi supra *Part. II. de controversiis modernis* §. 7. *Puncto* 6. *pag.* 107.

Quæritur porrò, Quid agendum cum Rudibus, quando in magno confitentium concursu deprehenduntur ignorare mysteria fidei, ut eorum confessio non sit invalida?

Respondeo, si ignorent necessaria necessitate *medii*, puta, Deum esse unum in natura, trinum in personis, hominum Creatorem, Remuneratorem, & Redemptorem; de his, & absolutionis Sacramentalis virtute breviter instrui debent, antequam absolvantur. Si verò ignorent tantùm ea quæ sunt necessaria necessitate *præcepti*, ut sunt reliqua, quæ in Symbolo Apostolorum continentur, modò de sua negligentia doleant, & proponant emendationem, poterit Confessarius eos absolvere, sed obligando, ut postea sedulam curam adhibeant, ut in necessariis fidei mysteriis instruantur.

Quæritur Secundò, Quando ex defectu mortaliter culpabili peccatum aliquod lethale, vel numerus mortalium, vel alia circumstantia ad valorem necessaria in Confessione prætermissa fuit, an præter illam Confessionem, repeti debeant aliæ etiam Confessiones intermediæ, quæ postea bona fide institutæ fuerunt, sed sine memoria aut mentione prioris defectus?

Respondeo Negativè. Quia cùm ex naturali & inculpabili oblivione defectus ille in Confessionibus sequentibus expositus non fuerit, manent semper validæ, & peccata in illis declarata legitimè remissa fuerunt. *Navar. Sylvest. Vasq. Reginal. Joan. Sancius apud Dianam P.* 3. *Tract.* 4. *Resol.* 108. qui innuit hanc resolutionem à Confessariis bene notandam, quia multis in earum repetitione molestiis eos liberat.

CAP. IV.

De Sigillo Confessionis.

Sigillum Sacramentale est obligatio juris divini ad servandum secretum quovis casu in iis omnibus, quæ in ordine ad absolutionem Sacramentalem exponuntur.

Quæritur hic *Primò*, quæ & quanta sit obligatio hujus secreti: *Secundò*, ad quos se extendat: *Tertiò*, quando, & quomodò singulos obstringat.

I. Dico *Primò*, secretum hujus Sigilli graviter obligat ex jure naturali, divino, & humano: habetque malitiam injustitiæ, & sacrilegii.

Probatur primùm: quia jure naturali tenemur præstare fidelitatem, tueri famam proximi, & alteri non facere, quod nobis fieri nolumus. Probatur secundum: quia Confessio est juris divini, ergo & secretum Confessionis sine quo hæc redderetur odiosa & inutilis: qui enim præcipit finem, censetur præcipere media sine quibus finis obtineri, & conservari nequit. Tertium patet ex Capite *Omnis utriusque*, ubi de hoc secreto perpetuum in Ecclesia fuisse præceptum declaratur, & ejus transgressori pœna perpetuæ inclusionis decernitur. Gravitas præcepti patet ex eo, quod in ejus violatione dari parvitatem materiæ cum plerisque neget *Malderus, Baldellus, Diana Part.* 5. *Tract.* 5. *Resol.* 8.

Dices, Peccatum veniale, est materia levis; ergo ejus revelatio non potest esse grave peccatum, cum non possit ea pœnitenti graviter nocere.

Resp. negativè ad consequentiâ. Quia etsi non multùm lædat pœnitentem, nocet tamen graviter Sacramento, cujus usus redderetur odiosus, si universim liceret levia etiam delicta ex Confessione manifestare.

II. Dico secundò, Confessarius non obstante Confessione, potest eâ notitiâ uti, quam habet aliunde, dummodò hanc altera non adjuvet, & scandalum absit. Exempli causâ, si Confessarius ob indicia extra Confessionem habita, potuerit Cajum furti accusare, & Cajus furtum postea illi confiteatur, potest nihilominùs illum accusare. Ratio est, quia sic non utitur cognitione Sacramentali, sed tantùm indiciis ante, vel post Confessionem aliunde acceptis.

III. Hinc, etiamsi aliquis extra Confessionem dicat: hoc tibi committo sub Sigillo Confessionis, & Confessarius acceptet, non oritur hinc obligatio Sigilli Sacramentalis, sed tantùm secreti naturalis, quod ad avertendum gravius malum aliquando revelari potest.

IV. Dico tertiò, sub Sigillum non tantùm cadunt peccata Confitentis, sed etiam complicis; item circumstantiæ peccati, quas taceri pœnitentis interest. E. G. si quis dicat, se illegitimè natum, sacros Ordines malè suscepisse &c. Ratio, quia etiam per hujusmodi notitiam pœnitentibus odiosa redderetur Confessio.

V. Confessarius violat Sigillum Confessionis; si generatim dicat, Titium sibi confessum esse peccatum mortale, casum reservatum, aut peccatum aliquod veniale in specie. Sin verò in genere dicat, Titium sibi confessum esse venialia, aut bene confessum esse, non referat secretum Sigilli Sacramentalis.

VI. Violati Sigilli reus est Parochus, qui sine consensu pœnitentis, litteras ei dedit deferendas ad Vicarium Episcopi, vel alium privilegiatum, quibus significet se latorem harum à peccato reservato absolvere non potuisse.

VII. Si Pœnitens ob indispositionem non absolutus, cum aliis petat schedulam in testimonium factæ Confessionis, tenetur Confessarius eam illi trådere. Nam aliis

aliis concedendo, & huic negando, indirectè revelaret eum fuisse dispositum ad absolutionem.

VIII. Si quis merè fictè ad Confessionem accedat, quia v. g alias pœnam aut infamiam incurret, certumque illi sit ad Sacram Communionem accedere, illi neganda est à Confessario schedula, ne ejus simulationi ad Communionem sacrilegam cooperetur.

IX. Licitum non est cum ipso pœnitente extra Confessionem loqui de peccatis solùm in Confessione auditis. Quia res illa pudorem injicit, & exprobrationem continere solet: nisi tamen ipse pœnitens licentiam tribuat, quàm tribuere censendus est, si ipse prior de peccatis illis sermonem inducat.

X. Si quæras, quomodo ergò Confessarius de peccato interrogatus respondere debeat?

Respondeo, Confessarium interrogatum, an sciat, vel audierit peccatum pœnitentis, non debere tergiversari, sic ut pœnitentem reddat suspectum: sed respondere debet, etiam cum juramento si opus sit, se nihil scire de peccato illo; scilicet ut hominem privatum, cui id revelare liceat. Quia id circumstantiæ Confessarii consignificant, & verba eum interrogantis cum tali circumstantia, & sensu accipi debent.

XI. Si contingat Confessarium, proprium peccatum confiteri non posse, nisi revelet alterius peccatum in Confessione auditum, suum reticère tenetur. Quia præceptum Sigilli Sacramentalis strictius obligat, quàm præceptum confitendi omnia mortalia; hoc enim solùm est affirmativum.

XII. Cessat obligatio Sigilli Sacramentalis, si pœnitens veniam dederit loquendi alteri de peccato extra Confessionem: per hoc enim Confessio non redditur odiosa. Debet tamen licentia illa esse expressè declarata, neque sufficit venia præsumpta; talis enim præsumptio pœnitenti periculosa, & odiosa esse posset.

XIII. Si gravis error in foro Pœnitentiæ admissus fuerit à Confessario, qui posteà corrigendus est, debet Pœnitens facere ei potestatem agendi secum de peccato; si eam facere detrectet, probabile est posse Confessarium eâ non obtentâ de peccato loqui, & sic errorem corrigere. Quia tunc propriè non loquitur extra Confessionem, sed perficit eam, quæ priùs inchoata, & imperfecta erat, ut loquitur *Suarez, Layman, aliique contra Sanchez, Reginaldum, Bonacinam.*

XIV. Præter Confessarium etiam aliæ personæ obligantur Sigillo, ad quas vel immediatè, vel mediatè peccati cognitio ex Sacramento pervenit: ut Laicus, qui adstans confitentis peccatum audivit, vel interpres, vel alii quibus Confessarius malitiosè peccatum revelavit.

XV. Si Confessarius cum licentia pœnitentis alteri peccatum revelaverit, non videtur hic teneri Sigillo Sacramentali: nisi tamen peccatum reveletur ob causam spectantem ad absolutionem Sacramentalem, ut docet *Vasq. Hurt. Laym. de Conf. cap.* 14. *num.* 18. *contra plures:* quia hujus scientia non oritur ex Confessione, sed ex licentia ab ipso pœnitente facta.

XVI. Pœnitens non tenetur Sigillo Sacramenti; teneri tamen potest interdum lege secreti naturalis, ne quid ex Confessione manifestet, quo vel suæ, sine causa, vel Confessarii rectæ famæ detrahat.

XVII. Si plures conspirârunt in necem Confessarii, & Titius unus ex conspiratoribus propositum hoc confiteatur, licitum est Confessario sibi consulere declinando insidias, licet sciat socios conspirationis indè suspicaturos, Titium peccatum suum confessum esse. Ratio est apud *Laym. hic num.* 21. quia fuga hæc per se nullum peccatum manifestat, sed solam peccati Confessionem, peccatum enim socii illi anteà cognitum habuerunt: ita contra aliquos Sylvester. *Henriq. Laym. Coninck. D.* 9. *Dub.* 4. quibus addit *Moya* infra citandus, Sotum, Candidum, Thomam Sanchez, Fagundez, Th. Hurtado, Leandrum à SS. Sacramento *Tom.* 1. *Tract.* 5. *Disp.* 10. *Quæst.* 68. & 69. exprimentes etiam casum quo scivit Confessarius Vino à se consecrando aliquos miscuisse venenum, posse à celebrando abstinere: strictior tamen pluribus est *Moya* qui addit, nisi aliundè ipsi pœnitenti periculum mortis immineret.

XVIII. Confessarius nullo modo violat Sigillum, si hominem ob publica, & manifesta latrocinia supplicio affectum commendet, quod de commissis peccatis ritè confessus fuerit. Quia, inquit *Laym.* peccatum non revelat, quod supponitur omnibus esse notissimum, sed solam Confessionem peccati.

XIX. Confessarius notitiâ, quam habet ex solâ Confessione, uti non potest in externa gubernatione, administratione Sacramentorum &c. v. g. Parochus Sacramentum Eucharistiæ, Extremæ Unctionis, Matrimonii assistentiam, iis negare non potest, quorum impedimentum anteà ex sola Confessione intellexerat. Quia Sigillum hoc obligat, ne ipsi etiam Pœnitenti peccatum à Sacerdote extra Confessionem exprobretur, aut in memoriam revocetur. *Coninck, Diana & c.*

An unquam in suffragio occulto & gratuito liceat eâ notitiâ uti, vide suprà *Tract.* 1. *Quæst.* 16. Et partem negativam pluribus pro ea citatis, recenter confirmat P. Mat. de *Moya* in Select. quæstionum parte altera *d.* 3. *ad Tract.* 3. *de Pœnit. Quæst.* 3. *in appendice.*

XX. Si Confessarius, non ex confessione complicis, sed extra Confessionem ex fideli relatione peccatum Pœnitentis intellexerit, non tantùm illum speciatim examinare potest, sed etiam debet; si tamen peccatum neget, absolvere eum tenetur. Cogitare enim debet, eum alteri confessum esse; vel ob periculum jam confiteri non posse, vel alios mentitos fuisse: siquidem *in Pœnitentia foro credendum est confitenti, sicuti contra se, ita, & pro se.*

XXI. Quòd si Confessarius extra Confessionem certissimè cognoverit, Pœnitentem alicujus criminis reum, quod nondum expiavit, puta, quia oculis suis vidit furantem, audivit blasphemantem, adeòque ex omnibus circumstantiis colligat, eum ritè dispositum non esse, absolutionem illi negare debet, ob honorem Sacramenti. *Layman, aliique.*

XXII. Posset etiam Confessarius violare Sigillum Confessionis, exponendo Pœnitentiam alteri impositam, v. g. Coronam D. Virginis, vel aliam, quæ solet pro peccato mortali imponi. *Diana p.* 5. *Tract.* 12. *Resol.* 13. Sic enim indirectè revelat grave fuisse peccatum expositum.

XXIII. Notandum denique est, posse casum intervenire, in quo Confessarius possit & debet obligare Pœnitentem ad manifestandum Complicem extra Confessionem, si ob grave Damnum privatum aut publicum Pœnitens ad hoc aliunde obligetur. *Lugo Disp.* 16. *num.* 420. &c.

Quæres hinc porro, Quid agendum, si quis confitetur peccatum occultæ conspirationis in grave damnum & injuriam alicujus personæ, aut Reipublicæ, etiam Hæreticæ?

Respondeo, negandam illi esse absolutionem, nisi præstet promissionem firmissimam ab illa conspiratione penitùs abstinendi, eamque pro viribus impediendi. Undè patet Confessionem Sacramentalem non tantùm Reipub. non esse noxiam, ut aliqui calumniantur, sed etiam maximè utilem ac salutarem.

Plurima notatu dignissima de rigida obligatione Sigilli Sacramentalis nuper deduxit vir doctissimus *D. Nicolaus de Bois* in gemino Tractatu de ea materia conscripto.

Postremò, singulariter notandum est Decretum quo Inquisitio Romana Universalis anno 1681. omninò prohibuit, ne quis publicè aut privatim doceat, aut defendat, licere uti scientiâ ex confessione acquisitâ cum gravamine Pœnitentis, quamvis secluderetur quæcumque ejus revelatio, & quamvis multò majus gravamen ejusdem Pœnitentis ex non usu sequeretur: mandans etiam universis Sacramenti Pœnitentiæ Ministris, ut à tali doctrina in praxim deducenda prorsus abstineant.

CAPUT V.

De Satisfactione.

Satisfactio Sacramentalis, est aliqua compensatio injuriæ Deo illatæ, à Confessario injuncta: Ut autem hujus Satisfactionis essentia & necessitas intelligatur:

I. Dico primò, Satisfactio hæc est pars Pœnitentiæ quæ ad eam requiritur, non necessitate Sacramenti, sed tantùm præcepti. Probatur; quia Trident *Sess.* 14. *Cap.* 6. docet, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem esse quasi materiam hujus Sacramenti. Et quamvis Satisfactio sit pars tantùm integralis, non potest ad Sacramenti complementum sine peccato omitti.

Dices, Antequam ponatur Satisfactio sive impleatur Pœnitentia, totum Pœnitentiæ Sacramentum existit; Ergo Satisfactio non est Pars Sacramenti Pœnitentiæ.

Respondeo negando consequentiam, quia inde tantùm sequitur non esse partem essentialem sicut est anima aut corpus respectu hominis, cum quo consistit esse partem Sacramenti integralem, sicut est pes, aut brachium, sine quibus tota hominis essentia subsistere potest.

II. Dico secundò; Ad Satisfactionem necessaria est in satisfaciente, post remissionem culpæ, opus aliquo modo pœnale, & actus liber, ac supernaturalis: quamvis *Vasquez* pœnalitatem non requirat.

Probatur autem prima pars, quia Trident. *Sess.* 14. *cap.* 8. docet nos satisfaciendo pati pro peccatis, & ipsas Satisfactiones vocat, pœnas satisfactorias. Probatur secunda pars, quia satisfactio debet moraliter procedere à satisfaciente, quod solùm fit per actum voluntatis liberum, aliàs non distingueretur à satispassione, quam merè aliundè inflictam sustinemus.

III. Peccat Confessarius mortaliter, si absque causa pro peccato mortali Pœnitentiam nullam injungat, *Suarez, Regin. Tom.* 1. *l.* 7. *num.* 12. Venialiter tantùm peccat, si ob peccata venialia levis Pœnitentia esset injungenda, *Lugo, Diana Part.* 5. *Tract.* 6. *Resol.* 44.

IV. Sacerdos, quatenùs commodè fieri potest, debet pro qualitate peccatorum convenientes satisfactiones imponere: tepidis orationem, injustis eleëmosynam, intemperantibus jejunium, aliamve corporis afflictationem.

V. Pœnitens non potest non admittere Pœnitentiam si justa sit. Sacerdotes enim vi clavium non solùm absolvere, verùm etiam ligare possunt. Quare, cùm Sacerdos habeat potestatem obligandi Pœnitentem, ut opus pœnitentiæ impleat, Pœnitens ille obedire tenetur. Contrarium sentit *Cajet. Navar. & alii*, si velit v. g. in Purgatorio satisfacere.

VI. Obligatio implendi Pœnitentiam ex genere suo gravis est; à gravi peccato excusat materiæ levitas, ut si quis exiguam Pœnitentiam, aut pœnitentiæ partem sine contemptu non impleat. Addit *Suarez*, eum qui Pœnitentiam gravem ob sola venialia peccata impositam omittit, non peccare nisi leviter, durum enim esset obligationem satisfaciendi pro culpa levi posse per se gravem fieri, & pœnæ æternæ reatum inducere.

VII. Quamvis in Tridentino moneantur Confessarii, ut Pœnitentiam peccatis proportionatam injungant: casus tamen aliqui sunt, in quibus leviorem, quàm peccata merentur, imponere possint. 1. Infirma Pœnitentis dispositio, vel corporis, vel animi; ob quam timetur eum impleturum non esse majorem Pœnitentiam. 2. Magnitudo contritionis. 3. Tempus Jubilæi, vel alterius Indulgentiæ plenariæ. Cum enim per illam Pœnitens satisfaciat pœnæ debitæ, non restat alia obligatio, quàm ut acceptet Pœnitentiam leviorem, quæ se habeat per modum medicinæ contra reliquias peccatorum.

VIII. Plus valet modica Pœnitentia à Sacerdote imposita, quàm magna spontè suscepta. Quia illa, non hæc, vim habet Sacramentalem.

IX. Satisfacit præcepto Confessarii Pœnitens, etsi opus Pœnitentiæ impleat in statu peccati mortalis: fructum tamen Satisfactionis non consequitur, quamdiu priorem statum non dimittit: Deus enim ejus Pœnitentiam ad Satisfactionem non acceptat: Obice tamen remoto acceptari docet *Navar. Suar. Tol. Dian. P.* 3. *Tr.* 3. *Ref.* 85.

X. Si Pœnitens oblitus sit, qualis Pœnitentia sibi imposita fuerit, non obligatur ullam pro ea implere: quia præceptum incognitum non obligat: confitendum tamen erit, si mortalis negligentia intervenerit. Quòd si fiat impotens implendi Pœnitentiam injunctam v. g. jejunium ob supervenientem infirmitatem, non tenetur ejus loco aliam persolvere: sic enim fit in aliis præceptis v. g. Missæ, aut jejunii: Ita *Lugo, Vasquez*, &c.

XI. Non potest Pœnitens suam Pœnitentiam commutare in aliud opus etiam evidenter melius, uti docet *Sanch. cen. Lugo*, qui contrariam opinionem, quam *Diana* dicit probabilem, judicat esse temerariam: Quia Pænitentia procedit à voluntate Superioris, aliter quàm votum.

XII. Pænitentia imperata, & acceptata, ob causam mutari potest ab eodem Confessario, vel ab altero auditâ eâdem Confessione, modò peccata non fuerint reservata: Ratio est, quia omnes Sacerdotes, uti Vicarii Christi, in ordine ad eas personas, & peccata,

cata, in quæ jurisdictionem habent, æqualiter judicant, ac proindè Pœnitens potest utriuslibet judicium ac sententiam amplecti. Imò probabile est, apud plurimos id fieri posse, tametsi priora peccata non repetantur in Confessione quæ alteri de novo instituitur, juxta *Navarrum & Dianam*, qui pro ea opinione 14. Doctores adducit. Spectatâ tamen ratione, in hoc casu peccata repetenda existimo, quantum necesse est ut cognoscatur, qualis tunc fuerit status Pœnitentis: cùm Confessarius incognitâ causâ & statu Pœnitentis, in commutanda Pœnitentia idoneus judex esse nequeat.

Quando Pœnitentia est enormis aut irrationalis, potest ea tolli per prudentis Confessarii solam declarationem etiam extra Confessionem: quia alias ab initio quâ talis non obligabat: *Lugo*, &c.

Quæres primò: Quanta pœnitentia videatur esse proportionata pro uno mortali ordinario?

Respondeo justam satis pœnitentiam esse v. g. coronam 5. decadum, vel aliam huic æquivalentem: vel quæ ad minùs adæquet unam ex parvishoris Canonicis v. g. tertiam, sextam aut nonam, ut est communis opinio. Quamvis consultum sit imponere graviorem illi qui non videtur aliter compescendus v. g. à frequenti pollutione, aut alio simili. Non debet tamen hæc quantitas Pœnitentiæ crescere æqualiter crescente numero peccatorum, quasi necessè foret injungere pro 10. mortalibus 10. coronas, sed hoc relinquitur determinandum judicio prudentis Confessarii.

Quæres secundò: Quomodò possit hæc proportio servari cum hæretico recenter converso, vel maximo peccatore, qui totâ vitâ gravissima peccata accumularunt?

Respondeo, optimam esse praxim, ut illis prospiciatur de Indulgentia Plenaria, qualem plerique Missionarii Hæreticis primò conversis ex privilegio possunt elargiri. Secundò. In partem pœnitentiæ injungendo illis opera aliàs præcepta v. g. Sacra quæ audire tenentur diebus Dominicis & Festis, ac quædam jejunia, quæ in Ecclesia occurrunt, hæc enim aliquando in pœnitentiam posse injungi docet *Suar. Vasq. & 4. alii cum Laym. hic t. 5. t. 6. cap. 15.*

Quæres tertiò: An Confessarius possit aliquando se suscipere explendum onus Pœnitentiæ quod Confitenti injungit, aut alias illius obligationes?

Respondeo ad primum, & præcipuum, cum *Suarez de Pœnit. Disp. 34. Sect. 4. num. 17.* Confessarium posse onus illud Pœnitentiæ injunctæ in se suscipere ex causa rationabili qualis est pœnitentis in explendo infirmitas vel corporalis, vel spiritualis: tamen expedit tunc saltem partem aliquam à Pœnitente expleri.

Idem potest in restitutione famæ, aut correctione fraterna debita, à qua pœnitens vehementer abhorret. Sed rarò ad hoc ex charitate obligari, nec debere ad hæc se nimis facilem præbere, docet *Suarez ibidem.*

CAPUT VI.

De Indulgentiis.

INdulgentia est remissio pœnæ temporalis extra Sacramentum per applicationem satisfactionis Christi, & Sanctorum. Alia est *Plenaria*, alia *Partialis* tantùm, ut est unius anni, carena, aut quadragena. Dum autem conceditur Indulgentia v. g. unius anni, aut septem annorum, sensus est, tantam remitti pœnam peccatorum, quanta deleretur per Pœnitentiam unius, aut septem annorum secundum Canones pro peccatis olim imponi solitam, uti infra num. 10, exponitur.

Pro fundamento sequentium resolutionum: Quæritur *Primò*, in quo sita sit vis Indulgentiarum: *Secundò*, quis habeat potestatem eas concedendi, & quid ad earum valorem, & fructum requiratur, &c.

I. Dico *Primò*; Erat in Ecclesia Thesaurus infinitus, Satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum, qui potest per Indulgentias fidelibus applicari. Probatur ex Clem. VI. Extravag. *Unigenitus*, ubi id disertè declaratur. Ratio hujus petitur ex infinito pretio & valore Passionis Christi qui nunquam potest exhauriri; ergo semper restat nova satisfactio quæ possit per Indulgentias Christi nomine concessas in homines dispensari.

Dices, Si Passio Christi infiniti valoris possit ad Indulgentias per se sufficere, ergo irrogatur illi injuria addendo Satisfactiones Sanctorum.

Respondeo, volenti non fieri injuriam, Christo autem gloriosum est passiones superfluas Martyrum aliorumque Sanctorum suâ causâ toleratas ad pœnæ remissionem aliis prodesse, cum etiam illæ ex virtute Passionis Christi suum valorem derivent.

II. Dico *secundò*, Habet Ecclesia Christi potestatem ex Thesauro illo Indulgentias fidelibus elargiendi ad tollendum reatum, non culpæ, sed pœnæ temporalis.

Probatur hæc potestas ex promissione generali Christi Matth. 15. v. 19. *Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Atqui unum ex vinculis quæ possunt remorari hominem à consecutione gloriæ cœlestis est reatus pœnæ temporalis in hac, vel in altera vitâ persolvendæ etiam post suscepta Sacramenta, uti fusius ostendi supra Tom. I. in Controversiis Part. II. de Purgatorio. Ergo Ecclesia potest per Indulgentias illa pœnæ temporalis vincula relaxare.

Dices, Verba Christi ad summum concedunt potestatem remittendi illam pœnam viventibus *super terram.* Ergò Ecclesia excedit suam potestatem concedendo Indulgentias pro defunctis in purgatorio.

Respondeo negando antecedens: quia illis verbis non significatur eum qui absolvitur debere esse *super terram*, sed tantùm illum qui actu absolvit, qualis est Christi in terris Vicarius, & alii quibus ille in concedendis Indulgentiis facultatem aliquam communicat.

III. Ad Indulgentiæ *Valorem*, requiritur causa rationabilis, & proportionata quantitati Indulgentiæ, juxta prudentem concedentis æstimationem, quæ peti non debet ex sola operis difficultate, sed etiam ex bonitate finis, qui per opus illud intenditur. Ita *Suarez, Con. Fil. Bonac. Disp. 6. q. 1. p. 1.* Ratio est, quia Pontifex hujus Thesauri non est Dominus, sed Dispensator.

IV. Cùm Indulgentiæ sint gratiæ, non expirant morte concedentis; nec ante notitiam revocationis, ut notat *Sà*: & si concedantur sine temporis limitatione, censendæ sunt esse perpetuæ.

V. Possunt moribundi plures Indulgentias Plenarias ob plures titulos concessas simul lucrari, v. g. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, &c. qui-

bus sunt applicatæ; vel titulo Religionis, Confraternitatis &c. modò non requirant, ut certa opera pro speciali necessitate applicentur. Idque fieri etiamsi aliquarum non recordentur, docet *Lugo, Diana, & alii* contra *Rodriq. Trullum, &c.*

VI. Si quis sæpius repetat opera præcepta v. g. eodem die sæpiùs legat Rosarium, vel visitet Ecclesiam, probabile est toties lucrari Indulgentias concessas pro isto opere; nisi addita sit restrictio: quia favores sunt ampliandi; ita *Henriq. & Rodriq.* Sed probabilius docet *Lugo*, non posse passim præsumi illam esse concedentis voluntatem.

VII. Potest quis plures Indulgentias ad diversos fines concessas, uno & eodem opere lucrari, si opus sit æquè utile ad finem utriusque Indulgentiæ, nec intra idem tempus possit iterari, v. g. hodiernum jejunium, vel Communio. *Ita Prepos. & Layman.*

VIII. Non lucratur Indulgentiam, qui omittit aliquid, quod secundùm probabilem sententiam non est necessarium ad eam obtinendam, si à parte rei id quod omittitur ad valorem sit necessarium. Ratio, quia bona fides, aut communis error non supplet hic defectum, aut valorem. *Suarez, Sanch. Bonacina*, aliique. Quamvis contrarium velit esse probabile *Diana*. Part. 10. Tract. 11. Resol. 34.

IX. Non impeditur effectus Indulgentiæ, primò, si modicum tantùm omittas v. g. ex oratione, eleemosyna, aut jejunio requisito. 2. Etsi in opere præscrito defuerit intentio lucrandi Indulgentias, uti probabiliter docet *Bonacina, Salas*, aliique, contra *Suarem*. 3. Etsi opera, quæ persolvisti v. g. jejunium, aut Sacrum fuerint aliundè ex Ecclesiæ præcepto debita, uti docet *Laym.* Sed in his quando potes, tutiùs sequeris oppositum, ne fortè Indulgentiæ valor impediatur: quamvis aliàs non parvi momenti sit spem habere probabilem obtinendæ Indulgentiæ.

X. Quando conceduntur Indulgentiæ v. g. centum aut mille dierum, aut annorum, per hoc non designatur totidem dies aut annos auferri ex pœnis Purgatorii, sed æquivalet totidem diebus aut annis Pœnitentiæ peragendæ ex præscripto sacrorum Canonum, qualis erat pœnitentia 40. dierum in pane & aqua pro eo qui perjurium sciens admiserat, ut patet ex Cap. *Quicumq. 9. q. 1.* Indulgentia igitur v. g. 40. dierum, tantum tollit durationis Purgatorii quantum talis Pœnitentia 40. dierum in pane & aqua, quanta verò sit illa duratio nulli, nec Pontifici notum est.

XI. Episcopi ex jure communi concedere possunt unius anni indulgentias pro die anniversario Dedicationis templi, & alio tempore ob justas causas 40. dierum, possuntque hanc potestatem alteri delegare.

XII. Non possunt tamen pro defunctis Indulgentias concedere. Quia eorum potestas in hoc restricta est ad suos subditos. *C. Quod autem de Pœnit. & Remiss.* ita *Laym. de Indulg. Cap. 4.*

XIII. Hic denique bene notandum, Auctores non paucos docere, illum qui ignorat indulgentiam, nihilominus eam lucrari, si opus pro quo concessa est exequatur. Ita Card. de *Lugo de Pœnit. Disp. 27. n. 8.* Sanctarellus, Villalobos, Molina, Layman, Salas, quos refert & sequitur Diana 4. *Part. Tract. 4. Resol. 24. & alibi*, Leander à SS. Sacramento *Tom. 1. Tract. 5. de Sacrament. Disp. 14. quæst. 37.* Quod etiam probat *Moya* in Tomo postremo selectarum quæstionum, *Disp. 4. Quæst. 6.* 2. Quia Pontifex annectens Indulgentiam certo operi, non solet communiter exprimere quod intentionem tanquam conditionem requirat: nec ad remissionem pœnæ per se necessaria est notitia & acceptatio, ut patet, inquiunt, ex Indulgentia Cruciatæ pro articulo mortis, & in animabus Purgatorii, quibus Indulgentia applicatur sine earum notitia. Sed quamvis hæc illorum doctrina possit esse incitamento ut bona opera frequenter exerceantur, non potest tamen de Indulgentia reddere securum si alia sit mens concedentis: nam probabilitas sententiæ non potest indulgentiæ valorem supplere.

QUÆRES, An Indulgentiæ datæ alicui Templo expirent, si fabrica sit diruta: aut si templo ab Hæreticis occupato aliud Sacellum sub eodem titulo alibi erigatur, vel assumatur?

Respondeo ad primum, Indulgentias non expirare, si in loco fabricæ dirutæ aliud templum ædificetur. Quia moraliter censetur eadem Ecclesia: Ita *Suarez, Bonacina, Layman. hic l. 5. Tr. 7. cap. 3. num. 5.* Quòd si templo Superioris auctoritate destructo, alio loco novum ædificetur sub eodem titulo ac patrono, probabile etiam est Indulgentias pariter cum templo alio transferri, nisi præcisè ratione loci Indulgentiæ ab initio concessæ fuissent: Ita *Suarez, Bonac. Layman, supra, S. Antonius 1. part. Tit. 19. Cap. 1. apud Dicastillum de Purg. Num. 118.*

Respondeo ad secundum, quando loco templi ab Hæreticis occupati Sacellum alibi sub eodem titulo assumitur, probabile esse Indulgentias templo concessas in Sacello perseverare. Eadem enim videtur esse ratio de Sacello vicariè assumpto, & templo alibi ædificato. Quia tamen res hæc dependet ab eo, an intentio Pontificis fuerit Indulgentias illas uni loco alligare, vel etiam ad alium locum extendere, consultissimum est à sua Sanctitate pro novo loco novas Indulgentias postulare.

De Jubilæo.

QUæ de Jubilæo dubia sunt breviter resolvam juxta probabiliorem Theologorum sententiam. Habet autem Jubilæum, ultra quamlibet Indulgentiam Plenariam, annexas multas facultates quoad absolutionem à Censuris, casibus reservatis, commutandi vota, item effectum certiorem, ob causam magis universalem, longiorem durationem ad duas saltem septimanas, &c.

Probabilius videtur idem Jubilæum posse bis obtineri, si quis opera præscripta bis perficiat, ut semel in prima, & semel in secunda septimana qua durat Jubilæum, ut docet Lezana, Reginaldus, Diana, & novissimè Gobat de Jubilæo Cap. 15. contra Card. Lugo & Layman.

Non potest aliquis auctoritate propriâ unum ex operibus pro Jubilæo præscriptis commutare in aliud apertè melius: id potest Confessarius tantùm, quando adest impedimentum impotentiæ, ut carcer, morbus, iter, navigatio, &c. nam Bullæ communiter dicunt, *qui nequeunt.*

Quæstio singularis est: Quando aliquis neglexit omnia opera pro Jubilæo præscripta primâ, vel secundâ hebdomadâ, sed tandem ipso ultimo die novâ pietate & pœnitudine ductus, accedit ad Confessionem

nem & Communionem pro lucrando Jubilæo; an possit tunc Confessarius omnia opera quorum jam tempus effluxit v. g. jejunia commutare in alias pias actiones, eumque reddere participem Jubilæi & omnium eò pertinentium?

Respondeo probabile esse id posse fieri, ut docet Filliucius Tract. 8. Num. 268. Sanctarellus Cap. 7. Dub. 1. Diana Part. 5. Tract. 12. Resol. 26. & post illos Gobat. Tract. 3. Cap. 17. Quia ille sic constitutus habet veram impotentiam intra illud tempus opera præscripta peragendi.

Hinc etiam probabiliter resolves, pro eo qui omnibus peractis, ultimâ Dominicâ Jubilæi non potest communicare, quia manè inadvertenter solvit jejunium naturale, posse per Confessarium communionem in aliud opus commutari; quamvis id neget *Lugo* hic num. 119.

Jejunium quod pro tribus diebus requiritur ad Jubilæum, debet observari intra eandem septimanam, sic ut probabilius sit non sufficere primâ septimanâ semel, & secundâ bis jejunare: imo nec intra eandem septimanam v. g. pro die Mercurii jejunare die Jovis sine necessitate & Auctoritate Confessarii. Nam Bullæ expressis verbis requirunt *Feriam quartam, sextam, & Sabbathum alterius ex duabus hebdomadis.* Contrariam opinionem quam tenet Bonacina, Naldus, Palaus apud Dianam, vocat falsam *Lugo* hic Disp. 22. Num. 205.

Qui nullam potest dare Eleëmosynam, non tenetur ejus loco aliud peragere. Sufficit eleëmosyna etiam valde modica, juxta Bullas recentiores, quæ sic habent, *Qui eleëmosynas pro arbitrio suo fecerint.* Qui exercet gratis aliquod opus misericordiæ corporalis, ut visitare & solari ægros aut captivos, videtur satisfacere conditioni eleëmosynæ erogandæ: nam illa opera esse propriè eleëmosynam docet S. Thomas 2. 2. Quæst. 32. Art. 3. Videtur etiam perinde esse quo tempore intra duas septimanas detur eleëmosyna; & quamvis plerumque in Bulla Jubilæi eleëmosyna ponatur ultimo loco, ille ordo non est curandus, ut docet hic Gobat Cap. 30. in fine.

Per Bullas Jubilæi ordinarias, primò, datur facultas eligendi quemlibet Confessarium: sed debet is esse approbatus ab Ordinario loci: & liber à Censura Ecclesiastica. 2. Tali Confessario datur potestas absolvendi à quibuscumque censuris: sed tantùm pro foro interno. Et hæc absolutio probabiliter potest dari à Sacerdote approbato cui non confiteris. Potest etiam conferri post elapsum tempus Jubilæi, quando intra Jubilæum alia opera perfecisti, sed ex oblivione, vel ex justa causa eo tempore non petiisti absolutionem à censuris: vel quando ipsa absolutio ex justa causa debuit differri. Et idem valet de absolutione à casu reservato post tempus Jubilæi elapsum. Ita Filliucius, Cardinalis Lugo de Pœnit. Disp. 20. Num. 99.

Tertiò, datur facultas absolvendi à Casibus Reservatis, etiam in Bulla Cœnæ: nec excipitur hæresis nisi id exprimatur.

Quartò, potestas *commutandi* omnia vota in alia pia opera, votis Castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis; sic enim verba Bullæ sonare solent. Non præbent tamen potestatem in votis *dispensandi*. Nec commutandi vota in præjudicium alicujus tertii, quando jam sunt acceptata, *Suarez, aliique.* Per votum castitatis supra exceptum, intelligitur votum absolutum castitatis perpetuæ & perfectæ, juxta ea quæ dixi supra P. III. Tract. I. in fine de Facultatibus ordinariis quorumdam Regularium.

Qui omisit lucrari Jubilæum in sua Diœcesi aut Patria durante tempore in ea constituto, potest illud lucrari alio loco, in quo tempus præscriptum nondum effluxit: imo probabiliter in sua Patria, si ante ignoravit Jubilæum ibi publicatum fuisse, uti tradit cum aliis *Diana* Part. 3. Tract. 4. Resol. 151.

Quando durante Romæ Jubilæo Anni Sancti singulis 25. annis suspendi solent extra Urbem aliæ Indulgentiæ Plenariæ, non intelligitur illa suspensio de constitutis in mortis articulo quo minus possint lucrari alias Indulgentias plenarias: ita contra Layman & alios, docet cum aliis Lezana & Bonacina ex Declaratione Urbani VIII. anno 1625. Neque suspenduntur Indulgentiæ aliæ pro defunctis, etiam in Communione generali, ut docet Cardinalis *Lugo*, aliique. Neque Indulgentiæ concessæ particularibus personis v. gr. Personæ Regis, aut alicujus Religiosi, ut habet Sanchez, Filliucius, Diana, Bonacina & Lugo adducens declarationem Urbani VIII. Neque concessæ ab Episcopo, aut alio quam à Pontifice, Sanchez, Diana, Bonacina, Lugo Disput. 20. Sect. 8. Neque cessant aliæ Indulgentiæ non plenariæ, ut docet Navarrus apud Zerolam, pro qua sententia refert *Pellizarius* declarationem Urbani VIII. Quia, inquiunt, etsi postremæ Bullæ dicant, *Durante Jubilæo omnes & singulas Indulgentias suspendimus*, alii tamen Pontifices ante Clementem VIII. addiderunt, *plenarias*, & sequentes Bullæ dicunt se procedere, *exemplo Prædecessorum*.

Propter similem causam disputatum est, an per postremum Jubilæum Anni Sancti concessa fuerit potestas, aut suspensa ea quæ datur Regularibus privilegiatis, absolvendi à casibus Pontifici reservatis. Quam quæstionem ex professo recenter tractat P. Georgius *Gobat* de Jubilæo Cap. 48. qui omnes particulares indulgentias, earumque vim, aut revocationem, præ cæteris accuratissimè prosequitur.

De Indulgentiis Com. generalis quæstiones singulares.

I. AN quando Societas intra eandem urbem habet duas Ecclesias, Indulgentia Communionis generalis utrobique obtineri possit?

Respondent affirmativè qui hanc quæstionem tractarunt pauci, *Hautinus de purgatorio*, *Quintanaduenas* in Appendice Tract. 1. *Gobat* de Indulgentiis Cap. 25. Num. 198. inter alias plurimas rationes allegans Declarationem P. N. Mutii Vitelleschi Societat. Generalis.

II. An In Sacellis, Oratoriis, & Capellis Collegiorum aut Domorum Societatis possit hæc Indulgentia obtineri?

Respondet affirmativè, *Quintan. ibidem Dub. 6. pag. 272.* affirmans ita censuisse viros doctos ea de re consultos, & inter alios Jacobum Granadum, Matthæum Rodericum, Ferdinandum de Mendoza, Joannem de Pineda, &c. Quia illa sacella, capellæ, & oratoria cum principali ejusdem loci Ecclesia unam Ecclesiam constituunt, quod pluribus argumentis ibidem fusius confirmat.

III. An

III. An in Ecclesiis Seminariorum Societatis, ubi variarum Nationum Alumni degunt, possit hæc Indulgentia validè ac licitè celebrari?

Respondet *Quintan. ibidem*, id probabilissimum videri. Quia illæ sunt verè Ecclesiæ Societatis. Et quia illa Seminaria sunt simul Collegium, Domus, & habitatio Religiosorum Societatis, uti alia ejus Domicilia, quod ibidem fusius declarat; quamvis de Ecclesia principali res hæc certior habenda.

IV. An possit hæc Indulgentia Com. Gen. à Societate celebrari in Ecclesia seculari, & quid ad hoc requiratur?

Resp. ad I. affirmativè. Constat hoc ex tenore concessionis qui sic pergit: *Christi Fidelibus qui aliquam Societatis Jesu, vel quamcumque aliam secularem Ecclesiam ubicumque existentem, unâ ex Dominicis cujuslibet mensis, &c. visitaverint, & iis Dominicis in prædictis Ecclesiis Eucharistiæ Sacramentum sumpserint &c.*

Ad secundum, pro Ecclesia seculari in particulari deligenda, requiritur designatio Superioris principalis Societatis istius loci ubi Ecclesia secularis deligitur, & consensus Ordinarii &c. uti exprimitur in hac Concessionis clausula: *Et quo ad Ecclesias seculares de licentia Ordinariorum locorum, illarumque Rectorum consensu agitur &c.* Circa hæc plurima in particulari fusè elucidat *Quintan. supra appendicis Dub. 7. & 8. pag. 277. &c.*

CAPUT VII.

Indulgentiæ quædam Missionibus propria.

NOta, Ut aliquis gaudeat privilegiis Missionarii, requiritur ut legitimo Superiori Missionis titulo destinetur ad terras infidelium, vel hæreticorum; non sufficit autem ut quovis modo in terris illis Pastoris aut Sacerdotis munus exerceat. Praxis hic habet ut Sacerdotes idonei, qui è Belgio v. g. in Hiberniam transeunt, pro quibusdam Missionariorum facultatibus ad Internuntium recurrant.

Primò itaque Missionarii Regulares profecturi non tantùm ad infideles, sed etiam ad partes hæreticorum v. g. in Hiberniam, Angliam, aut Hollandiam, lucrantur Plenariam omnium peccatorum Indulgentiam, quando per celebrationem Missæ, aut sacram Synaxim itineri primò se accingunt: & iterum quando ad Missionis suæ locum pervenerunt. Concessit Paulus V. in Bulla edita anno 1606. §. 12.

II. Possunt iidem Missionarii post Concionem suis Auditoribus concedere Indulgentias 18. annorum & dierum 221. Item per Quadragesimam Feriâ 2. 4. & 6. largiri Indulgentias 156. annorum; uti patet ex Bullis Gregorii IX. Alexandri IV. Nicolai IV. quæ citantur in Comp. Minorum de Indulg. fol. 242.

III. Habent etiam plurimi Indulgentiam Altaris privilegiati, id est, ut quoties legunt Missam pro defunctis, toties liberent unam animam è purgatorio: uti variis concessit Urbanus VIII. & pro suis sæpius obtinuit, & obtinet Præpositus Generalis Societatis.

IV. Possunt concedere singulis quos ad fidem converterunt, præmissa Sacramentali confessione, Indulgentiam plenariam. Idem Urbanus VIII.

V. Regulares in Missionibus possunt fidelibus communicare, & publicare easdem Indulgentias quas habent in partibus Catholicorum. Ita expressè declaravit Urbanus VIII. in Bulla, *Salvatoris*, data pro Clero & Religiosis Missionariis in fœderatis Belgii Provinciis die 5. Maji 1626. Et postea confirmata ab Alexandro VII. per suum Breve 20. Septembris 1656. ubi sic habetur §. 17. *Quoad publicationem Indulgentiarum, poterunt Regulares & Patres Societatis illas publicare quas Ordines & Societas habet, & hactenus habuit ubique terrarum &c.*

VI. Possunt etiam concedere Indulgentias Confraternitarum, & easdem in Missionibus instituere; uti in eadem Bulla declaratur §. 18. his verbis: *Quoad institutionem Confraternitatum & Sodalitatum permittet Vicarius Regularibus, & Patribus Societatis illas quæ à Sede Apostolica approbatæ, & ab Ordinibus assignata sunt: ita tamen ut nemo astringatur & teneatur ad particulares Confessarios, vel ad Sacramenta ab illo Ordine solum percipienda.*

VII. Refertur concessio Urbani VIII anno 1626. facta Missionariis Ordinis Minorum, ut possint per Hiberniam concedere omnibus existentibus in gratia plenariam Indulgentiam in omnibus Festis primæ, & secundæ Classis, & in mortis articulo, modò semel in anno plenariam vitæ suæ confessionem instituant: Hanc, si durat, participant Patres Prædicatores & alii quibus competit privilegiorum communicatio, nisi specialis restrictio accesserit.

VIII. Concessum est insuper Missionariis Societatis in Anglia, Hibernia, & Scotia anno 1580. 5. Aprilis, ut omnes Catholici pro prima vice quâ sacram Eucharistiam de eorum manibus acceperint, lucrentur Indulgentiam plenariam.

Item, semel singulis mensibus in Templo, aut Sacello Patrum Societatis Die Dominicâ ab ipsis designanda communicando, omnibus Christi fidelibus conceduntur Indulgentiæ plenariæ pro vivis, aut defunctis, sic ut possint animam à purgatorio liberare, vel sibi plenariam Indulgentiam lucrari. Et hæc Indulgentia singulis septenniis à Sede Apostolica renovari solet. Quando Societas habet duas Ecclesias intra eandem Urbem posse hanc Indulgentiam utrobique obtineri, cum *Hantino*, & *Quintana duena*, existimat & deducit *GOBAT* de Indulgentiis *Cap. 27. Num. 198.* uti supra dictum *pag. 173.*

IX. Omnes Christi fideles verè Pœnitentes, & confessi, aut propositum habentes confitendi temporibus à Jure constitutis, qui visitaverint Ecclesias, & alia pia loca Societatis in diebus Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Corporis Christi, nec non diebus Veneris & Dominicis totius anni, ac Quadragesimalibus usque ad octavam Paschæ, & inibi semel Pater & Ave recitaverint, & Verbum Dei, si in illis prædicetur, devotè audierint, septem annos & totidem quadragenas de injunctis eis Pœnitentiis consequentur. Paulus III. in Compend. Privil. Soc. §. 24.

In Festo autem Circumcisionis quemcumque locum ad hoc designatum, ubi aliqui Societatis habitaverint, visitantibus, & quinquies Pater & Ave recitantibus pro Ecclesia exaltatione, &c. conceditur Indulgentia plenaria in forma Jubilæi à Gregorio XIII. ibidem pag. 188. & à Paulo III. pag. 49.

Gregorius XV. in Bulla quæ incipit, *Pietatis*, concedit Societati ubivis locorum pro docentibus, discentibus, & promoventibus in Catechismis doctrinam

nam Christianam, Plenariam indulgentiam semel in anno Die Festo ab Ordinario designando, in loco, ubi doctrina Christiana traditur: ritè confessis & S. Eucharistia refectis. Item, Indulgentiam plenariam in mortis articulo, corde contrito saltem nomen Jesu invocando. Item, sumentibus SS. Eucharistiam singulis mensibus Indulgentiam 7. annorum & totidem quadragenas. Qui verò curabunt ut alii pueri, famuli &c. ad Catechesim accedant, ducentos dies Indulg. lucrantur. Et qui in diebus stationum Urbis Catechesim docuerint, aut discent, lucrantur Indulgentias stationum; quibus & aliæ in citata Bulla adjiciuntur.

Paucas pro notitia Fidelium Indulgentias, easque ex certioribus recensui, quas tamen omnes decretis Apostolicis conformari cupio. De cætero Curatores animarum tam seculares, quàm Regulares in Missionibus plures habent Indulgentias suo vel Ordini, vel Ecclesiæ attributas, prout eas à Sede Apostolica obtinuerunt.

NOTA.

Ut securius & majori cum notitia tam in prædictis, quam in reliquo indulgentiarum omnium usu procedatur, commodum sane singulare me facturum arbitror, hic inserendo ex Romano exemplari postremum Sacræ Congregationis Decretum à Romano Pontifice moderno probatum, & mandatum inviolatè servari anno 1678. ex quo authenticè, & in particulari colligi poterit, quænam Indulgentiæ sint abrogatæ, aut reprobatæ, & inde veræ, & prorogatæ facilius discerni; in quo passim plurimi dubiis maximis implicantur.

DECRETUM

De Indulgentiis recenter editum anno 1678.

Delatæ sæpius fuere ad Sacram Congregationem Indulgentiis, Sacrisque Reliquiis præpositam, Indulgentiæ quædam conficta, & omnino falsa, quæ per diversas orbis Christiani partes circumferuntur, aliæ verò examinandæ, quæ adhibito studio inventæ sunt vel Apocryphæ, vel à Romanis Pontificibus revocatæ, vel nullæ, quod datum iis tempus præteriisset: quarum quidem plurima, cum non facilem cognitionem habeant Christi fideles, harum rerum minus peritos fallunt, qui spe Indulgentiæ, Remissionisque peccatorum suorum consequendæ frustrantur. Quam ob rem eadem Sacra Congregatio vehementer cupiens huic malo magis indies serpenti occurrere, Animarum profectui & Indulgentiarum dignitati consulere, plures illarum singulari diligentia colligi, & in Indicem referri curavit.

Tales inprimis sunt illæ, ut asserunt, concessæ à Joanne II. & Sixto IV. recitantibus Orationem charitatis Jesu Christi Domini nostri, Precor te, piissime Domine, &c. Ab Urbano II. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, ut vulgo dici solet, Compagnolæ, & Sanctæ Victoriæ, ab Eugenio III. Revelationi de plaga in humero Jesu Christi factæ S. Bernardo, ab Innocentio III. Archi-Confraternitati, & Ordini Redemptionis, à Bonifacio IX. visitantibus Capellam Sancti Nicolai de Tolentino in ejus Festo. A Joanne XXII. osculantibus mensuram plantæ pedis Beatæ Mariæ Virginis. Ab Alexandro VI. imagini Beatæ Mriæ, vulgo dictæ Laghetti. A Leone X. gestantibus Funiculum Sancti Francisci, primum in Urbe impressæ, deinde Mediolani anno 1663. suas tamen habent (& veras Confratres Archi-Confraternitatis Cordigerorum Sancti Francisci) recitantibus salutationem Angelicam ad pulsum horologii, & imagini conceptionis Mariæ Virginis Immaculatæ in circulo depictæ cujus pedibus luna subjecta est, A Pio IV. vel Pio V. Principi Senatum, A Clemente VIII. dicentibus Orationem, ô Magnum Mysterium, & Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quam vocant, Montis Serrati, Avennione impressæ, cum aliis pro Animabus Christi Fidelium defunctorum, impressæ Matriti 20. Julii 1606. A Paulo V. cantantibus hymnum, te Matrem Dei laudamus, te Mariam Virg. confitemur &c. Vel si die Sabbati interfuerint cum idem canitur: Et Coronis, Rosariis, imaginibus & numismatibus, quæ Medallias appellant, ab eo benedictis, Federico Cardinali Borromæo supplicante Anno 1611. dum Ecclesia Romæ in honorem Sancti Caroli ædificaretur: & ab eodem Paulo & Gregorio XV. dicentibus, *Si lodato il Santissimo Sacramento*, Laus Sanctissimo Sacramento. Ab Urbano VIII. in honorem ejusdem Sacramenti, precibus Cardinalis Magalotti: & Sacerdotibus, celebratâ Missâ, dicentibus, Ave Filia Dei Patris, Ave Mater Dei Filii &c. A Clemente X. recitantibus mane, meridie, ac vespere consuetam Antiphonam, Angelus Domini, &c. & in fine, Deo gratias & Mariæ: Ac demum aliæ à nonnullis Romanis Pontificibus tributæ, ut ajunt, Coronæ Mysteriorum Passionis Domini nostri Jesu Christi prece Magni Ducis Etruriæ.

Talis Indulgentia Sodalitatis Sancti Nicolai, quâ, repetitâ quinquies Oratione Dominicâ, & Salutatione Angelica, unam liberari animam quolibet die à Purgatorii pœnis affirmant. Tales aliæ Perusii Confraternitatis Sanctorum Sebastiani, & Rochi, & Romæ Societatis Sancti Bernardi ad columnam Trajani: tales demum aliæ Crucesignatorum Sancti Eustorgii Mediolani, Arimini, & Bononiæ.

Ejus generis sunt & illæ concessæ, ut ajunt, Capellæ Rosarii in Ecclesia Sancti Antonii de Rovigo, seu Rodigii, vel Ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis Bergomi, aut Sancti Petri Montis Todoni in die Inventionis Sanctissimæ Crucis: vel gestantibus funiculum Sancti Francisci de Paula: vel celebrantibus Missas Sancti Augustini, aut alias quinque in honorem quinque festivitatum Beatæ Virginis, vel recitantibus Officium Sanctæ Franciscæ Romanæ, aut Antiphonam, ô Passio magna &c. in memoriam Passionis Jesu, aut Rosarium S. Annæ (quod congregatio Sacrorum Rituum non probat) aut orationem, quæ impressa cum imagine S. Annæ circumferri solet, Ave Gratia plena, &c. (quæ Oratio prohibetur) aut Officium Conceptionis Beatæ Virginis Immaculatæ, quod asserunt à Paulo V. probatum fuisse, aut orationem, Deus, qui nobis in Sancta Syndone, &c. (excipitur Indulgentia centum dierum anno 1671. concessa precibus Ducissæ Sabaudiæ ad annos 25. cunctis in illius ditione degentibus) aut aliam, Ave Filia Dei, &c. post communionem recitandam, vel aliquo conspicuo signo venerantibus SS. Eucharistiæ Sacramenti Nomen; Indulgentias

tiæ rursus 80000. annorum veteri de Tabula exscriptæ, quam in Basilica Lateranensi asservari affirmant, pro dicentibus Orationem illam verè piam. Deus qui pro Redemptione mundi, &c. Tum quæ impressæ fuerunt Papiæ anno 1670. sub hoc titulo, sommario delle Indulgenze concesse della Santità di nostro Sig. Papa Leone X. all' Imagine della concezzione della gloriosa Virgine Maria, vel Pisauri sub nomine B. Joannæ, anno 1608. evulgatæ, vel Barlettæ, seu Baruli à recitantibus quasdam, non sane malas Orationes, lucrandæ, vel Parmæ à visitantibus per quadragesimæ dies Ecclesias Tertii Ordinis S. Francisci, vel Pistorii, & Rastallæ à recitantibus Orationem, Ave Sanctissima Maria, Mater Dei Regina Cœli, &c. Et aliæ in peculiari libro impresso descriptæ, quibus frui dicunt devotos Seraphicos, & Benefactores.

His annumerandæ sunt, quæ Crucibus Caravacensibus tributæ dicuntur, vel Coronæ seu Stellario Conceptionis Virginis Immaculatæ, quod ex duodecim globulis precariis constat, vel granis, crucibus, & Coronis Aloysiæ ab Ascensione Hispanæ Monialis Ordinis S. Claræ, vel mensuræ altitudinis Jesu Christi Domini nostri, vel imagini, aut mensuræ vulneris lateri ejus inflicti; vel orationi, ut ajunt, in sepulchro Domini nostri repertæ, & Indulgentiæ, ut ajunt, innixæ revelationi factæ Sanctis Brigittæ, Mechtildi, & Elisabeth, vel Beatæ Joannæ de Cruce, & concessæ, ut asserunt, granis, quæ aliquod ex tribus granis tetigerint extantibus penes Romanum Pontificem, Hispaniarum Regem, & Ministrum Generalem Fratrum Minorum Observantiæ S. Francisci.

Omnes verò, & singulas jam dictas Indulgentias Sacra Congregatio partim esse confictas, & plane falsas declarat, partim apocryphas, vel ex alio capite nullas, quæ nemini suffragari possunt; easque in futurum ullo loco, ut veras publicari, & lucrandas Christi fidelibus proponi vetat; foliaque, & libros, ubi sic proponuntur, seu asseruntur, omnino præcipit aboleri, nisi prædictæ indulgentiæ fuerint diligenter expunctæ; nec ideo tamen vult alias, quas hoc decretum non continet, pro veris, & legitimis, taciteque probatas haberi.

Ac demum omnes Indulgentias concessas ante Decretum Clementis XIII. latum die 9. Januarii 1597. Coronis, granis, seu calculis, crucibus, & imaginibus Sacris, vel ante breve Pauli V. quod incipit, Romanus Pontifex &c. editum 23. Maji 1606. personis Regularibus quarumcumque Religionum, & Ordinum, etiam Mendicantium, vel ante constitutionem 115. Clementis VIII. cujus initium, Quæcumque &c. & 68. Pauli V. incipientem, Quæ salubriter, &c. habitas per aggregationem, vel aliam communicationem ab Archi-Confraternitate ulla, Ordine, Congregatione, Societate etiam Jesu, Capitulo, vel Cœtu quocumque, vel ab eorum Officialibus, Superioribus, aliisque personis, vel persona etiamsi eorum, vel ejus mentio specialis & individua facienda esset, nisi fuerint deinde Romani Pontificis auctoritate innovatæ, aut confirmatæ, nullius esse roboris, & momenti pariter declarat.

Porrò Summa Indulgentiarum pro Congregationibus Doctrinæ Christianæ, Confraternitatibus Sanctissimæ Trinitatis, & Redemptionis captivorum, ominis Dei, Rosarii B. Mariæ de mercede captivorum, Mariæ de Monte Carmelo, Cincturæ S. Augustini & S. Monicæ, nisi ab eadem Congregatione recognita, non permittuntur.

Indulgentias verò Stationum Urbis, quæ à Romanis Pontificibus singulari quodam beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, ordinibus, aut personis, diebus tantùm stationum, in Missali Romano descriptis suffragari posse declarat: semel autem dumtaxat in die Plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus lucrifieri.

De quibus relatione facta per Secretarium ad Sanctiss. cuncta Sanctitas sua probavit, & inviolatè servari jussit. Datum Romæ 7. Martii 1678. Aloysius Cardinalis Homodeus. Loco † Sigilli, Michael Angelus Riccius Secretarius.

Die 12. mensis Martii 1678. supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Curiæ in acie campi Floræ, ac aliis locis solitis, & consuetis Urbis, per me Rochum de Stephanis SS. Domini nostri Papæ Curs. Laurentius Segnus Magister Cursorum.

Annotatio ad præcedentia.

HIc accuratè observandum, *Primò*, cujus Temporis, Loci, aut Personarum, Indulgentiæ sint abrogatæ, ne aliæ quæ apparere possint illis similes, pro revocatis accipiantur. *Secundò*, observandæ sunt clausulæ exceptivæ, quæ circa finem adduntur: *Nisi fuerint deinde Pontificis Romani auctoritate innovatæ, aut confirmatæ*: Item: *Nisi ab eadem Congregatione recognita non permittuntur.* Possent enim ex illis quædam à sancta Sede denuò confirmatæ, aut ritè recognitæ, suum valorem, & robur obtinuisse.

Edita est pridem Bulla à Sixto V. *anno 1606.* revocans Indulgentias Regularibus pro ipsis concessas; & novas earum loco substituens, quas accuratè refert, & explicat *P. Matthæus de Moya* in selectarum Quæstionum parte altera recentiori. *Diss. 4. Quæst. 8.* Plura si quis scire velit de hoc Auctore, virtute pridem & doctrina celebri, & Serenissimæ Hispaniarum Reginæ Mariæ Annæ à sacris Confessionibus, consulere poterit recentem Tractatum à Daniele Campfordo diligenter elaboratum.

CAPUT VIII.

Praxis & forma Hæreticos Ecclesiæ Catholicæ reconciliandi.

PRimò, Si hæreticus, qui cupit reconciliari Ecclesiæ, habeat justam causam dubitandi, an fuerit inter hæreticos validè baptizatus, debet ante omnia Baptismus illi sub conditione conferri, cum hac forma, Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris &c.

Secundò, Si Sacerdos, qui hæreticum reducit, non habeat facultatem extraordinariam, quæ requiritur ad absolvendum ab hæresi, debet eum remittere ad Episcopum, vel alium qui tale privilegium habet, ut ab hæresi, & excommunicatione illi adjuncta absolvatur.

Tertiò, Debet instrui in punctis fidei, præsertim contentis in Symbolo Apostolorum, & in præcipuis Articulis, in quibus antea dissidebat ab Ecclesia Romana: quos invenies explicatos supra Tom. I. in Parte II. controversiarum fidei.

Quar-

Quartò, Ante Confessionem Sacramentalem debet ab eo exigi Hæresis abjuratio, nuncupando professionem Catholicæ fidei juxta formulam in Tridentino præscriptam, quam pro confessarii commodo in hujus cap. fine subjiciemus.

Si is, qui reconciliatur, fuerit tantùm occultè hæreticus, sufficit dictam fidei Professionem aut æquivalentem occultè præstare, cum vera contritione de sua hæresi & firmo proposito non relabendi, ita Thom. à Jesu de Conversf. Gent. l. 8. pag. 2. Quod si fuerit publicè hæreticus, requiritur abjuratio publica, v. g. præsente aliquo populi cœtu in sacro, aut Concione: nisi tamen gravis damni periculum à publica abjuratione excuset.

Quintò, Debet instrui de modo examinandi conscientiam in ordine ad Confessionem generalem suorum peccatorum, quod commodè fiet proponendo ipsi præcepta Decalogi, ut à nobis inferius explicata, aut in alia forma breviori. Ut verò exponat admissa contra præcepta Ecclesiæ, ut est omissio Sacri, jejunii &c. sufficit explicare spatium temporis, quo in hæresi versatus fuit, ex hoc enim illa satis intelliguntur. Hæc autem confessio fieri debet, & Pœnitentia idonea injungi, antequam ad sacram communionem admittatur.

Sextò prius absolvi debet à vinculo excommunicationis, quam per Hæresim incurrit, quàm ipsi conferatur absolutio peccatorum. Excommunicatio enim impedimentum est absolutionis Sacramentalis ab hæresi, & cæteris peccatis.

Postremò, Post absolutionem ab excommunicatione, hæresi, & peccatis, admonendus est, (nisi prudentia aliud dictet) manere irregularitatem, & incapacem esse ad Ordines sacros, & beneficia Ecclesiastica, nisi accedat dispensatio Pontificis, vel alterius cui ille dispensandi potestatem commisit.

Potest denique Confessarius, si habeat Missionarii privilegium, hæretico sic converso in prima Communione pro majori animæ solatio Plenariam peccatorum Indulgentiam largiri, ut supra notatum est.

Forma Professionis Fidei pro illis aliisque ex Tridentino, & Bulla Pii IV.

EGo N.N. firma fide credo, & profiteor omnia, & singula, quæ continentur in Symbolo Fidei, quo Sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, &c. Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam, juxta eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto: nec eam unquam nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta novæ Legis à JESU CHRISTO Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam unctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ Ritus in supradictorum omnium Sacramentorum administratione recipio, & admitto. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de justificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector; & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium Sacrificium pro vivis & defunctis: atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus & Sanguinem unà cum anima, & divinitate Domini nostri Jesu Christi, fierique conversionem totiùs substantiæ panis in Corpus, & totius substantiæ vini in Sanguinem: quam Conversionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantùm specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari: Similiter & Sanctos unà cum Christo regnantes venerandos, atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre; atque eorum Reliquias esse venerandas: Firmissimè assero Imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, & Magistram agnosco: Romanoque Pontifici B. Petri Apostolorum Principis Successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro: Cætera item à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipuè à sacro-sancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, & rejectas, ego pariter damno, & anathematizo. Hanc veram Catholicam Fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti spontè profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, inviolatam usque ad extremum vitæ spiritum constantissimè (Deo adjuvante) retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum, Ego idem N.N. spondeo, voveo, ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.

Praxis disponendi ad actus in Contritione perfecta requisitos.

I. COnsidera N. seriò, & cum intimo animi sensu, te graviter offendisse & toties offendisse infinitam Dei majestatem, tuum Creatorem, Redemptorem, & Judicem supremum, qui eodem momento quo peccabas poterat te detrudere ad æterna inferorum supplicia, in quibus hac ipsâ horâ & per infinita annorum millia sine spe veniæ ardere debuisses ut alii innumeri, *Anima qua peccaverit ipsa morietur.*

II. Ex altera parte expende, Paternam Dei Misericordiam, Bonitatem, & Benignitatem infinitam, qui te tanquam Filium prodigum, expansis in Cruce Brachiis, ad Pœnitentiam adducit, & inclinato Capite ad osculum æternæ pacis, & amoris admittit,

tit, dicens, *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat.* Qui Rex aut Princeps subditum & mancipium suum læsæ majestatis reum tam benignè absolveret, & ad suam aulam & gratiam admitteret? O Pater misericordiarum! O Deus totius consolationis meæ.

Actus brevis Contritionis perfectæ cum spe veniæ, proposito emendationis &c.

DOmine Jesu Christe, Creator & Salvator meus, 1. Doleo medullitus ex toto corde, & ex tota anima mea, quod ego ingratus toties offenderim, & tam graviter offenderim infinitam majestatem, & amabilissimam bonitatem tuam! & ideo doleo vel maximè, quia Tibi Deus meus peccando displicui, quem propter teipsum & tuam infinitam bonitatem & excellentiam super omnia diligo & amo, & amplius amare desidero in æternum. 2. Proinde firmiter statuo ac propono, me non amplius Te offensurum, sed omnes peccandi occasiones pro viribus devitaturum: me insuper de noxis meis ritè confessurum, & Pœnitentiam, quæcumque injuncta fuerit, expleturum. 3. Ut verò nunc animo contrito & humili peccatorum meorum veniam suppliciter efflagito, ita firmiter spero ac confido, ab infinita bonitate tua, per merita sanctissimæ Passionis, Sanguinis, ac Mortis tuæ, ea mihi remittenda: præstandam etiam gratiam quâ vitam meam emendem, & in sanctissimo servitio tuo usque in finem perseverem.

Forma integra Absolutionis, ut est in Rituali Romano expressa.

MIsereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen. *Deinde elevatâ manu pergit*: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen.

Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis (*suspensionis circa laicos omittitur*) & interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absolvo à peccatis tuis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.

Passio Domini nostri Jesu Christi, merita B. Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris; sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium æternæ vitæ, Amen.

NOTA; In absolutione Hæretici in foro interno addi solere: Ab omni vinculo excommunicationis, quam per Hæresim incurristi, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & Communioni Fidelium.

PRAXIS varia ad facilem Confessarii directionem: item, Remedia & Documenta Pœnitenti suggerenda contra singulas Peccatorum species, traduntur infra Tractatu 6. in fine.

TRACTATUS QUARTUS DE SACRAMENTIS RELIQUIS ET CENSURIS.

S*UMMULA materiæ. Præter singula Sacramenta, quæ suo ordine sequuntur, cum quæstionibus singularibus, & Modernis, Ad Sacramentum* Eucharistiæ *in fine apponitur de* Missæ Sacrificio, *& Singularibus eo pertinentibus: item,* De Horis Canonicis, *cum* Rubricarum *Romanarum in Horis ac Missa notitia singulari. Ad Sacramentum Ordinis, Irregularitates, censuræ, &c. Ad Sacramentum Matrimonii Praxis* Dispensationum, *etiam in Pœnitentiaria Romana. De* Censuris *singulis in particulari &c.*

DE BAPTISMO.

CAPUT I.

COntroversiæ de Baptismo cum Hæreticis Anabaptistis traduntur suprà Tomo I. pag. 85. De aliis singulis circa Baptismum erroribus agitur Tomo I. pag. 146.

De Baptismi prima Institutione, de tempore quo cœpit obligare, de Baptismo per *Martyrium*, & cæteris ad verum Martyrium pertinentibus traduntur supra pag. 61. De *Circumcisione* veteris Testamenti an fuerit verum Sacramentum, & Baptismo æquivalens, resolvitur suprà Tom. II. Part. I. pag. 59.

CAPUT II.

Ad Baptismi Sacramentum singulariter, & practicè pertinentia.

§. I.

De ejus materia, forma, & unitate.

I. BAptismus definitur in Catechismo Tridentini Part. 2. Cap. 2. Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Proprium enim Baptismi est homini primam gratiam, & vitam spiritualem conferre, ut qui nascitur filius iræ & mortis per peccatum originale, incipiat per Baptismi gratiam renasci in sortem, & adoptionem filiorum Dei, juxta illam Christi sententiam Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Præceptum tamen Baptismi suscipiendi omnibus commune non nisi post Resurrectionem suam evulgavit Matth. ult. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes*

zet eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Ita cum communi D. Thom. Quæst. 66. Art. 2.

II. Ex his colligit Ecclesia materiam Baptismi remotam à Christo constitutam esse aquam elementarem, prout usibus humanis inservire solet: materiam verò proximam esse ablutionem corporis, quæ per aquam exercetur. Quod si contingat aliquid horum deficere, ut vel aqua non sit naturalis, vel non idonea ad corporis ablutionem, Baptismus erit invalidus, defectu materiæ à Christo requisitæ, quam suprà de Sacramentis in genere, ostendimus pertinere ad essentiam Sacramenti, & à nullo posse immutari.

III. Hinc in ordine ad praxim, Dicendum primò, Aquam per mixtionem alterius corporis desinere esse materiam Baptismi, quando in toto mixto plus extraneæ substantiæ quàm aquæ continetur: quod colligi debet ex odore, sapore, densitate, aliisque accidentibus, quæ sensuum experimento percipiuntur, uti habet sententia communis cum D. Thoma Quæst. 66. Art. 4. Et probatur ex eo, quod inter homines tale mixtum non soleat pro aqua usuali haberi aut usurpari, quando autem mixtio non est adeò notabilis, non desinit aquæ nomen, & usum retinere.

Unde inferes primò, etsi non sufficit lutum, validè tamen per aquam lutosam Baptismum conferri: Secundò, non sufficere aquam artificialem, qualis est aqua rosacea, aut alia, quæ ex floribus aut herbis distillatur, quia magis habet floris, quàm aquæ substantiam: Tertiò, idem dicendum de sale resoluto, de saliva, sudore, aut lachrymis: non autem de tenui cerevisia, quam probabilius est aquæ naturam non amittere. Nihil proindè horum adhibendum est, nisi infantis sine Baptismo morientis necessitas cogat.

IV. Dicendum secundò, Aquam accidentaliter transmutatam non esse materiam Baptismi quamdiu non est idonea ad abluendum, secùs quando potest ablutioni servire. Hinc aqua in glaciem, aut nivem concreta tunc tantùm potest esse idonea materia Baptismi, quando aliqua ex parte resoluta corpus humectare, & abluere potest. Quod autem aqua sit calida, colorata, aut turbida, nihil obstat valori hujus Sacramenti, quamdiu manet vera aqua, & corpori abluendo accommodata.

V. Dicendum tertiò, Quoad partem corporis abluendam, Baptismum certò validum esse, si caput, pectus, vel scapulæ abluantur, cùm hæ sint præcipuæ partes corporis. Verùm si tantum manus aut pes abluatur, dubius est Baptismus, ac propterea extra necessitatem illicitè sic confertur. Quod si collatus sit, postea debet sub conditione repeti. Idem sentiendum de infante pelle adhuc secundinâ circumdato; vel si soli capilli abluantur, ita ut corporis pars non tangatur. *Coninck, Layman, Diana, Part. 5. Tract. 3. Resol. 1. 2. 3.*

VI. Sed *quæstio* est, quæ Quantitas aquæ possit ad Baptismi valorem sufficere?

Respondeo, quamlibet sufficere quæ serviat ad ablutionem sensu humano perceptibilem, ut docet hic *Hurtado Disp. 1. Diffic. 6.* Contra *Suarem, Valent.* &c.

Dices, qui manè se aspersit aquâ benedictâ verè dicit se hodie non lavisse; ergo ad moralem ablutionem non sufficit quævis aquæ sensibilis aspersio aut ablutio.

Respondeo neg. consequentiam: quia affirmans in casu se non lavisse, id non intelligit de quavis morali ablutione, sed de illa in qua solent homines aquâ liberaliùs affusâ manus ac faciem abluere, uti ipsæ circumstantiæ significant.

VII. Forma Baptismi in occidentalibus Ecclesiis hæc usurpatur: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.* Sumitur ex Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris.* &c. Ratio hujus institutionis est: quod cùm Baptismus sit introitus in Ecclesiam Christi, oporteat in ejus susceptione expressam fidei Christianæ professionem facere per Dei unius & trini invocationem.

VIII. Debet in forma Baptismi persona altera à baptizante exprimi, ut appareat distinctio personarum baptizantis, & baptizandi; cùm nemo à seipso baptizari possit, *Cap. debitum*, de Baptismo, Obesset etiam valori omissio vocum, *In nomine Patris &c.* Ratio hujus, est Christi institutio.

IX. Accidentales mutationes formæ baptismi, etsi valorem non impediant, administrationem illicitam reddunt, excepto necessitatis casu, v. g. si omittas, *ego*, aut transpositio fiat, *te ego Baptizo*. Item, si aliqua persona transponatur, v. g. nominando Filium ante Patrem: si modica verborum interruptio fiat, aut si superflua addantur, v. g. Ego Joannes te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filii & Spiritus sancti.

X. Si dubium rationabile sit de valore collati Baptismi, repeti debet sub conditione, hâc formâ, *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine &c.* Idque locum habet, tàm in dubio *juris*, v. g. si Doctores discrepent, an valeat Baptismus tali modo collatus, quàm in dubio *facti*, si absolutè incertum sit, utrùm fuerit collatus Baptismus, v. g. si infans expositus sit nullâ ipsi adjectâ schedulâ aut signo quo Baptismus ei collatus fuerit: imò si signum illud non sit satis certum praxis hic habet ut talis iterum sub conditione baptizetur.

XI. Facilius sub conditione repetitur Baptismus in infante quàm adulto, eo quod adultus per fidem, & actum contritionis salvari possit, etiamsi Sacramentum Baptismi non acceperit.

QUÆRES primò. An moderni hæretici dum convertuntur, debeant sub conditione baptizari?

Respondeo negativè regulariter. Si tamen dubium sit, v. g. an adhibita fuerit aqua rosacea, vel an alius aquam applicuerit, alius formam protulerit, sub conditione baptizari debent.

QUÆRES secundò: An licitum sit Sacerdoti occulte baptizare filium hæretici de vita periclitantem, si dubitet an validè baptizatus fuerit, vel ad Baptismum posteà suscipiendum supervicturus?

Respondeo affirmativè, imò rectè faciet, si sub specie alicujus solatii aut medicinæ præbendæ ad tale ministerium sibi aditum procuret, quantumvis parentes invitos esse cognoscat.

Quod si talis puer vel adolescens sit filius Anabaptistæ, absolutè baptizandus erit, cùm illa Secta soleat suos ante annum ætatis trigesimum baptizare; nisi aliundè constet puerum aliâ viâ ad Baptismum pervenisse.

In Baptismo per obstetricem collato quid agendum sit ex

fit ex præscripto Pastoralis Mechliniensis, vide hic infrà §.3.num.7.

De Baptismo in partibus Hæreticorum plures quæstiones resolvuntur infrà *Tract.7. Quæst.28.*

§. II.

De dispositione suscipientis Baptismum.

I. AD valorem Baptismi non requiritur fides, aut alia bona dispositio suscipientis, sed sufficit libera voluntas, quamvis habita ob perversum finem, Quia conveniens fuit Sacramentum hoc ita à Christo institui, ut quantum moraliter fieri posset, sciretur utrùm homo suscepisset Sacramentum, quod non fieret, si multùm dependeret ab interna dispositione.

II. Ad obtinendam tamen gratiam sanctificantem in Baptismo requiritur bona suscipientis adulti dispositio, conveniens sanctæ ritui Sacramenti quod suscipitur, quia Sancta sanctè tractari debent. Et quidem ad Baptismum in adultis requiritur fides supernaturalis, tanquam fundamentum justitiæ Christianæ: deindè Pœnitentia, ut colligitur, Act.2. *Pœnitentiam agite & baptizetur unusquisque vestrum.* Et Marc. ultimo: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.*

III. Verumtamen opus non est ut contritio hominis baptizandi perfecta sit, sed sufficit attritio ex supernaturali motivo concepta. Est enim hoc Sacramentum per se institutum ut hominem justificet.

IV. Peccata ante Baptismum commissa non sunt materia absolutionis post Baptismum conferendæ. Quia potestas clavium non extendit se nisi ad subjectos jurisdictioni Ecclesiasticæ, & respectu eorum actuum, qui tempore jurisdictionis committuntur: soli autem baptizati sunt subditi Ecclesiæ. Ac proindè ab adulto baptizando nulla peccatorum Confessio Sacramentalis exigi debet.

V. Extra casum necessitatis non debet Baptismus sine solennitatibus conferri, etiamsi per unum aut alterum mensem expectandum sit, v. g. dum Patrini adveniant: habenda interim est cura, ne infans sine Baptismo decedat. Quod si infans, ob periculum mortis, sine solennitatibus & cæremoniis baptizatus fuerit, solent illæ posteà suppleri.

§. III.

De Ministro Baptismi.

I. QUivis homo ratione prædicus validè baptizat. Nititur hæc assertio institutione Christi, quam usus Ecclesiæ, & traditio ostendit. Ratio verò institutionis est summa Baptismi necessitas.

II. Peccat graviter extra necessitatem baptizans, cui id de jure & ex officio non competit. Peccat itidem ille, cui jure & ex officio competit baptizare, si extra necessitatem non solenniter baptizet, nam Canones ob honorem Sacramenti severè præcipiunt, ut Sacerdos solenniter in Ecclesia baptizet; nisi tamen obstet alicujus personæ infamia, aut damnum notabile inde secuturum.

III. Parentes graviter peccant, qui offerunt prolem baptizandam alieno Parocho sine licentia proprii. Quia Ecclesiæ ordinationi cum violatione alieni juris adversantur: Nisi constet speciale privilegium intervenire.

IV. In casu necessitatis hic ordo observandus est; ut præsente Sacerdote aut Episcopo non baptizet Diaconus: præsente Diacono non baptizet Clericus inferior: præsente Clerico non Laicus: præsente viro non fæmina, denique præsente fideli non hæreticus aut infidelis. Et si hic ordo pervertatur, ita ut præsente Sacerdote aliusseu Clericus, seu Laicus baptizare præsumat, erit peccatum sacrilegii mortale, similiter si infidelis baptizet præsente fideli. Circa Clericos verò Sacerdote inferiores, marem item & fæminam, non videtur esse culpa plusquam venialis, imò nulla erit, si causa subsit.

V. Minister Baptismi debet esse unicus, quare si alius materiam apponat, alius formam proferat, nihil efficitur. Quia tali casu forma, ego te baptizo, est falsa, cùm illam proferens non baptizet aquam applicando. Quod si simul plures Ministri materiam & formam super uno homine baptizando absolutâ intentione simul absolvant, singuli vere conficiunt Sacramentum tamquam causæ totales. Ratio est, quia unius actio alterius actionem non impedit & uterque verè baptizat.

VI. Requiritur etiam in Ministro intentio baptizandi saltem confusa more Ecclesiæ, ut de Sacramento in genere probatum est.

Si contingat Ministrum baptizare marem quem putat esse fæmellam, nihil oberit valori Baptismi. Quia intendit baptizare infantem sibi præsentem. *Bonac. P.4. num.26. &c.*

VII. In homine apud hæreticos baptizato possunt suppleri ceremoniæ? sed non est moris, ne fortassè rudis populus existimet nos hæreticorum Baptisma debitâ formâ collatum tamquam minùs validum improbare.

QUÆRES primò: An Parochus baptizare debeat infantem quem obstetrix affirmat se, apparente mortis periculo, ritè baptizasse; Negat *Sotus, Victoria, de Castro & plures alii*, asserentes solummodò supplendas esse ceremonias, quæ solent in publico Baptismo adhiberi.

Respondeo tamen, in tali casu infantem iterùm à Parocho sub conditione baptizandum esse, si præter obstetricis testimonium aliam certitudinem non habeat de Baptismo validè administrato. Confirmatur hæc responsio auctoritate Pastoralis Mechliniensis, in quo universaliter id fieri præscribitur, his verbis: *Conditionalis baptizatio facienda est circa infantes, qui ab obstetricibus baptizati esse referuntur.* Idemque disertè docet *Molanus, & Sylvius in 3. Part. q.66. Art. 9. Dub.2.*

Et favet ratio: quia etsi obstetrix posteà interrogata, ostendat se callere formam, & ritum baptizandi, potest tamen prudenter tamen dubitari, an ex acceleratione, aut turbatione animi inter strepitus & clamores parentum, & domesticorum, in ipso baptizandi actu errorem aliquem admiserit, quales aliquando intervenisse historiæ non paucæ testantur.

Et idem ordinariè dicendum videtur, quando infantes ab aliis laicis, sive viris, sive fæminis in simili casu domi baptizantur; cùm res tanti momenti magnam exigat cautelam ac securitatem. Dixi, *ordinariè*, quia non assentior illis qui id universaliter requirunt.

runt. Inveniuntur enim viri Laici in hoc non minus docti ac periti, quàm sint aliqui Clerici, & Sacerdotes.

QUÆRES secundò: An infans, qui ante partum videtur moriturus, possit in matris utero ab obstetrice, vel alio quopiam baptizari?

Respondeo affirmativè, si v.gr. obstetrix adeo perita sit, ut manu in matris uterum insertâ infantis corpus aliquâ ex parte aquâ perfundere possit, adjectâ verborum formâ consuetâ: Ita docet *Suarez & 6. alii apud Dianam Part.1. Tract.15.*

Idem dicendum est, quando matre prægnante subito extinctâ, posit in ejus corpore aditus aperiri, & per illum in prolem adhuc viventem aqua infundi.

QUÆRES tertiò: An Ministro illicitum sit sub peccato mortali baptizare Aqua non benedicta in Baptismo solenni sive publico; Nam in privato mortale inde non contrahi plerique agnoscunt.

Resp. Culpam lethalem inde non committi; quamvis contrarium docere videatur *Bonacina* de Bapt. Dist.2. Quæst.2. Part.7. Num.19. & *Nugnus* Quæst.71. Art.4. Conclus.2.

Ratio est, quia etsi aqua benedicta utendum tradant etiam Patres antiqui, nullum tamen extat formale præceptum de præmittenda baptismalis aquæ benedictione. 2. Ex gravitate materiæ censeri solet gravis vel levis omissio alicujus ritus in celebratione Baptismi solennis: Atqui materia gravis non videtur omissio illa benedictionis, cum solum ad majorem decentiam illa addatur ad aquam per se ad valorem Baptismi sufficientem. Probant hæc à paritate rationis in ritibus aliorum Sacramentorum *Granadus* & alii apud *Quintanadvenas de Sacramento Baptismi, Quæst. Sing.22.*

QUÆRES quartò: An Parochus qui Baptismum pluribus annis invalidè administravit, sive ex malitia, sive ex ignorantia, teneatur cum gravi detrimento bonorum, vitæ, aut famæ hunc valoris defectum ita propalare ut Baptismi illi iterari, aut suppleri possint?

Respondeo affirmativè, quod plurium Theologorum auctoritate confirmat *Layman* Lib.1. Tract.3. Cap.3. Num.2. agens de obstetrice invalidè baptizante, & disertius pluribus citatis *Quintanadvenas* Tract.1. Quæst.Sing.19.

Ratio est 1. quia ex communi principio Theologorum, salus animæ perdenda præferenda est vitæ corporali: ergo multo magis salus tot innocentium defectu Baptismi perdenda. Nam moraliter certum est aliquos ex illis infantibus morituros ante annos discretionis quibus possint per contritionem perfectam saluti suæ consulere. 2. Quia ex illis invalidè baptizatis qui ad Sacerdotii & Confessarii munus pervenerint invalidè etiam consecraturos, & absoluturos indubitatum est, ex quo etiam aliis fidelibus nocumentum obveniret gravissimum.

§. IV.
De Patrinis.

I. AD munus Patrini tria requiruntur: 1. Usus rationis (non certa ætas) 2. Ut Patrinus in Baptismo sit ipse baptizatus, & Patrinus in Confirmatione sit confirmatus, alioqui invalidè suscipiet munus Patrini, & non contrahet cognationem spiritualem. 3. Requiritur intentio formalis gerendi munus spiritualis Patris secundùm consuetudinem Ecclesiæ, nec sufficit infantem materialiter tantùm tenere.

II. Religiosi Patrini esse non debent; ne ob spiritualem cognationem nimia familiaritas cum secularibus, præsertim fœminis, contrahatur. Excipe tamen, si Religiosus sit Episcopus, aut si contraria consuetudo Prælatis non contradicentibus id alicubi permitteret.

III. Parens non debet propriam prolem suscipere. ne contracta cognatione spirituali cum conjuge debitum petere non possit. Nec decet ut duo conjuges alienam prolem suscipiant, potest tamen consuetudine honestari. Unde *Coninck* monet duos conjuges suscipientes alienam prolem non contrahere cognationem spiritualem, alioquin talis susceptio ipsis graviter prohibita esset.

IV. Patrinus unus esse debet, sive mas, sive mulier, vel ad summum duo, mas, & fœmina. Constat ex Trident. Sess.24. Cap.4. de Reform. Ubi Parochus obligatur, ut nomen baptizati, ac patrinorum in librum diligenter referat, eosque moneat de cognatione spirituali contracta inter ipsos, & baptizatum, & illius patrem, ac matrem; nec non inter baptizantem ac baptizatum, & hujus patrem ac matrem tantùm.

V. In privato Baptismo non est opus patrino; non enim videtur Ecclesia parentes voluisse ad hoc obligare, cùm in necessitate vix idoneus eligi possit. Si tamen adhibeatur, contrahet cognationem spiritualem, eo quod patrinus non adhibeatur tantùm ob majorem solennitatem, sed etiam propter obligationem instruendi puerum in rebus fidei.

Alii tamen negant à Patrinis in privato Baptismo cognationem spiritualem contrahi, *Sotus*, *Sanchez*, *Maratius &c.*

VI. Solent in quibusdam Germaniæ locis Catholici esse Patrini filiis hæreticorum baptizante illos Ministro hæretico in debita forma, in nomine SS. Trinitatis. Neque consuetudo videtur improbanda, quia Patrini officium est, ut externa susceptione profiteatur, quod hominem modò spiritualiter genitum suscipiat in curam suam tamquam spiritualis ejus nutritius & pædagogus, id autem præstare potest Catholicus, etiamsi infans ab hæretico baptizetur.

QUÆRES: An etiam ad Baptismum infantis Catholici apud Sacerdotem Catholicum liceat admittere Patrinum hæreticum?

Respondeo negativè, cum communi Doctorum. Si tamen timeretur gravis indignatio amicorum, etiam hæreticorum, aut aliud gravius incommodum, probabile est talem patrinum sine crimine posse admitti, qui etiam contrahet cognationem spiritualem, ita docet *Castrop. Layman, l.5. Tract.2. Cap.9. Diana Par.9. Tract.7. Resol.31.*

CAPUT III.
De Sacramento Confirmationis.

CONfirmationem verum esse Sacramentum à Christo institutum, & in primitiva Ecclesia usurpatum,

tum, probatum est supra in Controv. Part. 1. Capite ultimo.

I. Materia remota Sacramenti Confirmationis est Chrisma ex oleo, & balsamo confectum, atque ab Episcopo benedictum. Colligitur ex Concilio Florentino in Decreto Eugenii, ex perpetuo Ecclesiæ usu, & traditione, quæ testatur Chrismatis confectionem semper Episcopo reservatam fuisse.

II. *Forma* hujus Sacramenti est: *Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

III. *Effectus* Confirmationis est augmentum gratiæ sanctificantis: insuper actualis gratiæ auxilium ac robur tempore opportuno conferendum ad fidem constanter profitendam.

IV. Convenit ut adulti peccati mortalis sibi conscii, ante Confirmationis susceptionem sacramentaliter confiteantur. Licet enim nullum præceptum extet, adeoque contritio sufficiat, tutiùs est tamen confiteri ad removendum obicem gratiæ quæ à Sacramento confertur.

V. Subjectum capax hujus Sacramenti est omnis, & solus homo baptizatus. Ratio congrua est, quia sicut natura quos generavit conatur perficere, ita Deus & Ecclesia, quos generavit per baptismum, ad perfectiorem gratiæ statum adducit per Confirmationis Sacramentum.

VI. Olim infantibus statim post Baptismum, Confirmationis Sacramentum conferebatur. Verùm hodie in plerisque Ecclesiis consuetudo est, ut non nisi rationis compotes confirmentur. Ratio, partim ut Sacramentum majori cum utilitate suscipiatur, utpote concurrente actuali fide & reliqua dispositione suscipientis, partim ut absit periculum repetendi.

VII. Perpetuò amentes, uti & infantes in mortis periculo utiliter & rectè confirmantur, ubi id est in usu. Quia hujusmodi cum fructu spirituali, & sine irreverentia Sacramentum Confirmationis suscipiunt, sicut & Baptismum. Est enim tantùm per accidens quod numquam sint spiritualiter militaturi.

VIII. Hodie non satis constat præceptum suscipiendi Sacramentum Confirmationis, secluso contemptu &c. Est tamen peccatum saltem veniale satis grave sine causa aliquem ordinare qui confirmatus non est, cùm Ecclesiarum consuetudo repugnet.

IX. Minister ordinarius hujus Sacramenti solus Episcopus est. Colligitur ex Act. 8. & 10. & traditur in Concilio Florentino. Potest tamen Pontifex ex plenitudine potestatis suæ committere simplici Sacerdoti potestatem ministrandi hoc Sacramentum.

Quæstionem hinc movet *Cardin. Lugo* Respon. Moral. Lib. 1. Dub. 7. An Abbas cui conceduntur functiones Episcopales, exceptâ dumtaxat collatione Ordinum, consecratione Ecclesiæ, & Altarium, possit conferre Sacramentum Confirmationis? quod aliquando in Sacra Congregat. controversum fuit.

Respondet, auditâ sententiâ sacræ Congregationis Gregorium XIII. die 13. Martii anno 1574. respondisse, non comprehendi in ea concessione collationem hujus Sacramenti; Quia in generali concessione non intelliguntur ea quæ sunt specialiter reservata, & de quibus facienda est specialis mentio: non solet autem concedi hæc facultas soli Sacerdoti sine causa urgenti, uti colligitur ex *Capit. Pervenit. Dist.* 95. & ex Decreto Eugenii in Concilio Florentino, & fusius ostendit *Suarez Part* 3. *Tom.* 3. *Disp.* 36. *Sect.* 2.

X. Ad ceremonias pertinet, 1. Benedictio Chrismatis. 2. Adesse debet Patrinus ex præcepto obligante sub mortali, nisi adsit gravis causa: debet is esse diversus à patrino Baptismi, nisi necessitas aliud postulet. 3. Recitantur orationes cum impositione manus super Caput. 4. Frons Chrismate uncta vitta ligatur, quæ circumfertur, donec Unctio sit siccata; ubi scilicet non est consuetudo, præsertim inter hæreticos, statim post collatum Sacramentum frontem abluendi (si fieri possit) in fonte Baptismatis? postquam frons lota & Vitta deposita est, ea comburi solet, saltem non debet ad profanum usum adhiberi. 5. Episcopus confirmato levem alapam infligit. 6. In C. *ut jejuni* Dist. 5. de Consec. monentur Episcopi ut jejuni hoc Sacramentum ministrent, & non nisi jejunis. Ex rationabili tamen causa aliter fieri posse monent DD. communiter.

QUÆRES primò: An liceat Matrimonium contrahere, Professionem Religiosam emittere, vel Eucharistiam aliave Sacramenta suscipere vel ministrare, ante susceptionem Confirmationis?

Respondeo affirmativè, juxta sequentia cum *Suarez hic Disput.* 38. *Sect.* 1. Hæc obligatio, inquit, non habet locum respectu quinque Sacramentorum, nam Baptismus necessariò antecedere debet & licet respectu Eucharistiæ regulariter sit melius ut Confirmatio antecedat, tamen hic ordo non est in præcepto uti ex usu Ecclesiæ constat, &c. Consonat *Granadus* hic Tract. 4. Disput. 2. de Conf. & *Zambranus* Cap. 2. Disp. 3. num. 2. Nulla, inquit, erit culpa, si Eucharistia vel alia Sacramenta præter *Baptismum* & *Ordinem* ministrentur ante Confirmationem. Idem dicendum de Professione Religiosa, uti & Matrimonio, cum nec matrimonium, nec tria vota in Religione nuncupanda, eorumque observatio, à Confirmationis susceptione aut effectibus dependeant.

QUÆRES secundo: Quanta sit obligatio Episcoporum, ut conferant suis subditis Sacramentum Confirmationis?

Respondeo, gravem illis incumbere obligationem ut ex parte sua præbeant subditis opportunitatem ut hoc Sacramentum suscipiatur, uti docet *Suarez in* 3. *P. q.* 72. *Disp.* 38. *Sect.* 2. *Sylvester v. Confirmatio &c.* Quia cùm sint Pastores, tenentur gregem suum pascere, non tantùm in rebus ad salutem absolutè necessariis, sed etiam in iis, quæ conducunt ad singularem ejus utilitatem, maximè inter hæreticos, ubi necesse est ad constantem fidei confessionem hoc Sacramento roborari. Hinc etiam Parochis incumbit, pueros in catechesi de hujus Sacramenti virtute edocere, & suo tempore Episcopis confirmandos offerre.

QUÆRES tertiò: An liceat cuicumque in aliena Parœcia, aut Diœcesi confirmari?

Respondeo, quoad primam partem de Parœcia affirmativè. 1. Quia nullum extat præceptum quo minus aliquis in aliena Parœcia ejusdem Diœcesis confirmetur. 2. Quia cum administratio Confirmationis spectet ad proprium Episcopum, etiam Titularem, quoad hoc jurisdictionem habet uti in singulas Parœcias, ita in singulos Parochianos suæ

suæ Diœcesis, etsi in parœcia propria non existant.

Ad secundam partem de Diœcesi, respondetur, Nemini licere confirmari in aliena *Diœcesi* absque licentia sui Ordinarii. Probatur ex communi sententia cum *Suarez, Bonacina, Filiucio, Reginaldo, aliisque apud Leandrum de Sacramentis, Tract.* 3. *d.* 2. *q.* 19. qui docent absque gravi peccato non posse Episcopum in aliena Diœcesi sine consensu proprii Episcopi, confirmare. Ergo nec subdito licet Confirmationem in aliena Diœcesi suscipere; nisi Ordinarii sui Dimissorias exhibeat.

In hanc rem multum auctoritatis, & lucis adfert Declaratio Cardinalium quæ extat apud *BELLARMINUM in Tridentinum Sess.* 7. *de Sacram. fol.* 64. quæ sic habet: *Omnes, etiam Prælati exempti, etiam jurisdictione Episcopali, si sint intra fines Diœcesis, tenentur accedere ad Episcopum Diœcesis pro Confirmatione: si verò non sint in Diœcesi aliqua, adeant quam maluerint.*

RITUS omnes in administratione Confirmationis, & reliquorum Sacramentorum, traduntur infra in fine *Tomi III. hujus operis.*

CAPUT IV.

De Sacramento Eucharistiæ.

REalem Christi præsentiam in Sacramento Eucharistiæ, Transmutationem panis & vini, Communionem Laicorum sub unica specie &c. contra Sectarios accuratè probata invenies supra *Tom. I.* in Controversiis fidei Part. II. Cap. 3. 4. & 5.

Porrò ad Quæstiones alias, & principia hic præmittenda.

Dico breviter primò; In Consecratione ex vi verborum sub speciebus panis constituitur Corpus Christi, & per concomitantiam etiam Sanguis, anima, divinitas, aliaque ipsis unita: uti in Calice constituitur solus Sanguis ex vi verborum, & reliqua per concomitantiam. Constant hæc ex Tridentino Sess. 13. Cap. 3.

Dico secundò: Christus existit totus in tota, & totus in singulis partibus hostiæ consecratæ: sic nempe ut nulla pars sensibilis hostiæ sive divisæ, sive conjunctæ, sit tam exigua quin totum Christum contineat. Probatur ex Tridentino Sess. 13. Cap. 3. ubi id negantibus de Partibus divisis anathema dicit Can. 3.

Dico tertiò: Statuitur Christus sub speciebus Eucharisticis non per novam productionem, ut aliqui Theologi volunt, sed per adductionem, id est, per novam tantùm præsentiam quâ corpus ejus existens in cœlo simul in altari sub speciebus Sacramentalibus collocatur. Nihil enim aliud ad hoc videtur esse necessarium.

Dico quartò: Desinit Christus esse sub speciebus consecratis, quando species sic immutantur, ut desineret forma panis & vini, si illic loco Christi adessent. Hinc in stomacho speciebus Eucharisticis per calorem naturalem destructis præsentia Christi evanescit. His principiis ita constitutis ad resolutiones practicas propiùs accedamus.

§. I.

De Materia & forma Sacramenti Eucharistiæ.

MAteria hujus Sacramenti est panis, & vinum: uti patet ex institutione Christi *Matth.* 26. & *Marc.* 14. Panis ille necessitate Sacramenti debet esse Triticeus, ex praxi, & sensu Ecclesiæ, & Concilio Florentino, quod eodem modo panem triticeum assignat, quo vinum pro calice quod constat requiri ad valorem Sacramenti. Huic tamen non efficit immixta fuisse tritico pauca grana alterius frumenti quia per hoc non desinit esse panis triticeus usualis, ita *D. Thom. aliique.*

II. Oriza, avena, milium, hordeum, non sunt materia hujus Sacramenti; cum ex iis non soleat panis confici pro hominis victu nisi ob defectum tritici, quare nec simpliciter panis vocabulum meretur.

III. Ut panis Azymus sit, non est de necessitate Sacramenti, quamvis id congruentius sit, cum etiam Christus in azymo consecraverit. Observanda tamen est consvetudo utriusque Ecclesiæ, ita ut non solùm Latinus peccet, si in fermentato consecret, sed etiam Græcus, si in azymo, quamdiu intra terminos Ecclesiæ suæ commorantur; Quod etiam observandum est in casu necessitatis, etiamsi ægrotus absque viatico decedere deberet. Ratio est, quod Ecclesiæ utilitatem, majestatem, tantique mysterii reverentiam valdè interesit, universalis in eo Ritus observari. Quare cum Sacramentum hoc non sit absolutæ necessitatis, merito ratio publica privato commodo spirituali præfertur.

IV. Acetum non est materia consecrationis, cum sit vinum corruptum, potest tamen validè Sacramentum confici ex vino acido vel acescente, sicut ex pane mucido, nondum corrupto, sed ad corruptionem disposito. Denique neque Agresta valide consecrari potest, cùm Agresta, utpote ex uvis immaturis expressa, nondum ad naturam vini pervenerit.

V. Admixtio aquæ ad vinum non est de essentia Sacramenti, sed præcepti tantùm Ecclesiastici sub peccato mortali obligantis. Non est tamen improbabilis opinio Alphonsi à Castro, etiam ex Christi præcepto ab Apostolis nobis tradito, vinum aquâ miscendum esse.

VI. Ad essentiam formæ pertinent tantùm hæc verba, *Hoc est Corpus meum. Hic est Calix Sanguinis mei.* Reliqua tamen verba, *Novi & Æterni Testamenti* &c. sine gravi peccato omitti non possunt.

VII. Ad valorem consecrationis requiritur ut Sacerdos materiam consecrandam determinatè cognoscat & intendat. Quia omnis actio transiens versatur circa singularia determinata, idque in casu nostro ad veritatem vocis demonstrativæ *Hoc*, & *Hic* necessariò requiritur.

VIII. Sacerdos censetur habere intentionem Ecclesiasticæ consuetudini conformem, nisi eam contrario actu excludat. Unde etsi existimet quinque tantùm hostias adesse, cùm sint sex, omnes consecrat. Quia speculativus ille error non obstat practicæ intentioni consecrandi omnes hostias ante se constitutas, *Suarez, Sylvest. Henriq.*

IX. Si quis inscio seu non advertente Sacerdote hostias

stias minores in altari ponat, non consecrabuntur. Quia nec actualis, nec virtualis intentio in illas fertur. Si vero Sacerdos antequam egrediatur Sacristiâ de consecrandis hostiis in altari positis, vel ponendis admonitus, eas consectare proponat, etiamsi postea obliviscatur, censeri debent consecratæ. Quia in tali casu adest intentio virtualis, hoc est, prior intentio continuatur in actibus qui postea sequuntur in ordine ad consecrationem, Ita *Reginal. Layman, Lib. 5. Tract. 4. Cap. 2. Bonacina Tract. 1. d. 4 q. 2. p. 2.* & alii qui judicant id in praxi tutum esse.

X. Si formulæ, id est, parvæ hostiæ adferantur Sacerdoti paulò post oblationem, vel (ut addit Aversa q. 11. §. 12.) ante inceptam præfationem, licitè eas consecrar, oblationem solâ mente supplendo. Ita *Possevin. Gavantus, Tambur. Diana Part. 2. Tract. 14. Resol. 71.*

§. II.

De Ministerio Eucharistiæ.

I. EUcharistiam ministrare solus potest ex officio Sacerdos habens jurisdictionem ordinariam, aut sibi delegatam. Peccat proinde graviter, qui sine omni jurisdictione Eucharistiam dispensare præsumeret. Et si sit inferior Sacerdote v. gr. Diaconus irregularitatem incurrit.

II. Si tamen Sacerdos carens Jurisdictione præsumat ob rationabilem causam, factum suum à Parocho approbandum, licite Eucharistiam administrat, *Bonacina, Reginal. hic num. 19. aliique.*

III. Si periculum sit ne infirmus sine sacro viatico moriatur, & proprius Pastor sit absens, vel impeditus, vel malignè neget, poterit viaticum conferre quivis Sacerdos tam secularis quam regularis, & in horum defectu etiam Diaconus. Quia in hoc casu censetur ea potestas collata ab Episcopo, aut Pontifice. Ità *Suarez, Bonacina, Lugo, Layman, Lib. 5. Tract. 4. Cap. 7.*

IV. Etsi Regulares ex suis privilegiis possint in propriis Templis communicare quoscumque fideles, sive per se, sive per alios Sacerdotes: illa tamen potestas, lege ordinaria, non extendit se ad communionem præbendam ratione Viatici in articulo mortis, aut in Festo Paschatis, per quam scilicet satisfit præcepto annuæ communionis, cui si communicans alio tempore satisfaciat, illa communio ei libera manet, uti docet *Sa, Filliuc. & usus communis.*

V. Non licet tamen Religiosis ad quamvis communionem, sine facultate Episcopi, aut Parochi, Eucharistiam publicè per plateas deferre, nisi forte ad milites, aut alios, apud quos ipsi Pastoris munus obeunt. Quia id juri Parochorum per consuetudinem obtento derogaret. Proinde quando de licentia Ordinarii ægris communionem præbent, id debet privatim fieri.

VI In Missionibus autem, ubi in privatorum domibus passim celebratur, facultas in Sacro præbendi communionem cuivis legitimè accedenti concessa censetur cuivis Sacerdoti, nisi hoc alicubi peculiari ac legitimo præcepto esset inhibitum.

Quando Sacerdos non conficit, sed solum administrat aliis Eucharistiam in statu peccati, probabile est illum non peccare mortaliter, quamvis non desint graves Auctores, qui communius docent oppositum, ideoque curandum, ut Sanctum nonnisi sanctè tractetur.

VII. Quamvis teneatur Minister Eucharistiam manu porrigere: non est tamen improbabile ex gravi causa licere mediante instrumento idoneo eam communicantis ori inserere, apud *Dianam Part 4. Tract. 4. Resol. 114.* Quod confirmatur ex eo, quod in magna oris siccitate licitum esse hostiæ particulam in cochleari cum vino trajicere doceat *Prep. Escob. Diana Part. 4. Tract. 4. Resol. 104.*

VIII. Graviter peccat Minister præbens Eucharistiam sub utraque specie, secluso Pontificis indulto.

IX. A mortali Ministrum excusari qui solas species vini daret ægro impotenti hostiam deglutire sentit *Amicus apud Dianam Part. 8. Tract. 1. Resol. 24.* &c.

QUÆRIT Card. *Lugo* in Resp. Moral. lib. 1. Dub. 11. An liceat Eucharistiam deferre infirmo adorandam aut deosculandam, quando eam sumere non valet?

Respondet autem negativè. Quia si sic adhiberetur instar reliquiarum, minueretur reverentia debita tantæ majestati, & alia sequerentur incommoda: propter quæ ea praxis à Pontifice prohibita est, uti refertur in Declar. Concilii Tridentini in Sess. 13. Can. 7. apud *Lugo* loco citato.

X. Tenetur Sacerdos negare Communionem personis ad illam indispositis, v. gr. publico peccatori, usurario, meretrici, concubinario. Quia illis ministrando eorum peccato cooperaretur, & Sacramentum gravi irreverentia afficeret.

XI. Si occultè tantùm constet suscipientem esse indispositum, illi occultè petenti negari debet, non tamen petenti publicè, ne per hoc infamiam incurrat. Quod si indispositio occulta solùm ex Confessione cognita fuerit, ne quidem licebit eam negare occultè postulanti. Quia illa esset quædam peccati admonitio, quæ Confessionis sigillo adversatur. *Bonacina, Layman, Lugo, &c.*

QUÆSTIO est, An si reus confugiat ad Sacerdotem Eucharistiam publicè portantem gaudeat immunitate, sicut confugiens ad Ecclesiam?

Respondetur affirmativè cum *Navarro cap. 4. num. 18.* qui hanc sententiam dicit communem cum Hostiensi, Angelo, Claro &c.

Sed *Quæritur ulterius*, An idem dicendum sit, si Reus qui v. g. ducitur ad supplicium confugiat ad complexum Sacerdotis, qui Eucharistiam in pyxide occultè portat?

Respondet ab hunc casum affirmativè: *Quintanadvennas Tract. 4. Sing. ult.* qui testatur illum casum actù contigisse. Quia ratio cur Eucharistia publicè portata, & templa gaudeant hoc privilegio, est reverentia & veneratio hujus Sacramenti, quæ non minùs exhibenda est dum occultè defertur. Si enim liberatur reus, teste *Bartolo, Claro, Baldo*, aliisque, qui ductus ad supplicium occurrit Cardinali, si hic suum pileum purpureum istius capiti imponat aut imponi faciat, quanto magis in casu præsenti. Ita ibidem Num. 5.

§. III.

Dispositio requisita in suscipiente Eucharistiam.

I. QUoad animæ dispositionem: Certum est, qui est in statu peccati mortalis, gravi præcepto obligari ad confitendum ante sumptionem Eucharistiæ; nisi adsit necessitas celebrandi, aut communicandi, & desit copia Confessarii, *ex Trident. Sess. 13. Cap. 7.*

II. Idem

II. Idem dicendum est de eo, qui dubitat, an admiserit peccatum mortale, aut an fuerit illud ritè confessus, *Suarez, Sanchez, Bonacina d.4. q.6. cap.7.*

III. Si autem gravis urgeat celebrandi, aut communicandi necessitas, tenetur præmittere actum contritionis: & si fuerit Sacerdos, præcipit Tridentinum, ut non differat postea *quàm primùm* confiteri. Quia aliàs omittendo contritionem poneret obicem gratiæ, & gravem committeret irreverentiam, & sacrilegium.

Notandum verò est, quid circa illud, *quàm primùm*, nimis laxè sumptum, decernat Alexander VII. per propositionem 38. disertè prohibitam: *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confiteri* quàm primùm, *est consilium, non præceptum.* Et propos. 39. *Illa particula*, quàm primùm *intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.*

IV. Necessitas autem gravis excusans à Confessione est primò: Periculum mortis. 2. Hostia pro moribundi viatico consecranda. Ita *Suarez, Coninck, Lugo.* 3. Si sacrificium, vel communio non possit omitti absque gravi infamia, vel scandalo. 4. Si Parochus, ex officio celebrare debeat, ut populus audiat Sacrum, ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere sentit *Diana, cum aliis 11. Part. 9. Tract. 3. Resol. 9.* 5. Si quis in scamno communicantium recordetur peccati mortalis, quod oblitus est confiteri, nec sine nota, aut scandalo gravi recedere possit. De quo vide eosdem suprà: & in hoc Opere suprà pag.

Notat autem *S. Bonaventura* apud *Bonacinam* Disp. 4. de Euchar. Quæst. 6. Part. 1. Num. 19. Hanc doctrinam notandam esse peculiariter timidis, & scrupulosis, qui quamquam tunc verè eliciant contritionis actum, sibi tamen continuo persuadent se illum non elicuisse, qui possint prædictis securè acquiescere.

Unde ulterius patet, dari posse casus in quibus aliquis incertus de statu gratiæ possit se ad communicandum sine peccato resolvere.

V. *Quæres*, quandonam in prædictis censeri possit deesse copiam Confessarii?

Resp. Quando sine magna molestia non potes absentem adire, aut præsenti sine gravi incommodo Confessioni extrinseco, sive tuo, sive alieno, peccatum aperire.

VI. Quoad *dispositionem corporis*: Communicandi, aut celebrandi impedimentum per se non est pollutio involuntaria, aut etiam voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi mentem relinquat turpi recordatione infestatam. Idem dicendum est de actu conjugali, etsi consilii sit, nocte Communionem antecedente abstinere, præsertim si sint conjuges, qui rarò communicant. *Sanch. Filliuc. Escob. &c.*

VII. Ex præcepto Ecclesiæ regulariter non licet cuiquam communicare, nisi jejuno, jejunio naturali, id est, ut à medio noctis nihil omninò aut per modum cibi, aut potus, aut medicinæ sumserit. Ita communiter Doctores.

VIII. Non censetur hoc jejunium violari per aliquid, quod per modum salivæ, aut respirationis in stomachum trajicitur, *Fagundez, aliique communiter.* Idem est de fumo tabaci, aut folio ore tantùm masticato; quamvis hæc, nisi valetudinis ratio excuset, videri possint aliquam habere indecentiam. *Præpositus, Lugo, Granadus.*

IX. Si dubium sit, an aliquid deglutiveris, aut sumpseris post duodecimam noctis, non impediri à Communione, aut à Missæ celebratione, probabiliter docet *Laym. lib. 1. Tract. 1. c. 1. apud Dianam hic Res. 29.*

X. Non est per se peccatum statim à Communione cibum sumere, etsi consultum sit abstinere, donec species sint consumtæ; illas autem in Laico intra medium quadrantem, in Sacerdote intra quadrantem consumi in stomacho rectè disposito, ut certum censet *Card. Lugo* ex judicio medicorum à se consultorum *Disp. 12. Sect. 3. num. 54.*

XI. Casus autem sunt in quibus non jejunus possit communicare: *Primò*, quoties est mortis periculum: & quidem à non jejuno posse repeti Viaticum, quoties recurrit idem periculum etiam in eodem morbo post intervallum unius, aut alterius diei, si magna ægri urgeat devotio, aut utilitas, docet probabiliter *Layman. l. 5. Tract. 4. Cap. 6. aliique*, in quo spectandam esse loci consuetudinem monet *Card. Lugo de Euch. d. 15. Sect. 3.*

Non videtur tamen multis licitum Sacerdoti non jejuno consecrare ad dandum alteri viaticum. Quia præceptum viatici non obligat, quando ritè haberi non potest, *Suarez, Vasq. Hurt. aliique.* Contrarium tamen non est improbabile, præsertim in casu, quo aliud Sacramentum haberi non potest, uti docet *Layman. Lib. 5. Tract. 4. cap. 6. Num. 21. Filliuc. Lugo, Fernand. Major.*

Secundò, Potest Sacerdos celebrare non jejunus, si aquam pro vino calici infusam hauserit, tunc enim ad servandam Sacrificii integritatem debet denuò vinum offerre, consecrare, & statim sumere sine novæ hostiæ Consecratione, *ita Doctores communiter.*

III. Quando post haustam ablutionem videt in patena vel corporali reliquias hostiæ consecratæ, potest eas absumere. *Henriq. & 5. alii.*

IV. Quando post consecrationem Sacerdos ex deliquio, morte, aut languore non potest Sacrificium perficere, debet alius Sacerdos, etiam non jejunus in defectum jejunii, succedere & Sacrum absolvere. *Con. & 5. alii.*

V. Quando Sacerdos post Consecrationem recordatur, se non esse jejunum, potest nihilominus species consecratas sumere. *Vasq. & 3. alii.* Quòd si ante Consecrationem id recordaretur, recedere tenetur ab Altari, si tamen sine gravi nota, & incommodo id fieri possit. *Præposit. & Diana.*

Idem probabiliter in praxi dicendum, si finito sacro in Sacristia Sacerdos inveniat in patena, Calice, aut corporali fragmentum aliquod hostiæ consecratæ, si nullus post eum Sacerdos ibi celebraturus sit, nec adsit pixis, in qua Eucharistia asservatur. *Suarez, Diana & 5. alii.*

Imò addit non improbabiliter *Suarez, & Diana, &c.* posse Sacerdotem post distributam populo communionem vasa sacra purificare, & particulas in eadem vel etiam in alia Missa consecratas absumere, si nequeant decenter servari: quia illa est tantùm unica, saltem in priori casu, consummatio ejusdem Sacrificii.

QUÆSTIO est singularis, *Primò*, An possit Sacerdos extra Sacrificium sibi Eucharistiam ministrare? Negat *Filliucius* Tom. 1. Tract. 4. Cap. 9. &c. Probabilius tamen *Suarez*, de Euchar. Disp. 72. Sect. 5. docet Sacerdotem, non solum in extrema necessitate, sed etiam devotionis causâ sibi Communionem extra Sacrificium præbere posse, si non adsit alius Sacerdos qui id præ-

id præstare possit. Quia tunc sufficiens causa videtur, cum non existit præceptum, ut sit distinctio personæ recipientis & præbentis hoc Eucharistiæ Sacramentum.

Quæres secundò: An in Missione, dum ingruit periculum ab irruentibus Hæreticis, qui putantur sacram Hostiam malè tractaturi, possit Eucharistia sumi à non jejunis etiam laicis, si alius desit? Item an possit Sacerdos hostiam Laico tradere, ut cum ea aufugiat?

Respondeo ad utrumque casum affirmativè. Quia præcepto divino de cavenda irreverentia Christo intenenda cedere videtur præceptum Ecclesiæ de prævio jejunio, & Eucharistia à Laicis non tractanda, & consentire videtur. *Suarez, & Lugo hic num.* 87.

Quæres tertiò: Quid si Laicus ille sumpturus Eucharistiam judicet se non esse in statu gratiæ?

Respondet *Card. Lugo Disp.* 14. de Eucharist. Sect. 1. Num. 1. & *Diana* Part. 5. Tract. 13. Resol. 74. Si irruente Paganorum vel Hæreticorum multitudine in Ecclesiam timeretur SS. Eucharistiæ contemptus & violatio, Fidelem quemlibet etiam conscium mortalis posse illam sumere, conando si tempus ferat contritionem elicere: imò addit *Tambur*, tali casu ad hoc teneri.

Quæres quartò: An si Laicus in articulo mortis alium Ministrum non habeat, possit Eucharistiam sibi ministrare, aut eam ab alio Laico reverenter suscipere?

Respondeo affirmativè, idemque docet *Suar. Con. & alii* 12. cujus exemplum habemus in Maria Stuarta Scotiæ Regina, dum ab hæreticis castro inclusa teneretur: etsi sint qui existiment, eam ad hoc à Pontifice Privilegium accepisse.

§. IV.

Præceptum sumendi Eucharistiam.

I. CErtum est, dari præceptum divinum graviter obligans fideles adultos ad sumendum Eucharistiam tam in articulo mortis, quàm aliquoties in vitæ decursu: Ita ex Scripturis, & praxi Ecclesiæ declarat *Trident. Sess.* 13. *Cap.* 6.

II. Per articulum mortis, hic intelligitur gravis morbus, periculosus conflictus, difficile puerperium, quale solet esse primum &c. *Suar. Vasq. aliique*, nisi quis paucis ante illud periculum diebus communicasset.

III. Non esse tamen mortale, in tali mortis periculo Communionem omittere, dummodo in Paschate eam sumpserit, docet *Sylvester, Sà, Fumus, Cajet. v. communio.* Sed tenendam censeo sententiam his contrariam, quam docet Suar. de Euchar. *Disp.* 69. *Sect.* 3. Henriquez *Lib.* 8. *cap.* 4. Zambrius de Euchar. *Cap.* 3. *Dub.* 1. Layman. de Euchar. *in Lib.* 5. *Tract.* 4. *cap.* 53. cum Paludano *in* 4. *Dist.* 9. *q.* 1. *a.* 1. qui conatur tempus aliquod certum determinare hoc modo: si infirmus paulo ante v. g. octo vel decem diebus sanus communicavit, non tenetur iterum communicare in morbum periculosum lapsus: si verò longius tempus v. g. unius mensis à communione in sanitate sumpta elapsum est, debet iterum communicare, si incidat in præsens mortis periculum. Si etiam æger cum periculosis tentationibus conflictetur sine alio remedio per accidens fieri potest, ut teneatur infrà brevius tempus Communionem sumere.

IV. Probabilius est, in mortis articulo dandam esse Communionem Pueris, quando sciunt Eucharistiam ab alio cibo verè distinguere, *Layman, Suarez, Lugo, D.* 13. *S.* 4. *n.* 38. Damnatis ad mortem non licet judici sine gravi causa tempus ad communicandum denegare, *Suarez, Bonacina, aliique communiter.*

V. Etsi Christus tempus Communionis, extra periculum mortis, non præscripserit. Ecclesia tamen pro eo determinavit tempus *PASCHALE*, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusivè: Aliquibus tamen locis totam Quadragesimam comprehendit, & aliter extendi potest ex legitima loci consuetudine vel indulto: potestque Confessarius, maximè Parochus, ex justa causa tempus prorogare, ut docet *Sà & alii*, de quo fusius *Bonacina D.* 4. *q.* 7. *p.* 2.

Hæc communio Paschalis, ejusque tempus, limites, & omissionis pœnæ in Lateranensi ritè exprimuntur, & in jure canonico ex Cap. *Omnis utriusque sexus* de Pœnit. & Remiss. hoc tenore: *Omnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenit semel saltem in Anno confiteatur. suscipiens reverenter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendam: alioquin & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Ecclesiasticâ careat sepulturâ.*

Hanc ultimam de pœna clausulam, censent Theologi plures non incurri ipso facto, sed post latam sententiam: & vix jam in usu esse, ut sententia illa actu, & efficaciter proferatur.

VI. Huic præcepto non satisfit per indignam sive sacrilegam Eucharistiæ sumptionem: imo duplex peccatum admittitur, unum contra reverentiam Sacramenti, alterum contra præceptum Ecclesiæ requirentis communionem quæ non cedat in spiritualem ruinam suscipientis, aut in Sacramenti contemptum.

VII. Probabilius est eum, qui non communicavit in Paschate, teneri postea supplere. *Suarez, Bonacina, Con. Lugo.* Non tenetur tamen prævenire, qui prævidet se tempore Paschali impediendum, ut probabiliter docet, *Suarez, Azor, &c.*

VIII. Tenetur quis Communionem Paschalem sumere in Parochia à Pastore suo, nisi tamen hujus licentiâ, privilegio, aut consuetudine eximatur. *Navarr. & Suarez hic D.* 72. *Sect.* 2.

Licentiam illam albi communicandi posse etiam concedi à proprio Episcopo, Vicario generali tradit *Suarez* de Eucharistia Disp. 71. Sect. 2. *Tamburinus* hic Cap. 4. §. 5. Ubi & ostendit, Parochum etsi possit dare licentiam differendi, non ideò tamen posse absolutè liberare à Communione Paschali.

IX. Sacerdos ubivis celebrando satisfacit præcepto communionis Paschalis, *Bonacina D.* 4. *q.* 7. *p.* 2. *&c.*

X. Eximuntur ab hoc præcepto peregrini & vagi quamdiu Parochiam non habent, aut ab ea absunt: *Ita communis.*

XI. Privilegium quod aliqui allegant pro Communione Paschali datum mendicantibus, alii communiter negant apud Dianam *P.* 2. *Tr.* 14. *Resol.* 73. Neque consultum videtur cum Pastorum offensione illud in praxim reducere, quibus proprium est illo præsertim tempore pecoris sui vultum cognoscere, neque in ordine ad satisfaciendum præcepto consistit cum responso Congreg. Cardinalium die 31. Januarii 1682.

Praxim disponendi ægrum, aut moribundum ad Viaticum devotè suscipiendum, vide infra in fine hujus operis, Tom. III.

DECRETUM

Modernum Anni 1679.

De Communione quotidiana, modo deferendi Sacram Eucharistiam ad infirmos & alios, ac venialium confessione simplici Sacerdoti non approbato, &c. Romæ datum 12. Februarii 1679.

CUm ad aures Sanctissimi D.N. fide dignorum testimonio pervenerit, in quibusdam Diœcesibus vidбольше usum Quotidianæ communionis, etiam in Feria sexta Parasceves, & simul affirmari eandem Quotidianam communionem præceptam esse à jure divino, quin etiam in illius administratione aliquos abusus inolevisse, videlicet, quod aliqui, non in Ecclesia, sed in privatis Oratoriis, & Domi, & cubantes in lecto, & non laborantes ulla gravi infirmitatis nota sumant Sacrosanctam Eucharistiam, quàm argentea theca inclusam in crumena, aut secretò illis deferunt Sacerdotes seculares aut regulares: aliique in communione accipiant plures formas, ac particulas, vel grandiores solito: ac tandem quis confiteatur peccata venialia Sacerdoti non approbato ab Episcopo aut ordinario.

Cum autem hæc Sanctissimus consideranda comiserit S. Congregationi Cardinalium, Concilii Tridentini interpretum, eadem S. Congregatio prævia maturâ discussione super prædictis unanimi sententia ita censuit: Etsi frequens, quotidianusve Sacrosanctæ Eucharistiæ usus à sanctis Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus, nunquam tamen, aut sæpius illam percipiendi aut ab ea abstinandi certos singulis mensibus aut hebdomadis Dies statuerunt, quos nec Concilium Tridentinum præscripsit, sed quasi humanam infirmitatē secum reputaret, nihil præcipiens, quid cuperet tantùm indicavit. Cum, inquit, optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes Sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent: Idq; non immeritò; multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variæ ob negotia spiritus alienationes, multæ è contra gratiæ & Dei Dona parvulis concessa: quæ cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certè de cujusque dignitate, atque integritate, & consequenter de frequentiori aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui: Et proptereà quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus, confessariorum secreta cordis explorantium judicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate, & frequentiæ fructu, & ad pietatem processu Laicis negociatoribus, & conjugatis quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt; In conjugatis autem hoc amplius animadvertent, cum B. Apostolus nolit eos invicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacent orationi, eos seriò admoneant, tanto magis ob sacratissimæ Eucharistiæ reverentiam continentiæ vacandum, puriorique mente ad cœlestium epularum communionem esse conveniendum: In hoc igitur Pastorum diligentia potissimum invigilabit non ut à frequenti, aut quotidiana sacræ communionis sumptione unicâ præcepti formulâ aliquid deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singulis permittendum per se, aut Parochos, seu Confessarios sibi decernendum putet, illudque omninò provideat, ut nemo à sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur, & nihilominus det operam, ut unus quisque dignè pro devotionis & præparationis modo rarius, aut crebrius Dominici corporis suavitatem degustet.

Item, Moniales quotidie sacram Communionem petentes admonendæ erunt, ut (fiat) in diebus ex earum Ordinis instituto præstitutis, si quæ verò puritate mentis eniteant, & fervore spiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori, aut quotidiana sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis à Superioribus permittatur.

Proderit etiam præter Parochorum & Confessariorum diligentiam, opera quoque Concionatorum uti, & cum eis constitutum haberi, ut cum Fideles ad sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accenderint, statim de magna ad illud sumendum præparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eo qui ad frequentiorem aut quotidianam salutiferi Cibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive Laici negociatores sint, sive conjugati, sive quicunque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac Divini judicii formidine discant cœlestem mensam, in qua Christus est, revereri; & si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere, seque ad majorem præparationem accingere.

Episcopi autem in quorum Diœcesibus viget hujusmodi devotio erga Sanctissimum Sacramentum pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi adhibito prudentiæ, & judicii temperamento alere debebunt, & ab eorum officio postulari sibi maximè persuadebunt, nulli labori aut diligentiæ parcendum ut omnis irreverentiæ, & scandali suspicio in veri, & immaculati Agni perceptione tollatur, virtutesque, ac dona in sumentibus augeantur. Quod abunde continget, si ii, qui devoto hujusmodi studio divinâ præstante gratiâ tenentur, seque sacratissimo pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere, seq; probare cum timore, & charitate assueverint: quibus Christum Dominum, qui se fidelibus manducandum, & se pretium in morte tradidit, atque in cœlesti regno se præmium est daturus, precatur sacra Congregatio, ut suam opem ad dignam præparationem & sumptionem largiatur.

Porrò Episcopi & Parochi, seu Confessarii redarguant asserentes comunionem quotidianam esse de jure divino, doceant in Ecclesiis, seu Oratoriis privatis, ex dispensatione, seu privilegio Pontificis de manu Sacerdotis sumendā Sanct. Euchar. nec eam ullo modo deferendam in crumena, aut secreto ad existentes Domi, vel cubantes in lecto, quam ad infirmos, qui ad illam suscipiendam ad loca prædicta accedere non valeant, & ad eos si ab Ecclesia deferatur, publice, & cum pompa juxta formam ritualis Romani; si vero ab Oratorio privilegiato cum forma decenti. Curent etiam ut circa communionem in Feria Sexta Parasceves, Missalis rubricæ, & Ecclesiæ Romanæ usus serventur; insuper ad moneant nulli tradendas plures Eucharistiæ formas, seu particulas, neque grandiores, seu consuetas.

Non permittant, ut Venialium confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato ab Episcopo aut ordinario. Si Parochi & Confessarii etiam regulares, aut quicumq; alii Sacerdotes secus egerint, sciant, Deo optimo Maximo rationem reddituros esse, neque defuturam Episcoporum & ordinariorum justam ac rigorosam animadversionem in contra facientes, etiam Regulares, etiam Societatis Jesu, facultate ipsis Episcopis & ordinariis per hoc Decretū per Sedem Apostolicā specialiter attributā.

Et factâ de præmissis omnibus ac de verbo ad verbum

bum relatione, Sanctitas sua approbavit, ac præsens Decretum typis dari, ac publicari voluit. In quorum, &c.

F. Card. Columna Præf.

Su. Archiepisc. Brancatius Episc. Viterbiensis Secret.

Die 15. Mensis Februarii 1679. suprà dictum Decretum affixum, & publicatum fuit per Urbem, ad valvas curiæ, & in acie campi Floræ, ut moris est, per me Ægidium Felicem SS. D. N. PP. Cursorem. Pro D. Magistrum cursorum Gregorius Staggius Apost. Cursor.

§. V.

De Sacrificio Missæ.

CHristum in ultima Cœna non tantùm Eucharistiæ Sacramentum instituisse, sed etiam Sacrificium Missæ ordinasse per Sacerdotes in Ecclesia perpetuò offerendum probatum est suprà in Controv. Tom. I. Tract. II. Cap. 5. Hic resolutiones ad praxim spectantes breviter trademus.

I. Tenetur quivis Sacerdos legitimè non impeditus saltem bis terve in Festis solennioribus per annum celebrare, ut docet *Suarez cum communi*, contra *Lugo, Tamb. Dianam.* Imò ubi receptum est Tridentinum, inquit *Busen*, graviter obligantur mandante Episcopo celebrare singulis Dominicis & Festis.

Non posse tamen Episcopos Laicis præcipere, ut diebus Dominicis aut Festis Sacrum, aut Concionem in sua Parochia audiant, ubi possunt id alibi æque præstare, docet ex declaratione Clementis VIII. Anno 1592. die 2. Decembris, *Diana* Part. 10. Tract. 12. Resol. 25. de quo fusius suprà Tomo 1. Tract. 1. q. 23.

II. Sacerdos qui habet Facultatem bis de die celebrandi, v. g. ob duplicem Parochiam, poterit hoc facere diebus feriatis, si valdè frequens sit populus, ut in concursu peregrinantium. *Suarez & 8. alii.* In prima tamen Missa non potest sumere absolutionem, ut maneat jejunus. Potest autem magna necessitas permittere, ut etiam sæpius à jejuno celebretur. *Suarez, Diana, Part. 10. Tract. 16. Resol. 13.*

Displicere dicta est hæc doctrina cuidam Prælato, quem ego plurimum veneror. Et illius gratiam adduco insuper pro hac resolutione Thomam Hurtadum in Resol. Moral. Tract. 2. Cap. 7. num. 430. Quia, inquit, in Cap. *Consuluisti*, & Cap. *sufficit*. Pontifices Alexander & Innocentius III. concedunt Privilegium, & declarant, *ex justa causa, & suadente necessitate* Sacerdotem posse celebrare plusquam semel de die: ergo, inquit, cum hoc Privilegium non concedatur cum limitatione, aut uni Sacerdoti in particulari, sed in communi, manet in suo vigore, quando causa est legitima, & urget necessitas, ut si ob angustias loci die solenni magna populi multitudo non possit nisi ad unum angustum locum successivè convenire. Et huic sententiæ novissimè subscribit etiam *Leander* de Sacramentis Part. 2. Tract. 8. de Sacrif. Missæ Disp. 6. Quæst. 41. quam judicat esse longè probabiliorem, & pro ea insuper citat Card. *Lugo*, P. Hurtado, Petrum de Ledesma, Marcum de los Huertos, Naldum, & Philiarchum. Quia, inquit, in jure non determinatur pluralitas Missarum: nec in textu citato est sermo de duplici aut triplici, aut multiplici Missa celebranda, ut advertit idem Cardinalis Lugo num. 41. Ita ille. Cui ego addo, hæc locum habere, ubi non obstat Superioris prohibitio, aut consuetudo contraria, de qua spectat ad Prælatum in sua diœcesi judicare.

III. Sacerdos ob infirmam valetudinem non potest celebrare operto capite etiam extra Canonem sine licentia Pontificis. Id enim expressè statuit Urbanus VIII. & pridem declaravit S. Congreg. Rituum 13. Julii 1626. *apud Gavantum.* Ubi verò ad Pontificem non datur recursus, dispensare potest Episcopus, aut Prælatus pro suis Regularibus, *Henriq. aliique.* Et in Polonia eam licentiam pro tempore hyemali consuetudo obtinuit. Qui autem id faceret absque dispensatione in gravi necessitate celebrandi, secluso scandalo, & contemptu, non peccare docet *Ledesma, Diana &c.*

IV. In casu necessitatis licitum est celebrare cum stola, manipulo, aut cingulo non benedictis, aut etiam sine aliquo ex iis. *Suarez & 4. alii.* Imò etsi aliquis citra necessitatem sine aliquo horum celebraret, non peccare mortaliter, ob levitatem materiæ, tradit *Suarez. Henriq. cum 6. aliis.*

V. In gravi necessitate sine ministro licet celebrare, v. g. ad dandum viaticum infirmo. *Lessius & 7.* vel ne populus aut ipse Sacerdos Missâ careat die festo, *Præposit. &c.* Non licet tamen in casu fœminam ad ministrandum admittere: nisi fortè, ut ex loco remoto respondeat, sed non ut accedat ad altare urceolos ministrando, qui possunt in cornu altaris collocari. *Lugo & 3. alii.*

VI. Non est mortale, si in Missa defunctorum omittantur sequentia: *Dies iræ &c. Bordonus & alii.* Imò in Anniversario, & Missis quotidianis defunctorum legitur id tantùm pro arbitrio Sacerdotis.

Sacerdos Regularis, si in Canone pro nomine Episcopi ponat nomen sui Generalis, peccat mortaliter, quia Missale est ad unguem observandum, ex *Declarat.* Cardinalium.

VII. Sacerdos non potest hostiam à se consecratam deponere in sacrarium, & sumere aliquam ex hostiis anteà consecratis: quia ad integritatem Sacrificii spectat sumptio hostiæ tunc consecratæ, *Lugo & 5.* Posset tamen ex justa causa celebrare cum hostia minori, qualis solet dari Laicis, quando non posset haberi major, *Marchant. Diana.*

QUÆRIT hic *P. BOSCO* Theol. insignis *Disp. 4. Sect. 12. concl. 9.* An Sacerdos Laico communicare volenti possit ex causa præbere partem hostiæ quâ ipse celebrat?

Et rectè respondet affirmativè, quia id non obest integritati Sacrificii, nec peculiarem involvit indecentiam: docetque sufficientem causam esse magnam petentis devotionem, aut moram expectationis, donec in Sacro sequenti minor hostia consecretur, si prudenti judicio mora censeatur incommoda, idemque resolvit *Dicastilio D. 11. num. 117.*

Quæres porrò: An Sacerdos possit ex suo calice communem ablutionem dare Laico communicanti?

Respondeo, etsi id per se non sit illicitum occurrente ratione peculiari, v. g. personæ valdè honoratæ, non licet tamen illum morem frequenter usurpare: quia induceret in populo rudiori suspicionem Communionis Laico datæ sub utraque specie, quam Ecclesiæ consuetudo non permittit.

VIII. Altare pro Sacrificio insterni debet Mappâ tripli-

triplici: Non requiri, ut mappæ sint benedictæ docet *Suarez cum pluribus*.

Si quis mappam unam adhiberet præter corporale, non esset mortale: sicut esset, si nullam poneret. In necessitate autem celebrandi, v. gr. die Festo, &c. nullum erit peccatum, si una sit cum corporali. *Leandr. & 3.* Sicut etiam posse tunc adhiberi mappam non benedictam, v. gr. sudarium, si mundum est. & postea rursus applicari ad usus consuetos docet *Fagundez & 11. alii.*

IX. Sine Lumine sacrificare numquam licet, adeo ut si extingueretur ante Consecrationem, nec aliud haberi posset, pergere Sacerdoti non liceret, etiamsi aliàs moribundus sine viatico esset moriturus, *Fagund. Lugo &c.*

X. Ut Viaticum moribundo detur, licet etiam à media nocte Sacrum facere, *Lugo & alii 7.* vel etiam horâ tertiâ post meridiem, *Hurtado & Leander.* Neque ad hæc opus esse licentiâ Episcopi, *Praeposit. aliique.* Imo hæc Regularibus permittuntur per Privilegium Eugenii IV. saltem ex justa causa, v. gr. itineris faciendi, *Dicastilio, & alii* apud Tambur. & Lugo hic *Sect. 1. n. 41.* De lege autem communi licitum est cuivis Sacerdoti inchoare Sacrum duabus horis ante ortum Solis; & mediâ horâ post meridiem, *Layman* fusius. Aut etiam integrâ horâ, si v. gr. concursus populi, Principis viri expectatio, aut necessarium iter Sacerdotis id requirat.

Ad quem autem Missionarius, aut Parochus, qui Privilegium non habet, possit recurrere pro dispensatione quoad horam, locum, aut facultatem celebrandi sæpius de die, aut coram excommunicatis, aut deferendi Eucharistiam sine lumine, videre est supra in Tom. II Cap. V. §. 1. de facult. Missionum.

QUÆRES primò: An Sacerdos teneatur sumere Calicem consecratum, si in eum incidat araneus, aut aliud venenatum; & quid eo casu agere debeat?

Respondeo, Sumendum non esse: sed speciebus in alio loco decenter repositis, aliud vinum cum aqua Calici infundendum, quod statim consecrari, & in eodem Sacrificio sumi debet. Species autem vini infectæ servari possunt donec exhalentur, aut corrumpantur, & residuum in piscinam mittatur. Vel certè, quod commodius est, efficiatur ut intincto panno lineo imbibantur, quo siccato, & postea combusto cineres piscinæ committantur, ita *Lessius de Sacram. Quæst. 83. Art. 2. Num. 70.*

Quæres secundò, An licitum sit Sacerdoti, si sciat hæreticum adesse, Missæ Sacrificium inchoare, aut inchoatum perficere?

Respondeo affirmativè, secluso scandalo aliove abusu, uti contra *Pontium* docet *Card. Lugo*, qui refert se vidisse ita fieri pluribus Cardinalium assistentibus, & scientibus simul hæreticos interesse.

§. VI.

De stipendio pro celebratione Missæ.

I. ADverte, licitum non esse stipendium ullum accipere pro ipso Missæ Sacrificio: quia cum sit res sacra, peccatum Simoniæ committeret, qui pro eo pretium admitteret. Sacerdos igitur solùm intendere debet suam in celebrando operam, ac prævium studium pro pretio concedere, justum enim est eum, qui servit altari de altari vivere.

II. Si is, qui Missam procurat, non præbet justum stipendium ab Episcopo, vel consuetudine taxatum, non ideo potest Sacerdos accipere à diversis plura modica, quæ justo stipendio æquivaleant, & pro illis unicam missam celebrare. Nam etsi *Suarez aliique* id aliquando docuerint, post decretum Congregationis Cardinalium nunc omnino prohibitum est.

III. De his qui justum Missarum numerum procurant, sed parte eleëmosynæ sibi retenta, auctoritate Urbani VIII. sic statuit eadem Congregatio §. 4. *Omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eandem Missam alteri, parte ejusdem eleemosyna sibi retenta, celebrandam committat.*

Circa hoc Decretum proposita est Congregationi dubitatio, si detur eleëmosyna solitâ major, an satis non sit dare saltem stipendium justum, & consuetum?

Respondet Congregatio claris terminis, debere absolutè integram eleëmosynam tribuere Sacerdoti celebranti, nec ullam illius partem sibi retinere posse, uti videre est *Bullarii p. 4. fol. 319.*

IV. Qui tamen ab amico pro Missa stipendium solito majus accepit, idque intuitu solius amicitiæ, potest per alium dato illi tantùm justo stipendio satisfacere. Quia solam amici gratiam, nihil de stipendio sibi reservat.

V. Sed quid, si Sacerdos jure suo ad majus stipendium ultrò cedat?

Respondeo, id non posse rectè præsumi, plerumque enim id facit ex metu, ne sibi Sacra alio tempore subtrahantur, non autem ex liberali & expressa donatione, uti hic *C. Lugo* rectè advertit.

VI. Probabile est, Sacerdotem, qui tenetur in aliqua Ecclesia celebrare, v. gr. pro populi commoditate absque obligatione applicandi Sacrificium, posse pro illius applicatione aliud stipendium accipere. Huic enim resolutioni non obstare Congregationem Cardinalium apud Gavantum & alios docet *Card. Lugo, & alii 8. hic apud Dianam.*

VII. Sacerdos, qui pro hodierna Missa nullum accipit stipendium, non potest illam applicare pro eo, qui daturus est illi proximum stipendium, quamvis id affirmet *Henriq. cum aliis 6.* Sed contra communem Ecclesiæ consuetudinem, & decretum Cardinalium ex mandato Clementis VIII. Missas tamen hebdomadarias alicujus Capellæ potest Sacerdos ex causa anticipare.

VIII. Sacerdos, qui absolutè omittit Sacra, pro quibus accepit stipendium, quod constituit materiam gravem in genere justitiæ, tenetur sub mortali stipendium restituere, nisi Sacra per alium velit procurare. Quia ex contractu, saltem implicito, illud officium pro istiusmodi beneficio debetur.

IX. Peccat etiam graviter, qui differt ad tempus absolutè longum celebrationem Missarum, pro quibus stipendium accepit. Non censetur dilatio absolutè longa, si Sacerdos simul accipiat 50. vel 60. Sacra per totidem dies à se solo legenda. Differre etiam ad tres menses non esse aliquando tempus absolutè longum ex mente Sacræ Congregationis probabiliter existimat *Villalobos & 3. alii apud Dianam Part. 2. Tract. 4. Res. 25.*

An, aut qualiter stipendium pro Missa aut aliis mini-

sterlis

steriis admissum, repugnet voto paupertatis in Societate, discurrit accuratè *Moya* in Select. Quæst. parte postrema *pag.* 136.

Quæres, An magis prosint, & plus valoris habeant Sacra quæ dato stipendio celebrantur à Sacerdote piæ, ac probatæ vitæ, quàm ab alio qui est minus pius, probus, aut devotus?

Respondeo affirmativè ordinariè loquendo. Quia etsi ex opere operato valor Sacrificii sit æqualis, ex opere tamen operantis, celebrantis probitas, pietas, & actualis devotio, uti Deo est acceptior & gratior, ita majorem vim habet impetrandi pro aliis novas gratias ac beneficia, & satisfaciedi pro reatu pœnæ debitæ. Adde, quod talis meritò præsumatur magis fidelis in numero Sacrorum integrè & tempestivè persolvendo. Poterit vel inde Sacerdotibus magis dissolutis stimulus accedere, ut sanctius vivant, ac devotius celebrent, nisi velint aliis meritò postponi.

APPENDIX.

De Horis Canonicis, & alia de Missa.

§. I.

De Officio Canonico.

I. CLericus incipit obligari ad horas Canonicas à puncto temporis, quo Subdiaconatum suscepit, non ante, & quidem ad Horas respondentes illi horæ, quâ ordinatur, ex consuetudine, & præcepto Ecclesiæ. Qui autem habet beneficium Ecclesiasticum obligatur etiam titulo justitiæ, adeo ut ad restitutionem teneatur juxta proportionem Officii prætermissi, & in Confessione explicare, se beneficium habere, si id Confessarius ignoret. Patet ista obligatio ex Concilio Lateranensi sub Leone X. & Bulla Pii V. *apud Dianam.*

II. Ad Horas non tenentur Novitii, Conversi, Religiosi aliqui ad Chorum non destinati, ut sunt Militares, Hospitalarii &c. Moniales verò obligantur; has tamen, si officium tantùm semel iterumque omittant, mortalis peccati damnare non audet *Cajet. Armilla, Medina, Lessius in Posthumis, Diana de Horis Can. Tract.* 12. *Resol.* 17.

Idem etiam dicendum de Religiosis professis qui nondum sacris sunt initiati, docent non pauci, & aliqui eos ad Horas ex præcepto non obligari, quos adducit *Moya* in parte postrema, ad tractatum de Religione *Disp.* 1. *Quæst.* 6. Sed ipse in hoc multò rigidior, contrariam sententiam sustinet, & multis argumentis fusè probat.

III. Habentes onus Horarum peccant mortaliter, si notabilem earum partem sine justa causa omittant. Non censetur pars notabilis, aut grave peccatum, si quis omittat unum Psalmum, lectionem, aut aliam partem his æquivalentem, v. gr. tertiam partem notabilem esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ horæ. *Sanchez* in summa *Tom.* 1. *Lib.* 1. *Cap.* 18. *Num.* 8. censet tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio, esse materiam parvam, id est, non sufficientem ad peccatum mortale.

IV. *CAUSÆ EXCUSANTES* à recitatione Officii Canonici sunt variæ, infra recensendæ. Inter has præcipua, & maximè frequens est, *Corporis ægritudo*, quæ talis sit, ut à recitatione Horarum impediat.

QUÆSTIO autem de hoc restat singularis, & piis personis summi momenti, Quanta & qualis censeri debeat ægritudo illa quæ ab horarum obligatione excuset?

Theologis plurimis à me lectis de hac quæstione teneræ conscientiæ personis intricatissimâ, Neminem, ut arbitror, reperi qui rem totam accuratius paucis tradat & probet quam *Joannem Sanchez* in Moralibus communi passim judicio solidissimum, cujus proinde ipsa verba hic refero, *in Consiliis Moralibus* Lib. 7. Cap. 2. Dub. 45. *In hoc* (periculo incurrendi damni ex recitatione Breviarii, & similiter in auditione Missæ) *est tenenda media quadam via, ita ut, qui æger est, si ex recitatione Horarum* (aut sacri auditione) verosimiliter credat, *stomachi aliquam cruditatem, vel capitis graveolentiam* (sive gravitatem) *vel virium lassitudinem vel etiam credat, febrim tardius remittendam, excusetur ab horis*: Ratio, inquit, est, quia hujusmodi damna, quæ in corpore valido, & sano, sunt levia, in ægroto sunt gravia mala, & confirmatur, quia, cum omnia præcepta Charitati deserviant, quæ valde benigna circa infirmos est, non est verosimile, quod Ecclesia, quæ est sapientissima Mater, hominibus morbo affectis, velit addere molestiam orandi, etiamsi non multum lædantur: Item quod Cap. *Clericus* Dist. 91. pro legitima causa non orandi habeatur, *inæqualitas Corporis*, quæ non sonat morbum gravem, sed potius levem: Etiamsi autem hujusmodi infirmi, dum febri, aut alio morbo laborant, bonam diei partem confabulationibus expendant, atque etiam libros animi gratiâ legant, non inde sequitur, teneri recitare horas: Ratio est, quia lectiones illæ, & sermones ægro voluptatem afferunt, nec morbus ingravescit, sed potius decrescit; at recitatio est res seria, & naturâ suâ caput gravat, ac mœrorem, & molestiam infert. Ita pergit Sanchez loco citato.

In dubio de ægritudinis gravitate, aut incommodo, aut periculo relapsus sufficienti, ut ab horis Canonicis excuset, acquiescendum judicio vel Superioris, vel Confessarii, vel prudentis & probi Medici, docet cum Navarro, Armilla, Azorio, Suare, *Layman lib.* 4. *Tract.* 1. *c.* 6. Et hoc judicio habito, non opus esse dispensatione docet *Bonacina*, & *Castropalaus* tractantes de *Horis Canonicis.*

Resolvit porrò *Layman* supra n. 2. his verbis: Si certum sit te ob ægritudinem integrum Canonicum Officium recitare non posse, dubites autem an unam aliquam Horam possis, præsume te omninò excusatum. Quia præcepta Ecclesiastica non tanto rigore obligant, ut etiam doctis ac timoratis materiam anxietatis & scrupulorum pariant.

Quod si Ecclesia non intendat, propter prædictas anxietates & scrupulos *Dubios* de valetudine ad Officium sufficienti, suo præcepto Officii recitandi comprehendere, satis inde colligitur, illos in tali statu præcepto Horarum non comprehendi: Et in dubio an casus ille præcepto comprehendatur, possessionem, & præsumptionem stare non pro præcepto in hoc incerto, sed pro operantis libertate, juxta Princ. 6. supra pag. 10. quo in liberando infirmo in prædictis, multum juvari possunt in resolvendo Superiores, Confessarii, aliique viri verè timorati.

V. Ex-

V. Excusant etiam ab Horis alia impedimenta, damna, & occupationes quæ non sint minoris momenti, aut obligationis quam Officii omissio, ut iter continuum & urgens, assistentia ægri, aut moribundi &c. Item carentia Breviarii, nisi tamen scias totum officium, vel aliquas horas integras de memoria recitare. Dixi, integras, quia etsi scias varios Officii Psalmos probabile est ad hos recitandos non obligari. Quia Psalmi, non sunt horæ, aut officium Canonicum: *Escobar, Malderus, Jo. Sancius, Garsias &c. hic apud Dianam.*

VI. Inter Hæreticos justum aliquando impedimentum est metus proditionis; Item, gravis aut repentina occupatio, vel opera Charitatis majoris momenti, quam horæ, quæ sine scandalo, vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non possunt. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ut docet *Sylvester, & Layman*, teneri tamen illos anticipare, si possint, v. gr. si manè prævideant se tota die Confessionibus occupandos, quæ differri non possint, hic in fine magis patebit.

VII. Denique excusat Dispensatio, quam solus Pontifex potest concedere sine causa, cum causa sufficienti id potest pro suis Episcopus, & similem habens in suos subditos potestatem: de causa dubia supra dictum.

VIII. Unum Officium pro alio recitare, extra solenniora Festa per annum, non est mortale, nisi illud quod omittis valdè multum excedat, vel nisi communiter dictâ mutatione utaris. Quod si contingat in aliquibus Horis te errasse legendo v. gr. de Feria, quando erat de Festo, vel contra, non teneris lectas repetere, neque debes in eodem Officio pergere, sed in Horis eo die currentibus procedendum est. Præstat enim in parte, quam in toto officio errare. *Lessius, Lugo & alii.*

IX. De substantia præcepti est pronuntiatio vocalis exterior; ad quam requirit *Suarez, & Reginal.* ut saltem quis seipsum audire possit, cùm solus legit: sed probabile est pronuntiationem tam expressam non requiri, cum Ecclesia eam nuspiam præcipiat, uti docet *Azor, Bonacina, Diana, &c.*

X. Continuatio lectionis Horarum ita requiritur, ut interruptio unius horæ notabili tempore sine causa facta sit veniale: cum justa causa nullum est peccatum. Singuli enim Psalmi sensum habent perfectum & completum, *Lessius, Layman, &c.* Nocturnum unum ab alio per duas horas separare quavis ex causa licitum videtur, imo antiquitus dividi solebant, *Bonac. Escob. Fil. &c.* Matutinum à Laudibus integra Nocte dividere, nullum omninò peccatum est. *Escob. Fil. Sanch. Diana Part. 5. Tract. 14. Resol. 48.*

XI. Tempus à jure, aut consuetudine præfixum non obtinuit, ut Matutinum & Laudes diei sequentis vesperi horâ quartâ, aut etiam tertiâ licitè non recitentur. *Bonacina & plures alii.* Et hyeme media hora ante solis occasum dici posse citra privilegium extra dubium esse docet *Filliucius aliique.*

XII. Veniale est matutinum sine ulla omnino causa ad vesperum differre, vel ante prandium vesperas, & Completorium absolvere. Quia hæc est aliqua inordinata officii inversio. Quod si Missionarium iter, aut alios alia urgeat occasio, licitum erit manè omnes Horas absolvere usque ad Vesperas inclusivè.

XIII. Requiritur etiam *Devotio*, sive attentio interna, saltem virtualis & confusa, sive ad sola verba, quam sufficere docet *Cajetanus*, & consentit *Lessius*, modo adsit animus orandi, & vacandi Deo. Nimis autem laxa videtur opinio *Navarri & Sylvestri*, quibus sufficit sine ulla attentione interna excludi omnem actionem aliam, cum qua attentio nequeat consistere, ut scriptionem, studium, aut lectionem aliam.

XIV. Qui voluntariè distractus in magna Officii parte nullam omninò attentionem adhibuit, mortaliter peccavit, & tenetur ex sententia communi Horas sic lectas repetere, & fructus illi officio respondentes non facit suos. Ratio, quia qui tenetur ad Officium ex præcepto, ad orationem obligatur, lectio autem sine omni intentione interna non est oratio. *Ita Navarrus, Suarez, Regin. Bonac. aliique communiter.*

XV. Si quis ob evagationem mentis dubitet, an aliquid in Officio omiserit, modo habeat probabilem conjecturam, se id recitasse, quia v. g. cœpit ab initio cum attentione legere, præsumere potest, se satisfecisse. *Layman. Binsfeld. &c.*

QUÆRES, An *Beneficiarii* teneantur semper ratione Beneficii Horas Canonicas recitare?

Respondeo, aliquando non teneri; Primò, non tenentur ante acceptam possessionem beneficii: vel quando sine sua culpa nullos fructus percipiunt; nec postea percipient. Quia tales non habent beneficium completè, & quoad omnes illius effectus. Ita cum aliis docet *Layman hic Lib. 4. Tract. 2. Cap. 5. Num. 3.* Secundò, Probabile est idem dicendum de eo qui habet quidem possessionem beneficii, sed ex licentia aut dispensatione non residet, & interea fructus non percipit. Quia obligatio illa est propter sustentationem, quæ hic non est conjuncta cum beneficio; ita docet hic *Sanc. Trull. Lib. 1. Cap. 7. aliique.*

Tenentur tamen probabilius illi qui primo, aut etiam secundo anno fructus non percipiunt ex eo tantùm titulo quod fructus assignentur fabricæ aut prædecessori defuncto pro funere &c. Quia illi per hoc satisfaciunt fabricæ pro reliqua vita qua fructus accipient: & post mortem fruentur eodem privilegio pro expensis funeris quod prædecessoribus præstiterunt; *Suarez, Reginaldus, Bonacina, Layman hic Cap. 5.* Negat tamen cum quibusdam *Cajetanus, & Lessius*; quia tales possint vel mori, vel resignare beneficium, & sic prædicto privilegio carere.

Quando in *Missionibus* periculosum videtur Breviarium circumferre, aut aliud impedimentum occurrit, à quibus peti possit dispensatio officium in Rosarium, aut alias preces commutandi, invenies supra Part. II. in Facultate Mission. *Tract. II. Cap. V.* §. 1. *Num 23.*

Quando autem aliquis habens simplex Beneficium, propter omissionem horarum tenetur ad restitutionem fructuum quos non fecit suos, datur praxis obtinendi condonationem, recurrendo ad Pœnitentiariam Apostolicam, juxta normam quam tradit Marcus Leo in praxi Litter. Pœnit. *pag. 512.*

QUÆRES postremò, An, & quando teneatur *prævenire* Horas Canonicas, qui prævidet impedimentum superventurum?

Negant ad perveniendum teneri communiter Auctores plurimi, qui citantur apud *Dianam*, & *Moyam* in Select. Quæst. Parte postrema *ad Tract. 3. de Pœnis. Disp. 1.*

Disp. 1. *Quæst.* 7. inter quos est Canus, Ledesma, P. Henriquez dicens esse communem, Thomas Sanchez, Lessius, Vericelli, Candidus, Turrecremata &c. Sed accuratius hoc restringit *Moya*, qui cum distinctione sic respondet: Si impedimentum superventurum sit à morbo, neminem teneri Horas prævenire, quod declarat ex communi praxi etiam timoratorum, & mente Ecclesiæ circa infirmos. Infirmitatem autem illam quæ excusat, determinat esse quæ impedit, quo minùs attentè fiat oratio; uti & *Sanchez* quem citat in Consil. *Lib.* 7. *Cap.* 2. *Dub.* 27. Additque tam quoad totum, quã quoad partem non esse cum infirmo utendum tali rigore: Unde, inquit, raro infirmi tenebuntur aliquid recitare. Si autem impedimentum superventurum sit, non à morbo, sed à natura, vel ex eo quod legitimo aliquo negotio erit aliquis impeditus tempore ad Horas illas designato tenetur illas antevertere, seu postponere: Ita *Moya* loco citato.

§. II.

De Rubricis Missæ, & Officii, quoad Quæstiones in his principales.

CONstat satis Rubricarum illarum alias esse Præceptivas, alias Directivas. Illæ quæ sunt Præceptivæ ex genere suo obligare possunt ad mortale, ubi non excusat parvitas materiæ, inadvertentia, & alia quę sæpius interveniunt.

His suppositis, Difficultas hic præcipua versatur in tradenda Regula communi quã dignosci possit, has Rubricas esse Præceptivas, illas tantùm Directivas.

Non videntur mihi satisfacere quæ de hoc, cum multa, & intricata distinctione, tradit *Gavantus*, & si qui sequantur.

Regula magis expedita & solida videtur illa, quam hic statuit *Card. de Lugo, Marchinus, aliique*, scilicet hæc: Omnes Rubricæ, ut tales, sunt *Directivæ*: & illæ tantùm sunt *Præceptivæ*, quæ continent aliquid quod aliàs ex jure vel legitima consuetudine graviter mandatur, vel quod constat ipsas Rubricas expressè & graviter præcipere.

Ratio hujus Regulæ est pro prima parte. Quia Rubrica tantùm est quædam manuductio circa ea quæ in Missa & Officio dicenda, & facienda sunt, rubro colore signari solita. Pro secunda parte, Quia si aliunde, ut à Conditore ipsarum Rubricarum, qui tandem ipse Pontifex censetur, habeatur quod certa Rubrica quæ notatur sit de præcepto, debet illa pro tali haberi.

Unde *Præceptivæ* sunt quæ habentur, de servando jejunio ante Missam, de Sacrificio integrando, de Ara consecranda, ac Vestimentis, Vasis, & Instrumentis sacris, de Pane triticeo, de Vino ex Vite, de Pane azymo in Ecclesia Latina. Quia hæc, & his similia, aliunde ab ipsa Ecclesia præcipiuntur.

Directivæ autem haberi solent Rubricæ de orando ante, vel post Missam, de numero orationum, de Officio primæ vel secundæ classis, & aliis quæ quando à nullo jure præcipiuntur, non censentur gravem inducere obligationem.

Nisi tamen aliquis Rubricas Directivas negligat cum scandalo, aut contemptu, qualis censeretur illa incuria qua aliquis perpetuò, vel ut plurimum negligeret eas observare. Talis enim censeretur implicitè eas contemnere, ut docet *Gavantus in Rubricas Missæ Part.* 11. *Tract.* 11. *Num.* 13.

QUÆRES porrò, Quæ Missæ, & quando fieri possint ex Devotione, relictâ Missa ordinariâ?

Respondeo, Posse fieri Missas votivas ex devotione in Feriis simplicibus, si non sæpe, & absque aliqua causa fiat mutatio. Quamvis enim in Rubrica de Missis votivis *Num.* 3. dicatur, *Votivas posse fieri pro arbitrio Sacerdotis quocumque die Officium non est duplex*; restringitur tamen illud in Rubrica alia quæ ponitur ante ipsas Missas votivas de SS. Trinitate & seq. ubi sic dicitur; *Sequentes Missæ Votivæ, licet pro Sacerdotis Devotione quocumque die dici possint per hebdomadam, quando Festum non occurrit, hoc tamen passim, nisi rationabili de causa fieri non debet, sed quoad fieri potest, Missa cum Officio conveniat.* Et in alia Rubrica ante Missas votivas B. Virginis: *Quæ Missæ votivæ dici possunt quocumque die, nisi fuerit Dominica, vel Officium duplex.* In hanc Rubricam rectè notat *Gavantus P.* 1. *Cap.* 4. Idem dicendum esse de aliis Votivis, à paritate rationis, ut scilicet passim non dicantur in Dominica, vel Officio duplici. Quod etiam intelligitur de Missis votivis pro Defunctis, cum illæ etiam ad alias Votivas reducantur.

Sed hæc intelligenda sunt, *regulariter*, scilicet non occurrente causa gravi, aut peculiari privilegio: qualis causa esset necessitas publica, belli, pluviæ, salus Principis periclitantis, aut similes.

Contra prædictam Rubricam, Missam mutare saltem in Missis privatis, peccatum esse mortale negat *Bonacina* alios citans, *de SACRAMENTIS D.* 4. *q. ult. Et Suarez de Sacramentis* Disp. 83. Sect. 3. &c. Deordinationem esse saltem venialem plerique admittunt.

Causæ etiam dictis diebus Sacrum legitimè immutandi possint esse, Corpus insepultum in Ecclesia præsens, etiam ut die Dominico, vel Festo duplici legatur Sacrum *de Requiem*: sed non in Dominica Resurrectionis, vel simili multum solenni.

Missæ Anniversariæ pro Defunctis, si incidant in Festum duplex, quomodo debeant transferri, tradit *Gavantius in Rubric. Missar. P.* 1. *Tract.* 5 *Num.* 2.

Sed de his extat recentius Decretum generale Sacræ Congregationis Rituum die 5. Augusti 1662. In quo districtè præcipit omnibus & singulis Sacerdotibus tam Secularibus, quam Regularibus cujusvis Ordinis, Congregationis, Societatis, & instituti, etiam necessario exprimendi, ut imposterum omnino dictam Rubricam servent, ita ut Missas privatas pro Defunctis seu *de Requiem* in Duplicibus nullatenus celebrare audeant vel præsumant. Quod si ex Benefactorum præscripto Missæ hujusmodi celebrandæ incidant in Festum Duplex, tunc minimè transferantur in aliam diem non impeditam, ne dilatio animabus suffragia expectantibus detrimento sit, sed dicantur de Festo currenti cum applicatione Sacrificii juxta mentem eorumdem Benefactorum.... In eos autem qui contra facere ausi fuerint, vel præmissa adimplere neglexerint, locorum Ordinarii tum seculares tum regulares, pro modo culpæ animadvertant.

Et factâ de prædictis Sanctissimo Relatione sanctitas sua annuit, & cum applicatione Sacrificii satisfieri, ac Benefactorum mentem impleri voluit. Eadem die 5. Augusti 1662. Ita habent verba Decreti, quod extat impressum in Ordine sive Directorio Missæ Duaci anno 1683. & alibi.

Altera causa Missam immutandi potest esse, si quis careret Missali novo, in quo continetur Missa de Festo dupli-

duplici istius diei: tunc scilicet posse legi Votivam, ne illo die Sacrum omittatur, tradit *Tamburinus Lib.* 2. *Cap.*6.

Ubi in particulari casu resolvit, Prælatum Illustris. qui ob valetudinis infirmitatem non poterat diu pedibus consistere, potuisse in Dominica Palmarum pro Missa diei, in qua est Passionis lectio prolixa, legere Missam votivam de Passione Domini in suo Oratorio privato.

QUÆRES secundo: An juxta Rubricas Missalis, & S. Congregationis Decretum, possit de quovis Sancto Canonizato, etiam in Kalendario non expresso, Missa Votiva privatim aliquando celebrari?

Respondent plures hoc non repugnare Rubricis Missalis; Cum in illis §. 4. n. 3. concedatur, ut *Missæ privatæ dici possint pro arbitrio Sacerdotis quocumque die Officium non est duplex.* Ergo Missa prædicta saltem aliquando permissa censetur. Hunc communem esse Theologorum sensum tradit *Castropalao de fide Disp.* 1. §. 5. *Puncto* 3. *Num.* 3.

§. III.

De Privilegio Officium, & Missam recitandi, & celebrandi certis diebus de Ven. Sacramento, & B. Virginis Conceptione.

QUÆRITUR primo, In quo fundetur praxis aut Privilegium Regularium Mendicantium qui die Jovis non impedito legunt Officium, & celebrant Missam de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento?

Resp. Fundari maxime in Concessione Pii V. Pontificis facta Fratribus Minoribus de Observantia, per Bullam specialem Romæ datam 8. Januarii, anno 1568. quam adfert Emanuel Rodriguez *Bullarii Tom.* 2. quæ sic habet: *Nos pium hoc vestrum desiderium in Domino collaudantes, ac hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis, & vestrum cuilibet ubilibet existentibus, ut qualibet Quinta Feria (quæ totius Quadragesimæ & Adventus non fuerit, & in qua aliquod Festum seu Octava non inciderit) omisso occurrenti Officio, illud de Corpore Christi, juxta illud quod in præsenti Breviario Romano in ejus solennitatis die recitandum proponitur, recitare libere & licite valeatis: Ita tamen quod illud sic recitando, debito ad quod adstricti estis, in omnibus & per omnia perinde satisfacere censeamus, ac si Officium pro tempore occurrens, & vobis à Romana Ecclesia propositum recitaretis.* Quo Privilegio gaudent alii communicationem Privilegiorum habentes.

Constat ex verbis prædicti Privilegii, excipi, Quintas Ferias Quadragesimæ & Adventus. Non autem excipi Quintas Ferias in quas inciderint Vigiliæ Sanctorum, aut Solennitatum, cum has Privilegium non excipiat. Censentur autem excipi Festa Semiduplicia, non vero simplicia, uti habet interpretatio, & consuetudo communis apud *Emanuelem Rodriguez* supra, & *de Quæst. Regul. Tom.* 1. *q.* 42. *n.*16. Et idem diserte exprimitur in Privilegio simili de Officio nomini Jesu concesso à Clemente VIII. Fratribus Eremitis S. Augustini, quod incipit, *Decet Romanum Pontificem.*

QUÆRITUR secundo, In quo fundetur praxis, sive Privilegium concessum Minoribus, & aliis qui cum ipsis in Privilegiis communicant, celebrandi Missam, & divinum Officium recitandi de B. Virginis Conceptione in Sabbathis novem Lectionum Officio non impeditis?

Resp. Pro hoc Privilegio extare varia vivæ vocis oracula apud Auctores passim comprobata. Sed cum Urbanus VIII. per Bullam editam Romæ anno 1631. revocaverit Vivæ vocis oracula Religiosis concessa, etiam Sigillo munita &c. ne quæstio hæc ab illis variè disputatis incerta dependeat.

Assignatur Bulla expressa, & ejusdem quidem Urbani VIII. anno 1625. pro fundatione Monasterii Monialium ab Apostolicæ Sedis Nuncio Julio Episcopo Gravinensi executioni mandanda, in qua inter alia hæc exprimuntur: *Quæ Moniales omnes inibi divina Officia juxta Rubricas Missalis, & Breviarii Romani, nec non Officia Sanctorum dicti Ordinis, ex illius etiam Breviario desumenda, singulis Sabbatis diebus Officio duplici vel Semiduplici non impeditis, etiam Officium Conceptionis B. Mariæ (prout in ordine S. Francisci fieri consuevit) singulisque diebus in Completorio Antiphonam,* Conceptio tua, *cum ejus oratione recitent, cantent, & celebrent.*

Unde deducitur, Privilegium hoc Ordini S. Francisci concessum, hoc authentico Diplomate confirmari, & per hoc de novo concedi. Et ex eo quod hoc hujusmodi Monasterii Monialibus in Bulla concessum sit, concedi etiam Religiosis Mendicantibus in talibus Privilegiis communicantibus. Uti videri potest de communicatione Privilegiorum in Bulla Sixti IV. Bonifacii VIII. Innocentii VIII. Alexandri IV. Julii II. ac Leonis X. &c. Ac specialiter inspici potest Bulla Sixti IV. Julii II. ac Leonis X. in quibus conceditur Fratribus Minoribus, ut fruantur omnibus indultis gratiis, immunitatibus, & aliis concessis tum Sororibus sui Ordinis, tum earum Domibus, Ecclesiis & Monasteriis. Videri insuper possunt quæ Pius V. Societati Jesu concessit anno 1571. ubi incipit, *Dum indefessa,* pro communicatione omnium Privilegiorum cum Mendicantibus. Quod tamen non intelligitur de Sanctis propriis cujuslibet Ordinis. Quæ fusius tradit *Emanuel Rodrig. Tom.* 2. *Quæst.* 69. *Art.* 2. & *Hieronymus Rodriquez Resol.* 65. *Num.* 2. & *Portel. Par.* 3. *casu* 18. *Num.* 3. ac *Ant. de Quintanadvenas Tract.* 8. *Sing.* 13. &c. Ubi etiam varios adducit pro usu prædicti Privilegii etiam in Sabbathis Adventus, & Quadragesimæ, quod tamen satis liquere non existimo.

QUÆRITUR tertiò, An si Officium, aut Lectiones fuerint ab Apostolica Sede approbatæ pro aliqua Diœcesi, possint alii, alibi in istius Sancti Officio istis uti?

De hoc affirmativè respondet *Quintanadvenas* suprà, Tract. 8 Sing. 2. Num. 6. Et licet, inquit, neque Ordinarii, neque quivis in particulari possint recitare Officia à Sede Apostolica non approbata; approbatis nihilominus vel pro universali Ecclesia, vel pro aliqua Diœcesi, possint pro sua singuli uti. Intellige juxta normam Rubricarum. Et in hanc rem adducit Officia & Lectiones particulares aliquorum Martyrum à Gregorio XIII. approbatas pro Ecclesia Cordubensi, quibus, ait, uti potuisse Ecclesiam Hispalensem, quæ Sanctos illos ut Naturales, sive in illa Diœcesi natos celebrat. Ubi & Laymanni *Lib.* 4. *Cap.* 5. & Emanuelis *Rodrig.* pro hac doctrina verba recitat.

QUÆRITUR quartò, Quid requiratur ad statuendum *Oratorium* pro celebratione Missæ in Domibus privatis, etiam secularium?

Respon-

Respondeo requiri, ordinariè loquendo, facultatem, saltem tacitam, Ordinarii, cui etiam eam tribuere videtur Tridentinum *Sess.2. Decreto de reformat.* Posse etiam facultatem illam Oratorii semel concessam ad aliud Familiæ migrantis locum æque decentem transferri, colligitur ex *Barbosa* in Declar. Trident. Sess. 22. Num.5.6.

Sed Paulus V. Bullâ edita anno 1615. declaravit prædictam facultatem Oratorii privati ad solum Pontificem spectare, idque etiam post Tridentinum, apud *Trullencium, Fagundez,* &c. quod intelligunt de concessione Altaris & Oratorii stabilis: adeoque in casu particulari posse Ordinarium concedere, ut in Domibus privatis Missa celebretur.

CAPUT V.

De Sacramento Pœnitentiæ.

DE hoc Sacramento pleraque tradidimus supra *Tract.* 2. & 3. ubi actum est de Absolutione, & Confessione Sacramentali. Nunc de virtute Pœnitentiæ prout se habet tam extra, quam intra Sacramentum.

Dico primo: Pœnitentia est animi dolor, ac detestatio, de peccato commisso, cum spe veniæ, & proposito non peccandi de cætero. Colligitur ex *Tridentino Sess.14. Cap.4.* & est contra Lutherum & plerosque hujus temporis Sectarios, qui Pœnitentiam nolunt consistere in dolore de peccatis præteritis, sed in solo amore justitiæ, ac vitæ novæ: usque adeo omne quod dolorem sonat, à se procul amovere nituntur: parum memores Ninivitas in cilicio & cinere Pœnitentiam egisse *Matth.*11. præter alia quæ in Scripturis memorantur asperioris Pœnitentiæ exempla.

Pœnitentia sive detestatio peccati, alia est Charitate perfecta, quæ scilicet ex Dei amore procedit, & contritio vocatur; alia est imperfecta, sive Attritio, quæ concipitur ex inferiori motivo, v. g. ex timore gehennæ, aut alterius Pœnæ propter peccatum à Deo infligendæ.

Dico secundo: Dolor sive contritio de peccatis ex motivo amoris Dei super omnia peccatorem justificat etiam extra Sacramentum. Probatur primo ex Prover. Cap.8. V.17. *Ego diligentes me diligo.* 2. ex Trident. *Sess.14. Cap.4.* ubi asserit, Contritionem aliquando Charitate perfectam esse, hominemque Deo reconciliare. Ubi *aliquando* non ad reconciliationem, sed ad Charitatis perfectionem refertur. Favet denique praxis Fidelium, per quam peccator contritus omnia Sacramenta vivorum, præter Eucharistiam, accipere potest. Et inter Bajanas reprobata est prop. 32. *Charitas illa quæ est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.*

Dico tertio: Ut illa Contritio extra Sacramentum justificet, debet tendere in Deum propter se, sive ut est in se amabilis, non propter bonum nostrum: & illum appretiare super omnia mortalia non remissa.

Prima pars probatur; quia ad justificationem extra Sacramentum requiritur perfecta conversio hominis à creaturis, & perfecta conversio ad Deum, sic ut illum *ex toto corde* quæramus, uti passim loquitur Scriptura: Homo autem non habet perfectam conversionem à creaturis ad Deum nisi per affectum quo Deus propter se diligitur. Nam per actum Spei homo se ipsum amat, quia sibi optat & sperat aliquod bonum aut beatitudinem: per actus aliarum virtutum amat tantum honestatem aliquam creatam illis virtutibus propriam, aut fugit inhonestatem, aut turpitudinem, aut pœnam peccati; Ergo per tales actus sine benevolo Dei amore extra Sacramentum non justificatur.

Declaratur secunda pars, quod debeat Deum appretiare super omnia &c. Quia si cum illo amore consistat affectus ad aliquod mortale, homo non est adhuc perfectè, sive ex toto corde, ad Deum conversus, cum autem alia mortalia quæ detestatur non possint sine isto peccato remitti, peccator ex vi amoris tam imperfecti ad Dei gratiam & amicitiam non admittitur.

Ut autem illa Contritio censeatur se extendere ad omnia mortalia, necesse non est singula in ea distinctè recogitari, sed sufficit cognosci confuse; & peccatorem sic esse animo comparatum, ut ad destruendum peccata commissa nullum velit medium recusare, etsi media ad hoc necessaria distinctè non revelat.

Et quamvis in Assertione dixerim, hominem non justificari per amorem, quo diligimus Deum *propter bonum nostrum,* sive quia nobis bonus & beneficus est, si in eo solum motivo sistatur; multum nihilominus confert divinorum in nos Beneficiorum consideratio, ut per illa tanquam per gradus ascendamus ad amorem perfectum bonitatis divinæ in se, ex qua tanquam perenni fonte tanta in homines beneficia promanant.

Dico quarto: Ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ sufficit Attritio efficax & supernaturalis, qualis concipitur ex timore pœnæ sive gehennæ, à Deo justo Judice infligendæ. Patet ex Tridentino Sess.14. Cap.4. ubi agens de Attritione sic loquitur: *Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, impetrandam disponit &c.* Hæc quidem doctrina multis nuper argumentis impetita est, sed quibus hæc Attritio nihil attrita est, quin potius à frequenti argumentorum collisione visa est clarius scintillare; accedente etiam Alexandri VII. Decreto graviter inhibente hanc doctrinam ulla censura Theologica notari. Sed hanc Controversiam latius deduximus supra Par.3. Tract.1. Quæst.21.

Non sufficit tamen Attritio existimata, nisi eam vere habeas Quia verus, & formalis dolor est pars essentialis hujus Sacramenti. Unde peccat graviter, qui etiam sola peccata levia sine omni dolore formali confitetur. *Lugo, Diana Part.3. Tract.4. Resol.*116.

Non est autem necesse, ut dolor ille ad omnia venialia, quorum Pœnitens est conscius, sese extendat: debet tamen ad omnia, quæ confitetur mortalia extendi. *Suarez, Layman, Lugo, &c.*

Non absolvitur, qui dolet tantum propter infamiam, damna, aliasve pœnas temporales in illis præcise sistendo, etsi contingeret id fieri ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest hic supplere defectum essentialem. *Bonacina, aliique communiter.*

Non habet sufficientem dolorem & propositum emendandi, qui non vult occasiones proximas peccandi amovere, quando potest sine damno gravissimo

simo & proportionato, vel recusat alteri ex animo ignoscere, vel satisfacere iis quibus ex justitia obstrictus est. Quia non potest esse verum propositum, cum quo stat adhuc voluntas peccandi, quæ censetur remanere, dum libere omittit tollere causam ex qua videt peccatum secuturum.

Qui nihil cogitans de Confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, invalide ad illud sine novo dolore accedit: quia pars debet referri ad compartem, ut unum Sacramentum constituant. *Suarez. Bonacina.* Contrarium videtur docere *C. Lugo D. 13. Sect. 4.* quod non est improbabile. In praxi probabile est illum qui paulo ante confessus est cum dolore universali, v. g. moribundum, si iterum confiteatur novo dolore non indigere. *Lugo, Diana p. 9. Tract. 3. Resol. 1.*

Redire sæpe cum eodem peccato etiam mortali, non est certum signum abesse verum dolorem, si in pœnitente aliunde appareat præsens detestatio, & media à Confessario præscripta adhibere desideret. Qua in re cavendum est, ne Pœnitens nimia severitate avertatur, aut ex alia parte nimiâ lenitate in peccandi consuetudine foveatur. *Suarez in 3. p. D. 32. Sect. 2. Sanchez, Lugo, &c.*

Quamvis igitur tali Pœnitenti pro remedio possit aliquando differri absolutio, præsertim cum ipsius consensu, nullum tamen est præceptum aut obligatio sic differendi, quando adest talis detestatio, & propositum emendationis. Quia nec Christus, nec Ecclesia illam dilationem præscribit: nec apparet ratio, cur pœnitens post frequentes lapsus non possit esse vere contritus, & rite dispositus.

Nec audiendi sunt primo, cum Montaltio *Epist. 10.* aliqui Recentiores, qui objiciunt auctoritatem S. Caroli Boromæi, S. Xaverii, & quorundam ut ajunt, Conciliorum.

Respondeo enim, illos non asserere dilationem illam esse præcepti, sed aliquando esse rem consilii: aut quando peccata sunt enormia cum publico scandalo conjuncta, quod prius tolli debeat.

Objiciunt secundo, Pravos peccandi habitus tantum expelli per actus contrarios: Ergo anteaquam peccator absolvatur, debet in contrariis actibus exerceri.

Respondeo nullam esse consequentiam, possunt enim habitus vitiosi consistere cum sincera detestatione actualis peccati, imo esse in homine Justo & Sancto cum statu gratiæ. Quod si ante absolutionem deberent esse expulsi habitus vitiosi, sæpe nec absolvi posset moribundus de peccatis maxime contritus; nec pœnitens qui sæpius confitetur sola venialia, qui nondum præcedentium peccatorum habitus expellere potuit, quod quivis absonum judicabit.

Objiciunt tertio, Priusquam peccator absolvatur, debet Deum sibi conciliare & placare: Ergo debet emendationem absolutioni præmittere.

Respondeo distinguendo antecedens: Peccator debet prius Deum sibi conciliare per actualem vitæ emendationem, nego, ut probat instantia, quam jam adduxi, de moribundo contrito; debet prius Deum sibi conciliare per emendationem in voto, sive efficaci emendationis proposito, concedo, hoc autem propositum omnes requirimus.

Objiciunt quartò, Nec maritus ignosceret uxori sæpius adulteranti, nec Princeps militi proditionem sæpius molienti, etiamsi serio dolerent. Ergo nec Deus peccatori sæpius relabenti.

Respondeo negando consequentiam, quæ quantum claudicet, patet ex eo, quod illi plerumque ne quidem primâ vice adulteræ, aut proditori ignoscerent, quorum animum inspicere non possunt: an idem de Deo, aut Christo affirmabis? qui dixit Petro Matth. 18. *Non dico septies, sed usque septuagies septies.*

Ex hactenus dictis patet, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse Dolorem debitum de peccatis, Confessionem, & Satisfactionem, de his supra *Tract. 3.* actum est.

Forma autem Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba Absolutionis: *Ego te absolvo à peccatis tuis*: in quibus probabile est ad valorem sufficere, *Absolvo te*. Est tamen gravis obligatio addendi cætera verba, præsertim in articulo mortis, cum non satis constet sine illis subsistere valorem Sacramenti.

Orationes prævia & subsequentes formam, ut, *Misereatur &c.* & *Passio Domini &c.* quæ secundum Tridentinum laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis; & ex rationabili causa omitti possunt, v. g. si breves sint Confessiones, vel multi confitentes tunc enim sufficit dicere, *Absolvo te à peccatis tuis in nomine Patris &c.* vel si timeatur, ut Pœnitens habeat censuram, dicendum est, *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis.*

Forma integra Clementis VIII. in Rituali Romano expressa, ut eâ omnes utantur, tradita est supra *Part. 3. Tract 3. in fine.*

Nota etiam Motiva valde idonea ad concipiendum dolorem, & formam variam eliciendi actum Contritionis pro hoc Sacramento, reperiri infra de Praxi assistendi moribundis in fine hujus Operis Item Remedia & documenta contra singulas species peccatorum, traduntur infra *Tract 6. in fine.*

CAPUT VI.

De Extrema Unctione.

DEfinitur, Sacramentum novæ Legis constans Unctione Olei sacri, & Sacerdotis deprecatione, ordinatum ad salutem moribundi, quoad animam & corpus. Institutum videtur una cum Pœnitentia à Christo post Resurrectionem. Promulgatum est aperte Jacobi 5. ubi dicitur: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes illum Oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & allevìabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Quibus verbis indicatur Minister, subjectum, materia, forma, & effectus, qui est etiam remissio peccatorum, hæc autem remissio non fit sine infusione gratiæ, quæ sunt omnia ad verum novæ Legis Sacramentum necessaria.

I. Hinc dicendum primo, materiam remotam hujus Sacramenti esse Oleum benedictum: quod renovandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen novum haberi non possit, licet uti antiquo; & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate quam vetus est) addi potest. Non esse tamen alienum à praxi Ecclesiæ, ut paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longe major quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata. *Diana, Bonacina, Lessius & alii.*

II. Materia proxima est unctio certarum partium corporis, saltem quinque sensuum, vel si mutilati sunt, vici-

vicinarum partium, facta à Sacerdote: non necessariò id fit contractu immediato manus: nam peste grassante potest uti virgâ oblongâ Oleo tincta, quam posteà comburat, *Sylvester, Chapeavill. Diana.*

III. Sunt, qui putent, unam tantùm Unctionem esse de essentia Sacramenti, adeoque in periculo pestis, & simili necessitate sufficere inungere unum tantùm organum maximè obvium, vel potius caput, quod in eo sensus maxime vigeant, dicendo: Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum &c. Verum cum alii Doctores communiter repugnent, tutius erit (quod suadet *Layman & Diana*) eo casu unum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma ungere, dicendo unicam formam complectentem reliquas. Illud vero certius est, pedes, aut renes inungere non esse essentiale: imo quoad renes non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque in illis omitti solet. *Henriq. Sa, Tol. Suar. Bellarm. hic Cap. 10. in fine.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est in mortis periculo ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Iterari potest quoties occurrit novum periculum moraliter diversum vel in eodem, vel in alio morbo: neque expectare licet, donec usu sensuum careant, vel omnino sint desperati. In dubio vero de vita, dandum erit sub conditione. *Layman, Sylvester, Suarez.*

V. Ordinariè, nisi obstet causa rationabilis, præmittenda est Confessio & Communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, *Bonac. &c.* Licet per se loquendo Confessio non necessario præmittatur, cum ungendus disponi possit per Contritionem; per accidens tamen prærequiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post Unctionem non futurum tempus Confessioni; Sacramenta enim magis necessaria tali casu pro securitate prius suscipi debent, *Fill. Barb Diana p. 5. Tract. 3. Resol. 92.*

VI. Pueris rationis usu præditis sufficienter ad peccandum, etsi sacram Eucharistiam nondum receperint, male negatur Extrema Unctio. Quia nonnumquam illorum salus ex robore inde ad extremam luctam acquirendo possit dependere, *Suarez, Angl. apud Layman Lib. 5. Tract. 8. Cap. 4.* Si dubitetur, an puer habeat usum rationis, ungendum esse sub conditione docet *Lugo, Sanchez, Diana.*

VII. Pastor ex officio tenetur sub mortali dare petentibus Extremam Unctionem, nisi obstet causa rationabilis; etiam tempore pestis, si absit periculum vitæ: cum enim non sit Sacramentum absolute necessarium, cum tali periculo non teneri docet *Tannerus, Diana &c.* Quod si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolute docent *Diana, Villalobos, Tanner. Suarez, & alii plurimi.*

VIII. Sacerdos alius, si absente Parocho facile & licite possit, tenetur ex Charitate ministrare, tantum sub veniali, nisi tamen ægrotus valde indigeret, ut si esset sine omni Sacramento moriturus; Tunc enim quidam graviorem obligationem agnoscunt apud *Dianam, Layman. 5. Tract. 2. Cap. 3.*

IX. Etsi perpetuo amentes non sint capaces Extremæ Unctionis, delirantibus tamen administrari debet, si videantur eam petituri si cogitarent, aut doloris signum aliquod præbeant; *Layman, Sylvester, Henriquez.* Quod maxime dicendum est de phreneticis, quando aliud Sacramentum suscipere nequeunt. *Barbosa, Diana, Part. 5. Tract. 3. Resol. 84.*

X. Muti, surdi, & cæci, debent etiam inungi prope organa sensuum quibus carent. Quia licet per illos sensus exterius peccare non potuerit, delinquere tamen poterant per potentias internas illis respondentes, vel desiderium actus illiciti. *Præpositus, Possev, Naldus, Diana p. 5. Tract. 6. Resol. 11.*

XI. Nolle hoc Sacramentum suscipere, aut alteri procurare, secluso contemptu, aut scandalo, aut salutis periculo, non est peccatum mortale, uti docet *Suarez, Layman, Tanner. &c.* Veniale tamen esse id sponte negligere plerique admittunt.

CAPUT VII.

De Sacramento Ordinis.

§. I.

Materia, forma, & conditiones variæ ad suscipiendos Ordines requisitæ.

ORdo est Sacramentum, quo confertur potestas ad functiones sacras, præcipue ad Eucharistiam rite administrandam. Verum esse Sacramentum à Christo institutum, ex Scriptura, Patribus, & Primitiva Ecclesia probatur supra in Controversiis fidei Tom. [illegible] Part. [illegible] Cap. ultimo.

I. Prima Tonsura non est Ordo, sed tantum dispositio ad Ordines suscipiendos, per quam redditur homo capax Privilegiorum Clericalium.

II. Septem autem numerantur Ordines, nempe Ordo Acolyti, Lectoris, Exorcistæ, Ostiarii, qui dicuntur Minores; Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium, qui dicuntur Ordines majores, ob annexam illis obligationem perpetuæ castitatis; probabile tamen est Ordinatum per gravem metum, minas, blanditias, & importunitatem Parentum illam obligationem non incurrere, nisi postea eam ultro ratam habuerit, *Sanchez D. 29. Azor. Coninck, Filiuc. Bonacina.*

III. Hujus Sacramenti materia remota est; [illegible] instrumentum quod tradi solet Ordinandis; proxima est ejusdē traditio & acceptio. Probabilius est istius instrumenti contactum physicum & immediatum requiri ad valorem, ut unâ saltem manu tangatur: Ex præcepto autem ad securitatem requiritur, ut utraque manu attingantur singula, verbi gratiâ, Calix cum patena, & hostia imposita: idque eo tempore quo forma ab Episcopo profertur: *Layman, Filiucius, Bonacina, Diana p. 8. Tract. 1. Resol. 40.* Additur huic alia forma cum impositione manuum Episcopi, qua confertur potestas peccata remittendi.

QUÆRIT Card. Lugo Respon. Moral. Lib. [illegible] Dub. 33. An Sacerdos qui non tetigit Calicem & patenam dum forma proferebatur, sed imediate post, debeat [illegible] iterum sub conditione ordinari? Et resolvit, dictum Sacerdotem posse in prima Ordinatione acquiescere; non peccaturum tamen si ad majorē animi sui quietem iterū sub conditione ordinetur, quod etiam Episcopus licite poterit in ejus gratiā præstare. Quia quamvis probabile sit isto casu nullam esse obligationē iterandi, probabile tamen videtur, saltē per principia extrinseca, posse iterū sub

sub conditione ordinari, propter Auctores aliquos antiquiores qui primæ Ordinationis valorem negarunt.

IV. Episcopus extra suam Diœcesim potest subditis suis conferre primam Tonsuram: quia hæc non est Ordo. *Bonacina, Diana, & 4. alii.*

V. Quando dubium occurrit, an Ordo sit vere collatus, v.g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando vero sunt rationes utrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait *Diana Par. 5. Tract. 3. Resol. 47. ex Gran.* posse iterari sub conditione, imo debere, si sit ordo Episcopalis vel Sacerdotalis, v.g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum in cujus porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem qui immediate tetigit patenam, sed non hostiam. Recte autem notat *Diana*, etiamsi quis timeat ne invalide ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse vasa sacra, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cum sola oblivio vel timor non sufficiat ad prudens vel rationabile dubium.

VI. Qui in una Diœcesi est natus, in altera habet Domicilium, in tertia Beneficium, à quovis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel Dimissorias accipere, uti docet *Præpositus, q. 1. d. 14. Layman. l. 5. Tract. 9. Cap. 9. Diana Part. 8. Tract. 2. Resol. 8. & 9.* ubi cum *Aversa & aliis 3.* contra *Barbosam*, dicit, etsi ab uno eorum acceperit Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.

VII. Studiosi qui in universitate habitant (etiam ultra decennium) animo redeundi in Patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt.

VIII. Ut Ordinatio sit præcisè *Valida*, sufficere potest, ut sit Mas, qui ordinatur, & fuerit baptizatus, *S. Thomas 3. p. q. 34. Art. 2. aliique.*

Hinc, Puer baptizatus, cui fuisset Ordo collatus ante usum rationis (quamvis illicitè) vere tamen & valide esset ordinatus. Nam uti Baptismus, ita Ordo & alia Sacramenta, quæ pro materia aut forma non habent actum suscipientis, sicut habet Pœnitentia & Matrimonium, valide conferuntur, etsi absit in suscipiente usus rationis, uti cum aliis tradit *Lessius hic Cap. 6. Dub. 2.* Qui tamen sic esset ordinatus, postquam pervenisset ad usum rationis non teneretur ad votum castitatis: quam si servare nolit suspendendus est ab Ordinum executione. In adulto ut valide ordinetur &c. consensus aliquis requiritur, qualem exposuimus supra de Sacr. in Gen. Cap. 1. §. 2. Asser. 2. & 4.

IX. Ut autem Ordo *Licitè* & secundum Ecclesiæ jura rite accipiatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente præter statum gratiæ. 1. Ut non sit Neophytus, vel infamis, vel hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi, *Trident. Sess. 23. c. 4.* sine quo si primam Tonsuram vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi justa causa excuset) quia fraus est levis. Similiter venialis inconstantia videtur, sine justa causa, statum illum clericalem deserere. 3. Ut sit confirmatus, *Trident. Sess. 23. Cap. 4.* Et hoc obligat secundum *Bonacinam d. 8. p. 5. num. 10.* sub mortali, secundum *Sotum, & Con.* sub veniali. 4. Si ab alieno Episcopo Ordines suscipiat requiruntur litteræ Dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprii, originis, sive beneficii, sive domicilii. *Diana, aliique Par. 3. Tract. 4 Resol. 194.*

X. Requiritur etiam ut Ordo rite conferatur *Titulus* sustentationis, aut patrimonii, vel beneficii, vel paupertatis in Regularibus, *Trident. Sess. 21. Cap. 2.*

Ordo debitus temporis observandus est in susceptione unius Ordinis post alium: Hinc Diaconatum suscipere ante Subdiaconatum mortale peccatum est. Susceptio autem Episcopatus ante Sacerdotium invalida erit.

XI. Requiritur etiam *Tempus* certum & *interstitia*, sine quibus Ordines illicite conferuntur absque dispensatione, aut privilegio.

XII. Denique *Ætas*, in qua *ordinariè* Episcopus non potest dispensare; & sic pro prima Tonsura & Minoribus requiritur saltem septennium completum: licet *Quitan. Tract. 6. Sing. 21.* contra *Sanchez &c.* putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completus, *Fill. Tract. 9. Cap. 4. N. 28.* Pro Subdiaconatu vigesimus secundus. Pro Diaconatu 23. Pro Sacerdotio 25. omnes incepti. Pro Episcopatu 30. completus. *Vide Bonac. d. 8. q. 1. Filiuc. Tract. 9. Cap. 4. Layman Lib. 5. Tract 9. Cap 6 & 7. Diana P. 3. Tract. 4. Resol. 192.* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v.g. pro Sacerdotio, an annum 25. ingressus sit, ordinari non potest, *Sanchez, Layman, Bardi. d. 6. c. 11. p. 6. §. 2.* Peccat autem tam ordinans quam ordinatus, si desint qualitates & conditiones supra requisitæ.

QUÆSTIO Singularis est primo, quæ tractatur fuse apud *Quintan. Tract. 6. Singul. 19. Pag. 152.* An qui à suo Episcopo Ordinario accepit litteras Dimissorias, ut à certo Episcopo nominatim expresso Sacros Ordines suscipiat, possit licite illos ab alio Episcopo suscipere? Pro parte negativa adducit ille *Thomam Sanchez Tom. 1. Consil. Lib. 7. Cap. 1. Salcedum, ac Rodriguez in Sum. Cap. 14.* Affirmativam tamen ipse cum aliis fusè sustinet, si non adfuerit specialis causa, cur ordinandus ad hunc potius Episcopum, quam ad alium destinetur, cum veras Dimissorias habuisse supponatur, & possit aliquando præsumi destinantis consensus: & hoc posito, nec irregularitatem, nec inde suspensionem incurri: quod fusius deducit idem loco supra citato.

QUÆSTIO singularis secundo: An aliquis ordinari possit Sacerdos, extrà Missionem, sine alio titulo quam deputationis ad certam Missionem?

Respondeo id fieri posse ex designatione eorum, qui facultatem acceperunt illum Titulum quibusdam personis applicandi, qualem facultatem per Bullam Pontificiam plerumque habent pro suis Alumnis qui præsunt Seminariis Missionum.

Quin & ab Episcopo Vicario missionis Hollandiæ ordinari posse aliquem sibi nullo modo subditum, solo titulo deputationis ad eam Missionem, docet *Verjuys Tract. 12. Art. 1.* Quia talis deputatio habet rationem Beneficii, non tantum simplicis, sed etiam pastoralis, cum Missionarii soleant habere facultates pastorales.

Pro Missionibus quomodo, & cujus facultate conferri possint Ordines extra tempora, & non servatis interstitiis, & dispensari in ætate jure communi requisita, vide supra hoc Tomo in Mission. Fac. 26. & 27.

§. II. *Sin-*

§. II.

Singulorum Ordinum scientia, ritus, Officia, Privilegia, &c.

UT sciant *Neomistæ* quo modo debeant se ad sacros Ordines præparare, & in iis actu suscipiendis se gerere, commodum erit, si diligenter advertant sequentia:

I. Quoad *Scientiam*, constat ex Canonibus, illiteratos non posse promoveri ad Ordines etiam minores. Per *Illiteratos* autem intelligendos esse linguæ Latinæ ignaros, declaratur ex Tridentino *Sess.* 23. *Cap.* 11. ubi statuit, ut, *Minores Ordines iis, qui saltem Latinam linguam intelligunt, conferantur.* Quo in genere gravis est sententia Concil. Lateran. Can. 29. *Si* (Prælati) *ignaros & rudes ordinare præsumpserint, & Ordinatores & Ordinatos gravi decernimus subjacere ultioni.*

In illis tamen qui primos Ordines suscipiunt minorem hujus linguæ & doctrinæ peritiam quam in progressu requiri colligitur ex ipso Trident. eâdem Sess. Cap. 11. *Atque ita de gradu in gradum ascendunt, ut in eis cum ætate vitæ meritum & doctrina magis crescat.*

Sed *Quæstio* est, quantam doctrinæ mensuram debeant Episcopi aut Examinatores exigere ab eis, qui ad majores Ordines promoventur?

Respondetur; eam mensuram optime determinari ab ipso Trident. Sess. 25. Cap. 12. *Subdiaconi & Diaconi ordinentur habentes bonum testimonium, & in minoribus Ordinibus jam probati, ac litteris, & iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructi.* Ubi cum Concilium tantum requirat scientiam necessariam ad exercitium Ordinis, quem actu suscipiunt, non decet Examinatoré ad alia divagari: nam si velint ordinandi per Confessiones aliaque ministeria saluti animarum ulterius vacare, de scientia ad Pœnitentiæ tribunal requisita aliud examen in ordine ad Approbationem instituitur, uti fusius advertit *Gaspar Hurtado de Ordin. Dis.* 12. *aliique.*

QUÆSTIO specialis est, An Examinator committat *Simoniam*, si approbet ad Ordines illiteratum, vel aliàs indignum, pecuniæ, aut munerum pretio accepto, vel accipiendo?

Responsio affirmativa communis est, si ipsius examinis & suffragii intuitu, non laboris, aut industriæ, aut præviæ institutionis titulo horum aliquid, & maximè ex aliquo contractu, accipiatur. Quia tale examen & suffragium etsi per se non sit res sacra, est tamen rei Sacræ, scilicet Sacris Ordinibus, annexum. Pro hac resolutione plures juris ac Theologiæ Doctores fusius addicit *Anton. Quintan. Tract.* 6. *de Ordine, singulari* 15. Varios etiam alios ibidem Titulos examinans, ex quibus possit Examinatori licita esse aliqua compensatio.

II. Nulli licet ad suscipiendos Ordines accedere, qui sit filius naturalis vel illegitimus, sine prævia dispensatione, aliàs fieret irregularis, *Cap.* 1. *de Fil. Presb.* Ad minores autem Ordines dispensat Episcopus, ad Majores solus Pontifex lege ordinariâ: cum intrante Religionem jus commune ad omnes Ordines dispensat. De hac, & Irregularitatibus ceteris sacros Ordines impedientibus fusius in §. *sequenti.*

III. Nullus admittitur ad sacros Ordines, qui sit notatus aliquo Crimine notorio depositione digno ante obtentam dispensationem. Peccata autem notoria depositione digna habentur in jure Adulterium, perjurium, homicidium, falsum testimonium, quando ita sunt publica, ut nulla possint tergiversatione celari.

IX. Peccat mortaliter, qui ad Ordines accedit cum conscientia cujuscumque peccati mortalis. Moris proinde est, ut præmissâ Confessione Ordines suscepturi de manu Episcopi sacram Communionem devotè accipiant. Vide alias conditiones §. superiori expressas quoad ritus & Officia singulorum Ordinum.

V. Suscipitur *Subdiaconatus* hoc modo: Primo amictus capiti ordinandi ab Episcopo imponitur, & manipulus in brachio, & Dalmaticâ induitur. Postea datur illi ab Episcopo liber Epistolarum, dicendo: Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem eas legendi in Ecclesia Sancta Dei tam pro vivis, quam pro defunctis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Huic etiam ab Episcopo datur Calix vacuus, cum patena, & urceolus cum aqua: & bacile cum manutergio ab Archidiacono dicente: Vide ejus ministerium vobis traditur &c.

Officium Subdiaconi est, Calicem & panem ad altare portare, vinum celebranti ministrare, Evangelium non è pulpito prædicare, ordinandos & baptizandos offerre.

VI. Pro *Diaconatu*. Postquam Episcopus dixit, Accipe Spiritum sanctum ad resistendum diabolo & tentationibus ejus, in nomine Domini: & postquam dedit stolam super humerum sinistrum, porrigendo librum Evangeliorum ait, Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini, Amen. Item Episcopus ponit manum super caput ejus dicens, Emitte in eum, quæsumus Domine, Spiritum sanctum &c. & præbet ei stolam. Cum traditione Evangelii sentit D. Thomas imprimi Characterem.

Officium Diaconi est, pauperum curam gerere, Episcopis & Presbyteris ministrare, Evangelium prædicare, non tamen è loco superiori; item ordinandos & baptizandos offerre.

VII. Pro forma *Presbyteratus*. Postquam Episcopus reflexit stolam ab humero sinistro in dexterum in modum crucis dicendo, Accipe jugum Domini, jugum enim suave est, & onus ejus leve. Et postquam dedit vestem Sacerdotalem, & consecravit manus dicendo, Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam Unctionem, & nostram benedictionem, porrigendo Calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia superposita, dicit, Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quam pro defunctis in nomine Domini. Deindè imponendo ambas manus super caput illius dicit, Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt: Imprimitur character in traditione Calicis & patenæ.

Officium Sacerdotis est docere seu prædicare, solvere & ligare, consecrare & Sacramenta administrare.

VIII. *Episcopus* consecratur cum assistentia trium Episcoporum, vel etiam unius Episcopi cum Pontificis dispensatione, assistentibus duobus Sacerdotibus. Et constat hanc dispensationem variis fuisse concessam; sic enim Gregorius XIII. concessit Patriarchæ Æthiopiæ, qui erat Societatis Jesu, ut solus sine aliis Episcopis illic Episcopos ordinaret, ut testatur Henriquez *Lib.* 10. *Summa Cap.* 24. Et in Belgio ex concessione Innocen-

nocentii X. Anno 1647. Fabius Chisius tunc Nuncius Apostolicus ordinavit Jacobum de la Torre in Archi-Episcopum Ephesinum assistentibus loco Episcoporum, duabus personis in dignitate Ecclesiastica constitutis.

QUÆRES, An valida esset talis ordinatio, si contingeret illicite vel ignoranter fieri absque Pontificis dispensatione? Validam fore probabile putat Scildere *de Princip. Conscien. Tract. 2. Num.* 118. & Herinx *de Sacram. Ord. Disp.* 10. *Num.* 63. cum D. Antonino, Sylvestro, Aversa, Turrecremata, & aliis, qui censent unum Episcopum principaliter totam consecrationem perficere, & alios esse quasi coadjutores. Sed quia plurimi contrarium docent, & in hac materia pro valore Ordinis via tutior sequenda est, Episcopus sic ordinatus deberet sub conditione rite reordinari, ut censet ipse *Herinx, Scildere & Aversa*.

Porrò in *Ritu* consecrandi Episcopum, ille Episcopus qui Consecrator est, post varios Ritus inungit Chrismate ambas Electi manus simul junctas primo in modum Crucis, & mox palmas integras; dicens, Ungantur manus istæ de Oleo sanctificato, & Chrismate sanctificationis &c. Postea benedicit & tradit ei Baculum pastoralem cum oratione, Accipe baculum &c. Deinde Annulum benedictum inserit digito annulari manus dexteræ, dicens, Accipe Annulum fidei scilicet signaculum, quatenus Sponsam Dei sanctam videlicet Ecclesiam intemeratâ fide ornatus illibate custodias, Amen. Postremo, tradito ei Evangelio clauso recipit Consecratum ad Osculum pacis.

Munus peculiare Episcopi supra Sacerdotem est, quod possit Clericos ordinare, Virgines benedicere, Ecclesias dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chrisma conficere, vestes & vasa consecrare, Chrismate ungere, excommunicare, interdicere, & suspendere à Sacris. Has enim actiones requirit Ordo & gubernatio Ecclesiasticæ Hierarchiæ: quibus dignitas Archi-Episcopi & Primatis aliquas prærogativas superaddit, ut est gestatio Pallii diebus quibusdam solennibus in Missarum celebratione, quod plenitudinem potestatis significat: prælatio Crucis in locis exemptis suæ Provinciæ: cæteris Episcopis suæ Provinciæ præsidere: cognoscere de eorum criminibus, & pœnam imponere, licet non possit procedere ad eorum depositionem, hoc enim Papæ reservatur, ut in Cap. de Transl. Prælat. &c.

IX. Status Clericalis habet etiam quædam *Privilegia* in jure Canonico sibi annexa, ut quod Clericus sub pœna excommunicationis non possit percuti, aut in rebus suæ personæ adhærentibus violari. Habet etiam privilegium fori, quod non possit capi & incarcerari à Judice seculari, nec possit judicari aut puniri nisi à Judice Eccl. nisi hoc ultro potestati civili illum tradat puniendum. Clerici etiam gaudent immunitate à solutione gabellarum aut vectigalium. Quæ tamen non extenduntur ad constitutum in Minoribus tantum, nisi sit in via ad Ordines majores, post *Trid. Sess.* 23. *Cap.* 6. Quæ omnia, aliaque plura ubi viget potestas Ecclesiæ sub gravi censura observanda sunt. Advertat tamen Clericus per dimissionem habitus, & enormia flagitia posse amitti privilegium Clericale, ex multorum sententia.

X. Clericis etiam Canones interdicunt quædam *Officia, artes, & actiones*, quæ eorum statum dedecent: ut exercere officium Medici, aut chirurgi, ubi opus est incisione vel adustione: 2. officium Judicis in causa sanguinis, aut Advocati, Patroni, Tabellionis in placitis secularibus: 3. Portare arma nisi in itinere: 4. Tabernas frequentare: 5. Venationi clamosæ vacare: 6. Exercere mercaturam aut negotiationem per seipsum lucri causâ: 7. Ludere aleis nisi recreationis causâ, illis autem ludere pro magna quantitate ob lucrum, *Navarrus* mortale existimat. Ordines enim Sacri, ut hominem soli Deo consecrant, ita vitam requirunt irreprehensibilem; & à seculi moribus longissime segregatam.

§. III.

Enumerantur & explicantur IRREGULARITATES, quæ etiam Ordinationem impediunt.

IRregularitas est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, & susceptorum usum impediens. Alia oritur ex delicto, alia ex defectu. Ex illis aliquæ irregularitates impediunt ab omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio v. g. homicidium, aut bigamia: aliquæ non privant omni Ordinis ministerio, sed tantum ab aliquo, vel à solo ascensu ad Ordinem Superiorem v. g. Diaconus carens oculo sinistro inhabilis est ad Sacerdotium, exercere tamen ea quæ spectant ad Ordinem Diaconi non prohibetur. Dixi, irregularitatem *impedire* aut inhabilitare ad Ordines sacros suscipiendos, etiam primam tonsuram, & ad susceptorum exercitium: non enim actus illos reddit invalidos, sed illicitos, ut si absolvat Sacerdos irregularis, illicite id facit & punitur, non tamen facit invalide, & sic de aliis.

Ut incurratur Irregularitas ex Delicto, requiritur actus externus, & mortalis, & consummatus: quia pœna annexa est gravis, ut docet communis. Non potest Confessarius in ullis irregularitatibus dispensare; nisi ad hoc legitimum privilegium habeat.

Irregularitas *ex Delicto*, prima est quæ incurritur propter Baptismum serio, & scienter iteratum, idque tam respectu rebaptizantis, quam rebaptizati: quamvis in rebaptizante tantum impediat, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, nec incurritur si rebaptizatio tantum occulta fuerit, uti cum communi docet Bonacina, Toletus, Covar. Layman *Lib.* 1. *Tract.* 5. *p.* 5. *Cap.* 2.

Secunda oritur ex *violatione Censuræ*; ut si aliquis excommunicatus, vel suspensus actum aliquem Ordinis solenniter exerceat, nisi ignorantia invincibilis excuset, incurrit irregularitatem, quâ fit inhabilis ad istius ordinis exercitium.

Tertia incurritur, ob peccatum quo Clericus serio & scienter solenniter *exercet actum alicujus Ordinis*, quem nondum habet.

Quarta contrahitur, ob delictum quo aliquis *ordines male suscepit*, ut si ordinatus fuerit in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum, ut si fiat Sacerdos non suscepto Diaconatu &c. saltem si ministret in ordine sic per saltum suscepto: vel si ordinatus fuerit ante legitimam ætatem, vel si litteris dimissorialibus, vel non examinatus, vel furtive, scilicet ab Episcopo nec sciente, nec approbante.

Quinta, Propter *crimina enormia*, si sint *notoria*, & publi-

publica, qualia sunt quæ à jure annexam habent infamiam, ut incestus, adulterium, raptus, & alia recensita §. superiori, Num. 3.

Sexta irregularitas incurritur, ex injusta *membri mutilatione, vel homicidio* etiam indirectè tantùm voluntario: & comprehendit omnes qui ad alterutrum iniquè concurrunt sive in bello injusto, sive extra illud, etiam mandando, aut consulendo. Intelligitur autem hic fieri mutilatio, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, sive cui competit in corpore officium aliquod per se distinctum, ut manus, pes, auris, oculus &c. non autem digitus, dens, labium, aut sola auris cartilago, aut alia quæ tantùm ad corporis ornatū deserviunt. Nec incurrit qui alterum mutilat vel occidit ad necessariam, & justam sui defensionem. Quia irregularitas ex delicto non potest contrahi, ubi culpa non intervenit.

Hanc autem irregularitatem contrahit qui procurat in fæmina abortum fœtus animati: quia verum homicidium committit. *C. majores* 32. *q*. 2.

Irregularitas *ex Defectu*, incurri potest sine ulla culpa, aut peccato: & ideò non est pæna, sed aliqua inhabilitas ad susceptionem, vel exercitium Ordinum, propter certos defectus sive animi, sive corporis, etiam naturales & extrinsecos.

Prima hujusmodi irregularitas oritur, ex *Defectu Animæ*, qualem habent sequentes: 1. Amentes, Phrenetici, Arreptitii, & Epileptici: Si tamen hi antea ordinati sunt, & per annum eo morbo non laborarunt, permittitur illis Ordinum exercitium; quia præsumuntur jam liberati: si autem laborent raro sine clamore & notabili indecentia, permittuntur celebrare cum adjutore assistente qui sacrificium suppleat si illi deficiant. 2. *C. Illud* 7. *q*. 1. *Illiterati* Irregulares sunt, qui scilicet carent doctrinâ ad talem ordinem requisitâ. 3. *Neophyti*, sive recenter conversi, donec sint sufficenter instructi ex Episcopi judicio.

Secunda est, ex *Defectu Corporis*, qui reddit ineptum ad Ordinis exercitium; ut si sit cæcus, surdus, aut claudus, sic ut nequeat sine baculo ad altare accedere. 2. Si etiam careat pollice, indice, aut oculo sinistro, aut vi ejus visiva, opus est dispensatione ut ordinetur: quamvis si oculo dextero possit sine indecentia Canonem legere, id neget *Sayrus, Henriquez, Valentia*, &c. 3. Si adsit Deformitas corporis tanta, ut quis nequeat exercere ordinem sine aliorum horrore, offensione, aut scandalo, ut si careat naso, vel auribus, vel sit notabiliter gibbosus, leprosus, aut paraliticus, vel membra aliqua habeat superflua. In dubio an deformitas sit sufficiens, ad Episcopum pertinet judicare: quamvis quoad Regulares censeat Diana *Part*. 4. *Tractat*. 2. *Resp*. 75. citans Suarem & alios 5. id spectare ad eorum Prælatum; quamvis admittant Episcopum ex causa posse Prælati judicium non admittere.

Tertia ex *Defectu Natalium:* hinc irregulares sunt omnes Illegitimi, eo quod ratione originis nimis viles reputentur in ordine ad functiones tam sacras. Legitimari possunt tales jure communi. 1. Per matrimonium subsequens inter eorum parentes, si saltem tempore conceptionis potuerint hi validè contrahere. 2. Per professionem in ordine Religioso: quamvis etiam in hoc, ut ad dignitates promoveantur, indigeant dispensatione. 3. Per dispensationem Pontificis. Principes autem seculares tantùm possunt legitimare in ordine ad officia secularia, & hæreditates legitimè obtinendas.

Quarta ex *Defectu Ætatis*: quænam ætas ad singulos ordines requiratur, vide suprà §. 1. in fine.

Quinta oritur ex *Bigamia*: quia bigamus carnem suam divisit in plures uxores, ideoque non repræsentat unionem Christi cum Ecclesia. Non sufficit autem matrimonium ratum cum pluribus, sed debet esse verum & consummatum, vel certè præsumptum, quale censetur esse etsi secundum matrimonium fuisset invalidum. Hanc irregularitatem etiam incurrit, qui viduam non virginem ducit, & cognoscit. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & eam cognoscit: non tamen qui ducit à se prius corruptam. Qui etiam cognoscit propriam uxorem, postquam ab alio per adulterium cognita fuit. Qui matrimonium contrahit & consummat etiam cum virgine post solenne votum castitatis: quia quamvis invalidè contrahat, censetur tamen ex interpretatione juris duo matrimonia contraxisse, unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Ita jura, & DD. communiter.

Sexta est ex *Infamia*, sive juris, sive facti, modò crimen publicum sit: quamvis si sit homicidium, vel censuræ violatio etiam occultum sufficiat: imo censent non nulli cum *Suare, & Sylvestro* sufficere crimen esse occultum, quando infamiam ipso jure annexam habet. Infamia de qua hic, potest etiam oriri ex delicto parentum, & inde ex vilitate personæ, quam à sacris tractandis arceri decuit.

Septima, ex *Defectu Libertatis*. Hinc irregulares sunt primò, omnes Servi propriè dicti, non ii qui nunc passim aliis deserviunt. 2. Conjugati hic censentur non liberi, nisi uxores consentiant, & ipsæ castitatem voveant. 3. Curiales, ut sunt judices, advocati, & similes, non censentur liberi, dum talia officia secularia actu habent, nisi fiat cum speciali dispensatione Pontificis, quæ in causis criminalibus non conceditur: vel ex consuetudine à Pontifice permissa. 4. Idem est de militibus, Thesaurariis, Depositariis publicis, & qui Rempub. administrant. Item de Apparitoribus, & aliis qui crudelia officia exercuerunt, vel in causa sanguinis administri fuerunt, quos jure ad sacros ordines inhabiles declarant.

Octava oritur ex *Defectu Lenitatis*: etsi inculpabilis, ut ex homicidio in bello justo, vel in judicio, vel ex hominis mutilatione etiam justa. Quia Sacerdos, qui gerit personam Christi, debet ipsi in lenitate non esse difformis. Non fit tamen irregularis qui occidit vel mutilat in defensione inculpata, quia jura loquuntur de bello justo, vel judicio. Et in judicio quidem justo irregularis fit Judex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, & alii qui ad mortem vel mutilationem cooperantur activè, efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad ea ordinatam. Talis non censetur actio Confessarii, qui interrogatus de Reo, an mortem mereatur, responderet, Judici non habendum respectum personarum, sed circa illum suo munere fungi debere: quia hoc non potest præbere causam mortis nisi valdè remotam. Irregularis autem esset Confessarius, qui lictorem urgeret ad mortem reo accelerandam; vel qui ipsum reum impelleret,

ret, ut scalas ascenderet, vel caput securi præberet, ex sententia communi; ac proinde hic cautelâ opus est. Quamvis non desint Auctores qui censeant, neminem ex homicidio fieri irregularem, nisi ad illud concurrat tanquam publicus justitiæ minister, vel ad causæ probationem, vel ad executionem, vel tanquam privatus injustè, & cum delicto: ita *Suarez*, Reginaldus, Layman, aliique contra *Vasquez*, Hurtadum, Turtianum, &c. quam sententiam probabilem indicat Diana *Part. 3. Tract. 4. Resol. 70. & alibi.*

Dispensare irregularitatibus sive ad Ordines, sive ad alia, ad Pontificem præcipuè pertinet: in quibusdam etiam dispensare potest Episcopus, præsertim in illis quæ proveniunt ex delicto occulto, præterquam ex homicidio voluntario, & aliis deductus ad forum contentiosum. Dispensare idem potest, quando non datur recursus ad sacram Sedem, juxta statuta Ecclesiæ, & præsertim Tridentini *Sessione 24. de Reform. Cap. 6.* cujus verba citavi suprà *Part. III. Tract. 2. §. 4. in fine.*

Prædictæ irregularitates quia multiplices sunt, memoriæ causâ valdè commodè ad sequentes hos versiculos reducuntur: Quid in iis singula verba denotent, ex priori singularũ irregularitatum expositione colligitur; ubi *infirmus* denotat morbos corporis irregularitati obnoxios: *demens*, amentiam, phrenesim, & defectus animæ: *vitiatus*, vitium membrorum: *novus*, neophytum sive recenter conversum: *ignarus*, illiteratum, *obstrictus*, defectum libertatis in obstrictis officio seculari: reliqua facile patent, ut sequuntur.

Infirmus, demens, Vitiatus, Fœmina, Servus,
Infamis, Novus, Ignarus, Baptismate peccans,
Ordineve, Occidens, Mutilans, Bigamusque, Nothusque,
Hæresis, Obstrictus, Pauper, Puer exulat aris.

CAPUT VIII.

De Matrimonio.

§. I.

De Sponsalibus.

I. Sponsalia sunt, promissio deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri Matrimonii, inter personas jure habiles. Hinc ad sponsalia non sufficit dicere, *Volo te accipere in uxorem*, quia non est promissio, sed propositum. Neque valida sunt contracta ante septennium, quia non præsumitur promissio illa deliberata esse. Quod si major septennio contrahat cum parte, quæ est infra septennium, tenetur ille quidem, non jure sponsalium, sed promissionis.

II. Neque subsistunt sponsalia inita per vim, dolum, errorem, vel ignorantiam circa substantiam, aut conditionem substantialem, si sit notabilis, uti de voto, & aliis contractibus dici solet.

III. Ad sponsalia requiritur utriusque partis promissio, sic ut non coalescant etiamsi una pars promittat, & altera acceptet, nisi hæc simul promittat, aut se obligare intendat. Quia requiritur promissio mutua & reciproca, nam sine hac promissione reciproca, contractus sponsalium in jure dicitur claudicare.

IV. Si Pater, vel Mater pro filio aut filia, aut Curator pro eo, cujus curam habet *præsente* vel non contradicente (dummodò metus absit) sponsalia contrahat, valida erunt. Quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanchez, Lib. 1. d. 22. Diana, Part. 3. Tract. 4. Resol. 270.* Imò etiamsi contrahat pro *absente*, si is resciens id expressè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanchez, Pontif. Diana, Part. 3. Tract. 4. Resol. 271.*

V. Quando verba vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet: in externo autem communi intelligentiæ, & sensui verborum; ita tamen, ut potius inclinetur in favorem Matrimonii. *Diana Part. 3. Tract. 4. Resol. 205. Bonacina q. 1. p. 1. aliique.*

VI. Etsi utraque pars dicat, *non ducam aliam quàm te*, non fiunt sponsalia. Quia illa verba sunt vera, etiamsi pars maneret in cœlibatu.

VII. Denique per munera reciprocè missa non censentur contrahi sponsalia. Si tamen Titius misit Cajæ annulum cum promissione Matrimonii, & illa promissionem hanc intelligens dixit, *recipio*, valida sunt sponsalia. Quia illa signa externa mutuum consensum, & promissionem sufficienter indicant. *Filliucius, Layman, Lib. 5. Tract. 10. Cap. 1.*

VIII. Ex sponsalibus validè contractis resultant hæ obligationes: 1. Tenetur sub peccato mortali una pars inire Matrimonium, quando ab altera requiretur, nisi certus terminus præfixus fuerit: hoc enim omni contractui commune est. *Sanchez, Coninck, Diana Part. 3. Cap. 4. Resol. 245.* Secundò, qui post sponsalia recusat promissum Matrimonium contrahere, cogi potest à Judice, etiam per censuras. Notant autem plurimi quod illa coactio rarò feliciter succedat.

IX. Si quis promisit animo simulato alteram ducere: per se loquendo ad nuptias non obligatur, damnum tamen inde exortum compensare debet. Si autem datâ promissione puellam ad copulam induxerit, eam ducere tenetur. Nisi tamen illa esset longè inferioris conditionis, v.g. vir esset nobilis, illa agricolæ filia, tunc enim illam dotando satisfaciet. Quòd si illa conscia suæ disparitatis in copulam consenserit, etiam ad dotem jus amisit: quia censetur ipsa ultrò decipi voluisse. *Vasquez, Sanchez, Bonacina, Lessius, Layman, hic cap. 1. Num. 10.*

X. Sponsalia posteriora contra priorem finem inita, tametsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida, *Sanchez, & Villalob.* Contrarium tenet *Pontius Coninck cum Diana Part. 3. Tract. 4. Resol. 210.* Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet injustum, *Bonacina, Part. 5. & 7. Layman Cap. 1. n. 5.*

XI. Ubi Tridentinum non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in Matrimonium per quævis signa externa maritali affectu exhibita, v.g. per copulam. Ubi verò Trident. receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina sine parocho & testibus.

XII. Dissolvuntur autem sponsalia, I. per Matrimonium validum cum altera initum, ut supra diximus.

II. Per mutuam remissionem prioris promissionis.

III. Per impedimentum dirimens Matrimonium posteà superveniens.

IV. Per enorme crimen unius partis solvuntur sponsalia ex parte innocentis. Tale crimen est hæresis, homicidium, furtum grave, fornicatio, & hæc quidem etiam ante sponsalia ex parte sponsæ commissa, si fuerit à Sponso ignorata. Imò si Sponsa liberè patiatur

ab altero tactus impudicos, oscula & amplexus potest Sponsus resilire: non potest tamen Sponsa resilire, etsi eadem Sponsus exerceat, nisi fiat in istis valdè enormiter notorius. Quia actus illi in Sponso non ita redundat in dedecus Sponsæ, sicut vice versâ redundare solent.

V. Si superveniat notabilis mutatio, quæ ab initio cognita à contrahendis Sponsalibus deterruisset, v.g. odium grave inter Sponsos, insignis morum asperitas, periculum valdè probabile, ex Matrimonio oritura scandala, aut gravia odia inter parentes, aut alios amicos. *Bonacina, Layman, &c.*

VI. Si alteruter incidat in morbum qui solet esse perpetuus, aut valdè diuturnus; ut morbus caducus, lepra, &c. aut Sponsa mutiletur aut enormiter deformetur, aut Sponsus amissione officii aut alio modo reddatur ineptus ad rei familiaris sustentationem *Sanchez, Coninck, Bonacina, Diana, Layman &c.*

VII. Si magna alterius partis debita detegantur, aut Sponsa promissam dotem præstare nequeat, vel Sponsus cum magno Sponsæ incommodo incipiat vagari, aut sine ejus licentia ad longinquas terras proficiscatur: quia tunc meritò censetur suo juri renuntiare.

VIII. Dissolvuntur quoque Sponsalia etiam jurata per ingressum alterius in Religionem, aut votum ingrediendi aut Ordinis sacri susceptionem. *Bonacina, Layman, &c.*

IX. Quando prædictæ causæ sunt manifestæ, non requiritur auctoritas judicis ad dissolvenda Sponsalia, alioqui requiritur. Quod si Sponsus cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit Sponsam, censetur tacitè juri suo renuntiasse, & Sponsalia ratificasse. *Layman, Cap. 2. Num. 20. &c.*

X. Si contingat Sponso supervenire novam hæreditatem, ita ut illi Sponsa jam sit inæqualis, non habet ideò jus resiliendi, quia non est deceptus in conditione Sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de Sponsa si ipsi hæreditas nova superveniat. *Sanchez, Coninck, Regin. Diana Part. 3. Tract. 4. Resol. 268.*

QUÆSTIO est, An virgo quæ contraxit Sponsalia, possit validè & licitè se solvere, ab obligatione Sponsalium de futuro, emittendo votum simplex castitatis in seculo.

Respondetur affirmativè apud *Lessium in Auctar. Pag.* 280. ubi in hanc sententiam adducit *Angelum, Sylvestrum, Richardum, Domin. Sotum in 4. Dist. 27. q. 2. Art. 5.* qui rem resolvit his verbis: Utrum per „votum castitatis dirimantur Sponsalia, disputari so„let: attamen in dubium vocari non debet, quo minùs „tale votum sit licitum, atque adeò Sponsalia dirimens, „cùm sit melioris frugis: quæ exceptio semper in „Sponsalibus implicatur.

§. II.

De Matrimonii valore, Ministro, usu &c.

I. MAtrimonium est Sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier legitimè invicem tradunt jus in mutua corpora, in ordine ad perpetuam vitæ societatem, & prolis susceptionem.

II. Hujus Sacramenti materia proxima est mutuus consensus utrimque signo externo expressus, in quantum est prædicti juris traditio. Forma autem est idem consensus quatenus habet rationem acceptationis, ut docet *Suarez, Vasquez, &c.*

III. Minister Matrimonii non est Sacerdos, sed ipsi conjuges, qui contrahendo ponunt consensum conjugalem, in quo consistit materia, & forma hujus Sacramenti, *contra paucos mod.* Verba quæ hunc consensum declarant, debent esse de præsenti, v.g. *Ego te duco*, non autem, *ego te ducam.*

IV. Matrimonium dicitur *Ratum*, in quo nondum secuta est copula conjugalis. *Consummatum* verò quando copula accessit. Probabile est Pontificem posse in Matrimonio rato dispensare. Ratio potissima est, quod diversi Pontifices, relati suprà Pag. 52. in illo dispensarint: supponendum namque est eos processisse non temerè, sed prævio maturo consilio & deliberatione; uti latiùs Pag. citatâ. Nec refert, quòd diversi etiam Pont. noluerint dispensare, id alienum rati à sua potestate: quia argumentum, quod ex praxi priorum docuimus, non arbitramur esse certum aut infallibile, sed tantum probabile; cui non obstat praxis contraria aliorum. Qui fortassis etiam non dispensarunt defectu justæ causæ, aut voluntatis, cum dispensatio sit libera; non autem ex defectu existimato suæ potestatis absolutæ.

Certum autem est post Matrimonium ratum & nondum consummatum conjuges posse religionem intrare, aut si unus tantùm intraverit, post ejus Professionem alterum cum quo voluerit posse contrahere. Jura cogitantibus de Religionis ingressu concedunt ab inito Matrimonio bimestre ad deliberandum ante consumationem.

V. Ad Valorem Matrimonii requiritur præsentia Parochi proprii, vel alterius Sacerdotis ex ipsius aut Episcopi licentia, ac duorum saltem testium, post Tridentinum Sess. 24. Cap. de Reformat.

Sufficiunt quicunque testes, modò intelligant quid fiat; & sufficit Parochus viri, vel fœminæ etiam in aliena Diœcesi, & etiamsi nondum sit ipse Sacerdos, & etiamsi præsens contradicat, aut vi detineatur, modò Parochus præsens cum testibus intelligat quid fiat, scilicet videndo, aut audiendo.

VI. Denuntiationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi voluntate, & quadam tacitâ commissione. Possunt etiam ex omitti volente Episcopo ex causa. *Sà, Perez, aliique ex Trident. Sess. 24. Cap. 1.* quod præcipit, ut illæ fiat in Parochia utriusque contrahentis, ex Declarat. Cardin. & tribus diebus festivis continuis, non tamen immediatis, de quibus *Bonacina q. 2. p. 6. &c.*

VII. Benedictionem omittere, aut ante eam consummare Matrimonium per se non est mortale; quod si fiant hæc sine causa est veniale, *Sà, Sanchez Bonacina, p. 4. q. 6. Num. 2.*

VIII. Ætas ad valorem Matrimonii requisita in fœmina sunt anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & ante si sint potentes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas etiamsi adhuc non possint coire; expectandum vero deindè usque ad annum decimum octavum, ut judicetur, an sit perpetuum impedimentum, nec validatur illud Matrimonium per copulam posteà sequentem, nisi ad minimum tacitus utriusque partis consensus accedat *V. Sà, & Layman, hic Cap. 11. Num. 1.*

IV. In dubio an sit legitimum Matrimonium primo initum, non est dissolvendum, sed secundò contractum irritandum. Nec uni soli juranti esse impedimentum, post contractum credendum; semper enim in dubio

dubio præsumendum pro Matrimonio. *Sà, Menoch. Sanchez, Lib. 2. D. 45. Num. 14.*

X. Non potest conjux cum altero contrahere nisi habeat certitudinem de morte conjugis. In dubio autem, an talis certitudo habeatur Judicis Ecclesiastici arbitrio judicandum relinquitur. *Sanchez, Sà, Navarr. Cap. 22. Num. 56.*

XI. Bonâ fide conjugati, non sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessario, quando probabiliter timeri potest magnum damnum. *Sà, Sanchez, Navarrus.*

XII. Tenetur uxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conventum, & ipsa non cogeretur aliquâ necessitate migrare, aut nisi insciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cum periculo animæ vel corporis, vel post Matrimonium factus esset vagabundus. *Covar. Navarrus Cap. 14. num. 20. aliique.*

XIII. Uxor graviter peccat, si marito non obediat in re honesta, & magni momenti. Quod si vir bona familiæ deposcat, ut eâ prodigè expendat, potest uxor licitè ea negare, aut abscondere.

XIV. Qui certò scit Matrimonium suum esse invalidum, non potest debitum conjugale petere, aut reddere. Si sit dubius, etsi possit reddere, petere tamen non potest, antequam veritatem debitè inquirat, postea si nihil certiùs deprehendat, potest petere, & dubium deponere.

XV. Si quis ad uxorem situ præpostero accedat, sed in vase naturali, sine periculo effusionis seminis, probabiliter aliqui censent esse tantùm veniale, alii docent esse mortale. Si autem congrua ratio subsit, v.g. quod conjux sit gravida, quod sic major sit spes concipiendi, nullum omninò est peccatum.

XVI. Gravis est obligatio inter conjuges reddendi debitum conjugale, quando rectè & moderatè petitur. Si tamen uxor innocens sciat virum mœchatum esse, aut contrà, habet jus negandi, si velit. Item, si indè metuat sibi grave damnum prolis, aut sanitatis, aut maritum insigniter ebrium advertat.

XVII. Non licet conjugibus in usu Matrimonii aliquid facere, ex quo conceptio prolis directè impediatur, etiamsi periculum in partu, aut paupertas ex multa prole timeretur. Quia sic agerent contra finem principalem Matrimonii, quod est à Deo ordinatum ad prolis generationem. Possunt tamen propter tale periculum aut paupertatem cum mutuo consensu abstinere.

QUÆSTIO est, An Matrimonium licitè contrahatur coram Ministro hæretico, postquam legitimè contractum fuit coram Sacerdote?

Respondet adhunc casum negativè *Lessius in Auctar. Cas. 24.* quia apparet esse professio quædam Religionis, aut ritus hæretici, eo quod Minister videatur in hoc actu instar personæ sacræ adhiberi. Testatur tamen *Joan. Verjuys Ord. Prædicatorum in suo Pastorali Tract. 13. Art. 7.* illam esse praxim communem in quibusdam partibus Hollandiæ, & Confœd. Provinciarum, sine ulla Catholicorum contradictione: Quia aliàs Matrimonia illa non haberentur apud hæreticos legitima, cum magno Catholicorum incommodo, qui hinc non colligunt ullam ritus hæretici professionem, & Ministri apprecantis verba habent tantùm pro civili aut politica gratulatione, eoque magis quod hæretici non admittant Matrimoniũ verum esse Sacramentum.

§. III.

De Impedimento Matrimonii.

IMpedimenta dicuntur alia *Impedientia* tantùm, quæ Matrimonium reddunt illicitum, sed non invalidum: alia sunt *Dirimentia*, quæ & illicitum & invalidum constituunt. Prioris generis impedimenta scil. *Impedientia*, sequenti versu exprimuntur:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus Feriarum,
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

I. *Ecclesiæ vetitum*, est prohibitio Episcopi vel Parochi, quæ fieri potest propter dubium de aliquo impedimento, aut inhabilitate inter Sponsos volentes contrahere.

II. *Tempus*, scilicet, ab Adventu usque ad Epiphaniam inclusivè, & à die Cinerum usque ad octavam Paschæ: quo tempore non est licita benedictio nuptialis, nec convivium, nec Sponsæ ad domum traductio. At sine his illo etiam tempore Matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi quidam consummare negent licere, nisi cùm rite est benedictum.

III. *Sponsalia* cum altera persona, quamdiu non sunt ritè dirempta, Matrimonium cum alia impediunt.

IV. *Affinitas* contracta per Catechismum inter Respondentem & Catechizatum: sed sublatum est hoc impedimentum per Concilium Tridentinum.

V. *Votum*, scilicet simplex castitatis, vel religionis, sive non nubendi. *Sanch. hic aliique.*

VI. *Criminis* impedimentum est varium, primò uxoricidium, nisi esset in adulterio deprehensa, ut aliqui addunt.

II. Incestus cum uxoris viventis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

III. Vi accipere alienam Sponsam.

IV. Convictum esse in judicio Sacerdotem occidisse.

V. Solennem agere pœnitentiam, dum illa durat.

VI. Fieri Patrinum filii, ne possit uxor petere debitum. Verùm hæc criminis impedimenta per non usum sublata esse docet *Navarrus, Sanchez, Coninck, Layman. hic Cap. 25.* Potest in cæteris prædictis Episcopus dispensare, quando est periculum incontinentiæ. Non debet autem, nisi urgente causâ, concedere tempore prohibito nuptiarum celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia:

Impedimenta Dirimentia, memoriæ causâ, hoc metro aptè comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affinis, si clandestinus, & impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

I. *Error*, scilicet cùm creditur esse persona quæ non est (secus si erretur in personæ qualitate ut divitiis, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber qui servus est. Quod si error qualitatis ad errorem personæ pertineret, dirimeret; ut si intendebat cum primogenito & hærede nobilis familiæ contrahere, cùm talis non sit, sed secundus aut tertius filius.

II. *Conditio*, irritat, si sit contra substantiam contractus, ut contra perpetuitatem Matrimonii, aut fidem

conjugalem, & uterque consentiat, v.g. contraho tecum eâ lege, ut adulterio victum quæras, vel ut non simul vivamus, velut debitum non reddas, aut ut ego non reddam, vel ut conceptio impediatur, vel ut proles non educetur. Quod si talis conditio apponatur jam contracto Matrimonio, non irritat.

III. *Votum*, scilicet solenne religionis, vel per susceptionem Ordinis sacri. Votum autem simplex castitatis, tantùm impedit, non dirimit Matrimonium, præter vota simplicia quæ statim à tyrocinio emittuntur in Societate JESU.

IV. *Cognatio*, quæ dicitur *carnalis*, est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusivè. Et quidem quoad primum gradum fortassis dirimit jure naturæ; quoad reliquos tres, solo jure Ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his justa de causa dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ probabile est omnes jure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes Regulæ:

Prima, In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ tot sunt gradus, unâ demptâ, scilicet stipite: v.g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos & avus in secundo, &c.

Secunda, In linea transversa æquali (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Undè frater & soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patrueles & consobrini in secundo, filii eorumdem in tertio.

Tertia, In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus & neptos, filius & soror patris sunt consanguinei in secundo gradu.

V. Altera est cognatio *Spiritualis*, quæ oritur ratione Baptismi, & Confirmationis, ac Matrimonium dirimit inter baptizantem, & hujus patrem & matrem, Item inter suscipientem & susceptum, & hujus patrem & matrem.

VI. Tertia est cognatio *Legalis*, quæ est propinquitas personarum orta ex perfecta adoptione in filium aut nepotem, ut succedat ex intestato tamquam necessarius hæres in quartam partem bonorum, vel tanquam filius in totum. Illa dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum inter adoptantem & adoptatum, ejusque descendentes. Probabile tamen esse, post Tridentinum, dirimere tantùm usque ad secundum gradum inclusivè, sicut cognatio spiritualis, notat *Diana Part. 9. Tract. 6. Resol.* 54.

VII. *Crimen*; quod Matrimonium dirimit, Primum est, Homicidium conjugis ab altero conjuge & alio tertio, sive physicè, v.g. gladio vel veneno, sive moraliter, ut imperio vel suasione perfectum, eo consilio, ut postea inter se Matrimonium contrahant.

Secundum est Adulterium, quando nimirùm duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, & vel Matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis.

Tertium, est Raptus, per quem persona cum violentia abducitur libidinis exercendæ, vel Matrimonii ineundi causâ, *S. Thom. Molin. hic D.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundum Trident. quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Rapta tamen non censetur fæmina quæ volens, & sine vi aliis illata abducitur.

VIII. *Cultus disparitas*, id est, diversitas religionis inter baptizatum & non baptizatum. Unde Matrimonia cum hæreticis, etsi plerumque illicita, sunt tamen valida. Existimo tamen Matrimonium Catholici cum Anabaptista nullum esse, si pars hæc nondum Baptismum susceperit.

IX. *Vis, metus, Violentia* irritat Matrimonium, sive fuerit à Sponso, sive ab aliquo tertio illata in ordine ad extorquendum Matrimonium cum metu cadente in constantem virum, nec firmatur consensu, aut juramento, aut copulâ durante metu.

Talis verò est metus carceris, vel flagellorum, aut magni damni: non est autem talis, qui à Superiore justè incutitur, aut si quis contrahat, ut evadat legitimam pœnam mortis, aut ducat filiam medici nolentis alioqui mederi. Aut si cymba casu vel tempestate eversâ virgo metu mortis contrahat per verba de præsenti cum alio nauta, ut in ejus cymbam recipiatur; Et de facto, Antverpiæ hoc casu in litem adducto, virgo opulenta nautæ adjudicata fuit.

X. *Ordo*, scilicet sacer, sive major (non autem minores) invalidat Matrimonium contrahendum. Quod si quis conjugatus ordinetur, sine consensu uxoris, nec poterit uti ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem ordinem ascendere, nisi Religionem professus. Non potest autem profiteri, si Matrimonium erat consummatum, nisi uxore consentiente & castitatem vovente; juxta *Cap. cùm sis, de Convers. Conjugat.*

XI. *Ligamen*, Scilicet prioris conjugii, quo durante invalidè contrahit cum alio: contingit tamen licitè fieri, si de morte prioris conjugis certitudo habeatur, quòd, si is posteà compareat, tenetur altera compars dimisso posteriore conjuge, ad priorem redire. *Bonacina aliique.*

XII. *Honestas*, significat impedimentum publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius cum qua contraxit Sponsalia, vel Matrimonium ratum; & quidem ante Tridentinum & jure antiquo hoc impedimentum dirimit Matrimonium inter sponsum & consanguineos Sponsæ usque ad quartum gradum, oriturque ex Sponsalibus quibuscunque etiam invalidis, præterquam ex defectu consensus: Jure novo Tridentini non oritur, si Sponsalia sint invalida, & irritat tantùm usque ad primum gradum, si oriatur ex Sponsalibus; ad quartum verò, si ex Matrimonio rato sequatur. *Bonacina, Sanchez, Lib. 7. D. 68. Fillincius, Tract. 10. Part. 2. cap. 6.* Differt hæc honestas ab impedimento affinitatis specialiter in eo, quod hoc supponat intervenisse copulam, non autem publicæ honestatis.

XIII. *Ætas*, quæ requiritur ad valorem Matrimonii est in viro annus 14. in fæmina 12. completus, nisi malitia suppleat ætatem, id est maturitas judicii, & potentia ad copulam. *Cap. de illis, &c.*

XIV. *Affinitas*, est propinquitas personarum nata ex copula carnali, sive licita, sive illicita: utraque jure saltem Ecclesiastico dirimit Matrimonium, illa usque ad 4 gradum inclusivè; hæc verò jure novo usque ad secundum tantùm, siquidem copula antecedat Matrimonium: nam si superveniat, v. g. si Titius cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu,

non

non dirimit, licet is qui peccavit non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur sicut in consanguinitate.

XV. *Si clandestinus*: Matrimonium clandestinum dicitur, quod contrahitur sine Parocho, & duobus ut minimùm testibus, qui possunt esse fæminæ, aut quivis usum rationis habentes, quod irritum est, ubicumque Tridentinum est receptum, de quo suprà §. 2. *Num.* 5.

XVI. *Impos*, indicat impotentiam ad copulam conjugalem, sive ex parte unius, sive utriusque, quæ ut Matrimonium dirimat debet esse perpetua, & Matrimonium præcessisse, non enim sufficit posteà supervenisse: si dubium sit an præcesserit, probabilius est dirimendum esse.

Censetur absoluta *impotentia*, quæ non potest tolli sine miraculo, aut peccato, aut vitæ periculo, secùs si possit auferri orationibus, aut exorcismis, aut adhiberi remedium per ætatem, aut artem, sine gravi periculo. In maleficio, & impotentia, quæ speratur posse tolli, datur triennium ad explorandum an possint copulari; quod si non sit sperandum, statim separari debent. Quæ sine periculo vitæ potest concipere, etiamsi sine eo non possit parere, non censetur impotens, uti docet *Bonacina*, q. 3. *Part.* 13. *Busen ex Henriquez*, *Filliucius*, *Coninck*, *aliique*.

Quæstio est primò, apud *Card. Lugo Respon. Mor. Lib.* 1. *Dub.* 45. An Episcopus propter abusus, v.g. contrahentium quidem in præsentia Parochi & testium, sed occultè, potuerit suâ lege irritare talia Matrimonia, & quæ contraherentur sine Denunciationibus præmissis, auferendo Parochis jus & potestatem in tali actu assistendi.

Respondet autem *Lugo ibidem*, etsi possit alias pœnas statuere, non potuisse Matrimonia ista irritare, Quia Episcopus non habet potestatem inducendi impedimentum irritans Matrimonium ultra illa, quæ jure communi inducta sunt, hoc enim soli competit Summo Pontifici, ut cum aliis docet *Pontius*, & *Sanchez*, *Lib.* 7. *de Matrim. d.* 1. *n.* 9. Unde Prælatus qui hoc attentavit, à S. Congregatione Concilii monitus fuit, ut edictum revocaret.

Quæstio est secundò ibidem: An possit à Pontifice concedi dispensatio ad contrahendum matrimonium in secundo gradu consanguinitatis, simul cum primo gradu affinitatis, v.g. ut aliquis possit ducere uxorem relictam sui fratris defuncti, sibi etiam conjunctam in secundo gradu consanguinitatis.

Respondet *Lugo*, post longam deliberationem, propter causas gravis momenti, & publico bono conducentes, talem dispensationem actu concessam esse ab Urbano VIII. anno circiter 1643.

§. IV.

De Matrimonio revalidando, aut contrahendo in partibus Hæreticorum.

QUæritur primò. An Matrimonium invalidè contractum possit aliquo modo revalidari.

Respondeo affirmativè. Primò, si invalidum fuerit Matrimonium ex una tantùm parte, defectu consensus seriò aut liberè præstiti, curandum est, ut illa novum consensum externis signis alteri parti exhibeat: nec opus esse, ut hæc sciat consensum illum ad revalidandum Matrimonium præstari, censet *Sanchez*, *Bonacina*, *Coninck*, *aliique*: Neque necessarium esse tunc adesse Parochum. *Henriquez*, *Bonacina*, *Regin. hic num.* 133. Quod si consensus ex utraq; parte defuerit, debet prædicto modo consensus ex utraque parte præstari.

Secundo, Si defectus valoris ortus fuerit ex occulto impedimento dirimente, v.g. consanguinitatis, debet primo obtineri dispensatio, & postea cognito impedimento, novus, & absolutus utriusque consensus privatim præstari. Etsi una pars sit ignara impedimenti, prudenter inducenda est ad novum consensum absolutè præstandum, vel saltem conditionatè, scilicet, *consentio de novo, si aliquo ex capite Matrimonium nostrum sit nullum*: si non timeatur periculum repulsæ. Hoc autem si meritò timeatur, aut aliæ graves molestiæ, probabile est sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet & alteri declaret, uti docet *Sanchez*, *Coninck*, *Lessius*, *Filliucius* & *plures cum Diana Part.* 4. *Tract.* 4. *Resol.* 49.

Quæritur secundò, Quid dicendum de Matrimoniis, quæ in partibus Hæreticorum sine Parocho & testibus contrahuntur?

Respondeo ex Congreg. Cardinalium: Primò, si in Parochia, ubi initur Matrimonium, v.g. in Anglia, decretum Tridentini de Præsentia Parochi nondum est publicatum, validum erit Matrimonium, absque Parocho & testibus contractum. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum.

II. Hæreticos in quorum Parochia dictum Decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. An tamen ideò ipsorum Matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro Acatholico, vel Magistratu contracta, haberi debeant tanquam nulla, constare magis poterit ex adductis hic infrà post n. 4.

III. Si contingat in Partibus hæreticorum, ubi decretum Tridentini est publicatum, v g. in aliqua parte Hollandiæ, nullum residere Parochum, aut Episcopum, vel alium, qui eorum vices suppleat, tali casu Matrimonia ibi contracta valida erunt absque præsentia Parochi, adhibitis saltem duobus testibus.

IV. Si extet quidem Parochus & Episcopus, sed nullo constituto Vicario uterq; metu hæreticorum lateat, ita ut verè ignoretur, ubinam sit, vel eodem metu à Diœcesi absit, nec ad alterutrum sit tutus accessus, validum est Matrimonium contractum absque forma Tridentini, adhibitis tamen (ut dictum est) duobus testibus. Ita responsum est à Congreg. Card. Interpretum Tridentini ad instantiam Archiepiscopi Philippensis anno 1603. & easdem declarationes refert Zypæus in jure Pontificio Lib. 4. Num. 16.

Ad prædictam Quæstionem plurimum ulterioris lucis nobis attulit Resolutio Illustrissimi Castoriensis ad Illustrissimum Gandensem 14. Augusti 1685. & ad Eruditissimum Antonium Hoefslach, Ecclesiæ Cathedralis Antverpiensis Canonicum Graduatum, Librorum Censorem, &c. 17. Decembris 1685. quâ distinctius declarat talia Matrimonia, quæ coram Magistratu, aut Ministro Acatholico in Provinciis Belgii confœderatis contrahuntur, quamvis absque forma Concilii, pro validis habenda esse: quod pluribus rationibus ac testimoniis accuratè deducit, cujus proinde authographum hic servatur. Idem pro Germania jam ante resolvit

solvit noster *Layman Lib.* 5. *Tract.* 10. *Part.* 2 *Cap.* 4. *Num.* 7. pro Ducatu Cliviæ *Stalenus* Oratorii Presbyter *Libro integro*, quem de hoc argumento composuit.

Quæritur tertiò, An liceat Catholicis interesse Nuptiis hæreticorum, & eas aliquo munere honorare? Ratio dubitandi est, quia sic Catholicus videtur approbare ritus hæreticorum, aut nuptias illicito modo contractas.

Respondeo tamen, Catholicis illicitum non esse tales nuptias sua præsentia & munere honorare. Quia illa assistentia Catholici est actio indifferens, neque præbentur illa munera ad approbandum tale Matrimonium, sed ad conservandam amicitiam inter vicinos aut consanguineos. Potest enim ex aliis motivis illud Matrimonium Catholico displicere, etsi ob alias causas honoret amicos qui illis nuptiis copulantur.

Alias Resolutiones varias de Matrimonio in partibus Hæreticorum, vide infra Tract. VI. Quæst. 22. & sequentibus.

A quibus potiò præter Pontificem in impedimentis Matrimonii, præsertim in Missionibus, petenda sit Dispensatio, colligi potest partim ex Facultatibus supra traditis *Part. III. Cap. V.* partim ex Praxi sequenti recurrendi ad Curiam Romanam.

Quia verò pauci ritè norunt praxim & stylum Curiæ, aut Pœnitentiariæ Romanæ, hic formam procedendi in hujusmodi dispensationibus, aliisque gratiis obtinendis, facili methodo subjiciemus.

§. V.

Praxis & forma quâ Dispensationes pro Matrimonio, aliisque Casibus ex Romana POENITENTIARIA peti, & concedi solent.

Sciendum primò, Officio sacræ Pœnitentiariæ præesse aliquem S. R. E. Cardinalem, cui Pontifex suo nomine amplam in multis absolvendi & dispensandi potestatem concedit. Ut sunt Dispensationes super impedimentis occultis ad contrahendum, sive recontrahendum Matrimonium: Nec non dispensationes in Irregularitatibus: Convalidationes Titulorum: Rehabilitationes ad Beneficia, nec non ad officia, & dignitates, & similia: Dispensationes cum Regularibus transire volentibus ad strictiorem vel laxiorem Religionem: Condonationes & Remissiones fructuum malè exactorum & perceptorum, quando de præjudicio certi Domini non agitur; Dilationes & commutationes Votorum simplicium: & Absolutiones à reservatis, & simplici obligatione legendi horas Canonicas, certis modis.

II. Hæ Gratiæ per Pœnitentiariam conceduntur in foro conscientiæ, sive pro foro non contentioso; forum enim contentiosum spectat ad Judices causarum, cognitionem civilem, aut criminalem habentes. Mittuntur autem Diplomata, quibus gratiæ continentur, absentibus plerumq; clausa, & à majori Pœnitentiario gratis tribui solent.

Qui petit Dispensationem super impedimento Matrimonii, debet totum impedimentum explicare, ut si impedimentum sit in gradu inæquali, debet inæqualitatem exprimere. Idem dicendum si consanguinitas vel affinitas ex duplici capite contracta fuit, ut si fornicatus fuerit cum duabus sororibus ejus fœminæ cum qua matrimonium contrahere cupit, debet duplicem impedimenti causam exponere, quamvis *Henriquez* in hoc casu contrarium sentiat. Causas etiam ad obtinendam dispensationem non debet allegare falsas, aut dissimulare veras, præsertim ad rei substantiam pertinentes, sine quibus præsumi possit Superiorem non dispensaturum, aliàs dispensatio esset subreptitia, & invalida. Aliud esset si qualitas, aut causa dissimulata, aut allegata in postulatione, tantùm extrinsecè se haberet ad rem postulatam, sine qua habentur aliæ causæ sufficientes, non ideo dispensatio sic obtenta censetur subreptitia, sed potest suum effectum sortiri.

III. Itaque in praxi ut scribatur pro dispensatione, ut dixi, Romæ obtinenda. Primò, debet formari Supplicatio per modum Libelli supplicis, qui inscribitur Majori Pœnitentiario S. R. E. Cardinali, & ferè inchoatur hoc modo: *Exponitur humillimè ex parte N. N.* si opus sit in casu occulto non nominando personas, & explicando distinctè impedimentum Matrimonii, vel alium Casum pro quo requiritur dispensatio. Secundò loco, debent fideliter exponi causæ propter quas necessarium sit Dispensationem concedi, quales sunt quæ allegantur in ipsa forma aliquarum Dispensationum, quarum Diploma infra distinctè exhibeo. Tertio loco, sequitur humilis Supplicatio, ut pro opportuno remedio dispensatio illa benignè concedatur.

Inscriptio litterarum sit: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario.* Sic autem in ipsis litteris casus proponetur: Eminentissime & Reverendissime Domine. N. Sacerdos contraxit Irregularitatem ex Homicidio occulto ab eo ob talem, vel talem causam, clam tali modo patrato vel procurato in persona hominis laici. Ab eo tempore non abstinuit ab exercitio ordinum, vitandi scandali causa, vel ne se proderet; sive, abstinuit, sed cum diu sine scandalo abstinere non possit, humillime supplicat pro remedio.

N. N. Contraxit Matrimonium cum muliere, cujus matrem antea carnaliter cognoverat, conscius, vel nescius impedimenti (quod occultum est) quare cum absque scandalo separari non possint, humillimè supplicat pro remedio.

N. N. Mulier emisit votum Castitatis perpetuæ, sed cum adsit, vel futurum esse prævideat periculum incontinentiæ, humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi.

Sed cum innumeri sint casus, in quibus supplicari debet Eminentissimo Cardinali Majori Pœnitentiario, innumera quoque sunt Supplicationum Exemplaria, pro quorum notitia hæc indicasse sufficiat. Id denique observando, quod in casibus occultis sufficiat per simplex N. N. procedere, tacito nomine & cognomine pœnitentis: & casus sic inscriptus mittendus est per communem Tabellarium Romam, ut suprà. Sed addendum, quâ viâ Responsum mittendum sit, aut per Tabellarium communem: terminando litteras in hunc fere modum: Dignetur Eminentia vestra rescribere N. N. in civitate N. pro tali Oppido N. Quod si in tali Oppido non sit Confessarius Graduatus, vel si difficile sit illi aperire conscientiam, cum jam aperuerit alteri Confessario non graduato, hoc ipsum *in litteris* missis significetur.

Formam autem quâ ad Supplicationem remitti solet Responsum Romanum, prout habetur apud *De Leone*, aliosque, hic commodè subjicio, ex qua totus procedendi modus facile comprehendetur.

Forma Litterarum Romanorum pro eo qui Matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit cum Muliere cujus Sororem prius carnaliter cognoverat &c. hac forma conceditur Dispensatio à Majori Pœnitentiario Apostolico.

N. N. *Sancta Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, Discreto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori, ex approbatis ab Ordinario, per Latorem præsentium ad infrascripta specialiter eligendo, salutem in Domino.*

Ex parte Latoris præsentium nobis oblata petitio continebat: Quod ipse aliàs in facie Ecclesiæ Matrimonium contraxit, & successivè consummavit cum muliere, cujus Sororem prius carnaliter cognoverat. Cum autem, & sicut eadem petitio subjungebat, dictus Lator propter impedimentum ex præmissis proveniens, nequeat in dicto Matrimonio remanere absque Sedis Apostolicæ dispensatione, & separatio inter ipsum & dictam mulierem fieri non potest absque scandalo; ad id vitandum, ac pro suæ conscientiæ quiete cupit Lator à præmissis, quæ occulta sunt, & de quibus plurimum dolet, per sacræ Pœnitentiariæ officium absolvi, secumque desuper dispensari. Quare supplicari nobis fecit humiliter, ut sibi super his de opportuno remedio providere dignaremur. Nos igitur, qui Pœnitentiariæ Domini Papæ curam gerimus supplicationibus hujusmodi inclinati, auctoritate Apostolica nobis specialiter concessa discretioni tuæ committimus: Quatenus si est ita, dictum Latorem, audita prius ejus sacramentali confessione, à quibusvis sententiis, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit ab incestu, & excessibus hujusmodi absolvas hac vice in forma Ecclesiæ consueta: injuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu gravi pœnitentia salutari, ac sacramentali confessione peccatorum suorum singulis scilicet mensibus, ut minimum semel, & quoties animæ suæ saluti expedire judicaveris: & aliis quæ fuerint de jure injungenda. Demum, dummodo impedimentum ex præmissis proveniens sit occultum, & separatio inter Latorem & dictam mulierem fieri non possit absque scandalo; ex cohabitatione verò, de incontinentia probabiliter timendum esse, tibi visum fuerit & aliud canonicum non obstet; cum eodem Latore, ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certioratâ sed ita caute ut latoris delictum nusquam detegatur, matrimonium cum eadem & uterque inter se de novo, secretè ad evitanda scandala, præmissis non obstantibus contrahere, & in eo postmodum remanere licitè valeant, misericorditer dispenses, prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo in foro conscientiæ, & in actu Sacramentalis confessionis tantum & non aliter. Ita quod hujusmodi absolutio & dispensatio in foro judiciario nullatenus suffragentur, nullis super hoc adhibitis testibus aut litteris datis, seu processibus confectis, sed præsentibus laniatis, quas sub pœna excommunicationis latæ sententiæ laniare tenearis, ita ut nullum illarum exemplum exstet, neque eas Latori restituas, quod si restitueris, nihil ipsi præsentes litteræ suffragentur. Datum Romæ apud S. Petrum sub sigillo officii Pœnitentiariæ, 4. Septembris, Pontificatus Sanctissimi Domini Nostri anno .....

Pro aliis Casibus similis forma accommodatur, ut pro ligato voto simplici Religionis ad effectum contrahendi matrimonium &c.

Pro harum ac similium litterarum executione.

Nota primò, Quando dicuntur litteræ illæ dirigi ad Oratorem sive Latorem, intellige, ad ipsum qui dispensationem petit sive per se, sive per alium, qui non debet eas aperire, sed eligere Confessarium Magistrum in Theologia, aut alium qualis initio litterarum scribitur, qui ea sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & postea cum Oratore sive Latore dispenset, juxta commissionem in litteris expressam. Dum autem requiritur, ut Confessor ille sit Magister, aut Doctor, non sufficit quod sit Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus. Ex privilegio autem Confessariis Societatis *JESU* concesso à Gregorio XIII. possunt etiam eligi alii Mendicantes, modò ad hoc à suis Superioribus facultatem habeant, ut docet Paulus Leon, & Diana *Part. 4. Tract. 4. Resol. 41.*

II. Debet Confessor electus dispensare in ipsa confessione, vel immediate post illam peractam; præmissâ prius diligenti causæ cognitione, nisi eam satis perspectam habeat: non est tamen necessarium exigere testes, aut juramentum, nisi aliunde sciret rem, aut causam pro dispensatione allegatam non subsistere, tunc enim dispensare non potest.

III. Opera in Litteris præscripta potest ex justa causa moderari, non potest tamen ea condonare.

IV. In absolvendo debet servare formam in Rituali Romano probatam, adeoque postquam dixit:

Absolvo te à peccatis tuis, debet addere: *Et eadem auctoritate declaro te in dicto Matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse & debere; nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licitè valeas, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.*

Si sit absolvendus ab Excommunicatione, illius formam habes supra in *Tract. II. Cap. III.* de Absolutione.

Denique debet omnibus peractis Litteras ipsas lacerare, ac præcipuè sigillum, ne possint in foro externo servire. Nihilque pro dispensatione, ne quidem compensationis Titulo accipiendum, sub pœna excommunicationis majoris ipso facto incurrendæ. Adeo Curia Romana cupit suos Ministros ab omni labe Simoniæ longissimè abesse.

NOTA.

POsthæc à me in priori Editione studiosè elaborata & in eadem edita, devenit in manus meas viâ Romanâ hæc authentica ipsius Pœnitentiariæ Instructio non ita pridem prælo vulgata, cujus hic exemplar annecto.

Instructio Parochorum, & aliorum Confessariorum pro Casibus, quorum Absolutio, vel Dispensatio spectat ad Sacram Pœnitentiariam, seu ad Sedem Apostolicam.

CUm sæpe sit experientia compertum, plurimos utriusque sexus Christi fideles, & præcipuè in longinquis degentes, Censurarum vinculo, votorum abstrictione, matrimonialibus impedimentis, irregularitatũ inhabilitate, aliisque reservatorum casuum ligaminibus obnoxios cæterisque pœnis, ad hanc sanctam Sedem Apostolicam, ejusque sacram Pœnitentiariã spectantibus, irretitos, in illis lachrymosè persistere, & tandem (quod est maximè dolendum) in illorum damnationis statu sæpius laboriosè perire, cumque tanti mali causam hisce præcipuè fontibus manare patescat, &c.

Primò, *nam Parochi vel alii ad quos pœnitentes hujusmodi occurrere contigit, in Pagis, Ruribus, & Suburbiis vitam*

vitam ducere solent, nec viam, modumque vel aliquem in Alma Urbe, qui salutare remedium, & absolutionis, vel dispensationis litteras à dicta Sacra Pœnitentiaria, quæ jugiter gratis, & benignè confugientibus remedia partitur, eis obtineat, & procuret, cognoscentes, nec sperantes, hac vera, & facili via deposita, dictos pœnitentes ad eorum Ordinarios dirigendo dimittunt, cumque ad ipsos accedere (fœminas præsertim) verecundia, vel pudor intercludat aditum, & timor accessum præpediat, consilium ultra invenire ignorando verentur, unde sub illis in statu damnationis insordescendo propriæ conscientiæ, & divinæ Justitiæ flagello teruntur.

Secundò *verò alii proprios in Urbe Procuratores habentes, tantum pecuniæ cum pro ipsorum labore exigunt, quod inopes pœnitentes, tantis sumptibus impares gratiæ inhiantes, inconsolati recedant (& quod est enormius) sibi fortasse persuadent, Sacræ Pœnitentiariæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis reportare, quod non solum omnia gratis concedit, sed etiam serena fronte & grato omnes excipit animo, & ad tam pium opus eos adjuvat, & hortatur.*

Tertiò, *evenit nonnunquam, & exponentium inadvertentia succedit, ut gratia jam obtenta irrita judicentur, ex eo quia casus, & circumstantias eorum confusè explicando, vel reticendo, inde fit quod litterarum executores, præmisso postea pœnitentium vero scrutinio rem aliter quam est expressum se habere comperiunt, unde ipsas exequi nequeunt, quamobrem exposcentes sæpe confusi, spe novæ impetrationis carere putantes benigno abdicato remedio, privati & inhabiles permanere coguntur.*

Quare gratum Omnipotenti Deo & rem utilem fidelibus suis me facturum spero, si brevem methodum, quo in supradictis uti debeant, proponam.

Sic igitur Casum exponent, &c.

Eminentissime, & Reverendissime Domine.

N. Sacerdos contraxit Irregularitatem ex homicidio occulto, ab ipso ob talem, vel talem causam clam tali modo patrato, vel procurato in personam hominis Laici, ab illo tamen tempore non abstinuit ab exercitio suorum ordinum, ne se proderet, vel alios scandalizaret (si vero abstinuerit, dicat) se abstinuit, sed cum diu absque scandalo obtinere non valeat humillimè supplicat pro remedio.

N. N. Vir contraxit matrimonium cum N. muliere, cujus matrem vel sororem antea carnaliter cognoverat, conscius, vel nescius impedimenti, quod occultum est, quare cum absque scandalo separari non possit, humiliter supplicat pro remedio.

N. Mulier emisit votum perpetuæ castitatis, sed cum adsit, vel futurum esse prævideat incontinentiæ periculum, humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi.

Item quoniam innumeri sunt casus pro quibus supplicari contingat, varia quoque esse poterunt supplicationum exempla, pro quorum notitia hæc indicasse sufficiat.

Denique, si in illa Civitate seu Oppido, unde Eminentissimo Pœnitentiario scribitur, non fuerint Confessores in Jure Canonico Doctores, vel Sacræ Theologiæ Magistri, vel si quando etiam adessent, non de facili pœnitentes inducerentur, vel nequirent eis propriam aperire conscientiam, vel quia alio confessori non graduato jam manifestaverint, ideo advertant hoc idem ipsi magno Pœnitentiario significare. Quod similiter faciant, quando Confessarius Gothicum characterem legere nesciat, quoniam de opportuno remedio providebitur.

Quod si forte responsio ipsius Eminentissimi tardare videbitur, eo casu prudens Confessarius, vel pœnitens dignetur rescribere, ut si fortè fuisset deperdita, alia ad manus dicti Eminentissimi Pœnitentiarii perveniat, quibus præmissis (adjuvante Domino) omnibus incommodis prospicietur, animasque fratrum nostrorum, suo favore, & piorum confessariorum solertiâ lucrabimur.

Hortantur tandem Parochi, & alii ad quos præsentes pervenerint ipsas per affixionem, vel typis mandando, vel transcribendo, earum notitiam pro animarum salute cunctis, quibus poterunt, communicare. Venetiis, M. DC. LXXVIII. Superiorum Permissu.

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS.

§. I.

De Censuris in communi.

PLurima de Censuris, Irregularitatibus, & Impedimentis ex illis provenientibus hactenus tradidimus locis propriis hic infra annotandis, ne, more plurium Scriptorum, actum sæpius agamus.

De Censuris singulis in quantum impediunt à percipienda, aut conferenda Absolutione Sacramentali; Item, à quo possit ferri Censura, & de modo ad eam ferendam requisito: Item, de Casibus occasione Censuræ vel aliunde Reservatis Pontifici, Episcopo, Superioribus Regularium, & modis ab iis absolvendi, accuratè deducuntur singula supra *Tract. II. Cap. III. & sequentibus usque ad Tractatum III.* Irregularitates singulæ, & earum effectus exponuntur supra Tr. IV. Cap. VII. de Sacramento Ordinis in fine §. 3. *pag.* 199. Quæ reliqua sunt de singulis hic suo ordine distinctè tradetur.

CENSURA igitur in communi, est pœna spiritualis per quam homo baptizatus, delinquens, ac contumax, auctoritate Ecclesiæ, bonorum quorumdam spiritualium usu privatur, uti fuse tradit *Suarez de Censuris Disp. 1. Sect. 1. aliique.* Triplex est Censura, Excommunicatio, Suspensio, Interdictum: Irregularitas autem non est propriè Censura, sed inhabilitas jure constituta, v. gr. ad Ordines, Beneficia, Officia, &c.

§. II.

Excommunicatio.

EXcommunicatio definitur, Censura Ecclesiastica quâ homo baptizatus privatur communione fidelium, sive participatione aliquorum bonorum quæ fidelibus sunt communia, de quibus infra.

Dicitur, *homo baptizatus*, quia homo per Baptismum subditur Ecclesiæ, & ejus jurisdictioni subjacet. Quod de non baptizatis dici non potest, *Quid enim* (inquit Apostolus) *mihi de iis qui foris sunt judicare?*

Non dicitur privare participatione *Omnium* bonorum, sed tantùm aliquorum; non enim privat, v. gr. gratiâ, sed privationem illius per peccatum & contumaciam præsupponit; imo fieri posset, ut quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperasset, priusquam ab Excommunicatione absolveretur. Similiter non

non privat bonis spiritualibus particularibus, v.g. effectu orationum, quas aliquis privatim pro Excommunicato offert, sed tantùm communibus.

Est autem duplex Excommunicatio: alia major, alia minor: Excommunicatio illa major dicitur, quæ communione plurium bonorum privat; minor, quæ pauciorum. Bona verò quibus major Excommunicatio privat, sex præsertim numerantur à Doctoribus:

Primò enim, privat administratione & receptione Sacramentorum.

Secundò, participatione suffragiorum communium Ecclesiæ, quæ scilicet à Clericis, quatenùs Ecclesiæ Ministris, pro fidelibus offeruntur.

Tertio, jure audiendi Missam, & assistendi officiis divinis publicis; tenetur tamen Clericus in sacris constitutus aut Beneficiatus, quamvis Excommunicatus, privatim solus officium recitare; sed in illa recitatione abstinere debet ab illis verbis, *Dominus vobiscum*, ut docet Navarrus, & alii apud Bonacinam.

Quartò, electione passivâ ad quævis beneficia & dignitates Ecclesiasticas.

Quintò, sepulturâ Ecclesiasticâ.

Sextò, communicatione humanâ & civili cum aliis fidelibus: quod doctores hoc versiculo exprimunt:

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Os, significat allocutionem, confabulationem, sive fiat per litteras, nutus, aut alia signa: item quæcumque alia signa exteriora amicitiæ, ut oscula, amplexus, &c.

Orare significat simul cum Excommunicato orationem facere, divinum officium recitare, &c.

Vale, id est Excommunicatum salutare, aut honorem aliquem verbis aut gestis illi exhibere.

Communio, id est, quævis societas cum Excommunicato, in habitatione, vel exercitio, aut contractu.

Mensa id est, simul cum illo, & in eadem mensâ comedere.

Sunt tamen hîc duo observandi. Primum est, id quod habetur in Bullâ Martini V. quæ incipit *Ad evitanda*, & confirmata fuit à Leone X. in Concilio Lateranensi, referturque à Navarro, Cap. 27. Num. 35. quâ quidem summus Pontifex ad evitanda animarum pericula statuit, ut nemo deinceps quemquam ratione alicujus sententiæ aut Censuræ Ecclesiasticæ, à jure vel ab homine *Generaliter* promulgatæ, in Sacramentorum ministratione, receptione, aut aliis quibuscumque rebus divinis vel externis vitare, aut interdictum observare teneatur; nisi sententia vel censura ejusmodi contra certam personam, Collegium, Ecclesiam, &c. *Specialiter à* judice publicata vel denunciata fuerit; excepto, qui ob sacrilegam manuum injectionem in Clericum, Excommunicationem canonis ita notoriè incurrit, ut factum ejus nullâ tergiversatione celari, & nullo juris suffragio excusari possit: nam ab ejusmodi etiam non denunciati communione abstinendum est. Posteà verò subjungitur; *Per hæc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos, interdictos, in aliquo sublevare, vel quomodolibet eis suffragari*; id est, ut explicat Layman, Part. 2. Cap. 1. de Excommun. quod, quamvis in commodum aliorum hâc Pontificis indulgentiâ uti possint Excommunicati illi, qui non sunt denunciati, aut notorii Clericorum percussores: quando tamen agitur de ipsorum Excommunicatorum commodo, eadem hæc indulgentia ipsis suffragari minimè possit.

Secundum est, ratione necessitatis, vel utilitatis, vel pietatis, licitam interdum esse Communicationem aliquam cum Excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percussore: unde Doctores ex capite, *Quoniam multos*, 11. Quæst. 3. causas aliquas colligunt, ob quas ejusmodi Communicatio licitè haberi potest, quas hoc versiculo communiter exprimunt:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Utile, significat utilitatem spiritualem Excommunicati, aut illius qui cum eo communicat.

Lex, obligationem illi reddendi quod ei justè debetur, ut si debitor creditori mutuum restituat; si uxor viro debitum conjugale reddat.

Humile, designat subjectionem, & obsequium, quod filius parenti, servus Domino deferre tenetur.

Res ignorata, juris aut facti ignorantiam invincibilem, seu inculpabilem.

Necesse, necessitatem spiritualem, aut etiam temporalem si sit notabilis: unde licitum est, v.g. in gravi necessitate corporali, eleemosynam petere, & accipere ab Excommunicato denunciato.

Casus autem particulares quibus Excommunicatio major incurritur tam in Jure, quam extra Corpus Juris, eorumque Reservationes distinctè recensentur supra *Tract. 2. Cap. 4. §. 1. & seq.*

§. III.

Suspensio.

Definitur Suspensio, Censura quâ Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur: v.g. circa exercitium officii, vel beneficii Ecclesiastici. De quibus fusè *Suarez de Censuris, Navarrus Cap. 27. Bonacina D. 3. P. 1. Layman hic Lib. 1. Tract. 5. Part. 3. Cap. 1.*

Ex hac definitione colligitur, multiplicem esse suspensionem: alia est enim ab officio tantùm, sive officium sit ordinis, sive jurisdictionis: alia à beneficio tantùm, seu ab administratione & fructibus beneficii percipiendis: alia ab officio & beneficio simul. Rursus, alia est suspensio ab officio in totum, quando quis privatur omni usu officii sui: alia est in partem, qualis est illa qua, verbi gratia, quis suspenditur ab audiendis confessionibus, non verò ab aliis Sacramentis administrandis. Alia præterea est Suspensio temporalis, quæ fertur ad certum tempus, & illo elapso, cessat; nec est opus absolutione, ut docet Navarrus suprà: Alia, quæ nullo termino temporis circumscribitur. Alia denique est Suspensio pœnalis, alia medicinalis: pœnalis est ea, quæ fertur in punitionem & vindictam delicti commissi, ut quando quis suspenditur ob peccatum merè præteritum quæ quidem non fertur per modum Censuræ, sed per modum pœnæ, ut observat *Bonacina* Disp. 3. Sup. Punct. 3. Medicinalis est illa, qua intenditur emendatio delinquentis? & hæc est propriè Censura.

Qui autem suspensionem violat, exercetque actum à quo Suspensus est, peccat mortaliter, nisi materiæ levitas excuset: & si Suspensionem illam violet per exercitium solenne Ordinis alicujus majoris à quo suspensus est, incurrit Irregularitatem, ut docent Suarez, Navarrus, & alia apud Bonacinam Punct. 4.

Primò, Suspensionem incurrit Clericus Concubinarius notorius, ex Jure Canonico Cap. *Quæsitum de cohabitatione Clericorum & mulierum.* Et Trident. *Sess.* 45. *Cap.* 14. innovans pœnas antiquas Canonibus latas, statuit prætereà, ut si à Superioribus admoniti non resipiscant privatione beneficiorum, Excommunicatione majori, Suspensione ab ordinibus, inhabilitate ad quæcumque beneficia, officia & dignitates, incarceratione, & aliis similibus pœnis plectantur.

Secunda Suspensio est contra recipientem sacros Ordines sub Titulo ficto patrimonii, vel beneficii, ut colligitur ex Bulla Pii V. quæ incipit *Romanus Pontifex*, ut docent Quaranta, Suarez, Filiucius, & apud Bonacinam *suprà:* quamquam Tolet. existimet Suspensionem illam non incurri ipso facto, sed arbitrio Episcopi infligendam esse.

Tertia est, contra eum qui sacros Ordines recipit extra tempora per Ecclesiam constituta, vel ante legitimam ætatem, vel absq; litteris dimissoriis, ut habetur in extravaganti Pii II. quæ incipit: *Cum sacrorum*, & in altera extravaganti Sixti V. quæ incipit, *Sanctum & Salutare*, ut docent Suarez, Navarrus, & alii apud Bonacinam suprà. A qua Suspensione, ut ibidem dicit, absolvere potest Episcopus, si delictum occultum sit: id est, si non sit notorium, nec deductum ad forum contentiosum.

Quarta est, contra Suscipientem duos Sacros Ordines in eodem die, aut duobus diebus continuis & immediatis: qui quidem suspenditur ab executione posterioris, ut habetur ex Capite *Litteras* de temp. Ordinar. Similiter suscipiens eodem die minores Ordines cum Subdiaconatu, ut ibidem dicitur. Et hæc Suspensio Papæ reservata est, ut docet idem Bonacina.

Quinta est, contra Clericum qui vacante Sede Episcopali, & non arctatus occasione Beneficii recepti, aut recipiendi, Ordinē aliquem sacrum recipit cum dimissoriis Capituli, ut habetur in Conc. Trident. *Sess.* 7. *Cap.* 10. de Reform. ubi prohibetur Capitulis Ecclesiarum, ne Sede vacante, infrà annum à die vacationis, dent litteras dimissorias, nisi urgente aliqua necessitate: aliàs statuit ut Capitulum interdicto Ecclesiastico subjaceat; & sic ordinati ad beneplacitum futuri Prælati sint ab Ordinibus susceptis ipso facto Suspensi.

Sexta est, contra Clericum, qui per saltum recipit Ordinem superiorem, antequàm receperit inferiorem: v. g. Presbyteratum ante Diaconatum, ut habetur Capit. unico de Clerico per saltum promoto, & in Conc. Trident. Sess. 23. Cap. 14.

Septima est, contra eum, qui recipit Ordines ab Episcopo Excommunicato, Suspenso, aut interdicto denunciato; vel etiam simoniaco per sententiam declarato; ut habetur Capite 1. & 2. de Schismat. & Cap. *Si quis*, Quæst. I.

Octava est, contra eum, qui recipit scienter aliquem Ordinem per simoniam, quamvis occultam, ut habetur Capite *Per tuas*, de simonia.

Nona est contra eum, qui Excommunicatione aliqua irretitus scienter Ordinem recepit, ut habetur Cap. *Cum illorum*, de Sent. Excommun.

Decima est, contra eum, qui furtivè aliquem Ordinem recipit; id est, qui inscio Episcopo non vocatus vel approbatus ad Ordines suscipiendos accedit; aut qui alio præmisso, qui suo nomine examinetur, vocatus deinde proprio nomine Ordines recipit, ut habetur Cap. 1. de eo qui furtivè, &c.

Undecima est, contra Sacerdotem, tam secularem quàm regularem conjungentem in matrimonium, vel benedicentem subditos alterius Parochiæ absque licentia Parochi vel Ordinarii, ut habetur in Conc. Trident, Sess. 24. Cap. 1. de Reform.

Duodecima est, contra Episcopum, conferentem Ordines, vel primam Tonsuram extraneo, absque dimissoriis Episcopi: aut ordinationes facientem in aliena Diœcesi absque licentia Ordinarii, ut habetur in Conc. Trident. Sess. 23. Capite de Reform. aut conferentem Ordines vel Tonsuram simoniacè, ut habetur Cap. penultimo de Simonia.

Decimatertia est contra Episcopum, aliquid etiam sponte oblatum in visitatione accipientem, præter id quod sibi debetur: qui quidem suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, nisi intra mensem duplum restituat, ut habetur Cap. *Exigit*, de censibus in 6. Et hæc suspensio incurritur etiam ab aliis Visitatoribus Ecclesiarum, aut eorum familiaribus, si occasione visitationis munera etiam spontè oblata recipiant, nisi intra mensem duplum restituant.

Denique Religiosi incurrunt Suspensionem, 1. In Apostasia Ordines recipientes. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis exactum. 3. Non utentes habitu & vestitu modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

Quantitas & qualitas Suspensionis, quando de ea dubitatur, colligi debet ex verbis quibus profertur, quæ non amplius sunt extendenda quàm propriè & rigidè significent, cum illa sit pœna, adeoque odiosa ac restringenda.

Suspensus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est ideò Suspensus à Sacrificio celebrando.

Suspensus ab Ordine non ideo videtur Suspensus à Beneficio, Quia Beneficium non fundatur in Ordine. Quamvis doceat *Bonacina*, indirectè à fructibus beneficii suspendi: quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus beneficii.

Suspenso Capitulo, vel aliquo Conventu, non censentur Suspensi singuli in eo contenti, nisi illos in culpa esse vel fuisse constet.

Debet autem Suspensio in scripto, non solo verbo proferri, præterquam ab eo qui privilegium habet absque scripto Censuras ferendi. Ita cum communi *Bonacina de Censuris Disp.* 1. *Quæst.* 1. *Part.* 7. *de quo Sà verbo Suspensio*, *Layman hic Cap.* 2. *Num.* 3. *aliique.*

Potestatem Suspensionis ferendæ habent illi quibus competit potestas ferendi Censuras.

Absolutio à Suspensione non reservata competit habenti Episcopalem auctoritatem, & communiter Religiosis ad hoc privilegiatis in foro conscientiæ. Ita cum communi suprà *Suarez*, *Navarrus*, *Bonacina*, *Layman hic Cap.* 4. *Num.* 2.

§. IV.

De Interdicto.

DEfinitur Interdictum, Censura Ecclesiastica prohibens usum divinorum officiorum, aliquorum Sacramentorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ. Intellige, quâ talis est, nam & Excommunicatio eodem privat quatenus est Communicatio cum fidelibus, Suspensio verò quatenus usus ille est exercitium Ecclesiasticæ potestatis.

Dividitur Interdictum in locale, personale, & mixtum

mixtum. *Locale* est quo interdicitur locus, ne in eo divina Officia celebrentur, Sacramenta administrentur, &c. quamvis ejusmodi loci incolæ possint alibi divinis Officiis assistere, Sacramenta recipere, &c. *Personale* est, quo persona aliqua particularis, vel communitas aliqua personarum, puta populus Civitatis aut Provinciæ alicujus interdicitur, ne ubicumque sit, divinis officiis assistat, Sacramenta recipiat, &c. *Mixtum* verò complectitur utrumque, personale scilicet & locale, ita Navarrus, Sylvester, & alii apud Bonacinam, Disp. 2. de Interdicto Punct. primo.

Rursùs, Interdictum aliud est generale, aliud particulare. Interdictum *Particulare* est, quo locus aliquis particularis interdicitur, v. g. Ecclesia aliqua ob crimen aliquod in eâ perpetratum: vel quo personæ aliquæ afficiuntur, non ut membra civitatis, sed ut personæ particulares; verbi gratia, quando interdicuntur omnes & singuli qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò *Generale* est, quod fertur in locum aliquem generalem, qui à communitate aliquâ occupatur, v. g. in Regnum, Diœcesim, Civitatem, vel ipsam communitatem, ut est corpus aliquod politicum, v. g. in populum alicujus regni, civitatis, &c. Et ejusmodi Interdictum constringit omnes qui ex illa communitate sunt, etiam *Innocentes*, qui proinde illud servare tenentur, nisi speciali aliquo privilegio sint exempti, ut fusius explicat Bonacina *suprà*: hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

In primis enim Sacramenta Baptismi & Confirmationis solenniter tempore Interdicti ministrari possunt, ut habetur Cap. *Quoniam*, & Cap. *Alma mater*, de Sentent. Excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ, ut ibidem dicitur, ministrari potest, prætterquàm iis qui sunt in causa culpabili, ob quam latum Interdictum, nisi priùs satisfecerint, aut satisfaciendi idoneam dederint cautionem, vel saltem se satisfacturos esse juraverint. Sacramentum item Eucharistiæ tempore Interdicti non nisi in articulo mortis per modum viatici ministrari potest. Sacramentum verò Extremæ unctionis, secluso extremæ necessitatis casu, quando alia suscipi non possunt, item Ordinis & Matrimonii, tempore Interdicti neque ministrari, neque suscipi licitè possunt, ut fusiùs docet, (& variis auctoritatibus probat) Bonacina suprà: quamvis Navarrus, Cap. 27. Num. 179. & alii probabiliter existiment, Matrimonium tempore Interdicti licitè contrahi posse.

Quod spectat ad Officia divina, observandum est, eo nomine significari Sacrificium Missæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantantur in Ecclesiâ, Benedictiones solennes, & alia omnia, quæ publicè ad cultum divinum fiunt à personis Ecclesiasticis, quæ omnia prohibita esse censentur, cum hac tamen limitatione, sicut habetur Cap. *Alma mater*, ut tempore Interdicti quotidie in Ecclesiis specialiter non Interdictis celebrentur Missæ; & alia divina Officia, sed januis clausis, sine campanarum sono, voce submissâ, exclusis Excommunicatis & interdictis, præter quàm in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. M. V. quibus additus fuit à Martino V. dies festus Corporis Christi cum octavâ, & à Leone X. dies Conceptionis B. M. V. in quibus diebus licitum est tempore Interdicti generalis, Missas & divina Officia celebrare publicè & solenniter, januis apertis, cum sono campanarum, admissis quoque Interdictis; illis etiam quorum causâ latum est Interdictum, modò isti longè sint ab altari, nec ad oblationes aut Communionem admittantur. In Ecclesiis verò specialiter Interdictis, in quibus asservatur Eucharistia, licitum est tantùm semel in hebdomadâ Missam celebrare ad renovandam Eucharistiam, ut docent Henriquez, Navarrus, & alii apud Bonacinam suprà Cap. 2. de Interd.

Quamvis tempore Interdicti Localis, non possint Laici, licèt non Interdicti, *Sepeliri* in loco Interdicto; possunt tamen Clerici, dummodo personaliter Interdicti non sint, etiam in loco Interdicto sepeliri, in silentio tamen sine campanarum pulsu: sicut & Laici etiam personaliter Interdicti, si denunciati non sint, possunt in loco sacro non Interdicto sepeliri.

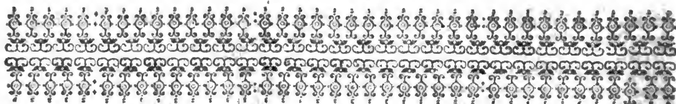
Interdictum Locale generale præsertim incurritur, quando Dominus terræ injuriosè Episcopum percutit, aut capit, aut id fieri mandat: item quando impedit ne Legatus aut Nuntius Apostolicus officium suum exequatur; & in aliis etiam casibus, qui quoniam rariùs eveniunt; & apud Bonacinam suprà, aliosque Doctores videri possunt, à nobis prætermittuntur; circa quos casus tamen observat Bonacina ex Suare, Filiucio & aliis, nullam esse obligationem servandi Interdicti ante denunciationem.

Ad *Suspensionem* de qua suprà, proximè accedit Depositio & Degradatio, per quam persona Ecclesiastica ob enorme aliquod crimen removetur in perpetuum ab omni Ordine, jurisdictione, & beneficio; ita ut quamvis non amittat characterem Ordinis qui indelebilis est, privetur tamen omni, & quocumque illius usu, sine remissionis spe. Quod si hæc fiat solis verbis, appellatur *Verbalis* depositio: si præter verba quædam aliæ ceremoniæ in Pontificali præscriptæ adhibeantur, vocatur *Realis* depositio seu degradatio. Hæc est autem inter utramque differentia, ut observat *Bonacina* Disp. 4. de Deg. Punct. unico quòd Depositio verbalis fieri possit in absentem: Degradatio verò solummodò fiat in præsentem: præterea Depositio verbalis non tollit privilegium fori, Degradatio verò tollit; ita ut degradatus possit à judice Laico eodem modo plecti, ac si numquam in Christi Domini Clerum fuisset cooptatus.

Degradatio tamen realis fieri non debet, nisi ob crimina illa quæ in jure expressa sunt; qualia sunt hæresis manifesta, sodomia, calumnia proprio Episcopo irrogata, & alia similia, quæ videri possunt apud Doctores & Canonistas.

Denique notandum, 1. Depositionem & Degradationem, non esse verè Censuram, & à Suspensione in hoc peculiariter differre, quod illæ tollant etiam ipsum jus radicale, & Titulum beneficii in perpetuum, quod non fit per Suspensionem. 2 Clericos posse *Degradari* à suo Episcopo, non ab inferioribus: Deponi tamen posse ab eodem per Vicarium.

De *IRREGULARITATIBUS* singulis, earumque Effectibus actum est suprà de Sacram. Ordinis *Tract.* 4. *Cap.* 7. §. 3. Pag. 222.



TRACTATUS QUINTUS
DE
PRÆCEPTIS
ET PECCATIS,
JUSTITIA
ET JURE.

SUMMULA. *Principia tam speculativa, quàm practica ad hæc pertinentia.* Cap. 1. *De primo Decalogi præcepto Charitatis Dei, & proximi.* Cap. 2. *De pertinentibus ad 2. Præceptum, blasphemia, juramento, voto &c.* Cap. 3. *Ad Tertium Præceptum, Festa, Iejunia &c.* Cap. 4. *Obligatio parentum ad liberos, & contra.*

De JUSTITIA & Iure, cum ceteris Præceptis, de Furto, Rapina, Fama &c. De Contractibus, Donatione, Promissione, Commodato, Deposito, Mutuo, Usura, Emptione, Venditione, Simonia, Testamentis, Restitutione per plures Titulos deducta.

PRINCIPIA DIRECTIVA.
De Præceptis & Peccatis.

DE *his, uti & de Peccato originali, Legibus &c. Principia* Speculativa *tradita sunt supra hujus Tomi 2. Part. 1. Pag. 22. &c. Hic ad Praxim proximè dirigentia præmittemus.*

Præceptum & peccatum sunt inter se correlativa: omne enim peccatum opponitur alicui præcepto, aut juris naturæ, aut juris divini, aut juris humani. Ut transgressio alicujus præcepti censeatur esse peccatum Theologicum, aut dignum pœnâ ignis æterni, debet peccanti inesse aliqua Dei notitia: quia sine hac non contrahitur malitia illa infinita, quæ oritur ex eo, quod violatio legis fit contra Legislatorem, qui cognoscitur esse dignitatis infinitæ. De modo quo lex aut præceptum directè, aut indirectè violatur; & quando peccata censeantur inter se specie, aut numero distincta, dictum est suprà Part. 3. Tract. 1. Princ. 15. & Tract. 3. Cap. 2. Ut verò reliqua breviter explicentur,

Dico *Primò*; Præceptum in genere est recta agendorum aut omittendorum ratio. Habet enim se Præceptum per modum regulæ rectæ, à qua dum actiones humanæ per excessum aut defectum declinant, peccatum admittitur.

Dividitur primò in *Affirmativum*, quod bonum præcipit, & *Negativum*, quod malum prohibet. Differentia utriusque notanda est, quod præceptum affirmativum obliget quidem semper, sed non pro quovis tempore, v. g. Honorandos esse parentes; semper quidem, sed suo tempore quando res requirit. Negativum verò obliget semper, & pro omni tempore, v. g. non esse furandum, non mœchandum, non occidendum, &c.

Dividitur secundò in præceptum naturale, & positivum. Præceptum *naturale* est dictamen nostræ rationis, quo per lumen ab auctore naturæ nobis inditum statuimus quid agendum, quid vitandum sit: Quale est, Deum esse colendum: Quod tibi non vis fieri, alteri non esse faciendum: & talia sunt omnia præcepta Decalogi, si diei Sabbathi cultum excipias.

Præceptum juris *positivi* est, quod liberâ Dei, aut hominum voluntate & auctoritate constitutum est, ut Præceptum Baptismi à Christo, aut Jejunii ab Ecclesia indicti.

Quomodo Præceptum aut lex obliget conscientiam concurrente aliquâ ignorantiâ, metu dubio, opinione probabili &c. suprà Part. 3. Tract. 1. Princ. 13. sub initium tradidimus.

Dico *Secundò*; Peccati malitia formalis in voluntaria præcepti transgressione consistit. Quia malitia formalis peccati sita est in eo, quod voluntas humana Deo subdita liberè recedat à recta norma voluntatis divinæ sibi præcipientis aliquid agendum, vel omittendum. Ad hanc autem libertatem præter actum voluntatis, requiritur advertentia intellectûs, quâ homo cognoscat deformitatem moralem, quæ consistit in recessu suæ actionis aut omissionis à recta agendi lege & norma à Deo sibi constituta, quando poterat actionem ponere vel omittere.

Hinc

Hinc profluit prima peccati divisio, in Commissionem & Omissionem. Peccatum *commissionis* rectè definit S. August. Lib. 22. contra Faust. Cap. 27. Dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam: quo indicatur secunda divisio, in Peccata cordis, oris, & operis: peccata *cordis* dicuntur quæ solâ voluntate complentur, ut odium Dei, invidia &c. oris & operis, sunt ea, quæ etiam in actum externum prodeunt. Peccatum *omissionis* est, quo voluntas prætermittit actum præceptum in sua potestate constitutum, sive actus sit internus, ut est omissio fidei aut dilectionis erga Deum; sive externus, ut omissio libera Sacri, aut orationis præceptæ.

Tertiò, dividitur peccatum in *mortale* quod amicitiam cum Deo dissolvit, & Peccatorem constituit reum pœnæ æternæ: & *veniale*, quo nec Deus inimicus redditur, neque supplicii æterni reatus incurritur: quia etsi peccatum veniale sit offensa Dei, non est tamen contra ipsius legem graviter præcipientem, & sub interminatione amicitiæ dissolvendæ.

Ut in violatione præcepti mortale à veniali discernatur, consideranda est primò materia, quæ præcipitur aut prohibetur, quæ censetur gravis, si sit necessaria ad charitatem Dei, aut proximi conservandam. Secundò, positâ gravitate materiæ ad mortale requiritur perfecta deliberatio & plenus voluntatis consensus, quorum defectu fieri potest, ut circa materiam gravem peccatum leve admittatur. Quæ fusius explicantur suprà Tract. 1. ad Princ. 15. Tertiò, notanda sunt quædam, quæ ex genere suo sunt mortalia, qualia sunt plerumque quæ contra virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem directè committuntur. Hinc infidelitas, desperatio, odium Dei, semper sunt mortalia, si adsit plena rationis advertentia.

Postremò, hic addo opportunè pro salute animarum, Principium nunquam satis notandum, traditum à Doctore Angelico D. Thoma, Quodlibeto 9. Arte 15. *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculosè determinatur.* Si enim quis vel in uno casu tali supra præceptum obliget, periculum est ne centenas animas contra agentes, sine causa in interitum adducat, ut consideranti manifestum est.

Alia de his fusius deducta, vide suprà inter Principia Actuum Humanorum, præcipuè de Legibus Pag. 21.

CAPUT PRIMUM.

De spectantibus ad primum Decalogi Præceptum, Ego sum Dominus Deus tuus &c.

§. I.

De præcepto Charitatis Dei, & Proximi.

Duo dari præcepta Charitatis, Dei, & proximi, patet ex Deuter. Cap. 6. & apud Matthæum Cap. 22. & Luc. Cap. 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis: Proximum autem sicut teipsum.*

Itaque Præceptum Charitatis requirit, ut Deum diligamus super omnia, id est, magis quam omnes res creatas. Sed hoc intelligi debet, secundum majorem æstimationem, sive appretiationem Dei, divinæque amicitiæ: non secundum majorem amoris intensionem. Quamvis enim deceat, & ad majorem Charitatis perfectionem spectet, ut summum bonum intensius & vehementius amemus, quàm alia bona creata, id tamen in præcepto dilectionis Dei non continetur: uti cum communi docet *Gabriel*, *Navarrus*, *Toletus*, *Valentia*, *Sanchez 2. Moral. Cap. 35. Suarez Part. 3. Tract. 4. Disp. 4. Sect. 4. Num. 7.* Atque ita fieri potest sine culpa, ut aliquis tenerius atque intensius amet liberos, uxorem, vel amicum, quàm Creatorem, sic tamen ut animo paratus sit, creaturam illam potius deserere, ejusque amicitiam dissolvere, quàm ut cum Deo amicitiam infringat.

Contra Legem hanc Charitatis delinquit qui Deum diligit propter mercedem vitæ æternæ tanquam finem absolutè principalem, & causam propriè finalem. Nam hic amor inordinatus est, qui statuit amorem Dei, qui est finis ultimus & principalis, tanquam medium ut merces acquiratur, quæ finis positivè ultimus esse non potest. Licitum tamen & ordinatum est diligere Deum propter mercedem vitæ æternæ, tanquam finem minus principalem, & causam ad Dei amorem impellentem: Sicut dicitur in Psalmo 118. *Inclinavi cor meum ad faciendum justificationes tuas in omni tempore, propter retributionem.*

Etsi verum sit cum S. Augustino *Lib. de Perfect. justitiæ, Resp. ad 16.* Præceptum de diligendo Deo ex toto corde &c. secundum perfectionem simpliciter dictam, non posse in hac vita impleri: potest tamen ita perfectè impleri sicut ad viatorem pertinet. Ratio prioris partis est, quia diligendi perfectio simpliciter dicta consistit in continua actuali unione voluntatis cum Deo, & omnium actionum in ipsum relatione; talis autem dilectio in impedimentis hujus vitæ mortalis haberi non potest, sed tantùm in statu beato vitæ futuræ. Patet secunda pars, Epist. 1. S. Joannis Cap. 2. *Qui servat verbum ejus, verè in hoc Charitas Dei perfecta est.* In hoc enim consistit perfecta Charitas hujus vitæ, ut homo viator finem suum cognoscat, eumque rebus omnibus appretiativè anteponat: & impedimenta salutis, quæ sunt peccata, à se removere studeat: & in dies ad Charitatis perfectionem pervenire conetur.

Sed *Quæstio* difficilis est. Quonam tempore obliget præceptum affirmativum de Deo ex toto corde, sive super omnia diligendo?

Respondeo, Primò obligare, quando homo usum rationis adeptus, Deum tanquam ultimum finem supernaturalem per lumen Fidei sufficienter cognovit, ut longo tempore non differat Deum voluntate complecti, & omnia sua opera in eum referre. Tempus autem illud moraliter æstimandum est;

est, ut non sit mora notabilis, quæ possit negligentiam arguere, postquam hoc dilectionis Præceptum hominis occurit, aut propositum fuit. De quo parentes, & alii animarum curatores debent suos pueros, ac rudes admonere. Ratio præcepti pro hoc tempore est, Quia ad officium hominis viatoris pertinet ut non multum differat hoc quasi tributum persolvere suo Creatori, ad illum tanquam finem suum ultimum se convertendo, eumque rebus omnibus creatis præferendo: præsertim cum impletio hujus præcepti prærequiratur etiam tanquam necessarium principium, ut serventur leges naturæ in Decalogo contentæ; neque sine illa dispositione justitia in Baptismo accepta possit longo tempore conservari; neque per bona opera justitiæ argumentum, & gloria obtineri. Et in hoc consentit D. Thomas 1. 2. *Quæst.* 89. *Art.* 6. Sotus, Bannez, Valencia hic *Disp.* 3. *Quæst.* 19. *Part.* 1. *&c.*

2. Obligat hoc præceptum in reliquo decursu vitæ, quoties tenemur justificari, neque suppetit Sacramentum, aut alia quibus possimus justitiam adipisci. Patet, quia cum supponatur casus quo tenemur justificari, clarum est nos obligari ad medium illud unicum quo possimus justificationis præceptum adimplere.

3. Ad Charitatis actum obligamur, quoties ingruente gravi tentatione advertimus periculum impendere, ne v.g. in odium Dei labamur, nisi contrarium divini amoris actum eliciamus. Quia sicut tenemur velle evadere illud periculum, tenemur etiam adhibere medium sine quo nos lapsuros judicamus.

4. Tenemur etiam in articulo, sive præsenti periculo mortis conari ad eliciendum actum perfectæ Charitatis, sive contritionis in qua illa involvitur. Quia cum ab illo articulo dependeat summi momenti salus æterna, debemus quærere omnem securitatem nobis moraliter possibilem, cum ad justificationem per Sacramenta, & alia media aliquid forte obicis subesse potuerit, ut plures docent.

Sed, an hæc tempora ad implendum Charitatis Præceptum omnibus sufficiant, in vita præsertim plurium annorum, in quibus prædictæ occasiones præcepti adimplendi non occurrerunt?

Respondeo, Tali casu tempora illa non sufficere: quamvis fatear admodum difficile esse hic certum tempus determinare, cum viri doctissimi in eo designando parùm conveniant.

Cæterum de tempore hujus Præcepti explendi quædam nunc habemus salubriter declarata in Decreto Innocentii XI. proscribente propositionem 5. 6. 7. hoc tenore: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei, semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum Charitatis erga Deum. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.*

Secundum Charitatis præceptum, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, non importat æqualitatem amoris, sed similitudinem, ut sicut nobis cupimus bona tam spiritualia, quam corporalia, ita & proximo ea velimus, quamvis non æquali mensurâ. Per *proximum* autem intelligitur omnis creatura rationalis, etiam animæ in Purgatorio, non autem dæmones, aut homines damnati.

Ordo Charitatis servandus erga proximos hic præscribitur: Primò, qui melior est, sive Deo gratior, magis diligendus & honorandus est, quàm qui minus bonus, aut Deo gratus. Et hoc modo magis diligi debet vir Sanctus, quam Parens improbus. Quia ille redditur dignior amore propter majorem conjunctionem cum primario objecto Charitatis, quod est Deus. Magis etiam ob conjunctionem nobiscum diligendi sunt parentes, quam filii, vel conjux; & magis benefactores, quàm alii quibus benefecimus.

In bonis pertinentibus ad vitam corporalem, succurrendum est ante cæteros, primò Uxori, quia hæc cum viro caro una reputatur. 2. Filiis. 3. Parentibus, & patri ante matrem. 3. Fratribus, sororibus, & deinde propinquis, domesticis, & familiaribus: Excipe, quod in extrema necessitate parentes sint præferendi etiam uxori, & liberis, quia parentibus vitæ nostræ originem debemus.

Quoad dilectionem inimici, quilibet homo privatus ex Præcepto tenetur proximo etiam inimico communia Charitatis signa, & beneficia exhibere: specialia verò tantùm ex consilio, nisi forte ratio obligationis aliunde accederet, v. g. ex scandalo quod timetur in aliquibus circumstantiis, si inimico particularia ista signa non exhiberentur. Ratio est, quia communia ista signa inimico præ cæteris, denegare, vindicta est quædam injuriæ, quam non licet privato per se exercere. Unde etiam cum D. Thoma plures censent, mortale esse ex genere suo (seclusis aliis circumstantiis) si quis assuetus vicinos omnes, aut domesticos obvios salutare, solum inimicum, quia talis est, sponte insalutatum prætermitteret.

In quali necessitate, & ex quibus bonis teneatur aliquis proximo subvenire, deduxi suprà *Tract.* 1. *Quæst.* 6. *Pag.* 56.

Sed QUÆSTIO ulterior est, An præter actus externos, teneamur etiam proximos actu amoris Interno diligere?

Respondeo affirmativè: Amorem proximi internum requiri docet Guil. Herinx *Par.* 3. *Disp.* 11. *Num.* 61. *his verbis*: Primum est, non malè velle, nec malè facere proximo: Secundum, *benè velle ei*, & benefacere, ubi necessitas, & circumstantiarum ratio id requirit &c. Et ex Societate Castropalaus *Par.* 1. *Tract.* 6. *de Char. Disp.* 1. *Par.* 5. citans D. Thomam, Suarez, Loream, Coninck; quibus adde Toletum, Turrianum, Molinam, Becanum, Ariagam, Tannerum, & plures alios. Quamvis aliqui non requisierint semper amorem illum internum & formalem, quem vocant specialem, sive ex motivo distincto à quavis alia virtute, scilicet dilectionis Dei propter

pter proximus amatur, & ab eo amore formali qui elicitur, quando amor internus proximi necessarius est ad aliqua opera debita exhibenda. Ratio autem cur amor proximi internus & formalis requiratur hæc esse potest: 1. Quia primo præcepto satisfieri debet per amorem Dei formalem. Atqui Scriptura dicit, huic simile esse secundum præceptum de dilectione proximi. Ergo etiam ut huic satisfiat requiritur amor proximi internus & formalis. 2. Obsequia externa quæ debent proximo ex Præcepto exhiberi sunt plurima, & sæpe admodum ardua, ut quæ fiunt inimico, & aliquando cum periculo vitæ conjuncta, ut in Baptismo pueri peste infecti. Ut autem illa debitè & constanter præstari valeant, necessarius est ille internus animi affectus, quo homo impellatur ad difficultates illas superandas; obsequia enim quæ sine amore exercentur vix diuturna, & satis efficacia esse solent. Amor enim istius est naturæ, ut etiam maximè ardua facilitet, ut arguté S. Augustinus: Ubi amatur, vel non laboratur, vel labor ipse amatur. His accedit Decretum Innocentii XI. necessitatem illius amoris magis declarans, dum prohibet hanc propositionem 10. & 11. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

§. II.

Peccata quæ primo Decalogi præcepto prohibentur.

1. PRohibetur hoc Præcepto omnis *Superstitio*, quæ est vitium inclinans ad indebitum Dei cultum: nempe quando alicui creaturæ præstatur cultus, qui non debetur, vel ipsi Deo alio quàm deceat modo exhibetur.

2. Quatuor sunt species Superstitionis. Primò, idololatria, quando alteri quàm Deo divinus cultus tribuitur. Secundò, Divinatio, quæ est rerum occultarum aut futurarum cognitio, quæ viâ humanâ haberi nequit, sed dæmonis auxilio inquiritur: cujus variæ sunt species pro variis modis quibus illa notitia comparatur, per certas figuras somnia, aquam, astra, inspectiones avium, sortilegia &c. Tertiò, Indebitus Dei cultus, ut si quis jam vellet offerre sacrificia veteris legis. Quartò, Vana observantia, ut si quis velit ex certo præcisè numero verborum, vel ex herba in terram defossa, vel ex nodo cinguli aliquod vulnus, aut morbum curare. Cùm enim hujusmodi causæ ex sua natura nullam habeant virtutem ad procurandum tales effectus, signum est illos causari operâ dæmonis, qui ex tacito pacto talibus signis in opem advocatur.

3. Ex quibus patet, graviter illos peccare, qui contra vulnera aut morbos circumferunt quasdam schedulas, linum, aut lanam, aut pilos animalium, aut alia hujusmodi, in quibus constat nullam esse naturalem virtutem contra istiusmodi effectus. Multò magis qui ponunt talia signa ut aliis noceant, ut solent venefici. Non peccant autem quando adhibent aliquas herbas, aut res alias, in quibus viri prudentes judicant, posse subesse aliquam virtutem naturalem ad procurandum illos effectus, pro quibus assumuntur.

4. Peccatum quoque grave incurrunt qui ex Astris, aut tempore, quo quis natus est, aut lineamentis manus aut faciei, futuros eventus, qui ab hominum libertate pendent, certâ scientiâ se cognoscere profitentur, ut est status vitæ futurus, Matrimonium fortunatum vel infaustum, mors violenta, suspendium, & alia hujusmodi. Si tamen ex influxu astrorum unà cum hominis indole, ingenio, moribus, aliquis per solam conjecturam affirmet talem fore v. g. militem, aut Clericum, aut Episcopum, poterit ea divinatio omni culpâ vacare. Quia Astra & indoles hominis potest habere vim inclinandi voluntatem humanam ad certum statum, aut eventum, non tamen illi necessitatem inferendi.

5. Superstitio est, observare quosdam dies faustos, & alios quasi infaustos. Exempla hujus sunt, nolle opus incipere die Martis, credendo id esse infortunatum: nolle die Veneris ungues præscindere, aut die Sabbathi nere: servare ova exclusa die Parasceves ad extinguendum incendium: in festo S. Antonii jumenta per ejus templum novies circumducere. Superstitione quoque non caret orationes etiam sacras certo tantùm verborum numero recitare, aut scriptas gestare, quæ credantur habere in se vim præservandi à vulnere, aut alia violentia.

Item, in lusu mutare situm corporis, aut pedes complicare ad avertendum in ludendo infortunium: aut ex certa gallinæ crocitatione more galli, credere malum aliquod imminere. Hæc enim & similia, quæ nullam habent cum tali effectu connexionem, si quis certò credat, eam virtutem habere, & illis ad vitæ directionem frequenter utatur, graviorem noxam admittit, quia periculo se exponit ne à dæmone decipiatur, qui se talibus signis vanis & inutilibus frequenter immiscet. Quod si quis ea tantùm leviter, aut semel, iterumve observet, veniale tantùm peccatum admittere docet *Sanchez in Prac. Lib. 1. Cap. 40. Num. 20. Tambur. Lib. 2. Cap. 6. §. 1. Num. 27.*

6. Sed quæritur, An judicandus sit superstitionem admittere, qui adhibet aliquam causam ad effectum de quo, re examinata, dubitat an possit naturaliter à tali causa procedere, v. g. adhibet oleum aut herbam ad ferrum aut aliud corpus præsens, quâ experitur hominis absentis vulnus aut ægritudinem in aliqua distantia curari?

7. Respondent aliqui generaliter: Quoties istiusmodi causa non cognoscitur habere vires ad talem effectum, semper esse superstitiosum, illum à tali causa expectare. Non videtur tamen hæc regula pro certâ habenda. Multa enim sunt in rebus naturalibus quorum virtus nobis latet ignota, ut quo modo vi magneticâ ferrũ trahatur, aut acus nautica magnete attracta ad stellam polarem sese convertat. Et sanè S. August. Lib. 14. de Civit. Cap. 24. varia recenset, quæ aliquis virtutis causarum naturalium ignarus facile dæmoni adscriberet; inter hæc

hæc adducit hominem nomine *Restitutum*, qui, quando volebat, ita alienabatur à sensibus, ut etiam ignem sibi admodum non sentiret: & alium, qui sudare solitus erat, quoties ipsi placebat, solâ voluntate sudorem provocare; & plures, qui pro libitu poterant ubertim lachrymas profundere. Novi & ego virum Religiosum facundè eruditum, qui affirmavit se posse solo voluntatis imperio ita retrahere spiritus celebrandæ visioni necessarios, ut apertis oculis non videret.

8. Potior itaque apparet resolutio *Sanchez hic Cap. 6. Num.* 44. in tali dubio, cæteris paribus, præsumendum esse potiùs pro natura quàm pro dæmone, quoties non occurrunt aliqua signa immixtæ superstitionis, ut sunt verba quædam incognita, aut vanus aliquis numerus rerum, quæ ad talem effectum non possunt pertinere: cùm enim ipsa natura sit in possessione operandi res mirabiles, in dubio videtur illi effectus potiùs attribuendus. Aliud est quando à viris prudentibus judicatur absoluta esse improportio inter causam & istius modi effectum: qualis videtur esse in oleo, aut herba respectu ægri, aut vulnerati magno loci intervallo distantis.

9. Quæstio gravis est, An, quando constat jam positum esse maleficium, licitum sit illud tollere per aliud maleficium? Ut, si puer maleficio infectus sit, possit parens accedere maleficum pro remedio maleficii?

Respondetur cum distinctione. Primò, licitum est tollere maleficium per destructionem signorum, quæ alicubi posita sunt ut dæmon alicui noceat, modò ad hæc destruenda novum maleficium non adhibeatur. *Navarrus ac plures alii.*

Secundò, Si maleficus possit aliquo modo licito maleficium tollere, non est peccatum eum prece, aut etiam pretio inducere, ut maleficium auferat, etiamsi credatur ex sua malitia per novum maleficium id facturus. Quia, cum supponatur posse viâ legitimâ id præstare, habeo gravem & justam causam id postulandi? ipsius autem malitiæ imputandum est, si modo illicito maleficium auferat: sicut licitum est petere mutuum ab usurario, etsi sciam illum usuras illicitè exacturum, cùm potuerit mutuum licito modo concedere. *Lugo, Diana, Less. Sanchez Lib. 7. de Matri. D. 95. Num.* 11.

Tertiò, Nunquam licitum est efficere, ut maleficium novo maleficio tollatur. Quia hoc esset directè inducere in peccatum & actum intrinsecè malum: Scripturâ etiam apertè prohibente, Levit. 19. *Non declinetis ad magos, nec ab Ariolis aliquid sciscitemini.*

10. Debet autem Confessarius, antequam hujusmodi maleficos, sacrilegos, aut magos absolvat, eos monere & inducere, primò, ut pactum sive expressum sive implicitum, quod habent cum dæmone, seriò abjurent. Secundò, ut suas schedulas, ligaturas, libros, aliaque impiæ artis instrumenta comburant. Si autem chirographum aliquod dæmoni tradiderint, non est absolutè necessarium, ut recipiatur, quia pactum illud per pœnitentiam dissolvitur. Tertiò, ut promittant efficaciter, quantùm poterunt, damna aliis illata resarcire.

CAPUT II.

De pertinentibus ad secundum Præceptum. Non assumes nomen Domini &c.

§. I.

De Blasphemia.

1. Blasphemia est maledictio sive contumelia in Deum: ut si quis Deum vocet tyrannum, aut injustum, aut dicat se aliquid Deo invito facturum. Blasphemia non admittit parvitatem materiæ, sed semper est peccatum mortale, quoties liberè profertur.

2. Peccatum Blasphemiæ est etiam in Sanctos, aut res sacras contumeliam dicere, si proferatur in Sanctos, ut Sancti sunt. Non enim esset grave peccatum dicere de aliquo Sancto, quod fuerit ignobilis, sutor, indoctus, &c.

3. Si quis in iracundia, indignando non Deo, sed homini, nominet Sacramenta, vulnera Christi, & similia sine aliorum scandalo, non erit illa Blasphemia, sed vana usurpatio sacri Nominis, & facilè potest esse tantùm veniale, ut docet *Cajet. Sanchez, &c.*

4. Maledicere vento & pluviæ, quâ affligimur: aut diei aut loco, in quo nati sumus: aut equis & jumentis, ut faciunt rustici aut aurigæ, si sistat maledictio in sola creatura sic ut tantùm ipsi malum imprecemur, non est per se lethale peccatum: si autem indignatio tendat contra Deum, aut contra creaturas illas, quatenus sunt instrumenta Dei, committitur grave peccatum: quòd si optemus creaturas destrui cum gravi damno proximi, peccatum est contra charitatem.

5. Verba quæ tantùm dubiè videntur sonare aliquam contumeliam contra Deum, & possunt facile in alio sensu accipi, non debent censeri verba Blasphema, si absit prava intentio. Quia verba in dubio non sunt accipienda, ut sonent delictum, non enim præsumitur delictum, nisi de eo constet *Bonacina, Castrop. Tambur. Lib. 2. Cap. 6. §. 4 Num.* 19. Decet tamen à talibus verbis tanquam periculosis studiosè cavere.

6. Sed *Quæres* primò. Quid censendum de parentibus aut aliis, qui sæpè liberis & amicis dæmonem, & damnationem imprecantur?

Respondeo, non esse Blasphemiam, sed diram imprecationem, quæ plerumq; ob subitam iram & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis veniale peccatum non excedit; nam plerique, si interrogentur, dicent se nullo modo voluisse, ut malum illud alteri eveniret. *Bonacina, Navarrus, Tol. Regin. Baldel. D. 25. Num.* 10.

7. *Quæres* 2. Quid judicandũ de illis, qui frequenter ex prava consuetudine verba Blasphema inadvertenter proferunt? Quidam censent singulis vicibus mortaliter peccare. Alii tamen docent illos tantùm peccasse in causa, dum consuetudinẽ illã cum advertentia contraherent, & nunc tantùm peccare omissione diligentiæ ad extirpandã consuetudinem vitiosè contractam, de qua à Confessario seriò monendi sunt, etiam aliquando cum dilatione absolutionis, si aliter non appareat emendatio. Ita Diana *Part.* 3. *Tractat.* 5. *Resol.* 65. *& Part.* 10. *Tract.* 14. *Resol.* 13. citans Suarez & sex alios. Item Leander de juramento *Disp.* 5. *Quæst.* 18. cum aliis, quibus non appare

apparet quomodò verba illa, sine ulla advertentia malitiæ prolata, possint esse per se formalia peccata, magis quam eadem verba in somno, aut ebrietate prolata, cum hic & nunc dum proferuntur absit omnis notitia & advertentia malitiæ, adeoque desit nunc libertas illa quam ad merendum & demerendum omnes requirere debemus.

8. Pro Blasphemia, in Confessione gravem injungendam esse pœnitentiam disertè statuit Conc. Lateran. & Trident. *Sess.* 14. *Cap.* 8.

Olim in Jure Canonico *Cap. sancimus de maledicis*, statutum est, ut si quis contra Deum, aut Sanctos publicè blasphemaret, per Episcopum suum his pœnis subjiceretur; ut septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ palam dùm aguntur Missarum solennia, existat, & ultimo die pallium & calceamenta non habeat, & Sextis quibusque feriis intra illud tempus in pane, & aqua jejunet, &c. Nunc verò quoad praxim spectandæ sunt constitutiones, & consuetudo pro puniendis Blasphemis in variis locis recepta, ut cum aliis advertit *Azor*, & *Castropalaus* Disp. 2. Punct. 2. §. 5. Viget autem in Hispania hæc consuetudo, ut si homo ignobilis proferat Blasphemias hæreticales, producatur in publicum cum galero papyraceo, collum ligatus fune, linguâ ligatâ palo, sine pallio, nudis pedibus, & flagellatus tandem mittitur in exilium. Ex quibus patet Blasphemum non debere mirari, si saltem à suo Confessario nonnihil severè tractetur.

§. II.

De Juramento.

1. JUramentum est invocatio divini nominis in alicujus Testimonium. Ac proinde Juramentum sanctè susceptum est actus latriæ: undè fit ut solùm per Deum verum jurare liceat, qui solus est rerum omnium conscius, & infallibile Testimonium perhibere potest.

2. Juramentum aliud est *Assertorium*, quo confirmatur dictum de præsenti vel præterito: aliud *Promissorium*, quo confirmatur promissum de opere futuro. In Juramento promissorio includitur etiam assertorium de voluntate rei faciendæ.

3. Juramentum non est dicere: In mea fide, in mea conscientia, in fide Christiani, in fide Religiosi: æquivalent enim tantummodò his; ita est, verum est: neque Deus ut testis invocatur. Nisi per ea verba quis intendat jurare, nam & juramentum ex intentione dependet.

4. Nec jurare per creaturam, juramentũ propriè est, v. g. per animam, per dexteram, &c. modò ad Deum non referas, sed tantùm per eam, quantùm potest, veritatem confirmare intendas, etsi tali Testimonio abutens à peccato aliquo non excusetur.

De habentibus consuetudinem jurandi idem ferè dicendum quod suprà de Blasphemia, *Num.* 7.

5. Mortale incurrit, qui jurat se facturum, quod credit se facere non posse. Item qui jurat falsum etiam sine animo jurandi: Tum etiam qui jurat aliquid promittendo, sine animo promittendi. Quia ipsa forma Juramenti falsò suscepta est gravis in Deum irreverentia. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 97. *A.* 7. *Less. Bonacina &c.* Peccat etiam graviter qui jurat rem dubiam tanquam certam. *Suarez, Angel. Navarrus Cap.* 12. *Num.* 7.

6. Qui jurat facturum se aliquod opus leviter malum, peccat plerumque tantùm venialiter; si verò id jurat sine animo faciendi, peccat mortaliter. *Bonacina &c.* Ratio prioris est, 1. Quia sic jurans nullo modo Deum adducit in testem falsi: Supponitur enim habere animum committendi illud veniale, quamvis exequi non teneatur, sed potius omittere. 2. Juramentum illud non continet gravem irreverentiam: quia etsi non sit apta juramenti materia, non est tamen graviter inepta, quod patet, nam jurare se facturum rem merè indifferentem est tantùm veniale, eo quod sit materia leviter non apta, uti satis constat: atqui materia venialis non excedit indifferentem nisi excessu veniali: ergo illius ineptitudo sive irreverentia in ordine ad Juramentum est tantùm venialis. Quis facile censebit reum fieri ignis æterni, qui jurat se velle socio auriculam vellere, aut dicturum illi verbulum injuriosum, aut ereptum obulum non redditurum, quod novit venialiter malum. Sic etiam censet Cajetanus in summa *de juramento*, Sylvester, Sotus, Navarrus, Covar. Valentia, Suarez, Sayrus, Fagundez, Bassæus, Azor, Leander plures citans, & hoc longè probabilius affirmans, *de Juramento Disp.* 7. *Quæst.* 37. Addidi tamen, *plerumque*, quia possint in aliquo singulari casu intervenire tam notabiles circumstantiæ, ut irreverentiam gravem, vel etiam scandalum arguere possint.

7. Rem levem in Juramento promissam non præstare, mortale non esse, v. g. servum aut prolem non castigare, uti probabilius docet, *Sanchez*, *Layman*, Sylvester, Antonius, Navarrus, Sotus, Contra Cajetanum in *summa Ver. perjurium*, Toletum, Gabrielem, Tabienam *Ver. Juramentum*, Fumum, Valenciam, & Lessium *Just. Lib.* 2. *Cap.* 42, *Dub.* 5. cujus ratio mihi magis solida videtur: quia ejusdem rationis est falsum reddere id quod Deus antea testatus est per Juramentum promissorium, & facere ut Deus in præsenti falsum testetur, uti fit in Juramento assertorio, quod semper est grave. Nam quod veritas Juramenti promissorii tantùm sit futura pendens ab ipso jurante, non facit quo minus æquè teneatur efficere ut verum sit quod juravit se facturum: quamdiu saltem res promissa non remittitur, aut honesta manet, de quo infra. Certum verò hoc est, ut levissimum sit, quod vel negando, vel affirmando scienter juras falsò, esse mortale.

8. Si quis se juret facturum, quod postmodùm non decet, non tenetur. Nec si juravit alterius causâ, qui fieri non vult quod promissum est. Nisi simul ad honorem Dei jurasset: Tunc enim videtur voti locum tenere. Etsi hic etiam, ut volunt quidam, non teneatur, si ille cujus fieri interest, obligationem remittat; ut si quis ad Dei gloriam jurasset, se pauperculam certam in uxorem ducturum, eaque relaxet promissum.

9. Fraude inductus ad jurandum, quam si novisset non jurasset, non tenetur. At extortum vi Juramentum de re non illicita obligat; nisi vel relaxetur, vel sit de Matrimonio ex metu, qui cadat in constantem virum, ad id obtinendum incusso.

10. Juramentum de re imprudenti, indifferenti, aut melioris boni impeditiva, non obligat: quod postremum merito sic intelligunt nonnulli, nisi juratum sit in alterius favorem, v. g. ducere aliquam: non enim potes id posteà omittere ob solum continentiæ desiderium.

11. Jurans facere certo tempore, si non potest, tenetur

tur postea, nisi ad solùm illud tempus Juramentum alligare voluerit.

12. Jurans non obligatur ad ea, de quibus si cogitasset, ea non intendisset in aliis quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur, si id accidat, quod si fuisset Juramenti tempore, pro temerario haberetur.

13. Si procurator ex speciali mandato tuo pro te juravit, teneris ejus Juramento, *Leander*, *Sa*, *aliique*.

14. Juramentum de celando secreto, intelligitur, nisi alteri magis noceat secretum non aperiri, aliud est de secreto confessionis Sacramentalis.

15. Juramentum servandi omnia statuta, intelligitur si sint licita, & nisi abrogentur.

16. Civitatis Juramentum, si pars major non servet, nec reliqui servare tenentur. Non enim pro tali casu præsumuntur cives se obligasse.

17. Impuberis Juramentum, patre contradicente irritatur. Potest etiam pater irritare tale Juramentum filii, etsi speciem voti habeat, ut potest ipsa vota: sic & quisque indirectè Juramenta subditi, de rebus sibi subjectis, si velit, irrita reddit.

18. Juramentum à se factum ad Dei gloriam potest quisque commutare, in rem apertè meliorem, non si factum sit homini. *Tolet. Sanchez*, *aliique*.

19. Qui juravit non petere dispensationem voti, vel Juramenti, vel eâ non uti, poterit rem Superiori indicare, si sic ratio postulet, & si is dispensationem dederit, eam liberè acceptare. *Sylvester ver. Juramentum.*

20. Qui ex privilegio possunt dispensare in votis, vel ea commutare, non propterea idem possunt in Juramentis. *Navarrus Cap.* 27. *aliique.*

21. Etsi Episcopus possit dispensare in Juramentis Pontifici non reservatis, causa tamen proportionata requiritur, ut dispensatio sit valida. Non requiritur tamen illa in Juramenti irritatione, ut hæc fiat validè, sed tantùm ut fiat licitè.

QUÆSTIO sat difficilis est, An qui juravit redire ad carcerem, quo injustè detinetur, obligetur ad reditum, si subsit probabile periculum mortis injustæ postea infligendæ?

Respondeo, Sententiam ab auctoritate esse utrimque valdè probabilem. Teneri ad reditum docet *Suarez*, *Lessius*, *Layman*, aliique quos citat & sequitur *Sanchez Lib.* 3. *in Decal. Cap.* 11. *Num.* 32. Admittit tamen Suarez & Sanchez cum aliis quos citat ibidem Num. 35. Episcopum posse illud Juramentum relaxare, & sic obligationem redeundi tollere: quia jus vitæ præbet justam causam relaxandi. Negat verò absolutè tali casu ad reditum teneri *Vasquez* 1. 2. *q.* 96. *Art.* 5. *Navarrus*, *Fabiena*, *Sylvester*, & plures Juristæ, nec non *Diana*, *Tamburinus*, *Reginaldus*, *Fagundez Lib.* 2. *in Decal. Cap.* 13. *Num.* 10. aliique quos citat *Leander Tract.* 1. *de Juram. Disp.* 10 *Quæst.* 21. Quia inquiunt, Juramentum de tali re esset temerarium, quod non obligat, esset enim vinculum iniquitatis, in ordine ad mortem injustè inferendam.

Excipe tamen tale Juramentum, quod fieret ab eo qui ob Religionem captivus detineretur, vel etiam apud Turcas, vel in alio casu, quo ex omisso ad carcerem reditu nasceretur magnum scandalum, aut contemptus Religionis: idque admittit *Navarrus*, *Diana*, *Tamburinus*, *Leander loco citato*, & plures etiam secundæ sententiæ Auctores.

QUÆRES, quænam personæ ad Juramentum suscipiendum in judicio admittantur?

Respondeo, Non admitti, jure saltem communi, pueros, aut puellas ante annos pubertatis, qui sunt in pueris 14. in puellis 12. In causis autem criminalibus non admittuntur minores viginti annis, ut constat ex lege *inviti ff. de testibus.* Repellitur etiam qui antea fuit perjurus *Cap. parvuli* 22. *Quæst.* 5. Et Apostata *Cap. alieni* 3. *q.* 4. Et inimicus, aut malevolus, *Cap. cum oporteat, de accus.* Excluditur etiam communiter qui est socius criminis, aut infamis, aut consanguinei, & affines usque ad quartum gradum illius pro quo est Testimonium dandum, ex *Cap. similiter, de testibus &c.* Et specialiter Sacerdotibus interdictum est in judicio ex levi causa Juramentum præstare, ex *Cap. si quis Presbyter* 2. *Quæst.* 4. Quia in causa non gravi sola testificatio sacerdotis debet esse fide digna sine Juramento. Possunt tamen in Judicio Juramentum præstare in causa magni momenti; in quo sufficit Sacerdoti proprium pectus tangere, extra aliquos casus qui excipiuntur in Jure *Cap. si quis Presbyter suprà.*

DAMNATA est ab *Innocentio XI.* de Juramento hæc *Prop.* 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.* *Et Prop.* 25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis. Et prop. 26. & 27. de Jurante cum restrictione, amphilogia &c. suprà *Pag.* 32.

§. III.

De Voto.

VOtum est, promissio deliberatè Deo facta de bono meliori. Ea deliberatio requiritur ad obligationem Voti, quæ requiri solet, ut quis peccet mortaliter.

Sed quid si post emissum Votum dubitetur, an vovens habuerit sufficientem deliberationem, & usum rationis? Si vovit ante septimum ætatis annum, in tali dubio non obligatur: quia possessio stat pro libertate, nec præsumitur in illa ætate habuisse sufficientem deliberationem. Si verò post septennium vovit; non obstante tali dubio manet Voto obligatus: quia possessio stat pro Voto, & præsumitur usus rationis, nisi satis constet oppositum: Ita *Sanchez*, *Diana*, & Doctores communiter.

2. Non obligat Votum de re vana, aut impeditiva majoris boni, neque de re indifferenti, nisi bono fine cohonestetur. Quia Deus talia Vota tanquam vana, non acceptat, ut docet *Navarrus Cap.* 12. *aliique.*

3. Tenetur Voto qui intendit vovere, etiamsi non intendat implere; qui verò se non intendit obligare, non videtur intendere vovere; hoc enim ipso, quo quis vovet se obligat; uti qui promittit, obligat se hoc ipso quo promittit. Peccat tamen, & secundùm quosdam mortaliter, vovens sine animo se obligandi.

QUÆSTIO est, An validum sit Votum aut Juramentum numquam peccandi venialiter?

Respondeo negativè, quia est de re moraliter impossibili, spectata communi hominum imbecillitate. Sed quid si sit Votum de certo veniali, v. g. numquam mentiendi? Respondeo Votum illud validum, & sæpè laudabile esse: quia per insignem diligentiam est moraliter possibile cum ordinaria Dei gratia ab omni men-

[illegible] abstinere, ut admittit etiam *Lessius, Sanchez, Suarez de Voto Cap. 3.*

Sed *Quæres*, An idem sit de Voto vitandi omne prorsus venialem [illegible], aut omnem distractionem in oratione? Affirmat [illegible] *Cajetanus* 2. 2. Quæst. 88. Art. 8. & [illegible]?

Respondeo tamen, multò probabilius, esse invalidum: Quia lingua est tam lubrica, & phantasia tam instabilis, ut moraliter impossibile sit in illis cohibendis omnem negligentiam semper evadere. Constat quidem S. Teresiam [illegible] Votum [illegible] perfaciendi quod judicaret Deo acceptissimum: sed ad hoc opus erat gratiâ prorsus ratissimâ, & ad cooperandum gratiæ, rara avis in terris erat S. Teresia.

4. Quoad Votum ex Metu, probabilius est Votum factum metu gravi, ad id non justè incusso non valere, nisi firmetur Juramento. Secùs est si metus justè incutitur.

5. Votum puellæ ob metum Patris reverentialem non valere quidam probabiliter asserunt si præsertim timeat ne ab eo aliòqui [illegible] tractetur. *Navarrus Cap. 2. Num. [illegible] cum variis.*

6. Qui vovit [illegible] ingredi Religionem, si in Noviciatu ea non placeat, potest exire, etiamsi vovisset animo perseverandi: sic enim institutus est, & intelligitur ingressus Religionis.

7. Violare Votum de re levi, aut de vitando aliquo veniali, est solùm veniale peccatum. *Navarrus Num. [illegible] Layman cum communi*, quod confirmatur in levi violatione paupertatis, aut obedientiæ religiosæ. contrarium de Juramento plures docent.

8. Non est plerumque in potestate voventis se obligare sub mortali, aut veniali peccato; obligatio enim pro qualitate materiæ quam vovet gravis, aut levis incurritur.

Vota emissa ex Errore non obligant, si error fuerit circa substantiam rei promissæ, vel circa conditionem substantialem: vel circa finem sive motivum voventis. Hinc error circa substantiam [illegible] non teneatur [illegible] dare calicem quem putavit esse argenteum, [illegible] tamen sit aureus. Error circa finem invalidat Votum offerendi Deo Sacrificium in gratiarum actionem pro recuperata sanitate amici, qui tamen est mortuus, aut non laboravit. Ita *Lessius, [illegible], aliique [illegible].*

9. Non ideò Votum non obligat, quia accidit aliquid, quod si prævidisses, non vovisses; sed quia accidit [illegible] quod si fuisset ab initio tempore voti, obligationem Voto abstulisset, ut si fiat res impossibilis, aut illicita, aut indifferens, quæ per se sub Votum non cadebat.

10. Votum Sacerdotii, aut Votum non nubendi, [illegible] Votum castitatis, potestque ab Episcopo dispensari.

11. Votum de impossibili non obligat, etsi res posteà fiat possibilis. Ita DD. communiter.

12. [illegible] possunt irritare suorum Vota, quos diximus posse irritare Juramenta, suprà §. 2. Num. 17. Qui tamen sine causa irritat alterius Votum in quod consenserat, peccat quidem, sed valida est irritatio.

13. Etsi Episcopus possit dispensare in suorum subditorum Votis [illegible] non reservatis, dispensare tamen non potest Parochus. Quia in hoc non habet jurisdictionem. [illegible], *Suarez & alii communiter.*

14. Vota [illegible], ex justa auctoritate, commutari potest in Votum Religionis, quia hoc est maximè arduum & diuturnum.

15. Potest quis non servare Votum, quando observatio vergit in periculum magnum, & non potest pro dispensatione adiri superior. Excipe tamen Votum continentiæ, quæ melior ipsâ vitâ existimatur.

16. Causa dispensandi esse potest, facilitas nimia, sive defectus maturæ deliberationis in vovendo, infirmitas ad implendum, necessitas vel utilitas; quæ item causæ ad Votum commutandum idoneæ esse solent.

17. Papam posse in Voto solenni castitatis dispensare quidam negant, aliqui rectiùs affirmant, utrumque sat probabile Auctores admittunt.

18. Qui potest ex privilegio dispensare, potest & commutare, non contra. Dispensatio autem in Voto sine justa causa invalida est, ut passim admittunt Theologi.

19. Dispensatio aut commutatio Voti & Juramenti invalida & injusta est, quando ea cedit in præjudicium tertii, cui per Votum aliquod jus acquisitum est. Sed benè notandum, jus illud acquisitum non esse, nisi promissio fuerit acceptata, ideoque posse adhuc Votum relaxari aut commutari. Ita *Rodr. Tom. 2. Cap. 131. Num. 4. cum aliis.*

Quinam autem possint in Votis & Juramentis dispensare, aut ea commutare, reperies suprà in serie Facultatum pro Missionariis & aliis *Tract. 2. Cap. 5. §. 1. Num. 9.*

QUÆRES, quænam Vota sint soli Pontifici reservata, sic ut nequeant ab alio, sine ejus facultate relaxari, aut commutari?

Respondeo quinque esse Vota sic Pontifici reservata. Votum Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, & ad S. Jacobum Compostellam, & ad Terram Sanctam. In necessitate quando non datur recursus ad Pontificem, potest in illis Episcopus cum suis subditis dispensare, ita *Doctores* ex Juris concessione.

Quod si prædicta Vota fuerint pœnalia, ut, si fornicatus fuero, voveo in pœnam servare perpetuam castitatem: vel si fuerint conditionalia, ut, voveo peregrinationem Compostellanam, si ab hoc morbo convaluero: talia Vota non censentur reservata, etiam post impletam conditionem. Quia non sunt emissa ex virtute Religionis, sed vel pœnæ expendæ, vel sanitatis obtinendæ gratiâ: reservatio autem cum sit odiosa rigidè interpretanda est. Poterunt itaque talia Vota relaxari ab iis qui facultatem habent dispensandi aut commutandi alia Vota, ut docet *Cajetanus* verbo, *Votum* Num. [illegible] Medina, Lopius, Aragonius, Palacius, & plures Theologi recentiores.

QUÆSTIO est inter aliquos Recentiores, An si obstrictus Voto castitatis sine delectatione propria, alium suo consilio ad pollutionem impellat, teneatur in confessione circumstantiam sui voti explicare?

Non desunt auctores qui sustinent partem negativam; eo quod talis in se ipso nullam ponat actionem veneream castitati suæ contrariam?

Respondeo tamen, illum esse Voti transgressorem, & teneri obligationem talis Voti in confessione exponere. Quia vovit abstinere ab omni actu venereo, ac proinde dum actionem illam in alio procurat, contra Voti religionem operatur.

Nec videtur contraria opinio tutò sustineri, cum ea

ea jussu supremi Tribunalis Fidei expuncta fuerit ex Summa Hieronymi de Llanos anno 1640.

De Votis Religiosi Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, tractavimus ex professo suprà *Tract.1.Cap.* [illegible] *Art.3. Pag.115.*

CAPUT III.

De tertio Præcepto, Memento ut diem Sabbathi sanctifices.

§. I.

De Festorum observatione.

1. OBservatio Festi incipit à medio noctis usque ad medium noctis sequentis. Violatur sanctitas Diei Festi exercendo opera servilia, hoc est, quæ versantur circa materiam externam, & pro Mechanicis haberi solent, ut fabricare, aut suere, aut similia, quæ requirunt laborem corporis, qualis ab operariis exerceri solet.

2. Illicitum non est diebus Festis instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, vel curru: quia hæc non sunt servilia. Imò licita sunt reliqua [illegible] ejusmodi necessaria, v. g. currum [illegible] die Festo reparare ad iter istius diei. *Navarrus*, *Toletus*, *Suarez*.

3. Licet etiam diebus Festis docere, scribere, etiam accepto pretio aliquid non [illegible] operosum transcribere. Imò licitum esse pingere docet *Medina*, *Lopez*, *Armilla*, & probabile putat *Layman*; de rudibus verò lineamentis die Festo formandis, id plerique concedunt.

4. Servile non videtur ad vitandum otium venari, aucupari, piscari, saltem in fluminibus recreationis causâ, ita censent *Granadus*, *Layman*, *Bonacina*. Idem de puellis ad otium vitandum non [illegible] acu pingentibus, cum *Diana Part. 6. Cap. 5. Resol.* [illegible] docet *Azor. Armilla*, *Sa*.

5. Non licet emere aut vendere res non necessarias, negotiari publicè vel privatim inire contractus emptionis, permutationis, [illegible] nisi ex consuetudine, vel aliis justis de causis excusentur: quia ista intelliguntur nomine [illegible] quod prohibitus est, *Cap.1. de feriis*, ut docet *Suarez*, *Bonacina*, *Filiucius*.

6. Quæres hic, quæ causæ excusent ab observatione Festorum?

Respondeo, 1. Dispensatio Episcopi, vel potestatem Episcopalem habentis, vel quasi Episcopalem, uti habent Superiores Religiosorum, imo & Parochi quando non datur facilis accessus ad loci Ordinarium.

2. Loci consuetudo; hinc licitæ sunt Nundinæ in Festis passim haberi solitæ, & præparationes ciborum etiam non necessariorum, ut placentarum, & [illegible]. Licitæ etiam quibusdam locis sunt emptiones & venditiones rerum, quæ parvo pretio emuntur. *Layman*, *Bonacina aliique*.

3. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animi: quando nimirum sine gravi incommodo aliquid omitti non potest. Sic excusantur servi & [illegible] coacti à Dominis laborare, nec audent recusare [illegible] id sæpè contingit, excusantur eos deserere debent. Item Pistores, Lanii, Coci, Servientes in operibus [illegible], ut in funeribus, nuptiis &c. si aliter Festi non [illegible] ut satisfaciant. Item Agricolæ, si ob imminentem pluviam fœnum, vel segetes colligere decogant[illegible].

Denique excusat parvitas operis, vel temporis [illegible] grave non videtur una hora laborare, [illegible] *Suarez* [illegible] n è, ut notat *Layman*, si [illegible] non sit servile [illegible] qui brevi etiam tempore [illegible] corpus frangat.

7. Peccat qui post [illegible] Missam, peccat quidem venialiter, si pars parva [illegible] omittatur: mortaliter verò, si pars sit notabilis, [illegible] dia, vel tertia pars Missæ. *Layman* tamen & alii quidam non audent mortalis damnare eum, qui tantum ab Offertorio usque ad finem adesset.

8. Qui à duobus Sacerdotibus successivè duas Missas audit tantum dimidias, peccat saltem venialiter [illegible] in eo peccatum admittit *Navarrus*, *Sa*, [illegible], *Henriquez*, *Diana*. Quia talis non audit integram Missam, sicuti præscripta est ab Ecclesia, & [illegible] à fidelibus intelligitur, cum illæ [illegible] sint partes diversarum Missarum, non constituunt [illegible] Sacrificii vel actionis [illegible].

9. Multò [illegible] nus satisfacit, qui duas partes Missæ simul à duobus Celebrantibus audit. Nam hic [illegible] valde irreverenter tractat Sacrificium [illegible] dum, dum tempus pro eo ritè peragendo necessarium aut consuetum, non vult impendere [illegible] ipso die, quem totum Deo consecrare tenemur. De hoc [illegible] *Pag.* 55. Innoc. XI. Prop. 53.

10. Non satisfacit etiam, qui sub Sacro dormit, pingit, docet; vel qui post murum [illegible] nihil audit, videri, vel [illegible] possit quod in Missa fiat.

11. Satisfacit tamen surdus, cœcus, & qui sunt [illegible] aut columnam, vel in fenestra, vel extra [illegible] ita est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid [illegible] agatur, spectata loci natura [illegible] ipse per accidens nullam Sacerdotis actionem videat vel audiat, modò per moralem conjunctionem [illegible] ejus multitudinis, quæ Missæ præsens dicitur: Ita *Bonacina aliique*.

QUÆRES. An qui tempore *Præfationis* accessit ad Sacrum audiendum, quod unicum [illegible] teneatur audire [illegible] aliam partem sequentis [illegible]? Negat Ledesma in summa *Part. 1 Cap. 2*[illegible]. *Concl.*, [illegible] Sanchez, &c. apud Dianam *in Morel.* [illegible]. Quia, inquiunt, per reliquam partem [illegible] Missæ non potest implere præceptum, quod requirit Missam sufficienter integram.

Sed verius affirmat *Moya* Part. [illegible] Select. quæstionum, citans Suarem & Sanchez. Quod solidè probat, quia à consecratione usque ad communionem inclusivè continetur essentia Sacrificii, cui reliquæ partes sunt tantùm accessoriæ, & [illegible] principale non sequitur accessorium, sed [illegible] debetur illum teneri adire istius Missæ partem reliquam, quæ est omnino principalis.

12. Qui ex impotentiâ saltem morali impeditur [illegible] re, aut magna difficultate, aut ex notabili incommodo proprio, vel proximi, vel bonorum, vel honoris [illegible] netur curare celebrari privatim in Altari portatili [illegible] privilegio, aut preces [illegible] loco Missæ [illegible], quamvis id consultum sit. Quia non est [illegible] præcipientis [illegible] & [illegible] impeditum [illegible] obligare. Ita *Bonacina*, *Navarrus*, *Filiucius*, *Suarez*.

Hinc excusantur illi, quibus si exeant ad Missam audiendam periculum est gravis [illegible], parentibus [illegible]

partu-

parentum, vel dominorum. *Henriquez*, *Suarez*, *Filliucius*. Si tamen id ferè semper aut frequenter fieret, de alio medio laborandum esset.

13. Item, quibus gravis est difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam v. g. unius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatii, maximè, si via sit molesta, cœlum pluvium &c. ubi habenda est ratio personarum, sexus, loci, temporis, & consuetudinis. *Bonacina*, *Suarez*, *Filliucius*, *Martinus &c.*

14. Denique, si ex consuetudine fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum, excusantur, *Sylvester*, *Cajet.* Aut si quis non habeat tunc vestes statui suo convenientes. *Navarrus*, *Henriquez*, *Sa*, *Azor*, *Bonacina*.

15. Excusantur à Missa audienda infirmi, quando prudenter timent, si Ecclesiam adeant, aliquod damnum considerabile in valetudine, aut moram in convalescentia. Ita omnes docere tradit Leander de auditione Missæ *Tract.* 2. *Disp.* 2. *Quæst.* 13. citans Cajetanum, Navarrum, Sotum, Suarem, Bonacinam, Henriquez, Hurtadum, Toletum & plures alios. Excusantur etiam convalescentes, quando timent quod exeundo domo ad Missam incurrent periculum majoris morbi, ut suprà citati. Quando verò de hoc dubitant, consulendus, vel Pastor, vel Medicus, vel Superior, vel alius vir prudens, nisi ipsemet æger talis sit, ut in hoc ferre etiam judicium possit. Manente autem dubio, rectè posse, illo practicè deposito, non exire domo ad Missam, ne se exponat periculo majoris morbi, docet ibidem Leander, cum Bonacina, Trullenck, Dicastillo, Gesualdo, ibi etiam citatis.

Alia de sacrificio Missæ diximus suprà *Part.* 3. *Tract.* 4. *Cap.* 4. §. 5. *&c.*

QUÆRES 1. Quid si inter hæreticos mulcta pecuniaria imponatur Catholicis in Sacrificio Missæ deprehensis, uti sæpiùs factum in Anglia, Hibernia &c.

Respondeo illam non excusare, nisi aliquis adeò sit pauper, ut mulcta illa sit personæ aut familiæ valdè graviter nocitura.

QUÆRES 2. An in diebus Festis Ecclesiæ liceat Catholico inter hæreticos eorum more officinam suam aperire, & merces vendere?

Respondeo affirmativè, si hoc tantùm faciat ad damna evitanda, & servandam uniformitatem cum aliis civibus. Quia non est mens Ecclesiæ fideles suos ad claudendum obligare cum tanto incommodo & perturbatione, quæ possit indè frequenter oriri. Si tamen alicubi consuetudo obtinuisset, ut maxima pars Catholicorum officinas clauderet, tenerentur alii se illis conformare. Ita etiam resolvit *Lessius in Op. posthumo v. Festa, casu* 8.

QUÆRES 3. An idem dicendum sit de claudendis officinis Catholicorum quibusdam diebus, quæ apud hæreticos publicæ orationi dedicantur?

Respondeo, Etiam Catholicos illis diebus posse officinas claudere more hæreticorum, quod etiam admittit *Lessius suprà*. Quia hoc non est signum professionis falsæ religionis, aut cooperatio aliqua cùm ritu hæretico, sed est tantùm signum obedientiæ conformitatis politicæ per actionem ex se indifferentem.

QUÆRES 4. An si herus quispiam habens tres servos, injungat eis laborem in die festo, assignando singulis unicam horam successivè, peccet mortaliter.

Fateor difficile esse ex vi hujus præcepti de opere servili ostendere, ex quâ ratione ille mortaliter peccet. Primò, non ex eo quod opus servile exerceat, nam supponitur ipse ab opere totus vacare. 2. Non ex eo quod adhibeat alios quorum singuli laborando venialiter peccant: quia inde tantùm sequitur illum tot peccatorum venialium causam esse: præbere autem causam pluribus venialibus jussu, consilio, aut consensu, non solet mortale reputari. 3. Nec quia illa opera servilia à tribus exercita dici possint inter se coalescere; cum sint opera diversarum personarum habentium distinctas obligationes personales, & à se mutuo independentes in ordine ad præcepti observationem. 4. Neque ex eo quod ipsis laborantibus, censeatur ille qui conduxit serviliter laborare; qui potuit toto die in templo rebus sacris vacasse. Sic qui aliis auctor est ut singuli violent jejunium leviter per modicas comestiones successivas, quæ ab uno sumptæ constituerent materiam gravem, ille quidem peccat, pro qualitate mali quod procuravit, contra charitatem proximi, nemo tamen dixerit illum frangere legem jejunii ecclesiastici. Negat proinde in casu proposito talem herum peccare mortaliter, Bonacina *Disp.* 5. *Punct.* 3. *Num.* 4. *& Disp.* 2. *de peccatis*, *Quæst.* 3. *Puncto* 5. Oviedus, Trullench, Sanchez, Diana, nec non Pasqualigus *Decis.* 301. quos & sequitur Leander à SS. Sacramento *de Præc. Eccles. Tract.* 1. *Disp.* 6. *Quæst.* 9. quorum opinio, uti patet, meritò probabilis censetur.

Respondeo tamen, potius in praxi dicendum esse, talem herum graviter peccare. Quia praxis illa obnoxia esset gravibus incommodis, & sæpè scandalo non levi, si in populo, lucri semper avido, illa invalesceret. Deinde, id quod quis efficaciter mandat, aut suadet fieri per alium, hoc ipsum plerumque censetur ipse facere in morali æstimatione, cum sine illius mandato aut consilio res non ageretur: hic autem herus moraliter applicat singulorum manus tanquam suum instrumentum ad totam continuationem illius operis: Et Superior prohibens actionem successivam, non tam illius modum, quam substantiam durationis continuatæ spectare solet: & in hoc Præcepto peculiare est, quod signanter cadat supra *diem* Festum, quod indicat ipsum *tempus* in opere continuatum. Videtur denique praxis illa tendere in fraudem legis de observatione Festorum, quæ tali artificio facile eludi & enervari posset: atque ita inducere inter fideles gravem deordinationem, quæ inde facile sequeretur, si ea praxis pro levi noxa haberetur: nam quædam actiones ex hoc solo capite gravis consequentiæ, & periculi, non rarò gravem malitiam contrahere censentur: rationes aliæ magis patescent ex brevi responsione ad sequentia.

Dices igitur primò, isti servi non peccant nisi venialiter, ergo neque herus aliter peccabit.

Respondeo, herum posse peccare, ex dictis, etiamsi illi quorum ministerio utitur, nullo modo peccent, v. g. si utatur operâ servorum infidelium Præcepto Ecclesiæ non obligatorum; vel etiam fidelium sed inculpatè non reflectentium ad diem Festum. Sed & concesso antecedente, negatur sequela. Disparitas est, quòd singuli famulorum tantùm parvo tempore laborent, neque unus cooperetur (quemadmodum suppono) labori alteriùs: Dominus autem injungendo

gendo cuivis opus unius horæ, causa est universaliter [illegible] succedentis notabilem prophanationem Diei festi.

Dices secundo, labor ille successivus & divisivus moraliter non est unus, ergo mandans non peccat mortaliter, sicuti non peccat qui heri jubet plura mendacia.

Respondeo negando assumptum; nam labor iste fit per plures servos eodem modo, quo fieret per unum, & quidem de mandato ejusdem heri. Ad illationem dico, disparitatem esse: quod peccata venialia non coalescant, eo quod per ea secundum se non inferatur grave nocumentum proximo, neque gravis injuria Deo; Sanctitas autem Diei Festi plurimum violatur per opus servile pro notabili tempore, ut supra ostensum.

Dices tertio, herus non peccaret mortaliter, si famulos juberet laborare simul per unam horam, ergo neque peccabit graviter, si eos jubeat laborare successivè singulos per unam horam.

Respondeo negando sequelam: Disparitas est, quod in antecedente non laboretur notabili tempore, adeoque non graviter violetur Sanctitas Diei Festi, prout fit in consequente: nam spatium trium horarum notabile est respectu unius Diei.

Dices quarto, in hoc casu nec herus, nec famuli propter [illegible] retrahuntur à debito cultu Creatori exhibendo: neque enim per totum diem operibus cœlestibus vocare [illegible] tenentur, ergo &c.

Respondeo, negando sequelam. Et ratio est, quia cùm Deus certis diebus velit à nobis specialiter coli, prohibet consequenter ipse & Ecclesia omne opus servile non necessarium pro eisdem diebus, quò tempore expeditiores eatenus simus ad cultum illum debitè præstandum: quinimò ex objectione illa sequeretur [illegible] rum non graviter peccaturum, etsi [illegible] consequenter laboraret, si tempus [illegible] Diei Festi totum in templo rebus divinis [illegible] admitter.

Huic resolutioni [illegible] Lib. 4. summæ Cap. 2[illegible] 2. & [illegible] de Præc. Eccles. citans etiam [illegible] Tom. 2. Lib. 1. Cap. 28 q. 5. qui [illegible] à mortali non excusant, qui pluribus diebus [illegible] in singulis laborare [illegible] uti & cum [illegible] *Bassæus*, & [illegible] supra citatus, qui etiam [illegible] alius docent [illegible] à mortali, qui eodem die Festi duas horas [illegible] impenderet, ubi *Leand.* noster [illegible] sine temeritate asserere nullum Doctorem classicum id docere: hos plurésque, et[illegible], adire si cui placeat, in his, quàm in istis, [illegible] plus in opinando Benignitatis inveniet.

§. II.

De Jejunio Ecclesiastico.

1. JEjunium Ecclesiasticum quoad substantiam consistit in unica per diem comestione, cum abstinentia à carnibus, ovis, & lacticiniis. Præceptum Jejunii non tantùm à Deo latum, sed etiam ab Ecclesia impositum obligare sub gravi peccato [illegible] quod Ecclesia tanquam Christi vicaria [illegible] habere potestatem ferendi leges ad fidelium [illegible] quæ jam inde à temporibus Apostolorum in certis Jejuniis ac Festis sub gravi obligatione [illegible] semper usa fuit.

2. Ad substantiam Jejunii [illegible] videtur spectare certa hora [illegible] refectionis, quæ est circa meridiem. Hanc pro[illegible] horam sine justa causa notabiliter præve[illegible] [illegible] tantùm peccatum [illegible] censet *[illegible]* [illegible] Contra *[illegible]*, & quidam [illegible] quid judicent esse mortale. Illud verò tempus [illegible] diam circiter [illegible] ex justa causa, v.g. si cum hospitibus comedendum, si iter accelerandum, &c. nullum omnino peccatum censeri debet.

Neque violatur substantia jejunii præcepta, si quis debeat prandium dividere, eo quod [illegible] vel tantum per intervalla possit accipere quantum ad justam refectionem sufficit, ut [illegible] solet. Idem dicendum, si quid [illegible] per modum medicinæ, vel propter debilitatem, vel quia debet aliis in mensa ministrare, vel ob aliam causam debeat ultra consuetam horam prandium expectare. Quia hæc moraliter in unicam tantum refectionem coalescunt.

3. Non solvitur Jejunium per crebriorem potum, etiamsi [illegible] in eo committi [illegible] temperantiam peccatur. Hoc enim Jejunii præceptum ex more Ecclesiæ non circa potum, sed circa cibum ejusque qualitatem versatur, uti [illegible] communis Doctorum consensus. Licitum est [illegible] modicum cibi interponere, ne potus noceat, v.g. quinque vel [illegible] modo id non fiat [illegible] dem Jejunii, prout fieret si quis [illegible] ad tollendum Jejunii incommodum. Admittit hæc *Reginaldus*, *Diana Part.* 1. *Tract.* 9. *Resol.* 24. *[illegible] aliique.*

4. Collationis vespertinæ quantitas & qualitas [illegible] tum pendet à consuetudine Regionis apud [illegible] ratos. Licitum esse ubique sumere quantitatem [illegible] 8. unciarum docet hic *Suarez*, & 12. alii [illegible] ctores, verùm illud solummodò intelligendum de illis, qui amplori nutrimento indigent: nam aliis [illegible] [illegible] pauciores, uti etiam habet [illegible]. Hanc quartam partem quanti [illegible] ad refectionem ordinariam minus [illegible] mitti *Reginaldus*, & duo alii: quod tamen [illegible] quando quarta pars ordinariæ refectionis [illegible] non excedit, [illegible] hæ videntur necessariæ pro collatione, ex more [illegible] recepto pro varietate [illegible] quæ hic optima omnium regula est.

Ubi adverte, cæteris paribus, [illegible] consuetudinem plus permittere [illegible] plebæis, Ecclesiasticis, aut religiosis [illegible] in regionibus frigidis, quàm in calidioribus, quia [illegible] constat in illis frigidioribus vim esse [illegible] adeoque largiori alimento indigere [illegible] [illegible] cum [illegible] scribit *Laymann. Lib.* 4. *Tract.* 8. *Cap.* [illegible]

5. Quoad qualitatem collationis [illegible] solidis, qualis propriè ad cœnam adhiberi solet [illegible] sunt pisces & ova, aut ex iis confecta [illegible] admittenda non est sententia quorundam [illegible] *[illegible]cina* asserentium in collatione non tam qualitatem quam quantitatem spectandam esse. Quod si contingeret aliquem sine reflexione [illegible] per diem aliquid cibi sumpsisse, [illegible] à collatione abstinere, nisi paulò ante collationem [illegible] sumpsisset, [illegible] tempore & quantitate possit pro collatione reputari.

Permittuntur in collatione fructus & legumina, aliave ex [illegible] & melle confecta; & pro more regionis modicum butyri & casei, uti [illegible],

& [illegible]

& Belgio, non verò in Anglia aut Hibernia, usus obtinuit. Probabile autem est, quantitatem in collatione permissam posse sic permisceri ut ex ea fiat jusculum, aut simile compositum, dummodò nihil cibi vetiti, sed tantùm aqua aut vinum, panis, sal, oleum, aut fructus ingrediantur. Ita cum *Azor. & 6. aliis, Diana Part. 1. Tract. 9. Resol. 34.* Absque causa collationem sumere manè, & vesperi cænare, veniale peccatum est. Fieri id potest absque ullo peccato, si adsit causa idonea, ut est confectio itineris, venatio, piscatio, ambulatio, etiamsi tantùm ad animi relaxationem suscipiantur, ut admittit *Diana & Castrop.* cum pluribus.

6. In violatione Jejunii potest parvitas materiæ excusare à peccato mortali; qualis est ea quantitas carnis quam coquus ex necessitate gustare permittitur: in aliis verò cibis duæ unciæ, sive quarta pars collationis vespertinæ, etsi quis postea prandium, aut collationem sumeret. Si quis autem sæpius in die modicum sumendo animadverteret se ad quantitatem notabilem pervenire, is mortaliter peccaret: quia partes illæ sic sumptæ in quantitatem gravem coalescunt.

7. Si quis dubitet die Jovis, an sit audita hora noctis duodecima, potest carnes comedere, quia in tali dubio libertas est adhuc in possessione edendi, nisi sit duodecima. Secus dicendum si cænans die Sabbathi dubitaret an sit hora 12. noctis, quia in die Sabbathi præceptum est in possessione, ne comedat nisi sit duodecima.

8. *Quæritur*, quænam causæ à Jejunio excusent?

Respondeo, causas excusantes à Jejunio, primò esse impotentiam, qualem habere censentur qui sine notabili damno jejunare nequeunt: Hac ratione eximuntur à Jejunio juniores qui sunt infrà annum 21. completum: quibus etiam carnes ministrari possunt usque ad annum septimum, non ultra: Excusantur etiam infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, & alii, qui ad necessarias vires indigent ampliori alimento. Inter hos numerantur etiam senes sexagenarii, saltem quando non constat evidenter posse sine damno jejunare: si de hoc damno dubitetur, non tenentur jejunando se periculo exponere; fragiles enim sunt senum vires, nec restaurari possunt, quando semel defecerunt. Quinimò plurium probabilis omnino sententia est, omnes absolutè sexagenarios quamvis validos à Jejunio excusari, ob rationem jam assignatam: adduntque probabiliter sufficere ut annus sexagesimus sit inchoatus. Ita de anno sexagesimo generatim docet *Diana Part. 1. Tract. 9. Resol. 20.* & fusè *Leander in Pracep. de Jejunio Tract. 5. Disp. 8. Quæst. 17.* ubi adducit suprà viginti Auctores, & inter hos Lamas 3. Part. Method. Cap. 5. asserentem Pium V. de hoc interrogatum ita vivâ voce respondisse anno 1570.

Propter impotentiam etiam excusantur à Jejunio pauperes, qui pro sufficienti refectione non habent alium cibum præter prohibitum v. g. carnes, ova, lardum, intestina animalium, aut his similia; non enim intendit benigna mater Ecclesia totâ die ad panem, aquam & pauca legumina illos adstringere; aut alimentum viribus sustentandis necessarium subtrahere: *Sanchez, Diana &c.*

Ob eandem causam non immeritò idem *Sanchez Navarrus, Gabriel*, à Jejunio quoad geminam refectionem excusat eos qui laborant tertianâ, vel quartanâ: vel quia ex stomachi vacuitate patiuntur capitis dolorem aut vertiginem; vel qui de nocte dormire aut calefieri nequeunt. Quod ultimum tamen videtur limitandum, si nempe huic incommodo obviare non possint sumendo in prandio collationem, juxta dicta Part. 3. Tract. 1. Quæst. 10. in fine. Et ex peritis Confessariis sæpius audivi, fæminas dum jejunant huic capitis infirmitati multum obnoxias esse, de qua dum queruntur, non debet prudens Confessarius se difficilem præbere.

9. Altera causa excusans à Jejunio est, labor, aut officium cum quo abstinentia ciborum consistere non solet, qualis est labor agricolarum, & plerorumque opificum, non tamen Sartorum, Tonsorum, Pictorum, aut aliorum quorum labor æquè levis censetur, uti docent cum *Lessio* plerique. Non desunt interea auctores qui existimant Eugenium IV. sine discrimine omnes artifices à Jejunio excusare, quod vir eruditissimus, *D. N. Du Bois* non admittit ad 45. Prop. Damn. ab Alexandro VII. N. 585. ubi ostendit dictum Eugenium, quatenus operarios liberat, intelligendum esse de illis quorum labor est incompatibilis cum Jejunio.

At ne hic laboris prætextus extra suos limites extenderetur, providè Alexander VII. inter alias reprobavit propositionem 30. *Omnes Officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum Jejunio.*

Excusantur etiam qui pedibus iter conficiunt per magnam diei partem, ita *Sanchez, Filliucius* &c. quod in Belgio invaluit de iis qui quatuor leucas confecerunt, etsi tantùm causâ recreationis iter illud susceptũ fuisset: non ita tamen ordinariè qui per unum diem equitarunt, sed bene, si per plures dies vires equitando debilitandæ erant. Ita *Filliucius Tract. 37. Cap. 6. &c.* Et universim nemo tenetur ob Præceptum Jejunii omittere opus ad quod incumbit aliqua obligatio, saltem notabilis, ut rectè notat *Cajetanus.*

10. Excusant quoque opera Pietatis quæ cum Jejunio nequeunt exerceri, etiam quando ob mercedem fiunt. Hinc ad Jejunium non obligantur Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii assidui, Cantores, & alii, quando per Jejunium in peragendo officio multum impediuntur: hanc enim limitationem intelligunt, & plerumque apponunt auctores, *Navarrus, Sylvester, Fagundez, Filliucius, Azor Part. 1. Lib. Cap. 28.* Atque in particulari absolutè docet *Diana Part. 1. Tract. 9. Resol. 9.* excusari Concionatores qui dicunt per totam Quadragesimam, non verò qui Dominicis tantùm diebus concionantur. At *Sanchez de Consil. Part. 2. Lib. 5. Cap. 1. D. 13.* judicat à Jejunio Quadragesimæ eos regulariter eximendos quibus ter vel quater in hebdomade cum fervore concionandum est.

De Lectoribus censet *Fagundez, & Diana suprà*, illos tantùm excusandos, quorum labor adeo magnus est ut nequeant aliàs officio satisfacere. *Sanchez suprà* magis in particulari determinat, Lectores illos qui habent assiduè quatuor lectiones v. g. Præceptores Grammaticæ in Societate, satisfacere, si media tantùm Quadragesimâ, sive ter in hebdomade jejunent: quia labor sic continuatus vires paulatim exhaurit. Sed notat ibidem *Sanchez*, ad tollendos scrupulos expedire, ut Superiores cum talibus quantũ necesse est in Jejunio dispen-

dispensent, cum hic nihil aliud certò constet, quàm præceptum Ecclesiæ cum magna difficultate non obligare, quanta verò in singulis officiis & personis sit difficultas definire nequit.

Quando in persona infirma, dubia est obligatio Jejunii, non potest Medicus dispensare, sed tantùm declarare talem esse statum infirmi, ut cum Jejunio difficulter consistat, quo posito per se desinit ejus obligatio. Quod si status ille permaneat dubius, à Superiore petenda est dispensatio. Quamvis, dum dubium est de gravi damno ex Jejunio, opus non esse dispensatione doceat *Joan. Sancius* cum *Caramuele.*

QUÆSTIO apud aliquos difficilis est, An ille peccet, aut à Jejunio excusetur, qui v. g. lusu pilæ, aut quatuor leucarum ambulatione ea intentione vires insigniter fatigavit aut exhausit, ut sic à jejunandi obligatione eximatur?

Docent aliqui Auctores, infrà citandi, probabile esse hunc non peccare, aut ad Jejunium obligari, modò simul intendat aliquam recreationem, quæ ex lusu aut ambulatione provenire solet. Quia Ecclesia non præcipit abstinere ludo propter Jejunium, magis quam ab itinere ob lucrum non necessarium, aut ab aliis laboribus excusantibus à Jejunio. Potest igitur intendere istam in ludendo aut itinerando fatigationem tanquam medium non illicitum, quo posito novit Jejunii Præceptum cessare: tantùm enim intendit se ponere in statu qui est extra obligationem Jejunii. Ita docet *Ledesma in summa Tom. 2. Tract. 27. Cap. 2. Pag. 699.* & *Diana Part. 1. Tract. 9 Resol. 40.* Quod confirmant ex eo quod ad evitandum Jejunium, aut obligationem cessandi ab opere servili, possis transire ad alium locum, ubi Jejunium non obligat, aut Festum non celebratur, uti cum aliis docet *Suarez, Sanchez, Diana, Fagundez in Præc. Lib. 1. Cap. 7. Num. 7.* Sed de simili fatigatione in ordine ad Jejunium, quando opus est illicitum, diximus suprà Par. 3. Tract. 1. q. 10. Ad quæstionem de esu carnium imminente periculo inter hæreticos, resolvitur infrà Tract. 6. Quæst. 7.

QUÆRES porrò, An ille qui ad Jejunium tenetur, licitè possit post duas refectiones à se uno die Jejunii illicitè sumptas, sumere eodem die ulteriores?

Respondeo, partem negativam nobis videri veriorem, quam docet *Sylvius in 22. Quæst. 147. Art. 6.* & apud ipsum *Joannes Medina, Covarruvias, Molanus &c.* Contra *Durandum* in 4. Dub. 15. Quæst. 11. *Paludanum* ibidem Quæst. 4. Art. 5, *Cajetanum*, *Navarram*, *Dianam*, & alios non paucos, quorum opinio valde probabilis est. Ratio nostra est, quia in die Jejunii Ecclesia solùm permittit unicuique, legitimè non impedito, unam comestionem, ideò enim præscribitur Jejunium, ut mortificetur caro; Atqui ad hoc necessarium seu planè conveniens est, ut tantùm una per diem comestio sumatur: Ergo præter secundam refectionem vetatur quoque alia ulterior. Sequela patet, quia tam hæc quàm illa refectio notabiliter repugnat mortificationi carnis. Alioqui lex de jejunando, si tantùm inhiberet secundam refectionem, imperfecta valdè foret, & non sufficiens ad finem suum proximum obtinendum.

Dices, positâ secundâ comestione, non potest amplius observari Jejunium, uti ab Ecclesia præscribitur; ergo tunc non obligat.

Respondeo, non potest observari eatenus perfectè, concedo: imperfectè sive ex parte, nego. Ecclesia namque præcipiens Jejunium, non solùm, juxta dicta, prohibet secundam refectionem, sed etiam tertiam & quartam. Sufficit autem ad obligationem, quòd lex, si non integrè saltem utcumque servari queat; uti patet in aliis legibus tam divinis quàm humanis. Et ratio est, quia Superior, ut prudenter procedat, debet velle observari suam legem omni meliori modo, ad urgendum bonum commune quod inde consequitur.

Instabis, per abstinentiam à tertia refectione non videtur mortificari seu macerari corpus.

Respondeo negando assumptum. Carentia enim illius quod nutrit, mortificat corpus: Tertia autem refectio etiam nutrit corpus, præsertim si secunda sumpta sit circa meridiem.

Nec refert, quod quorumdam corpora, etiam servatâ unicâ comestione, nihil aut parum macerantur. Superior enim in condendis legibus attendit quid ordinariè contingat, non quid extraordinariè: ordinariè autem corpora notabiliter macerantur per unicam comestionem. Denique parum credibile est Ecclesiam voluisse favere, sive laxare licentiam transgressoribus, qui per secundam comestionem jam ausi sunt Jejunii legem violare.

Quinam possint dispensare tempore Quadragesimæ in carnibus, ovis, aut lacticiniis, indicavi suprà Part. 3. Cap. 5. §. 1. Num. 14.

CAPUT IV.

De quarto præcepto, Honora Patrem, &c.

§. I.

De obligatione Liberorum erga parentes.

1. EX Præcepto divino obligantur liberi Parentibus, & aliis Superioribus, ad præstandum amorem, reverentiam, & obedientiam, adeò ut, si in aliquo horum graviter deficiant, peccent mortaliter.

2. Hinc graviter peccat Filius contra *Amorem* Parentibus debitum, si signa odii illis ostendat, eosque duriùs habeat. 2. Si necessitate, vel spirituali, vel corporali urgente, eis non subveniat. 3. Si passim torvo oculo eos aspiciendo, asperèque loquendo ita se gerat, ac si eos odisset. 4. Si hæres cùm sit, eorum legata & testamenta non impleat. 5. Si mortem aut aliud infortunium grave illis optet. Ita *Navarrus, Reginaldus, Fillincius &c.*

3. Contra *Reverentiam* peccat etiam graviter: si deliberatè eos ad iracundiam gravem irritet, verbis contumeliosis, aliisvè quibus sciat graviter offendendos. 2. Si eos percutiat, quamvis leviter, quin ut *Reginaldus* censet, si vel manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si pauperes agnoscere nolit ac despiciat: si tamen justa ex causa nolit eos apud se habere, atque exterius tantùm se nosse dissimulet, modo de necessariis iis prospiciat, à gravi delicto excusatur: eo quod parentes tali casu rationabiliter non sint inviti. *Bonacina, aliique.*

4. Con-

4. Contra *Obedientiam* graviter peccat, si in iis, quæ ad bonos mores, gubernationem domus, vel animæ salutem spectant ubi res gravis est, sit inobediens. *Fillincius Quæst.* 10. *Num.* 2. 2. Si uxorem ducat se planè indignam contra expressam parentis voluntatē. 3. Si sine justa causa uxorem eam recuset ducere, quam jusserit parens, præsertim si parentum id suadeat necessitas: Justa verò causa videbitur recusandi, si vel sit immorigera, vel deformis, vel infamis, vel denique animus ab ea multùm aversus sentiatur. 4. Si nupserit parentibus inconsultis, ut vult *Sanchez*: nihil tamen prohibet contrahere cum se dignâ, si ubi consuluit parentes, id ipsi denegent. Nam quisque in electione status, sui juris esse censetur. *Sanchez Lib.* 4. *Cap.* 15 *&c.*

5. Proles ad alendos parentes inopes obligatur, adeò ut si juvari aliter non possint, & urgeat necessitas gravis, teneatur manere in seculo, & si quidem Religionem ingressa sit, egredi, & juvare parentes. Post professionem, tantùm tenetur si necessitas sit extrema: eoque casu pergit adhuc obligari ad servandum substantialia suæ Religionis. *Lessius Lib.* 2. *Cap.* 41. *Dub.* 2.

QUÆRES primò, An filiis fas sit aliquando parentes criminis reos accusare, vel ad Judices deferre?

Respondeo, Filiis id illicitum esse, propter naturalem reverentiam parentibus debitam: præterquam in duabus potissimum causis: Primò, quando parens esset hostis aut proditor patriæ: secundò, quando in Principis necem vel interitum conspiraret. Quia ratio docet communem Reip. salutem, privatæ præferendam esse; estque hæc communis opinio apud *Angelum*, *Sylvester*, *Azor*, *Navarrum in Manuali Cap.* 14. *Num.* 12. qui docet cum *Azor* aliisque, filium eo casu non tantùm posse, sed etiam teneri parentem accusare, si desit alius qui patrem sceleris auctorem commodè possit Judici indicare; ad hoc enim obligat lex ordinatæ charitatis.

QUÆRES secundò, Quid si parens sit occultè hæreticus, an filius teneatur eum denunciare?

Respondeo, filium ad hoc saltem teneri, quando parens falsâ doctrinâ alios corrumpit, aut à vera religione singulari conatu avertere studet. Quia hæresis nisi impediatur, ut cancer serpit, & pestiferum virus occultè infundit. Et ita docet cum aliis *Alexander Asten. Azor. Cajetanus in Cap.* 13. *Deuteronomii*: ubi statuitur ut pater prodat filium impium: Ergo eâdem ratione filius patrem Deo impium, & hæreticum deferre debet, ut ipsius aliorumque saluti prospiciatur.

Quomodo filio, aut filiæ possit permitti matrimonium cum hæreticis, vide *Tract.* 6. *Quæst.* 23. *&c.*

§. II.

De obligatione Parentum erga liberos.

1. CErtum est Parentes, avum, aliosque majores jure naturali graviter obligari ad procurandam educationem, & conservationem liberorum.

2. Mater secundùm jura tenetur prolem alere ad annum usque tertium finitum: quæ sequitur educatio usque ad emancipationem ad Patrem spectat. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater haberet media sustentationi prolis idonea. *Layman Lib.* 5. *Tract.* 10. *Cap.* 3. *&c.*

3. Pater obligatur non tantum proli legitimæ, sed etiam spuriæ, ex jure Canonico, alimenta procurare, & honestas artes, & dotem filiæ, juxta suum statum, si indigeant. Peccat proindè omittendo saltem mediocrem diligentiam, ut in hunc finem media acquirat, aut si bona ad hoc necessaria dilapidet. Neque potest dotem filiæ, aut patrimonium filio denegare, ex eo quod hic Ordines sacros suscipiat, aut filia invitis parentibus alicui nupserit, *Bonacina*, *Azor*, *Reginaldus*.

4. In necessariis ad salutem ut liberi instruantur curare debent parentes. Hinc graviter peccant, primò, si quantùm in ipsis est, non curent, ut bonis moribus imbuantur, vitent prava consortia, mandata Dei & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, Christianam Doctrinam seu rudimenta fidei addiscant: Si vel exemplo, vel consilio eos depravent: denique si dissolutos moderatè non puniant aut objurgent. *Silvester*, *Sotus*, *Bonacina*.

5. Sunt tamen aliqui casus in quibus Pater filium possit exhæredare: si novercam seu Patris uxorem cognovit carnaliter, si cum gravi dispendio parentum bona dilapidarit, si Testamentum à parente condi impedierit, si Patri detento in carcere succurrere detrectaverit fide jubendo. Denique si proles ante annum vigesimum quintum vitam elegerit luxuriosam.

6. Atque hæ quidem causæ valent, quando filiis aliundè superest undè vivant, ut fiat exhæredatio juxta normam juris Canonici, quod requirit ut causæ in Testamento exprimantur. Verùm quando, & ubi fieri possit sæpè etiam pendet à jure civili, & municipali variorum locorum.

QUÆRES primò, An Pater teneatur dotare filiam volentem ingredi Monasterium?

Respondeo teneri, eo casu quo teneretur illam dotare volentem matrimonio temporali se copulare; quia conjugium spirituale favorabilius est in ordine ad obligationem dotis quam conjugium carnale, cum sit in se multo præstantius, & leges soleant causis piis præ ceteris favere. Sic disertè docet & probat Sanchez de Matrim. Lib. 4. Disp. 26. Num. 7. citans Felinum, Baldum, Greg. Lopez, Menochium, Bonacinam, quibus recenter accedit cum aliis Leander hic Tract. 1. Disp. 12. Quæst. 15.

QUÆRES secundò: An, & qualiter peccent parentes qui filiam invitam cogunt ut Monasterium ingrediatur?

Respondeo graviter peccare: quia violant jus quod habet filia ut sibi statum vitæ liberè eligat, quæ est gravis injuria, utpote in re maximi momenti. Imo parentes & alii ad hoc cooperantes, inciderent in excommunicationem latam à Tridentino Sess. 24. Cap. 18. de Regular. ubi hoc ipsum disertè statuitur. Præterquam *in casibus à jure expressis*: ut si constet fæminam fecisse votum Religionis: vel si sponsa post bimestre ab inito matrimonio, de Religione adhuc deliberans, non permittat matrimonium consummari: vel si fæmina ob crimen damnata v. g. ad perpetuum carcerem, conditionem Religionis ingrediendæ acceptet, &c. in his enim casibus cogi potest, cum ipsa se obligaverit, ut tradit etiam Henriquez, Portel & Leander infrà.

Notandum tamen, 1. Quod si parentes non filiam, sed filium cogerent ad Religionis ingressum, etsi graviter peccarent, excommunicationem illā probabilius non incurrerent. Quia cum Concilium de fæminis tantùm

tum mentionem faciat, non debere ad filios extendi docet Leander in hoc præceptum *Tract.* 1. *Disp.* 6. *Quæst.* 19. Palacius, &c. 2. Non incurri si parentes ad hoc efficiendum metum tantùm levem filiæ incusserint, quia hoc non est *cogere*, ut loquitur Concilium, censet Bonacina, Suarez, Sanchez, Leander, *suprà*.

QUÆRES tertiò, An, è converso, parens vel alius sine causa impediens Filiam ab ingressu Religionis similem reatum, & censuram incurrant?

Respondeo affirmativè, ex eodem Tridentino suprà *Cap.* 18. ubi sic decernit: *Simili quoque anathemati subjicit eos qui sanctarum virginum, vel aliarum mulierum voluntatem voti accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint*: Ita etiam Bonacina, Sanchez, Pellizarius, Suarez *Tom.* 5. *in* 3. *Part. Disp.* 23. *Sect.* 5. Causa autem justa impediendi possit esse, si quis prudenter judicet filiam aut filium ad Religionem verè ineptum esse: vel illum Religioni noxium fore; vel quia in Religione quam ingredi intendit perversè, aut dissolutè vivitur: ut annotat Suarez *de Relig. Tom.* 3. *Lib.* 5. *Cap.* 9. *Num.* 9. Molina, Dicastillo, Bordonus, aliique.

QUÆRES quartò, An peccent mortaliter parentes, qui sine justa causa, sed absque fraude, aut violentia, importunis precibus Filium retrahunt à Religionis ingressu?

Respondent omnino affirmativè, Sotus, & Navarrus *Cap.* 12. *Num.* 44. *&c.* 14. *Tract.* 17. quia id cedit in filii grave præjudicium, citans etiam D. Antoninum, Paludanum, Angelum, Sylvestrum, Tabienam: nec non Sayrus in Clavi regia Lib. 7. & Lib. 11. & apud ipsum Ledesma, Per Navarra, Aragon, Salonius, & Greg. de Valentia: accedit Miranda, Bordonus, Molina, Dicastillo, Fagundez, Leander, aliique, quamvis hoc ex parte restringat Suarez *Tom.* 3. *de Religionis. Lib.* 5. *Cap.* 9.

Reliqua Decalogi Præcepta, non occides &c. *pertinent ad materiam* Justitiæ *erga Proximum*, *ideoque cum ea in sequentibus appositè tradentur.*

CAPUT V.
DE JUSTITIA ET JURE.
Cum ceteris Decal. Præceptis.

NOTA.

DE *Justitia*, *Jure*, *Contractibus &c. actum est à nobis suprà hujus Tomi* 2. *Parte* 1. Pag. 40. & sequentibus, *ubi tradidimus totum horum doctrinam speculativam*, *naturam*, *divisionem*, *objectum*, *subjectum*, *Dominium*, *præscriptionem*, *uti & singulorum Contractuum in specie.*

Hic igitur reliquam horum Doctrinam ad Praxim pertinentem in sequentibus accuratè complectimur, *& eo fere ordine quo reliqua Decalogi Præcepta circa Justitiam Proximo debitam in Bonis tam internis*, *quam externis versantur.*

De homicidio, *Mutilatione*, *&c.*

1. HOmicidium est injusta hominis occisio. Contingit enim homini justè vitam auferri, vel ex Dei jussione, qui est supremus Dominus vitæ & mortis, vel ex auctoritate legitima Reip. uti fit in suspendio malefactorum, vel ex gravi causa aliquid faciendo vel omittendo, ex quo mors hominis præter intentionem indirectè sequatur. Non enim tenemur nostram, vel alterius vitam in quavis circumstantia, & quovis incómodo conservare, cum ad hujus conservationem Præcepto tantùm affirmativo obligemur, quod cum incommodo val dè gravi obligare non solet.

Hinc, numquam licet auctoritate humanâ seipsum *Directè* occidere. Quia solus Deus est directus & absolutus Dominus vitæ humanæ. Licet tamen quandoque causam aliquam ponere, ex qua *Indirectè* mors sequatur. Ita *D. Thomas* 2. 2. *Quæst.* 64. *aliique.*

Unde resolves cum communiori Doctorum sententia, 1. Licitum esse cum certo vitæ periculo peste infectis servire. 2. Ad vitandum incendium se ex alto præcipitem dare. 3. Persistere cum tali periculo in sua statione militari. 4. Periculum idem subire pro conservanda castitate. 5. Ex carcere aperto non fugere, aut sponte Judici se plectendum sistere.

Denique, *Quæstio* in his valdè singularis est, An in prælio navali licitum sit militibus, ignem pulveri nitrico injicere, aut navem perforare, & se mari committere, ne ipsi cum navi, & opulenta admodum præda in hostis potestatem deveniant, quæ fusius resolvitur hic suprà Tract. 1. Cap. 13. Quæst. 5. *Pag.* 28.

2. Quoad occisionem *Alienam*, Licitum est occidere Aggressorem vitæ suæ, vel alterius: Hæc enim justa defensio, non directa occisio est.

3. Idem dicendum est in defensione bonorum, honoris, castitatis, aut alterius virtutis, si id fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, si aliâ ratione defendere nequeas: Nisi tamen res sit momenti exigui, aut etiam magni, modò viâ juris recuperari possit.

4. Non intelligitur modus inculpatæ tutelæ, si quis majori vi utatur, quàm defensio postulet, aut si qui invaditur, dum potest, non vult fugere, nisi sit persona nobilis, cui fuga pro ingenti dedecore reputanda esset, *Mald. Diana*, *Layman*, *Lib.* 3. *Tract.* 3.

Illicitum est occidere, quando aggressor injuria illatâ jam actu fugit. Quia sic non esset defensio, sed vindicta privata: Ita *Toletus*, *Rodriquez*, cum communiori.

5. Prævenire non licet, & occidere insidiantem vitæ tuæ privatâ auctoritate, sed ad publicam recurrendum est, quamdiu nihil in te attentavit.

6. Tam qui occidit, quàm qui mandat occidere homicida est. Hic tamen si re integrâ & fide bonâ mandatum revocaverit, extra noxam est patrati homicidii: non ita qui consuluit alteri homicidium, nam etsi effectu nondum secuto consilium revocarit, homicida, & irregularis esse non desinit, si non desierit occisor illius consilio moveri. *Sylvius cum communiori.*

7. Filiam, vel Uxorem in Adulterio deprehensam, itemque Adulterum, in foro conscientiæ occidere non licet: & Leges civiles id iniquè permittentes à jure Canonico correctæ sunt.

8. Mortale est procurare Abortum etiam ante animationem fœtus, licèt fiat ad servandam famam, salutem, aut vitam Matris: Simile peccatum est, aliquid quacumque demum ex causa præbere fœminæ, vel ab ea agi directè, ne prolem concipiat.

9. Ad Duellum, sive pugnam inter duos condicto loco

loco & tempore, ullo casu expresse provocare, aut illud acceptare, mortale peccatum est: Aliud est si publicâ auctoritate duo pro toto exercitu decernant, uti factum est in Davide & Goliatho: Vel si aliquis quovis loco invasus ferrum stringat, & pugnando seipsum defendat.

Pugnantes in Duello, item consulentes, suadentes, spectantes excommunicantur, in *Concil. Trident. Sess.* 25. *Cap.* 15. & plura extant in Bullâ à Clemente VIII. ea de re edita.

Duellum acceptare non censetur, qui provocatus respondet, se ob provocantem à consueta via non recessurum, aut si aggrediatur se defensurum. *Navarrus Cap.* 15. *Layman. Hurt. Less. Filliucius &c.*

Alterum mutilare, membrum aliquod amputando, aut vulnus infligendo sine justa causa peccatum est contra Justitiam; quod verum est, etiamsi id fieret cum consensu illius qui mutilatur: aut aliquis seipsum sine causa mutilaret, aut vulneraret. Ratio est, quia sicut nullus habet Dominium suæ vitæ corporalis, quod Deus sibi reservatum voluit, sic nemo retinet Dominium suorum membrorum, ut possit de illis quovis modo pro arbitrio disponere.

Hinc non licet seipsum castrare sive ad castitatem conservandam, sive ad tentationes sedandas. Unde etiam peccant parentes qui filium castrarent v. g. ut illum cantui aut choro idoneum redderent.

QUÆRES, quid pro hominis vita, aut vulnere, aut membri amputatione restitui debeat?

Respondeo ex communiori Doctorum sententia, restituendas esse imprimis expensas factas in curatione vulneris: item lucrum quod cessavit, & damnum quod emersit ex alterius morte, vulnere, aut mutilatione.

Sed *QUÆRES,* An pro ipso membro amputatato, aut vita, aut cicatrice ex vulnere relicta, aliqua compensatio ex Justitia debeatur?

Respondeo, etsi aliqui id affirment, probabiliorem tamen videri sententiam *Navarri* aliorumque, qui negant ullam compensationem ex Justitia deberi. Quia membrum, & vita hominis est bonum altioris ordinis quàm ut pecuniâ, aut alio pretio æstimari, aut æquari debeat. Quamvis autem præcisè pro ipsa cicatrice nihil sit restituendum, si tamen ex ea damnum sequatur, v. g. in fœmina quæ ob deformitatem ex cicatrice contractam non potest pari nubere, debet ea jactura juxta prudentis æstimationem compensari.

DAMNATÆ sunt in hac materia non ita pridem ab Alexandro VII. *&* Innocentio XI. *propositiones hic sequentes.*

Vir equestris ad Duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. Alexander VII. Prop. 2.

Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, &c. Alexander VII. Prop. 27.

Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non possit innocens damnum evitare. Alexander VII. Prop. 28.

Non peccat maritus occidens propriâ auctoritate uxorem in adulterio deprehensam. Alexander VII. Prop. 19.

Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hac ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat. Innocentius XI. Prop. 30.

Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. Innocentius XI. Prop. 31.

Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus: Innocentius XI. Prop. 32.

Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter (ut suprà) *defendere; sicut & jus habenti in cathedram vel prabendam contra eorum possessionem injustè impedientem.* Innocentius XI. Propos. 33.

Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur. Innocentius XI. Prop. 34.

CAPUT VI.

De Peccatis Luxuriæ, & sexto Præcepto, Non mœchaberis.

1. Luxuria est inordinatus appetitus, vel usus sensus venerei, qui fit in corpore cum commotione spirituum generationi servientium.

2. Actus luxuriæ, alii sunt perfecti & consummati cum seminis decisione, alii imperfecti, qui sistunt in interno desiderio & oblectatione morosa. Speciem sumunt hi actus à diversis objectis circa quæ versantur, ideoque ea in Confessione sunt explicanda; vel etiam à modo quo exercentur naturali, vel contra naturam: diversitas illa magis patebit ex sequentibus.

3. Fornicatio, est concubitus soluti cum soluta, quæ nempe libera est à Voto, Matrimonio, Religione, cum mutuo consensu habitus.

4. Incestus, dicitur concubitus cum cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismum videlicet, aut Confirmationem, & affinibus. Cognati hi sunt usque ad quartum gradum; uti & affines, quando affinitas illa oritur ex copula conjugali; ex copula autem non conjugali, solùm extenditur usque ad secundum. Cum iis qui Religionem profitentur, aut Sacris initiati sunt, aut in loco sacro, potius sacrilegium videtur, quàm incestus. Cum filia autem Confessionis, etsi cognatio spiritualis propriè non sit, dignum tamen est flagitium Confessarii depositione, & carcere, & ob similitudinem venit etiam nomine incestus.

5. Stuprum, est copula quæ cum virgine exercetur, sive vir fuerit virgo, sive non.

6. Sodomia est, cùm sexus ejusdem duo commiscentur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præposterè extra vas naturale. Quidam verò putant variari speciem sodomiæ, si fiat cum cognato, aut affine, aut cum habente votum castitatis, &c. Sed hoc parùm ad praxim juvat, quia equidem in Confessione explicandum est, se sodomiam commisisse cum habente votum castitatis, affine, cognato &c.

7. Ad bestialitatem reducitur etiam coitus qui fieret cùm dæmone. Sunt autem bestialitates reliquæ speciei ejusdem.

8. Sodomia, bestialitas, mollities non sunt ejusdem speciei infimæ, ac proinde in his non sufficit in Confessio-

fessione dicere, se procurasse pollutionem: sed exprimenda est particularis species bestialitatis aut sodomiæ, ita Alexandro VII. suprà.

9. Mollities sive pollutio grave est peccatum, quoties sponte procuratur, aut voluntas in eam plenè consentit. Pollutio involuntaria non est peccatum; nec opus honestum unde sequitur, v. g. Confessionem rerum turpium, relinquere oportet, nisi sit periculum consentiendi.

10. Defectu pleni judicii & consensus, in semiexperrecto pollutio non est mortalis. *Sotus*, *Toletus cum communi*. Dum ea provenire advertitur, pro securiori praxi docent optimi Auctores, expedire tunc se munire signo crucis, & sine alio attactu Deum ferventer rogare, ut se ab omni in eam delectationem lapsu conservet. Ita cum Theologis plurimis docet & suadet *Sanchez*, *Busen. Trullus &c.*

11. Oscula & tactus verè libidinosi inter non conjugatos mortalia sunt peccata, non autem inter conjugatos, si absit periculum pollutionis.

12. Inter Sponsos amplexus & oscula licita sunt in signum sinceri affectus & benevolentiæ, non autem tactus impudici, qui proximè ad copulam disponunt. *Sanchez*, *Diana Part. 2. Tract. 17. Resol. 6. &c.*

13. Quæ ab aliquo opprimitur non tenetur ad defensionem sui illum lædere, at verò tenetur clamare & resistere quantùm potest sine periculo vitæ aut famiæ.

14. Si in cogitationibus venereis voluntas se habeat negativè, id est, non consentiat neque dissentiat motibus luxuriæ, probabile est non peccare mortaliter, nisi adsit periculum consensus aut pollutionis. *Sanchez & 9. alii* probati Auctores.

15. Probabile est simplicem delectationem, quæ fertur in personam conjugatam, aut affinem, non habere malitiam distinctam ab ea, quæ fertur in solutam, aut non affinem, ideoque non esse necessarium hanc circumstantiam in Confessione explicare. *Diana, Vasquez & 7. alii quos illi citant.*

16. Si oscula fiant ex urbanitate, & ex more Patriæ, non sunt illicita, si non accedat pravus affectus. Viros Ecclesiasticos & maximè Religiosos decet illum Patriæ morem, quantùm sine offensione fieri potest, meliori urbanitate declinare.

QUÆRES, An, & quomodo universim censeatur aliquis peccare contra castitatem indirectè, ponendo causam rei venereæ proximam, aut remotam?

Respondeo primò, Quando aliquis facturus rem necessariam, aut ex se licitam prævidet inde secuturos motus venereos, aut etiam pollutionem, quam nullo modo vult, aut directè intendit, tunc non tenetur abstinere à tali actione, si non existimet adesse periculum ne consentiat in istam delectationem. Quia ad actionem illam aliunde necessariam, aut ex se licitam sequitur ille motus aut pollutio tantùm per accidens; homini autem prosequenti suum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus, alioqui sæpe deberet abstinere ab actionibus bonis & honestis. Hinc 1. colligitur, non obstante periculo talis effectus, licitum esse audire confessiones mulierum, etiam quando exponunt res lubricas & venereas: 2. studere casibus qui circa talia versantur: 3. Aspicere, & alioqui personas alterius sexus: 4. Seipsum, aut alium medendi causâ, aut ex alia honesta ratione contingere. Si tamen aliquis expertus esset se ex simili occasione sæpius ulterius in expressum delectationis consensum mortaliter prolapsum esse, tenetur à causa illa etiam ex se licita abstinere, ut docet *Navarrus hic Cap. 10. Sanchez*, *Filliucius*, *Layman Num. 16.* ubi notat, illos qui in actionibus utilibus, aut ex se honestis tales effectus experiuntur facilius liberari, si animo obfirmato eos effectus contemnant, quàm si nimio timore imaginationem moveant, & sic movendo magis ad cogitandum solicitent.

Secundò, Si causa, ex qua talis motus aut pollutio sequitur, sit proxima, sive, ex natura sua ad venerem ordinata, ut est talis tactus, aspectus, lectio, aut locutio ex se luxuriosa, quæ otiosè, & sine debita causa exercentur, mortale peccatum est ab illis non abstinere. Quia qui consentit in talem causam proximam, censetur moraliter in effectum consentire. Si verò sit causa tantùm remota, & per accidens ad pollutionem concurrens, ut nimius potus, aut cibus, aut equitatio, aut confabulatio, etsi absque causa & utilitate exerceantur, motus, aut pollutio ex illis secuta censetur tantùm venialis, dummodo ea non intendatur, & absit periculum consensus venerei. Quia effectus ille in talibus causis tantùm remotè, & imperfectè continetur, & potius proveniunt ex imbecillitate complexionis & naturæ, quàm ex intentione illius qui talem causam aut actionem ponit. Ita etiam docet *Sanchez*, *Filliucius*, *Lessius*, *Diana* alios citans *Part. 5. Tract. 13. Resol. 4.*

Itaque generatim ut sciatur, quando tales effectus censeantur esse intenti indirectè, sive in sua causa, varii breviter hanc Regulam statuunt: Si causa in genere luxuriæ sit peccatum mortale, pollutionem ex ea secutam esse mortalem: Si causa sit venialis, illum effectum esse venialem: Si verò causa nullum sit peccatum, effectum quoque nullum fore peccatum, secluso semper periculo directi consensus in ipsam pollutionem ex tali causa provenientem.

De Castitate Religiosa &c. vide *suprà pag. 137.*

Remedia contra luxuriam, quæ decet Confessarium in promptu habere, breviter assignat *Peyrinus Tract. 1. Quæst. 3. Cap. 2. aliique.*

1. Humilitas & oratio, ut agnoscentes nostram fragilitatem ad Dei auxilium recurramus. 2. Sobrietas in victu, & carnis mortificatio. 3. Custodia sensuum, & vitatio familiaritatis cum mulieribus. 4. Fuga otii. 5. Piorum librorum lectio. 6. Mortis & æternarum pœnarum viva meditatio. 7. Frequens Communio, & Confessio apud unum prudentem & stabilem Confessarium. 8. Occurrente tentatione, cogitare Deum adesse præsentem, severum peccati vindicem: ac frequenter animo revolvere hanc sententiam: *Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat.*

Instructio Theologica & Ascetica pro personis timoratis in hac materia Luxuriæ.

NOtandum primò, Corporis ad libidinem commotiones & alterationes reliquas in hoc naturæ statu, tam esse homini, etiam nolenti, naturales, quam sit ipsa natura animalis quâ homo constat, & quam Deus ad conservationem generis humani generando, ordinavit. Quod viri etiam docti, & timorati

rati pro se, aliisque dirigendis in hac materia, præ cæteris anxia, & frequenti, sæpe non satis advertunt.

Notandum 2. Documenta quæ hic appono, Auctorum esse apud omnes probatissimorum, non enim pro meis tantum tradere præsumerem.

S. Bernardus apud *Rodriguez* Part. 2. Cap. 20. sic docet: Molesta est lucta, sed fructuosa: quia si habet pœnam, habet coronam; non nocet sensus ubi non est consensus: imo quod resistentem fatigat, vincentem coronat.

Item, *Blosius* Abbas & Asceta celeberrimus. Qui, inquit, delectatur vanè sibi placere, quamvis solum semel fiat, pejus est in oculis Dei, quam si multos annos similes pateretur motus quantumlibet mali sunt, si consensum non præbeat. Ideoque non est quod tristetur aut magni faciat sensus vel cogitationes has: & in iisdem potes te habere quasi non per te, sed alium transirent. Et potes tibi persuadere (ait Sanctus quidam) eas extra te fieri: cogitationes enim pravæ in te sunt, si illis consentias, & non aliter: & si non consenseris, domum tuam ingressæ non sunt, sed solum foris ostium tuum pulsarunt.

Alphonsus Rodriguez vitæ spiritualis singularis Magister *Part. 2. Cap. 20.* Considerandum, inquit, aliquos esse qui gravi tristitia & dolore afficiuntur, dum se turpibus & inhonestis cogitationibus vexari animadvertunt, sic ut sibi persuadeant se à Deo desertos, & iram ejus in se inflammatam, quod talia in mentem veniant, *qui magnus error* est, quod probat, & sic prodit.

Aliqui quid sibi in his agendum ignorant ut expellant, compescendo tempora, contrahendo frontem, movendo caput, claudendo oculos: & subinde nisi dicant, nolo, videntur sibi consensisse. *Majus est* damnum quo quis se hoc agendi modo afficit, quàm quod à tentatione patitur. Id diabolus petit, qui probè novit illos longissimè à consensu abesse. Idem illi non parvo sed magno lucro est: nec negotium est quod magnâ vehementiâ peragendum sit.

Sancti & vitæ specialibus magistri docent modum his resistendi non esse ut pugnetur quo fugentur, fatigando & vim sibi inferendo imaginatione, sed solum illas parvi faciendo, quod declarant quibusdam similitudinibus, ut dum caniculi latrant, si eos nihili facias &c.

Ideoque optimum in his remedium inquit est, eos flocci pendere: vel faciendum monent ut is cui ventus multum pulveris in faciem conjicit, ille vero hoc nihili facit, sed occludit oculos & progreditur. Et ad majorem eorum qui his tentationibus vexantur consolationem, utque tandem aliquando inducantur hoc remedio uti, monent Sancti, quod quantumlibet perversæ sint cogitationes, nihil tamen easdem faciendas, sed quo deteriores sunt, tanto minoris illas ducendas, quod non tam sunt periculosæ. De S. Catharina Senensi, aliisque Sanctis ac timoratis exempla in hoc solida apponit.

Hæc, inquam, instructio pro personis timoratis, qui actu peccati timorem, & horrorem habent, non ita convenit libertinis, & labi consuetis, quibus potius contra consensum voluntas firmanda est per considerationem mortis, inferni, æternitatis, de quibus suprà.

De hoc, & similibus, Documenta plura traduntur suprà de Conscientia Scrupulosa in hoc Tomo 2. *Tract. 1. Cap. 1. ad Pag. 5.*

CAPUT VII.

De Præcepto VII. VIII. IX. Non Furtum facies &c.

De Furto, Rapina, &c.

1. Furtum est occulta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter Domino: si fiat cum aperta violentia, dicitur rapina, quæ à furto specie distinguitur.

2. Furtum non est, in extrema vel gravissima necessitate propriâ vel alienâ accipere ex re alterius, quantum hic & nunc necessarium est ad subveniendum necessitati, neque obligatio est posteà restituendi. Aliter sentiendum in hoc de necessitate gravi, juxta dicta *hic Tom. 2.* Tract. 1. Quæst. 9.

3. Quantitas requisita ad furtum mortale, æstimanda est ex prudentum judicio consideratâ pecuniæ raritate, & personâ furto læsâ. Non malè rem determinare videretur, qui statueret quantitatem censeri gravem, quæ æquaret stipendium diurnum honesti artificis; solent enim homines laborem illum, ejusque pretium pro re notabili æstimare. Ita etiam docuit hic *Lud. Scilders*, & in suis dictatis plures alii Lovanii eruditi Professores.

Laxior est *Sotus, Corona, Navarrus de furto, Num.* 3. qui docent mortale non esse lautas divitias possidenti auferre tres argenteos. Respectu hominis quantumvis ditissimi unum vel alterum aureum materiam gravem conficere censet *Bonacina aliique.*

4. Potest etiam in re modica aliquando grave peccatum admitti, si indè grave damnum eveniat, ut si quis sartori acum, quam unicam habet, sufuretur.

Quando domestici furta non admodum damnosa sine magna difficultate restituere nequeunt, prudenter & licitè aget Confessarius, si illis injungat, ut obsequiis extraordinariis damnum compensare studeant.

5. Uxor à viro, filius à patre, si quid non magni pretii accipiat, non furatur: si tamen notabile quiddam fuerit, omninò est restituendum.

6. Si quid contractu oneroso, ut emptione, à fure acceptum sit, sufficiet id ei, aut cui ille voluerit restituere, etsi quidam Domino proprio id probabiliter doceant restituendum esse.

7. Qui pauca furatur per vices, ubi summam notabilem explevit, obligatur sub mortali ad totius summæ restitutionem; modò illa pauca sic accepta sint, ut in morali æstimatione, una summa totalis, aut notabilis damnificatio censeri possint: Quia tunc in idem recidit, sive quis ab altero auferat summam notabilem paulatim, sive simul, cùm in utroque eventu damnum æquè magnum sustineat proximus. Deinde hæc praxis, utendi v. g. parvis ulnis, aut mensuris, esset graviter perniciosa commercio humano; ut proinde Innocentius XI. rectè prohibuerit propositionem 38. huic doctrinæ oppositam. Fusius hæc deducta invenies suprà *Tom. 2. Tract. 1. Quæst. 9.*

8. Sine furti crimine potest uxor succurrere necessitati sui patris, aut matris, aut prolis ex alio Matrimonio, etiam nolente marito, ex bonis propriis, aut communibus, dummodò post mortem viri ea, quæ largitur in sua portione computet. Quia illa jure naturæ tenetur eos alere, & maritus debet in hoc consentire, *Navarrus, Lessius, Diana Part. 5. Tract. 8. Resol. 34.* Quod aliqui ad uxoris fratres, & sorores probabiliter extendunt.

9. Non

9. Non furatur etiam v. g. famulus qui moderatè utitur tacitâ compensatione, si stipendium suum (quod supponitur illi promissum, & certò debitum) non possit aliter obtinere. Uti plures docent apud *Layman & Tolet. Lib. 5. C. 15.* contra alios paucos. Et hæc illorum sic limitata doctrina, est omnino aliena à Prop. 37. reprobata ab Innocentio XI. *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Quia hic compensatio illa non relinquitur judicio famuli, sed requiritur expressè ut salarium illud totum sit illis promissum, & certò debitum, & ut aliter obtineri non possit. Nihil autem horum trium propositio prædicta requirit: & ideò illa periculo injusti excessus, & abusus viam pandere videtur.

QUÆRES, An liceat clam, aut etiam per vim propriâ auctoritate rem meam recuperare ab alio injustè detentam?

Respondeo cum distinctione: Si res tua in specie extet apud injustum detentorem, nec possis facilè aliter recuperare, licitum esse non tantùm clam auferre, sed etiam vim adhibere. Quia perinde agis ac si vim inferres furi volenti rem suam rapere, aut raptam retinere, quod licitum esse admittit communis sententia.

Quod si res tua apud alium non extet in specie, sed tantum in debito quo alius tibi adstrictus tenetur, quod non facile potes recuperare; tunc dico licitum non esse vi rem æquivalentem eripere, aut debitorem violentâ coactione ad debiti solutionem adigere. Quia debitum ut legitimè recuperetur exigit cognitionem causæ, cognitio vero causæ requirit officium judicis, nemo autem in sua causa judex esse potest.

QUÆRES præterea, An ille qui alteri damnum attulit ignoranter, aut non liberè, teneatur ad illud reparandum?

Respondeo negativè. Quia damnum non posuit, damnificato rationabiliter invito. Assumptum probatur: nemo potest velle, ut quis sibi non inferat noxam, licet de ea inferenda inculpatè non cogitet, aut licèt necessariò eam inferat, cùm non possit rite velle id quod tunc impossibile est. Confirmantur hæc ex Decret. Greg. *Lib. 5. Tit. 36.* de injuriis & damno dato Cap. ult. nec non *Lib. 3. §. ad legem:* quibus consonant Theologi passim omnes unà cum D. Thoma.

Dices primò, quivis licitè alterum arcet, etiam non liberè agentem, ne se lædat: ergo læsus in casu rationabiliter est invitus.

Respondeo, concedo antecedens, quia alioqui jus se suaque defendendi inutile pro magna parte foret; sed nego consequens, eò quòd dispendium illud nec ab illo (uti suppono) nec ab alio inferente evitari potuerit.

Instabis, saltem poterit absolutè velle, ut quando jam jactura illa fuerit illata, restauretur ab inferente: hoc enim videtur requirere plena sui defensio.

Respondeo, negando assumptum: defensio ut sit licita, debet fieri modo competenti; qualis non est, si quis vellet obstringere alterum sub reatu pœnæ æternæ vel temporalis ad resarciendum cum æquali detrimento aliquid, cujus ipse causam nòn magis mortaliter præbuit, quàm si bestia, aut res aliqua inanimata illud effecisset. Aliud est, dum amentem, v. g. aut furiosum, volentem mihi nocere, simpliciter impedio: Tunc enim non volo fieri aut omitti sponte ab illo aliquid, quod facere aut omittere sic nequit: sed tantùm conatui ejus resisto, sicuti resisterem furori alicujus bruti vel elementi, quod utique permissum est.

Dices secundò, ille qui posuit causam damnificativam bona fide, tenetur eam re cognitâ removere: ergo etiam tenetur reparare noxam, qui illam intulit eâdem fide.

Respondeo, ille de quo in antecedenti, tenetur ad hoc ex Charitate, concedo: ex Justitia, nego; Cùm enim illa actio ab eo processerit more non humano; in æstimatione morali tantumdem est, ac si ab eo non processisset. Proinde non tenetur etiam alter resarcire damnum à se bonâ fide allatum, nequidem ex Charitate: quia non potest resarcire absque damno secundum se gravi aut æquali, prout facere potest prior causam removendo.

Instabis, cùm alteruter in casu incommodum subire debeat, satiùs videtur, ut is ultimatè subeat, qui illud à parte rei intulit.

Respondeo negando assumptum: etenim rationi consentaneum haud est (ut ex prædictis liquet) obligari creaturam rationalem ad restaurandam jacturam, quam posuit absque ulla culpa. Proinde offensus cogitare potiùs debet, sibi aliud non tam per hominem, quàm per infortunium obtigisse. Si tamen prudenter dubitaret, num afferens aut permittens damnum, aliquam culpam seu negligentiam commisisset, tunc licitè posset eum ad reparationem urgere per magistratum, qui juxta leges Civiles in similibus favet damnificato. Et ex his patet, tutam esse hanc resolutionem, quæ in praxi magni sæpe momenti est, & passim magis supponitur quàm stabilitur.

De aliis Injuriis, & Peccatis, quæ Præcepto 8. 9 & 10. adversantur, ex sequentibus constare debet.

CAPUT VIII.

De contractu in genere.

Contractus est consensus externus duorum, quo liberè & legitimè utraque pars, vel saltem una alteri acceptanti, se obligat. In qua definitione, pleræque conditiones ad contractum requisitæ implicitè continentur.

1. Ex qua sequitur primò, non perfici contractum, aut obligationem, si alteri promisisti sic, ut solus ipse sis conscius: imò etsi signum externum accesserit, si non acceptaverit alter, contractus nullus est, ac nulla proindè obligatio.

2. Qui ad contrahendum sunt inhabiles, aut quibus jus positivum resistit, nihil agunt contrahendo, v. g. pupilli, fatui &c.

3. Nihil item agitur, si materia contractus sit illicita, vel illegitima, uti est res aliena ut cognita.

4. Eadem est ratio, si circa rei substantiam vis, dolus, error versetur, quod accidit, v. g. ubi acetum vænit pro vino, vitrum pro gemma.

5. Si tamen, circa qualitatem tantùm, aut circumstantiam ejusmodi accidentalem, error dolusve intercesserit, non idcircò contractus continuò est invalidus: Poterit is nihilominus interdùm ob injuriam rescindi.

6. Imò nec si ex metu gravi etiam injustè incusso cele-

celebretur contractus, id circò invalidus dicendus erit, sive onerosus is fuerit, sive gratuitus; est enim adhuc liber simpliciter, & voluntarius, licet à judice rescindi possit ex arbitrio illius, qui metum passus fuerit. *Sanchez*, *Layman*, *Lugo hic D.* 22.

7. Excipitur jure positivo contractus Matrimonii, Professio religiosa, & alia quæcumque vota, quæ tali metu extorta non obligant; item contractus dotis, qui in hoc contractum Matrimonii sequitur, Promissio vel traditio in rebus Ecclesiæ, auctoritas Tutoris per metum extorta. *Leg.* 1. §. *ult. ff. de auctor. tutoris*.

8. Illegitimè contrahunt, quibus bonorum suorum administratio non conceditur, ejusmodi sunt furiosi, prodigi, filii familias, uxores, Religiosi, pupilli, minores. Excipe casus aliquos quos habet *Lessius Lib.* 2. *Cap.* 17. *Dist.* 4. & qui infrà occurrent.

NOTA.

Præter hæc, de Contractibus in genere, & singulis ejus speciebus, uti & de Cambio, Societate, Emphyteusi, Montibus pietatis &c. alia tam speculativa, quam practica tradi hic suprà *Tomi* hujus secundi *Part.* 1. *de justitia Cap.* 2. *Pag.* 43. *& sequentibus*.

CAPUT IX.

De Donatione & Promissione.

1. Donatio alia est Verbalis, per quam res donata non traditur, & parit tantum actionem personalem, in eum, qui donavit: Alia est donatio Realis, in qua res donata etiam traditur, & statim transit in rem accipientis.

2. Donatio, etiam adhibitâ scripturâ & testibus potest ante acceptationem revocari. Ad donationem validam requiritur, ut absenti eam indicet ipse qui donat, nec satis est id fieri ab alio, sine ejus mandato: quod si is cui res donatur, præsens taceat, censebitur acceptare. Quia in favorabilibus qui tacet consentire censetur.

3. Donatum pro absente acceptare potest Notarius, & pro causa pia homo quilibet cum usu rationis.

4. Bonorum omnium donatio non semper est invalida, si donans præsentia tantùm bona intelligat, nec adjungat etiam futura; siquidem pietatis, aut dotis, aut mortis causâ donatio facta sit, aut si ea juramento aut morte firmetur. *v. Molin. D.* 280.

5. Qui certam summam donando excedere prohibetur, Titulo tamen remunerationis, gratitudinis, eleëmosynæ donare poterit; etiam sic imminutâ aliqualiter portione legitimâ filiorum: Ita *Navarrus &c.*

6. Quod datum est per modum dispositionis tantum ad aliquid, v. g. ad religionem, aliumve statum, retineri potest, etsi posteà status ille non sequatur.

7. Rex potest revocare donationem tam suam, quàm prædecessoris sui, si illa Regnum enormiter lædat. *Bart. Lugo*, *Diana Part.* 8. *Tract.* 6. *Resol.* 18. *&c.*

8. Modus adjectus donationi turpis, vel impossibilis, censetur non adjectus. *Molina D.* 208. *Col.* 5. *&c.*

9. Donatio inter vivos, etsi res jam tradita sit, revocari potest in certis casibus, nisi illa fuerit remuneratoria, aut facta Ecclesiæ, aut Monasterio.

Primus casus est, si donatarius probetur esse enormiter ingratus, v. g. si donanti graves injurias inferat, aut inopiâ laborantem non sustentet: quod notandum est ingratis filiis, quibus parentes omnia donarunt; *Lessius*, *Sylvester*, *Trull. Bonacina*.

2. Si donans caruerit liberis, & posteà ei proles nascatur: hæc enim conditio inest donationi, ex dispositione juris, uti notat *Diana*, *Sà*, *&c.*

3. Si donatio fuit talis ut filii omninò priventur legitimâ portione, possunt eam, etiam ipsi filii revocare. *Navarrus*, *Lessius*, *Diana*.

10. Simplicem promissionem rei notabilis, etiamsi à promissario acceptatam, per se non obligare sub mortali docet *Cajetanus & quidam alii*. Probabilior tamen videtur contraria opinio, quam tenet *Mald. Vasq. Fil. &c.* si quis veram promissionem seriò expresserit, & non solum propositum aliquid præstandi.

11. In foro tamen externo ut judicetur seria & valida promissio, ultra acceptationem requiritur ut exprimatur causa propter quam facta fuerit promissio, ut tradit *Covar. Villal. Trullus Lib.* 7. *Cap.* 16. *D.* 6.

Plura de Promissione & Donatione colliguntur ex dictis suprà de Voto, & infrà de Testamento.

CAPUT X.

De Commodato, Deposito, Mutuo.

1. Commodatum est contractus, quo res aliqua quoad solum usum, pro certo tempore, & gratuitò conceditur.

2. Depositum est, quod traditur custodiendum, ut integrum restituatur.

3. Mutuum ab utroque differt in eo, quod transferatur in alium Dominum illius rei quæ mutuo datur, non item in illis quæ dantur per modum depositi, vel commodati.

4. Ante tempus definitum commodator rem commodam repetere non potest sine injustitia. Si tamen ex eo, quod re suâ careat, illi damnum impendeat, potest eam ante tempus repetere, quamvis indè damnum æquè magnum impenderet commodatario. Quia (ut ait *Navarrus*) in commodatione hæc tacita involvitur conditio: nisi intereà contingat rem esse necessariam commodanti.

5. Re depositâ licitum est uti, quando depositarius bonâ fide existimat depositori id non displiciturum; aliàs absque usu servari debet.

6. Si res commodata, vel deposita perierit, probabile est depositarium teneri tantùm in casu quo dolus, aut culpa crassa dolo æquivalens intervenerit; *Lessius*, *Layman*, *&c.*

Excipe tamen sartores, molitores, aliosque artifices, quibus res traditur expolienda, uti etiam nautas & aurigas, qui ex levi culpa obligantur. Quia etiam in eorum commodum res alienæ illis traduntur. *Sylvester*, *Lessius*, *&c.*

7. Si depositarius aut commodatarius dubitet, an commodatum sive depositum perierit suâ culpâ, non tenetur, in foro saltem interno, ad restitutionem. Quia in dubio non præsumitur delictum, Ita *Sanchez de Matrim. Lib.* 2. *Disp.* 41. *Num.* 18. *&c.*

8. Dolus tamen præsumitur in foro externo, nisi depositum casu sic periisse probetur, ut simul cum rebus depositarii servari non potuerit, quod fieri potest, v. g. imminente naufragio aut incendio, quo casu depositarius non teneretur rem alienam præ sua servare.

9. Si

9. Si quis depositum Domino reposcenti remiserit per hominem, qui vulgò fidus audiebat, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, rem Domino perisse censet *Molina apud Escobar*, *&c.*

10. Mutuans ad damnum sarciendum obligatur in conscientia, si de rei vitio mutuatarium non monuerit.

Item, nisi par necessitas urgeat, rem mutuatam ante tempus repetere non potest.

11. Tenetur mutuatarius præstare casum fortuitum mutuo evenientem, cùm penes eum rei Dominium sit, & in eadem qualitate & quantitate eam suo tempore reddere debeat.

Non licet in vero mutuo, ullum lucrum accipere, quia esset usura, ut Cap. seq. magis patebit.

12. Mutuum distinguitur à pignore, hypotheca, & locato, quod in his Dominium rei in alterum non transferatur cui ea oppignoratur, sed tantùm usus, uti diximus de commodato & deposito, in mutuo autem cum usu Dominium transfertur. *Bonacina D.* 3. *Quæst.* 3. *Part.* 1. *&c.*

CAPUT XI.
De Usura.

1. USura est lucrum ex mutuo: tale lucrum est quidlibet pretio æstimabile, quod suprà summam capitalem præcisè ratione mutui exigitur. Hoc autem iniquum est, exigere lucrum pro re mutuata, quæ non est amplius tua, sed alienâ; quia rei mutuatæ Dominium transfertur in eum, qui mutuum accepit.

2. Usura non est, si nihil ut pretium mutuans intendat, sed ex gratitudine tantùm aliquid speret, & eâ intentione illi aliquid donetur, etsi donationem illam ut finem intendat. *Mol. To.* 2. *D.* 305. *Num.* 8. *C. Lugo. d.* 25. *&c.*

3. Usura tamen incurritur, dum ultra sortem signatè aliquid exigitur tanquam ex benevolentia aut gratitudine debitum. Aliud enim est aliquid ex gratitudine sperare, aliud ut debitum exigere, hoc enim aliquam mutuã transactionem præsupponere videtur.

4. Si des mutuum, ut te in alterius amicitiam insinues, usura non erit; imò nec si indè speres aliquod officium. Quia amicitia pretio æstimatur.

5. Usurarium tamen est & illicitum pactum de officio aliquo obtinendo à mutuatario, vel de ejus opera pro te impendenda: Ita communiter Doctores cum *Molin. Leff. Salas. C. Lugo.*

6. Usura non est poscere aliquid ratione difficultatum vel expensarum, quæ erunt, vel timentur in recuperanda sorte quæ mutuò datur: item ratione periculi in eâdem recuperanda. Quia pretio æstimari potest quod quis se in talem difficultatem vel periculum conjiciat.

7. Nec est Usura pacisci & accipere aliquid ratione emergentis damni, cujus mutuum verè causa sit, aut cessantis lucri, vel cessaturi, modò de hoc ipso mutuatarius præmoneatur: ut si cum pecunià tua quam alteri mutuaris, poteras & volebas negotiando quæstum facere.

8. Usura est, mutuare frumentum vetus cum obligatione ut restituatur novum certo tempore, si quidem qui dat mutuum sciat novum fore melius, & majoris pretii. *Sylvester, Navarr us, Trul. Disp.* 15. *Num.* 11.

9. Ex sententia communi usura est, si mutuum des ut posteà ex debito civili obligetur mutuatarius, tibi mutuari vicissim, aut vendere, aut merces apud te emere, aut operas suas tibi locare. Ejusmodi enim obligatio pretio æstimabilis est, quæ mutuatarium privat potestate emendi alibi &c. *Lessius Lib.* 1. *Cap.* 20. *D.* 8. *C. Lugo*, *Layman Lib.* 3. *Tract.* 4. *Cap.* 16. *Num.* 3.

Item si frumentum quod alibi habes mutuum des, cum obligatione, ut reddatur vel hic vel alibi, ubi plus valet, cum sumptu vel labore majori. Nisi fortè alius Titulus æquivalens accedat, lucri cessantis, periculi, &c.

10. Si mutuo des, v. g. decem modios tritici, & interim per accidens crescat tritici pretium, potes eandem mensuram repetere. Quia sic non petitur frumentum mutuum propter ejus pretium, sed propter ipsam substantiam frumenti, cui eadem mensura est æqualis. *Layman, Bonacina.* Aliud est de moneta dum ejus valor accrevit, quia in ea æqualitas valoris non substantiæ spectatur, *Layman, Bonacina, &c.*

Præter obligationem restitutionis, usurarius est obnoxius pœnis à jure constitutis *Cap. quamquam, de Usu. in* 6. ut si sit publicus sive notorius, non debeat admitti ad communionem altaris, aut absolvi, donec Usuras actu restituat, vel cautionem pro iis præbeat, neque sepeliri in loco sacro, & qui sepelit ipso facto est excommunicatus. *Bonacina, Lessius, Trul. Layman, &c.*

CAPUT XII.
§. I.
De Emptione & Venditione.

1. EMptio, est contractus quo pretium pro merce solvitur, Venditio, quo pretium pro merce accipitur. Uterque contractus mercis traditione completur, & utriusque Justitia in æquali valore mercis & pretii consistit.

2. Etsi contingat venditorem necessitate ductum res suas vilius vendere, emptio tamen erit justa. Quia à nullo deceptus est venditor, & venditio illi manet libera. *Cajetanus, Bonacina &c.*

3. Emptor potest emere minoris ex eo Titulo, quod multa simul emat. Quia tunc venditorem expeditum facit ad alia coëmenda, & liberat cum curis res illas servandi & vendendi.

4. Venditor communiter vendere debet eo pretio quod vel à Lege, vel à Magistratu constitutum est, &, si nullum pretium sit statutum, illud æquum censebitur, quod à communi hominum æstimatione imponitur. Non consistit tamen illud pretium in indivisibili, sed dividitur in medium, infimum, & summum: sive, in pium, moderatum, & rigorosum, ita ut venditio justa sit intra hanc latitudinem, ut videlicet modò infimo, modo summo pretio merces possint divendi.

5. Debet in *æqualitate* mercis cum pretio computari labor, impensa, industria adhibita in merce comparanda, conservanda &c. Undè ex hac ratione excusari possunt qui res minutas, aut fœnum, aut avenam in hospitiis charius vendunt, quàm passim alii in quantitate majori.

6. Illud genus *Monopolii* injustum est, quo mercatores

tores aliqui inter se propriâ auctoritate conveniunt, ut coëmendo merces certi generis, v. g. frumentum, salem, vinum, illas pro suo arbitratu charius divendant, dum ipsi efficiunt, ut vix alibi inveniri possint. Plura de Monopolio sua circa *p.* 78.

7. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, v. g. de ovibus si sint morbidæ, de domo si sit ruinosa, de equo si sit furiosus, de panno si sit adustus; alioqui ad resarciendam fraudem & damnum secutum obligabitur. Ita Theol. communiter.

8. Si occultè noveris debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur pretio ordinario debitum illud vendere iis, qui id nesciunt: Tam quia dolus est, quàm quia non revelatur maximum vitium debito intrinsecum, quod est impotentia solvendi.

9. Licet rem vendere pretio currente, & nihil dicere tempori, etsi Venditor sciat pretium mercis mox esse minuendum. Quia pretiũ currens, simpliciter adhuc justum est. Seclusis tamen mendaciis, dolo, fraudibus, quibus emptorem ad emendum allicere nequaquam licet. *Bonacina Quæst.* 2. *Part.* 5. *Num.* 12. *cum Azorio, Filliucio, Lessio &c.*

10. Si duobus in solidum res sit vendita, Dominium acquirit is, cui tradita est, modò pretium solverit: Si verò neutri tradita sit, debetur ei qui prius tempore emit, alteri verò relinquitur actio in venditorem. Dominium tamen, ante traditionem, in Ecclesiis, aliisque piis locis requiritur. *Lessius, C. Lugo &c.*

11. Si res empta pereat ante traditionem, & sit in individuo determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, hic modius frumenti, illa perit emptori, nisi venditoris culpa perierit, aut aliter expressè conventum fuerit: si autem empta fuerit res indeterminata, periculum spectat ad venditorem. Ita *C. Lugo, Lessius, Bonacina, Layman. Lib.* 3. *Tract.* 4. *Cap.* 17.

12. Si post traditionem res vendita pereat, aut fiat deterior, cedit in damnum emptoris, etsi necdum persolutum sit pretium, quia res quælibet, Domino suo perit. *Layman, Bonacina &c.*

13. Usura est, minoris emere credita certa anticipatâ solutione; secluso lucro cessante & damno emergente. Sic enim implicitè mutuat pecuniam minorem pro exigenda majori, *Molina, Lessius, Filliucius, Bonacina Disp.* 3. *Quæst.* 3. *Part.* 10. Aliud est, si credita sint incerta, litigiosa, aut cum difficultate exigenda: tunc enim jure coëmuntur minoris pro ratione incertitudinis, ac difficultatis ab emente sustinendæ in re obtinenda, ita *Bonacina, Trullus &c.*

14. Regula universalis dignoscendi, An in aliis contractibus, in quibus est rerum quæ permutantur inæqualitas, interveniat aliqua injustitia, plerumque erit: Animadvertere, an insuper ex una parte accedat lucrum cessans, damnum emergens, aut periculum sortis. Nam ex horum Titulorum justâ consideratione, aliquid ultra sortem accipi potest. Ut fusiùs deducit *Molina, Lessius, Layman*, aliique Theologi & Juristæ.

Varia insuper pro contractibus privatis, singulorum locorum propriis juribus constituta sunt, quæ nequeunt ad certa principia reduci, & ad Judicem potiùs, quam ad Confessarium pertinent.

QUÆSTIO in praxi singularis est: An vendentes licitè possint vino aquam miscere, aut optimo tritico grana viliora, si per hoc vinum aut triticum non reddatur deterius, quam id quod passim pro eodem pretio ab aliis venditur?

Respondeo, id non esse licitum, sit mixtio illa cum cautela, & sine immodico excessu adhibeatur, uti plures docent cum Lessio de Just. Lib. 2. Cap. 21. Dub. 11. Bonacina Tom. 2. Disp. 3. de Contract. q. 2 Pun. 6. Num. 17. Diana Part. 1. Tract. 8. Resol. 51. Contra Rebellium, Busenb. Layman Tom. 1. Sect. 5. de Just. Tract. 4. Cap. 17. §. 2. Mendo in statera Dissert. 6. Quæst. 4.

Probatur nostra responsio: quia in casu nullum damnum aut injuria infertur emptori: non enim tenetur venditor illi tradere merces majoris perfectionis quàm sint illæ, quæ pro eodem pretio aliis passim venduntur, & quæ eandem utilitatem habent ad usus humanos, uti hic fieri supponimus. Ergo venditor per hanc commixtionem non delinquit contra Justitiam, neque ad restitutionem obligari debet. Itaque confirmatur ex eo quod plures Auctores probati tradant, licitum esse venditori imminuere rei mensuram, quando aliâ ratione obtinere nequit *Legitimum* illius pretium, cum per hoc nullam inferat injuriam emptori, cui tradit merces pretio accepto æquivalentes.

Dixi in responsione, *si cautela sine immodico excessu adhibeatur.* Quia propter excessus periculum, hæc praxis, quamvis in se legitima, prudentibus tantùm & timoratis indulgeri debet, ne aliàs homines laxioris conscientiæ facile sibi persuadeant suarum mercium præstantiam cæteras longè antecellere.

De *Emptione*, Monopolio, Locatione, Emphyteusi, Feudo, Censu vario, Cambio, Contractu Societatis &c. vide alia supra *Tom.* 2. *Part.* 1. *Pag.* 46.

§. II.

De SIMONIACA Emptione aut Venditione.

SImonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum, pro pretio temporali. Nomen accepit à *Simone* Mago qui *Actorum* 8. hoc crimen admisit.

1. Requiritur ad Simoniam, ut sit deliberata voluntas *emendi aut vendendi*, sive contractus onerosus, aut pactio tacita, vel expressa, & obligatio ex ea resultans. Non sufficit enim aliqua naturalis obligatio, v. g. gratitudinis, quando quis sperat, vel tantùm intendit aliquam remunerationem, si nulla intercedat obligatio, qualis solet esse in contractu oneroso. Per *pretium temporale*, intelligitur etiam id quod pretio æquivalet, ut est obsequium, patrocinium, famulatus &c.

2. Nomine, *rei spiritualis*, non tantùm importatur res formaliter supernaturalis, & ad salutem nostram per se ordinata, ut est gratia, aut dona Dei interna, sed etiam res quæ causat gratiam, aut donum aliquod supernaturale, ut sunt Sacramenta, Concio, Preces, aut alia Sacramentalia: Item effectus & usus potestatis supernaturalis, ut est consecratio, absolutio, benedictio, dispensatio, excommunicatio, electio ad beneficium, præsentatio, confirmatio, collatio, & alii actus ad jurisdictionem Ecclesiasticam pertinentes, qui omnes sine peccato Simoniæ emi aut vendi non possunt.

3. Denique ad Simoniam sufficit, quod ematur aut venda-

vendatur aliquid *Rei spirituali annexum*, ut sunt reditus beneficiorum, qui propter officium spirituale conceduntur.

Malitia igitur Simoniæ consistit in eo, quod res sacra sive spiritualis irreverenter tractetur, dum instar rei temporalis pretio commutatur, ac si hæc esset illi æquiparanda.

Hoc peccatum est mortale ex genere suo, nec veniale fieri potest ex materiæ levitate: Quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverentia, tum ipsius doni, tum etiam Dei qui singulari & supernaturali modo illius doni auctor existit. Potest tamen esse peccatum veniale ob actus indeliberationem, & imperfectam cognitionem malitiæ. Ita *Suarez Tom. 3. de Rel. Lib. 4. Cap. 36. Lessius hic Cap. 35. D. 1. Azor, Layman, aliique.*

Simonia alia est *juris divini*, quæ nempe est prohibita propter malitiam suam v.g. hostiam consecratam vendere. Alia est *juris humani*, quæ est mala tantùm propter prohibitionem. Hoc modo ab Ecclesia prohibetur, ideoque simoniam juris humani contrahit, primo, venditio Beneficiorum, etiam secundum id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus percipiendi fructus. 2 Venditio Officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v.g. sacristæ, advocati Ecclesiæ, aut thesaurarii. 3. Oblatio pecuniæ cum obligatione alicui facta, ut suadeat alteri sibi conferre beneficium. 4. Contractum inire de resignando beneficio, vel solvenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Absque auctoritate superioris permutatio, & resignatio beneficiorum: vel etiam reservatio pensionis ex beneficio resignato: hæc tamen possunt licitè fieri accedente facultate superioris, qui jus illud constituit. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trident. Sess. 24. Cap. 18.* pro collatione Ordinum, pro Tonsura, vel litteris dimissoriis, *Trident. Sess. 2. Cap. 1.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, & consuetudo id permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, quamvis non detur pro statu religioso, qui cum sit spiritualis jure divino vendi non potest, sed pro onere sustentationis istius personæ, nisi forte excuset monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria: ita *Layman, Lessius, Bonacina Disp. 1. Quæst. 1. Azor. 3. p. 1. 12. Cap. 14.* Idem est, si pro Concione aut Missa pretium accipiatur; nisi ratione laboris extrinseci, aut alterius incommodi pretio æstimabilis, ut docet suprà *Layman, Bonacina aliique.*

Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro Absolutione à peccatis, aut censuris, pro Dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate, cum hæc sit jurisdictio spiritualis. Quamvis possit in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ, ut in quibusdam casibus fieri solet.

Non est autem Simonia, dare aliquid ad redimendam iniquam vexam, v. g. neganti Sacramenta in necessitate; aut impedienti legitimam beneficii possessionem, *Suarez, Lessius, Layman*, vel iniquè impedienti electionem, vel possessionem ad quod jus in re jam obtinetur; Quod si tale jus nondum habes, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Quia in primo casu non datur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur.

Neque Simonia est dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis, pro Missis, aut concionibus; aut de eo pactum inire: quia non datur tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ, quod illi ex justitia debetur. *Suarez, Layman Lib. 4. Tract. 20.*

Non est Simonia saltem juris divini, quamvis possit esse quandoque juris humani, spirituale cum spirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis; vel dare temporale pro temporali: ut si calicem, vel agnos Dei præcise ratione materiæ vendas: Vel dare temporale, pro spirituali per modum doni gratuiti, etsi adsit spes vel intentio alium excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Quia Titulus gratitudinis non respicit pretium, sed beneficium, nec solvit aliquid ex debita compensatione, modò ultra hos limites non rapiat habendi dira cupido, quam coërcet Innocentio XI. Propos. 45. declarans non evitari omnem Simoniam, quando datur temporale pro spirituali, etsi temporale sit solum gratuita *Compensatio* pro spirituali, aut è contra.

Variæ sunt pœnæ Simoniacis constitutæ, quarum hic aliquas recenseo.

Primò, ob Simoniacam collationem, & susceptionem Sacrorum Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis ab exercitio ordinum susceptorum.

Secundò, ob Simoniam realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio: unde talis non facit fructus suos. Et hoc ita se habet, licet aliquis à tertia persona tali modo provisus vitium illud ignoraverit: nisi tamen, dum rescivit, contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. Ita *Layman Tract. 10. Cap. ultimo, Lessius Lib. 2. Cap. 35. D. 31. Bonacina Disp. 1. q. 7. Par. 2. Num. 20.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: quamvis aliis beneficiis jure ipso non privatur, nec ad nova obtinenda, ante sententiam judicis, redditur inhabilis.

Quoad Pretium simoniacè acceptum pro Beneficio, aut alia re spirituali, si non est secuta rei collatio, jure naturæ restituendum est illi à quo est acceptum. Si verò secuta est collatio, & Simonia utrimque completa, probabilius est restitutionem faciendam esse Ecclesiæ, & non illi qui pretium contulit: Quia Ecclesia hac ratione tam dantem quam accipientem punire intendit.

QUÆRES primò, Quid dicendum de casu subtili, quo certo contra collatorem v. g. Episcopum pro mille florenis, quod beneficium non sit mihi, sed alteri, collaturus, ut nempe mihi conferendo, collator mille florenos ex sponsione lucretur?

Respondeo, illam sponsionem esse Simoniam palliatam, & illicitam; non enim tam ex sponsio, quam tacita emptio beneficii.

QUÆRES secundo, Quid si quis procedat per contractum innominatum hoc modo: Conferam tuo nepoti hoc beneficium, si tu simile conferas meo nepoti, cognato, vel amico?

Respon-

Respondeo, collationem illam esse Simoniacam, si de re præstanda non simplex insinuatio, sed verum pactum intercedat, quod ex *Cap. finali, de pactis*, satis colligi potest.

QUÆRES tertio. Quid judicandum de eo qui pecuniam præbet alicui tertio ut intercedat apud alterum, ut hic intercedat apud Collatorem beneficii, ut conferatur illi qui dictam pecuniam præbuit?

Respondeo, illum casum apud aliquos Auctores ut licitum admitti: quia, inquiunt, pretium illud datur pro re merè temporali, nempe pro gratia sivè intercessione amici apud collatorem: hanc sententiam ut probabilem habet *Vasquez & Sanchez in Opusculor. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 3.* & aliqui Recentiores apud *Dianam Part. 4. Tract. 4. Resol. 151.* & iterum *Part. 10. Tract. 15. Resol. 5.* Sed ipse *Vasquez & Sanchez* censet contrariam sententiam esse probabiliorem: quod omnino verum judico tam ab auctoritate, quàm à ratione; quia illud pretium saltem mediatè pro ipso beneficio conferri videtur: & hac viâ facile foret passim palliare Simoniam in oculis hominum, sed prava animi intentio fugere non potest oculos Dei, ut etiam rectè hic notat *Stephanus à S. Paulo Pag. 422.*

QUÆRES quarto, An liceat absque Simonia pro beneficio aut alia re spirituali accipere aliquid temporale Titulo gratitudinis, sic ut de illo ex gratitudine præstando pactum intercedat? Licitum id esse, videtur admittere *Diana* citans *Valentiam*, quia non est pactum inducens obligationem justitiæ. Verùm etsi non inducat obligationem justitiæ, adfert tamen novam obligationem, & pretio æstimabilem, suprà simplicem gratitudinem, quæ per se libera est, nec obligat determinatè ad hoc vel illud donum conferendum, quod tamen fit ex vi istius contractus, qui proinde onerosus censeri potest. De quo videri potest Innocentii XI. Prop. 45. *suprà pag. 33.*

CAPUT XIII.

De Testamento.

1. TEstamentum est justæ voluntatis dispositio de rebus post mortem præstandis, cum hæredis institutione. Et per hoc ultimum differt Testamentum à *legato*, sive fidei commisso partiali, quod tantùm est donatio particularis alicui à defuncto relicta. *Codicillus* est quasi imperfectum Testamentum, sine hæredis institutione, ad constituenda aliqua legata, vel ad aliquid in Testamento explicandum, mutandum, addendum, vel demendum. De quibus *Layman, Lib. 3. Tract. 5. Cap. 1. Bonacina, Tanner, aliique.*

2. Ad Testamentum solenne, sive clausum, requiruntur à jure variæ solennitates: nempe ut testator illud suâ vel alicujus manu scriptum offerat septem testibus idoneis, non defectuosis, non cœcis, surdis, mutis, nec furiosis, & prodigis, infamibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in ejus potestate sunt). sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram profitendo id esse suum Testamentum: tum si possit manu suâ subscribit, alioqui id præstat octavus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos; proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant, *Layman, Bonacina Disp. 3. Quæst. 16. Part. 1. &c.*

3. Si Testamentum careat debitâ solennitate, & dubitetur an testator intenderit conficere Testamentum *clausum*, an verò apertum, habebit saltem vim Testamenti *nuncupativi*, quod tantùm requirit ut septem prædicti testes coram audiant & intelligant testatoris voluntatem, etiam sola voce expressam. Quia præsumitur testatorem hoc saltem voluisse potiùs quam actum suum esse irritum. *Sanchez, Lugo &c.* Consultum est in conficiendo Testamento etiam adhibere Notarium, qui particularium locorum jura nosse solet, ut valori Testamenti in foro externo tutiùs consulatur.

4. Notat quoque *Diana Part. 6. Tract. 5. Resol. 30.* invaluisse consuetudinem ut minor numerus testium quam septem sufficiat ad valorem. Certè hominibus rusticanis quinque testes sufficere, si difficulter plures habentur, absque subscriptione, si non sint litterati, tradit *Layman & Bonacina.*

Item tempore pestis necesse non est testes simul congregari, sed tantùm ut singuli seorsim adhibeantur: imò absolutè loquendo tunc duos vel tres sufficere ex jure gentium docet *Diana Part. 7. Tract. 6. cum Sà, Layman &c.* Neque minus militibus, dum in castris sunt, concedunt jura privilegium.

5. Si Testamentum factum sit ad *pias* causas, etiam in foro externo juris solennitates non requiruntur, sed tantùm quæ jure gentium sufficiunt, nempe duo testes, inter quos fœmina esse potest. *Covar & aliis 12.* Item Parochus, aut Confessarius etiamsi legata essent pro Ecclesia propria, *Lessius, Lugo, &c.* Et quamvis morte interveniente contingeret Testamentum non esse absolutum, validum tamen est quoad legata pia, *Diana &c.* In foro autem conscientiæ etiam sine ullo teste sufficit scriptura, nutus, vel aliud signum, quo voluntas Testatoris sufficienter indicatur. *Molina, Lugo, Diana.*

6. Si autem Testamentum factum fuerit ad causas *non pias*, & careat solennitatibus jure requisitis, probabilius est illud *saltem in foro conscientiæ* esse omninò validum: adeoque licitè retineri quod ex tali Testamento possidetur. Quia illæ solennitates tantùm requiruntur in foro externo ad fidem in judicio faciendam, & excludendam omnem deceptionem. Ita *Lessius de Jur. Lib. 2. Cap. 19. Disp. 3. Barbosa. Wiggers, Part. 9. Tract. 7. Resol. 49. contra Molin. Diana &c.*

Hinc hæres ab intestato non videtur excusari in foro conscientiæ à persolvendis legatis in Testamento non solenni relictis, si satis ipsi constet de voluntate Testatoris. De qua si dubius sit, tenetur cum aliis pro ratione dubii componere. Quia in hoc dubio neutri parti favet possessio.

7. Testari non potest Religiosus professus, nec filius familias de bonis adventitiis sine patris consensu, nisi tamen sit Clericus, etiam primæ Tonsuræ: nec cœcus sine testibus, nec pupillus, nisi sit doli capax, & juramento confirmaverit. Nec in bello justo captus, nec obses apud infideles. Nec manifestus usurarius, nisi præstitâ cautione: valebunt tamen hujus legata ad causas pias si pœnitens obierit. Nec uxor nisi ad pias causas, sicubi legitimè statutum sit, ut non possit testari sine consensu mariti, ut refert *Sà, & plures alii.*

8. Patris Testamentum inter liberos ab eo solo scriptum,

ptum, aut subscriptum validum est, etiam ad pia legata, *Sà, Diana, &c.*

9. Potest Pater ob justam causam inæqualiter filiis bona relinquere, non obstat lex particularis: sed non potest legitimâ portione privare.

10. Etsi spurium à Testamento excludat jus civile, ex jure tamen Canonico potest illi pater alimenta relinquere, & filiæ dotem, si eâ indigeat.

11. In dubio Testamenti judicandum est Testatorem id voluisse, quod si adesset, dicturus crederetur.

12. Qui juravit non revocare Testamentum, si revocet, certum est validè revocare, imò à perjurio, si causa revocandi subsit, probabiliter excusatur. *Sà, &c.*

13. Conditio hæc Testamento apposita, *si filia non nupserit*, in ea quæ nunquam nupsit, idem, *si non intrabit Religionem*, pro non apposita habetur.

14. Testator nullo jure positivo prohibetur, omissis consanguineis collateralibus, v. g. fratre, quemvis extraneum hæredem constituere, *Bonacina & alii* 5. *apud Diana Part.* 1. *Tract.* 8. *Resp.* 83.

15. Professio religiosa Testamentum priùs factum non irritat, cùm tunc fuerit sui juris, ut Theologi passim admittunt.

16. *Executor* Testamenti potest esse, qui excedit annum 17. ætatis, unus vel plures, mas vel fæmina, Clericus, aut Religiosus, sed cum licentia sui Prælati, & quidem Generalis, si sit Societatis: sed Franciscanis id omninò jurè prohibitum. Si tamen hos executorem agere contingat, acta non erunt invalida, sed tantùm illicita, *Layman, Bonacina, Diana Part.* 8. *Tract.* 8. *Resol.* 9.

17. Si à Testatore nullus nominetur Executor Testamenti, executio ad hæredem pertinebit, etiam ad pia legata: potest tamen tali casu Episcopus eam ad se pertrahere jure communi. *Layman &c.*

1. Quando voluntas Testatoris honestè impleri potest, non possunt legata ad pias causas commutari etiam in opus manifestè melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & justa de causa. *Vasquez* id etiam Episcopo concedit. Communis opinio Doctorum admittit ad Episcopum, hæredem, & executores pertinere per epikiam interpretari, non esse à defuncti voluntate alienum, si aliqua mutatio fiat: v. g. si pecuniam reliquerit ad calices emendos pro Ecclesia, quæ calicibus non eget, poterunt eam applicare ad comparandas casulas, aut alia ornamenta, quæ magis ad Templi usum conducunt. *Vasquez. Molin. Barbosa &c.*

18. Si executores intra annum suâ culpâ negligunt exequi Testamentum, jus executionis ad Episcopum devolvitur. *Molin. Diana & 8. alii.*

19. Imò in legatis piis tenentur ad executionem intra sex menses, idque etiamsi nondum intra sit hæreditas. *Molin. Vasquez, Diana Part.* 8. *Tract.* 6. *Resol.* 25.

20. Si bona defuncti non sufficiant ad legata omnia persolvenda, distribuenda sunt omnibus pro singulorum rata æqualiter, quia eo in casu ad solutionem est in omnibus æquale. *Diana, Sylvester, Sanchez, Bonacina.*

FORMULA autem Testamenti talis esse solet: *In nomine Dei omnipotentis, Amen. Ego N. N. nunc liberè, & integris sensibus commendo Corpus terræ sanctæ, & Animam meam Deo Creatori, sub protectione B. Virginis &c. Hæredem meum constituo N. N.* exprimendo bona relinquenda, debita solvenda, legata pia, aut alia pro particularibus personis prout cupit de rebus suis disponere. Postea nominat Executores sui Testamenti, & exprimit obligationes, si quas illis imponit. Postremò annotat locum, diem, & annum; & infrà Nomen suum, ac Sigillum apponit; Subscribunt etiam testes singuli.

Et quoniam in quibusdam varia sunt aliquando variorum locorum jura, expedit in conficiendo Testamento Notarium loci publicum adhibere, aut alium peritum & fidelem, ut in singulis securius procedatur.

CAPUT XIV.

DE RESTITUTIONE.

§. I.

Quinam teneantur ad Restitutionem.

1. RESTITUTIO, est actus justitiæ, quo reparatur damnum per injuriam alteri illatum. *Injuria* autem est, læsio juris alieni in re quam possidet, vel ad quam possidendam jus habet. Hinc si læsio sit contra solam charitatem aut aliam virtutem, non est sufficiens fundamentum restitutionis. Injuria hæc aliquando est *Materialis*, quando quis bonâ fide causa fuit damni illati, aliquando *Formalis*, quando malâ fide, id est, sciens, vel scire negligens alteri damnum intulit.

2. Non solus ille qui proximè damnificat ad restitutionem obligatur, sed etiam illi qui ad damnum alteri inferendum cooperantur. De his ut Confessarius promptè possit judicare, sequenti versu aptè comprehenduntur:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

3. *Jussio* indicat eum, qui jubet vel mandat damnum inferri, ad illius Restitutionem teneri, sive mandet expressè, sive tacitè tantùm, v. g. quando famulus ex verbo vel signo satis colligit gratum fore suo Domino, si damnum inferat, Dominus ad Restitutionem obligatur.

Non obligatur tamen qui absque ullo mandato ratum habet opus suo nomine factum. Quia ratihabitio præsens non est causa damni jam præteriti.

Neque mandans qui ante executionem mandatum suum revocavit, si id mandatario tempestivè innotuit. Quia tunc damnum non est illatum ex vi mandati, utpotè retractati. *Molina, Fillincius, Lessius de Justitia Lib.* 2. *Cap.* 13.

4. *Consilii* nomine intelligitur is qui suadendo, rogando, aut hortando causa efficax fuit damni illati, ac proindè in defectum exequentis ad Restitutionem obligatur. Illi autem, qui pravum ejus consilium secutus fuit, consulens ad nihil tenetur, nisi dolosè ignorantem suadendo circumvenerit, juxta Reg. Jur. 62. in 6. *Nullus ex consilio, nisi fraudulentum fit, obligatur.*

Si consulens ante rei executionem consilium suum seriò revocaverit, & conatus fuerit factum impedire, probabile est excusari à damni illati Restitutione: Quia tunc damnificans præsumitur potiùs propriâ malitiâ

malitiâ quam alieno consilio moveri, uti videre est apud *Bonacina, Sà, Tanner. Diana Tract. 2. Miscel. 18. & Tract. 5. Resol. 83.* Quamvis plures sint, qui contrarium tenent, præsertim quando eum, cui damnum parabatur, non monuit, ut sibi præcaveret.

5. *Consentiens, fautor, receptor*, sive *recursum* præbens, si cooperando efficax causa damni extiterit, illud pro sua parte resarcire tenetur. Talis est v. g. qui suo calculo vel suffragio verè causa fuit, ut eligeretur indignus, vel ut aliquis dignus jure, aut spe suâ excidat: item, qui sciens furem recipit & fovet, vel res furtivas coëmit. De his enim L. 3 dicitur, *Receptatores non minùs delinquunt quam aggressores.*

6. *Palpo* dicitur, qui laudando, & adulando, vel etiam ignaviam exprobrando, aliquem animat ad damnum inferendum, qui ad Restitutionem tenetur, si efficaciter ad damnum cooperatus est.

7. *Participans* est, qui partem prædæ recipit, aut cooperatur, v. g. agendo pro fure excubias, advehens instrumenta quibus res aliena auferatur. Excusantur tamen illi, si verè metu gravioris mali adacti ponant istiusmodi causam ex se indifferentem, v. g. scalam fenestræ admoveant, ex qua per accidens alterius damnum consequitur. Quia non sunt causa moralis talis damni, juxta principium 15. quod suprà Tract. 1. tradidimus.

8. Qui concurrunt ad damnum *privative*, ut *mutus*, sive silens, *non obstans*, *non manifestans*, tenentur ad Restitutionem, quando ratione pacti, aut officii ex justitia damnum impedire debent; ut docet *S. Thom. 22. q. 62. Art. 7.* Tales sunt Principes, aut Magistratus, qui possunt, & negligunt impedire latrones, milites, aut alios grassatores, qui subditis damna inferunt. Item, Tutores, & administratores bonorum non impedientes damna pupillorum, aut aliorum quorum curam susceperunt. Denique famuli, qui negligunt arcere furem extraneum Domini sui horreum, domum, aut cubiculum ingredientem.

9. Prædicti omnes non obligantur ad Restitutionem, si non sit moraliter certum eorum mandatum, consilium, aut cooperationem in damnum efficaciter influxisse, sic ut sine illis non fuisset illatum. Quia in materia justitiæ vel maximè, melior est conditio possidentis, uti ostendimus *Tom. 2. Tr. 1. Princ. 3.* & ita docet *Bonacina, Tanner. Diana, Lessius de Just. hic Cap. 13. Disp. 4.*

10. Probabile est Parochum aut alium Confessarium, qui ex negligentia vel ignorantia, cùm debuit, omisit pœnitentem de restitutione facienda monere, non obligari in pœnitentis defectum ad Restitutionem faciendam. Quamvis enim non admonendo graviter peccaverit contra officium Confessarii non instruendo pœnitentem, non tamen contra justitiam & jus alicujus tertii: nisi tamen ex malitia Restitutionem positivè dissuaderet, aut impediret. Ita *Bonacina, Lessius, , Layman Lib. 3. Tract. 4. Cap. 7. contra Navarrus, Angel. &c.*

11. Si plures concurrant ad damnum sine mutuo consensu, sed quisque seorsum, non plus tenentur singuli restituere, quam sit damnum quod per se intulerunt. Si autem cum mutuo consensu & auxilio id fecerunt, singuli tenentur in solidum in defectu alterius totum damnum resarcire. Quia singuli sunt causa totius damni, quod non fuisset illatum nisi ex confidentia in mutuo auxilio. *Vasquez, Molina, Filliucius, Bonacina hic Disp. 1. Quæst. 2. Part. 11.*

12. Quando actio injuriosa fuit *lucrativa*, primo loco tenetur rem ablatam restituere is, apud quem exstat, aut qui malâ fide rem absumpsit: illo autem non restituente reliqui qui adjuverunt obligantur. Quando autem actio non fuit lucrativa, uti fit in mutilatione, incendio, detractione, tunc primò obnoxius est restitutioni qui fuit causa primaria damni, uti mandans, vel executor. Quod si illi non velint, vel non possint restituere, tenentur reliqui cooperatores. *Cajetanus, Layman, Bonacina, Navarrus Cap. 17. &c.*

13. Quando damnum passus, causæ principali condonavit, liberantur etiam minùs principales, non contra, uti cum aliis docet *Layman Lib. 3. Tract. 2. Cap. 6.*

14. Qui aliũ impedivit ab aliqua re obtinenda, quæ non erat illi debita ex justitia. v. g. ab officio vel beneficio, absque vi vel fraude, non tenetur ad restitutionem, quamvis, si ex odio fecerit, graviter peccaverit. *Vasquez, Sà, Bonacina &c.*

15. Si autem id fecerit per vim, fraudem, calumniam, mendacium, tenetur compensare damnum juxta spem & probabilitatem quam alter habuit illud bonum obtinendi, secundùm judicium & arbitrium prudentis viri. Quia quilibet habet jus, ne per media illicita à sua spe, aut petitione justa dejiciatur. *Lessius, Bonacina, Molin. Tom. 1. Disp. 135.*

16. Quando bona restituenda, aut debita sunt incerti Domini, vel ad eum non potes accedere, si ea teneas absque delicto, post adhibitum frustra conatum restituendi vero Domino, probabile est, quod possis ea tibi retinere; idque tutum in praxi affirmat *Diana, Part. 2. Tract. 3. Mis. Resol. 5.* quamvis cum *D. Thoma* plures sentiant danda esse pauperibus.

17. Quod si conscius es te ea habere ex delicto, v. g. furto vel usura, teneris absolutè illa in pauperes, aut alia opera pia erogare. Quia tunc optimo, quo potest modo, fieri debet restitutio, ut cùm nequeat corpori, saltem animæ veri Domini sit proficua, uti docet communis sententia apud *Layman. aliosque.*

§. II.

Quid restitui debeat à possessore, aut damnificatore bonæ, aut malæ fidei?

1. SI Possessor bonæ fidei posteà intelligat rem esse alienam, tantùm tenetur eam restituere unà cum fructibus ex ea perceptis, si extent, vel quantùm ex iis factus est locupletior consumpserit. Ratio, quia Possessor bonæ fidei non tenetur ratione injustæ acceptionis, sed tantùm ratione rei acceptæ, & possessæ, ergo non tenetur plus restituere quàm ex ea possideat. Exempli gratiâ, vestem à fure tibi *donatam* bonâ fide accepisti, & attrivisti, Dominus posteà comparet, tantùm illi teneris restituere vestem attritã, & tantùm insuper quantùm tuo vestimento pepercisti, etiamsi vestis attrita serica, & valdè pretiosa fuisset. Quod si vestem illam non dono accepisti, sed pretio *emisti*, nihil præter vestem attritam est restituendum. Si autem sine tua culpa *perdita* aut ablata est, ad nihil omninò teneris. Ratio horum, quia nihilo factus es ditior: quæ doctrina aliis materiis facilè potest applicari. Ita *Bonacina, Layman Lib 3. Tract. 2. Cap. 3.* aliique passim Doctores.

2. Qui bonâ fide fecit contractum, quem posteà deprehendit esse *usurarium*, tantùm tenetur restituere alteri

alteri id in quo ipse indè factus est ditior: *Layman suprà, &c.* Eâdem ratione, si quis bonâ fide *vendidit* rem alienam, dono sibi datam, v. g. vestem de qua suprâ, debet acceptum pretium restituere; nisi tamen ipsa vestis apud alterum reperiatur; hæc enim Domino restitui debet, non pretium. *Molin, Vasquez, Lessius Lib. 2. Cap. 14. Disp. 1.* Quod si rem tibi donatam alteri gratis *donasti*, aliam non donaturus, ad nihil teneris, nisi fortè ex charitate Domino indicare ubi res extet. *Bonacina, Trul. &c.* Quia indè non es factus ditior, cùm nihil habeas in rebus tuis quod alias non haberes.

Simili modo, si rem ipse bonâ fide *emisti* & posteà *vendidisti* absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus ille apud quem res extat, *Molin. Lessius*, contra *Vasquez &c.*

3. Notandum hic est, *fructus* qui ex aliena re possunt provenire, alios esse fructus naturales ipsius rei, ut fœtus animalium, fructus arborum &c. & hi unà cum re Domino cedunt, censentur enim esse pars aliqua rei fructiferæ: alii autem sunt fructus meræ industriæ quos res ex se non parit, sed tantum ad illos acquirendos adhibetur per modum instrumenti, v. g. frumentum alienum alio deportatum cum lucro vendidisti, vel pecuniam alienam ad negotiationem adhibuisti, non teneris hunc fructum, sive lucrum restituere. Quia non est fructus alienæ, sed tuæ industriæ.

Prædicta penè omnia fundantur in lege naturæ, quæ declaratur regulâ juris 46. in 6. *Locupletari alius non debet cum alterius jactura.* Et l. non hoc. ff. de Condict. Ind. *Naturâ æquum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.* Ex quibus in praxi alii casus deducuntur.

4. Quoad Possessorem, sive damnificatorem *malæ fidei*, debet universaliter ita restituere ut ponat æqualitatem cum jure alterius, & ipse ex delicto suo & malâ fide lucrum non faciat. Est autem malæ fidei Possessor qui rem injustè possidet, sciens, aut per crassam seu mortalem ignorantiam scire negligens, jus sibi non competere.

5. Si res apud malæ fidei Possessorem casu fortuito periit, etiam peritura etiamsi apud Dominum mansisset, in foro conscientiæ nihil restituere tenetur. Ratio, quia non tenetur ratione rei acceptæ, cum ex ea nihil possideat, neque ratione injustæ damnificationis, cùm ipse istius damni fortuiti causa non fuerit, uti hic supponitur.

6. Si tamen eam dolo absumpsit, aut per negligentiam crassam sive mortalem perdidit, etiamsi aliàs apud Dominum peritura fuisset, tenetur illius æstimationem Domino præstare. Ratio, quia in hoc casu obligatur Titulo injustæ damnificationis, *Lessius, Layman &c.*

7. Plerumque injustus malæ fidei Possessor, aut damnificator, non tantùm tenetur restituere rem ablatam, & fructus perceptos, detractis suis expensis, sed etiam compensare Domino damnum emergens, aut lucrum cessans ex rei carentia. Quia per injustam ejus detentionem est vera causa talis damni, etsi ipse parum aut nihil ex ea percepisset. *Layman Lib. 3. Tract. 2. Cap. 4. Num. 7. &c.*

8. Si rei alienæ dum malâ fide detinetur pretium augeatur, Domino augetur, ac proindè illud etiam augmentum debet Domino restitui, *Layman supra.*

9. Probabile est eum qui in extrema necessitate consumpsit rem alienam, non tantùm sibi commodatam, sed etiam ante eam necessitatem furto acceptam, non teneri posteà, etsi possit eam compensare. Quia furtum non ademit illi jus quod quivis habet ad consumendam rem alienam in extrema necessitate. *Hurt. Con. Palaus, Diana*, contra *Vasquez, Lessium, &c.*

QUÆRES ex his primò: Quid dicendum de eo, qui cùm vidisset domũ agricolæ à militibus iniquè spoliari, abstulit ipse duas vestes valentes 15. florenis, hac ratione ductus, si ego non auferam alii certò rapient.

Respondeo: Si accepit animo restituendi Domino, rectè fecisse; quod si contingat posteà Domino restitui non posse, neque tenebitur etiam pauperibus restituere, ut docet *Layman* ex probabili multorum sententia. Si autem abstulit sine animo restituendi peccavit, & à restitutione non excusatur. Quia uti milites, ita ipse invito Domino rem alienam occupavit.

QUÆRITUR 2. Quid judicandum de eo qui in navi frumentum, aut annonam alienam furto absumpsit, quando posterâ die in navi omnia exceptis hominibus submerguntur, aut diripiuntur?

Respondeo teneri ad restitutionem. Quia cùm semel ratione rei injustè acceptæ fuerit obligatus, per eventum fortuitum posteà subsequentem non absolvitur.

§. III.

Qualiter restituendum pro homicidio, stupro, adulterio, fama &c.

1. QUi alium injustè occidit, aut læsit, tenetur restituere omnia damna pecuniaria, quæ læsus, ejusque hæredes, uxor, aut parentes patiuntur ratione injustæ occisionis, aut mutilationis. Quia horum omnium causa injusta fuit. Tales sunt primò impensæ in medicos, medicamenta, famulos, & alia ægro necessaria, detractis iis quæ sanus fuisset consumpturus. Secundò lucrũ cessans ex opificio, aut officio quod læsus nequit exercere, quantum scilicet prudentis arbitrio spes lucri valebat, detractis expensis, quæ in suam sustentationem consumere solebat. Mortuo autem occisore hæc omnia hæredes præstare tenentur. Non tamen probabiliter solvere debita occisi: Quia occisor illorum causa non fuit *Layman hic, aliique.*

2. Si læsus interfectori omnia remisit ante obitum, ille hæredibus, uxori, & cæteris ad nihil tenebitur. Quia jus quod hi, tantùm ratione occisi, acquirunt, jam remissum est.

3. Qui ab alio fuit provocatus ad pugnam, non tenetur ad Restitutionem. Quia alter provocando liberè fecit illi potestatem ut pro viribus agat ad vitam sibi auferendam. Adeoque obligationem illam ultrò ipsi tunc remisit. Idem dic de eo qui injustum invasorem occidit, etiamsi per levem contumeliam, aliquam ei invadendi occasionem præbuisset.

4. Pro ipsa vita, membro, cicatrice, nihil in rigore restituendum, sed venia tantùm petenda. Quia sunt bona ordinis superioris, quæ pecuniâ æstimari nequeunt, ita *Lessius, Layman &c.* Contra *Sotum, Sylvester &c.* Consultum est ut Confessarius occisori imponat Missas & eleẽmosynas pro anima occisi.

5. Quoad *stuprum*, qui virginem invitam defloravit, tenetur vel eam ducere, vel compensare damnum indè secutum, arbitrio viri prudentis; pro ipsa præcisè virgi-

virginitate nihil est restituendum. Hinc si stuprum mansit occultum, aut Matrimonium æquè opulentum non impedivit, aut cum virginis consensu absque vi, vel fraude, vel Matrimonii promissione, patratum fuit, stupratori nulla restitutio incumbit. Quia in hoc casu volenti non est facta injuria; neque in priori casu damnum illatum est. *Lessius, Bonacina, Trullus &c.*

Idem est de eo, qui virginem solis blanditiis & precibus in consensum inflexit: nisi tamen preces fuerint conjunctæ cum minis, aut metu reverentiali, qualis solet esse ancillæ erga Dominum. *Trullus &c.*

6. *Adulter & Adultera* tenentur resarcire damnum, quod legitimæ proli ex adulterio nascitur. Non tenetur tamen ordinariè adultera declarare quod proles sit spuria, cum sua infamia, & domestica cum viro discordia. Quia bona fortunæ quibus privatur legitima proles debent cedere bono famæ, quo mater privaretur, cùm hoc sit altioris ordinis. Nec proles tenetur matri affirmanti se spurium esse fidem adhibere.

Conari tamen debet mater quantùm potest aliâ viâ damnum compensare, v. g. in utilitatem legitimæ prolis familiam diligentiùs administrando, de bonis propriis plus illi quàm spurio distribuendo, denique, si idoneus sit, spurium inducendo, ut relictâ hæreditate fiat Ecclesiasticus, vel Religiosus. *Layman. Lib. 3. Tract. 3. Part. 1 Cap. 14. Filliucius, Trul. &c.*

7. Eadem cum proportione dicenda sunt de adultero, quem contingit facilius à Restitutione excusari, sive quia damnum ab adultera compensandum credit, sive quia rarò potest certò scire spurium à se, non ab alio, procreatum esse. *Bonacina, Trul. Lessius Lib. 2. Cap. 10. Disp. 6.*

8. Pro læsione *famæ*, æqualis fama restituenda est. Quando ea reddi non potest, non teneris per pecuniam aut alia bona inferioris ordinis illam compensare; & idem est de aliis bonis spiritualibus. Potes tamen per sententiam judicis ad talem Restitutionem obstringi.

9. Si ex detractione famæ sequantur alia damna fortunæ, v. g. impediendo ab officio, beneficio, lucro &c. detractor obligatur ad æstimationem damni secuti ex morali prudentum judicio, uti patet ex dictis §. 1.

10. Revelare alterius crimen quod notorium est jure, famâ vel facto, etiam in alio loco, ubi ignoratur, non est contra justitiam. Secùs est de crimine in privata domo coram paucis commisso. Quia qui hoc admisit, nondum ad famam suam alio loco jus admisit.

11. Illicita est compensatio famæ talis, ut si aliquis tuam famam læserit, tu possis vicissim illum infamare. Quia illa esset manifesta vindicta, quam nemo privatâ auctoritate exercere potest. Si tamen nequeas injustam infamiam aliâ viâ avertere, licitum est aliquem alterius defectum occultum propalare, v.g. quod anteà fuerit deprehensus in mendacio, aut perjurio. Quia hoc tantùm est cum moderamine inculpatæ tutelæ famam suam defendere. Ad hanc præcisè defensionem licitum esse alienas litteras aperire, docet *Peyrinus, Diana P. 3. Tr. 6. Resol. 55.*

12. Si quis suadendo aliâve ratione Religiosum ad apostasiam induxit, tenetur ex justitia illi reditum suadere, & Monasterio aut Collegio compensare commoda, quæ ex illius bonis, aut industriâ proventura videbantur.

Qui conscius obligationis potest in vita restituere, non vult tamen id præstare, nisi in articulo mortis, aut post mortem per hæredes, absolvi non potest. Quia habet actualem voluntatem perseverandi in statu peccati, *Bonacina, Salas, Layman, Trul. Cap. 14. Disp. 11.*

§. IV.

Quænam excusent à Restitutione?

Ex parte *Creditoris* regula generalis est, primò; Quandocumquè creditor rationabiliter contentus esse debet, ut Restitutio differatur, potest ea differri, licet creditor ille sit invitus. Quando autem contentus esse debeat, colliges ex dicendis. Ita cum communi *Scotus, Navarrus, &c.*

2. Si creditor cui facienda est Restitutio, ostenderit saltem implicitè se obligationem illam remittere, v. g. reddendo vel lacerando chirographum, per hoc remissa esse censetur, modò id fecerit liberè, non verò vi, metu aut fraude inductus.

3. Si solutio æquivalens præstita sit alteri, cui creditor erat obligatus, excusat debitorem in foro conscientiæ, modò cautela adhibeatur, ne creditor cogatur denuò solvere, *Bonacina &c.*

4. Si creditori facta est compensatio per operam aut expensas in procuratione officii, aut beneficii æquivalentis.

5. Omitti potest Restitutio, quamdiu constat, quod creditor sit pecuniâ, v.g. mutuo data, abusurus ad grave peccatum, nisi ex omissione illa gravius malum timeatur.

Ex parte *Debitoris*, primò excusatur in foro conscientiæ à compensatione damni, qui illud intulit sine gravi culpa Theologica, id est, sine peccato mortali, nisi aliud pactus sit, vel inde factus fuerit ditior. Hinc excusatur à restitutione damni, qui in subita ira alium occidit sine advertentia sufficienti ad peccatum mortale &c.

Qui autem advertens ex sua actione periculum damni secuturi, omittit in eo præcavendo diligentiam, quam homines similis conditionis adhibere solent, tenetur compensare damna, quæ indè actu sequuntur. In foro autem externo tantùm habetur ratio culpæ juridicæ, quæ dividitur in latam, levem, & levissimam, neque requirit offensam mortalem, ut cogat ad restitutionem.

2. Excusatur qui ad restituendum est impotens servatâ status sui justâ decentiâ, v. g. non tenetur civis primarius abjicere se ad artem mechanicam: nec mechanicus artis suæ instrumenta divendere; sed sufficit per partes tantùm solvere, quantùm supra statum lucrari potest. Nisi tamen illi suâ culpâ, & per vitam prodigam ad illam status sui amissionem devenerint. *Bonacina, Laiman &c.*

Adde, nisi ipse Creditor ex dilatione solutionis æquale damnum subire cogatur. Debet enim debitor potiùs illud incommodum sustinere quam creditor, cùm res debita ad hunc jure pertineat. Et idem dicendum est, si status debitoris conflatur, non ex rebus propriis, sed à creditore acceptis. Has enim restituendo, tantum censetur debitor ad statum proprium & suis mediis convenientem redire.

3. Excusatur debitor, si nequeat restituere absque periculo animæ suæ, vel suorum, v. g. prostituendo filias quæstui meretricio, filios latrociniis, seipsum desperationi &c.

4 Si non possit restituere absque periculo vitæ, aut notabili jacturâ suæ famæ. Quia non tenetur plus damni sustinere solvendo, quam alteri inferat omittendo.

5. Si restituendo debeat creditor subire damnum nota-

notabiliter gravius quam sit ipsum debitum, etiamsi fuisset contractum ex delicto.

6. Quando rem teneris restituere pauperibus, potes illam tibi applicare; si juxta tuum statum sis pauper. Quia ipse debitor non debet esse deterioris conditionis quam alii pauperes, *Layman &c.*

7. Excusat juxta leges *Cessio bonorum*: Jure enim constitutum est, ut qui tam multa contraxit debita, ut nequeat satisfacere, possit bona sua relinquere in manibus creditorum, & sic manere liber, etiam in foro interno, retentis tantùm artis suæ instrumentis, & rebus ad sustentationem necessariis. Si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam ad Restitutionem obligatur. Ex lege, *cum & filii qui boni. Navarrus, Lessius, Bonacina &c.*

8. Denique à Restitutione famæ *insuper* excusaris, si ab eo quem infamasti, pari modo sis infamatus. Si ejus fama aliter sit recuperata. Si infamia jam abiit in oblivionem. Si crimen occultum, quod propalasti, posteà aliâ viâ factum sit publicum. Aut si illius, cujus crimen aperuisti, alia ejusmodi crimina sint satis publica; tunc enim illius fama parum aut nihil censetur imminuta.

QUÆRES. An pro debito, quod non restituitur aut solvitur, licita sit compensatio, quando debitum non est certum, sed probabile tantùm? Negat meritò sententia communis. Quia una ex conditionibus requisitis ad justam compensationem dicitur esse, quod debitum sit liquidum, id est, de illo certò constet, vel saltem judex declaraverit ad illum pertinere: & ita docet Vasquez, Molina, Suarez, Thomas Sanchez, Lessius *Lib. 2. de Justitia Cap. 12. Num. 58.* & plures alii quos refert Diana *Part. 7. Tract. 10. Resol. 16.*

Circa hanc resolutionem notari possunt considerationes quas movet Card. de Lug. *de Just. Disp. 16. Sect. 5. Num. 97.* ubi sic concludit: Quotiescumque ergo probabilitas versatur circa ipsam compensationem, possum licitè compensare occultè debitum sequendo aliquã opinionem probabilem, quæ dicat, non solum rem esse meam, sed me posse licitè uti compensatione; & quoad hoc, inquit, omnes debemus convenire.

Strictior esse videtur opinio Matthæi de *Moya* in Selectarum Quæstionum parte altera ad *Tr. 6. Disp. 4. Quæst. 1. Pag. 316.* ubi sic ait: Quando ex utraque parte militat opinio probabilis, alia debitori, alia creditori favens, circa jus, vel circa factum, ex cujus probationibus resultat opinio probabilis docens judicem posse rem actori applicare, non obstantibus probationibus pro reo factis, tunc opinio media mihi placet. Nimirum, quoties opinio utrique parti fuerit probabilis, vel sua cuique probabilior, ut frequenter evenit, licitam esse compensationem, non in toto, sed in medietate. Ratio est, quia quando jus duorum ad eandem rem est æquale, debet æquale esse utriusque emolumentum: in hoc enim nulli fit injuria, nullusque rationabiliter invitus esse potest, cum eadem sit utriusque sors, & unusquisque exponatur eidem periculo amittendi partem reverà sibi competentem, vel fortunæ lucrandi, quæ ad alium etiam pertinebat. Ergo justitia, quæ æqualitatem amat, rem inter utrumque dividendam dictat. Hæc ulterius *Moya* pluribus confirmat, quæ loco citato expendi possunt.

Quomodo possit Catholicus excusari à Restitutione bonorum Ecclesiasticorum, eorumque fructibus male perceptis, vide suprà Part. 3, Tract. 2. Cap. 5. Et quis possit dispensare, & sub qua conditione ut Laicus talia bona retineat, *Ibid.* Denique, an & cui restituendum pretium simoniacè acceptum, vide Tract. 5. Cap. 12. de Simonia.

Quomodo per Compositionem cum Pontifice possit aliquis liberari à Restitutione, quando bona sunt incerti Domini, aut quando hic propter hæresim, aut aliud grave delictum, meretur in pœnam, isto debito privari, videri potest, si res exigat, apud Lessium *de Just. Lib. 2. Cap. 16. Dubit. 11.*

CAPUT ULTIMUM.

Quando teneatur ad Restitutionem Judex, Advocatus, & Testis: & de forma in jure procedendi.

1. Judex qui condemnat reum vel ex privata scientia, vel ex cognitione per injuriam extorta, tenetur ad Restitutionem sive hæredibus, sive aliis quibus per hoc damnum intulit. Ità Navarrus *Cap. 18. Num. 59.* Sotus de secreto, *Membro 3. q. 1. Concl. 5.* Lessius de Jure *Lib. 2. Cap. 29. Dubit. 18.* Quia damnando ex privata scientia facit injuriam reo, cum sic non procedat, ut competens Judex, nec ex vi officii talis potestas sit illi concessa. Quando etiam per injuriam extorquet crimen, ponit injustè causam damni indesecuti, ideoque tenetur illud reparare.

Censetur autem injustè crimen extorquere: 1. Si per seipsum criminis inquisitionem incipiat, nullâ præcedente infamiâ, aut denunciatione juridicâ, quæ inquisitioni viam aperiat. 2. Si tormentis, vel metu propinquo tormentorum Confessionem elicuit, cum non adessent indicia idonea ad torquendum. 3. Si dolo induxit ad confitendum, ut promittendo illi impunitatem, si crimen agnosceret, &c.

Sed in his observandum: Si Judici suppetebant aliæ rationes ex quibus reũ juridicè damnare poterat, tunc non teneri ad Restitutionem. Quia procedendo ex scientia privata, vel extorta, tantùm injuria commissa est in modo inferendi damni, non in illius substantia, cum idem damnum ex alia ratione justè inferre potuerit.

2. De *Advocati* obligatione dicendum, quando ex ipsius negligentia, aut imperitia, cliens justam causam amisit, tenetur huic resarcire damnum, quod ipsi inde accessit. Quia lex Justitiæ requirit, ut pro suo cliente diligentiam debitam adhibeat pro conditione causæ sibi commissæ; ut si sit difficilis, aut magni momenti, plus studii, & curæ applicare teneatur, quàm si sit facilis, aut momenti minoris. Præterea ratione officii tenetur esse instructus peritiâ convenienti in illo jure, & munere quod exercet, cum pro idoneo Advocato se exponat, & pro qualitate personæ sic instructæ stipendia recipiat: in quo si desit, pro ratione damni inde secuti ad Restitutionem obligatur.

Quando Advocatus defendit causam quam satis advertit esse injustam, tenetur ad Restitutionem omnium damnorum quæ parti obveniunt ratione patrocinii ab illo suscepti, ut sunt expensæ in lite factæ, & alia quæ per litem amisit: & si clientem cum bona fide procedentem non monuit de causæ injustitia, tenetur illi de damno inde consecuto. Quia horum omnium se verã causam præbuit sive committendo, sive omittendo contra debitum sui officii, ad quod præstandũ se tacitè obligavit.

Quod si cliens monitus de causæ injustitia nolit à lite desistere, tenetur adhuc Advocatus causæ prosecutionẽ dese-

deserere. Neq; tunc licet illi inducere partem ad transactionem cum illis damno conjunctam. Quia transactio sive compositio tantùm habet locum in causa dubia, uti docet D. Thomas *Quæst. 7. Art. 3, ad 2*, Sylvester *v. Advocatus Num.* 16. Navarrus *Cap. 25. Num.* 28. Ex quo etiam patet, graviter peccare sive Consiliarios, sive Advocatos, qui in decursu litis advertentes partem alteram, cui forte favent, tueri causam iniquam, inducunt alteram ad compositionem, recedendo ex parte à suo jure, cum tamē illis constet jus hujus dubium non esse.

Advocatum nulli facere injuriam defendendo etiam causam minus probabilem, modò verè probabilem, diximus suprà Tr. 1. in principiis practicis de opinione probabili: & ut rectè hic notat *Lessius*, sæpe id quod apparet minus probabile, à parte rei verius est.

3. De *Teste* in judicio dicendum, Si vel ex certa scientia, vel ex crassa ignorantia protulit falsum Testimonium, & ratione istius alter injustè damnum sustinuit, tenetur in solidum ad totius damni Restitutionem. Quia testis ille per injuriam fuit causa efficax totius damnificationis, quæ ex illius Testimonio provenit.

Si tamen *Reus* jam erat per alios testes convictus, & tuum Testimonium illis accedens nihil effecit, sic ut propter illud nec pœna sit aucta, nec Judex redditus sit firmior ad eam infligendam, tunc ad Restitutionem non obligaris. Quia etsi falsum illud testificando injuriā intuleris, non fuisti tamen causa efficax damni secuti cum illatum sit ex prioribus Testimoniis, & tua testificatio superveniens in illud non influxerit: ita Lessius cum aliis, suprà *Cap. 13. Dub. 2. & Cap. 30. Dub. 7.*

Qui falsum Testimonium dixit, ratione cujus mors vel mutilatio inferenda est, tenetur sua dicta revocare, si id profuturum sit, quamvis ipsi periculum similis pœnæ immineret; ita Doctores communiter. Quia, in pari damno melior censeri debet conditio innocentis, *ex Regula Juris*. Idem dicendum, si quis alios ad falsum Testimonium dicendum induxerit. Quod etiam in restitutione famæ, pecuniæ, & honoris in pari detrimento locum habet.

Si quis falsum testificatus est ex ignorantia, vel inadvertentia non damnabili, vel ex oblivione saltem non mortifera, ratione cujus contingit aliquem damnari, non obligari ad restitutionem docent passim Theologi, cum Petro, Navarra, Lessio, Cajetano *Quæst. 70. Art. 4.* aliisque, neq; teneri cum vitæ periculo suum Testimonium revocare, ut ibidem Cajetanus. Quia nec tenetur ratione rei acceptæ, cum nihil acceperit; neque ratione injustæ damnificationis, cum supponatur non peccasse, saltem mortaliter: ut magis probatur suprà *Tract. 5. Cap. 7. in fine.*

Testis non tenetur ad Restitutionem ex eo, quod in alterius periculo se non obtulerit ad testificandum, ut docet Navarrus *c. 15. n. 17.* &c. Quia non tenetur ex justitia se ad hoc offerre; quamvis aliquando teneatur ex charitate, ut si videat suum Testimonium esse necessarium ad innocentem liberandum. Neque ad restituendum tenetur, si nolit testari, quando inde grave damnum illi immineret. Quia in hoc casu neque per se obligationem habet, ut grave damnum sibi procuret, neque Superior potest ad hoc eum obligare, nisi in casu quo ratio boni publici id postularet.

Sed quid, si nullum damni periculum immineat, & à Judice citetur, vel jubeatur citari ad testificandum? Docent non pauci, si hoc casu fugiat, vel se occultet, vel aliqua arte Judicis interrogationem eludat, ad Restitutionem obligari. Ita Navarrus *Cap. 25. Num. 41.* Sotus *Lib. 5. de Just. Quæst. 7. Art. 1.* Mich. Salonius *Quæst. 70. Art. 1. Dub. 3. aliique.* Quia, inquiunt, hoc ipso quo citatus est per publicum nuncium, tenetur ex Justitia Testimonium proferre; sicut tenetur is cui munus tutoris impositum est.

Respondet tamen *Lessius* suprà, adducens Petrum Soto, Salonium & Joannem à Penna, primò verius omnino videri, eum qui se occultat, vel fugit, anteaquam Judicis præceptum, aut citatio illi legitimè denuncietur, non teneri ad Restitutionem damni secuti ex defectu testificationis: quamvis potuerit graviter peccasse contra charitatem proximi. Ratio est, quia nemo tenetur præcepto Superioris, priusquam ei debito modo imponatur, ut si aliquis, etiam non rectè, vitet conspectum Superioris, ne illi mandatum aliquod imponat, tali mandato nondum denunciato non obligatur.

Secundò, Non videri etiam improbabile, ad Restitutionem damni non teneri, si postquam citatio Judicis per ministrum publicum illi insinuata est, fugâ, vel fraude aliqua testificandi actum declinaverit; ut si reum sibi inimicum esse prætendat. Ita Lessius supra, citans Sylvestrum id apertè docentem *ver. Testis N.* 8. Molinam, & alios; Quia etsi in tali casu admittant peccatum contra obedientiam & charitatem proximi, non tamen contra justitiam, quæ obligationem restituendi fundare solet. Quod confirmatur ex eo, quod nemo possit alteri dare jus ad functiones liberas alterius, nisi qui illarum est dominus: cum ergo nemo præter me sit Dominus mearum functionum, qualis est testificatio, nemo etiam absque meo consensu potest alteri ad illas jus concedere; intelligendo ut supra, nisi ratio boni publici id postulet.

Dicendum est denique cum communi, Testem teneri restituere quod accepit, ut verum etiam Testimonium proferret. Quamvis enim non semper ex Justitia teneatur testari, si tamen testari velit, tenetur ex Justitia testari veritatem: nam pro actione vel omissione aliunde debita, nihil potest exigi ab eo cui illa debetur. Excipe hic, nisi ipsa veritatis testificatio cederet in detrimentum testificantis, vel labor, aut sumptus ab illo impendendus esset.

Pro pleniori notitia & commodo, hic opportunè subjicio Propositiones recenter prohibitas ad hanc materiam pertinentes.

Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. Damnavit Alexander VII. Propos. 26.

Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare. Idem Alexander VII. Propos. 18.

Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censuræ. Idem Proposit. 44.

Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. Damnavit Innocentius XI. Prop. 2.

Quidni non nisi veniale sit Detrahentis authoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere. Idem Innocentius XI. Propos. 43.

De Regulis & notitia Juris utriusque, & aliis ad forum Judiciale pertinentibus, accedit infra huic Operi Tractatus septimus in fine hujus Tomi secundi.

TRACTATUS SEXTUS.
RESOLUTIONES
SINGULARES
AD HÆRESIM
ET PATRES HÆRETICORUM
AC CURATORES ANIMARUM
Ubi Pertinentes.

*SUMMULA Materiæ. De Dubio in fide. Relapso in hæresim. Professione externa fidei. Usu cærnium. Templis hæreticorum, Officiis, Beneficiis, Bonis inique possessis &c. De Libris hæreticis, alii*que *prohibitis. Cibis vetitis. Communicatione cum hæreticis. Pactis. Disputatione. Educatione liberorum. Stylo veteri. Matrimonio. Sponsalibus. Baptismo apud hæreticos. Horum pœnis lege constitutis &c. Resolutiones pro Missione Castrensi, Navali &c. Singula prædicta per plures quæstiones tractata & resoluta.*

QUÆSTIO PRIMA.
De homine in Fide dubio.

AN pro Hæretico habendus sit, qui deprehenditur in aliquo puncto fidei dubitare?

Respondeo cum distinctione. Si dubium illud conjunctum sit cum animi pertinacia, per quam re debitè examinatâ, vult adhuc in suo dubio permanere, & illum fidei articulum, v.g. Purgatorium, tantùm pro dubio habere, judicare debet Confessarius illum verè hæreticum esse, neque potest durante eo statu illi absolutionem impertiri: idque colligitur ex jure, *Cap. 1. de hæreticis.* Si autem talis dubitatio procedat tantùm ex scrupulo conscientiæ, orto ex cogitationibus indeliberatis, quibus dubitans non consentit, sed paratus est instructionem admittere, & Ecclesiæ judicio se conformare, talis censeri non debet hæreticus, & à peccatis suis absolvi potest. Signum autem moraliter certum est, dubitationem non esse hæreticam, si ipse ex tali dubio, & conflictu magnam animi molestiam & displicentiam percipiat, & colligitur ex Cap. *& pensandum est, D. 6.* & ex *Reginaldo Part. 2. Quæst. 2.*

Excusandus tamen ab hæresi non esset Catholicus non omnino rudis, qui ob auctoritatem hæretici Prædicantis, aut sui parentis, de aliquo puncto fidei dubitare pergeret, nullum requirens, aut admittens suæ dubitationis remedium. Quia motivum illud non potest præbere fundamentum in dubio liberè persistendi tali homini non ignoranti communem Ecclesiæ auctoritatem & consensum oppositum.

Quædam huc pertinentia de varia Ignorantia in punctis fidei, vide suprà *Tom. 1. Cap. 2. Art. 4. Pag. 16.*

QUÆSTIO II.
De relapsis in hæresim.

AN Missionarii ex potestate ordinaria possint absolvere Relapsos in hæresim?

Respondeo, ex ordinaria non posse, maximè si hæresim anteà judicialiter abjuraverint: remittendi ergò sunt illi ad suos Episcopos, aut alios, qui ad hoc peculiarem potestatem à Sede Apostolica acceperunt.

QUÆSTIO III.
Professio fidei externa.

AN teneantur aliquando Catholici fidem suam exteriùs profiteri?

Respondeo, Jure divino & naturali dari præceptum fidem aliquando exteriùs profitendi: Primò, quando aliàs magnus honor Deo subtraheretur, vel magna injuria illi inferretur, v.g. si hæreticus conculcaret imagines, & spes esset impediendi, si Catholicus declararet illam injuriam suo animo, & fidei adversari. Secundò, tenetur fidem suam profiteri, quando indè penderet magna utilitas proximi, v.g. multorum conversio; vel ex silentio perversio aliorum, aut grave scandalum, nisi contingeret in particulari casu periculum gravioris mali ab externa fidei Confessione excusare. Patet hoc præceptum ex verbis Apost. ad Rom. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem Confessio fit ad salutem.* Ut enim aliquis sit in Ecclesia Christi, quæ est visibilis, necesse est, ut aliquando per externam, & visibilem Professionem se illius Ecclesiæ membrum agnoscat, uti passim TT.

Absit igitur à Catholico pectore pestifera illa Politicorum persuasio, quâ existimant sufficere suam fidem soli Deo cognitam esse: de cætero liberum manere servire tempori, velificari fortunæ, in externa Religionis specie Principum placitis obsecundare.

At non advertunt illi, Deo notam esse non tantùm *Internam* fidem, sed etiam hanc externam perfidiam, quâ se veræ Ecclesiæ membrum profiteri recusant. Hoc perfidiæ genus si lex Christiana permisisset, insurgentibus persecutionum procellis, nulli olim in Ecclesia Christi fidei Athletæ, nulli Confessores, nulli Martyres extitissent, qui tamen non dubitarunt sibi ad salutem necessarium, potius bonorum jacturam, & carceres, & tormenta & mortem ipsam sustinere, quàm in simulata illa fidei professione se Principum placitis accomodare.

Quis-

Quisquis hoc tempore novam illam simulandi normam sectatur, novum quoque Cœlum quærat necesse est.

QUÆSTIO IV.

Interrogati de fide silentium.

AN interrogatus de sua fide in odium religionis, auctoritate sive privatâ, sive publica, possit aliquando silere, aut tergiversari, dicendo se non velle, aut non teneri ad talia respondere?

Respondeo, de publica negativè, juxta illud Christi Lucæ Cap. 19. *Qui me erubuerit, & meos sermones: hunc Filius hominis erubescet, &c.* Nec refert quod Tyrannus aut judex non habeat jus eum de sua fide interrogandi: quia obligatio respondendi in tali casu non fundatur in potestate judiciis, sed in jure, quod Deus habet, ne fides vel divinus honor detrimentum patiatur, aut proximi scandalisentur &c. Neque excusat gravis metus, tùm ob prædicta, tum quia inutile plerumque est eo casu declinare responsum: coguntur enim interrogati palam edicere quid sentiant, & tergiversatio facilè parit scandalum, & fidei contemptum. Quia tamen, quando interrogatio fit ab homine privato, taciturnitas aut elusio responsionis (dicendo v. g. quid tua refert) est quidam interrogantis contemptus, ideo censent plures interrogatum tacere posse, vel interrogantem eludere, si tamen nullum inde sequatur detrimentum honoris divini, vel scandalum proximi.

QUÆSTIO V.

Restrictio, æquivocatio in Fide.

AN Catholicus de fide interrogatus possit uti restrictione non purè mentali, quæ oritur ex circumstantiis extrinsecis, aut verbis æquivocis, aut amphibologicis, per quæ præsentes fidei negationem intelligant, etsi loquenti aliud significent?

Respondeo negativè. Quia ex tali responso eadem mala sequuntur in animis audientium, idemque fidei contemptus, qui sequeretur ex simplici fidei negatione: ergò ejusmodi responsa in materia fidei debent esse graviter prohibita propter damna gravissima indè consequentia. Hinc graviter peccaret, qui interrogatus auctoritate sive publicâ, sive privatâ, diceret se esse Puritanum, etsi per hoc in animo intelligeret, se esse amatorem puritatis. Item, qui negaret se esse Papistam, intelligendo, se non esse de familia Papæ: Aut negaret se esse Catholicum Romanum, intelligendo, natum Romæ: aut qui diceret Sanctos non esse colendos, scil. cultu divino: aut se damnare cultum Imaginum, etsi per hoc imagines dæmonum, solâ mente subaudiret.

QUÆSTIO VI.

Interrogatus de Sacerdotio.

AN Presbyter, ut evadat periculum, possit (salvâ fide) negare se esse Sacerdotem aut Religiosum?

Respondeo affirmativè: Quia per hoc nullo modo negat se esse Catholicum: potest enim esse Catholicus absque ordine sacerdotali, aut statu religioso.

QUÆSTIO VII.

Usus carnium inter hæreticos.

AN licitum sit Catholico, imminente gravi periculo, vesci carnibus inter hæreticos tempore ab Ecclesia prohibito, ne ab iis pro Catholico habeatur?

Respondeo affirmativè, si incommodum aliàs incurrendum sit notabile, non sola irrisio, aut levis contemptus. Quia præceptum Ecclesiæ non solet obligare, quando ejus observatio cum gravi incommodo conjuncta est. Neque potest illa commestio prudenter haberi pro negatione fidei. Satis enim constat Catholicos multis de causis uti cibis aliàs prohibitis, v. g. ratione valetudinis, aut dispensationis.

Sed quid, si hæreticus expressis verbis invitet Catholicum ad esum carnium tempore prohibito, ut hoc signo probet, an verè sit Catholicus, vel carnes illi apponat expressè in contemptum præcepti Ecclesiastici?

Respondeo illicitum esse tali casu vesci carnibus, etsi grave incommodum instaret, nisi Catholicus expressè protestetur, se cibis illis uti salvâ suâ fide, ob valetudinem, aut alias legitimas causas sibi cognitas. Quia alias in illis circumstantiis comestio cibi interdicti determinatur ad significandum defectionem à fide, & obedientiâ Ecclesiæ; quæ defectio ex nullo fine aut ratione potest honestari. Utramque Responsionem confirmat resolutio Apostoli in casu non dissimili, 1. *ad Cor.* 10. ubi interrogatus, an liceret idolothyta, id est, cibos idolis oblatos manducare; sic „ ait, Si quis vocat vos infidelium & vultis ire, omne „ quod vobis apponitur manducate, nihil interrogan-„ tes propter conscientiam: si quis autem dixerit, hoc „ immolatum est idolis, nolite manducare, propter il-„ lum qui indicavit, & propter conscientiam.

QUÆSTIO VIII.

Templa, Conciones, Preces Hæreticorum.

AN licitum sit Catholicis in Anglia, aut Hibernia, ullo prætextu templa Hæreticorum adire, & eorum concionibus, psalmodiis, aut precibus interesse?

Respondeo negativè. Si enim post diuturnam disceptationem censuerunt in præcipuis Europæ Universitatibus viri doctissimi. Idque demum expressè declaravit Pius V. in Bulla ea de re missa ad Catholicos Angliæ, 1 . Kalendas Octobris anno 1606. ubi sic loquitur: *Cogimur monere vos atque obtestari, ut nullo pacto ad hæreticorum Templa accedatis, aut eorum Conciones audiatis, aut cum illis in Ritibus communicetis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Dei cultus, & vestræ salutis &c.* Fundamentum hujus declarationis est, quod per Regum edicta, & communem populi acceptionem, talis frequentatio cœperit in illis Partibus haberi pro signo defectionis ab Ecclesia Romana, & obedientiæ Regi in sacris exhibitæ, tanquam supremo capiti Ecclesiæ Anglicanæ, adeo ut ipsi hæretici non dubitarent tales, tanquam Ecclesiæ Romanæ desertores, suæ Sectæ annumerare. Pro negotiis tamen purè politicis licitum est Catholicis unà cum hæreticis ad templa convenire, v. g. ut de rebus regni, aut civitatis consultatio habeatur.

In Hollandia tamen aut Germania, per se illicitum non est Catholicis hæreticorum concionibus aliquando justa de causa interesse, v. g. ut eorum doctrina melius refutetur. Quia talis frequentatio in Hollandia non est recepta pro externa hæresis professione, uti

uti in Anglia factum est. Dixi, *per se*, quia rudibus, & in fide infirmioribus, etiam in Hollandia illicitum est hæreticorum conciones audire, quando timetur inde morale periculum perversionis.

QUÆSTIO IX.

Officia in templis hæreticorum.

AN liceat Catholico in templo hæreticorum agere æditum, aut organistam, aut pulsare campanas, quibus illi ad templum convocantur?

Respondeo negativè: Quia exercendo illas functiones directè cooperatur ritibus hæreticorum, quod est per se malum, adeoque nullâ spe lucri potest reddi licitum aut honestum. Et ita resolvit *Lessius Opusc. posthumo v. Hæretic. casu* 11. Quod si quis pulset organa, aut campanas in templo hæreticorum eo tantùm tempore, quo ibi congregantur cives aut mercatores, ut tractent de commerciis aut negotiis civilibus, uti sæpè in Hollandia, & alibi contingit, non censetur per hoc cooperari ad promovendum ritus, sed civiles tantùm functiones hæreticorum, quod per se illicitum non est.

QUÆSTIO X.

Bona ab Hæreticis possessa.

AN Catholici possint emere bona aliorum Catholicorum injusto Bello ab Hæreticis occupata?

Respondeo, id fieri posse variis modis. Primò, universim quando censeri potest illa esse Dominorum voluntas. 2. Quando ad bonum Commune id Ecclesia, aut Pontifex decernit: Et hoc conforme est Resolutioni Sacræ Congregationis Inquisit: quæ ad quintum casum Francisci Longobardi Ordinis Minorum missionarii Tuneti in Africa, Respondit, Bona Christianorum à piratis capta posse fideles absque noxa mortali, & onere restitutionis, emptione, donatione, venditione, aut alio quocumque legitimo Titulo sibi accipere, ac in proprios usus convertere, non obstante quod sint in bello injusto capta. Quæ Resolutio approbata fuit ab Urbano VIII. anno 1630. 25. Julii, ut exstat apud Peyrinum, & apud Verjuys Tract. 4. Art. 13. Meritò tamen aliqui in Congregatione addebant, requiri animum restituendi sic empta, recepto pretio dato, si rerum emptarum Dominus compareat. 3 Quando Principes seculares Catholici & Hæretici per pacta aut concordata pacis statuerunt, ut Hæretici possint illa bona habere, & de iis disponere. Et in Praxi constat sic fieri in Germania, & Hollandiâ, & quandoque in Anglia, nullo Theologo rerum perito ipsis scrupulum movente. Censeri autem possunt illi sic emendo subire onus restituendi, si fieret illa rerum revolutio, in qua ipse venditor Hæreticus restituere cogeretur. Et sanè plures ob causas multò conducibilius videtur, bona illa tali emptione in manus Catholicorum devolvi, qui tantò potentius possunt negotium Fidei protegere ac propagare, quam si ea penes Hæreticos perpetuò permanerent. Et hinc Resolutioni mecum subscripserunt præstantes in Belgio Theologi *P. Jacobus van Caloen* studiorum altiorum tunc Præfectus, & *P. Joannes Pollenter* S. Theol. Professor Lovanii, & plures alii.

Quod si nec censeatur adesse Dominorum voluntas, nec Reipublicæ, aut Principum legitimus consensus, qualem supra casus requirit, haud dubiè improbanda esset praxis illorum qui nullâ habitâ propriorum Dominorum ratione, illos in talium bonorum emptione prævenire, aut excludere conarentur: quales alibi reperiri aliquos post recentem Cromvelli invasionem, adeoque non excusandos, meritò censet *F. Bonaventura Keon* S. Theolog. Lector Jubilatus, & *F. Antonius Rothus* S. Theolog. Prof. & Præsentatus, viri doctissimi, natione Hiberni, & in illis partibus rerum periti.

QUÆSTIO XI.

Beneficium à Patrono hæretico.

AN Catholicus validè, & licitè accipiat Beneficium Ecclesiasticum à Patrono hæretico.

Respondeo affirmativè cum *Lessio suprà Cas.* 6. & *Sanchez de Matrim. Lib.* 3. *Disp.* 12. *Num.* 21. si nempè sit hæreticus toleratus, non verò publicè denuntiatus. Quia censent illi hæreticum toleratum non perdere jus patronatus post Extravagan. *Ad evitanda scandala*, per quam Ecclesia permittit Catholicis cum tali hæretico communicationem propter bonum commune, & ne alias ex tali collatione, si esset invalida, plurima dubia, & turbationes orirentur, in Catholicorum potius quàm hæreticorum detrimentum. Debet tamen peti approbatio legitimi Ordinarii, hæc enim requiritur, etsi patronus conferens Beneficium esset Catholicus.

Sed quæres porrò: Utrum licitum sit Catholico dare pretium patrono hæretico, qui aliàs beneficium alteri hæretico collaturus est.

Respondeo affirmativè, Si pretium illud non detur Titulo emptionis beneficii Ecclesiastici, illa enim esset Simonia, sed tantùm ex intentione sic redimendi sive impediendi vexationem Ecclesiæ, quam injustè patitur per hoc quod beneficium hæretico aut alteri indigno conferatur, etsi per hoc indirectè procuret ut beneficium ad se deveniat. Ita etiam resolvit *Verjuis Tract.* 4. *Art.* 12. citans *Setum*, *Pontium*, *Castrop. Vericelli &c.*

LIBRI HÆRETICORUM.

QUÆSTIO XII.

Quomodo prohibiti.

AN, & quomodò hæreticorum Libri Catholicis prohibeantur?

Respondeo: Graviter prohiberi, tam in Bulla Cœnæ, quam in indice librorum prohibitorum edito à Pio IV qui habetur in fine Tridentini.

Vi Bullæ Cœnæ incurrunt excommunicationem Pontifici reservatam, quicumque libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, scienter legunt, retinent, imprimunt, aut quomodocumque defendunt. Sic enim sonant verba Bullæ, quæ quatuor actiones expressè prohibet, lectionem, retentionem, impressionem, & defensionem.

Nomine libri hæretici, in ordine ad hanc censuram, non comprehenditur brevis epistola, aut concio hæretici, ut docet hic *Lugo Disp.* 21. *Num.* 33. prohibentur tamen illa per Bullam Pii IV.

Neque illâ censurâ continetur liber auctoris Catholici, quamvis hæreses aliquas contineat. Neque liber

liber Catholicus, cui hæreticus notas apposuit, modò notæ illæ sint libro minores, sic ut totum opus moraliter dici possit liber auctoris Catholici potius quàm hæretici. Ita *Suarez & Lugo suprà num.* 47. Tales tamen libri prohibentur per Bullam Indicis Pii IV. quamvis non sub pœna excommunicationis Pontifici reservatæ.

Peccat *retentione*, qui etiam apud alium librum hæreticum deponit, vel qui ab alio depositum apud se servat: Tenetur autem talem librum in Episcopi manus consignare.

Peccant *defensione*, qui dogmata talis libri positivè laudant aut librum ipsum divulgant, aut impediunt ne ab aliis ad Episcopum deferatur.

Excusat *Legentem* à morali, & consequenter à censura, parvitas materiæ. Talis est juxta *Castropalaum* lectio decem linearum, juxta *Sanchez* lectio unius paginæ ex libro in folio majori, *Lugo* tutius ad mediam circiter paginam restringit.

Si quis autem sciens, & volens audiat alium, librum hæreticum sibi prælegentem, peccat quidem ordinariè graviter ob periculum perversionis, & aliquando ob scandalum aliorum, non tamen incurrit censuram, ac proindè potest talis à quovis Confessario absolvi. Ratio autem horum est, quod Bulla utatur terminis tantùm prohibentibus *lectionem libri hæretici*, adeoque ubi non est *lectio*, & *liber*, & *auctor* propriè *hæreticus*, censura per Bullam lata non incurritur. Verba enim legis, quæ pœnam important, in proprio, & rigido sensu sunt interpretanda.

Idem dicendum est, quando Confessarius aut Parochus deprehendit aliquem retinuisse quidem, aut legisse malâ conscientiâ librum hæreticum, ignorasse tamen excommunicationem illi rei annexam fuisse, talem enim poterit Confessarius quilibet absolvere, & monere de censura, & de libro quam primum in manus Episcopi tradendo. Si autem sint libri hæreticorum, qui tantùm tractant v. g. historiam, aut medicinam, sed aliquas tamen hæreses hinc inde admixtas habent, curandum est ut hæreses obliterentur, vel legendi facultas ab Ordinario obtineatur.

QUÆSTIO XIII.

Particularia de libris hæreticis, & prohibitis.

§. I.

QUæritur ulterius primò. An qui se sentit in fide firmum, & à periculo lapsus securum, qualis est aliquis Prælatus aut Episcopus, teneatur ille à libri hæretici lectione abstinere?

Respondeo affirmativè, si legendi facultatem non obtinuit; ita Card. Lugo *de fide Disp.* 21. *Sect.* 2. §. 2. Quia etsi quis in præsenti statu eam firmitatem sentiat, fieri tamen potest, ut pedetentim liberiori lectione ab ea firmitate recedat. Quis enim sapientior, & in divina lege instructior fuit Salomone? blando tamen commercio cum uxoribus, & ritibus gentilium ad idola defecit. Hæreticorum libri sub eleganti stylo, tanquam in calice aureo, errorum venena propinant, & ubi leviora quædam fidei suæ dogmata sub verosimili quadam specie proposuerunt, lectoris animum ita paulatim expugnant, ut incipiat etiam circa graviora fidei fundamenta vacillare, uti in firmioribus Ecclesiæ columnis aliquando experientia comprobavit. Et quamquam in persona quadam particulari contingeret hujusmodi lectionem parùm aut nihil esse periculosam, si tamen omnibus, qui de se idem persuaderent, lectio illa permissa foret, facile sequeretur grave fidei detrimentum; ac proinde prudenter hæc lex omnibus absque personarum exceptione ab Ecclesia præscribitur. Adde, lectionem hanc interdici, non ob solum periculum damni lectoribus secuturi, sed etiam in pœnam auctoris libri hæretici, qui non leviter sentire solet alios à sui operis lectione arceri.

§. II.

QUæritur secundò. An famulo Catholico licitum sit Domino id imperanti librum hæreticum prælegere?

Respondeo cum distinctione. Si id jubeatur expressè in contemptum fidei, nullo modo potest famulus parere. Si autem imperetur ad alium finem indifferentem v. g. quia Domino id commodum, aut jucundum est, & famulus ad legendum gravi metu adigatur, per lectionem illam non incurret lethale peccatum. Ratio est, quia imprimis non peccabit contra præceptum divinum, cum lectio illa, abstrahendo à præcepto humano, per se non sit prohibita, neque ut suppono ipsi famulo periculosa: à præcepto autem Ecclesiæ propter gravis incommodi metum excusabitur. Idem sentit Sanchez Tom. 1 Lib. 2. Cap. 10. Num. 49. & Lugo de fide Disp. 21. Sect. 2. §. 3. Num. 79.

§. III.

QUæritur tertio. Si liber hæretici complectatur plures partes, aut volumina, an qui unum legit in quo de hæresi aut religione non tractatur, incurret excommunicationem contra legentem libros hæreticorum?

Respondeo negativè. Quia pars illa per se unus liber esse videtur, qui cum hæresim non contineat, non videtur præbere materiam huic excomunicationi. Idque confirmat Lugo *Disp.* 21. *de fide Sect.* 2. §. 1. *Num.* 56. ubi ait negari non posse aliquando eumdem auctorem idem argumentum pluribus Tomis ità prosequi, ut sint Tomi & libri inter se diversi, sic ut prohibito uno alii non prohibeantur. Et hoc, inquit, videmus in usu sacræ Congregationis Indicis, quæ aliquando solum unum Tomum alicujus auctoris interdicit, non verò cæteros ejusdem, licet sint de eodem argumento conscripti. Consentit Sanchez *in Præcept. Tom.* 1. *Lib.* 2. *Cap.* 10.

§. IV.

QUæritur quartò. An licitum sit Filio Catholico Typographi hæretici, qui libros hæreticos imprimit, in officina domestica typos ordinare, torcularia premere, aut chartas apponere?

Respondeo cum Layman *Lib.* 2. *Tract.* 3. *Cap.* 13. *Num.* 5. hæc ei non licere, nisi gravis omnino causa excuset. Quia istæ actiones verè comprehenduntur sub nomine *impressionis* libri hæretici, quæ sub pœna excommunicationis interdicta est. Si tamen ejusmodi filius ad fidem conversus, non possit sine gravissimo incommodo patrem deserere, poterit ad breve tempus istas actiones exercere. Siquidem hæreticum scriptum typis ordinare, sicut & illud trans-

transcribere, per se malum non est, si malus finis non intendatur; neque lex Ecclesiastica id prohibens censetur in tam gravi necessitate obligare.

§. V.

QUæritur quintò. An liceat Catholico compingere libros hæreticorum?

Respondet Lessius, ea de re consultus, *in Posth. verbo, Hæret. Libri. casu* 8. spectando jus naturæ, inquit, non damnarem juvenem illum librorum hæreticorum compactorem, præsertim si aliâ ratione victum quærere non potest: inter alios enim libros per accidens etiam compingere libros hæreticorum per se malum non est, & abstinendo non impediet eorum lectionem, quia non deerunt alii qui compingant, & non compacti adhuc legi poterunt: præsertim cum tanto quod dixi suo incommodo.

Bulla tamen Cœnæ excommunicat etiam *habentes* tales libros, & ex hac parte possit aliquando esse illicitum, nam consuetudo contraria non videtur adhuc legitimè præscripta, ita Lessius.

§. VI.

QUæritur sextò. Utrum in Belgii Provinciis confœderatis, licitum sit apud se habere libros hæreticos?

Respondet Lessius *suprà casu* 14. se vix dubitare, quin olim Bulla Cœnæ id prohibens fuerit in istis Provinciis recepta, sicut in reliquo Belgio, saltem quoad illum articulum de hæreticis, & libris hæreticorum: & quamvis ibidem secuta sit religionis mutatio, tamen apud Catholicorum cœtum Bullæ admissionem non desiisse.

Quod si opponas, Catholicos fortè cœpisse uti moribus contrariis, & jam elapsos esse 40. annos necessarios, ut contra legem canonicam legitimè compleatur præscriptio, uti communiter Doctores tradunt, & colligitur ex Cap. *Fiunt*, de consuetud. Respondeo, non satis constare consuetudinem illam bonâ fide, & apud viros timoratos illic passim receptam, adeoque probandum non videri, ut tales libri à Catholicis sine facultate retineantur.

§. VII.

QUæritur septimò. An hæreticus ad fidem conversus, in partibus hæresi infectis possit vendere libros hæreticos, quos antea habuit? Item, an possit divendere libros hæreticos, quos hæreditate à parentibus accepit?

Ad primum dico, posse divendere illis qui facultatem habent legendi libros hæreticorum. Ut verò aliis divendat, non facile permittendum, propter Ecclesiæ prohibitionem.

Si tamen inde grave damnum passurus esset, permittendum videtur, ut vendantur bibliopolis hæreticis, qui talium librorum copiam habere solent. Quia per hoc causam Catholicam non reddet deteriorem, neque ex illo actu alicui præbebit periculum perversionis, cum in illis partibus facile suppetat talium librorum copia. Et confirmatur, ex eo quod in isto casu censeri possit Ecclesia non velle talibus grave damnum creare, sed potius favorem impendere, ut facilius ad veram fidem alliciantur: Ita Lessius *in Posth. Ver. hæreticus casu* 21.

Ad secundum dico, cum eodem, in partibus hæreticorum videri tolerandum, ut ejusmodi hæres bibliothecæ paternæ, damni vitandi causâ, libros hæreticos commutet cum libris Catholicorum, illos tradendo bibliopolis etiam hæreticis? præsertim quando in particulari non existimat inde proventuram occasionem hæresis stabiliendæ. Ratio petitur tum ex iis quæ ad Quæst. priorem dicta sunt: dum quia hæres per illam venditionem non censetur moraliter cooperari ad doctrinæ falsæ propagationem, sed tantùm id peragere, quod per se malum non est, ut damnum evitet. Si tamen res patiatur, expedit hujusmodi Catholicos hortari, ut potius zelo fidei libros hæreticos flammis absumant, & ad fiduciam erigere in divina providentia, quæ in prosperis aliarum rerum successibus damnum ex librorum jactura proventurum facile compensabit.

§. VIII.

Libelli famosi.

QUæritur octavo. Quid dicendum de aliis libellis famosis, & non hæreticis?

Dico primò: Pro libellis famosis habendi sunt libri qui continent alicujus infamiam, nondum antea publicam, ut sic in aliorum publicam notitiam deveniat, etsi postea ex illis infamia non sequatur. *Ita Sylvester Verb. libellus, Molina, Filiucius, Finellus &c.* Pro libello famoso etiam habetur signum aliquod publicum v. g. pictura qua alter infamatur, ut si quis depingat aut apponat cornua ad alterius fores, ut divulget aliquem habere conjugem adulteram, uti consentit *Molina Disp. 35. Julius Clarius, &c.*

Dico secundò. Conficiens libellum famosum jure communi excommunicandus est, & tenetur ad famæ restitutionem; Patet ex *Can. qui in alterius 5. Quæst.* II. Ad Restitutionem autem famæ ob injuriam illatam graviter obligatur; excommunicatio enim supponit grave delictum. Tulit quoque Alexander IV. in Constitut. quæ incipit *Ex alio*, excommunicationem Papæ reservatam in eos qui libellos famosos conficiunt contra statum Ordinis Prædicatorum, vel Minorum; quod privilegium extenditur ad alios Ordines quibus eorum privilegia sunt communicata, uti testatur Sayrus, Salonius, Graffius, Molina, Filiucius *hic Tract.* 15. *Cap.* 5. *Quæst.* 11. *Num.* 126.

Dico tertiò. Nulli licet imprimere, vel imprimi curare, quosvis libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, neque illos vendere, aut apud se retinere, nisi prius ab Ordinario probati fuerint, idque sub pœna anathematis, &c. insistendo verbis Concil. Tridentini *Sess.* 4. *Decreto de editione librorum.*

Sed quid de iis qui legunt ejusmodi libros sine Auctoris nomine editos?

Respondeo, Si constet scriptos esse, ut aliorum famam graviter lædant, aut eos de rebus sacris tractare, eorum lectionem prohibitam esse sub peccato mortali, & judicio Episcoporum severè puniendos esse, juxta Regulam X. Indicis librorum Prohib. §. ult. in fine Concilii Tridentini.

Sub simili reatu & pœna prohibetur lectio librorum qui continent Astrologiam judiciariam, sive sortilegia, veneficia, auguria, aurispicia, incantationes artis magicæ. Permittuntur verò indicia, & observationes naturales, quæ navigationis, sive medicæ artis juvandæ gratiâ conscribuntur.

Quæ

Quæ omnia, ex Regulâ IX. aliisque, magis authenticè patent in ipsis Regulis indicis Tridentini, quas ad manum habendas hic commodè subjicio.

REGULÆ
Indicis Tridentini.

Ex quibus speciatim colligitur, quales LIBRI, qualiter, & sub qua pœna, in quovis genere prohibeantur.

Regula Prima.

Libri omnes quos ante annum 1515. aut summi Pontifices, aut Concilia oecumenica damnarunt, & in hoc Indice non sunt, eodem modo damnati esse censeantur, sicut olim damnati fuerunt.

Regula 2.

HÆresiarcharum libri tam eorum, qui post prædictum annum hæreses invexerunt, vel suscitarunt, quàm qui hæreticorum Capita aut Duces sunt, vel fuerunt, quales sunt, Lutherus, Zwinglius, Calvinus, Balthasar Pacimontanus, Schwenckfeldius, & his similes, cujuscumque nominis, Tituli, aut argumenti existant, omninò prohibentur.

Aliorum autem hæreticorum libri, qui de Religione quidem ex professo tractant, omnino damnantur. Qui verò de Religione non tractant, à Theologis Catholicis doctis & piis jussu Episcoporum & Inquisitorum examinati & approbati, permittuntur.

Libri etiam Catholicè conscripti, tam ab illis, qui postea in hæresim lapsi sunt, quam ab illis, qui post lapsum ad Ecclesiæ gremium rediere, approbari à facultate Theologica alicujus Universitatis Catholicæ, vel Inquisitione generali, permitti poterunt.

Regula 3.

VErsiones scriptorum etiam Ecclesiasticorum quæ hactenus editæ sunt à damnatis Auctoribus, modò nihil contra sanam Doctrinam contineant, permittuntur.

Librorum autem veteris Testamenti versiones viris tantùm doctis & piis, judicio Episcopi concedi poterunt: Modò hujusmodi versionibus, tanquam elucidationibus vulgatæ editionis, ad intelligendum sacram Scripturam, non autem tanquam sacro textu, utantur.

Versiones verò novi Testamenti, aut ab Auctoribus primæ Classis hujus Indicis factæ, nemini concedantur: Quia utilitatis parum, periculi verò plurimum Lectoribus ex earum lectione manare solet.

Si quæ verò Annotationes cum hujusmodi quæ permittuntur Versionibus, vel cum vulgata editione circumferuntur, expunctis locis suspectis à facultate Theologica alicujus universatis Catholicæ, aut Inquisitione generali, permitti eisdem poterunt, quibus & versiones.

Quibus conditionibus (dictis) totum volumen Bibliorum, quod vulgo Biblia Vatabli dicitur, aut partes ejus concedi viris piis, & doctis poterunt.

Ex Bibliis verò Isidori Clarii Brixiani prologus, & prologomena præcidantur &c. ejus verò textum, nemo vulgatæ editionis textum esse existimet.

Regula 4.

CUm experimento manifestū sit, si sacra Biblia vulgari linguâ, passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quàm utilitatis oriri, hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi, vel Confessarii, Bibliorum à Catholicis Auctoribus versorum, lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi Lectione non damnum, sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse, quam facultatem, in scriptis habeant.

Qui autem absque facultate ea legere seu habere præsumpserit, nisi prius Bibliis Ordinario redditis, peccatorum absolutionem percipere non possit. Bibliopolæ verò, qui prædictam facultatem non habentes, Biblia idiomate vulgari conscripta vendiderint, vel alio quovis modo concesserint, librorum pretium, in usus pios ab Episcopo convertendum, amittant: aliisque pœnis pro delicti qualitate, ejusdem Episcopi arbitrio subjaceant. Regulares verò, non nisi facultate à Prælatis suis habitâ, ea legere, aut emere possint.

Regula 5.

LIbri illi qui hæreticorum auctorum operâ interdum prodeunt, in quibus nulla, aut pauca de suo apponunt, sed aliorum dicta colligunt, cujusmodi sunt Lexica, Concordantiæ, Apophthegmata, similitudines, indices, & hujusmodi, si quæ habeant admixta, quæ expurgatione indigeant, illis Episcopi, & Inquisitoris una cum Theologorum Catholicorum consilio sublatis, aut emendatis, permittantur.

Regula 6.

LIbri vulgati idiomate, de Controversiis inter Catholicos & hæreticos nostri temporis differentes, non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de Bibliis vulgari lingua scriptis statutum est.

Qui verò de ratione benè vivendi, contemplandi, confitendi, ac similibus argumentis vulgari sermone conscripti sunt, si sanam Doctrinam contineant, non est cur prohibeantur, sicut nec Sermones populares vulgari lingua habiti.

Quod si hactenus in aliquo Regno, vel provincia aliqui libri sunt prohibiti, quod nonnulla continerent, quæ sine delectu ab omnibus legi non expediat, si eorum Auctores Catholici sunt, postquam emendati fuerint, permitti ab Episcopo & Inquisitore poterunt.

Regula 7.

LIbri qui res lascivas, seu obscœnas, ex professo tractant, narrant, ac docent, cum non solùm fidei, sed & morum, qui hujusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur, & qui eos habuerint, severè ab Episcopis puniantur.

Antiqui vero, ab ethnicis conscripti, propter Sermonis elegantiam, & proprietatem, permittuntur, nullâ tamen ratione pueris prælegendi erunt.

Regula 8.

LIbri quorum principale argumentum Bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresim, seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, à Catholicis Theologis inquisitionis generalis auctoritate expurgati, concedi possunt.

Idem judicium sit de prologis, summariis, seu annotationibus, quæ à damnatis auctoribus libris non probatis, appositæ sunt: sed posthac non emendata non excudantur.

Regula

Regula 9.

Libri omnes, & scripta Geomantiæ, Hydormantiæ, Necromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Cheromantiæ, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis Magicæ, prorsus rejiciuntur.

Episcopi verò diligenter provideant, ne Astrologiæ judiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid eventurum affirmare audent. Permittuntur autem judicia, & naturales observationes, quæ navigationis, agriculturæ, sive medicinæ artis juvandæ gratiâ, conscriptæ sunt.

Regula 10.

In librorum, aliarumve scripturarum impressione servetur, quod in Concilio Lateranensi sub Leone X. sessione 10. statutum est. Quare si in alma urbe Roma, liber aliquis sit imprimendus, per vicarium summi Pont. & sacri Palatii magistrum, vel personas à Sanctissimo Domino nostro deputandas, prius examinetur.

In aliis verò locis, ad Episcopum, vel alium habentem scientiam Libri vel Scripturæ imprimendæ ab eodem Episcopo deputandum, ac Inquisitorem hæreticæ pravitatis ejus civitatis, vel Diœcesis, in qua impressio fiet, ejus approbatio & examen pertineat, & per eorum manum propriâ subscriptione gratis, & sine dilatione imponendam, sub pœnis & censuris in eodem decreto contentis, approbetur, hâc lege & conditione additâ, ut Exemplum libri imprimendi authenticum, & manu Auctoris subscriptum, apud examinatorem remaneat.

Eos verò, qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subjici debere, judicarunt Patres deputati, quibus Impressores, & qui eos habuerint, & legerint, nisi auctores prodiderint, pro auctoribus habeantur. Ipsa verò hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, & in fronte libri, vel scripti, vel impressi authenticè appareat, approbatioque, & examen ac cetera gratis fiant.

Præterea in singulis civitatibus ac Diœcesibus, domus vel loci, ubi ars impressoria exercetur, Bibliothecæ librorum venalium sæpius visitentur à personis ad id deputandis ab Episcopo, sive ejus Vicario, atque etiam ab Inquisitore hæreticæ pravitatis, ut nihil eorum, quæ prohibentur, aut imprimatur, aut vendatur, aut habeatur.

Omnes verò Librarii, & quicumque librorum venditores, habeant in suis Bibliothecis indicem librorum venalium quos habent cum subscriptione dictarum personarum, nec alios libros habeant, aut vendant sine licentiâ eorumdem Deputandorum, sub pœna amissionis librorum & aliis arbitrio Episcoporum, vel Inquisitorum imponendis. Emptores verò, lectores, vel impressores eorumdem arbitrio puniantur.

Quod si aliqui libros quoscumque in aliquam civitatem introducant, teneantur eisdem personis deputandis renunciare, vel si locus publicus mercibus ejusmodi constitutus sit, ministri publici ejus loci prædictis personis significent, libros esse adductos.

Nemo verò audeat librum, quem ipse, vel alius in civitatem introduxit, alicui legendum tradere, vel aliqua ratione alienare, aut commodare, nisi ostenso prius libro, & habitâ licentiâ à personis deputandis, aut nisi notoriè constet librum jam esse omnibus permissum.

Idem quoque servetur ab hæredibus, & executoribus ultimarum voluntatum, ut libros à defunctis relictos, sive eorum indicem, illis personis deputandis offerant, & ab iis licentiam obtineant, priusquam eis utantur, aut in alias personas, quâcumque ratione eos transferant. In his autem omnibus, & singulis, pœna statuatur, vel amissionis librorum, vel alia, arbitrio eorundem Episcoporum, vel inquisitorum, pro qualitate contumaciæ, vel delicti.

Circa verò libros, quos Patres deputati aut examinarunt aut expurgarunt, aut expurgandos tradiderunt aut certis conditionibus, ut rursus excuderentur, concesserunt, quidquid illos statuisse constiterint tam Bibliopola, quàm ceteri observent.

Liberum tamen sit Episcopis, aut inquisitoribus generalibus secundum facultatem, quam habent eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis aut provinciis, vel Diœcesibus expedire judicarunt.

Ad Extremum verò omnibus fidelibus præcipitur, ne quis audeat contra harum Regularum præscriptum, aut hujus Indicis prohibitionem libros aliquos legere aut habere.

Quod si aliquis libros hæreticorum, vel cujusvis auctoris scripta, ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, sive habuerit, præter alia, statim Excommunicationis Sententiam incurrat.

Qui verò libros, alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio Episcoporum severè puniatur, &c.

QVÆSTIO XIV.

Absolutio in negatione externa fidei.

§. I.

An probabile sit, illum qui ex vi, metu, aut dolo, aliove modo inter infideles ut hæreticos fidem exterius negavit, corde tamen illam retinuit, pòstea inter Catholicos absolvi posse à quovis Confessario ordinario & approbato, etsi specialem facultatem non habeat absolvendi à reservatis?

Respondeo spectatâ Doctorum auctoritate, id probabile videri. Quia etiamsi talis gravissimè peccet contra externam fidei professionem, censent tamen non esse hæreticum comprehensum in Bulla Cœnæ, quia errorem internum in intellectu non admittit: hæresis autem externa, inquiunt, absque errore interno, cum non sit formalis & completa, non subjacet illi excommunicationi. Quamvis talis ab Inquisitoribus in foro externo puniri possit, quia præsumunt illum contra fidem dissensum internum habuisse. Ita docet Fagundez in Præcept. 2. Lib. 8. Cap. 8. Num. 39. Toletus in Summa Lib. 4. Cap. 4. Num. 6. Suarez Tom. 5. in 3. Part. Disp. 4. Sect. 2. Num. 22. Sanchez in Summo Tom. 1. Lib. 2. Cap. 7. Num. 8. in fine. Filliucius Tom. 2. Tract. 22. Cap. 6. Num. 164. Sylvius in 2. 2. Quæst. 11. Art. 3. Concl. 2. qui sic ait: *Ex his sequitur quod qui propositiones hæreticas effuderunt, qui Sanctorum imaginibus illuserunt*

runt, qui comederunt carnes tempore prohibito, qui Mahometo cultum & reverentiam exhibuerunt, si ea fecerint aut metu compulsi, aut spe lucri adducti, aut irâ, vel aliâ quacumque passione commoti, nullum in animo errorem, at pristinam fidem rectam tenentes, neque hæretici sunt, neque Excommunicatione in hæreticos latâ innodati. Ita Sylvius, & alii qui sic hanc quæstionem resolvunt, apud quos poterit si opus sit ulterius examinari.

§. II.

QUid facere possit hæreticus occultus, qui per Confessarium ab Episcopo, vel alio potestatem habente, absolutionem obtinere non potuit, quando posuit omnia ex parte sua requisita?

Respondet Diana *Part.* 1. *Tract.* 5. *Resol.* 4. in tali casu potest hæreticus occultus ratione gravis infamiæ vel scandali, si, jure, timeantur, dum Sacerdos est celebrare, si autem Laicus Eucharistiam sumere, eliciendo prius actum contritionis, & si non existimat se contritionem perfectam habere, confiteatur, & à Confessario (illa vice) absolvatur, ex doctrina probabili quam docet Reginaldus in Praxi Conf. Tom. 1. Lib. 8. Cap. 7. Num. 87. & alii quos citat *Sancius* in Selectis Disp. 22. n. 11. quidquid alii cum ipso Sancio contradicant. Ita loquitur *Diana*, qui hanc sententiam in praxi probabilem judicat, de qua si casus dubius incidat, poterit apud illum, aliosve fusius reperiri locis Sup. citatis.

QUÆSTIO XV.

Bona Ecclesiæ.

QUid consulendum Catholico, qui bona Ecclesiastica ab hæreticis sibi coemit?

Respondeo cum *Lessio* in Posthum. Cas. 6. Num. 14. Ubi nulla intervenit dispositio Ecclesiæ permittentis bona illa ab emptoribus legitimè possideri, optimum in hoc negotio consilium est, ut legitimè procedatur, convenire cum Pontifice, aut Generali Ordinis cui illa bona jure debentur, præstitâ satisfactione quæ rationi consona judicabitur.

Sed *QUÆSTIO* ulterior est, quomodo se gerere debeant hæredes, ad quos de facto bona Ecclesiastica ab hæreticis empta à majoribus devoluta fuerunt?

Respondeo, Si veris Dominis satisfactum non fuerit, illicitè ea possideri, nisi adsit dicta dispositio Ecclesiæ, aut animus ea bona cum fructibus restituendi suo tempore Ecclesiæ, aut personis quibus ea injustè erepta fuerunt. Quare ut legitimè retineantur cum illis transigendum erit. Ut autem huic difficultati provideatur, solet Pontifex, cum hujusmodi hæredibus dispensandi, in partibus hæreticorum facultatem impertiri Episcopis, & quibusdam aliis, juxta normam supra assignatam pro Episcopis Hiberniæ &c. *Part.* 3. *Tract.* 2. *Cap.* 5. *in Facultate* 13.

QUÆSTIO XVI.

Cibi ab Ecclesia prohibiti.

§. I.

AN Catholicus hæretico sibi amico, aut viro honorato ad se divertenti possit amicitiæ aut humanitatis causa in die jejunii cibos prohibitos apponere?

Respondeo, Si facile sine incommodo possit Catholicus ejusmodi cibos omittere, teneri ad illam jejunii violationem non cooperari. Si verò nequeat illos cibos prætermittere sine magno detrimento, quia nimirum occasionem præbebit contra se gravi obmurmurationi, & gravibus querelis, tanquam contra hominem rusticum aut inurbanum; non videtur cum tanto incommodo ab ejusmodi ferculis apponendis obligari consideratâ personæ qualitate: & ita resolvit Lugo de Fide *Disp.* 14. *Sect.* 5. *Num.* 167.

§. II.

QUærit *ibidem* C. Lugo, An Catholicus, qui ob infirmam valetudinem vescitur carnibus in die jejunii, teneatur abesse à communi mensa, si adsit periculum, ne famuli hæretici, aut alii domestici reliquiis carnium cum jejunii violatione utantur?

Respondetur autem negativè, si hoc sit illi validè incommodum, aut videat cum famæ suæ gravi detrimento id potius avaritiæ, quam observantiæ attribuendum. Unde regulariter sufficiet, si ostendat illum abusum sibi graviter displicere, aut œconomum moneat ut reliquias illas seorsim reponat, & in aliorum manus pervenire non permittat.

§. III.

QUæritur tertiò: An leporarius, vel anceps Catholicus degens inter hæreticos, possit in Quadragesima prædam captam hæreticis divendere?

Respondeo cum Lessio *in Posth. v. Haret. Conv. Cas.* 14. id posse fieri, si absit aliorum scandalum. Quia opus illud per se non est prohibitum, & ad violationē præcepti Ecclesiastici valdè remotè cooperatur: nam quibusdam locis in quadragesima caro venalis exponitur pro iis qui facultatem habent eâ utendi, quod ementium conscientiæ relinquitur.

Permittunt etiam Auctores, ut hospites adventantibus hæreticis carnes apponant, si aliàs nollent illic diversari cum gravi hospitis incommodo; Ita Lessius *ibidem*.

Idem probabiliter fieri posse admittit Adamus Bugelaer *Centur.* 1. *Cas.* 28. quando opifex Catholicus famulos habet hæreticos valdè peritos, qui nolunt apud eum in quadragesima permanere, nisi carnes apponantur, quos tamen absque gravi rei familiaris jactura dimittere nequit; dummodo non adsit periculum scandali, aut gravioris incommodi. Quia hoc non est formaliter cooperari peccato, sed solum illud permittere: & pluribus locis, ubi Catholici hæreticis permixti vivunt, id usu receptum est.

§. IV.

QUæritur quartò, An & quando uxor Catholica hæretico nupta à jejunio excusari possit?

Respondeo cum Fagundez *in* 4. *Prac. Eccles. Cap.* 9. *Num.* 16. illam excusari, quando conjux hæreticus illi permittit omnes ritus Catholicos observare, præter legem jejunii, quam non vult solvi ob contemptum fidei, Ecclesiæ, aut Religionis, sed quia prætendit jejunia uxoris sibi, & familiæ suæ detrimento esse. Tali enim casu uxor à jejunio excusata censetur, ut discordias cum viro, & domus perturbationem evitet. Et sanè grave onus esset imbecillo sexui, simul cibis abstinere, simul impotentis viri injurias & convitia devorare.

§. V.

SEd quæres ulterius. An eâdem ratione, ob uxoris hæreticæ rixas & molestias possit conjux Catholicus à jejunio excusari?

Respondeo non excusari, saltem à paritate rationis. Conjugis enim est uxori & familiæ suæ imperare, quia vir caput est mulieris, ut loquitur Apostolus, ac proinde permittendum non est ut vir succumbat, & mulier imperitando viri partes agat. Si tamen contingeret uxorem ab impotenti indole, & à longe dispari generis nobilitate adeo imperiosam esse, ut non possit maritus ejus importunitati obsistere sine gravi molestia, & magna familiæ perturbatione, sunt qui omnino existimant hunc quoque durante eo rerum statu, ad jejunium non obstringi, ex mente Ecclesiæ, quæ non intendit cum incommodo tam gravi suam legem obligare.

QUÆSTIO XVII.

Communicatio cum Hæreticis.

IN partibus hæreticorum (ut resolvit Valentia *de fide Disp. 1. Quæst. 1. Pun. 5.*) non est illicita communicatio cum notoriis hæreticis: quia ut notat Navarrus *Manual. Cap. 27. Num. 35.* multitudo hæreticorum, & necessitas, in hujusmodi locis excusat. Sed frequenter dubitari potest quantum illa communicatio, salvo jure divino aut humano, se extendat, quod paucis in particularibus quæstionibus resolvemus.

§. I.

AN licitum sit Catholicis, liberos suos cum Dominis hæreticis collocare?

Respondeo cum Lugo *de fide Disp. 14. Sect. 5. Num. 166.* quamvis difficulter, posse tamen id aliquando permitti, si necessitas esset gravissima, licet non extrema, & filius esset pubes, & talis, ut probabiliter speretur eum in fide perseveraturum, vel adhuc duret tanta filii cum parentibus communicatio, ut nondum censeatur paterna curâ aut consilio destitui. Verùm absque hac cura ac cautela, filium impuberem hæretico Domino tradere, quid aliud esset quam agnum lupo committere?

§. II.

AN licitum sit parentibus Catholicis infantes nutricibus hæreticis tradere, quos aliquando ad templa hæreticorum secum perducturæ videntur?

Respondeo, id illicitum non esse, modò ante rationis usum ad domum paternam reducantur: quia ante illam ætatem non prohibentur, etiam in Anglia, adire templa hæreticorum, cum non sit communicatio in ritibus sacrilegis, quæ tantùm exerceri potest per actionem humanam, cujus pueri ante usum rationis non sunt capaces: ac proinde traditio illa non est illicita, dummodò aliud inde incommodum non timeatur; uti censet etiam Lugo *de fide Disp. 14. Sect. 5. §. 5.*

§. III.

AN in diebus Festis liceat Catholico uti operâ hæreticorum, quos equidem novit alibi laboraturos?

Respondeo negativè. Quia etiam hæretici obligantur præceptis Ecclesiæ non minus quam Catholici, atqui, non licet sine gravi incommodo ab altero postulare quod ipse sine peccato præstare non potest, uti hic hæreticis contingit. Neque refert quod hæreticus ille sua sponte in die festo sit alibi operaturus, quia id facturus non est sine peccato, ad quod ego ex parte mea non possum illum inducere.

Illicitum tamen non est, opus aliquod præbere sive hæretico, sive Catholico liberè faciendum, quamvis suspicio aliqualis sit etiam die Festo vel Dominico in illo opere occupandum; modo ad Festi violationem nullo modo inducatur, & aliàs eo die fuerit aliquid operaturus. Quia qui sic opus præbet, merè passivè se habet ad illam Festi violationem: modò non fuerit operantis Dominus aut Superior, cujus est procurare, ut à subdito Festa observentur; Ita Lessius *in Posth. Ver. Hæret. Cas. 6.*

QUÆSTIO XVIII.

Fidelitas in pactis cum hæreticis.

AN doceant Catholici, pacta merè politica à Pontifice Romano posse irritari: aut datam hæreticis fidem non esse servandam?

Respondeo, Doctores Catholicos ab illa doctrina prorsus abhorrere, quam quidam hæretici per summam calumniam ipsis affingere conantur. Homines scilicet perfidi omnes de perfidia suspectos habent, ut Sedem Romanam, quam nequeunt veris argumentis impetere, fabricatis in suo cerebro calumniis apud imperitum populum in odium & invidiam vocent. Ex adverso communem Ecclesiæ Romanæ doctrinam in hoc puncto apertè depromit Molanus *de fide &c. Cap. 14.* Ubi disertè pronunciat, Romani Pontificis auctoritatem nullam esse ad destructionem, sed ad ædificationem, quia autem absque magna destructione non posset dispensare ut fides publica à Concilio aut Principe violetur, ideò dispensationis ejus auctoritas & potestas eo se non extendit; neque ullum hactenus extitit hujus rei exemplum. Eundem Ecclesiæ sensum tradit Tannerus *de fide Disp. 1. Quæst. 9. Dub. 4.*

Quam verò sanctè inviolateque promissa, etiam hæreticis, in Ecclesia Romana serventur, probat locupletissimum exemplum duorum Imperatorum erga ipsum Lutherum hæresiarcham, qui litteris salvi conductus à Maximiliano Imperatore communitus, Augustæ coram Cajetano Cardinale illæsus comparuit, & recessit; quamvis ipse de non disseminanda hæresi datam fidem violaverit: iterumque Wormatiæ, ob præstitum à Carolo Cæsare promissum, quamvis pœnæ reus, ab omni noxa immunis permansit.

QUÆSTIO XIX.

Disputatio cum hæreticis, & ejus norma.

QUomodo, & quibus licitum est cum hæreticis disputare?

Respondeo cum Tannero *de fide Disp. 1. Quæst. 9. Dub. 5.* opus est cautelâ & discretione ut cum hæreticis licitè & fructuosè disputatio instituatur, tam ex parte disputantis, quam audientium, & modi quo disputatur.

Nam quoad personam Disputantis, *Cap. Quicumque §. Inhibemus de Hæret. in 6.* Laicis sub Excommunicatione ferendæ, non latæ sententiæ, prohibetur de fide disputare: quod intelligendùm est non materialiter, sed formaliter, & ex professo de fide disputationem instituere, juxta Cajetanum *hic Art. 7.* Quinimo Valentia *de fide Disp. 1. Quæst. 1. Pun. 4.* legem illam non immeritò existimat per contrariam consuetudinem, præsertim in Germania, aliisque similibus locis, abrogatam esse. Et sanè si vir doctus, etiam

etiam Laicus ubi magna apparet utilitas, cum hæretico congrediatur, ab omnibus judicatur à legis transgressione immunis.

At si quis rudis & imperitus cum hæretico formalem disputationem institueret, graviter peccaret, si per hoc causam fidei periculo exponeret, aut occasionem præberet, ne ipse aut alii in fide vacillarent. Quamvis negari non possit, ex peculiari Dei instinctu, quandoque viros sanctos, potius quam doctos, non tam humanæ sapientiæ verbis, quam virtute spiritus, magno fructu cum hæreticis dimicasse, uti notat S. Athanasius, & S. Hieronymus in vita S. Antonii.

Ex parte verò Audientium, cavendum est ne temerè coram simplicibus & indoctis, de articulis fidei argumentis in utramq; partem vibratis disputetur. Quia simplicium fides eo solet esse firmior, quo minus aliquid ei quod credunt oppositum audierunt, ac facilius plerumque argumenta veritati contraria, quam eorum solutiones percipiunt, nisi quis singulari polleat facultate, ea ad eorum captum clarè dissolvendi, quod in multis non contingit. Excipe tamen, rudiores illos, qui ab hæreticis ad defectionem solicitantur, coram his enim quandoque necessarium est de fide disputare, ut argumenta, quibus labefactari possint, dissolvantur.

In modo disputandi cum hæreticis peccatur, quando modestiæ limites excedantur, utendo conviciis, & verbis mordacibus, quibus dum adversarii se læsos sentiunt, ut canes rabidi in clamores assurgunt, & contra fidem nostram magis irritantur. Hinc magna opus est moderatione, ut appareat nos non victoriæ, sed veritatis cupiditate in certamen descendere. Qui verò eruditionis laudé, aut plausum populi disputando, aut scribendo sectantur, vix ullum operæ suæ fructum referre solent: *Quia dilexerunt gloriam hominum, magis quam gloriam Dei.* Joan. 12. v. 43.

Pertinaces autem hæretici, non numero, sed pondere argumentorum, premi debent, illos adstringendo ad brevem syllogismi formam, ne aliàs more suo extra chorum saltent, & ad parerga digrediantur, qui instar callidæ feræ prius disputantem fatigant; quam se retibus includi sinant. In hanc rem syllogismos & dilemmata ad quæ hæretici adigantur in præcipuis fidei controversiis, superius formavimus in *Part. 1. Cap. 10.* à Pagina 107.

QUÆSTIO XX.

Educatio Liberorum.

AN Licita sint in conjugiis pacta educandi liberos, partim in hæresi, partim in Catholica religione?

Respondeo, cum Tannero de Matrim. *Disp. 8. Quæst. 4. Dub. 5. Num. 91.* tale pactum per se impium & irritum esse. Quia jure divino tenentur parentes filios suos ad veram Religionem informare, cui obligationi nullo pacto renunciare queunt. Potest tamen casus obvenire, quo matrimonium cum persona hæretica licitum, multumque momenti habiturum videatur ad publicum bonum promovendum, neque tamen à conjuge, v. g. marito, ullo modo obtineri possit, ut tota proles in Catholica tantùm religione educetur: Tunc licitum erit hac ratione pactum instituere, ut scilicet aliqua pars prolis, marito non impediente ad Catholicam religionem informetur; nihil interim quoad cæteros liberos præjudicando juri Catholicæ matris, quò minus operam suam adhibeat, ut Catholica fide imbuantur.

Probatur hæc resolutio, quia si nullum hujusmodi pactum aut cautio adhibeatur, moraliter certum est omnes liberos ex eo matrimonio suscipiendos, ex prævalente patris arbitrio, in hæresi educandos fore; ergo si aliqua supperat via per se non illicita, quâ saltem aliqui liberi conserventur, ea adhibenda est: Talis autem via per hujusmodi pactum obtinetur: Quia cum juri materno quoad cæteros liberos non præjudicet, sed solum patris violentiam ex parte coerceat, non est cur tale pactum per se & intrinsecè malum existimetur. Imo quia in tali casu per se malum non apparet, omnino licitè ac prudenter adhibendum erit. Si, ut dixi, connubium illud, & aliquorum liberorum periculum longè majori bono compensetur: quamvis hunc casum vix hactenus alii Theologi attigerint.

QUÆRITUR secundò, An parens Catholicus filium aut filiam in Hæresi persistentem alere teneatur?

Respondeo, Si filius aut filia hæretica egeat alimentis ad vitam simpliciter necessariis, ea debere à parente subministrari; hoc enim jure ob hæresim non privantur. Si verò de alimentis ad vitam necessariis aliunde eis prospectum est, eo quod ex proprio labore, aut industria, aut ab aliis amicis ea possint obtinere juxta decentiam sui status, non tenetur parens per se illis alimenta præbere quamdiu in hæresi persistunt, uti docet *Azor Instit. Moral. Part. 2. Lib. 2. Cap. 4. Quæst. 10.*

QUÆRITUR tertiò, An parens possit exhæredare filium qui à Catholica Religione defecit?

Respondeo affirmativè, lege communi. Causam enim hanc exhæredandi disertè adstruit Justinianus in Authentica, *ut cum*, in his verbis: Si quis de prædictis parentibus orthodoxis constitutus, senserit suum filium vel liberos non esse Catholicæ fidei.....licentiam habeant pro hac maximè causa ingratos eos, & exhæredes inscribere Testamento. Consentiunt passim Doctores, ac fusè *Molina* de justitia, aliique.

QUÆSTIO XXI.

Usus Styli veteris.

AN in partibus hæreticorum liceat Catholicis transferre Pascha, & alia Festa mobilia, eo quod hæretici usum styli veteris observari velint?

Ad hanc quæstionem solum reperio *Lessium* respondere in Posth. Verb. hæreticus Cas. 7. qui resolvit, ubi Kalendarium Romanum Gregorii XIII. receptum est, & usu annorum comprobatum, non posse Catholicos Pascha, & alia mobilia Festa transferre, eo quod hæretici antiquum Kalendarium velint servari: quia scil. hæretici non possunt legem aliam de celebrandis Festis talibus temporibus abrogare, sicut nec Natalitia Domini transferre, nisi gravi periculo urgeantur.

Sed non possum huic resolutioni cum Lessio acquiescere: statuamus enim ab hæreticis occupari Bredam, aut aliam urbem, vel Provinciam, ubi Kalendarium Gregorii XIII. cum stylo novo annorum usu

usu receptum fuit; jamque ea in urbe publico ritu ex norma styli veteris omnia tam sacra quam profana peragi ac computari: nullâ sanè ratione poterit solidè probari civem Catholicum teneri, in observatione Festi paschalis, aut jejunii quadragesimalis, à publico istius loci computu ac stylo recedere, etsi absque magno familiæ suæ detrimento id præstare possit: quinimo in partibus hæretico Domino subjectis, ubi longè prævalet numerus Catholicorum, uti in regno Hiberniæ & quibusdam locis Hollandiæ ritu styli veteris pascha aliaque Festa celebrantur, Pontifice sciente, & illum usum numquam, quod sciam, hactenus improbante.

QUÆSTIO XXII.

Valor sponsalium inter Catholicum & Hæreticam.

AN valida sint sponsalia inter Catholicum, & hæreticam, & è converso?

Respondet *Sanchez* Negativè *Lib. 7. de Matr. Disp. 72. Num. 3.* Quia, inquit, promissio illa est de re illicita, ac proinde nullam sponsalium obligationem inducit.

Respondeo tamen, cum *Becano de Sacram. Cap. 43. Quæst. 36. Num. 4.* potius admittendum sponsalia valida esse in Germania, & aliis partibus, ubi Catholici hæreticis admixti degunt. Primò, quia probabile est apud varios auctores, matrimonium ordinario modo Cathol. in illis locis cum hæreticis contractum esse licitum: & ut hoc dubium foret, in favorem matrimonii in re dubia judicandum esset. Ergo non probatur sponsalia cum hæretica ex illa parte irrita esse, adeoque firma non est præcipua ratio in oppositum allata.

Secundò, quia tametsi matrimonium illud non esset licitum in ratione Sacramenti, possunt tamen sponsalia, quia non continent promissionem Sacramenti, sed tantùm contractus civilis, qui potest esse licitus, & honestus. Sicut in veteri Testamento, sponsalia dicebant ordinem ad solum contractum civilem, illa autem per se videntur fuisse ejusdem naturæ cum illis sponsalibus, quæ modo celebrantur. Ergo sponsalia cum hæretica inita pro validis haberi debent: Quando autem censenda sint licita, judicari id debet ex conditione matrimonii secuturi, de quo, quando licitum sit, jam ulterius inquirimus.

QUÆSTIO XXIII.

Matrimonium cum hæretico ut licitum.

AN matrimonium inter Catholicum ac hæreticam, & contra, licitè contrahatur?

Satis constat primò, Matrimonia Catholicorum cum hæreticis, si aliud non desit, posse per se valida esse, quia modò ab Ecclesia Catholica non irritantur.

Constat tamen secundò: ejusmodi Matrimonia in pluribus Ecclesiæ Conciliis ac decretis sub gravi peccato prohibita fuisse, propter periculum fidei, quod à conjuge Catholico, & à prole incurritur, uti constat ex Concilio Gener. Calcedonensi Can. 13. Et Concilio Partic. Elibertano, Laodicensi, Carthaginensi 3. Can. 12. & aliis à Pontifice approbatis, apud Sanchez *de Matrim. Disp. 72. Num. 4.* Quæstio igitur proposita tantùm potest locum habere de illis partibus ubi Catholici hoc tempore vivunt hæreticis permixti: & in hac quæstione decidenda maximè variant inter se Doctorum sententiæ.

Respondeo ad quæstionem cum Sanchez *de Matrim. Lib. 9. Disp. 72. Num. 5.* Tirino in Epist. 1. ad Cor. *Cap. 7. v. 39.* & præcipuè cum Lessio in Posth. Ver. Hæret. *Casu 23.* In partibus illis Matrimonia Catholicorum cum hæreticis non videri illicita, quando hæ conditiones concurrunt: *Primò*, ut absit periculum perversionis, & persona Catholica permittatur liberè vivere in sua religione. *Secundò*, ut non impediatur ritu Catholico prolem educare. *Tertiò*, ut non sit facile Catholico in sua religione invenire conjugem sibi parem, & idoneam. *Quartò*, ut hæreticus non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor. *Quintò*, ut eo loco passim sit consuetudo sic contrahendi absque ullo scandalo. Ratio est, quia tres primæ conditiones efficiunt, ut connubia illa non impediantur jure divino, & consuetudo talis non lædit jus humanum, quo illa prohibentur: præsertim cum summus Pontifex in multis regnis sciat, & tamen non impediat illam consuetudinem vigere. Addit tamen *Lessius*, non facile suadendum, quantum commodè fieri potest, ut ejusmodi connubia cum hæreticis contrahantur. Nisi (inquit Tanner. *hic Disp. 8. Quæst. 4. Dub. 5. Num. 88.*) spes sit moraliter certa de conversione conjugis hæretici, aut judicio prudentium aliud bonum majoris momenti expectetur.

An urgentibus hæreticis Matrimonium licitè contrahatur coram Ministro hæretico, postquam contractum fuit coram Sacerdote, resolvitur suprà *Tract. 4. de Matrim. Cap. 8. §. 2.*

Ibidem accuratè tractatur de VALORE Matrimonii coram Ministro aut Magistratu hæretico contracti.

QUÆSTIO XXIV.

AN si hæreticus promittat conversionem, possit etiam absque dispensatione Matrimonium contrahi?

Partem negativam docet Sanchez *hic Disp. 72. Num. 4 in fine.* Cum Pontio &c.

Respondeo tamen affirmativè cum Lugo *de fide Disp. 22. Sect. 2. Num. 17.* Em. Sà *Ver. Matrimonium.* Hurtado *hic Disp. 76. §. 229.* Et probatur, quia exceptio hæc invenitur in ipsis Decretis, quibus Matrimonia cum hæreticis prohibentur. Nam in Conc. Calcedonensi *Can. 14.* adduntur hæc verba: *Nisi forte spoponderit se venire ad orthodoxam fidem.* Et in Cap. *Non oportet. 28.* Quæst. 1. disertè dicitur, *filias hæreticas posse accipi, si spondeant se professuras orthodoxam fidem.* Ergo inhærendo terminis juris, positâ tali promissione, non videtur ea dispensatio necessaria. Nisi forte alicubi consuetudo obtineret, ut eo etiam casu dispensatio peteretur, nam ex tali consuetudine censeretur prohibitio Matrimonii cum parte hæretica ad hunc etiam casum ampliata.

Existimo tamen cum Lugo, contra Hurt. suprà, requiri dispensationem, quando spes conversionis conjugis hæretici non oritur ex *promissione*, sed tantùm ex bona ejus indole, aut animo non obstinato, etsi Catholicæ conjugi, & proli libertatem fidei relinquat. Quia lex suprà citata solum excipit casum, quo conjux

jux hæreticus conversionem ad fidem expresse promittit.

QUÆSTIO XXV.

Quid si hæreticus non promittat conversionem, & adsit aliquod periculum perversionis conjugis Catholicæ, an tale matrimonium aliquando possit esse licitum? & eo casu sit necessaria dispensatio?

Respondeo ad primum, in utroque casu posse aliquando contingere aliunde concurrere commoda maximi momenti, quæ compensent incommoda & pericula in casu allata, & reddant illud Matrimonium ad publicum religionis bonum conducibile: Ut si eâ occasione concedatur libertas profitendi religionem Catholicam, ubi antea erat negata: si filii sperentur Catholicè educandi, aut alia his æquivalentia. Non enim est illicitum aliquando se exponere periculo peccandi propter aliquod bonum maximi momenti, cum proposito tamen cum Dei gratia tentationi & peccato resistendi: cujus exemplum est in connubio Estheris cum Assuero infideli; & confirmatur in facto Judithæ, quæ ut populum suum salvaret, se suamque castitatem periculo exposuit, ut fatentur plures interpretes cum S. Ambrosio Lib. 3. de Offic. Cap. 12. *Non exponit* (inquit) *mortis periculum, sed nec pudoris, quod est gravius bonis fœminis.* Ita etiam sentit Lugo de fide D. 12. S. 2. Num. 22. Diana p. 3. Tract. 4. Resol. 269.

Respondeo ad secundum. In casu prædictæ resolutionis petendam esse dispensationem, ut tollatur prohibitio legis Ecclesiasticæ. Ubi notat Pontius cum Lugo, & Salas Disp. 20. de Leg. S. 7. Num. 74. aliquando ex tali connubio posse tot & tanta bona provenire, ut non solum possit, sed etiam debeat dispensatio concedi.

QUÆSTIO XXVI.

An Parochus absque peccato possit assistere Matrimonio, quod sine justa causa contrahitur cum persona hæretica?

Negat *Serrarius* de Matrim. cum Hæret. *Cap.* 3. *Num.* 121. id fieri posse absque peccato, nisi persona hæretica conversionem promittat. Quia existimat Parochum per hoc cooperari Matrimonio illicito Catholici cum hæretico, ex eo quod ejus præsentia reddat habiles ad contrahendum, qui sine ea post Tridentinum habiles non essent, ac proinde cum peccent contrahentes, assistere eorum Matrimonio aliud non esse quam eorum peccato cooperari.

Respondeo tamen, Parochum ex causa posse absque peccato ejusmodi assistentiam præbere. Et probo, contra Serrarium, Parochum per hoc contrahentium peccato non cooperari. Quia ille non assistit Matrimonio tanquam minister, sed tanquam Testis qualificatus ut contractus ille debitè ineatur; sicut ergo (ut admittit Serrarius) alii Testes absque peccato tali Matrimonio assistunt, idem de Parocho admittendum est: Tam enim Parochus quam testes reddunt contrahentes habiles ad Matrimonium; quia neque Parochus sine testibus, neque testes sine Parocho sufficerent.

Probatur secundò; Quia Parochus in hoc casu non assistit actui de se malo, sed quem contrahentes, si vellet una pars converti, possint licitè & honeste exercere: atqui, ex principio passim recepto, dum peto actum, vel assisto actui alterius, quem posset rite præstare, & ex sua culpa exercet illicitè, non dicor ergo ejus peccato cooperari, &, si adsit causa petendi illum actum, debeo judicari à culpa immunis; uti omnes admittunt, dum urgente causâ petitur mutuum ab usurario, aut Sacramentum ab Excommunicatio, aut domus meretrici elocatur. Ergo idem de assistentia Parochi ad nuptias, culpâ contrahentium illicitè initas, judicandum erit. Et ita, cum aliis quos citat, docet *Basil. Pontius* in Append. *Cap.* 9. §. 1. *Num.* 3. Addo tamen; nisi talis assistentia aliunde, v. g. ex Superiorum decreto, alicubi prohibeatur.

QUÆSTIO XXVII.

Proclamationes in Templo hæretico.

An Proclamationes, quæ Matrimonio præmitti debent, fieri possint in Templo hæreticorum? Respondeo affirmativè, si nullum inde Catholicis scandalum oriatur: & ita resolvit *Lessius* in Auctar. *Ver. Hæret. Cas.* 24. Quia per has Proclamationes tantùm declaratur contractus Matrimonii futuri inter certas personas, Ut sine ullius injuria, & legitimè celebrentur: sicut ergo hujusmodi proclamationes pro aliis contractibus in Templis hæreticorum legitimè adhibentur, mihi obstare videtur, quo minus ibidem sine crimine Proclamationes Matrimonii etiam inter Catholicos futuri præmittantur.

Benedictiones Nuptiales.

An si Matrimonium hæretici sit clandestinè contractum validè cum persona Catholica, ubi non obligat Tridentinum, & conjux Catholicus nolit consummare ante benedictiones nuptiales, tum liceat Parocho nuptias illas benedicere in favorem conjugis Catholici?

Resolvit *Lugo*, de fide Disp. 14. Sect. 5. §. 5. Num. 158. Contra *Sanchez* de Matr. Lib. 7. Disp. 3. Num. 13. non apparere rationem sufficientem, cur Sacerdos in dicto casu non possit preces & orationes consuetas ad illos benedicendos adhibere, & coram illis, atque etiam pro illis Missæ Sacrificium offerre; secluso tamen omni scandalo, & aliis præceptis, vel extrinsecis incommodis, quæ facile ex tali actione oriri possint. Quia probabile est, quod pro Excommunicato tolerato possimus offerre Ecclesiasticas preces, & ipsum Missæ Sacrificium, ut etiam docet *Hurtado* de fide Disp. 76. §. 16.

QUÆSTIO XXVIII.

Infantium BAPTISMUS apud hæreticos.

An infans qui ad januam Ecclesiæ apud hæreticos, aut alios expositus invenitur, possit, aut debeat, saltem sub conditione, Baptizari?

Respondeo affirmativè, contra *Henriquez*, & quosdam alios, nisi apud infantem certum aliquod collati jam baptismi Testimonium inveniatur: quod verum existimo sive infans in urbe hæretica, sive Catholica exponatur. Ratio est, quia facile contingit mulierem quæ partum occultè effudit, tantùm sollicitam esse de crimine tegendo, & puero à se quam primum amovendo, de pueri autem spirituali salute eo tempore parum

parum laborare. Cum ergo in re tanti momenti debeat haberi moralis certitudo, infans sic expositus sub conditione baptizandus erit: idque olim in Concil. Eboracensi statutum fuisse refert Baronius in Annal. Tom. 12. Et ita docet Vasquez hic *Disp.* 126. *Num.* 22. & Tannerus de Bapt. *Disp.* 4. *Quæst.* 6. *Dub.* 4. *Num.* 112.

QUÆSTIO XXIX.

AN infans quem alter parentum vult tradere Ministro hæretico post aliquot tantùm menses baptizandum, possit interea à Catholico Sacerdote baptizari?

Respondeo affirmativè, cum Lessio *in Auctar. Ver. Baptismus Cas.* 2. Quia alter parens jus habet ut curet prolem suam consueto tempore ritè Baptizari, ne intereà absque Baptismo fortè moriatur. Neque refert quod sciat jussu alterius post aliquot menses iterum baptizandum, quia ad Baptismum postea secuturum censetur tantùm se merè permissivè habere, & propter rationem jam dictam.

QUÆSTIO XXX.

AN si paulo post Baptismum Catholicè susceptum, contingat infantem deferri ad ministrum hæreticum publicè baptizandum, liceat parentibus id permittere, & de baptismo prius collato silere?

Respondeo, non licere parentibus positivè filium offerre, ut rebaptizetur, vel adhoc ullo modo cooperari: Potest tamen fieri ut illicitum non sit eo casu se tantùm passivè habere, non impediendo alios qui prolem deferunt baptizandum, quando id sine gravissimo damno impediri non potest: Neque ad hoc necesse est priorem baptismum manifestare, sed sufficit indicare sibi nullo modo placere quod à Ministro illo baptizetur. Et ita resolvit C. *Lugo* de fide *Disp.* 14. *Sect.* 5. §. 5. *Num.* 164. Ubi addit, quando casus ille prævidetur eventurus, procurandum potius ut infans prius à sacerdote Catholico non baptizetur. Quia minus malum videtur Baptismum suscipere à solo hæretico, quà rebaptizari: ex duobus autem malis minus est permittendum, quando utrumque impediri non potest.

QUÆSTIO XXXI.

AN à Sacerdote Catholico licitè baptizentur hæreticorum liberi, quando post Baptismum parentibus restitui debent, cum probabili periculo futuræ perversionis?

Negat Suarez *hic Disp.* 25. §. 5. Coninck *Quæst.* 68. *Art.* 10. *Num.* 81. Quia eadem ratio videtur esse in filiis hæreticorum & infidelium, quos Doctores passim negant baptizandos esse, quando cum tali perversionis periculo restitui debent.

Respondeo nihilominus, liberos hæreticorum in prædicto casu baptizari posse: & eam praxim in Germania à viris doctis & piis sæpius observatam fuisse docet Layman *Lib.* 5. *Tract.* 2. *Cap.* 6. *Num.* 12. Ratio est, quia illud periculum perversionis non est certum, aut propinquũ, cum facile fieri possit ut infantes illi ante usum rationis moriantur, & per Baptismum salventur: Observant enim nonnulli, tertiam partem hominum ante completam septennii ætatem ex hac vita discedere.

Ad rationem pro opposita sententia suprà allatam, dico, disparem esse rationem de liberis modernorum hæreticorum, ac aliorum infidelium. Quia hæretici Christi nomen cultumque non detestantur, & plerumque spes non exigua est fore ut aliquando in fide Catholica instituantur, quam facilius recipiunt si postea intelligant se à sacerdote Catholico Baptizatos fuisse.

QUÆSTIO XXXII.

AN liceat Catholico adire Parochum hæreticum, ut infantem jam Baptizatum esse declaret, ejusque nomen indicet, ne iterum ab hæretico ad Baptismum quæratur?

Respondeo cum C. *Lugo* de fide *Disp.* 14. *Sect.* 5. §. 5. *Num.* 163. hoc ita posse fieri ut maneat actio merè politica, dum fit eo tantùm fine, ut constet de Baptismo, & nomine infantis. Si tamen interveniat aliqua agnitio potestatis, aut ministerii spiritualis in Ministro hæretico, aut aliquod scandalum generet, in illis circumstantiis actio illa erit Catholico illicita.

De cetero, Quid dicendum de Nuptiis quæ in partibus hæreticorum sine Parocho & testibus contrahuntur, resolvitur suprà Tom. 1. Tract. 4. Cap. 8. §. 4. de Matrimonio, in fine.

QUÆSTIO XXXIII.

UTrum licitum sit immatriculari, aut gradum suscipere in Universitatibus hæreticorum, ut in Hollandia, Anglia &c.

Respondeo, cum Lessio, Si debeant expressè jurare se quamdiu in ea universitate fuerint nullum dogmatis genus amplexuros, nisi quod in ea Universitate docetur, illos illicitè hoc facere; quia illud continet aliquam professionem falsæ fidei.

Quod si hoc nullà ratione jurent, sed solum spondeant professoribus obedientiam, & jurent se reliquis Academiæ Statutis obtemperaturos, licitè immatriculantur &c. nisi inter illa Statuta sit aliquid iniquum, aut aliàs per ea compellantur ad aliqua quæ fidei, aut justitiæ adversantur.

QUÆSTIO XXXIV.

Pœna Hæreticorum.

QUas Pœnas juxta Leges incurrant Hæretici, & quales personæ in ordine ad has Pœnas Hæretici censeantur?

Respondeo, Quoad pœnas Temporales, primò, decernitur illis pœna mortis legibus antiquis Imperatorum, lege, *Quicumque, & Ubicumque*, Cod. de Hæreticis. Quod confirmatur jure Canonico Cap. *Ad abolendam*, Cap. *Excommunicamus* 1. de Hæreticis. 2. Eo ipso quo exterius hæresim produnt, amittunt Dominium bonorum suorum, Cap. *Cum Secundum leges*, eodem Tit. in 6. Retinent tamen possessionem, & quasi usũ fructum, Quare etsi non possint ea alienare, non tenentur tamen sponte ea ad fiscũ deferre. Contractus tamen cum iis initos in hisce Regionibus validos reddit Principum benigna permissio: Fiunt incapaces publici officii obtinendi, cap. *quicumque* §. *Hæretici*, Tit. eodem in 6. 4. Dicuntur privari jurisdictione temporali, cap. *absoluto*, eodem Tit. ubi & plura vide de debito fidelitatis &c.

Quoad pœnas Spirituales, primò, hæretici excommunicantur Cap. *ad abolendam*, & in Bullâ cœnæ, quâ etiam comprehenduntur eorum receptatores, & fauto-

fautores, scilicet in negotio hæresis, ut si quis eos defendat, vel abdat, dum propter hæresim quærun ur ab Inquisitoribus, etsi non ideo receperint quia sunt hæretici, ut notat *Toletus*. Aliàs licitum est iis favere, quia v.g. sunt sanguinei. Eâdem Bullâ ligantur Credentes Hæreticorum, quales sunt qui dicunt se credere quod credit alius apertè Hæreticus, licet nullum fidei articulum determinatè discredant.

2. Fiunt Irregulares, Cap. *Saluberrimum*, casu 1. qu. 7. Cap. *quicumque* Cap. *statutum* 2. Eodem Titulo in 6. ubi declarantur Irregulares etiam filii, & nepotes usque ad secundum gradum in linea paterna, in linea verò materna tantùm filii; quod tamen intelligendum est de filiis natis post hæresim, & quorum Parentes in hæresi decesserint. Privantur Ecclesiasticâ sepulturâ Cap. illo, *quicumque*. Uti & eorum credentes, fautores &c. Quare duplici causa non licet Hæreticos sic sepelire, & quia sunt hæretici, & quia Excommunicati.

4. Nullos actus Ordinis licitè exercent, quia Excommunicati. Dixi, licitè, quia possunt validè in quibus non est opus jurisdictione, quare validè conferunt Sacramenta, & Episcopus hæreticus validè ordinat, sicut & retinet characterem. Addidi, in quibus non est opus jurisdictione, quia hoc ipso quo fiunt hæretici, desinunt esse Ecclesiæ membra & capita, ac consequenter amittunt Capitum, seu Pastorum jurisdictivam potestatem; quamdiu tamen retinent Titulum coloratum,, eorum defectum supplet Ecclesia, ut alibi diximus.

5. Sunt inhabiles ad omnia beneficia, Cap. illo, *quicumque*. 6. Privantur dignitatibus, honoribus, beneficiis, & officiis, Cap. *ut commissi*, eodem Titulo. Probabile tamen est hanc pœnam non esse sententiæ latæ, sed ferendæ, ut indicatur Cap. *ut commissi*. 7. Fiunt infames, Cap. *Excommunicamus*. 1. §. Atque hæc tria valent quoque de eorum fautoribus, credentibus &c. Ultimò adde, easdem pœnas infligi Apostatis, à fide scilicet, qui simpliciter dicuntur Apostatæ, non ab Ordine, aut Religione. Idem dicendum de eorum fautoribus &c. Cap. *Contra Christianos*, Eodem Titulo in 6. & Cap. *ad abolendam* c tato, & Bulla Cœnæ.

Nota tamen primò, cum communiori sententia contra *Cajetanum*, has pœnas non incurri ab eo qui cum gravi peccato hæresim exterius simulat, nisi etiam interius in animo, & intellectu hæresi assentiatur. Quia talis propriè & simpliciter non est hæreticus, adeoque legibus pœnam infligentibus comprehendi non videtur, quia illæ sunt strictè interpretandæ; quamvis ille in foro externo hæreticus esse præsumeretur.

Nota secundò, Non sufficere hæresim merè internam, ut pœnæ illæ incurrantur, nisi hæresis interna aliquo signo externo prodatur. Est hæc communior sententia Theologorum: quia censent Ecclesiam saltem jam non intendere pœnas illas tanto rigore ad illos extendere qui formalis hæresis sufficiens signum non ediderunt, nec pertinaciam suam exterius aliis manifestarunt.

Multò minus formaliter hæretici sunt, & pœnis dictis obnoxii, qui ab infantia in erroribus adolescunt, & vix tenuem percipiunt veræ Ecclesiæ notitiam, quæ possit illis scrupulum injicere; quales de facto plurimos reperiri, & pœnas hæreticorum non incurrere, probat solidè *P. Ant. Terillus*, contra *Celladeum*, Part. 2. Pag. 243. Hujus Terilli Opus, communi judicio sane accuratissimum, nimis acerbè tractare videtur recens Scriptor *Jacobus à S. Dominico* Pag. 159. asserens in toto Terilli Tractatu de Conscientia, præter falsas suppositiones, vel ejus novas adinventiones, vix quidquam reperiri, quod vel in speciem verum dici possit. Sed hæc verba sunt, non argumenta, quæ majori studio depromenda fuerunt, si voluit ille dictis suis fidem facere, & *Terilli* doctrinam labefactare.

PRO MISSIONE CASTRENSI, ET NAVALI.

QUÆSTIO I.

AN in Militia Tribuni, Capitanei, aut Commissarii, ratione stipendii dimidiati, aut male sibi persoluti, possint in militum lustratione tot ficta nomina conscribere & inducere, quot sufficiunt ad supplendum stipendium quod ipsis à Rege debetur?

Visa est aliquibus praxis illa non illicita: Primò, quia quando constat aliquid justè deberi, & non posse viâ justitiæ obtineri, licitum videtur debitum illud alio modo compensare. Secundò, Illi qui Patriam gubernant satis norunt has artes per ficta nomina exerceri, neque tamen videntur requirere ut illis remedia apponantur, censendi igitur sunt connivere, & hanc praxim permittere: & hoc videtur insinuare *Lessius* in Posthumis Ver. *Bellum* Pag. 150.

Respondeo tamen, ob alias rationes praxim illam non esse æquitati consentaneam. Primò, Quia isto modo nequit poni compensatio sine fallacia & falsitate, majorem numerum militum pro minori exhibendo, & affirmando illum actu sub signis lustrari. Secundò, ille modus compensationis stipendii adjuncta habet maxima Reip. detrimenta, ex quibus possit patria periclitari, dum falsò supponitur in exercitu, aut præsidiis versari multò majorem militum numerum, & qui possit sufficere ad justam defensionem. Tertiò, Qui illa officia amplectuntur, satis norunt sibi sperandam non esse integram stipendii solutionem, nec tamen dubitant eandem cum ceteris conditionem sponte subire. Quartò, Illi Officiales accipiunt Patentes in quibus continetur stipendium ipsis tribuendum, *quomodo & quando* ceteris de exercitu persolvitur, nequeunt igitur, illud sibi tali modo de jure vindicare, & cum tanto rei communis detrimento.

Ex his patet responsio ad primam rationem contrariæ sententiæ supra allatam. Negatur enim licitam esse rei debitæ compensationem mediante fraude & falsitate: & per actionem Reipublicæ adeo perniciosam: & contra fidelitatem, quam illi promittunt Regi in sui officii administratione. Adde, etiam in casu, quo licitum esset sua debita occultè recuperare, incumbere obligationem indicandi debitori sibi jam satisfactum esse, si forte solutio denuò postulanda esset. Tantùm verò abest ut hoc præstent illi, Officiales, ut potius oblatâ occasione pro se, aut post mortem pro suis viduis, exigant iterum pendi residua stipendia, aut sibi conferri promotionem aliquam stipendiis æquivalentem.

Ad secundam rationem: Verum non est Gubernatores patriæ connivere: & hanc praxim ultrò permittere. Quia tales Officiales ad eos delati punirentur, & ali-

& aliqui puniti fuerunt, & in ordinem gregatiorum redacti. Quod autem non curent in eos adeò severè inquiri, fit ex eo, quod nolint forte offensionem præbere viris fortibus & necessariis, qui à militia deficerent.

Nota tamen primò, P. Lessium, loco suprà citato, testari, Principem Parmensem Patribus nostris aliquando respondisse, non esse faciendum scrupulum Capitaneis ob 4. aut 5. placas muertas, ut vocant. Sed an eadem sit mens & indulgentia modernis Gubernatoribus, non nisi ex ipsis constare potest.

Nota 2. Usu in militia recepto Capitaneis concedi locum mortuum pro duobus aut tribus famulis, & unum pro signifero, etsi famulos actu non habeant.

QUÆSTIO II.

QUando milites post lustrum moriuntur aut fugiunt, an jus ad stipendium, quod ipsis remanet debitum, devolvatur ad eorum ducem, an verò ad hæredes?

Respondeo, Communi jure devolvi ad hæredes ab intestato, sicut aliæ actiones & credita defunctorum: nec apparet ratio quæ ducibus jus ad stipendium alienum concedat. Si tamen Capitaneus dederit militi pecunias mutuas, potest ex stipendiis illi à morte aut fuga debitis, tantùm sibi reservare quantum ille concessit. Quia cum onera defunctorum transeant etiam ad hæredes, debent hi contenti esse ut creditor sibi hac ratione satisfaciat.

QUÆSTIO III.

QUando Rex transcribit summam pecuniæ in stipendia militaria, an hoc quod superest post lustrum & stipendia soluta, possint sibi retinere capitanei aut tribuni, quando sciunt Commissarios sibi retenturos, si illis reddatur.

Respondeo negativè, si alium detinendi Titulum non habeant. Hoc enim tantumdem foret, ac si quis pecuniam alienam sibi occuparet, eâ tantùm ratione, quod si illam non accipiat, ab alio fure sit præripienda.

QUÆSTIO IV.

AN licitum sit militare in Bello, de cujus justitia miles habet opinionem tantùm probabilem?

Respondeo affirmativè, &, quando aliæ non suppetunt rationes, dico sufficere, quod judicet Principem, qui bellum indicit, vel sustinet, esse virum prudentem & bonæ conscientiæ, nec seduci à pravis consiliariis, & è contra adversarium non adeò pium, ac prudentem esse. Prudenter enim agit miles se conformando auctoritati aliorum, quamdiu nihil habet certi quo auctoritas illa elidatur. Ita docet *Diana* pluribus Part. 11. Tract. 5. Resol. 28. & *Scildere* de principiis Conscien. Tract. 2. P. 164.

QUÆRES, Quid dicendum, quando miles de justitia belli positivè dubitat?

Respondeo, non licere eo casu militare, si non possit dubium illud vincere, ut docet suprà Scildere, Diana, & Ariaga Disp. 16. Sect. 5. Num. 36. In bello tamen defensivo dubitans de jure Regis qui bello impetitur, & qui bonâ fide regnum possidet, militare potest, & dubium deponere, ex principio generali, quod in dubio melior sit conditio bonâ fide possidentis. Et plerumque excusari possunt milites à formali peccato, quod persuasi ab aliis, per ignorantiam invincibilem rationum partis adversæ, ad bellum trahuntur, ut notat cum aliis *Diana* Part. 4. Tract. 4. Resol. 32. qui addit illos posse militare utrilibet parti, etiam quando rationes probabiles pro Justitia belli utrimque habentur.

QUÆSTIO V.

AN in Castris possit Confessarius absolvere milites in prælio moribundos, etsi non dent aliud signum vitæ Christianæ, quàm quod militent in exercitu Catholico, in quo tamen aliqui hæretici sunt admixti?

Respondeo, tales posse absolvi sub hac conditione, si sis capax absolutionis. Ita etiam resolvit *Scildere* de principiis conscientiæ Tract. 6. P. 724. ubi adducit citatum à Caramuele P. Saillarts in litteris ab ipso datis Romæ 3. Novembris 1645. Ratio est, quia milites illi per professionem fidei Catholicæ satis indicarunt se velle in morte absolvi, & illa voluntas sufficienter indicata est Confessario per eos, qui significarunt hunc exercitum, in quo militant, esse Catholicum. Nec refert quod aliqui in illo exercitu sint hæretici. Quia si in exercitu aliquo plerique forent Catechumeni, & pauci fideles sive baptizati, qui non possint discerni à Catechumenis, omnes sub conditione baptizari deberent, ut idem Scildere suprà admittit.

Sed quid si exercitus sit hæreticus, in quo tamen pauci aliqui sunt Catholici, an omnes moribundi sub conditione absolvi debeant?

Resolvit ibidem Scildere negativè. Quia obstat reverentia Sacramenti, ne sub conditione conferatur tam multis, quorum pars maxima absolutè non vult absolutionem sibi conferri, quam credunt homini nihil prodesse: sic licet in Civitate aliqua dubium esset de paucis indeterminatis an fuerint validè baptizati, non ideo omnes urbis incolæ sub conditione rebaptizandi forent.

QUÆSTIO VI.

AN licitum sit Commissariis aliquos pagos capitaneis ac militibus onerare, ut ab aliis pagis, qui se redimunt, pecuniam accipiant?

Respondeo negativè, Nullus enim assignari potest Titulus honestus quo possint Commissarii cum aliorum gravamine non legitimo illas pecunias extorquere. Tenentur enim illi ex officio servare justitiam distributivam, ut quantum fieri potest pagi in quos milites sunt distribuendi æqualiter graventur: quando autem pagos aliquos acceptâ pecuniâ oneri communi subducunt, necesse est reliquos majori militum numero gravari: quod omnino iniquum est, nisi pecuniam illam in ipsorum onere levando insumant.

QUÆSTIO VII.

AN, & quomodo militibus, & aliis castra justa sequentibus, licita sit pabulatio in terra non hostili.

Respondeo, & dico primò, licitam non esse pabulationem in terris amicorum, aut subditorum Regis, si satis pabuli ad castra advehatur, vel possit pretio comparari. Quia non videtur miles plus juris habere ad aliena

aliena pascua, quam ad alienum gregem, panem, aut frumentum, quæ nequit in hoc casu sibi juste usurpare: & ita docet Lessius in postumis v. Bellum p. 150.

Dico secundò, Si pabulum sufficiens non advehatur, nec possit per inopiam pretio comparari, tunc locum habet doctrina de extrema necessitate, in qua censeri debent pabula esse communia: sic tamen ut ille qui præ cæteris passus fuisset enorme damnum facienda sit compensatio, sicut fieri solet in rebus aliis magni pretii in extrema necessitate acceptis.

Sunt tamen qui existimant ex consuetudine communi receptam esse militum in Castris liberam pabulationem, tanquam onus commune prædiorum, quando pro utilitate Provinciæ bellum geritur: Et æquum esse ut divites quorum sunt prædia hoc onus sustineant, cum ex prædiis suis magna emolumenta aliis temporibus percipiant: Sicut rhedis, sericis vestibus, & aliis quæ in usu divitum potissimum versantur, justa aliquando vectigalia imponuntur, quæ ipsi præ aliis facile possunt sustinere.

Propter hanc rationem & consuetudinem, si vere subsit, non audet Lessius supra, condemnare liberam illam pabulandi facultatem, si à Principe positivè permittatur, & pauperibus, si inde grave damnum passi fuerint, compensatio præstetur. Nam horum aliquos præ aliis enormiter gravare, nec ipsi Principi licitum, cum in oneribus imponendis teneatur servare justitiam distributivam. An autem Principes talem potestatem pabulandi fecerint, facti quæstio est. Præsumptio aliqua in oppositum esse potest, quod permittant Magistratibus contra hujusmodi pabulatores potestatem ordinariam exercere: nec audeant viri magis probi præsente Domino absque aliqua compensatione hanc libertatem sibi vindicare.

QUÆSTIO VIII.

AN Missionario *NAVALI* licitum sit aliquando in ipsa navi celebrare, etiam dum actu navigatur?

Negant passim plurimi quos refert, & sequitur *Vasquez Disp. 232. Cap. 3. Num. 4. Suarez Disp. 81. Sect. 2. Bonacina. Disp. 4. Quæst. ult. puncto 9. Gavantus in Rubric. Missal. Part. 1. Tit. 20. aliique.*

Respondeo, tamen cum multis & reprobatis Theologis, id in utroque casu proposito licitum esse, quando non adest morale periculum, ne Calix navis agitatione effundatur, quale periculum in navibus præsertim grandioribus sæpius abesse multorum experientia testatur. Cum igitur talis celebratio nullo speciali jure prohibeatur, nulla adfertur sufficiens ratio cur occurrente causa idoneâ omitti debeat. Causas autem idoneas recenset *Leander de Sacrif. Missæ Tract. 8. Disp. 7. Quæst. 18.* Præceptum in Dominicis & Festis audiendi Missam; communicandi in Paschate; accipiendi Viaticum in mortis articulo. Possunt & aliæ causæ occurrere, nec video cur nō possit aliquando sufficere singulare desiderium, & solatium vectorum, præsertim in diuturna navigatione. Hanc sententiam fusè defendit *Card. Lugo Disp. 20. Sect. 4. & Granadus Tract. 14. Disp. 13. Num. 2. Fagundez. Præc. 1. Lib. 3. Cap. 10. Hurtadus Disp. 4. Diffic. 6. Layman de Sacrif. Mis. Cap. 5. Num. 6. & plures alii.*

Quæritur 2. An liceat in navigiis aut triremibus sacram Eucharistiam permanenter servare? Negant id licere pleriq; Auctores qui nolunt licitum esse in navibus celebrare, ut *Henriquez Lib. 9. Cap. 27.*

Sed respondeo cum pluribus, id omnino permitti, ubi in navigio reperitur locus decens, & à turba nautica satis separatus in quo S. Hostia servari possit. Quia id minus habet difficultatis quam Missæ celebratio, quam ostendimus à probatis Auctoribus admitti, & potest aliquando peculiaris usus, & necessitas ægrotum id postulare. Et quidem olim navigantes sacram Eucharistiam secum deferre consuevisse refert D. Ambrosius & Metaphrastes, ut admittit *Henriquez* supra citatus, nec hodie extat præceptum id prohibens, modò indecentia & irreverentia caveatur: idque dis[illegible] tradit *Leander à SS. Sacramento de Sacrif. Missæ Tract. 8. Disp. 7. Quæst. 19. & Granadus supra Num. 7. aliique.*

Quæritur 3. An licitum sit etiam in littore aram erigere, & Missam celebrare pro nautis & navigantibus, & in Castris pro militibus?

Respondeo, id licere dummodò habeatur altare portatile, & reliqua ad celebrationem requisita. Posse autem dictis locis celebrari, ut die festo Missa audiatur, docet *Henriquez Sà, Hurtado, Lugo aliique*, apud *Leandrum supra Quæst. 16.*

Quæritur 4. An si contigat ibi, aut etiam alibi, post inceptum Sacrum lumen extingui, nec aliud commodè inveniri possit Sacerdos sine lumine Sacrum continuare & perficere? Negat *Fagundez Cap. 21. Num. 19.* nisi extinctum fuerit lumen post consecrationem.

Respondeo, probabilius videri posse Missam continuari in prædicto casu, etiamsi lumen extinctum fuerit post Offertorium ante Consecrationem, quia jam oblata sunt ea, quæ postea erunt consecranda, nec potest tunc sine aliorum incommodo consecratio, & Sacrum omitti. Ita *Leander* supra, citans pro hac sententia *Card. Lugo hic Disp. 20. Num. 77.*

APPENDIX

SUMMARIA

Ad brevem ac practicam Directionem Confessarii & Dispositionem Pœnitentis in toto decursu CONFESSIONIS Sacramentalis.

§. I.

Observanda Confessario in principio, & decursu Confessionis.

PRimò, Impertit pœnitenti hanc benedictionem: *Dominus sit in corde tuo, & in labiis tuis, ut dignè, & contritè confitearis peccata tua, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, Amen.* Postea, si Pœnitens loqui hæreat, animet illum benignè, ut incipiat fidenter soli Deo, & suo Patri spirituali proferre omnia peccata quæ memoriæ occurrunt; & incipientem, sine causa, non facile interrumpat.

Si advertat Pœnitentem non satis posse se explicare, interroget illum cautè ex præceptis decalogi, vel de aliquibus peccatis quæ ipsius personam maximè concernunt. Quando etiam Pœnitens non satis exprimit circumstantias mutantes speciem v. g. quod persona quam carnaliter cognovit fuerit conjugata: vel quando non exponit numerum graviorum peccatorum, tenetur Confessarius de his Pœnitentem interrogare, Quod si ob diuturnitatem temporis, & lapsuum frequentiam nequeat Pœnitens certum peccatorum numerum determinare, ut sæpe contingit in delectatione morosa, pravis desideriis, consuetudine jurandi, interrogari poterit, à quanto tempore est confessus, & ab illo tempore quoties singulis septimanis, aut singulis diebus solitus fuerit labi in illud peccatum, & ex his quantum fert memoria expositis, poterit Confessarius conjecturam sufficientem facere de frequentia & numero lapsuum à postrema confessione.

II. Dum Pœnitens narrat superflua, aut suas querelas, aut negotia domestica, aut res alienas ad propria peccata non pertinentes, Confessarius peritè sermonem divertat, v.g. dicendo, satis intellexi, quid meministi circa peccatum detractionis, verba contumeliosa, aut aliud peccatum pro qualitate personæ.

III. Si interrogandus sit in materia luxuriæ, utendum verbis honestis ac pudicis, paulatim à cogitationibus ad verba, à verbis ad actus progrediendo, ne Pœnitentes ex Confessario ea peccata discant, quæ antea ignorarunt.

IV. Quando aliquid occurrit grave & reprehensione dignum, confitentem non statim arguat, nec signum præbeat admirationis, antequam confessio absolvatur, ne Pœnitens turbatus, aut territus reliqua peccata sileat.

V. Si Pœnitens absque necessitate attingat graviora aliorum peccata, disertè illum moneat, ut ista sileat, & sua tantùm peccata exponat.

VI. Si quis confitendo ostendat se habere notitiam alicujus peccati, ex quo imminet grave damnum alicui communitati, caveat confitentem absolvere, nisi statuat congruo modo efficere, ut res ea reveletur Superioribus, illis quibus incumbit communitatis periculo prospicere: quærendus tamen est modus quo sic fiat, ut non cedat in perniciem Pœnitentis.

VII. Quando narratur peccatum quod constat esse reservatum, à quo Confessarius per se nequit absolvere, monendus est Pœnitens, ut ibi sistat, donec vel Pœnitens, vel potius ipse Confessarius ad superiorem pro facultate recurrat, tacito tamen Pœnitentis nomine, nisi malit alteri habenti potestatem iterum confiteri.

VIII. Quando, ob stupiditatem Pœnitentis, non potest ab eo extorquere idoneam materiam absolutionis per interrogationes ordinarias de mendacio, detractione, ira inordinata, distractione voluntaria, verbis otiosis &c. Interrogari ulterius potest, an saltem voluerit aliquid horum committere, etsi peccatum externum non posuerit. An egerit aliquid contra remorsum suæ conscientiæ, putando, aut dubitando, aliquid esse peccatum, quod vere non fuit. An saltem sine causa exposuerit se periculo committendi certum aliquod peccatum. Vel, an fuerit causa, cur alii rem prohibitam fecerint; aut aliquid omiserint ad quod tenebantur, quod facile in parentibus locum habet, non monendo sui officii filios, famulos, aut alios suæ curæ commissos, Quod si de nullo etiam horum se accusent, jubendi sunt ut aliquod saltem peccatum exponant quod meminerunt aliquando in totius vitæ decursu à se commissum: ac demum monendi, ut, quantum fieri potest, in futurum melius instructi ad confessionem accedant.

§. II.

Observanda à Confessario post Confessionem.

I. POstquam Pœnitentis Confessionem integram patienter audivit, injungat salutarem Pœnitentiam ante absolutionem, quamvis etiam ob aliquam causam, aut oblivionem, post absolutionem injungi possit. Forma autem integra Absolutionis superius exprimitur in *Tom.2.Part.2. Tr.3. Cap.9.* ubi traditur Forma Hæreticos reconciliandi.

II. Quamvis pro satisfactione peccatorum quævis opera bona sint idonea: illa tamen ad tria potissimum capita reducuntur. Nempe ad Jejunium, Orationem, & Eleemosynam. Ad *Jejunium* spectat quævis carnis afflictatio, per cilicia, flagella, vigilias, cubationem in terra, peregrinationem, tolerationem liberam injuriæ, aut contumeliæ, &c. *Orationis* nomine non solum intelligitur vocalis recitatio, sed etiam mentalis meditatio, lectio spiritualis, frequentatio Missæ, psalmodiæ, concionis, aut Sacramenti alicujus perceptio. *Eleemosyna* comprehendit omnia opera misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia, ut curare infirmos, visitare hospitalia, excipere peregrinos, docere ignorantes, corrigere errantes aut peccantes, & id genus alia. Ex his eliget Confessarius, Pœnitentiam pro gravitate peccati, quæ simul sit Medicinalis, ad curandum animæ morbos, & præcavendum lapsum in futura peccata, verbi gratia, jejunium lubricis, Eleëmosynam avaris imponendo, habitâ ratione virium, sexus, ætatis, & opportunitatis sui Pœnitentis. In his imponendis, uti cavendum est à nimio rigore quæ à confessione deterreat, ita ex altera parte videndum, ne declinet ad nimiam lenitatem, aut laxitatem, levia quædam opera pro gravissimis delictis imponendo, ut monet Tridentinum *Sess.14. Cap.8. de Sacram. Pœnit.* Quænam censeatur Pœnitentia peccato mortali proportionata, diximus supra de satisfactione Sacramentali. *Tom.2.P.3.Tr.3.Cap.5. in fine.*

III. Expedit aliquando injungere opera quædam leviora, quæ gravioribus æquivalent, quando sunt diuturna, ut quotidie dum surgit attente cogitare de morte necessariò venturâ, aut de æternitate pænarum pro unico mortali, aut terram aliquoties osculari, aut nudis genibus, aut extensis brachiis assiduò vesperi recitare orationem Dominicam, aut aliquem psalmum, aut alias preces, quæ incutiant horrorem illius peccati cui Pœnitens est obnoxius.

IV. Si Pœnitens recuset Pœnitentiam idoneam, aut suæ emendationi necessariam, neganda est ipsi absolutio, quia per hoc ostendit se ad illam nondum esse satis dispositum.

V. Nunquam absolvat à peccatis, sub aliqua conditione de futuro, ut, si dederis talem Eleëmosynam, si petieris ab alio veniam, quia talis absolutio nec *licita*, nec valida est. Quando verò dubitaret Confessarius, an aliquis puer, aut etiam adultus in articulo mortis habeat in præsenti usum rationis, aut dispositionem requisitam, potest illum absolvere, retentâ saltem in mente hac conditione, si es capax, ego te absolvo, &c.

VI. Potest aliquando utiliter absolutio etiam dispositis

sitis ad tempus suspendi, præsertim cum recidivis, cum tepidis, cum remanentibus in priori aliqua occasione peccati, cum retinentibus adhuc bona aliena: imo debet illis differri absolutio, si post emendationem, aut restitutionem bis, terve promissam, Confessarium in re gravi fefellerint: nisi contingat jam longè aliud, & planè extraordinarium emendationis signum ac propositum adferri, juxta ea quæ supra tradidimus de absolutione Sacramentali *Tom. 2. Part. 2. Tract. 2. Cap. 3. & alibi.*

VII. Consuetudinarius, sive qui sæpius assuevit in idem peccatum labi, si jam primum tibi confiteatur, & sincerè asserat se esse contritum, & proponere emendationem, absolvi tunc poterit, neque necesse est ipsius absolutionem in futurum differri, donec constet secutam esse consuetudinis emendationem. Nec facit contra hanc praxim Methodus opposita falso fundamento innixa, quod nempe sincera peccatoris conversio non soleat esse repentina; cui refragatur frequens experientia, de qua alibi.

VIII. Et si talem Pœnitentem absolverit, expedit aliquando ipsi suadere, ut pro ea vice ad sacram synaxim non accedat, ut augeat in eo reverentiam erga illud Sacramentum, & horrorem sui peccati, & majorem præparationem in sequentem confessionem.

IX. Valdè consultum est, ut sigillum confessionis securius servetur, de Pœnitentis vitiis, aut etiam virtutibus, nunquam apud alios mentionem facere, ne dum unum laudat, videatur alium vituperare.

Si debeat de peccato in confessione audito consilium ab alio petere, expedit tantùm generatim proponere, quid agendum foret, si talis casus accideret.

X. Si advertat se Pœnitentem male absolutum dimisisse sive defectu potestatis absolvendi à certo peccato, sive quia malum consilium dedit, sive quia non obligavit ad restitutionem in præjudicium tertii, non debet illum postea monere, nisi forte prius postulet & obtineat à Pœnitente facultatem aliquid sibi de præterita confessione indicandi. De his plura superius in Tract. 3. Cap. 4. de sigillo Sacramentali.

§. III.

Modus juvandi Rudes, & pueros.

PRimò, Interrogando explorabit, an sciant mysteria fidei necessaria, & præcepta Decalogi, ac Ecclesiæ. Si ignorent, quantum potest, doceat, vel ad alium instructorem dirigat.

II. Dum hærent quasi muti, & nulla peccata exponunt, interroget primò, quæ sunt communia ex præceptis decalogi, aut de mendacio, maledictis, & detractione, & aliis supra in praxi agendorum in ipsa confessione n. 8.

III. Doceat eos breviter, quomodo debeant orare mane ac vesperi, & conscientiam examinare de cogitationibus, verbis, & operibus.

IV. Moneat peccata quæ occurrunt non esse reticenda ex pudore, & Confessarium non posse de illis loqui, & confessionem non profuturam, si sponte peccata occultentur.

V. Conetur pueris imprimere horrorem peccati, quia nempe reddit animam turpem & deformem instar dæmonis, gratia vero reddit speciosam instar angeli: 2. Incutiat illis timorem Dei, instar solis ubique præsentis, & malas cogitationes videntis, & igne æterno punientis: Sed qui è contra pios, ac probos instar parentis amat, & stolâ gloriæ, & dulcedine æternâ in cælesti paradiso perfundit.

VI. Denique doceat eos, ubi inobedientes parentibus, aut Magistris fuerunt, veniam ab illis postulare. Quia talia remedia pueris altius inhærent.

MOTIVA VARIA.

Disponentia ad summam Peccati Detestationem, Contritionem, & vitæ Emendationem.

COnsidera Dei Majestatem, potentiam, bonitatem, ac dignitatem infinitam, per Peccatum læsam, spretam, & contemptam, Et tamen summâ benignitate ad nos clamat, *Nolo mortem Peccatoris, sed magis ut convertatur, & vivat.* Quis Rex aut Princeps subditum rebellem, & læsæ Majestatis reum tam benignè ad veniam admitteret?

Peccatum quippe mortiferum, est aversio à Deo summo, æterno, & infinite Bono, simulq; conversio ad Creaturam in se vilem, & infinitè à Deo distantem, adeoque peccatum summum est malorum quod homini potest accidere.

Peccatum est animæ nostræ lethale Venenum, quod dæmon propinat in patinis aureis, ne illius malitia, & damna ex eo secutura nobis appareant.

Peccatum est horrenda Catena, & compedes quibus anima constricta in barathri profundum pertrahitur.

Peccatum est nefaria Proditio, quam homo rebellis machinatur adversus legitimum suum Regem ac Dominum, quasi claves civitatis, id est, animæ suæ possessionem tradens dæmoni hosti capitalissimo.

Peccatum est grave Pondus, quod nec cœlum retinere, nec terra potest, sed infra terram ad abyssum tartari cum peccatore descendit.

Peccatum constituit nos desertores Dei, ac Salvatoris nostri, cui datam in Baptismo fidem, & obedientiam per peccatum violamus.

Imo peccatum, teste Apostolo, Filium Dei conculcat, & Sanguinem Testamenti pollutum ducit, & Spiritui gratiæ contumeliam facit.

Peccatum tristissimo nos Exilio in perpetuum mulctat, dum à patriis paradisi sedibus in profundissima inferorum relegat, amissâ namque Dei gratiâ, simul perit hæreditarium jus regni cælestis.

Peccatum est fœdissima animæ Lepra: nam quemadmodum morbus lepræ corporibus adimit omnem speciem, robur, & vigorem; ita peccatû omni pulchritudine animam privat, & omne virtutum robur elidit.

Peccatum omnia bonorum operum Merita destruit ac dissipat, quantumvis vita sanctissime acta, & omni virtutum genere cumulata fuerit: Efficit quoque ut nihil eorum quæ agis in statu peccati per se conducat ad præmium vitæ æternæ: Ad hæc, privat nos Communione bonorum operum quæ in commune fiunt ab Ecclesia Catholica, dum in illo statu versamur.

Quid plura animi & corporis Damna proponam? Peccatum si inveteratum fuerit, præcipitat animam tanta vi in miseriarum omnium pelagum, ut jam tradatur in reprobum sensum, qui cumulus est omnium malorum.

Peccatum sæpe corpora sana, & robusta dejicit, ut tarda

tarda fiant, segnia, deformia, & inepta honestis exercitationibus, ut vitam trahant brutis simillimam.

Peccatum potentissimos quosque magnitudine & honoribus sæpius exuit; æquissimum quippe est, ut qui divinis honoribus tantùm derogarunt, ipsi quoque vicissim jacturam similem faciant; quod Saulis, & tot Regum exemplis Scriptura confirmat.

Peccatum aufert lætitiam cordis, quæ est vita hominis, inquit sapiens; inserit autem angores, ac tristitiam quæ exsiccat ossa, itaque vitam insuavem, ac mortis instar facit.

Peccatum sæpe justo Dei judicio mortem accelerat, & in visceribus nostris, nobis insciis, colligit tabem ac perniciem. Ex quo factum est, ut plures, malefactis ad extremum id exigentibus, morte repentinâ sint extincti, atque ultricibus inferorum flammis addicti.

Tanta sunt peccati damna, & tanta malitia contra divinam bonitatem, ut justissimum sit illud dictum S. Anselmi Archiep. Cantuar. Si hinc Peccati horrorem sine pœna, & inde inferni dolorem sine culpa, mihi propositum cernerem, necessitas autem imponeretur alterutrum deligendi: mallem, inquit, purus ac peccato & innocens gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus Cœlorum regna tenere, *Lib. de beatitudine Cap.* 190. Idem constat de S. Edmundo Archiepisc. itidem Cantuariensi, cujus ea vox erat: Mallem insilire in rogum ardentissimum, quam peccatum ullum sciens admittere in Deum meum. S. Ludovicus Rex Gallorum, ab ineunte ætate hoc sibi meritò semper persuasum habebat, potius mori, quam peccare.

Cum peccatum sit tot rationibus, supra quâ dici aut credi possit, detestandum, ac reformidandum, extremæ sanè dementiæ est, vel momento temporis, in statu tam periculoso permanere, hoc est, in separatione à Deo, in faucibus Dæmonis, in portis Inferni, in mediis malorum immensorum agminibus, inter mille discrimina damnationis æternæ.

Hinc ulterius patet, quam ingens sit utilitas Confessionis, & seriæ Pœnitentiæ. 1. Quia hæc adfert Remissionem omnium peccatorum, etiâ gravissimorum. 2. Aufert reatum & debitum pœnarum æternarum, & sæpe pœnarum temporalium, quas Deus peccatoribus in hac vita infligit. 3. Causat Reviviscentiam omnium bonorum operum, & meritorum, quæ prius in statu gratiæ facta, per secutum peccatum mortale sine Pœnitentia in perpetuum extincta fuissent. 4. Restituit conscientiæ pacem & serenitatem per peccata ablatam; cum magna, & sæpe valde sensibili animi consolatione. Denique reparat omnia peccati damna superius memorata, & restituit statum gratiæ, quod quia summum est, & nunquam satis æstimabile hominis bonum, illius utilitatem ac dignitatem paucis punctis exponam, ut clarius appareat, quanti momenti sit statum illum per Pœnitentiam acquirere, & acquisitum inviolabiliter retinere.

Quanti momenti sit Status Gratiæ.

STatus gratiæ est Pignus vitæ beatæ & immortalis; quinimo initium ac radix cælestis gloriæ.

Gratia illa est Thesaurus electorum, & Fons omnium cælestium bonorum.

Gratia arctissimè hominem Deo devincit, astringit, & unit, ut quasi unus cum Deo efficiatur, ut loquitur Apostolus.

Gratia animam constituit Christi sponsam, Patris æterni filiam amantissimam, & templum augustissimum Spiritus sancti.

Gratia regni æterni participem facit, & (quod consequens est) socium, contubernalem, ac fratrem dulcissimum omnium Sanctorum, & Angelorum.

Gratia sanctificans liberat animam à culpis quas contraxit, eamque penitus reconciliat Deo.

Gratia Deum homini demeretur, operibusq; nostris vitam æternam promerendi vim tribuit: ac demum merita omnia peccatis deperdita restituit.

Gratia erigit animum, ut cuncta caduca despiciat, neque extollatur fortuitis, neque frangatur adversis, & ut illi vera sit voluptas, mundi voluptates contemnere.

Gratia virtutes omnes, ac dona Spiritus sancti menti inserit, & inserta custodit.

Denique, quod caput est, gratia Deum ipsum in hominis Animam hospitio recipit, ac conservat, quam suâ præsentiâ consolatur, quam defendit, quam gubernat, quam dirigit ad cœlestem patriam, in qua cum dilecto Sponso pascitur, in qua triumphat, in qua beatè conquiescit per omnem æternitatem.

REMEDIA & DOCUMENTA contra singula Peccata in particulari: Actus varii; & Motiva Contritionis perfectæ: Praxis assistendi ægris & moribundis; item cuivis Proximo in quovis Statu, traduntur infra Tomo Tertio circa medium, & finem.

TRACTATUS ULTIMUS
IDÆA SCIENTIFICA
THEOLOGIÆ UNIVERSÆ, ET SCIENTIARUM ILLI ANNEXARUM.

Complectens juris Canonici, juris Civilis, Scientiæ Philosophicæ, Rationalis, & Naturalis cum annexis, Principia, Regulas, Axiomata, Auctores, Originem, Progressum, ac Partium singularum Ordinem, & Materiam, ac Fori Ecclesiastici normam multiplicem: Singula brevi methodo exposita.

CUm hæc Principia, Regulæ, Auctores &c. Præsertim Theologiæ, Juris Canonici, & Civilis cum scientiis illis ancillantibus, maximi sint momenti ad Resolutiones Theologicas in omni genere rite formandas: Atque insuper plurimum conducat Scientiarum altiorum Studiosum in quavis

vis alia occasione horum singulorum notitiam in promptu habere, ac frequenter recolere. Hinc in illius commodum sanè singulare, Tractatum sequentem non modico studio elaborandum existimavi, ne etiam in hoc genere aliquid desit ad hujus Operis complementum.

Primò igitur, declarantur juris Canonici Partes omnes, ordo, materia, ac modus singulas partes citandi, & in libris citatas, in corpore juris facile reperiendi, in quo pauci satis peritiæ habent. 2. Sequuntur Regulæ juris Canonici breviter explicatæ, quæ sunt lucida dictamina, & quasi medulla universi juris, formula brevi comprehensa, & facile retinenda, ac proferenda. 3. Adducuntur Auctores varii qui juris Canonici materias tractarunt, ut horum notitia & delectus ad manum habeatur. 4. Simili modo proceditur in declaratione Partium, citationum, materiarum juris Civilis. Cujus & Regulæ deducuntur: & demum Auctores varii proferuntur, qui in jus Civile scripserunt. 5. Scientiæ Philosophicæ, uti & Mathematicæ, origo, progressus, partes omnes ac materiæ ob oculos ponuntur. Illius principia, & Axiomata in Scholis recepta exponuntur. Denique annotantur accuratè Auctores varii, qui in omni genere Philosophiam tam antiquam, quam novam recenter tractarunt: 6. Deducuntur Theologiæ universæ Partes, ordo, materiæ, earumque distributio juxta Methodum D. Thomæ passim in Scholis receptam. Subduntur Auctores omnis generis, Operumque notitia, quæ etiam in Theologiæ Controversiis recentioribus prodierunt. 7. Exponitur norma & praxis Fori Ecclesiastici præsertim Romani.

Horum singula haud dubiè magno subsidio erunt illis Missionariis, & aliis librorum copiâ carentibus quibus ego potissimum subvenire studeo. His sanè, & passim aliis, multò facilius est has scientiarum Regulas, quàm tot earum Volumina evolvere, vel ex multis hic notatis Auctorem sibi idoneum deligere, quàm Bibliothecas comparare: quorum singula in decursu magis elucescent.

CAPUT PRIMUM.

De Notitia totius juris Canonici, ejus Partibus, Ordine, Materia, & variis citandi modis.

JUs canonicum originem duxit à primis Ecclesiæ Conciliis & Decretis: progressum habuit ex aliis Patrum, Pontificum, ac variorum Conciliorum placitis, ac statutis in Corpus juris redactis, & approbatis. Canonicum dicitur à Canonibus, id est, Regulis Ecclesiasticis, quibus constat. Continet quinque partes, quæ sunt, Decretum, Decretales, Sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes.

I. *Decretum*, seu liber Decretorum continet summam juris antiqui à Gratiano Monacho Benedictino, ex diversis Conciliis, & Sanctorum Patrum placitis collectam; unde passim dicitur Decretum Gratiani. Illud approbavit Eugenius III. circa annum Christi. 1150. Subdividitur in tres partes, prima continet Distinctiones 101. subdivisas in capitula seu canones. 2. Continet 36. Causas subdivisas in Quæstiones, varia capitula continentes. 3. Continet tractatum de consecratione, divisum in quinque distinctiones, quæ etiam in varia capitula subdividuntur.

Porrò *Decretum* juxta tres illas Partes diversimodè citatur. Prima pars citatur per initium & numerum distinctionis v.g. capitulo *Clericorum* distinctione 5. Secunda pars citatur sic: capitulo *Nemo* 11. Quæst. 3. ubi per ly 11. subintelligitur causa. Tertia pars similiter citatur per capitula, & numerum distinctionis adjecto *ly, de consecratione*, v.g. capitulo *Episcopus*; de consec. Distinct. 4. Huic tertiæ parti subnectuntur canones Pœnitentiales 47. & canones Apostolorum 84.

Nota, Secundæ parti Decreti causâ 33. Quæst. 3. inseri Tractatum de Pœnitentia, divisum in 7. Distinctiones, subdivisas in canones seu capitula, quæ proinde ita v.g. citantur: cap. *Lacryma*, de Pænitentia Distinct. 1. Hunc Tractatum nonnulli cum Wibaldo referunt ad 3. partem: sed ex communi, tertia pars Decreti solum continet Tractatum de consecratione.

II. *Decretales* continent literas Pontificum, ad quæstiones, tum in conciliis, tum extra sibi factas, decretoriè respondentium. Eas in unum Tomum redegit & in 5. libros digessit ac confirmavit Gregorius IX. sub annum Christi 1230. Singuli libri dividuntur in Titulos, & Tituli in capitula, quæ v.g. sic citantur: capitulo *Pastoralis*, de rescriptis. Porrò ad facilius inveniendum Titulum de quo est quæstio, præfixus est ubi index Titulorum ordine Alphabetico, nec non index Capitulorum etiam ordine Alphabetico subjecto ex verbis initialibus cujusque Capituli.

III. *Sextus Decretalium* sic dictus, quia quinque prioribus postmodum additus fuit à Bonifacio VIII. sub annum Christi 1298. Dividitur in 5. libros sub iisdem Titulis ut suprà, & eodem modo citatur; nempe per initium Capituli & Titulum adjecto ly, *in sexto*, v.g. Capitulo *Alma mater*, de sententia Excommunicationis in 6.

IV. *Clementinæ*, sic dictæ, quod contineant constitutiones Clementis V. variis occasionibus editas, publicatas tamen à Joanne XXII. sub annum Christi 1317. Dividitur in 5. libros, quorum singuli suos habent Titulos & capitula ut suprà: Citantur sic: Clementina *dudum*, de sepulturis.

V. *Extravagantes*, sic dictæ, quia sunt extra priores partes, ex quibus unum corpus juris Canonici anteà fuerat conflatum. Dividuntur in duas partes, quarum prima continet 20. Constitutiones Joannis XXII. quæ citantur hoc modo: extravagante, *cum ad sacrosancta* de sententia Excommunic. Joannis XXII. Secunda pars continet alias Extravagantes in 5. libros digestas, quæ dicuntur communes, quia à diversis Pontificibus sunt editæ. Citantur hoc modo, Extravagante *super gentes*, de consuetudine.

Nota, cum liber sextus Decretalium, Clementinæ & Extravagantes omnes sint Decreta Pontificum, æque ac quinque illi libri qui ad secundam partem pertinent, & simpliciter dicuntur Decretales, ideo à quibusdam totum jus Canonicum dividitur in duas partes, nempe in Decretum & Decretales, supradicta omnia comprehendendo sub Decretalibus, sed hoc quoad rem in idem redit.

Ad extremum, ut Citationes juris Canonici, & civilis

Civilis melius inter se discernantur, notandum est, quod in jure Civili citentur Instituta, Codices, Digesta, sive Pandectæ, & hæc per græcum, P. Vel duplex ff. item Novellæ, Authenticæ, & Leges Imperatoriæ. Juris autem Canonici loca citantur his nominibus, Decretum, Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes, quæ dividuntur per Capita & Distinctiones, & harum Capitula, addito Capituli verbo primo, ad illius à cæteris distinctionem, uti in prædictis, & infra sequentibus de jure civili observari poterit.

CAPUT II.

Regulæ juris Canonici, earumque brevis Expositio, quæ ad Resolutiones particulares in omni penè materia deserviunt.

O*Mnis res* per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. *Cap.* 1. *Omnis.* Quia sublatâ causa tollitur effectus, qui ab illa conservatur. Sic nudi consensus obligatio, contrario consensu tollitur. Ex decretalibus *in Lib.* 5. *Cap.* 1. Et est regula conformis juri Civili *L. Nihil ff. eodem.* Non habet tamen hoc locum in matrimonio, & quando cederet hoc in præjudicium tertii: ista enim lex particularis excipit, uti in aliis regulis aliquando contingit.

Dubia in meliorem partem interpretari debemus. *Ex Cap.* 2. *Estote.* Quia melius est de misericordia argui, quam de severitate, C. alligant 26. Quæst. 7. Et magis expedit falli per bonam opinionem de alio, quam per malam. *D Thomas.*

Propter scandalum evitandum, veritas non est omittenda. Scilicet ubi dici debet. *Cap.* 3. *Qui scandalizaverit.*

Propter necessitatem, illicitum efficitur licitum. *Illicitum* scilicet ex aliqua lege positiva, non ex natura sua. *Cap.* 4. *quod non est.*

Illicitè factum, obligationem non inducit. *Cap.* 5. *quod latenter.* Quia facta contra legem ipso jure non valent, regulariter loquendo.

Tormenta, indiciis non præcedentibus, inferenda non sunt *Cap.* 6 *cum in contemplatione.* Sed nec præjudicat confessio in tortura, nisi extra locum torturæ ratificata fuerit, *Lib* 1. *ff. d. Quæstion.*

Sacrilegus est offendens rem, vel personam Ecclesiasticam. *Cap.* 7. *qua multoties*, Nam & res, sive bona Ecclesiæ oblata, sacrata censentur.

Qui facit aliter quam debet, facere non dicitur, *Cap.* 8. *qui ex timore.* Quia sic factum non est lege ratum, sed nullum.

Ignorantia non excusat Prælatum in peccatis subditorum. *Cap.* 10. *quamvis.* Scilicet, culpabilis, quia Pastoris est ovibus cavere. *C. sit Rector Dist.* 43.

Pro spiritualibus homagium non præstatur. 1. Juramentum fidelitatis. *Cap.* 11. *indignum.* Tale non est juramentum obedientiæ, quod præstatur Prælatis post adeptum beneficium. *Cap. Antiqua de Privil.*

Beneficium Ecclesiasticum illicitè, sine institutione Canonica obtinetur. *In sexto. Cap.* 4. *Beneficium.* Quia in Ecclesiam non datur ingressus nisi per ostium, id est, illius prælatum.

Possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *Cap.* 2. *Possessor.* Quia in quo quis peccat, præmium non meretur; *C. vigilanti Extrav. de præscrip.*

Sine possessione præscriptio non procedit: *Cap.* 3. *de Poss.* Quia præscriptio in possessione fundatur. Hinc Laicus decimas, & jura spiritualia nunquam præscribit, quia Laici possessionis illorum sunt jure incapaces.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: *Cap.* 4. *peccatum.* Quia sine voluntate restituendi Pœnitentia non agitur, sed simulatur.

Nemo potest ad impossibile obligari: *Cap.* 6. *Nemo.* Quia natura docet non imputandum homini quod non est in ejus potestate.

Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona: *Cap.* 7 *privilegium.* Hinc ad hæredes non transit: imo quandoque extinguitur ante personam, cum quis abutitur privilegio; Ex Cap. *accedentibus.* Extra. de Privileg.

Semel malus, semper præsumitur esse malus: *Cap.* 8. *semel.* Scilicet nisi probetur mutatus, ut in textu. Sicut semel bonus præsumitur in posterum bonus, nisi mutatio probetur; *Cap. Unica Extrav. de Scrut.*

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum: *Cap.* 9. *Ratum.* Quia ex jure duæ fictiones non cadunt circa idem.

Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori: *Cap.* 11. *cum sunt.* Quia actor impetit, reus se defendit, quod est favorabilius: *Inst. de Interdict.* §. *commodum.* Item. Nemo præsumitur ligatus, sive obnoxius, nisi probetur, cum omnes homines sint naturâ liberi: *Authentica quibus modis* §. *Nunc. Coll.* 7. Unde & sequitur illos habere possessionem suæ libertatis, & jus ne ea gravetur, nisi ex causa sat probata. Regula dicta locum non habet in causis quibusdam ex jure favorabilibus, ut si jura sint obscura in causa matrimonii, libertatis, Testamenti vel dotis, in horum favorem potius judicatur: *C. Fin. Extra. de judicata.*

In judiciis non est acceptio personarum habenda: *Cap.* 12. *in judiciis.* Quia judicium requirit æqualitatem, quæ repugnat acceptioni personæ unius præ alia: *S. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 63. *Art.* 4. In pœnis tamen imponendis deferendum est dignitati, & personæ, *Cap. Fin. Extra. de Trans.*

Ignorantia facti, non juris excusat: *Cap.* 13. *ignorantia.* Quia quilibet præsumitur scire jura per se, vel per alios in foro externo: cum Princeps velit, ut non obliget ante promulgationem, *Cap. in istis, Distinct.* 4.

Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam censetur habere: *Cap.* 14. *cum quis.* Scilicet in defensione, non in alterius provocatione. Quia in defensione non præsumitur cognosci factum alienum.

Odia restringi, favores convenit ampliari: *Cap.* 15. *odia.* Si Deus benignus, ut quid Sacerdos ejus austerus vult apparere, *Cap. Alligant.* 26. *Quæst.* 7.

Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum: *Cap.* 16. *decet.* Quia beneficiis non adjuvari oportet, non decipi, *Cap. Unica. Extra. de Commod.* Regula intelligitur de beneficiis realibus, non de personalibus, *ut suprà Cap. Privil.*

Indultum à jure beneficium, non est alicui auferendum: *Cap.* 17. *indultum.* Intellige ab homine, & sine causæ cognitione, nam alio jure interdum tollitur alterius juris beneficium.

Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio

initio non subsistit: *Cap.18. non firmatur.* Quia solum tempus non est modus inducendæ, vel tollendæ obligationis, *L. Oblig. ff. de act. & Oblig.*

Quod semel placuit, amplius displicere non potest: *Cap.21. quod semel.* Scilicet, si non sit debitè improbatum, si scienter, & non sola mente, sed signo externo indicavit placere, & si alterius intersit quod placuit, *ita glossa hoc loco.*

Non debet aliquis alterius odio prægravari: *Cap.22. non debet.* Quamvis in quibusdam casibus delictum unius possit causare defectum, sive inhabilitatem in alio, ut in eo qui est illegitimè natus.

Mora sua cuilibet nociva est: *Cap.25. mora.* Quia qui moratur præstare quod debet, damnum consequens illi imputatur.

Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus: *Cap.27. scienti.* Quia talis non circumvenitur, fallitur, aut decipitur: ut tamen obliget, debet esse consensus à jure non irritatus.

Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, *Cap. quæ à jure.* Quia talis exorbitatio est odiosa, adeoque restringenda, *Cap. sanè Extr. de Privil.*

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari: *Cap.29. quod omnes.* Quia alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri *Leg. si quis Cap. de Inoffic. Test.* Intellige, ubi singuli habent jus separatam, non ubi determinatio relinquitur penes majorem partem.

In obscuris minimum est sequendum: *Cap.30. in obscuris.* Quia si dubitetur: an quis voluerit maximum, verosimile est saltem voluisse minimum. Idem in jure civili *Ulpianus.*

Non licet actori, quod reo licitum non existit: *Cap. 32. non licet.* Quia favorabilior in jure est conditio rei, quam actoris.

Mutare consilium quis non potest, in alterius detrimentum: *Cap.33. mutare.* Quia alter sine propria culpa læderetur. Juxta alteram Regulam: quod semel placuit amplius displicere non potest.

Generi per speciem derogatur: *Cap.34. generi.* Quia species sub genere distinctius continetur. Et pari ratione, species quæ reperitur specialior debet derogare alteri speciei. Uti & individua speciei derogare debent. *Decius in d.l. in toto.*

Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere: *Cap.36. pro poss.* Ne quis in alterius detrimentum possessionem à se abdicaret, *Lib. qui dolo ff. Eod. ut in lege Civili, infra.*

Utile non debet per inutile vitiari: *Cap.37. Utile.* Quia aliàs actus qui possit utiliter subsistere, ex levi causa annullaretur.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo: *Cap.39. cum quid.* Quia de connexis idem est judicium. Sicut etiam concesso aliquo, concessa censentur omnia, sine quibus illud explicari non potest, *Cap. præterea, Extrav. de Offic. Deleg.*

Accessorium naturam sequi congruit principalis: *Cap. 42. accessorium.* Quia magis dignum trahit ad se minus dignum, *Cap. quod in dubiis Extr. de Consecr. Eccl.*

Qui tacet consentire videtur: *Cap.43. qui tacet.* Quia ille cujus est prohibere, non prohibendo, quando potest & debet, videtur approbare, *Cap. si servus Dist. 54.* Differt hæc Regula à sequenti, quia hæc agit de consensu, sequens de confessione criminis objecti &c.

Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur: *Cap. is qui.* Quia tacere est aliquid medium inter affirmare & negare: sicut inter album & nigrum, est aliquod medium, esse fuscum aut pallidum. Hæc regula desumpta videtur ex jure civili infrà.

Inspicimus in obscuris quod verosimilius est, vel quod plerumque fieri consuevit: *Cap.45. inspicimus.* Quia ubi ex verbis, aut aliis indiciis non satis apparet quid actum sit, id censetur actum esse quod plerumque fieri consuevit, ut in contractibus &c. Hæc etiam Regula traditur in jure civili.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur: *Cap.47. præsumitur.* Quia ea quæ in facto consistunt possunt probabiliter ingnorari, nisi factum sit publicum, vel res sit quam alter scire tenetur, & tunc præsumptio est contra illum qui ignorantiam suam allegat. Hinc dicitur ignorantia facti, non juris excusare: quia notitia juris publici præsumitur in foro externo, *Cap. innotuit Extr. de Elect.*

Locupletari nemo debet cum alterius injuria, vel jactura: *Cap.48. locupletari.* Dicitur enim dolo malo facere, qui ex aliena jactura lucrum quærit, *in Lib. naturaliter ff. de Cond. Indeb.* Notat tamen hic glossa, regulam istam locum non habere in usucapione, & præscriptione; ne dominia rerum sint incerta.

In pœnis benignior est interpretatio facienda: *Cap. 49. in pœnis.* Quia pœnæ sunt odiosæ, *Lib. respiciendum ff. de pœnis*: odiosa autem sunt restringenda, juxta aliam regulam juris. Et ideo in pœnis liquida debet esse probatio ut incurrantur: proinde in pœnis numquam defertur juramentum in defectum probationis: *Baldus in Lib.1. Cap. de his.*

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem: *Cap.50. actus.* Hoc est, actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem, ut in textu, *& Lib. actus ff. eodem.* Contractus enim primò & per se conditionem recipiunt.

Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum: *Cap. 51. semel.* Intellige, non esse transferendum in eadem forma, ut glossa hic, nam ad opera pia, vel urgentia debita, possunt calices & vasa alia Ecclesiastica vendi etiam Laicis, sacris tamen abdicata, conflata; & minuta, *Cap. hoc jus 10. Quæst. 2.*

Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum: *Cap.52. non præstat.* Quia quæ contra jus fiunt, debent regulariter pro infectis haberi: *Lib. non dubium, Cap. de Legib.* Et ideo actus à jure damnatus non impedit alium actum validè faciendum.

Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus: *Cap. 53. cui licet.* Scilicet, quando id quod est minus continetur sub majori.

Qui prior est tempore, potior est jure, *Cap. 54. qui prior.* Intellige, cæteris paribus: & sic in rei venditione præfertur ille cui res primò tradita fuit, non qui prius emit.

Qui sentit onus, sentire debet commodum, & contra: *Cap.55. qui Sentit.* Quia alias melior videretur esse conditio negligentis, quam laborantis: *Cap.1. Extravag. de sepulturis.*

In

In re communi potior est conditio prohibentis: *Cap.56. in re.* Scilicet, quando res est indivisa; & ideo si habeo fundum tecum communem, & tu velis in eo ædificare domum, si ego id prohibeo, potior est mea conditio judicanda, *ut hic in textu.*

Contra eum qui legem dicere potuit, apertius, est interpretatio facienda, *Cap.57. contra eum.* Quia sibi imputare debet, si clarius non est locutus, & si in dubio verba contra eum intelligantur, ut in textu: *Et Lib. in contrahenda ff. eodem.*

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. *Cap.58. Non est.* Quia juramentum non est institutum, ut sit vinculum iniquitatis: *Cap. inter cætera 22. Quæst 4.*

Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum: *Cap.61. quod ob gratiam.* Intellige, de eo quod conceditur per privilegium motu proprio Principis, non autem petitione impetrantis: *Glossa hic.*

Nullus ex Consilio, dummodo fraudulentum non fuerit obligatur: *Cap 62. nullus.* Quia nemo tenetur alterius consilium sequi, sed consulens relinquit illi deliberationem.

In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis: *Cap.65. in pari.* Quia duo vincula magis ligant quam unum: *Cap.1. Extr. de treuga.*

Potest quis per alium, quod facere potest per seipsum: *Cap.68. potest.* Quia effectus magis est inspiciendus quam motus: *ad Lib 3. Baldus.* Intellige nisi ad agendum electa fuerit ipsius personæ industria.

In malis promissis fidem non expedit observari: *Cap. 69. in malis.* Quia fides data, non debet esse vinculum iniquitatis, ut supra dictum de juramento.

In alternativis, debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri: *Cap. in alternativis.* Quia in alternativis, scilicet hoc, vel illud, verificatio fit in uno eorum: *Decius in d. §. ubi.* Intellige in alternativa dandi unum vel alterum; In alternativa verò accipiendi electio est accipientis & creditoris: *Lib. si ita ff. de contractu Erupt.* In pœnis autem alternativis electio est rei: *Baldus in Lib. quicumque.*

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus: *Cap. qui ad agendum.* Quia in actione proceditur ad rei acquisitionem, in exceptione agitur contra alterum ad rei retentionem; retentio autem à jure facilius conceditur, quam acquisitio: *Lib. per retentionem, Cap. de usuris.*

Factum legitimè, retractari non debet, licet casus postea eveniat, à quo inchoari non potuit: *Cap. Factum.* Quia in actibus præcipuè spectatur initium: *Lib. cum filius, §. hæres, ff. de Legat. 4.*

Frustra fidem sibi quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat: *Cap. Frustra.* Intellige circa idem factum. Quia qui aliquid promisit & non præstat, videtur recedere à conditione sub qua alter ipsi promisisse censetur: *Lib. cum proponas, Cap. de Pact.* Locum tamen non habet regula, ubi contrahentium ex jure est dispar conditio, ut si contrahas cum pupillo sine auctoritate tutoris, potest ille à contractu resilire, tu vero illi præstare teneris: quia talis contractus mutuus in jure dicitur claudicare: *Lib. Julian. §. si quis.*

Delictum personæ, non debet in Ecclesiæ detrimentum redundare: *Cap. 76. delictum.* Quia Prælatus delinquendo non repræsentat Ecclesiam, *ut in textu.* Intellige, nisi Prælatus delinquat cum consensu Capituli Ecclesiæ, *glossa hic.*

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa: *Cap. in argumentum.* Quia desinente necessitate non est similitudo in torum: *Cap. quod pro remedio, 1. Quæst. 7.* Ubi tamen recurrit necessitas eadem, vel major, potest in argumentum trahi: *glossa hic.*

In generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, *Cap 81. in generali.* Talia censentur esse quibus concedens difficulter potest carere, ut sunt instrumenta artis, &c. Quia quando tali specialiter non memorantur, censentur sponte omissa, *Lib. item, §. hoc edictum ff de Injur.*

Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere: *Cap. 82. Qui contra.* Quia qui sic mercatus est, vel sciebat prohibitionem juris, vel eam ignorabat: Si sciebat, planum est quod mercatus sit mala fide contra ordinem juris: si ignorabat, tunc etiam mala fides præsumitur, quia ignorantia juris non excusat in foro externo, sed bene ignorantia facti: *Lib. si Fur. ff. de usu Cap.*

Cum quid unâ viâ prohibetur alicui, ad id aliâ non debet admitti: *Cap. 84. cum quid.* Quia intentio legis est, quando aliquid prohibet, ut ad illud nullo modo perveniatur. Intellige, nisi res prohibeatur principaliter, ne certa viâ, aut modo obtineatur, tunc potest alia viâ admitti. Sic Episcopus suæ Ecclesiæ à Jure alligatus, ad aliam non eligitur, sed bene postulatur: *Cap. Finali. Extr. de Postulat. Prælat.*

CAPUT III.

Auctores in jus Canonicum.

Pauli Lancelotti, Corpus Juris Canonici, Anno 1587.

Joannis à Turrecremata. Commentarii in Decretum, vol. duo, Anno 1555.

Petri Tholosani, Opera in jus Canonicum *Petri Alagona* compendium.

Andreæ Valensis, Summarium Decretalium D. Gregorii IX. in 4. Anno 1645.

Augustini Barbosa, de officio & potestate Episcopi, in fol. Anno 1628. ejusdem, de Jure Ecclesiastico universo in fol. Anno 1634. De canonicis & dignitatibus, in 4. Anno 1634. De Parocho, Canonicis &c. Anno 1640. Summa Decisionum Apostolicarum, in fol. Anno 1646.

Bartholomæi Caranza, Ord. Præd. Summa Conciliorum, in 8. Anno 1639.

Ascanii Tamburini. de Jure Abbatum, Tomi 3. Anno 1640.

De Jure in omni foro frequentiori, Tomi 7. Anno 1623.

Didaci Covarruviæ, Opera juris varia, An. 1583.

Francisci Zipæi Belgæ, Jus Pontificium novum, in 8. Anno 1620. Ejusdem notitia Juris Belgici, in 4. Consultationes Canonicæ, in fol. Responsa, & de Jurisdictione in fol. Enarratio analytica Juris Pontificii, in 4. Anno 1641.

Caroli à Mansfeld, Castra Dei, sive praxis Casuum pro militia, in 4. An. 1642.

Joannis Antonii Massobrii, Praxis de concursu ad Parochias, in 4. An. 1626.

Prosperi Fagnani, Juris Canonici Opera recentia.

Joannis

Joannis à Bokier, Commentaria ad Regulas Cancellariæ, in 4. Anno 1621.

Joannis Francisci Leonis, Thesaurus fori Ecclesiastici, in 4. Anno 1605.

Joannis Wamesii, Consilia de Jure Pontificio, Lovanii, in 4. Anno 1643.

Nicolaus Garcia, de Beneficiis, in fol. Anno 1618.

Raphaelis de Turri, de Cambiis, in fol. An. 1645.

Oliveri Beltramini, Decisiones Rotæ Romanæ, in 4. An. 1623.

Petrus de Marca, de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, in 4. An. 1641.

Salustii Tiberii à Corneto, Formularium instrumentorum, in 8. An. 1626.

Thomas del Bene, de immunitate Ecclesiastica, in fol. An. 1650.

Thesaurus Communium Opinionum, in fol. Anno 1684.

Concilium Tridentinum, cum declarationibus Cardinalium, ex recognitione, *Joannis Gallemont* &c. in 4. Ant. An. 1633.

Roberti Bellarmini, Declar. Card. de eodem Concilio Tridentino.

Synodus Antverpiensis, in 8. An. 1610.

Synodus provincialis Mechliniensis, in 4. Anno 1680.

Pauli Layman, Societ. Jesu, Jus Canonicum illustratum Tomis duobus, Dilingæ Anno 1673.

CAPUT IV.

De Notitia totius Juris Civilis, ejusque Partibus, Ordine, Materia, & citandi methodo.

JUs civile seu Cæsareum à Republica Romana inchoatum fuit, & processu temporum ab Imperatoribus præsertim Justiniano Seniore auctum, & in eundem qui modo exstat, ordinem redactum est, & dicitur Corpus Juris Civilis. Quatuor partibus constat, scilicet: Institutis, Digestis, Codice, & Authenticis seu Novellis.

Prima pars (quæ dicitur *Instituta*) continet quatuor libros Institutionum, quæ sunt velut quædam Isagoge, seu introductio ad studium juris Civilis, soletque citari per paragraphos, & Titulos v.g. paragrapho *Singulorum*, Institutis de rerum divisione.

Secunda (quæ dicitur *Digesta*, seu Pandectæ) complectitur 50. libros Digestorum, quorum 24. priores vocantur Digestum vetus complectens leges antiquiores, in Titulos & ordinem digestas: 14. Sequentes dicuntur Digestum infortiatum, quod aliqui sic dictum volunt, quia versatur circa fortuitas Successiones, quæ per morte & ultimas voluntates obveniunt, alii aliter: reliqui 12. dicuntur Digestum novum. Digesta ordinariè significantur per duplex F. cujus ratio communiter adfertur, quod à duobus Fridericis Imperatoribus Patre & Filio collecta sint. Sæpe etiam significantur per mangnum D. ut patet ex corpore juris. Subinde etiam significantur per Litteram Græcam π Majusculam, quæ est initialis vocis Græcæ Pandectæ, id est, omnia complectentes. Citantur autem per initium vel numerum Legis addito ly *Digestis*, hoc modo: lege *juris* (vel lege 1.) Digestis de justitia & jure. Subinde etiam utrumque indicatur, nempe initium & numerus legis hoc modo: lege *Jure* 1. Digestis &c. quod si lex aliqua sit paulo longior addi solet §. legis. Si quando non exprimitur ex qua parte corporis Juris desumpta sit lex, quæ allegatur, censetur sumpta ex Digestis.

Tertia pars (sive *Codex*) continet 12. Libros legum recentiorum, quibus subinde colligantur leges antiquiores Digestorum. Significatur per Majusculam C. citatur eodem modo, quo Digesta, nisi quod pro ly Digestis ponatur ly Codice. V. G. lege *cunctos* (vel lege 1.) Codice de summa Trinitate.

Quarta pars, quæ dicitur *Authentica* seu Novellæ est velut appendix ad codicem continetque Constitutiones alias etiam Cæsareas, divisas in collationes novem, quæ, quia aliis recentiores, appellatæ sunt novellæ. Vocantur etiam Authenticæ, non quod majoris sint auctoritatis, quam aliæ leges Codicis, sed ut distinguantur à quodam illarum compendio olim evulgato. Significantur per Majusculã A. vel N. Litteras initiales, citantur hoc modo: lege *per occasionem* A. vel N. de nuptiis. Vel sic A. vel N. 22. lege, *per occasionem*.

Præter hæc ad calcem Authenticarum in Corpore Juris subduntur varia extra ordinem. 1. Aliquot edicta Justiniani. 2. Variæ Constitutiones posteriorum Imperatorum. 3. Libri aliquot de feudis. 4. Constitutiones Friderici secundi Imperatoris, & Henrici septimi.

Hæc omnia eodem ordine in Juris Civilis Corpore continentur. In cujus singulas partes quinam præcipuè Auctores scripserint, ad finem Capitis sequentis declaratur, ut & facile cognosci, & cum delectu adiri, aut pro rei exigentia comparari possint.

CAPUT V.

Regulæ juris Civilis generaliores, ex Corpore Juris hic in unum selectæ.

CUm hæ Regulæ plurimùm juvent in omni materia tam Civili quam Theologica per modum principiorum ad formandum Resolutiones particulares, percommodum erit eas hic simul, tanquam aliquod juris Civilis Compendium, in promptu habere, quarum expositio passim in ipso jure prolixius reperitur.

Regula est, quæ rem breviter enarrat, non ut ex regula jus sumatur, sed ex ipso jure regula fiat; Tales sunt Regulæ sequentes:

Fœminæ ab omnibus officiis civilibus, vel publicis remotæ sunt. Ut sunt officium Judicis, Magistratus, vel procuratricis agere. *Ulpianus*. Scilicet ex apicibus juris: possunt enim locum habere in judicio voluntariæ jurisdictionis, & procurationis pro Monasterio, & in favorem pupilli, vel minoris &c. Item ratione juris hæreditarii, consuetudinis, & ex privilegio Principis: *Ita Bartolus hic cum glossa*.

Impuberes ab omnibus officiis civilibus debent abstinere. Scilicet, ob judicii immaturitatem. Idem esse de officiis Ecclesiasticis patet ex *Cap. indecorum &c.* Potest tamen pupillus habere beneficium in Ecclesia, sed vocem sive suffragium dare non potest; *Cap. ex eo, de Elect. in 6.*

Ejus est nolle, qui potest & velle: *Ulpianus*. Hoc est, illius est prohibere, cujus est imperare. Quia non censetur in aliqua causa silens, nisi qui potest in ea loqui.

Velle non creditur, qui obsequitur voluntati Patris, aut Domini: *Ulpianus.* Quia non præsumitur velle cum libertate in judicio requisita, sed potius ex timore aut amore.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem: *Ulpianus.* Transferre hic intelligitur de totali abdicatione legitimè declarata, ut habet glossa.

Jura sanguinis nullo jure Civili dirimi possunt: *Pomponius.* Quia jus & vinculum naturæ à legè humana non dependet.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur: *Ulpianus.* Quia de minimo facilius præsumitur, sive in voluntate donandi, sive infligendi pœnas.

Secundùm naturam est commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda: *Paulus.* Quia à ratione alienum est rei ejusdem alium habere commoda, alium incommoda sustinere, cùm propter spem commodi rei incommoda ferantur.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Per factum etiam simplex voluntas intelligitur, nam voluntas est animus facti. Excipe hinc, nisi ex causa potestas publica rem alienam transferat.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur: *In Lib. cum qui calendas, § quoties, de Verb. Sign.* Intellige, nisi dies alius, ratione loci, tacitè intelligatur.

Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur: *Paulus.* Quia possidet saltem jus ad rem legitimè habendam.

Imaginaria venditio non est, pretio accedente. Scilicet, quia pretium arguit contractum venditionis.

Cùm tempus in Testamento adjicitur, credendum est pro hærede adjectum: nisi alia mens fuerit testatoris. Quia interpretatione Testamenti jura favent hæredi & debitori.

Non solet doli exceptio nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur; Quia, nisi in tali etiam voluntate sisteretur, Testamenta essent nimium litibus obnoxia.

Quoties dubia est interpretatio libertatis, secundùm libertatem respondendum erit. Idest, pro libertate.

Non debet cui quod plus est licet, quod minus est non licere: Quia in majori minus intelligitur.

In personam servilem nulla cadit obligatio; Scilicet civilis, sed bene naturalis.

Quatenus cujusque interfit, in facto, non in jure, consistit. *Quatenus*, id est, quantum.

Plus cautionis in re est, quàm in persona: *Cautionis*, id est, securitatis, rem habere sibi devinctam, quàm actionem in personam.

Qui potest invitis alienare, multò magis ignorantibus & absentibus. Quia, nisi alterius consensus requiratur, ignorantia & absentia est impertinens.

Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

Nihil tàm naturale est, quàm eodem genere quodque dissolvere, quo colligatum est. Ideoque verborum obligatio verbis tollitur, nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur; Sed non in matrimonio, vel quando hæc sunt vergentia in præjudicium tertii.

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti. Et pari ratione, medico imperitia imputatur: *Lib. illicitas, §. sicuti ff. de Offic. præsidis.*

Quod fit intuitu pietatis, dicitur ad facientem pertinere, *Lib. non tantum, ff. de Appel.*

Nemo, qui condemnare non potest, absolvere potest.

Sicut pœnâ ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

Furiosi, vel ejus, cui bonis interdicitur, nulla voluntas est.

In re obscura melius est favere repetitioni, quàm adventitio lucro. Scilicet quando agitur de damno evitando.

Qui in alterius locum succedunt, justam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur.

Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam aliâ defensione uti, nisi lex impediat.

Privatorum conventio juri publico non derogat. Hoc enim potius censetur.

Quod à quoquam pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. Scilicet in foro contentioso, contrarium est in foro conscientiæ.

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est, sed cum dolo actio competit.

Socii mei socius, meus socius non est; Scilicet in obligatione juris: sicut vasallus vasalli mei non dicitur vasallus meus: *ita glossa.*

Quidquid calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverantiâ apparuerit indicium animi fuisse. Ideoque in brevi reversa uxor, nec divertisse videtur.

Culpâ caret qui scit, sed prohibere non potest. Unde in jure excusatur servus, qui Domino opem ferre non potuit.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alteri restituere: *Capere* i. occupare ut suum.

Nemo plus juris ad alterum transferre potest, quàm ipse habet.

Nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur.

Semper in dubiis benigniora præferenda sunt: Item. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius, quàm tutius est: *& passim in Lib. 1. benignius, Lib. 1. si fuerit &c.*

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur. Hinc, licèt plures obligati sunt in solidum, uno tamen solvente, omnes liberantur.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari; Intellige: Nisi quatenus factus esset locupletior.

Hæredem ejusdem potestatis jurisque esse, cujus fuit defunctus, constat. Utpote quodammodo eadem persona cum defuncto.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri. In quo scilicet jus non habet, ut fit invitus. Sæpe enim invito altero licet reficere, v. g. synagogam, etsi non liceat ædificare.

Qui sine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere; Scilicet, satisfaciendi, modò justam causam habeat litigandi.

Ea, quæ raro accidunt, non temerè agendis negotiis computantur; Quia de raro accidentibus regulariter nulla ratio habetur apud legislatorem.

Invito beneficium non datur. Item, Nemo crescere cogi-

cogitur invitus. Quia acceptatio est conditio ad hoc requisita, ne jura sint incerta.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cujuslibet alterius coërcitionis ad alium transferre; Quia ad hoc eligitur qualitas talis personæ.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt; Scilicet in his, quæ plenam causæ cognitionem desiderant, non quæ semiplenam.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cùm moritur, habuerit, habiturusve esset, si vixisset.

Quæ in Testamento ita scripta sunt, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, hæreditatis aditio &c. in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem.

Fraudis interpretatio semper in jure Civili, non ex eventu duntaxat, sed ex Consilio quoque desideratur.

In toto jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est; Quia hoc est magis determinatum.

Quæ dubitationis tollendæ causâ contractibus inseruntur, jus commune non lædunt; Quia voluntas privata non præjudicat juri publico.

Donari videtur, quod nullo modo cogente conceditur.

Novum non est, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casu extiterit, à quo initium capere non potuerunt.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset, nihil noceret, quo minus & reus & fidejussor teneatur.

In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

Quoties utriusque causa lucri ratione vertitur, is præferendus est, cujus in lucro causa tempore præcedit. Item, qui prior est tempore, potior est jure.

Ubicunque causæ cognitio est, ibi prætor desideratur .i.e. judex.

Ferè in omnibus pœnalibus judiciis, ætati & imprudentiæ succurritur.

In eo, quod plus sit, semper inest minus. Ut, qui donat vineam, intelligitur etiam donare fructus ejus.

In obscuris inspici solet quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet; Quia consuetudo est interpres sermonis, ubi alius non datur.

Non videtur consentire, qui errat: *ex l. si per errorem.* Quia nemo vult quod ignorat.

Refert ad universos, quod publicè fit per majorem partem, *idem in l. quod major ff ad Municip.* Quia major pars repræsentat singulos.

Non videntur data, quæ eo tempore, quo dantur accipientis non fiunt.

Capienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. Scil. Occasio non illicita.

Quæ rerum naturâ prohibentur, nullâ lege confirmata sunt; Quia lex naturæ prævalet legi humanæ.

Privilegia quædam causæ sunt, quædam personæ, & ideo quædam ad hæredes transmittuntur, quæ personæ ad hæredes non transeunt.

Cùm de lucro duorum quæritur, melior est causa possidentis. Item, in pari causa possessor potior haberi debet. Item, ubi res dubia reperitur, melior est conditio possidentis. *Gl. in C. nulli dubium &c.*

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est. Hoc ex dispositione juris, ne pateat fraudibus locus.

Bona fides tantùm possidenti præstat, quantum veritas quoties lex impedimento non est. Hinc fit, ut rem, quam putat suam, etsi dubiè, justè defendat.

Nemo ex suo delicto meliorem conditionem suam facere potest.

Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias.

Qui tacet, non utique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare.

Nemo fraudare videtur eos, qui sciunt & consentiunt; Quia sibi imputare debent.

Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem, *Lib. non hoc ff. de Condict.* Et hinc non tantùm res furtiva, sed etiam fructus, ex ea percepti, restitui debent.

Qui de his & reliquo jure fusius tractarunt, Scriptores selectos ad majorem notitiam & delectum hic commodè annectemus.

Auctores in jus Civile.

IN Corpus juris Civilis, Commentaria sive Notas ex antiquioribus scripsit *Baldus* Anno 1540. uti & *Bartholus.*

Franciscus Accursius etiam edidit Corpus juris cum Commentariis, An. 1627. *Hugonis Donelli*, Commentaria juris Tomi 2. An. 1622.

Petrus Rebuffus, in 4. primos libros Pandectarum; in Titulum Digestorum: in constitutiones Regias An. 1613.

Augustini Barbosa Lusitani, varii Tractus juris utriusque An. 1631. plures in jus Canonicum, suprà.

Francisci Zypæi, Belgæ, jus Belgicum: Ejusdem judex, Magistratus, Senator, An. 16 3.

Pauli Christinæi Mechlin. Decisiones juris Belgici in 6. partes An. 1661. Ejusdem, in leges Municipales Mechliniensium Notæ An. 1627.

Antonii Anselmo Codex Belgicus 1644. item, in Edictum Principis Alberti, An. 1656.

Andreæ Bovvens, de juris justitiæque usu & abusu, in 4. An. 1654.

Davidis Doringi Bibliotheca jurisconsultorum, Tomo uno, An. 1631.

Hippolyti Riminaldi Consilia, Tomi 4. An. 1609.

Ludovicus de Molina, de Primogeniis Hispaniæ, An. 1634.

Petri Belluga speculum Principum, An. 1655.

Nicolai Everardi Consilia & loci communes argumentationum, An. 1577.

Joachimi Hopperi Institutiones Imperiales An. 1560.

Fernandus Vasquez, de Successionibus An. 1619.

Francisci Salgado Labyrinthus Creditorum, An. 1653.

Valentini Forsteri Historia juris Civilis Romani, An. 1619. aliique.

CAP. VI.

Philosophiæ Universæ

Origo, Partes, & Ordo Materiæ.

PHilosophia primùm in Græcia maximè celebris, & in varias Sectas divisa fuit. Inter has præcipui nominis fuere Stoici sub Zenone, Academici sub Platone, & Peripathetici sub Aristotele. Demùm seculo post Christum decimo, & undecimo, Philosophia Aristotelica cæteris prævaluit & in Europæ Academiis seculo duodecimo passim florere cœpit; & in iis hactenus tot seculis principatum tenet. Schola hæc Peripathetica progressu temporis divisa est in Reales & Nominales, Reales in Thomistas & Scotistas, ex opinionum in variis quæstionibus diversitate. Nostro ævo Doctrinam Peripatheticam multum impugnare cœpit Renatus Cartesius natione Gallus, cum suis asseclis, de quibus infrà Cap.8. Hic igitur Philosophiæ universæ partes, ordinem, ac materiam ex Aristotele in Scholis receptam sub aspectum proponemus.

LOGICA exordium sumit ab Isagoge Porphyrii, quæ agit præcipuè de Definitione, Divisione, & quinque universalibus in genere, & specie, quæ sunt: Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Sequuntur Antepredicamenta, in quibus traduntur decem Prædicamentorum Regulæ, definitiones, Proprietates.

Deinde Postprædicamenta, quæ agunt de oppositis, ut sunt: Opposita relative, Contraria, Privantia, & Contradictoria. Adduntur modi Prioris quinque, modi Simul tres, modi Habendi octo.

Libri de Interpretatione, de Nomine, Verbo, Oratione, & Enunciatione.

Libri Priorum, præcipuè de Syllogismo & ejus Principiis, Figuris tribus, & singularum Figurarum Modis, Conversione, ac defectibus Syllogismorum.

Libri Posteriorum, qui tractant de Scientia, Demonstratione, Opinione, Modis per se &c.

Postremò, Libri Topicorum & Elenchorum, Analyticorum, de varia sede Argumentorum, Fallaciis & potestatibus Syllogismorum.

Hinc tota Logica tractat potissimùm & dirigit tres Mentis operationes, apprehensionem, judicium, & discursum.

PHYSICA continet primò, Octo Libros Physicorum, ut traditos ab Aristotele, de Principiis, Natura & Arte, de Materia & Forma, de quatuor generibus Causarum, de Infinito, Continuo, Loco, Vacuo, Tempore, Motu &c.

Sequuntur Libri de Cœlo & Mundo: Libri de Ortu sive Generatione, Elementis &c. Libri de Meteoris igneis, aqueis, terreis, aëreis: Libri de Anima vegetativa, sensitiva, rationali, de quinque sensibus, eorumque objectis.

Subditur apud Aristotelem Historia Animalium, deque eorum partibus, actionibus, mirabilibus, per Capita viginti & unum. Hæc pars in Scholis non traditur, continet tamen tractatus scitu dignissimos.

METAPHYSICA considerat speculativè res ut ab omni materia abstractas, agitque de Ente, & existentia in ordine ad Deum & creaturas, earumque persona, subsistentia, suppositalitate. Denique tractat Passiones Entis, Unum, Verum, Bonum. Cum his Ethicam tradunt aliqui, quam etiam tractavit Aristoteles in libris Ethicorum, sive de moribus.

Cursus ille Philosophicus in Scholis traditur passim per biennium, sed in Hispania & Italia, tractatu tardiori, totum illi triennium impenditur.

CAP. VII.

Principia Scientifica,

Et Axiomata Philosophiæ universæ ad compendium redacta & elucidata.

USus & utilitas horum Principiorum patet primò, quia ad perfectionem scientiæ Theologicæ satis constat aliquam Philosophiæ notitiam prærequiri, ideoque hæc dicitur Theologiæ ancillari. 2. Quia hæc Principia plurimum illustrant intellectum in materiis quavis ad discurrendum, discernendum, & rem quamlibet penitùs intelligendam. 3. Quia Principia hæc sunt veluti medulla quædam universæ Philosophiæ, quæ ob nervosam & dilucidam brevitatem facilè memoriâ retinentur, recoluntur, & in quavis occasione cum magna doctrinæ commendatione proferuntur; quod erit illis, quibus hæc scribimus, singulare subsidium. Sunt autem horum singula vel ab ipso Philosopho tradita, vel in Scholis communi consensu recepta, ut infrà in singulis jam patebit.

Actiones sunt suppositorum: *Ita Aristoteles Lib.1. Metaphysicorum Cap.1.* Sensus maximè receptus & clarus est, Actiones denominativè tribui toti composito, sive individuo, non soli parti quæ actionem efficit. Sic corpore ægro, homo denominatur ægrotare; & anima intelligente, Petrus dicitur intelligere.

Actus prior, sive melior, est quam potentia. Arist. 9. Metap. Cap.19. qui exemplum ponit in sanitate actuali, & possibili. Res enim tam physicè quàm moraliter tanto æstimabilior est, quantò magis recedit à mera potentia: hinc etiam pluris fit aliquid actu dari, quàm promitti. Verum non esset axioma intellectum de potentia sive causa respectu actus, quem elicit: sic enim motor melior est, quàm motus, quem efficit.

Abstrahentium non est mendacium: *Arist. 2. Physicorum textu.* 18. Sic concipimus animal in homine abstrahendo in conceptu à rationali & irrationali, quod sic de homine nec affirmamus nec negamus, & ideò non mentimur. Quod & in mortalibus locum habet, dum à rerum, quas merè narramus, veritate abstrahimus.

Omne bonum est communicativum sui: *S. Thomas 3.p.q.1. Art.1.* qui hinc probat convenientiam incarnationis Verbi divini. Ratio physica patet ex inclinatione, quâ creaturæ in se mutuo agunt, & alias sibi assimilant, ut cum non possunt suam substantiam individualem, saltem suam speciem cum aliis communicent. Quod etiam in bonitate morali locum habet, per bonorum & virtutum suarum ad alios participationem.

Bo-

Bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu: *S. Thomas* 1. 2. q. 18. *Art.* 4. *aliique.* Sic sanitas omni ex parte optima, mala fit & dicitur ex unius humoris intemperie. Valet frequenter axioma in materia Theologica, dum actus ex se bonus vitiatur unicâ circumstantia, quæ sit mala.

Bonum totius est etiam bonum partium: *S. Thomas* 1. 2. q. 92. *Art.* 1. Patet hoc tam in genere physico, quàm in genere moris. Quia quod totum absolutè perficit, idem etiam perficit singulas partes, ideoque hæ naturaliter appetunt bonum totius; quod explicat D. Thomas exemplo manus, quæ ictum à capite & reliquo corpore propulsat.

Quod est causa causæ, est etiam causa causati: *Arist.* 2. *Physic. t.* 30. Quia causans sive producens causam dat illi potentiam & vires naturales producendi suos effectus, & sic est causa saltem remota istorum effectuum; sicut sol producens lumen, est causa remota caloris à lumine causati. Et sic in genere moris ex eodem principio, mandans alteri patrare homicidium, est causa moralis istius homicidii, ideoque illi in peccatum imputatur.

Causa secunda agit in virtute causæ primæ, *ex Arist. Lib.* 7. *Metap. Cap.* 1. *D. Thomas, Suarez, &c.* Tum quia causæ creatæ agunt per virtutem participatam à causa prima, tum quia operantur dependenter ab actuali ejus influxu in qualibet actione.

Conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis, *Ita Phil. omnes.* Quia conclusio æqualiter & per modum unius dependet à veritate utriusque præmissæ, ideoque ejus veritas non potest esse certior, aut in se firmior quam sit veritas præmissæ debilioris: hinc si hæc sit tantùm probabilis & incerta, conclusio etiam talis erit.

Contrariorum contrariæ sunt causæ, *Arist.* 4. *Meteor. Sum.* 1. *Cap.* 3. Quia cum sint opposita, requirunt oppositam, aut dissimilem virtutem sui productivam. Quod intellige de causis per se, non de causis per accidens concurrentibus: neque de causis liberis, potest enim volitio & nolitio ejusdem objecti, ab eadem voluntate successivè produci.

Contraria contrariis curantur, *Arist.* §. 1. *Problem.* 48. Quia contraria ex eodem subjecto se mutuo expellunt; ideoque morbi frigidi curantur medicamentis calidis, humidi siccis, & contra. Quòd etiam in vitiis animi locum habet, dum superbiæ medetur humilitas, & sic de ceteris.

Deus & Natura nihil faciunt frustra. *Arist.* 1. *de Cœlo. Tract.* 32. Quia hoc aliquid imperfectionis importaret in effectibus per se, & secundùm totam speciem, scilicet in ordine ad finem à Deo destinatum. Et quamvis nobis aliqua superflua per accidens appareant, ut gibbus in homine, aut similia, hæc tamen ipsa conducunt ut ceterorum operum pulchritudo magis appareat.

Non valet argumentum à non distributo ad distributum, *Phil. omnes,* Quia sic terminus distributus sive universaliter sumptus in consequente, non contineretur adæquare in antecedente, ex quo tamen inferri debet.

Quæ eadem sunt uni tertio sunt eadem inter se, *Arist.* 6. *Topic Cap.* 1. Quia cum illud tertium supponatur esse unum, necessariò unum sunt alia in ea ratione sive prædicato, in quo cum illo tertio identificantur: ut, si Animal & Petrus in enunciando verè identificentur Homini, necessarium erit identificari inter se, & rectè dici, Petrus est Animal. Et in hoc principio evidenti Syllogismorum vis & ratio consistit. Habet etiam locum suum in genere moris, ut, qui conjuncti sunt per charitatem cum Deo, etiam inter se per amorem conjungantur.

Entia non sunt multiplicanda sine necessitate. Sive, Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. In *Aristotele* 1. *Phys. T.* 50. *& de Part. Animal. Lib.* 3. *Cap.* 4. fundatur hoc axioma, qui hoc modo processit contra Antiquos, qui plura rerum naturalium principia sine fundamento posuerunt; & multum eo pro sua doctrina, quamvis diversa, utuntur *Nominales,* & *Cartesiani* recentius.

Essentiæ rerum consistunt in indivisibili, *Ita Philos.* Quia nullum prædicatum essentiale potest ab alicujus rei essentia detrahi, vel illi addi, sic ut eadem essentia maneat: & hoc sensu quævis essentia consistit in indivisibili: ut, si de homine neges rationale, vel risibile, destruis totam essentiam hominis.

Finis est causa causarum, *Arist.* 2. *Phys. T.* 31. Quia intentio finis obtinendi movet alias causas ad operandum pro fine obtinendo: ut, Roma videnda, movet ad omnia itineris media.

Forma non generatur, neque materia, sed compositum, *Arist.* 7. *Metap. T.* 26. Notant interpretes cum D. Thoma *Lib.* 7. *Met. Lect.* 7. *generari, & fieri* ab Aristotele hic strictè omninò sumi pro termino adæquato generationis, scilicet composito, latius verò sumendo, formas etiam dici generari, cujus mentem probant ex eo, quod sic procedat: omne, quod generatur & fit, constat materiâ & formâ, ergo si forma generatur, constabit etiam ex materiâ & formâ, & sic quævis alia in infinitum; Unde infertur de ipsa forma incompleta non agi, de hoc plura ex sequentibus.

Forma dat esse rei, *Arist.* 1. *de An. T.* 2. Quia forma materiam ex se indifferentem in certa specie completa compositi constituit. Sic in re morali, actiones ex se indifferentes per intentionem agentis accipiunt certam speciem virtutis aut vitii.

Forma prior est materiâ & composito, *Arist.* 7. *Met. T.* 7. Prior, id est, perfectior, ut Suarez, aliique, *D. Met.* 15. *Sect.* 7. *Num.* 7.

Formæ est movere, *Arist.* 2. *Phys. T.* 12. Quia forma est principium motus intrinsecum principale, ut docet D. Thomas *p* 1. *q.* 77. *Art.* 1. *ad* 4. Et sic communiter dicitur, formam movere ut *quo,* suppositum verò ut *quod.* Motus hic non intelligitur tantùm localis, sed etiam quævis productiones affectionum, & dispositionum, quæ in supposito ab extrinseco fiunt. Hinc etiam est aliud axioma Aristotelis; Dans formam, dat consequentia ad formam. Scilicet in radice & virtualiter, ut explicat Suarez *Met. D.* 16. *Sect.* 7. Porro Aristoteles agens de hac forma 2. de Anima Cap. 1. dicit eam per se substantiam esse, & entitatem constituentem speciem compositi. *Dicimus,* inquit, *unum quoddam genus eorum, quæ sunt, substantiam: hujus autem aliud quidem sicut materiam, quod secundùm se quidem non est hoc aliquid: aliud entitatem formæ & speciem, secundùm quam jam dicitur hoc aliquid: tertium quod ex his.* Scilicet compositum.

Generatio unius est corruptio alterius, *Arist.* 3. *Phys. T.* 71. Scilicet concomitanter, non formaliter, sicut dum

dum generantur vermes, corpus, sive cadaver corrumpitur; Et hinc ostendit Aristoteles, quomodo res naturalis & mundus possit in perpetuum conservari.

Posteriora generatione sunt priora perfectione, *Arist.2.Phys.T.66.* Quia juxta aliud axioma, Natura incipit ab imperfectioribus. Sic vir est posterior puero, sed perfectior; Intellige de effectibus in eodem genere, non diverso, nam accidens posterius est generatione substantiæ, non tamen perfectiùs.

Gravia & levia moventur à generante, *Arist.3.Phys.T.29.* Quia Generans dat formam, & illa mediante dat gravitatem formæ propriam, & sic generans non intelligitur movere actu, sed in quantum dedit potentiam se movendi, ita Suarez *Met.d.13.Sect.7.*

Ad habitum à privatione non datur regressus, *Aristoteles in postprædicamentis Cap. d. oppositis.* Hoc est, formam jam habitam & privatione amissam, nemo naturaliter recuperare potest; Quia effectus semel corruptus, idem numero reproduci nequit, sed benè idem specie.

Ignoti nulla cupido, *S.Thomas 1.2.q.9.Art.1.* Suarez *Met.Disp.23 Sect.7.* Quia nihil volitum nisi quod cognitum, adeo, ut passim admittatur, nec quidem per Deum fieri posse, ut voluntas aut appetitus ab intrinseco in rem incognitam feratur.

Impossibile est idem simul esse & non esse, scilicet idem secundùm idem: *Aristoteles & ipsa Natura.4.Met. T.9.* Ubi ait: hoc esse primum & certissimum omnium principiorum, & ad quod omnia reducantur. Et in eo neminem falli posse, clarè ostendit Fonseca 4. *Met.Cap. 3. Quæst.1.* quod cuivis evidentissimum est, præter Cartesium.

Infiniti ad finitum non est ratio, sive proportio, *Arist. 3. Phys. T.72.* Hinc quando de infinito est sermo, non valent rationes & proportiones à finitis desumptæ, quia ibi conceptus plenè alius formandus est; nec mirum, cùm plerique negent infinitum in quantitate aut numero esse possibile.

Intellectus abstrahit à materia, *Ita Philosophi passim.* Sensus est, intellectum cognoscere per species abstractas à rebus materialibus: item, intellectum sæpe considerare tantùm universalia, & non singularia, & sic à sensibus differre.

Magis & minus non variant speciem, *Arist. 2. Topic.* Quia magis & minus non designant essentiam rei, sed illius perfectionem accidentalem. Sic idem homo potest fieri magis vel minus calidus, non tamen magis vel minus homo; in essentialibus omnia individua ejusdem speciei sunt paria.

Medium nobilius est extremis, *sic Philosophi.* Hoc præcipuè in moralibus locum habet: sic virtus in medio consistit inter excessum & defectum. In physicis etiam compositum perfectius est elementis, ex quibus componitur.

Modus operandi sequitur modum essendi. 2. Modus cognoscendi sequitur modum essendi. 3. Modus prædicandi sequitur modum essendi. *S. Thomas 1. p. Quæst.12. Art.4.* Et desumuntur ex Aristotele variis locis. Sensus horum maximè clarus est, Modus operandi, cognoscendi, & prædicandi conformatur essentiæ rei, quæ has operationes circa objectum elicit, non verò ipsi objecto. Sic homo, quia existit modo corporeo, operatur & cognoscit per actiones & species desumptas à materia, sive versetur circa objecta spiritualia, sive materialia: & è contra Angelus agit per actiones & species spirituales, etsi versetur circa objectum materiale.

Motus est causa caloris, *Arist. 2. Cœlor.T.42. & ex eo D.Thomas &c.* Intellige de calore, qui fit in ipsa re mota. Quia per modum corporum fit sanguinis, aut spirituum commotio & extenuatio, & inde calefactio: & hinc, quo corpus manet densius, cæteris paribus, eo manet frigidius.

Quidquid movetur, ab alio movetur, *Arist.12. Metap.T.27.* Ex hoc principio probat Aristoteles dari primum Motorem, qui sit Deus, hoc modo: quidquid movetur, sive fit, ab alia causa movetur, saltem accipiendo ab eo suum esse & virtutem sui motivam; atqui, in causis non datur processus in infinitum; ergo datur primus motor, sive prima causa, qui est supremus omnium, Deus.

Natura determinatur ad unum, *Arist.2 Met.Tex.3.* Ubi ait, irrationalem potentiam unam esse unius: ac proinde per naturam hic intelliguntur agentia necessaria, quæ sunt ad unum determinata, ut forma aquæ ad producendum frigus: non verò agentia libera, quæ possunt se determinare ad opposita.

Natura non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis, *Arist.3. de Anim. T.45.* Locum habet in totâ rei specie, non in quolibet speciei individuo: hinc enim monstra proveniunt, quæ dicuntur individua toti speciei extranea. Hinc etiam derivatur principium & documentum morale istud *Arist.1. de Cœl.Tract.3.4.* Natura delectatur paucissimis.

Ex necessario non nisi necessarium sequitur, *Philosophi passim, & explicat Fonseca Lib.6. Instit.Cap.5.* Quod conforme est illi, *Ex vero nil nisi verum.* Si enim ex necessario per se sequi posset contingens, quod potest esse falsum, hoc ipso ex vero posset sequi falsum.

Nihil agit indistans: *Ex Arist.7.Phys.Tract.9.* Hoc est, nulla causa producit effectum in loco à se distanti, nisi agendo prius per spatium medium, sive actuando medium, ut Philosophi loquuntur. Rationem assignat Suarez de Angelis *Lib.4.Cap 3. Num.4.* quia omnia agentia creata sunt limitatæ virtutis, quod si possint producere effectum suum in aliquam distantiam, non agendo per medium, possent illum producere in quamlibet distantiam, cùm per medium nihil virtutis consumerent, quod tamen repugnat experientiæ. Et secundùm hoc axioma admittendum est, dum ferrum trahit magnetem distantem, aliquid etiam per medium operari.

Nihil agit in seipsum: *Arist. 8. Phys.Tract.4.* Hoc est, idem secundùm idē sui non agit in seipsum, sed bene idem secundùm unam partem sui agit in alteram partem; sic, dum aliquis se flagellat, manus agit in tergum ejusdem hominis.

Nihil agit ultra suam speciem: *Philosophi cum S. Thoma communiter.* Quia nihil dat alteri id, quod ipsum non habet: sic oculus non potest percipere sonum, nec auditus colores.

Ex nihilo nihil fit: *Aristotelis 1. Phys. textu 34.* Per hoc axioma Aristoteles volebat probare, mundum fuisse ab æterno, cùm nihil præextiterit, ex quo fieret. Sed sensus verus axiomatis est, creaturam nihil posse efficere ex nullo præsupposito subjecto. Interim hinc Theologi præclarè demonstrant necessariò dari DEUM, sive causam primam, quia alioquin nihil fuisset

fuisset possibile, cùm nihil incipiat à seipso, sive producendo seipsum.

Opinari & existimare non est in nobis: *Aristotelis 1. de Anima textu* 153. Hoc est, non possumus judicando cuivis objecto proposito assentiri aut dissentire, sicut possumus quidlibet imaginari, sed tantùm iis, quæ nobis vera vel falsa apparent saltem ex motivo probabili.

Quæ ordine intentionis sunt priora, posteriora sunt ordine executionis: *S. Thomas* 1.2. *Quæst*.1. *Art*.4. *in corpore, aliique*. Hoc intelligitur de causa finali; nam prius volumus finem quàm media, sed tamen media prius exequimur quàm finem obtineamus, sic, dum intendimus obtinere sanitatem, tanquam finem, medicinam prius adhibemus & exequimur.

Possibile positum in actu nihil implicat: *Aristot* 12. *Met.textu* 3. Hoc est, quod est in potentia, ut existat, si supponatur existere, nullum inde sequitur impossibile: ut, si supponas infinitum actu esse possibile, nihil implicat illud existere eo modo, quo supponitur esse possibile.

Frustrà est potentia quæ non reducitur in actum: *Aristoteles de Cæl.textu* 32. Hoc intelligendum est præcipuè de causis necessariis; frustra in illis asserimus aliquam potentiam, quam nunquam experimur reduci in aliquem actum: sed locum non habet in causis liberis; sic non frustra habeo potentiam eundi in Æthiopiam, quamvis illam nunquam exequar: sic etiam Deus non frustra habet potentiam producendi res merè possibiles & Syncategorematicè infinitas, quas tamen nunquam producet.

Non datur in rebus processus in infinitum: *S. Thomas* 1.*p*. *Quæst*.87. *Art*.3. *ad* 2. *Suarez Met. Disp*.47. *Sect*. 11. *aliique* Ratio hujus colligitur ex illo, quod suprà dictum est, *Quidquid movetur, ab alio movetur*. Et quia causæ creatæ sunt virtutis limitatæ.

Propter quod unumquodque est tale, & ipsum magis: *Arist*.1. *Poster. textu* 5. Hoc intelligitur de iis, quæ suscipiunt magis & minus, ut sunt qualitates, ut, si lignum est calidum propter ignem, ipse ignis debet esse magis calidus. Et ratio est, quia denominatio competit causato propter causam.

Quidlibet est, vel non est: *Ex Arist*.4. *Metap. textu* 26. Volunt plerique, hoc esse absolutè primum omnium principium, Suarez tamen *Metap*.3. *Sect*.3. vult prius & notius esse illud, Impossibile est idem simul esse & non esse. Cæterùm Aristoteles hoc principium usurpat, ut probet, inter contradictoria nullum dari medium.

Quidquid recipitur per modũ recipientis recipitur: *Ita cum Philosophis D. Thomas* 1.*p*. *Quæst*.12. *Art*. 4. Ex quo concludit, intellectum per se non esse capacem ad Deum clare videndum, quia per se non habet proportionem ad talem visionem. Itaque modus recipientis hic est capacitas & dispositio subjecti: & hinc fit, ut idem lumen longè alio & perfectiori modo recipiatur in speculum, quàm in parietem speculo vicinum, propter diversam utriusque recipientis dispositionem.

Quidquid potest causa prima cum secunda, id potest sola causa prima: *S. Thomas* 1.2. *Quæst*.51. *Art*.4. *in Corp. &c*. Hoc axioma maximè intelligi debet de causa efficiente & de effectibus absolutis, non verò relativis, ut sunt aliqui modi; non enim potest à Deo produci unio sine suis extremis, neque hominis v. gr. actiones vitales & liberæ, modo vitali aut libero à Deo causari possunt, homine vitaliter non concurrente: quia in his singulis involvitur hæc repugnantia, esse vitalem & non vitalem, liberum & non liberum.

Simile non agit in simile: *Aristotelis* 1. *de generatione textu* 51. Ratio redditur, quia agens vult assimilare sibi passum, ergo si illud jam est perfectè simile, non aget; nam tunc cessat finis agendi, qui erat sibi passum assimilare. Sic calidum ut quatuor non agit in subjectum, quod habet etiam quatuor gradus caloris, sed benè in illud, quod habet tres gradus. Et in hac ratione fundatur aliud axioma, *Omnis actio est à proportione majoris inæqualitatis*; adeoque, ubi omnimoda æqualitas, ibi nulla actio.

Simile simili gaudet. Item: similitudo est mater amoris: *Aristoteles in problemate* 52. *vel* 47. Sic corvus corvo, homo homini, puer puero, lætus læto maximè jungitur. Ratio fundatur in naturali complexione, quæ, cùm varias habeat propensiones, magis fertur in aliam, quam sibi similem invenit, sicut quisque fertur in alia bona quæ naturæ suæ magis congruunt, quidlibet enim tendit naturaliter in sui perfectionem.

Sublatâ causâ tollitur effectus: *Arist*. 2. *Postp. textu* 23. intellige hoc potissimùm de causa immediata, nisi alia causa conservans effectum immediatè succedat. Sic, sublato sole, tollitur ejus lumen aut calor, nisi succedat imediatè alia causa conservans, aut causa prima se sola conservet. In moralibus etiam axioma locum habet: sic, sublatis meritis, tollitur gratia, & præmium eorum tantùm intuitu conferendum: sublata objecti bonitate causante amorem, tollitur etiam amor. Hic notat *D. Thomas & Toletus*, etiam posito effectu poni causam per certam consequentiam, nempe quod illius causa vel actu ponatur, vel posita fuerit.

Substantia prior est accidente & tempore, & ratione, & cognitione: *Aristotelis* 7. *Metap. textu* 3. Prior est *Tempore*, quia substantia potest esse sine accidente, non contra, saltem naturaliter. Quod si aliqua substantia sit accidenti coæva, ut sol suo lumini, hoc est, per accidens ad naturam substantiæ. *Ratione* est prior, hoc est definitione, quia in definitione accidentis saltem in communi ponitur substantia & vix accidens intelligitur sine ordine ad illam. Et hinc prior est *Cognitione*, quoad se, sive ex sua præstantia: quamvis quoad nos, sensus prius deveniunt in cognitionem accidentium.

Supremum infimi est vel attingit infimum supremi: & Infimum supremi est supremum infimi. *Axioma est commune Philosophis teste Rubio* 2. *de Angelis Quæst*.7. *Num*.67. ubi illud pluribus explicat. Patet in omnibus, quæ inter se contigua sunt & quæ inter se certum ordinem includunt. Sic infimum cœli Saturni & supremum cœli Jovis, & infimus ex Angelis, quoad substantiam, est supremus, respectu Hominis, & Homo, qui est infimus creaturarum rationalium, est supremus, respectu sublunarium, & ab utrisque aliquid participat, cum Angelis intelligere, cum brutis sentire.

Tempus omnia consumit: *Ex Aristotelis* 4. *Phys. textu* 117. ubi ait: illa, quæ semper sunt, non esse, nec contineri in tempore. Hæc locutio intelligenda est per synecdochen, continens pro contento: non quod

quod ipsum tempus, quod consistit in motu cœli, aliquid consumat, sed quia hoc ipso, quo res tempore concluduntur, paulatim per se & contrariorum agentium violentiâ consumuntur.

Totum omne est majus sua parte: *Sic Philosophi omnes.* Est hoc axioma per se notum: quia totum includit entitatem unius partis, & insuper partes reliquas. Hærent tamen Tyrones, quando sic objicitur: Si quis haberet digitum instar magni trunci, pars illa, quæ est digitus, esset major suo toto, sive isto homine, &c. Sed respondetur, digitus ille esset major isto homine, spectato seorsim absque digito, sic conceditur: digitus esset major toto homine spectato simul cum illo suo digito, sic negatur: ergo & in hoc verum est axioma.

Tria sunt omnia: *Aristotelis 1. de Cœlo. textu 1.* Numerus Ternarius dicitur perfectissimus, quia in eo reperitur ratio principii, medii, & finis. Dicitur etiam omnia, hoc sensu, quia ut denominatio illa, *omnes*, vel *omnia* possit aliquibus convenire, non sufficit esse unum vel duo, tunc enim dicimus ambo, non omnes, rectè autem dicimus, omnes tres. Rectè hoc usurpatur de Trinitate in divinis, quia illa est omnium instar, perfectione, virtute, bonitate, &c.

Natura abhorret à Vacuo: *Arist. Sect. 8. Problem. 9.* Hoc est, corpora contingua divelli se non patiuntur, nisi aliud intercedat quod impediat vacuum. Et hinc per canales erectos in motu anthliæ ex puteo aqua extrahitur: & folles, obducto foramine, diduci se non patiuntur. Causa ulterior hujus horroris refunditur in illud, *Nihil agit indistans*, de quo suprà, quia agens creatum est limitatæ virtutis, adeoque debet in corpus proximum suam actionem diffundere.

Verum vero non est contrarium: *Ita passim Philosophi.* Quod dicitur de *Verò*, accommodatur etiam *Bono* in genere virtutis, hoc modo: *Una virtus alteri non est contraria.* Ratio de *Vero* est, quia omnis veritas nostra est participatio quædam veritatis æternæ, quæ est incommutabilis, quod intelligitur etiam de omni veritate revelata: & hinc etiam omnis definitio Ecclesiæ de veritate, aut falsitate alicujus doctrinæ est irrevocabilis.

Violentum nullum est perpetuum: *Aristoteli 2. de Cœlo textu 18.* Quia violentum est quod fit ab extrinseco, passo resistente; ideoque fit contra naturam, cujus vires, cum sint limitatæ nequeunt violentiæ perpetuæ resistere. Intellige, nisi ab aliqua potentiore causa perpetuò conserventur, sicut damnati in inferno in statu violento in æternum permanebunt.

Dato uno absurdo cætera accidunt: scilicet absurda: *Aristotelis 1. Phys. textu 10.* Quia in scientiis posito uno falsò fundamento, & falsitate pro veritate admissâ, plures falsitates sequi necesse est, ut si admittas Filium in divinis esse minorem Patre, cogeris etiam admittere illum non esse Deum, ab æterno &c. Valet etiam in moralibus, ut si admittas hominem non esse in agendo liberum, admittes etiam non mereri pro virtutibus præmium, neque pro sceleribus supplicium.

Universale aut nihil est, aut posterius est singularibus: *Aristoteles de anima, textu 8.* Ubi ait, animal universale aut nihil est, aut posterius: agens enim contra Platonem volentem universale, qua tale, existere à parte rei ante mentis operam: adeoque illud *posterius* significat, post mentis operam, uti exponit Toletus *textu 8. de anima.* Unde etiam per *nihil*, tantùm intelligit nihil existens ante singularia.

Universalia sunt æterna, incorruptibilia, & immutabilia. *Est Philosophis commune axioma, etiam apud D. Thomam 1. p. Quæst. 16. Art. 7.* Intellige, universalia esse æterna, & immutabilia objectivè, sive in statu existentiæ possibilis, sic homo esset semper universale, etsi nullus homo in individuo unquam existeret: quia illud prædicatum specificum, animal rationale, nullam ab æterno involvit contradictionem, sive repugnantiam in ordine ad actualem existentiam.

TERMINI
DISTINCTIONUM PHILOSOPHICARUM,

Pro aliis etiam Scientiis explicati.

Duplex est horum cum præcedentibus usus & utilitas singularis. Primò, *pro illis, qui ante studium Theologiæ, aut Juris, operam Philosophiæ non navarunt. Qui si cum dialectica præceptis, horum singula instar Compendii sæpe & studiosè recolant, nihil sibi magnopere, quoad communem Philosophiæ usum, deesse experientur.* Secundò, *pro illis, qui Philosophiæ à longiori tempore utcumque studuerunt, ut possint scientiam illam hoc brevi Compendio recolere & renovare. Et in hunc finem claram in his brevitatem sectamur, ne ipsarum Distinctionum nimia distinctio Lectorem magis confundat, quàm utiliter instruat.*

Absolutè, & respectivè. Absolutè sive simpliciter, & secundùm quid. Essentialiter, & accidentaliter. Per se, & per accidens.

Absolutè dicitur Res talis, quando in se habet naturam, vel accidens quod requirit talem denominationem: sic homo dicitur absolutè rationalis, & paries dicitur *absolutè* albus. *Respectivè* verò res dicitur talis, quando non habet in se tale quod diximus prædicatum, sed tantùm sic denominatur, si cum alia re comparetur: sic vir parvæ staturæ *respectivè* dicitur magnus, si comparetur cum puero, non verò si cum gigante.

Absolutè aliquando idem est quod *simpliciter*, quando sine addito, aut limitatione potest res denominari talis. *Secundum quid* autem res dicitur talis, quando vel secundum parvam sui partem, vel tantum cum additâ particulâ restringente talis denominatur. Sic Æthiops non denominatur absolutè albus, sed benè secundum quid, scil. dentes: & *Imago* hominis dicitur *homo* secundum quid, scil. secundum solam repræsentationem.

Essentialiter dicitur aliquod prædicatum convenire subjecto, sine quo subjectum nec esse nec concipi potest, sive, quod ingreditur primarium rei conceptum, *ut rationale* respectu hominis. Illud autem dicitur *accidentaliter* convenire, sine quo res saltem concipi potest: sive, quod non est de primario conceptu illius quod in unaquaque re est primum & radicale fundamentum cæterorum prædicatorum, quæ in tali re inveniuntur, quo modo etiam risibile tantùm accidentaliter homini convenit, etsi sola ratione ab ejus essentia distinguatur.

Per

Per se id dicitur convenire rei, quod ex natura ipsius rei convenit, seu ex principiis intrinsecis. Sic v.g. homini conveniunt *per se* omnia prædicata quæ ipsi sunt essentialia, vel etiam propria quarto modo: & quæ necessario comitantur naturam v.g. esse natura sua bipedem. *Per accidens* autem id convenit rei quod convenit ei accidentaliter & non necessariò, seu quod convenit ei quasi casu, & aliunde. Sic Logicus *per se* est Philosophus, per accidens autem est albus, pius, nobilis. *Per se* quandoque idem est, quod propter se & ex professo: *Per accidens* autem, idem quod propter aliud. Sic Logica *per se* agit de operationibus Intellectus, per accidens autem de signis, vocibus &c.

Res in actu & potentia. In actu primo, & in actu secundo: In actu exercito, & in actu signato: De potentiâ Dei ordinariâ, & de potentiâ absoluta: Adæquate & inadæquatè: Extensivè & intensivè: Realiter & intentionaliter: Positive, & negative.

ACTU esse res dicitur, quando de facto est extra suas causas, id est, quando à suis causis producta est, ut exsistat. POTENTIA, vel in potentia res dicitur esse, quæ quidem non existit, sed tamen potest existere: Sic Antichristus est potentiâ, etiam hodie.

ACTUS primus, est ipsa potentia v.g. videndi, intelligendi &c. *Actus vero Secundus*, est actio elicita à potentiâ: unde in actu *Primo*, dicitur quis operari, quando habet potentiam operandi; in actu verò *Secundo*, qui de facto operatur. Sic dormiens dicitur videre vel discurrere in actu primo, tum verò videre vel discurrere in actu secundo, quando de facto aliquam visionem aut argumentationem elicit.

ACTUS SIGNATUS dicitur, 1. Quando actus in propositione significatur expresse, id est, quando expressis & signantibus verbis dicitur talem actum competere alicui rei: Etiamsi ille actus in propositione illa, non exerceatur. *Actus vero exercitus* dicitur quando actus exercetur reipsa, etiamsi expresse seu signanter non dicatur exerceri, v.g. quando dicitur: Petrus est doctus: hîc doctrina prædicatur de Petro in actu *exercito*, id est, actus prædicationis seu affirmationis de Petro verè exercetur. Quando vero dicitur: de Petro affirmatur vel prædicatur doctrina: Tũ est actus signatus; & doctrina de Petro prædicatur in actu signato, id est, signantibus verbis exprimitur quod actus prædicationis doctrinæ competat Petro, quæ tamen prædicatio non exercetur in ista propositione.

Sic etiam Superior aut Pastor sobriè & castè vivens concionatur suis *in actu exercito* de sobrietate & castitate. Quando autem verbis aut signis commendat Sobrietatem, concionatur de sobrietate & castitate *in actu signato*.

Per potentiam Dei ORDINARIAM id dicitur fieri, quod potest fieri secundum legem & decretum ordinarium Dei, quod ille statuit servare circa res creatas. Per *potentiam vero Absolutam Dei*, id dicitur posse fieri, quod abstrahendo ab omni libero decreto Dei, & à cursu rerum Ordinario, à Deo potest fieri. Unde per absolutam Dei potentiam dicitur omne id posse fieri, quod non involvit contradictionem: Sic per potentiam Dei absolutam absque omni studio potes hodie Aristotelem doctrinâ Philosophicâ superare, non tamen de potentia ordinaria.

ADÆQUATE sumitur res quando integrè & totaliter accipitur. Sic homo adæquatè sumptus est animal rationale. *INADÆQUATE* verò sumitur res quando sumitur partialiter. Sic homo inadæquate conceptus, est animal, & physice solum corpus, vel sola anima.

REALITER seu primò-Intentionaliter sumitur res, quando consideratur prout est à parte rei, & non ut vestita est quasi extrinsece aliqua Intentione, sive conceptu circa eam versante. *Secundò-Intentionaliter* sumitur res, quando res sumitur simul cum cognitione; & tota ratio cur prædicatum ei conveniat, est, quia circa rem præcessit actus intellectus. Sic homo, & animal sumuntur realiter, seu primo Intentionaliter, quando dico: Petrus est homo: Leo est animal: Sumuntur vero Secundò-Intentionaliter, quando dico: Homo est species: Animal est genus: quia denominationem speciei aut generis habent ratione conceptus generici aut specifici.

EXTENSIVE & INTENSIVE dicuntur potissimum de qualitate, aut quantitate: Extensio enim qualitatis v.g. caloris tunc fit quando calor extenditur ad plures partes subjecti. Intensio vero tunc fit, quando in eadem parte subjecti ponuntur plures gradus qualitatis v.g. caloris. Gradus autem communiter assignantur octo: ita ut qui octo Gradus v.g. caloris habet, dicatur habere intensissimum calorem. Sic manus calida ut sex: est intensive magis calida quam totum Corpus calidum ut quatuor, sed tamen extensive magis est calidum quam illa manus per se sumpta.

POSITIVE res dicitur aliqua talis, quando in illa vere reperitur forma denominans. Sic mel dicitur dulce positive, quia dulcedo vere est in melle. *Negativè* verò aliquid dicitur tale, quando caret solum formâ contraria. Sic omne id dicitur esse dulce negative quod non est amarum. Et puer dicitur probus negativè qui nihil committit improbitatis.

Directe, indirecte: Directe & reflexe: In recto, & in obliquo: In sensu composito & diviso: Materialiter & formaliter. Specificative & reduplicative. Formaliter, virtualiter, eminenter, radicaliter.

DIRECTE id intendi dicitur in quavis actione quod primario, & ratione sui intenditur, *Indirectè* verò, id quod tantũ ratione alterius intenditur & quasi per accidens. Sic Logica directè agit de operationibus intellectus: indirecte vero de signis, vocibus &c. Item in moralibus, directè dicitur intendere homicidium, qui illud mandat, *indirectè*, qui illius aliquam causam ponit. *Directè*, ut opponitur *Reflexè*, quando res cognoscitur primò in se, non in alia cognitione de illa habita.

In recto, & in obliquo importari, maximè dicuntur de terminis connotativis & relativis. Significari itaque *in recto* idem est quod in enunciatione significari identificatum cum subjecto. Illud autem significatur *in Obliquo*, quod nõ significatur identificari cum subjecto, sed tantum esse aliquid pertinens ad subjectum, vel ad rectum ipsius prædicati. Ut in hoc termino *albus*, significatur

ficatur res quæ est alba in recto, albedo vero in obliquo: Hinc in prædicatione quâ dico, *paries est albus*: identifico rem quę est alba cum pariete, non vero identifico albedinem cum pariete: Vera enim est hæc propositio: paries est res habens albedinem; Falsa autem altera, paries est albedo.

Sensus compositus alicujus propositionis dicitur, quando fit compositio prædicati cum subjecto secundum significata formalia utriusque. Ut cum dico: Logicus est Philosophus, scilicet, ut Logicâ præditus: Item, Justus est beatus, scil. manens justus. Sensum autem *Divisum* tunc habet propositio, quando prædicatum convenit subjecto ratione tantum significati materialis. Ut cum dico: *Album potest esse nigrum*; hæc enim propositio *in sensu composito* est falsa; sensus enim compositus est, album manens album posse esse nigrum, sive albedinem & nigredinem posse esse simul in eodem subjecto: In sensu autem *DIVISO* propositio illa est vera; Tunc enim sensus est: Album, seu id quod est album non tamen manens album, posse esse nigrum.

MATERIALITER & *FORMALITER*, variis modis sumitur. 1. *Materialiter dicitur* prædicatum convenire subjecto, quando convenit ratione materię, sive subjecti. Sic dicitur *album*, v.g. lac, materialiter, non formaliter dulce. *Formaliter* verò convenire dicitur, quod convenit ratione formæ: sic album formaliter, sive ut album, est disgregativum visus. Quæ distinctio etiam locum habet, quando prædicata sunt realiter eadem, & tantum ab intellectu concipiuntur per modum materiæ & formæ; Sic in sensu *Materiali*, sive identico, animal est rationale, quia animal & rationale sunt eadem res, *Formaliter* autem, seu in sensu formali, animalitas non est rationalitas, sunt enim formalitates diversæ in conceptu.

II. *Materialiter* quandoque idem est quod identicè, seu *specificativè*. *Formaliter* autem quandoque idem est quod *reduplicativè*: quod exprimi solet per particulam *quatenus*, *in quantum*, *qua talis*, *&c.* Ita homo formaliter seu reduplicativè est rationalis, quia possum reduplicare dicendo homo quatenus homo est Rationalis. Si autem dicam: homo quatenus homo est Philosophus, erit falsa propositio in sensu formali, sive reduplicativo.

III. *Formaliter*, *virtualiter*, *eminenter*, dicuntur de causis prout continent perfectionem sui effectus: Effectum enim, seu perfectionem sui effectus, tunc dicuntur causæ continere *Formaliter*, quando illa entitas effectus, quam producunt, reperitur in ipsis causis. Sic *ignis* dicitur *Formaliter calidus*, quia calorem, quem producit, etiam in se continet. *Virtualiter* autem dicuntur causæ continere effectum, quando possunt effectum illum producere, licet entitas effectus in ipsis causis non reperiatur: sic piper, aut vinum virtualiter dicitur calidum, quia potest in homine calorem causare, licet vinum actu in se calorem non haberet.

Denique *Eminenter* causa tunc dicitur continere effectum, quando non æquivalenter tantùm & virtualiter effectum continet, sed etiam est multo perfectior effectu, sublatis scilicet imperfectionibus quæ sunt in effectu. Sic sol *Eminenter* est calidus, quia & virtutem habet producendi calorem, & est calore perfectior. Item Deus *Eminenter* continet creaturarum perfectiones, quia sublatis imperfectionibus eas in se continet ut causa perfectissima.

IV. *Formaliter* sumitur effectus, quando spectatur secundum se: *Radicaliter* autem vel fundamentaliter, quando spectatur secundum causam, radicem, vel fundamentum. Sic *Risibile* sumptum formaliter est proprietas hominis, & à rationali distinguitur: Risibile autem sumptum radicaliter est idem quod rationale. Nam rationalitas est causa sive radix prima risibilitatis.

V. *Formaliter* etiam subinde significat idem quod per se, sive essentialiter; ita ut prædicatum quod dicitur convenire subjecto formaliter, sit in recto de definitione subjecti. Sic homo est formaliter animal: uti & rationalis; non vero hoc sensu homo est formaliter risibilis, vel albus, quia hæc hominis definitionem aut essentiam non ingrediuntur.

CAP. VIII.

Authores varii, etiam Recentiores in Philosophiam universam.

EX singulis Scholis & Nationibus aliquos annoto tam antiquos quam recentiores, qui in Philosophiam ferè universam scripserunt, ut hujus scientiæ studiosus non ignoret aliquos celebriores Scriptores, quorum notitiam aut delectum habere, pro sua vel aliorum institutione commodissimum experietur.

S. Thomas Aquinas Doctor Angelicus, in libros de cœlo, Mundo, & alios in illius Operibus etiam Theologicis passim explicatos.

Joannes Duns Scotus Doctor Subtilis Ordinis Seraphici, in Philosophiam universam.

Cursus Complutensis PP. Carmelitarum Discalceatorum.

Ægidii Romani, Ordinis S. Augustini, Philosophia.

Guilielmi Philippi Lovanii in col. Liliensi olim Professoris, Philosophia, in qua modernæ etiam opiniones explicantur.

Guilielmi van Sichem Ordinis S. Francisci Philosophia percommoda, etiam recentiora complectens.

Francisci Bonæ Spei Ordinis Carmelitarum Calceatorum, Cursus Philosophicus.

Emanuelis Maignan Ordinis Minimorum, Philosophia nova, sive cursus Physicus recentioribus multum insistens.

Honorati Fabri Societatis *JESU* Philosophia & maximè Physica methodo etiam nova.

Francisci Suarez Societatis *JESU*, Metaphysica amplissima.

Scripsit etiam in Philosophiam *Casimirus Tolosas*, Ordinis Capucinorum.

Antonius Gaudinus, Gallus. *Raymondus Mailhet*, Gallus. *Joannes à S. Paulo*, Hispanus. *Scipio Claromontanus*, Italus.

Cenelmus Digbæus, Anglus, in Philosoph. observationes plurimæ novæ & ingeniosæ, & demonstratio immortalitatis animæ.

Petrus Gassendus, Gallus, in Philosophiam exquisita plurima.

Gemma Frisius ex Acad. Lovan. de cœlo &c.

Libertus Fromondus, ex eadem, Meteora, & Aristarchus.

N. Fournerc, Ord, Oratorii in Philosoph.

Conim-

Conimbricensis cursus Philosophiæ Col. Societatis *JESU*, Eman. Goez.

Thomas Cajetanus Ordinis Prædic. in Philosophiam plurima in comment. ad D. Thomam.

Chrysostomus Javellus, ejusdem Ordinis Prædicatorum, Philosophia Rationalis, Naturalis, Moralis.

Nicolaus Colbertus in Gallia Episcopus, Philosophia vetus & nova nuper edita.

Roderici de Arriaga Hispani Lucronensis Societatis *JESU*, Cursus Philosophiæ universæ, editus anno 1632. Ex eadem Soc. seq. *Francisci Oviedo* Hispani Madritensis Philosophia universa, anno 1640. *Bartholomei Amici* Itali, in universam Aristotelis Philosophiam disputationes anno 1649. *Thomæ Comptoni* Angli, Philosophia universa in Col. Angl. Leodii, anno 1666. *Balthasaris Tellez* Lusitani, Ulyssiponen. summa universæ Philosophiæ, anno 1675. *Cosmæ Alamanni* Mediolanensis, summa Philosophiæ ex D. Thomæ doctrina, anno 1634. *Francisci Alphonsi* Hispani, Philosophiæ universæ anno 1649. *Francisci Freyre* Lusitani, Philosophia universa Tomo unico, anno 1614. *Alphonsi de Penafiel* Peruani, Cursus Philosophiæ, anno 1657. *Magini Pasti*, Hispani, Cursus universæ Philosophiæ, anno 1659. *Petri Hurtadi de Mendoza* Hispani Commentarii in Philosophiam universam, anno 1651. *Richardus Lyncæus* Galviensis, Hibernus, Philosophiam universam edidit in Hispania circa annum 163?. &c.

Materiæ quædam singulares & raræ. *Ferdinandi Castrelli* Gaditani *Soc. JESU*, Magia naturalis, anno 1667. Ex eadem *Athanasii Kircheri* Germani, de Arte magnetica anno 1681. *Georgii Fournier* Galli, de arte navigandi anno 1652. *Ioannis Baptistæ Ferrarii* Senensis, Flora, sive, de cultu florum anno 1655. *Matthæi Riccii* Maceratensis, de Elementis anno 1610. *Nicolai Cabei* Ferrariensis, Philosophia magnetica &c. anno 1650. *Ioannis Eusebii Nirenbergii* Madritensis, Curiosa Philosophia, Thesaurus mirabilium Naturæ, de Antipathia & Sympathia, anno 1638.

RECENTIORES ALII.

RENATUS *Cartesius* natione Gallus: professione Laicus: ab ineunte ætate Mathesi & Philosophiæ incubuit, postea militiam secutus est: sed hac relictâ ad studia est reversus, in quæ ut liberius incumberet; relictâ patriâ, in Hollandiam ad Egmontium venit, ibique viginti quinque annis commoratus est. Post hæc Parisios reversus, multis, etiam in Aula, in pretio fuit. Sed cum Urbs tam frequens studiorum otio non faveret, & à Christina Sueciæ Regina multum solicitaretur, ad eam in Sueciam profectus est; sed non diu ibi commoratus, in Urbe Regia Stokolmii post paucos menses obiit anno 1650. ætatis suæ anno 54. Corpus ejus inde postea translatum, & in templo S. Genovevæ Parisiis sepultum est. Vir erat Cartesius multum resoluti, & satis elegantis ingenii; adeò ut varia etiam pridem exoleta, quadam novitatis specie multum exornaverit. In suis Mathematicis passim ab omnibus, in Philosophicis ab aliquibus, in paucis Scholis, & non per omnia, recipitur: ab illo hi passim dicuntur Cartesiani, sive Corpusculatores, ut distinguantur à Peripatheticis, qui Aristotelicis principiis potius adhærent: aliquos ex utraque parte novos Scriptores mox referemus.

Edidit *Cartesius*, Meditationes primæ Philosophiæ, & Principia, & Methodos, & Passiones animæ; Item, Meditationes Metaphysicas, & varia Geometrica. Post mortem editi sunt duo Tomi Epistolarum; & aliquid additum tractatui ejus de Homine.

Dissidet plurimum Cartesius à doctrina communi inter Peripatheticos, circa Prima Philosophiæ Principia, existimans suas Idæas esse firmiores. Et in his contra eosdem statuit demonstrationem Dei, in eo quod habeamus claram Idæam entis à se. Discrepat etiam circa naturam & numerum Elementorum. Circa materiam & formam tam in animatis, quam inanimatis, quam statuit in varia variorum corpusculorum dispositione. Circa actionem, & efficientiam novæ entitatis per causas secundas. Circa essentiam corporis naturalis, quam ponit in extensione actuali, & penetrabilitatis experte. Circa spatia realia sive extensionem Universi, quam statuit indefinitam. Circa Vacuum, quod asserit absolutè esse impossibile. Circa qualitates Peripatheticas, quales nullas admittit: nec quantum apparet entitates Modales à Modificatis realiter distinctas. Circa Motum corporum, quem statuit de novo nullum fieri, sed eundem qui à mundi exordio fuit, corporibus motis communicari. Circa Animatorum sensationes, quas vult non in aliis membris fieri, sed in cerebro, sive glandula pineali: plura alia docet prædictis annexa.

Contra Cartesii Principia scripsit ex Acad. Lovaniensi Professor in Pædagogia Castrensi librum cui Titulus, *Cartesius seipsum destruens.* In Academia Duacena illa passim non recipiuntur: uti nec in Academiis Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ. Illa quoque in multis insectatur *Gassendus, Moria, Sorberius*, & plures aliique infra. Ex Academia Leydensi vehementer contra illa agit *Fridericus Spanhemius* Professor in libro, de novissimis circa res sacras in Belgio dissidiis, ubi circa paginam 76. citat plurimos Scriptores, & variarum Academiarum *Decreta* contra illa Principia tanquam in ordine ad Atheismum, &c. nimis periculosa, sic ille fusius.

Non pauci tamen varia ejus Principia in suis etiam Scriptis tuentur & alii varia naturæ Experimenta pro iis elucidandis operosè examinant. Eo conducunt *Roberti Boyle* Scriptoris Angli, Paradoxa Chymicophysica, & Hydrostica: item, de coloribus, Historia fluiditatis & firmitatis, Experimenta physico-mechanica, &c. Item *Jacobi du Hamel* Tractatus de Corporum affectionibus anno 1679. Pro doctrina Cartesii positive varia scripsit *Jacobus Robault* in tractatibus Physicis anno 1672. *Gulielmus Philippi, Callii, Cordemaii, Clerselier, Antonius le Grand.*

Sed contra Cartesium porrò scripsit *La Grange*, Ordinis Oratorii: & in variis *P. Honoratus Fabri.* Item *P. Ignatius Gasto Pardies, P. Dinetus, P. Stephanus Natalis*, Gallus, in Physicam veterem & novam. Postremò *D. Ludovicum de la Ville* in suo Libro gallicè contra Carthesium, dedicato Archiepiscopis & Episcopis Galliæ, ubi in Dedicatione adducit Decretum Regis Christianissimi in Concilio status habito Vercellis die 2. Augusti anno 1675. in quo declarat opiniones Cartesii posse deordinationem in Regno causare, quam expedit omnino prævenire; ac notum facit universitati Parisiensi se cupere, ut maneat in resolutione suscepta, & hactenus conservata istas opiniones non recipiendi. Exhibet insuper Litteras Regis prohi-

bentis, ne Andegavi doceantur aut sustineantur opiniones in principiis Cartesii fundatæ, quibus porrò injungitur istius loci Intendenti, ut executioni manus adhibeat: hæc ille fusius.

Extat Decretum Romanum sacræ Congreg. Indicis datum in Palatio Apostolico Quirinali anno 1663 in Indice Librorum prohibitorum sub Alexandro VII. quo decreto prohibentur &c. donec corrigantur varii libri Renati Cartesii, ut de prima Philosophia, & pluribus aliis ejus libris expressis in illo Decreto, cujus & hic exemplar habemus. Sed hæc hactenus abundè pro utili notitia totius Philosophiæ etiam modernæ.

CAPUT IX

SCIENTIÆ MATHEMATICÆ.

Partes, Axiomata, Ortus, Auctores.

PArtes sunt: Geometria speculativa, & practica. Arithmetica, Algebra, Astronomia, Cosmographia, In sphæram, Astrolabium, Optica, Catoptrica, cylindrica, & Annularia, Architectura militaris, Horologia solaria, & alia practica.

Ex Mathesi, quia Philosophiæ germana est, pauca hic Axiomata Geometrica ad aliquam ejus notitiam delibandam adjicio.

Quæ eidem sunt æqualia, & inter se æqualia sunt: *Est Euclidis, & seq.*

Quod uno æqualium majus, aut minus est, majus quoque aut minus est altero æqualium, & contra.

Si æqualibus addas æqualia, tota erunt æqualia.

Si ab æqualibus demas æqualia, quæ remanebunt erunt æqualia.

Si inæqualibus addas æqualia, tota erunt inæqualia.

Si ab inæqualibus tollantur æqualia, quæ remanent erunt æqualia.

Omnes Anguli recti inter se æquales sunt.

Parallelæ lineæ communi perpendiculo utuntur.

Duæ rectæ lineæ spatium non comprehendunt.

Duæ rectæ lineæ nequeunt habere segmentum commune: & omnes rectæ punctualiter se intersecant.

Mathematicus abstrahit à Materia.

Indivisibile additum indivisibili non facit majus.

Quolibet numero sumi potest major.

Omnis numerus seipsum metitur per unitatem.

Hæc sufficiant ad gustum aliquem hujus scientiæ, quam ejus Cultores ex Josepho *Lib. 1. Cap. 3.* tradunt, ut omnium antiquissimam originem duxisse ex nepotibus Seth, qui cœlorum ordinem, & syderum cursus primi observaverint. Ex his autem post diluvium emanasse ad Assyrios & Chaldæos, postea ad Græcos, & præcipuè excultam à *Pythagora* Philosophorum antiquissimo, uti & à *Democrito, Platone, & Aristotele*, & maximè ab *Archimede*, quem humanæ subtilitatis Apicem appellant.

Post Christum anno 70. *Claudius Ptolomeus* in Astronomia summus, & admirandus fuit, quem per longam temporum seriem secuti sunt alii, ac demum *Euclides*, cujus Scripta nunc præcipuè in Scholis mathematicis traduntur, atque ante illum repertam esse admirabilem illam artem quam *Algebram* dicimus, sed ab aliis recenter magis excultam, agnoscit noster *Andreas Tacquet*, qui & ipse in hac Provincia Flandro-Belgica non ita pridem eam Scientiam Scriptis illustravit: uti & *P. Georgius à S. Vincentio*, ac *P. Ægidius Gottenier*, qui & Romæ Mathesim multis jam annis summa cum laude publicè profitetur.

Scriptores quidam alii in Mathesim tam antiquiores, quam recentiores.

Petri Herigonii, Cursus Mathematicus in 6. Tomis in 8. Parisiis anno 1644.

Francisci à Schooten Exercitationum Mathematicarum Libri 5. in 4. Lugduni Batavorum anno 1657.

Gemma Frisius, Lovan. de Principiis Astronomiæ. Ejusdem Cosmographia in 4. Antverpiæ anno 1584.

Guidi Ubaldi, Problemata Astronomica. Venet. anno 1609.

Joannis de Sacro-bosco Sphæra, cum scholiis Junctini, in 4. Antv. anno 1573.

Ismaelis Bulliardi, Astronomia Philosophica. Parisiis anno 1645.

Roberti Flud, Microcosmus & utriusque Cosmi historia, anno 1619.

Christophori Clavii Germani ex Soc. *JESU* Operum Mathematicorum Tomi 4. anno 1612. Ex eadem *Soc. Andreæ Arzet* Germani, Clavis Mathematicæ, anno 1675. *Bernardini Ginnari* Itali, Tabulæ perpetuæ horarum ortus & occasus solis, anno 1617. *Christophori Scheineri*, Germani, Disquisitiones Mathematicæ, de Controv. novis, anno 1611. *Godefridus Franckenius* Prov. Flandro-Belgicæ, Problemata optica, anno 1630. *Theodori Moretti* ejusdem Provinciæ Antverp. Propositiones Mathematicæ de Celeri & Tardo, Naturæ & Armorum, anno 1635. *Hugonis Sempilii*, Scoti, S. J. de Mathematicis disciplinis Lib. 12. & Dictionarium Mathematicum, an. 1654. *Joannis Lantz*, Germani S. J. Institutionum Arithmeticarum Libri 2. anno 1638. *Josephi Blancani*, Itali S. J. Dissertatio de rerum Mathematicarum natura, sphæra mundi, &c. anno 1624. *Matthæi Riccii*, Itali S. J. Cosmographicæ, & Astrologicæ præceptiones &c. anno 1610. *Andreæ Tacquet* Antverp. de quo supra, in Mathesim ferè universam opera exquisitissima in 8. *Francisci Aguillonii* Bruxellensis Soc. *JESU*, Opticorum Libri 6. Obiit Antverpiæ anno 1617.

CAP. X.

THEOLOGIÆ UNIVERSÆ

Partes, Ordo, Materia, prout in cursu Theologico per singulos annos distribuuntur.

THeologia prout in Scholis nunc usurpata, primam ferè originem, & ordinem accepit à *Petro Lombardo*, qui dicitur, Magister Sententiarum. Fuit hic vir eximiè doctus, Universitatis Parisiensis decus, & oraculũ, natus in Lombardia, inde dictus Petrus Lombardus, postea creatus Episcopus Parisiensis: obiit ibid. An. 1164. Scripsit & digessit Theologiam in Quatuor Libros Sententiarum, quos varii infra referendi suis Comentariis illustrarunt. Sed nemo clarius & illustrius quam *D. Thomas Doctor Angelicus*, qui præterea edidit sumam Theologicam, excellenti ordine & methodo digestam in Primam partem, Primam secundæ, Secundam secundæ, & Tertiam partem, quem ordinem jam passim Scholæ sequuntur. Vixit & floruit centum circiter annis post Lombar-

Lombardum: Obiit 7. Martii An. 1274. ætatis suæ An. 50. In Sanctorum numerum relatus à Joanne 22. An. 1323. & Doctoribus Ecclesiæ adscriptus à Pio V. Anno 1567.

Hoc igitur ordine deductas omnes Theologiæ Partes, uti jam in Scholis traduntur, supra reperies *Tom. 2. Part. 1.* per totam.

Ordo Cursus Theologici in singulos annos distributus.

Theologia Scholastica ubi per quadriennium à duobus Professoribus tota traditur;

Primò An. dictatur manè, de Deo uno, & trino & de Angelis. Dictatur à meridie, de Justitia & Jure ab altero Professore.

Secundo Anno manè, de Incarnatione. A meridie, de Beatitudine, & Actibus humanis.

Tertio Anno manè, de Sacramentis in genere, & tribus primis in specie, Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia. A meridie, de Peccatis, Legibus & Gratia.

Quarto Anno manè, de Pœnitentia, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio. A meridie, de Fide, Spe, & Charitate.

Cursus Theologiæ *Moralis* ubi per triennium absolvitur; Primò Anno manè dictatur, de Deo, & Religione; A meridie, de Justitia & Jure.

Secundo Anno manè, de Incarnatione, & Actibus humanis; A meridie, de Sacramentis in genere, & de Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Extrema unctione, & Ordine.

Tertio Anno manè, de Peccatis, Legibus & Gratia; A meridie de Pœnitentia, Censuris, Matrimonio. Materiam de Fide, Spe, & Charitate tertio Anno commodè tradit idem qui Scripturam profitetur.

CAPUT XI.

Auctores in Theologiam Antiqui, & Recentiores.

In quatuor Libros Sententiarum Petri Lombardi, de quo supra, scripsit ex Ordine Prædicatorum *D. Thomas, Albertus Magnus, Guilielmus Durandus, Joannes Capreolus* in libros sentent. Tom. 4. &c.

Ex Ordine S. Francisci *Joannes Duns Scotus, S. Bonaventura, Alexander Alensis,* Petrus Aureolus Card. *Petrus Posnaniensis* Comment. in libros Sentent. Scoti. *Hugonis Cavelli* in libros Sentent. Scoti, Annotationes & Scholia, &c.

Ex Ordine S. Augustini *Ægidius Romanus, Thomas, Argentina, &c.* Ex alii varii, ut *Joannes Major* Doctor Paris. scripsit in 4. Sentent. An. 1509. *Guilielmus* Estius Doctor Duacenus in 4. libros Sentent. Tom. 4. An. 1616. *&c.*

Theologiam universam ordine novo jam in Scholis passim recepto scripsit præclarè D. Thomas in sua Summa, de qua Cap. præcedentis initio. Post illum, & in illius Summam ex omnibus Scholis, & Nationibus Theologiam ediderunt plurimi, ex quibus hic conor, prout occurrunt, aliquos notiores adducere: *Thomæ Cajetani* Card. Ordinis Prædicatorum commentaria in Summam D. Thomæ. Collegii Salmanticensis in Hispania *Patrum Discalceatorum* Cursus Theologicus editus Madriti Anno 1631. *Andreæ Duvallii* Doct. Parisiensis in D. Thomam Tomi 2. An. 1636. *Joannis Wigers* D. Lovaniensis Theologia Universa An. 1629. *Francisci Sylvii* D. Duacensis Commentarius in D. Thomam An. 1618. *Joannis Malderi* Episcopi Antverpiensis Opera Theologica in 1. partem, 1. secundæ &c. An. 1616. *Francisci Bonæ Spei* Belgæ ex Ordine Patrum Carmelitarum Calceatorum, Cursus Theologicus. *Alexandri Pesantii* Romani, Commentaria brevia in Summam D. Thomæ. *Bartholomæi de Medina* Ordinis Prædicatorum Commentarii Scholastici Tom. 2. A. 1618. *Dominici Scoto* Ordinis Prædicatorum Opera Theologica, & in 4. Sentent. A. 1598. *Dominici Bannez* Ordinis Prædicatorum Opera Theologica Tomi 3. A. 1614. *Guilielmi Herinx* ex Ordine S. Francisci Episcopi Iprensis, Summa totius Theologiæ Scholasticæ & Moralis, A. 1660.

Caroli Josephi Tricassini ex Ordine Patrum Capucinorum, Opera Theologica, cum 80. rationibus porissimum ex S. Augustino pro vera arbitrii libertate. *Eligii Bassæ* Opera Theologica, & *Lud. Cassensis* ac *Lud. à Dola* de concursu Dei, ex eodem Ordine. *Joannis Driedonis* Lovanii Operum Theologicorum Tomi 4. A. 1656. *Joannis Pauli Nazarii* Ordinis Prædicatorum in D. Thomam Tomi 4. A 1621. *Pacis Jordani* Opera Theologica Tomi 3. A. 1650. *Petri à S. Josepho* Idæa Theologiæ speculativæ & moralis in 12. A. 1640. *Philippi Gamachæi* D. Sorbon. summa Theologica, Parisiis A. 1627. *Raphaelis Aversa* Opera in Partes Theologiæ plerasque.

Matthæus Kellisonus Anglus D. Duacenus in 3. partem D. Thomæ. *Alphonsus Curiel*, Salmanticensis in D. Thomam. *Guilielmus Mercerus* in Acad. Lovaniensi, commentaria in 3. partem D. Thomæ. *Theodorus Smising* ex Ordine S. Francisci de Deo uno & trino, Tomi 2. *Ægidius de præsentatione*, Lusitanus, ex Ordine S. Augustini, de Beatitudine corporis Tomi 3.

Thomæ Hurtado Ordinis Prædicatorum, Resolutiones Morales & Scholasticæ. *Joannis Baptistæ Gonet* Ordinis Prædicatorum, Clypeus Theologiæ Thomisticæ. *P. Contenson* ejusdem Ordinis Theologia recentior. Ex eodem Ordine Prædic. in varias Theologiæ partes scripserunt. *Alexander Sebille* Ant. de libero arbitrio contra Jansenii Doctrinam. *Didacus Alvarez*, de Auxiliis. *Vega*, de justificatione. D. *Antoninus*, Summa; *Mariales*, Bibliotheca Theologica. *Ildephonsus* in D. Thomam Tomi 3. *Barthol. Medina* in eundem, aliique.

Theologia Moralis, per *Antoninum Dianam* Panormitanum Clericum Regularem, Resolutionum Moralium Partes 12. Tomis 5. in fol. A. 1640. &c. *Emanuelis Rodriquez* summa Casuum conscientiæ in 4. A. 1614. *Francisci Bordoni*, Consilia Regularia in fol. A. 1641. *Henrici de Vilalobos* Hispani, Theol. Moralis partes 2. in fol. A. 1640. *Joannis Caramuel* Hispani in Regulam S. Benedicti; ejusdem Theologiæ Fundamentalis, Moralis, Regularis, Tractatus varii A. 1646. *Laurentii Portel*, Ordinis S. Francisci Dubia Regularia, & Responsiones Morales in 8. A. 1634. Ex eodem *Laurentii de Peyrinis*, de Privilegiis Regularium &c. A. 1643. *Bosco*, de Sacramentis &c. aliique.

Ludovici Mirandæ, Manuale Prælatorum Regularium in fol. A. 1617. *Martini Navarri* ab Azpilqueta, in 4.

in 4. & 8. Tomis 5. Consiliorum, Manuale Confessariorum &c. An. 1588. &c. *Martini Bonacina*, Casuum conscientiæ Tractatus absolutissimus in Tomis 2. in fol. An. 1628. &c. *Petri Marchant* Resolutiones & Tribunal conscientiæ, in fol. A. 1642. *Petri Binsfeldii*, Enchiridion Theologiæ Pastoralis in 8. A. 1604. *Rufilii Bensonii* Speculum Episcoporum, in 4. A. 1595. *Sylvestri Prieratis*, Summa, partes 2. in 4. A. 1554. *Stephani à S. Paulo* Ord. Carmelitarum Calceat. Theologia Moralis in 8. A. 1664. *Basilius Pontius* Ordinis S. Aug. de Matrimonio, & *Marcinus* de Sacram. Ordinis.

Theologiam universam ex *Societate* in lucem dederunt sequentes: *Franciscus Suarez* Hispanus Granatensis Tomis 12. non magis amplè quam solidè, obiit A. 1617. ætatis ferè 70. Societatis initæ 54. *Gabriel Vasquez* Hispanus, Tomis 10. cum ceteris ejus operibus, obiit A. 1604. ætatis 55. Theol. docendæ 29. *Adamus Tannerus*, Germanus, Tom. 5. obiit A. 1632. ætatis A. 60. *Rodericus de Arriaga*, Hispan. Cursus Theologicus, obiit A. 1667. *Franciscus Amicus* natione Italus, edidit Cursum Theologicum Tom. 8. obiit A. 1651. ætatis 70. *Thomas Comptonus* Anglus Cursum Theologiæ accuratum edidit in Col. Angl. Leodii Tomis duobus. *Gregorius de Valencia* in Summam universam D. Thomæ. *Jacobus Granadus* in eandem. *Joannes de Salas* Hisp. in Theol. fere universam, uti & *Gaspar Hurtadus*, & *Franciscus Oviedus*, & *Joannes de Lugo* Card. *Ludovicus Meratius*. *Martinus de Esparza* Italus, *Luisius Turrianus* Hisp. A. 1635. &c.

Summam Theologiæ Scholasticæ brevem ex eadem Societ. edidit *Martinus Becanus* Germanus, *Honoratus Fabri*, Gallus. *Christophorus Haunoldus* Germanus. *Joannes Præpositus* Belga Atrebat. magnam partem Theologiæ edidit A. 1634. ætatis 63. *Paulus Sherlogus* Hibernus scripsit de scientia media. *Petrus Wadingus* etiam Hib. scripsit librum de Incarnatione; alterum de Contractibus. *Sfortia Pallavicinus* Cardin. edidit magnam partem Theologiæ Scholasticæ, uti & Dicastillo Ital. *Antonius Terillus* Anglus, de Fundamento Theol. Moralis sive Conscientia probabili Leodii. *Leonardus de Penafiel* natione Peruanus, origine Hispanus, scripsit de Deo uno & trino, de Fide, de Incarnatione. *Matthæus de Moya*, Quæstionum Moralium selectarum Tomos 2. *Tho. Sothuellus* Anglus Analysim fidei.

Theologiæ Moralis universæ opus absolutissimum ex S. J. edidit *Paulus Layman* Germanus Lib. 5. & *Vincentius Filliucius*, Tom 2. & *Joannes Azor* Institutionum Moralium Tomis 3. & *Valerius Reginaldus*, Praxim fori Pœnitentialis Tomis 2. *Thomas Sanchez* S. J. (non *Joannes*) de Matrimonio Tomos 3. In præcepta Decalogi Tom 2. Consilia moralia Tom. 2. *Paulus Comitulus* Responsa Moralia, & de Contractibus. *Franciscus Toletus* Card. Summam casuum conscientiæ. *Ferd. Castropalaus* Theologiam moralem admodum accuratam. *Georgius Gobat* Experientias Theologicas, & Quinarium Tractationum Theologicarum. *Hermannus Busenbau*, medullam Theologiæ moralis in 8.

In Provincia *Flandro-Belgica* in varias Theologiæ partes scripsit *Leonardus Lessius* patriâ Brechtanus in Brabantia, de Justitia & Jure, & cæteris virtutibus Cardinalibus, de Beatitudine, & actibus humanis &c. Opuscula etiam varia de Gratia, prædestinatione, summo Bono, providentia Numinis, perfectionibus divinis &c. Obiit A. 1623. ætatis 69. *Ægidius de Coninck* Bellliolanus scripsit de Sacramentis & censuris Tom. 2. De Actibus supernaturalibus: Fide, spe & charitate Libris 4. de absolutione moribundi & ejus defensione. De Deo Trino & Incarnato, opus Posthumum: obiit Lovanii A. 1633 *Martinus Bresserus* Boxtellanus, de Conscientia. *Ludovicus de Schildere* Brugensis, de principiis formandæ Conscientiæ Tractatus 6. & Synopsim Theologicam de Sacramentis. Obiit A. 1667. *Franciscus van der Veken*, Antverpiensis, de Deo uno & trino. De simplicitate & libertate Dei. *Ignatius Derkennis* Antverpianus, de Deo uno & trino. Positiones sacras de Eucharistia &c. *Philippus de Hornes*, Præcipuas controversias in forma Thesium deductas. *Cornelius Hazaert* in Theologicis fidei controversiis Opera varia. *Michael van Triest*, elaboravit Compendium Resolutionum Antonini Dianæ. *Maximilianus Ledent* de Attritione &c. & *Ægidius Estrix*, varios Tractatus Theologicos in Controversiis modernis. *Jacobus Tirinus*, Antverpianus; & *Cornelius à Lapide* Bucholdianus, plura huc spectantia in Scripturam universam; & alii in aliis Operibus.

Scriptores in Controversiis Theologiæ modernis.

Circa controversias Theologiæ modernas, scripsit in Belgio, de Attritione Tractatus varios *Christianus Lupus* & Franc. *Farvacquez* Ordinis S. Augustini, uti & de eadem contra scripsit variis Tractatibus *Maximilianus Ledent* & *Ægidius Estrix* Soc. JESU. De Methodo remittendi & retinendi peccata E. D. *Gummarus Huygens* Lovanii: Et contra *Franciscus Carolus Reymakers* in Responsione brevi &c. De eadem *Francisci Jacobs*, Quæstio Theologica, An & quando neganda sit, aut differenda Absolutio Pœnitenti. De eadem alterius eruditissimi *Professoris* liber, cui Titulus: Praxis solida retinendi peccata.

Francisci Simonis, Status, origo, & scopus Reformationis &c. circa administrationem & usum Sacram. Pœnitentiæ *Ejusdem*, de Fraudibus Hæreticorum, Pars prima, secunda, &c. *Macarii Havermans* Ordinis Præmonstratensium, circa Prædicta, Epistola Apologetica ad Innocentium XI. Item Examen libelli, Pentalogus Diaphoricus: & alia Opuscula: nec non Tyrocinium Theologiæ moralis, A. 1675. *Laurentii Neesen* Theologia moralis Christiana de Sacramentis. Circa obligationem Concionem & Sacrum audiendi in Parœcia propria, Libellus cui Titulus, Obligatio ista clarè demonstrata. Huic oppositus libellus Exhibitio Canonum &c. Contra hunc *Christophori Philalethis*, justa defensio &c. Postea prodiit nova Canonum Exhibitio, stabilita per *Christianum Lupum*: deinde ejusdem *Christ. Philalethis*, deductio Juris Pastoris. Accesserunt Analecta Privilegiorum, & Jurium Regularium, per R. P. Privilegiatorum professorem.

Nicolaus du Bois, Tractatum edidit in 4. Circa Propositiones 45. ab Alexandro VII. prohibitas, earumque Auctores. Motivum Juris: Circa obligationem Concionis & Missæ in Parœcia: Circa Monita salutaria, & plura alia, ac novissimè de obligatione sigilli Sacramentalis. *Guilielmus le Maire*, stateram Saulis Exregis.

De

De Charitate, libellus, Ignis Fatuus. Contra Libellus, Ignis Fatuus extinctus, per *Campianum Florum* Anno 679. *Alberici vanden Kerckhove*, Theologo - Bernardino disquisitio de Attritione, amore, &c.

Christianus Alethinus, de peccatis Ignorantiæ, an ea quæ est juris naturæ liberet à peccato, per tres partes solidè deductum. Mala fides Auctoris anonymi, per *Danielem Campfordum*. Doctrina mira ac nova &c. per *Ulicum Jonson*.

Wilhelmi Sandas, Confutatio Triumvirorum, circa Propositiones 65. ab Innocentio XI. prohibitas, earumque Auctores. De his denuò à *Petro Moens* quiddam editum. *Henrici Noris*, Apologia Augustiniana. *Brunonis Neusser*, Germani, Prodromus velitaris contra vindicias Augustinianas &c. Sunt & alii horum temporum libelli in variis Controversiis editi.

CAPUT XII.

Notitia specialis circa praxim Curiæ Ecclesiasticæ, præsertim Romanæ.

Doctrinæ Theologicæ, ac juris Canonici plurimùm annexa est cognitio *Fori Ecclesiastici*, & quomodo diversæ causæ ad diversa Tribunalia referri, & in his judicari debeant. Cum enim Christi in toto orbe Vicarius nequeat per se tot tantarumque causarum discussionem & judicium exercere, varias Romæ constituit Congregationes sive Tribunalia sibi subordinata, quorum singula de certo genere causarum sententiam ferant, suâ demum auctoritate comprobandam. Horum notitia quanto difficilior est, tantò erit hic in unum collecta commodior.

I. Congregatio *Cardinalium sanctissimæ Inquisitionis* erecta fuit à Paulo III. per Constitutionem quæ incipit, *Licet*, An. 1542. Et eadem denuò restituta à Sixto V. const. quæ incipit, *Immensa*, An. 1587. Et habetur in Tomo 2. Bullarii Laërtii Cherubini.

Ad hanc Congregationem pertinet Inquisitio hæreticæ pravitatis, & potestas citandi, procedendi, sententiandi, & definiendi in omnibus causis tam hæresim manifestam, quàm schismata, apostasiam à fide, magiam, sortilegia, divinationes, Sacramentorum abusus, & quæcumque alia, quæ etiam præsumptam hæresim sapere videntur, concernentibus, non solum in Urbe, sed etiam in universo terrarum orbe, ubi Christiana viget Religio, super omnes Patriarchas, Primates, &c. Sic habet Bulla supra citata. Unde etiam ad hanc Congregationem defertur examinanda, & censuranda, qualitas Doctrinæ quæ in quæstionem vocatur, uti patet ex pluribus ejus Decretis etiam recentibus.

Cardinalium in hac Congregatione assistentium quidquid major pars decernit, validum est, perinde ac si omnes illic convenissent, & major pars consensisset. Ita *Barbosa* ex Pii IV. Constitutione 79. quæ incipit, *Cum nos*, A. 1564. Ubi addit, hanc Congregationem appellationes ab aliis Inquisitoribus audire, & suos Inquisitores ubivis locorum deputare.

II. Alia est Congregatio *pro Interpretatione Concilii Tridentini*. Hæc erecta fuit primum à Pio IV. Constit. 81. Quæ incipit, *Alias nonnullas*, An. 1564. Tomo 2. Bullarii, & deinde restituta à Sixto V. Constitut. 74. *Immensa*, An. 1586. in qua istius Congregationis munus & potestas his verbis declaratur: Eorum quidem Decretorum, quæ ad Fidei dogmata pertinent, interpretationem nobis ipsi reservamus. Cardinalibus verò Præfectis interpretationi, & executioni Concilii Tridentini, si quando in iis quæ de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis judiciis, aliisque hujusmodi statuta sunt, dubietas, aut difficultas emerserit, interpretandi facultatem, Nobis tamen consultis, impertimur.

Hinc congregationis Concilii Tridentini Declarationes ad instar legis communis solent allegari. Illis etiam plurimum Rota Romana deferre solet, nec eas ullo modo in dubium revocare, ut ostendit Barbosa in sua summa Apostolicarum decisionum.

Sed hic ad praxim specialiter notandum est, jussu Urbani VIII. An. 1631. Congregationem hanc mandasse ac præcepisse, hujusmodi Declarationibus tam impressis, & imprimendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse in judicio, vel extra à quoquam adhibendam, sed tantùm illis quæ in Authentica forma, solito sigillo & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium munitæ fuerint. Cujus declarationis verba transcripta habet Ant. Diana Resol. Moral. Part. 5. Tr. 2. Resol. 96.

III. *Congregatio* altera est quæ dicitur, *Sacrorum Rituum*, ad quam referenda sunt quæ spectant ad ritus, cæremonias, aliaque ad divinum cultum pertinentia. Hæc erecta fuit à Sixto V. in Constit. 74. quæ incipit, *Immensa*, A. 1587. cujus officium, potestas, & procedendi modus, ex sequentibus ipsius Bullæ verbis authenticè exponetur.

Quinque Cardinales delegimus quibus hæc præcipuè cura incumbere debeat, ut veteres Ritus sacri ubivis locorum in omnibus Urbis Orbisque Ecclesiis, etiam in capella nostra Pontificia, in Missis, divinis Officiis, Sacramentorum administratione, certisque ad divinum cultum pertinentibus à quibusvis personis diligenter observentur, Ceremoniæ, si exoleverint, restituantur, si depravatæ fuerint, reformentur. Libros de sacris Ritib9, inprimis Pontificiale, Rituale, Ceremoniale prout opus fuerit, reforment, & emendent. Officia divina de Sanctis Patronis examinent, & Nobis prius consultis, concedant, diligentem quoque curam adhibeant circa Sanctorum Canonizationem, Festorumque dierum solennitatem, ut omnia ritè & rectè, & ex Patrum traditione fiant, &c.

Hæc tamen Congregatio non concedit Litteras remissoriales pro formanda inquisitione ad canonizationem Sanctorum auctoritate Apostolicâ, nisi prius expediantur Literæ Apostolicæ in forma Brevis eidem congregationi directæ, ut notat *Sellius* in selectis canonicis *Cap. 1. Num. 77.*

Non solet etiam passim concedere in Officiis ab ea approbandis Antiphonas, Versiculos, Responsoria, Hymnos, & alia similia propria, præter Lectiones secundi nocturni, ut tradit *Lezana* ex actis congregationis Rituum.

Neque solet approbare aliquas Litanias præter ordinarias impressas in Breviario, & eas quæ de B. Maria recitantur in Ecclesia Lauretana. Idem in summa *Quæst. Regular. Tom. 3.*

Congregatio Rituum Memorialia non recipit, nisi porrigentes sint Procuratores habentes mandata, aut literas legitimas ad tractanda negotia. Singula prædicta

dicta in praxi notanda sunt, ut sciatur in quibus, & quo modo ad hanc Congregationem recurrere oporteat.

Postremò notandum, Decretis, declarationibus, & decisionibus hujus Congregationis fidem in judicio vel extra non deberi, nisi in authentica forma cum sigillo & subsignatione Cardinalis Præfecti munitæ fuerint, uti statutum est jussu Urbani VIII. An. 1632. prout suprà de Congreg. pro interpretatione Tridentini.

IV. Accedit his *Congregatio de Propaganda Fide*, quæ constat certo numero Cardinalium, Prælatorum, ac Regularium, primùm erecta à Gregorio XV. per Constitutionem, quæ incipit, *Inscrutabili*, An. 1621. in qua constituit 12. Cardinales, & alios Officiales, ac certis redditibus dotavit, ut Congregatio illa intèderet negotiis, rebus ac personis Missionum, & aliis quæ ad Fidei Catholicæ propagationem conducunt: quorum singula in particulari ex ipsa Pontificis Constitutione hic breviter describo.

Nos ut majori cum vigilantia, cura, & fervore opus prosequi possimus, & in posterum successores nostri: nonnullorum venerabilium Fratrum nostrorum S.R.E. Cardinalium peculiari solicitudini negotium committendum duximus, prout tenore præsentium committimus, & demandamus, Volentes ut in unum Congregati, adhibitis etiam aliquot Romanæ Curiæ Prælatis, & Religiosis viris, ac Secretario, in commune consulant, tantæque rei nobiscum invigilent, &c. Quod ut commodius præstari possit, semel coram nobis, ac bis saltem in domo Antiquioris eorum quolibet mense congregentur, omniaque ac singula negotia ad Fidem in universo mundo propagandam pertinentia cognoscant & tractent; & graviora quæ in prædicta domo congregati tractaverint, ad Nos referant; alia verò per seipsos decidant, & expediant pro eorum prudentia. Missionibus omnibus ad prædicandum & docendum Evangelium & Catholicam doctrinam superintendant, Ministros cessarios constituant & mutent. Nos enim tam præmissa, quam omnia & singula desuper necessaria & opportuna agendi & exequendi liberam & amplam potestatem Apostolicâ auctoritate præsentium tenore concedimus.

Constituit idem Pontifex, ut litteræ & scripturæ omnes dictæ Congregationis gratis & absque ulla mercede expediantur. Hæc non parum, ubi res postulat, ad Missionarii instructionem conducent.

V. Sunt & alia Tribunalia minus communia, prout est *Cancellaria Romana*, quæ maximè versatur circa Ecclesiastica Beneficia, & Officia, quæ à Sede Apostolica dependent. Unde & eorum causas audire: insuper Cameræ Apostolicæ jura curare, & exequi consuevit.

Rota Romana est tribunal ad quod referuntur Quæstiones difficiliores in negotiis Ecclesiasticis, & aliis urbis Romanæ, quæ in utramque partem debitè examinantur, & ab Auditoribus Rotæ de illis demum fertur sententia, quæ passim dicitur, Decisio Rotæ Romanæ. Varias hujus Rotæ decisiones inter alios adducit *Barbosa, Lezana, & Diana* parte undecima ad Tractatus miscellaneos in fine.

VI. Pro Foro interno, & quibusdam facultatibus & gratiis annexis, pridem erecta est *Pœnitentiaria Romana*, & confirmata à Sixto IV. Paulo III. & Julio III. in Constit. *Rationi congruit*, An. 1558. Præest illi Card. qui dicitur, Major Pœnitentiarius, qui facultates & gratias elargitur, & signat. Alii ibidem Confessarii ex diversis Nationibus congregati, absolvendis pœnitentibus ex quacumque orbis Christiani partibus Romam adventantibus cum ampla facultate operam assiduam præstant. Praxim & facultates hujus Pœnitentiariæ accuratè exhibuimus suprà *Part 3. Tract. 4. Cap. 8. §. 5.* Et ex illa Modum procedendi, ac formandi supplicationes & Expeditiones in aliis Tribunalibus facile perspicies.

Habent & Ecclesiæ particulares sua Tribunalia, in quibus judicantur Causæ Fori Ecclesiastici, ut sunt variæ quæ pertinent ad matrimonium, divortia, simoniam, usuras, hæresim, apostasiam, sacrilegium, delicta Clericorum, immunitatem Ecclesiasticam: & similes, quæ referuntur ad Curiam Episcopalem. In hoc Tribunali præcipuè sententiam fert ipse Episcopus, & Officialis, cum Secretario, & aliis qui ad hoc judicium adhibentur. Has causas Fori Ecclesiastici illicitum est Judici Laico ad se pertrahere, sub gravibus censuris & pœnis in Bulla Cœnæ contentis. Quando tamen devenitur ad pœnam sanguinis, solet reus tradi in manus potestatis secularis. Sed ex his, cæterisque hactenus traditis, ante omnia solicitè discamus, quo modo & ipsi ante Tribunal supremi Judicis demum secuti compareamus.

PROSECUTIO.

Hujus Ideæ Scientifica ad cæteras Facultates & Scientias Controversiarum, Interpretum, Concionatorum, Asceticorum, Human. &c. in omni genere.

Quoniam intellexi quam habeatur passim grata, & opportuna, ac instar thesauri aut Bibliothecæ portatilis, prior illa Idæa Scientiæ Theologicæ, Juridicæ, ac aliarum annexarum, cum Notitia brevi auctorum selectiorum in Partes singulas; Impellor nunc ulterius ut ex plurimorum voto idem præstem in exponendis ad communem notitiam cæterarum Facultatum Tractatibus, & auctoribus qui materias singulas in particulari tractarunt. Ingens enim hoc adfert commodum pro vario variorum usu tam pro Materiarum notitia, quam pro Auctorum in omni genere delectu: qui pro usu particulari magis accomodati frustra diu multumque indagantur, & cum errore ac dispendio alii sæpe comparantur, nisi oportuno delectu sub unum aspectum expositi habeantur.

Controversiarum Variarum contra Hæreticos Scriptores varii hujus præsertim seculi.

Patres ac Scriptores antiquiores contrà omnes ferè suorum temporum Hæreses ab exordio Ecclesiæ ordine temporis expositos habes in hujus Operis Tomo 1. circa finem. Recentiores aliquos in omni ferè materia hic proponemus.

Robertus Bellarminus Card. ex Soc. JESU scripsit Tomos complures De Controversiis Christianæ Fidei, adversus hujus temporis Hæreticos, opus sane amplissimum & toti Ecclesiæ utilissimum.

Thomas Stapletonus Anglus, Doctor Duacenus scripsit de principiis fidei, contra Wittacherum, pro auctoritate Ecclesiastica, & alia plurima ac utilissima Tomis 5. in fol. comprehensa.

Judo-



Jodocus Coccius, edidit Controversiarum Tom. 2. In folio anno 1601.

Zacharias Boverius edidit demonstrationum veræ fidei Tom. 2. in folio, & Consultationem orthodoxam in 8.

Antonius Peres, Authentica Evangelii Fides in 4. anno 1626.

Arnoldus Meshonius, Historia Anabaptistica in 4. anno 1617.

Bunderus à Gandavo, De dissidio Hæreticorum, in 8. an. 1590.

Cuneri Petri D. Lovan. Controversiæ in 8. anno 1583.

Franciscus, Agricola, Propugnaculum Fidei, de primatu S. Petri, de verbo Dei scripto & non scripto &c. in 8. 1477.

Franciscus Hallier, Defensio Ecclesiasticæ hierarchiæ, in 4 an. 1632.

Franciscus Sonnius Demonstratio Religionis Christianæ in folio anno 1562.

Franciscus Sylvius D. Duacenus, de Præcipuis Controversiis Fidei, in 4. anno 1638.

Georgius Ederus, Malleus Hæreticorum in 8. anno 1581.

Guilielmus Lindanus D. L. Panoplia Evangelica in folio. Christomachia Calvinistica &c. in 8. anno 1584.

Guilielmus Reginaldus, Calvino-Turcismus in 8. anno 1597.

Henricus Octavus Rex Angliæ, ante lapsum in Hæresim, Assertio septem Sacramentorum contra Lutherum.

Henricus Sedulius, Præscriptiones adversus Hæreses, in 4. anno 1606.

Jacobus Hamelius, de Religionibus diversis non admittendis in 8. anno 1589.

Joannes Lenseus, de persecutione piorum, de officio Christiani in persecutione contra falsos patriotas, de Purgatorio, Satisfactione &c. in 8. anno 1578.

Joannes Malderus Episcopus Antverpiensis, Antisynodica, sive Adversiones in Synodum Dordracenam in Hollandia, 8. anno 1620.

Lucas Wadingus Hib. Min. Apologeticus.

Michael Nauclerus, de Monarchia divina Ecclesiastica, & sæculari Christiana, in folio Tom. 2.

Nicolaus Sanderus, de Schismate Anglicano, de visibili Monarchia, de Sede Apostolica, &c. anno 1610.

Odouardi Westoni, Sanctuarium juris Pontificii in 8. anno 1613.

Petrus Calætinus, de arcanis Catholicæ veritatis, in folio anno 1612.

Salomonis Theodati, pacificatorium dissecti Belgii in 8. anno 1613.

Thomas Zovius, de signis Ecclesiæ, Tomis 3. an. 1592.

Ex Soc. Jesu inter plurimos, Martinus Becanus, Manuale controversiarum in 4. Et Compendium manualis controversiarum in 16. aliaque anno 1625.

Franciscus Costerus Mechliniensis, Enchiridion Controversiarum præcipuarum. Et Apologia pro Enchiridio contra Franc. Gommarum Calvinistam in 8. anno 1604.

Carolus Scribanius, Bruxellensis, Orthodoxæ Fidei controversa, de scriptura, Traditionibus, Judice controversiarum, Invocatione Sanctorum, miraculis, &c. in 8. an. 1622.

Adamus Contzen, de unione & synodo Evangelicorum, de vera & falsa pace Germaniæ, defensio Bellarmini de gratia, &c. in 8. anno 1618.

Antonius Possevinus, Atheismi Hæreticorum hujus temporis refutati &c. in 8. an. 1586.

Edmundus Campianus, Anglus, Rationes decem, Fidei Catholicæ Academicis Angliæ, in 12. anno 1631.

Franciscus Turrianus, defensio pro Canonibus Apostolicis, de Ecclesia & ordinationibus Ministrorum, de Eucharistia, defensio locorum Scripturæ, & primatus S. Petri suprà Concilium, &c. in 4. & 8. anno 1580.

Gregorii à Valentia, Controversiæ, in folio anno 1610.

Henricus Fitz-Simon, Hib. Britonomachia Ministrorum, in 4 an. 1614.

Herisberdus Rosvveydus, Ultrajectinus, de fide Hæreticis servanda, Lex Talionis contrà Causobonum, Syllabus malæ fidei Capellianæ, Elixir Calvinistarum &c. in 8. an. 1621.

Jacobi Gordoni, Controversiarum Epitome in 4. anno 1612.

Jacobus Gretserus, Defensio Controversiarum Bellarmini Tom. 2. in fol. & alia plurima.

Ioannes Bagotius, Apologeticus fidei, in fol. anno 1645.

Joannes Duraeus, pro Rationibus Campiani contra Wittacherum, in 8. anno 1582.

Leonardus Lessius, Flandro-Belga, Disputatio Apologetica de potestate pontificis Romani, in 4. Consultatio fidei capessendæ, de Antichristo &c. in. 8 an. 1614.

Maximilianus Sandæus, Demonstratio ad Controversias Hollandicas prodroma. Hydrus Hollandicus &c. in 8. anno 1619.

Nicolaus Serrarius, Trihæresium, Minerval pro Trihæresio, de Lutheri Magistro, Lutheroturcicæ orationes &c. in 8 anno 1604.

Cornelius Hazart, Aldenardensis, de Invocatione Sanctorum, Flandrice, de Cæremoniis Missæ &c. de extrema Unctione, de Purgatorio, de Reliquiis, Peregrinationibus, Eucharistia, Confessione auriculari, cultu imaginum, de jejunio Ecclesiastico, ejusque Ceremoniis, &c. præter alios Tractatus plurimos contra variorum Ministrorum impugnationes & errores.

Petrus Cottonus, Gallus, Gallicè de Missæ Sacrificio, Apologetia pro Matre Dei, Epistola Apologica pro fide Catholica, de modo agendi cum Hæreticis, defensio Concilii Tridentini, Epitome Controversiarum, & alia plurima circa annum 1618.

Petrus Canisius, Belga-Neomagensis, edidit Summam doctrinæ Christianæ, Commentaria de verbi Dei corruptelis, & plura alia contra sui temporis in Germania hæreticos circa annum 1571.

Nicolaus Romanus, Brugensis, Calvini effigies centum coloribus ad vivum expressa, de prædestinatione & justificatione, item Calvini confessio ex eculeo, Ant. in fol. an. 1623.

Præter alios Tractatus plurimos ubique editos contra variorum Hæreticorum impugnationes & errores.

Interpretes in Sacram Scripturam.

IN Scripturam ferè totam ex Antiquioribus scripsit, Rabanus Maurus, Anselmus Laudunensis, Hugo Cardinalis, Strabus. Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusianus, D. Thomas in Epist. Pauli, Job, ejusdem Catena, postillæ in Genesim &c.

Alphonsus Tostatus, Tomis 14. in fol. anno 1596.

Cornelius Jansenius, Gandensis Episcopus, Tom. 3. in fol. an. 1613. Antverpiæ.

Franciscus Lucas, Tomos 4. in fol. anno 1606. Antverpiæ.

Gulielmus Estius, Doct. Duacenus, Annotationes & Commentaria in Scripturam, &c. in fol. an. 1629. Duaci &c. *Junilius*, in totam Scripturam, breviter in 12.

Thomas Cajetanus, in omnes Epistolas Canonicas, Acta Apostolorum, Quatuor Evangelistas, &c.

Hugonis de S. Charo, in Novum & Vetus Testamentum, Tomi 8. in Fol. anno 1621. Sunt & alii in varias Scripturæ partes ex omnibus Scholis & Nationibus tam Antiqui, quam recentiores innumeri.

Ex Societate qui in plerasque Scripturæ partes scripserunt aliquos recenseo.

Cornelius à Lapide, Belga Bucholdianus, obiit Romæ anno 1637. ætatis suæ supra septuagesimum, scripsit Commentaria copiosa in universam ferè Scripturam, Antverpiæ apud Nutium & Meursium, & alibi sæpius recusa.

Jacobus Tirinus, Antverpiensis, scripsit Commentarium in totam Scripturam Veteris ac Novi Testamenti &c. Tomis 3. in fol. Anr. 1632.

Joannes Mariana, Scholia Brevia in Vetus & Novum Testamentum.

Andrea Pinti, Sacræ Scripturæ Selecta.

Antonii de Escobar, & Mendoza, Vetus & Novum Testamentum Commentariis illustratum.

Emanuelis Sà, Notationes in totam Scripturam.

Henrici Marcellii, Theologia divinæ Scripturæ.

Jacobi Bonfrerii, Onomasticon locorum Sacræ Scripturæ: & Pentateuchus Moysis Commentario illustratus, & in Evangelia.

Joannis Eusebii Nierembergii, de Origine Sacræ Scripturæ: Stromata S. Scripturæ.

Joannis Stephani Menochii, Brevis Explicatio sensus literalis totius S. Scripturæ.

Martini Antonii del Rio, de difficilioribus S. Scripturæ locis, Tomi 3. item Adagialia veteris Testamenti.

Nicolaus Serarii, Prologomena Biblica, &c. in Lib. Machab. de Epistolis B. Pauli. Item de S. Paulo, & proditore Juda.

Benedicti Pererii, in Genesim, commentariorum Tom. 4. & de Benedictionibus Patriarcharum Lib. 1. &c.

Joannes Baptista Villalpandus, Tom. 2. & 3. in Ezechielem, accuratè de templo, & apparatu urbis Hierosolymæ tractat.

Joannes de Pineda, Salomon Prævius, seu de rebus Regis Salomonis Lib. 9. & in Ecclesiasticem Tom. 2.

Balthasarus Corderii, *Catena* Græcorum Patrum Tom. 3 Item Symbola Græcorum PP. Tom. 2.

Dionysii Petavii, Paraphrasis omnium Psalmorum Græcis versibus cum interpretatione Latina.

Joannis Lorini, Commentaria in omnes psalmos Tomis 3.

Roberti Card. Bellarmini, in omnes Psalmos Commentarius.

Thoma le Blanc, Commentarius amplissimus in omnes Psalmos, Tomis 5. & seorsim in Psalmum 21.

Ferdinandi Quirini de Salazar, Expositio in Proverbia Salomonis Tom. 2.

Joannis Maldonati, Commentarius in Cantica, & Sapientiam, in Ecclesiastem, in omnes Prophetas majores, & Baruch.

Octaviani de Tufo, in Ecclesiasticum commentarii in Capita 18.

Adami Contzen, Commentaria, in quibus sensus literalis adversus omnes infideles vindicatur, ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas.

Alphonsi Salmeronis, in universam Evangelicam Historiam.

Sebastiani Barradii, itinerarium filiorum Israël ex Ægypto in terram promissionis. Item Commentariorum in Concordiam, & Historiam Evangelicam, Tomi 4.

Scriptores aliqui Historiæ sacræ sive Ecclesiasticæ.

CÆsar Baronius, Congregat. Oratorii Cardinalis, scripsit præclarè Historiam Ecclesiasticam universam ab Adventu Domini ad annum circiter 1200. Tomis 12. comprehensam.

Henricus Spondanus, continuavit annales Baronii Tom 2. & ejusdem Baronii Epitomen: Item Annales à mundi creatione ad reparationem in fol.

Florimondus Remondus, de Ortu & Progressu hæreseos hujus seculi.

Gilberti Genebrardi, Chronologia, in folio anno 1600.

Laurentius Surius, de vitis Sanctorum, Tom. 12. in fol. anno 1618.

Sozomeni, Historia Ecclesiastica, In folio.

Thomas Cantipratanus, Miraculorum & Exemplorum Lib. duo.

Ex Societate JESU. Acta Sanctorum diffusè elaboravit *Bolandus Henschenius*, *Papebrochius* usque ad Majum inclusivè, Tom. s 13.

Cornelius Hazart, scripsit Flandricè Historiam Ecclesiasticam præceden is, & præsentis seculi in Asiâ, Americâ, Africâ, & Europâ, Tom. 5.

Dionysii Petavii, Breviarium Historicum Nicephori Constantinopolitani: Opus de doctrinâ temporum adversus Scaligerum Tom. 2. Uranologium, & variarum dissertationum, Lib. 8. Rationarium temporum, sive Synopsis Historiæ ab orbe condito, usque ad annum 1626.

Heriberti Rosvveydi, Historia Ecclesiastica à Christo ad Urbanum VIII.

Jacobi Gualterii, Tabula Chronographica status Ecclesiæ à Christo nato ad an. 1614.

Jacobi Gordoni Lesmorai, Opus Chronologicum rerum memorabilium à mundi exordio ad nostra usque tempora &c.

Jacobi Gretseri, Commentariolus de Imperatorum, Regum, ac Principum Christianorum in Sedem Apostolicam munificentiâ.

Jacobi Galliani, Annalium Ecclesiasticorum Veteris Testamenti Tom. 6. & Epitome eorumd. annalium.

Ignatii Bomplani, Historia Christianarum rerum ab ortu Christi.

Nicolai

Nicolai Talon, Historia Sacra, quæ in Pentateuche continetur. Historia Sacra totius veteris Testamenti, Hist. Sacra Novi Testamenti.

Philippi Bebii, succincta Chronologia ex Bellarmino & Baronio ab initio mundi usque ad annum 1618.

Thomæ Stephensonii, Historia sacra ab orbe condito usque ad Christi adventum.

Verbi divini Concionatores in Dominicas, Festa, &c.

D*Ionysius Carthusianus*, in Dominicas Tomo 1. in fol.

Didacus de la Vega, Conciones Dominicales totius anni, Tom. 2. super Festa, & quadragesimales super Evangelium, & super Psalmos Pœnitentiales in 8.

Elias à S. Theresia, de Purgatorio, Tomi 2. in fol. anno 1638.

Eusebii Emisseni, homiliæ in Evangelia Dominicalia, & Quadragesimalia, in 8.

Hieronimus de la Nuza, Discursus Evangelici, opus in duo volumina distinctum, in 4. Ejusdem quinque Tomi in Evangelia in fol.

Jacobus Marchantius, hortus Pastorum, in fol.

Joannes de Carthagena, Homiliarum Tom. 3. in 4.

Ludovicus Granatensis, Concionum de tempore Tom. 4. in 8.

Ex Soc. JESU. *Alphonsi Salmeronis* Sermones in parabolas Evangelicas totius anni.

Alphonsi Sanctii, Conciones per totum annum.

Claudii Texier, Conciones per Adventum, & super Dominicas.

Francisci Aguadi, Exhortationes variæ: Sermones de Adventu, & Quadragesima; de Festis Christi & Deiparæ.

Guilielmi Staniburstii, thesaurus concionum, & de passione.

Francisci Labata, Apparatus Concionatorum Tom. 3. &c.

Henrici Engelgrave, Flandrob. Lux Evangelica in omnes Dominicas per annum. Cœleste pantheon, in Festa Sanct. Cœleste empyreum, in Festa per an. Tom. 2.

Jacobi Lobbetii, Quæstiones in Evangelia Dominicarum, & Festorum per annum. Conciones quadragesimales, ejusdem.

Joannes Busæus, edidit Ecclesiastis ad Materiam utilissima, Viridarium Christianarum virtutum. Panarion adversus vitia. De statibus hominum.

Joannis Eusebii Nierembergii, Homiliæ catenatæ ex vetustis patribus. Doctor Evangelicus. Hieromelissa bibliotheca.

Barnabæ Kearnæi Hiberni, Heliotropium, sive Conciones in Evangelia per annum.

Ioannis Osorii, Concionum Tom. 4.

Ioannis Pauli Olivæ Concionum habitarum coram variis summis Pontificibus, Tom. 4. &c.

Ioannis Rho, Conciones super Exameron. Concionum quadragesimalium Tom. 3. Orationum sacrarum suprà Script. Tom. 1.

Ioannis Suffren, Conciones in Dominicas totius anni. Testamentum Patriarchæ Jacob.

Julii Mazarini, Discursus 100. in Psalmum Miserere. Discursuum suprà Gloria Patri, Tom. 1. Colossus Babylonicus, Tom. 2. Sermones super Sermone Domini in Monte. Praxis Concionandi, omnia Italicè.

R. P. Arsdek. Tom. II.

Nicolai Caussini, Discursus 24. super mysteria Adventus.

Petri Canisii, Notæ in Evangelia Dominicarum, & Festorum, Conciones in Dominicas Adventus, & Natalem Domini, Germanicè.

Petri Cottoni, sermones de Præcipuis fidei mysteriis, & in præcipuos dies Festos totius anni, Gallicè: & ex Gallico Latinè translati.

Ascetici selecti in omni genere materiæ.

T*Homa à Kempis*, de Imitatione Christi, libellus planè eximius.

Alberti Magni, Paradisus Animæ: & de adhærendo Deo, in 12. & 8. Antverpiæ anno 1602.

Aloysius Navarinus, de deliciis divini Amoris, in 12. anno 1641.

Andreæ Capellæ, Meditationum, partes 3. in 8. anno 1607.

Antonii Molinæ Instructio Sacerdotum, in 8. anno 1618.

S. Bonaventuræ, Speculum disciplinæ, & perfectionis Religiosæ, in 12. anno 1591.

Didacus Stella, De contemptu mundi, in 8. anno 1585.

Dionysius Carthusianus, De 4. Novissimis: & varia ejusdem opuscula spiritualia, in 8. & postea in 12. Coloniæ anno 1611.

Francisci de Sales, Introductio ad vitam devotam, in 12. & postea illius Opera omnia in fol. edita anno 1637.

Ioannis à Iesu Maria Carmelitæ, Opera omnia spiritualia in fol. Coloniæ an. 1622.

Ioannis Malderi Episc. Ant. Meditationes Theologicæ, in 8. Antverpiæ anno 1630.

Ludovici Blosii, Igniarium divini Amoris, aliaque plura, in 8. Antverpiæ anno 1635.

Ludovici Granatensis, Exercitia, & alia opuscula spiritualia, de devotione, Oratione, jejunio, Eleemosyna, Eucharistia, item ejusdem speculum vitæ humanæ, paradisus precum &c. in fol. Coloniæ anno 1626.

Ex Societate JESU, paucos ex notioribus in singulis materiis annotato. S. Ignatii, Exercitia spiritualia: eorumque Directorium per P. Ludov. de Palma, aliosque plurimos.

Roberti Bellarmini Cardinalis Opera, De Ascensione mentis in Deum, de æterna felicitate Sanctorum, de gemitu columbæ, sive bono lachrymarum, de verbis Domini in cruce, de Officio Principis Christiani, de Arte bene moriendi, Admonitio ad Nepotem de Officio Episcopi.

Alphonsi Rodriguez, Exercitium de Perfectione, & virtutibus Christianis ac Religiosis per omnia opus absolutissimum Tomis 3. comprehensum.

Bernardi Rosignoli, Disciplina Christianæ perfectionis, de actionibus virtutum, stimulus virtutum, &c.

Caroli Scribani Flandro-Belgæ, Philosophus Christianus, Amor divinus, Medicus Religiosus, Superior Religiosus, Adolescens Prodigus, ejusdemque Meditationes, infra.

Christiani Mayer, Enchiridion Industriarum pro singulis actionibus quotidianis, in 8.

Guilielmi Stanihursti, Quotidiana Christiani tessera, Regio mortis, veteris hominis Metamorphosis, Inferorum ergastulum, &c.

Hieronymi Plati, de Bono status Religiosi, opus absolutissimum, Libri 3. in 4.

Jacobi Alvarez de Paz, De vita spirituali ejusque perfectione, aliaque huc pertinentia fusè Libri 5.

Jacobi Lobbetii, Opera moralia complura in Tomos 7. distributa.

Joannis Eusebii Nierembergii, De arte voluntatis, de adoratione in spiritu & veritate, Manuale Principum, de discrimine inter Temporale & æternum, aliaque plurima diffusè deducta.

Leonardi Lessii, De statu vitæ deligendo, de 50. Nominibus sive attributis Dei, De bono status eorum qui vovent Castitatem in seculo, &c.

Ludovici de Ponte, Dux spiritualis, de Christiani hominis Perfectione in quovis statu, &c.

Nicolai Caussini, Aula sancta, Diarium Christianum, Angelus pacis, Imperium rationis super Passiones.

Nicolai Lancitii, Opera spiritualia varia Tomis 2.

Roberti Sotvelli Angli, Solatium Catholicorum in vinculis pro fide existentium, Regulæ bonæ vitæ, Triumphus mortis, Lachrymæ Magdalenæ, &c.

Thomæ de Blanch, Idea perfecta Religiosorum, Bonus dives, & bonus pauper, Directio Conjugatorum, Viduarum, Bonus Scholasticus & alia plura.

Meditationum Scriptores ex præcipuis. Caroli *Scribani*, Meditationum sacrarum Tomi duo cum iconibus in 8 pro omni statu conducentes.

Christophori Mayer, Diarium Meditationum, sive Meditationes distributæ in singulos anni dies Tomi 2. in 8. vel 12.

Eduardi Harvei, Meditationes in singulos dies per annum, Anglicè.

Joannis Busai, Enchiridion Meditationum in omnes Dominicas, & in omnia Festa anni, libellus in 12. commodissimus.

Nicolai Avancini, Meditationes in singulos anni dies per puncta brevia & admodum energetica, in 12.

Pauli de Barrii, Meditationes in singulos anni dies de vita Christi, & Sanctorum.

Ludovici de Ponte, Meditationum summa brevis & accurata.

Vicentii Bruni Meditationes de vita & passione Domini: in 7. Festa D. Virginis & in Evangelia Dominicarum per annum. Sunt & alii in vario genere Ascetici plurimi, sed hi ad notitiam & delectum sufficient.

Scriptores Controversiarum fidei, Dogmata ab Ecclesia damnata, eorumque Auctores, & Concilia in quibus singula damnantur, reperiuntur in hujus Operis Tomo 2. in fine.

Libri Anglicè editi in præcipuis Materiis varii generis.

PRo singulari commodo illorum qui in tribus Regnis hæresi infectis & alibi hoc tantùm idiomate utuntur, nec ullos libros difficilius, quam tales scire & adipisci valent; hic in vario genere varios præsertim ex Societate quo facilius assequi potui annectendos judicavi. Non enim ignoro quantum ex talium librorum notitia usuque Fides ac Pietas sincera propagari & conservari soleat.

Edmundus Campianus edidit Anglicè. Rationes decem in causa Fidei Academicis Angliæ, in 8. quæ sæpius impressæ.

Robertus Personius, Directorium hominis Christiani, vulgò, Resolutiones Personii: prodiit pridem Lovanii, Duaci, necnon Audomari, anno 1585. Item, de tribus Angliæ conversionibus, Audomari, anno 1604. in 8. & alia plurima.

Eduardus Mico, edidit Ephemeridem piarum Meditationum in singulos anni dies, Londini in 8. anno 1669.

Eduardus Worslaus, Religio formata Ratione Protestantica, Religio sine Principiis contra Doct. Stillingfletum &c. Antverpiæ apud Knobarium in 4. an. 1668. & 1672.

Antonius Hoskinus, Contra Juramentum fidelitatis Catholicis Angliæ propositum. Epitome Christianæ perfectionis. *Thomas à Kempis*, Anglicè translatus, Audomari, an. 1612.

Eduardus Coffinus, transtulit Anglicè librum Rob. Bellarmini de Arte bene monendi, Audomari in 8. an. 1622.

Eduardus Dansonus, Practica meditandi Methodus, Audomari in 12. anno 1614.

Franciscus Walsingamus, Disquisitiones de rebus ad Religionem pertinentibus: Et de sua ad Fidem Catholicam conversione, Audomari in 4. ann. 1674.

Franciscus Gongus, transtulit Anglicè Roberti Bellarmini librum, de Ascensione mentis in Deum, Londini in 8. anno 1614.

Guilielmus Bathaus Hibernus, edidit Anglicè Institutionem Methodicam de præcipuis Christianæ fidei mysteriis. Idem auctor est libri celeberrimi, Janua Linguarum.

Petrus Talbotus, Archiep. Dublinensis in Hib. de natura Fidei & Hæresis, Antverpiæ anno 1657. Politicorum Catechismus, ibidem. De nullitate Ecclesiæ Anglicanæ Protestanticæ, &c. Bruxellis an. 1658.

Guilielmus Malonius Hibernus, edidit Anglicè Replicam contra responsionem Usheri pro Antiquitate dogmatum Fidei Romanæ, Duaci in 4. an. 1608.

Guilielmus Wrightus, transtulit Anglicè, Libellum P. Leonardi Lessii, Quæ Fides & Religio capessenda. Et plura ex Controversiis Jac. Gordoni, & Martini Becani, Audomari in 8. 1614.

Henricus Fitsimon Hibernus, scripsit Anglicè, Consolatoriam ad afflictos Catholicos. Tractatum de Missa; & Lib. 2. contra Riderum Ministrum in Hibernia, anno 1612.

Henricus Garnetus, scripsit, de Christiana renovatione, aliosque Tractatus sacros.

Henricus Harcottus, Epitome Historiæ gentis Anglorum Ven. Bedæ, Londini an. 1658.

Henricus Morus, Manuale Meditationum P. Thomæ Villacastini Audomari, an. 1618. Transtulit etiam opus præstantissimum P. Hieronymi Plati de Bono status Religiosi, Rothomagi, anno 1622.

Jacobus Munfordus, Admonitio pro Vivis ut orent pro defunctis, Audomari in 12. anno 1641. Quæstio Quæstionum, sive, de Judice Controversiarum Fidei, Gandavi in 4. anno 16 8.

Joannes Falconerius, Vita B. Virginis. Vita B. Annæ. Vita S. Wenefredæ, & S. Catharinæ Sueciæ, &c. Audomari, in 18. anno 1635.

Joan-

Joannes Floydus, Deus & Rex contra Novatores Audomari, an. 1620. Verbum consolationis ad Catholicos ibidem in 4. anno 1623. Summa totalis de salute in Romana Ecclesia, contra N. apostatam. Audomari in 4. an. 1639. aliaque. Transtulit etiam Anglicè, Meditationes S. Augustini, ibid. & Antonii Molinæ librum de Sacrificio Missæ, ibidem in 16.

Joannes Perseus, sive, Fisherus, Tractatus de Fide, Londini anno 1600. & Audomari auctior in 8. an. 1614. aliaque.

Joannes Spenserus, de sacra Scriptura perperam ab hæreticis hujus temporis intellecta, Antverpiæ in 8. an. 1655. Quæsita 36. Ministris hæreticis in Anglia proposita, in 8. Item, Aut Deus, aut nihil, contra Atheos, Londini in 8.

Laurentius Anterdonus, Funiculus triplex, quo Fidei capita demonstrantur ex Scriptura, Patribus, & ipsorum Protestantium expositione, Audomari in 4. an. 1654. Progenies, sive, origo Catholicorum & Protestantium quoad antiquitatem, Rothomagi in 4. anno 1625.

Laurentius Worthintonus, transtulit Anglicè, Meditationes P. Francisci Costeri de vita & passione Christi, Duaci, an. 1616.

Michael Walpolus, Tractatus de subjectione Principum Deo & Ecclesiæ. Et, Admonitio ad Catholicos Angliæ circa Edictum Jacobi Regis, Audomari in 4. an. 1610. Transtulit Anglicè libros Boëtii de consolatione Philosophiæ, Londini in 8. an. 1609. Et vitam S. Ignatii ex Hispanico, Audomari in 12. anno 1617. & 1620.

Richardus Ashbeus, De felici & infelici statu animarum in Purgatorio, & modo eas juvandi, Londini in 8. anno 1663.

Richardus Gibbonus, vertit Anglicè ex Hispan. Regulam bene vivendi Ludovici Granatensis, in 8. Et ex Latino Compendium Meditationum Vincentii Bruni, in 8. &c.

Sylvester Noritius, edidit Anglicè. Antidotum Controversiarum contra Sectarios, Audomari anno 1618. Et, Ducem Fidei contra Sectarios, Londini in 4. anno 1621.

Thomas Pricius, vertit Anglicè, Historiam Lauretanam P. Horatii Tursellini, Audomari in 8. an. 1608.

Thomas Wortintonus, Anchora doctrinæ Christianæ, Tomi 2. Et, Annotationes ad Vetus Testamentum, Duaci an. 1609.

Thomas Whitfeldius, Meditationes de signis veræ Ecclesiæ Christianæ, Londini in 8. an. 1655.

Notandum, aliquos ex his Scriptoribus tantùm per litteras initiales aut aliter nomen suum in libris expressisse.

Oratores & Poetæ varii ex præcipuis Antiquis & Modernis in vario genere.

HOs quoque prioribus apponendos judicavi pro commodo singulari & delectu Virorum Apostolicorum, qui istorum notitiam (dum usus occurrit) in promptu non habent.

Marci Tullii Ciceronis orationum Volumina tria, ejusdem libri de officiis, de amicitiâ, & de senectute.

Quinti Curtii Historia Alexandri Magni, item, Livii Historiæ.

P. Caussini S. J. Palatium Eloquentiæ. Novus Candidatus Rhetoricæ Auctore Francisco *Pomey*: Ant. *Mureti* Orationes.

P. Petavii, Orationes variæ ac præstantes. *Quintiliani* declamationes oratoriæ.

P. Perpiniani Orationes.

Rhetorica Hantini.

Annæi *Senecæ* actiones oratoriæ, ejusdem libri de Ira, de Consolatione, de Clementia.

P. Osorius, de gloria.

POETÆ, Publii Virgilii Maronis, Æneidos Libri 12. Ecloga, &c.

Publii Ovidii Nasonis, Metamorphosis heroicè, Libri Tristium, Epistolæ Heroidum, de Ponto, &c. Elegiace.

Claudianus de Raptu Proserpinæ, & variis aliis.

Horatii Flacci, Odæ & Satyræ.

Annæi Senecæ, Tragediæ.

Juvenalis, Satyræ.

Tibullus, Catullus, Propertius antiqui, scripserunt Elegias valdè singulares.

Gaspar Barlæus, scripsit Heroica varia, Item Elegiaca sacra, & prophana, & Miscellanea.

Jacobus Wallius, S. J. Flandro-Belga scripsit paraphrases Horatianas, & Olivam pacis, & lyrica, &c.

Sidronius Hoschius, ibidem S. J. Elegias &c.

Gulielmus Beccanus, ibidem Idyllia &c.

Renatus Rapinus, Gallus recens, De cultu hortorum & Eclogæ.

P. Lotichii, Elegiæ, & Eclogæ.

Ruæus, scripsit tragœdias & panegyres.

Tragœdiæ Patrum selectæ extant in duobus Tomulis.

Hermannus Hugo, S. J. Pia desideria, parvo libello carmine eleganti.

Constantii Pulcharelli, Carminum varii generis, & materiæ Libri 5.

Carolus Warnæus, de raptu Mauresano S. Ignatii, heroicè in 8.

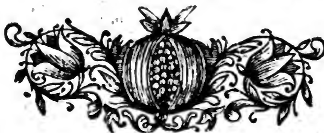
Epigrammatum P. Boulognii Libri 3.

Epigrammata Joannis *Oenii* Angli.

Epigrammatum *Bidermanni*, S. J. libellus.

Barclai, Heinsii &c. Poëmatum singularium libelli varii.

Andreæ Frusii, S. J. Epigrammata in Hæreticos: Plures alii in vario genere.



DECRETUM.
FERIA QUINTA
DIE OCTAVA
Decembris 1690.

In Congregatione Generali sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram sanctissimo D. N. D. ALEXANDRO *divina Providentia* Papa VIII. *ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, à sanctà Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. ALEXANDER divina Providentia Papa VIII. prædictus: Pro pastorali cura Ovium à Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus, ut inoffenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimium perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare unius supra triginta Propositionum examen pluribus in sacra Theologiá Magistris & deinde Eminentissimis, ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulo, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infra scripta videlicet:

1. IN statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas: qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis Electis, sed pro omnibus, & solis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt à JESU Christo influxum, adeoque hinc rectè inferes, in illis esse voluntatem nudam & inermem, sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro, non tam utilis, quàm perniciosa est, sic ut proinde meritò possimus petere, à gratia sufficienti *Libera nos Domine*.

7. Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat; qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides: & etiamsi videantur credere, non est Fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio naturæ rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factæ pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Simi-

23. Similiter arcendi sunt à sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat à B. V. Maria in die Purificationis suæ per duos pullos Columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testantur, quòd indiguerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur etiam macula Matris maculatus esset, secundùm verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma, collatus, *In nomine Patris, &c.* prætermissis illis, *Ego te baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit, *Non intendo, quod facit Ecclesia.*

29. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, est subreptitia.

Quibus maturè consideratis idem Sanctissimus statuit, & decrevit 31. supradictas Propositiones tanquam temerarias, scandalosas, male sonantes, injuriosas, Hæresi proximas, Hæresim sapientes, erroneas, Schismaticas, & Hæreticas respectivè esse damnandas & prohibendas, sicut eas damnat, & prohibet, ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publice, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in Excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ Obedientiæ & sub interminatione divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, & status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas sua super hoc Decretum alias Propositiones in majori numero ultra supradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expressas approbare.

Alexander Speronus, S. Romanæ, & Universalis Inquisitionis Not.
Locus † Sigilli.

INDEX RERUM

Tomi Secundi hujus Operis, Ordine Alphabetico, & per Paginas notatus.

A.

E. Ebrie-

INDEX RERUM.

E

F.

G.

H.

I.

Ignorantia

Qualiter



TOM. TER-